Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	udgivne af Holger Fr. Rørdam.
Titel | Title:	Danske Kirkelove samt Udvalg af andre Bestemmelser vedrørende Kirken, Skolen og de Fattiges Forsørgelse fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov, 1536-1683
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 1
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, 1883-89
Fysiske størrelse | Physical extent:	3 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

PUBLIC DOMAIN

34² 312. - 8

Eks. 1.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 34 II 8°

1 1 34 2 8 02666 3

Rex/s

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

DANSKE KIRKELOVE

SAMT UDVALG AF ANDRE BESTEMMELSER

VEDRØRENDE

KIRKEN, SKOLEN OG DE FATTIGES FORSØRGELSE

fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov,

1536—1683,

UDGIVNE AF

HOLGER FR. RØRDAM,
Dr. phil., Sognepræst.

FØRSTE DEL.

Kjøbenhavn.
Selskabet for Danmarks Kirkehistorie.
I Kommission hos Universitetsboghandler G. E. C. Gad.
Thieles Bogtrykkeri.
1883.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

FORORD.

Ordet Kirkelove er i dette Værk taget i den Udstrækning, som den danske Kirkeordinans anviser, idet Lovbestemmelser og Afgjørelser vedrørende Skolevæsenet og de fattiges Forsørgelse ere medoptagne. Ogsaa en Del Synodalbestemmelser ere meddelte, og da især dem, der vedtoges af Nationalsynoderne eller de Møder, som fra Tid til anden holdtes af Rigets Superintendenter, og hvorved mange Forhold, særlig vedrørende Kirkeskikkene, fandt deres Afgjørelse, og tvivlsomme eller dunkle Udtryk i Kirkeordinansen fortolkedes.

Oprindelig havde det været min Tanke saa vidt muligt at indskrænke mig til de mere almindelige Bestemmelser; men jo mere jeg syslede med Emnet, desto klarere blev det mig, at jeg navnlig for Christian III's Tid, da saa mange kirkelige Forhold ordnedes fra nyt, ikke kunde indskrænke mig til de rent almindelige Lovgivningsbestemmelser, men ogsaa maatte medtage et fyldigere Udvalg af mere specielle, lokale og personelle, Afgjørelser, som kunde give en Forestilling om det betydelige Arbejde, som udfoldedes for at tilvejebringe en ny kirkelig Ordning, efter at den gamle var opløst under Reformationens Omvæltninger. For de følgende Tidsafsnit kan Udvalget blive strængere og vil blive det, hvad ogsaa Mængden af de kongelige Udfærdigelser og Afgjørelser vedrørende kirkelige Sager gjør til en Fornødenhed.

Med Taknemmelighed erkjender jeg, at uden den mig tilstaaede Understøttelse af offentlige Midler, ydet gjennem det høje Ministerium for Kirke- og Undervisningsvæsen, vilde Samlingen neppe have set Lyset.

H. F. R.

1.

1536. 30te Oktober. Uddrag af Kong Christian III's Haandfæstning.

Wij Christiann met Gudtzs naade vdualdt konnyng tiill Danmarck och Norge, hertug vdj Sleszuig, Holstenn, Stormarenn oc Ditmersken, greffue vdj Oldenborig och Delmenhorsth, giøre alle vittherligt . . . . . Førsth ville vij och skulle offuer aldtingiste elske och dyrcke thenn aldmegtiste Gud, och hans hellige ordt och lære att styrcke, formeræ, framdrage, handthaffue, beskyddæ och beskerme, tiill Guds ære och tiill thenn hellige Christelige troes forøgellsze . . . . . Item skall ald adellenn haffue theres egne hoffuittgaarde qwiitt och frij fore tyende, som the selffue boæ vdj eller holde theres fogiidt och brwge theres awell vdj, paa thet the schulle holde thieres thienære tiill retferdelige rette och tyendæ. Item schulle och aadellenn och ridderschabet nyde och beholde jus patronatus tiill the kircker och geistlige læenn, som the haffue rett tiill och mett breffue och segle bewiise kunde, och the her till haffdt haffue; dog saa att the personer, som ther mett nw forlæntth eere, mwe thennom nyde theres liiffs tiidt, och naar the personer ere døde och affgangne, som nogre vicariiæ vdj forlening haffue, tha maa hwer riddermandsmand och aadell her vdj riigedt komme tiill thet gods igienn, som the mett nøgachtige

breffue och szegle bewiisze kunde, att the ere rett arffwinge ther till . . . . Giffuett paa wortt slott Kiøpnehaffn, mandagenn nest effther sanctorum Symonis et Jude dag, aaer Mdxxxvj.

Aarsberetning fra det kgl. Geh.-Arkiv II, 82—9. Orig. i Geh.-Arkivet.

2.

1536. 30te Oktober. Uddrag af Christian III's første kjøbenhavnske Reces.

Wii Christiann met Gudts Naade vdwoldt Konningh til Danmarck oc Norge, ... mett menige Adel oc Ridderskab offuer aldt Danmarckis Riige . . . . . fuldmectige aff alle Kiøbsteder oc Herrider offuer allt Danmarckis Riige, som her vdi thenne Herredag vdi Kiøbennhaffn forsamblet ere, giøre alle witterligtt . . . . . Effttherthii att oss alle oc hwer besønnerligen her vdi Riiget well wittherligtt er, at ald Vraadt, Skade oc Forderffue, Blodstørtningh, Mordt, Brandt etc. oc thette Riigis skadelige Forderffuelse, hwilken nu haffuer weret vdi thet tridie Aar, er sønnerligenn theraff herkommett oc floditt, att Venighedt oc Tuedracth haffwer weriitt emellom Bispernne, theris Anhengere oc Adellenn, saa att Bispernne her vdi Riiget vdi rette Tiidt, som the well ellers billig skulle haffue giordt, icke haffue vdwoldt en Konningh, men haffue thet effter Konningh Frederichs Dødt oc Affgangh mett høyeste Fliidt forhindrett: mand haffwer oc samme Tiid, formiddelst theris store Magtt oc Wold, Anhang oc egen offvermodigh Fortecth, icke kunde komme til noget Koninglige Regimentt, att skicke hwer Mandt Loug oc Rett, som thett tha for oss alle samptlige oc sønnerligen wdi mange Artickler er giffuet tillkende, huilcke Artickler aff oss for nøgsomme er

worden ansette, oc her for lange waare att vpptellie: Saa wille wi hermet samptligh, oc hver besønderligen, met betideligh Raadt oc welbetenckt Willie oc Moedt haffve constitueret, ordineret, setth oc besluttet, oc nu met thette wort Breffs Magtt och Krafft constituere, ordinere, sette oc beslutte, att nu hereffther till evige Tiidt thesse samme Biscopper, som saa for theris Mishandlingh, som forthalet er, ere worden affsette, aldrigh skulle igien komme tiill theris biscoppeligh Regementte, Sticth oc Stictes Godtz, oc ingen andre theris liige eller andre for Bisper att regere wdi Riigett, att bliiffve annammede, vpsettede, kornne eller tillstedde wordnne, men skulle aldelis werre och bliiffve affsette.

Dog skulle andre christelige Bisper och Superattendenter, som thett menige Folck kunde lære, wnderuise oc predicke thet hellige Euangelium och Gudtz Ordtt fore, och thend hellige christelige Troe, tilskickes.

Och om noghen, were siig eddel eller weddel, indlendisk eller wdlendisk, geystlig eller werdtzlig, wille sette segh eller thage segh fore heremodt, formiddelst segh sielffuer eller formiddelst andre forskaffuit, eller om nogen hiemmeligen eller obenbare wille handle eller practicere heremodt, then skall hordeligen, som førre er rørdtt, bliffue straffit wiidt Liff oc Godtz. Thet samme wille wii och alle, och hver besønnerligen, endregteligen oc wadtskildt, mett Liff, Godtz och ald Magt och Formue affuerge, och aldrig tilstede att skee schall.

Och effterthii att Bispernne, som herudi Riiget ere, tiill thenne Dag haffue emodtstandet Gudtz Ordt och Euangelium, och forhindrett thett, att thett icke er wordett predickett clarligen for thend menige Almue; thertiilmet icke haffue førdt theris rette biscoppelige

Leffnitt, att lære och predicke then menige Mand Gudtz Ordt och Siels Salighedt fore, men mere haffue skicket thennom effther werdtzligh Staett och Praall, saa att mand offuer thett gantske Riige nøuest haffue fundet two, som segh haffue wildt eller ladet kalle Bisper; och thesligeste, att thii haffue weritt en Aarsage tiill thette forgangne Opprøer, som førre er rørdt: och the for saadanne theris Wskickelighedtt nu mett alles wortt Ja, Willie, Fuldburdt och Samptøcke ere afsette, och wii thennom eller sliige andre Bisper aldrig mere wdi Riiget igien wdi saadant Regementte haffue wille: Tha haffue wii thet saa met huerandre endregteligen besluttet, paa thett att Danmarckis Krone och Konningh kand bliffue thesmere formuendes, oc om nogett Anfaldt komme paa Riiget aff nogenn indlendiske eller udlendiske Magtt, att mandt thend thesbedre kunde formaa att emodtstaa, oc icke saa mere schall behoff giøris att beskatte menige Riigens Indbøggere, naer noget paakommer, som nu skeedt er: tha skulle alle Bickops Stictis Godtz, Slotte, Gaarde, Huse och Jordegodtz, som Bispernne nu haffue haffdt wdi Handt oc Were, hereffther tiill euig Tiidt were och bliffue met alt theris Rentthe och Tilleggelse lagde wnder Kronen, oc tiill Konngens Opholdelsse, oc tiill menige Riigens beste. Och skall ingen, were siig ehwem thet helst er eller were kandt, haffue Magt wdi nogre Maader att thale therpaa effther thenne Dag, fore hues som the eller theris Foreldre haffue giffuit tiil Biscopsdommene och Sticthenne. Dog at huilchen eddell eller weddell, som sig formener att haffue nogen Tilltall tiil noget aff Biscopdommene och Sticthene om Jordtrette, Marckeskell eller andre saadanne Trette, tha skulle the therom maa tilthale Konningenn eller hans Fogder oc

Embitzmendt, som samme Godtz wdi Were oc Forsuar haffuer, oc wederfaris Lough oc Rett, oc maa oc schall Konningen eller hans Fogder oc Embitzmendt, forsware samme Godtz met Lougen, effthersom Bisperne tiilforne giordt haffue. Thesligeste skall Koningen haffue, nyde och beholle Jus Patronatus till alle Prelature, Dignitether och andre Leene, som Kronenn, Konningenn och Bisperne hertiill haffve hafft at forlene. Saa skulle och Adellen oc Ridderskabet nyde oc beholde Jus Patronatus till the Kircker och geystlighe Leen, som the haffue Rett tiill, och met Breff och Segell beuiisse kunde, och the hertiill haffdt haffue; dogh saa, att the Personer, som ther nu met forleent ere, maa thennom nyde theris Liiffs tiidt, oc nar the Personer ere døde och affgangene, som nogre Vicarier i Forleninge haffue, tha maa huer Riddermandsmandt och Addel herudi Riiget komme tiill thett Godtz igenn, som thee met nøgeactige Breffue och Seigl beuiise kunde, att the ære rett Arffuinge tiill. Och skulle alle Clostere, Prælature, Digniteter, Cannickedomme och andre geystlige Leenn, som nu icke beneffndt ære, wiidt theris Magt bliffue, till saa lenge att Konningen oc Danmarckis Riiges Raadt therom met flere wiise Mendt och lærde, som the tiill thennom thagendis worder, en anden Skickelse giøre; dog hwer Mandtz Rett och rette Tiltale thermet wskadt oc wforkrencket udi alle Maade.

Och skal thet were Munckene friidt och obent fore att wdtgaa aff Closternne, huilcke som ther icke wille indebliiffue; och the, som therinde bliffue wille, the skulle were theris Formendt, Abbetther, Prierer eller Prouester ther i Closterne hørige och lydige fore, och føre ett gott, erligt och christeligt Closter Leffnit, eller gange wdt aff Closterett. Och skall thennom predickes Gudtz

Ord fore, som i Closternne bliffue. Och skulle the herefther icke haffue fuld Magdt, wden Konningens och Riigens Raadts Ja, Willie, Fuldbørdt oc Sambtøcke, att affhende, sellie eller pantsette noget aff Closters Jordegodtz oc Eygendom wdi nogenn Maade.

Oc effterthii att Bøndere oc menige Almue befinde thennom møget beswarett offuer maaden mett Bispegaffue, Haffre, Smørbyrdt, Nandest, Ploukorn oc anden sliig Tynge att wdtgiffue: tha ere wii saa therom eens wordne, at Bønder oc menige Almue hereffter skulle wdgiffue redeligen offuer alt Riiget then tiende Kierffue aff Huede, Rug, Byg, Haffre oc alt andet Kornn, hues Gudt giffuer; oc skulle the giffue for Qwegtindt effther gamble Seduanne; dog vdi Hallandt, Blegindt oc Liister, the som icke giffue Kornnthind, ther skulle the giffue Smørtindt eller andet, som the aff gammell Tiidt giordt haffue, oc icke theroffuer skulle besweris aff Presterne met anden Tynge, antthenn Nandest, Smørbyrdt eller saadant andet, som forscreffuet staar.

Oc effterthii att Bisperne ere nu afsette oc afflagdtte, saa will dog Behoff giøres, at ther skickes nogre merckelige wise oc leerdhe Mendt, som skulle haffue Paasyun, at alle Sognnepresther offuer gantske Riiget predicke oc lære thet menige Folck Gudtz Ordt oc Euangelium fore; sammeledis, att opholdes Scholer, ther wnge Personer læris oc institueris i Latine oc andre Tongemaall, saa att Riigett kand haffue leerde Mendt, oc saadanne lerde Mend att opholle, wille wii, att forscreffne Thiende offuer alt Riiget skal dieles wdi trende Partter. Thendt ene skall Sognnepresten beholle, then anden Part skall Kircken haffue, oc dend tredie Part skall Koningen lade opbere, oc handt skall sckicke forscreffne lerde Mendt Prouision oc Wnderholdingh. Oc

skulle Bønderne i huertt Sogenn føre samme Tiendekornn wdi Kierffuerne till Kirckeladenn, oc ther scall Tienden skifftis i trende Partte, som forscreffuit er, oc schall giiffuis Bøndernne samme Dag eth Maaltid Mad oc Dricke, nar the framføre Thienden, oc thet skulle alle tre bekoste.

Schall oc indleggis wdi alle Hospitaler, som funderet oc stictted ere her i Riiget vdenfore eller indenn Kiøbstederne eller anderstedtz, ehuor the ere, saa mange siuge Folk, som thend Rentte, ther tilligger, kandt formaa at føde, oc icke hereffther skulle gange vdi Foreninger, som hertiill giordt er; oc schulle tillskickes nogene erlige oc forsiunlige Mendt, som skulle the siuge Mendiske forestaa oc flii thennom theris Klede, Føde oc anden Nøttørttelighedt aff dend Rentte, ther tilligger, oc Gudtz Almisse, ther tilgiiffuis. Oc skulle samme Forstandere giøre Koningen, eller hwem hand thertill tilskickendis oc thet befalendis worder, therfore hwert Aar Regenschab for hwes the wdi saa Maade opbere oc igien wdgiffue paa the armis Wegne. Oc hwes flere arme siuge Folck ther ere, end ther kand indleggis wdi Hospitalerne, thi mue bedle Gudtz Almiisse, effthersom Sedwanne veret haffuer. Oc theroffuer skall intet karsch eller førdt Mendiske, som icke er bekrencket met nogen Gudtz Plage eller Siugdom, tilstedes at trygle eller bedle Gudtz Almisse her wdi Riiget wnder theris Liifs Straff. Oc skall enn Person wdi hwer Kiøbstedtt tilskickes, som samme siuge Mendiske besictige skall, om thi ære føre att arbede eller oc icke . . . . . Giffuit oc schreffuit paa Kiøbenhaffnns Slott, Mandagen nest effter Sanctorum Simonis et Jude Apostolorum Dagh, Aar etc. thusinde fem hundrett treduge paa thett siette.

Rosenvinge, Gl. danske Love, IV, 157—71. Christian III's Hist. I, 495—509.

3.

1536. 31te Oktober. Kong Christian tillader Beboerne paa Arnakke, Munkø og Korshavn, der hidtil havde hørt til Faaborg Sogn, selv at holde sig en Præst, indtil Kongen kom til Fyn og kunde forfare Sagens Sammenhæng nærmere.

Ny kirkehist. Saml. V, 640—1. Ved et senere Kongebrev af 4. Juli 1539 blev Øboernes Ret til at holde en egen Sognepræst bekræftet, trykt smst. V, 641—2.

4.

1536. November. Om Herreklostrene og Klostrenes Tjenere.

Item abbedernæ vdj Jutland, som er abbett Peder aff Emcloster, abbett Mortthen aff Vordkloster, abbett Anders aff Twyes, abbett Oluff aff Viskyldt, huer thennwm et breff, att thet er nw aff Kon: Ma^{at} Danmarcks riiges raadt her vdj thenne almyndelig herredag besluttet, att hwiilken aff theres brøder icke viile bliffue vdj sytt kloster, tha skall thet veere thennwm friit, att the mwe vden ald forhindringe ther vdgange, oc the som ville bliffue ther inde, the skulle weere theres abbett och formandt hørig, lydiige och [leffue] ærlige vnder christelig regell och skickellse, och att the skulle ther predicke thet hellige ewangelium och Guds ordtt och lade faare aldt meniskelig digtt och paafundt.

Abbett Niels aff Herritzwaadt och abbett Peder aff Esserom ligesaadane breffue.

Item for^{ne} abbede skulle hwer haffue eth breff till alle klosteres thienere, att Kon: Ma^{at} er till viddendes vorden, huorledes nogle aff thennwm er thennwm whørige for oc icke ville yde redeliigen theres landgilde, som er skowswin, gesterrij och anden deell, icke heller ville giøre arbedt mett pløininge och anden høste arbedt. Tha effterthij att clostere goeds er nw en stoer paart

sold och vdsatt vdj thenne feigde for sølff oc pendinge till Kon: Mats: och riigens behoff, therfor beder och biwder Kon: Ma^{at} thennwm strenglige, att the her effther ere thennwm hørige oc liidige, oc erligen till gode rede yde theres landgilde, bode korn, smør, skowswijn, hosbundholdt, arbedt oc hues andet the plictige ere att giøre theres rette herskaff, liige som kronens och andre gode mends thienere giøre.

Danske Mag. 3. R. VI, 66—67.

5.

1536. 11te November. Indkaldelse af en Del evangeliske Prædikanter samt Repræsentanter for Domkapitlerne til Affattelse af en Kirkeordinans.

Konung Christians påbud och befallningsskrifft effter des Rijkes Rådz Rådh i Danmarck att låta pålysa ett Generale Concilium utthi Odense, att lärde Mänd ofver alt Rijket skulle sammenkomma till att anstella een godh reformation och forandring på dhe ochristlige Ceremonierna och Missbruk, som höltz i gamble konungers Tijd i dhen helige Kyrkna och annorstedes, dat. Sancti Martini Episcopi Dag 1536.

Registratur over Lunde Kapitels Breve i Stokholm Selve Brevet findes neppe mere, men vel Fortegnelse over de Mænd, der bleve indkaldte, hvilken er trykt i Kirkehist. Saml. II, 587—8 og i Danske Mag. 3 R. VI, 76.

6.

1536. 13de November. Kongebrev, hvorved »Hr. Hans Clemendsen fik Præsentats paa Gislev Kirke per obitum domini Petri Danielis, secundum illud novum exemplar præsentationis cum illa clausula, ut illa nova reformatio in primis habenda incorrupta atqve inviolata maneat».

Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 27, hvor ogsaa findes en Del andre samtidige Præsentatser paa Præstekald udstedte efter samme Formular; jvfr. Danske Mag 3. R. VI, 77, hvor ovennævnte Præst kaldes Per Clemendsen.

7.

1536. 8de December. Kong Christian »under og tillader, at Lunde Kapitel og menige Clerici udi Lunde Domkirke herefter maa og skulle have, nyde og beholde al deres Rente og anden Rettighed baade udi Kjøbstederne og paa Landsbyerne efter gammel Sædvane.«

Ny kirkehist. Saml. II, 699.

8.

1537. 24de Maj. Om Almuens Tiendepligt i Henhold til Recessen af 1536.

Wii Christiann, mett Gudz nade wdtuoldt konningh tiill Danmarck och Norige (osv.), helse etther alle wore wndersaathe, szom byge oc boer wdj Harre herritt, mett Gudtt och wor nade. Giiffue wij etther tiill kiende, och etther tisliigeste well selffue wittherligt er, att nw siiste almyndelige herredag, szom stoid i Køhnehaffn, och tha war forsamblet menige Danmarckis rigis raadt, addell, tiisligeste en borgemester och two raadtmendt aff alle kiøbsteder oc en herritsfogiit och two achte mendt aff huertt herriitt offuer alt riigett mett fulde magtt paa alle borgers, bønders oc almogis vegne, och tha szame tiidtt aff Danmarckis rigis raadt, addell, kiøbstedttzmendtt, bønder oc meniige almoge bleff oss beuilgitt och szamtøkt paa menige riigens indbøgers wegne en recess, som her epther wbrødeligen holdis skall. Iblant andre articler bleff oss samtøckt om tyende, att then meniige mandt her wdj riigett vt aff altt skwlle tyende huer tiende aff korn, queg och andiitt, szom thee tiilforn pleygde att tiende aff, oc ther met were quitt mett andiitt, szom thee tiilforn pleygde wtt att giiffue tiil bispen, kirken och presten, szom er szmørbørdt, nandeste och biscoff gaffue. Och skall same tyend skyfftis i try parther wdj szaa

mode: en part tiill kirkenn, en tiill presten och thend triidie partt tiill oss tiill then christelige religionis wpholdelss. Thii beder wii etther oc alle strengeliigen biiude, szom bygge och boer i for^ne herrit, att i aldellis rette etther effther att tiende retferdeligen huer tiende, szom for^uit staar, och then redelige wt giiffue, och skall huer aff etther lade sig schriiffue aff sognepresten och kircke werge, for huadth oc huor møgiitt huer aff etther tiender, paa thet att the skulle wide att gøre oss oc kircken rede oc redeligen regenskab for, naar the tiillsigis. Oc ther som nogen aff etther segh forherder oc befindis att icke saa retferdeliigen tiender huer tiende aff alth och lader seg indschriffue for huadt och huor møgitt han tiender, szom for^uit stoor, tha wille wij wden al giensigels haffue thend att lade straffe, och skall staa i vor egen naade och wnaade, paa thett wij wille haffue, same skiick skall were wiidt magtt oc wbrødeligen holdis, som oss och kircken beuilight, bebreffuit, forzegelt och samstøcktt er i for^ne recess. Her wide i att retthe etther effther. Thij lader thett ingenlunde. Giiffuit och schreffuit paa wortt slott Haddersleff torsdagen nest effther pintzszøndag aar etc. mdxxxvij. Wnder wortt siignett.

Relator Johann Rantzow ridder, wor hoffmester i førstendommen Slesuigh.

Heise, Dipl. Viberg. S. 206—7. Foruden denne Original findes i Viborg Stiftsarkiv tvende ligelydende Breve af samme Dag til Nørlyng og Hindborg Herreder i Viborg Stift. Det samme Brev er vistnok ogsaa udgaaet i langt videre Kredse.

9.

1537. 24de August. Uddrag af Christian III's anden kjøbenhavnske Reces.

Wii Christian (osv.) giøre alle wittherligth, at æffther wii nu aff den almechtigste Gudtz mylde oc nadhelige

Schickelse oc Forsiun ere komne tiill Danmarckes Riiges Regimente, oc paa thett att thette gode gamble Konningriige thess bestandigere maa bliiffwe wed Magt holden, oc Gudtz Fortørnelsse oc wnde Sedwanner mue bliffwe nederlagt oc affstillett: tha haffwe wii nu mett wort elskᵉ Danmarcks Riiges Raadt, nu tiill thenne almyndelige Herredag her wti Kiøbnehaffn forsambledt, meenige Riiget oc thes Indbyggere tiill Beste, Nytte oc Gaffn, all Riigens Leglighedt oc Bystandt her hoss oss offwerweyet, beraadttslagett, oc siiden aff en menig Sambtycke endrechtelicken beslutted . . . . . .

(5. 6. Om Straffen for Mened: den, der overbevistes om under Ed at have vidnet falsk i en Sag, skulde miste to Fingre).

(8. Om Straffen for Hor: en Ægtemand, som begik Hor, skulde miste Hovedet, en Ægtekvinde skulde sækkes og druknes).

(9. Om Straf for Jomfrukrænker: Bøder skulde gives til Kvindens rette Værge og til Kongen, »som tiillforne bøttis tiill Biscops-Sag«; Adelen skulde selv tage Bøder af sine Tjenere).

15. Wii formærcke oc møgen Wskickelighet att were wdi Kiøbstederne oc paa Landsbyerne mett Brøllupskost oc Barsell at giøre, saa att wdi samme Gledtskaff bliffwer giort stor Kost oc Tering, aff hwilcke Kiøbstederne bliifwe meget beswæckede: tha paa thet att then ene icke skall saa wptere then anden, tha wille wii, att ingen Bryllupskost blandt Borgere eller Bynder skall ware lenger end wdi two Dage, och att ingen skall bede fleere till Bryllupskost, end som hand kand lade wdi synn egenn Stuffwe, oc till Barsell skal ingen biudes vten allene Fadderne; dog maa the vnge Folck dantze oc giøre thennom glade.

16. Oc effterthii att ther findes saa mange Stodere oc Tryglere att løbe heromkring wdi Riiget oc bede Gudtz Almisse, oc somme aff thennom ere karske oc føre, oc ere dog komne i then Wane, att the icke arbeyde wille oc fortienne therris Brødt: tha wille wii, att wdi hwer Kiøbsted skulle tilskickes two Borgere, som skulle haffwe god Acht oc Paasiun paa samme Stodere oc Tryglere, oc hwilcke, som for Siugdom eller Alderdom ere wduelige till Arbeydt eller ere forarmet oc haffwe hiemme eller ere føde therudi Byen, thennom skall tilstedes att bede oc samle Gudtz Almisse therudi Byen, dog skall thennom giffwes Bysens Tegen, att the kunne see wthen paa theris Kleder, att the mue ther trygle oc bede; oc the, som ere karske oc føre oc kunne tolle att arbeyde, thennom skal icke tillstedis att bede Almysse, men skulle forwises till Arbeyde eller forwises aff Byen, om the icke arbeyde wille, oc om the siiden bliiffwe befunden att trygle eller bede, tha skulle the stubes aff Byen mett Riiss. Dog hwor wnge Personer ere, som gange till Skole att lere oc icke haffwe anden Wpholding, thennom skall oc tillstedis att mue gange om att bede theris Liffwes Føde. Oc wdi lige Maade skall oc were wdi hwert Herret, saa att ingen tillstedis att bede oc trygle paa Byerne eller wdi Herretterne, wten the, som haffwe hiemme eller ere føder wdi Herrittet, oc for Alderdom eller Siugdom icke kunde arbeyde. Oc skulle samme siuge Menniske besigtiges aff Herritsfogden oc Sognepresten wdi hwert Sogn oc giffwes thennom Tegen, oc ingen skall tillstedis therwdi Herrittet att bede eller trygle, wten the haffwe Tegen; oc hwilcken som theroffwer findis att trygle, then skall forwises aff Herritterne, oc kommer hand ther siiden igen att trygle, tha schall hand stubes aff Herritterne.

20. Paa thet ocsaa att inthet skall worde wndtrøgtt fran Kyrcken, tha wille wi, att hwert Aar, nar Kyrckewerge haffwe giort Regenskaff, tha skulle the affsettis, oc skiickis two andre effnendis Dandemendt wdi Stedet igien, som thertiill dugelige ere, oc skall saadan Forwandling skee om Kyrkewerge hwert Aar, naar Regenskaff giortt er.

25. ..... Item om Eder, baade paa wore Slotte, saawellsom paa gode Mendtz Gaarde, enthen the ere i Raadet eller wden Raadt, skall saa holdis, att hwilcken som swerger om Gud, hans Dødt, Pyne, Saar eller Blodt eller then hellige Aand, tha skall hengis en Ferle wdi Borgestuen, til nogen swerer, oc slaass tha wdi Handen ett Slag, oc siiden skall then, som Huggene fick, bere samme Ferle, till en anden swerger, oc ligesaa then tredie ocsaa forfølges; oc thett skall then menige Mand, som tienner wdi Gaarden, tilhobe beswerge mett hwerandre, thett saa att holde wille, wnder en dobbelt Pyne, som then meenig Mandt tha wedtagendis worder.

26. (Om Jagten: ..... »Wille wii oc wore Fogder oc Embitzmendt strengeligen befallit haffwe, saa hwer wdi sin Leen haffwe gode Actinge paa ... at ingen Prouister, Presther, Herritzfogder, Borgere eller Bønder holde nogen Myønder eller Støffwere eller lade skiude nogen Dyur, store eller smaae, wnder Liiff, Hals oc Gotz Fortabelse .... dog skall Vllff-Jacht bliiffwe widt Magtt«).

27. (Om at de til Klostere, Kannikedømmer, Kirken, Vikarier og alle andre gejstlige Len henlagte Skove ikke maatte forhugges).

Giffwet paa wort Slot Kiøbenhaffn Sancti Bartholomei Apostoli Dag, Aar Mdxxxvij.

Rosenvinge, Gl. danske Love IV, 174—89. Gl. Afskrift i Geh.-Arkivet.

10.

1537. 2den September. Ordinatio Ecclesiastica Regnorum Daniæ et Norvegiæ et Ducatuum Slesvicensis, Holsatiæ etc. etc. Anno Domini M. D. xxxvii.

Særskilt trykt. Optrykt i Nic. Cragii Historia Regis Christiani III cum continuatione Steph. Jo. Stephanii, ed. Gram. Addit. p. 29—88. Om denne latinske Ordinans's Forhold til den lovtagne danske Kirkeordinans af 14. Juni 1539, der nedenfor skal meddeles, se Biskop Engelstofts Oplysninger i Ny kirkehist. Saml. II, 93 ff. Kongebrevet, hvormed Ordinansen indledes, er optrykt i Pontoppidans Ann. eccl. Dan. III, 224—7, og er i dansk Oversættelse (men uden Datering) optaget i den danske Kirkeordinans (se nedenfor Nr. 24).

11.

1537. 6te September. Kong Christian gjør vitterligt: »os er til videndes vorden, hvorledes at vore kjære Undersaatter, Prælater, Kanniker, Kapitel og menige gejstlige Personer udi vor Kjøbsted Ribe meget saare besværes med Rytterhold og Landsknegtes Hold. Og dersom at gejstlige Personer ikke skulde have eller nyde nogen videre Friheder eller Privilegier end den menige verdslige Mand, da var at besørge, at ikke nogen eller ganske faa være skulde, som skulde ville holde deres Børn til Skolen, og saa den ganske Religion undergaa og til intet vorde, hvilket vi dog af vor højeste Flid afvende ville. Thi have vi nu af vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt, at forskrevne vore kjære Undersaatter, Prælater osv. ikke skulle med slig Tynge besværes efter denne Dag udi nogen Maade, uden saa skete, at Tider og Lejligheder sig saa begave, at os det saa hart af Nød var, at vi dennem det ikke omdrage kunde, og vi da besynderligen dennem derom tilskrivendes vorder«.

Grønlunds Afskrift af Ribe Domkapitels Dokum. Nr. 328.

12.

1538. 24de Juli. Kgl. Beskjærmelsesbrev for de gejstlige i Skaane, som vilde rette sig efter Ordinansen om Religionen.

Wij Christiernn mett Guds naade Danmarcks, Norgis, Wendis och Gottis koningk, hertug vdj Slesuig, Holstenn, Stormarnn och Dytmerskenn, Greffue vdj Oldennborg och Delmenhorst, Giøre alle wittherligtt, att wij nu aff wor sønnerlige gunst och naade haffue tagit, anammitt och nu mett thette wortt opne breff tage, annamme och vndtfange oss elskelige Lector Frants, Superintendentt vdj Skonne, och menige Clerecj, Sogne prester och Sogne degne, som seg effter wor Ordinants om Religionen rette och skicke wille, offuer alt for^ne^ Skaane besiddendis, thennum, theris hustruer, børn, gots, rørendis og vrørendis, ehuadt thet helst er eller were kand, Ingthet vndertaget, vdinnen wor koninglig hegen, wern, frid och beskermelse, besønnerligen att wille forsuare, beskerme och fordattinge till alle rette. Och schall ingen were theris domer vden vj sielff; och huo thennum haffuer nogett tiill att talle, thend skall thale thennum tiill for oss eller for fuldmegtige, som vii vdj vor frawerelse ther tiill forordinerendis och tiill skickendis worde, vden saa er, att thet er om rett wittherliigtt och abenbar gieldh, huilckett som bør att forfølgiis tiill tiinge och mett landslowgen. Ther som och nogen prestemand her offuer for vrettis och her emod offuerfallis, tha skall hand først giiffue thett superintendenten ther vdj landett tiilkende, och superintendentt schall mett hannum schriffue till hans vederpartt, som hand giiffuer kiiere offuer, och vdj gode lempe vnderuise hannum, saa hand icke for vretter eller offuer faller same prestemand. Ther som hand aff Superintendentt tha icke will lade sig vnderuise, saa schall

Superintendentt framdelis schrifftligen giffue oss samme Sag tiill kende och huilcke persone er paa bode siider. Siden will vii steffne begge Partene mett theris beuiseninger paa bode siider ind y rette for oss, och thaa høre thennum i retthe och attskiille thennum mett rette. Thi forbiide wii alle, ehwo de helst ere eller were kand, serdelis wor Fogder, Embitsmend och alle andre, for^ne lector Frants och menige Clereci, Sogneprester och Sognedegne, effter som forschreffuitt staar, heremod paa personen, hustruer, børn, gotts, rørendis och vrørendis, att hiindre, hiindre lade, møye, platze, feygde, vmage eller vdi noger made at vforrette eller forfang att giiøre, vnder wor koningliig heffuenn och wrede. Giiffuett paa wortt Slott Gottorpp Sancte Jacobi apostoli afften Aar etc. Mdxxxviij. Vnder wortt Siignett.

Ny kirkehist. Saml. II, 703-4.

13.

1538. 18de August. Kong Christian fritager efter Begjæring Kapitlet i Viborg for den Udrustning, hvortil det var sat, mod at det efter nærmere Overenskomst med Lensmanden udlægger noget af Kapitlets Gods til Hospitalet i Viborg »til de fattige syge Menneskers Underholdning«.

Heise, Dipl. Viberg. S. 214. Orig. i Viborg Stiftsarkiv.

14.

1538. 19de September. Om Anvendelsen af S. Clarekloster i Odense, som Nonnerne nu havde forladt.

Vij Christiann met Guds naade Danmarcks, Norgis, Wendis och Gottes Koning, Hertug vdj Sleszuig, Holstein, Stormarenn och Dittmersckenn, Greffue vdj Oldenborrig och Delmanhorsth, Giør alle witterligt, att effther thij the Jomfruere oc Nonnere, som ware indgiffne vdi

Clarecloſther heer vdj wor kiøbsted Othenssze, ere nu burtt rømpt och haffue forlatt samme Cloſter, saa thett nu stander øde, och effther thij samme Cloſter aff Hogborne Førstynne Drogning Kyrstine er styffted och funderett tiill Guds erhe och tieniste, och paa thett ath thet icke schall komme eller foruendes tiill nogen anden nytte, end thett tiilstiffted och funderet er, saa och effther thij att heer er ingen egne Residentzer eller gaarde heer vdj byenn, som thenne mennyge almoe heer sammestædh kunde sætte theres Sognepreste, læszemesther och andre Guds thienere vdj: Tha haffue wij, thend aldmegtigeste Gud tiill loff och ere, saa och thend mennyge almoe heer vdj byen saa well som andre tiill nytte, gaffn och bestandh, aff wor sønderlig gunst och naade vndt och tiilladt, och nu met thette wortt obene breff nadeligen och gunsteligenn vnde och tiillade, att for^ne^ Clarecloster met hwes gaarde, hussze, abbellegaarde, kallegaarde oc hommellegaarde, som theer tillyggendes ere, heer effther moe oc schulle weere och bliffue en offuerste oc principale Residentz, som Supperintendenten, thend som nu er offuer Fynns stygt eller heer effther kommendes worder, thend ene effther then anden tiill ewig tidt schulle haffue theris werelsze och wonyng vdj. Dog schulle fyre andre perszoner, som er en sogneprest tiill Sancti Albani sogenn, en capellan, en leszemesther och en Scholemester hwer thennom haffue en Residents oc gaard vdj samme Closter, som the och theris eptherkommere tiill euig tied och vdj lige maade schulle haffue theres werelsze vdj, hwilke samme gaarde och residentzer skulle wære hwer for siig saa attskyld och indlugt fran hwer anden, epther som wij met nogre wore elschelige Danmarcks Riigens Raad och tiissligeste met wore Borgemester, Raademendt och By-

fogit heer vdj for^ne wor kiøbstadt Odensze haffue ladit thennom emellom skiiffte och vdtwise. Thij forbiude wij alle, ehwo the helste ere eller wære kunde, serdelis wore Fogeder, Embidzmendt och alle andre geistlige och werdzlige, for^ne Superintendent, Sogneprest, Cappellan, Leszemester och Scholemesther, the som nu ere eller som heer epther komendes worder, heer emod tiil ewig tiid paa for^ne Residentzer och gaarde att hindre, hindre lade eller vdj noger maade forfang at giøre, vnder wortt hylst och naade. Giffuit vdj wor kiøpstedt Odenssze torszdagen næst epther Hellig Korssz dag Exaltationis Aar Mdxxxviij°. Vnder wortt Secret.

Christian.

Original paa Pergament med det vedhængende kgl. Segl vel bevaret i Vox, i Fyns Bispearkiv.

15.

1538. 16de Oktober. Henrik Holks Forlening paa Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde.

Vi Christian etc. giøre alle vitterligt, at vi af vor synderlig gunst och naade, saa och for villig och thro thieniste, som os elskelige Henrick Holck, vor secreterer, os och riget her til giort och bevist hafver och her efther throligen giøre och bevise maa och skal, hafve unt och forlent och med thette vort obne bref naadeligen och gunsteligen unde och forlene hannom vor och kronens capelle helge thre kongers cappelle, udi Roschild domkiercke liggendis, och samme cappelle med ald sin rette tilliggelse, bønder, thiener, resedents, gaarde, godts och ald anden herlighed och frighed med ald renthe och rettighed, som ther nu tilliggendis er och med rette ther tilligget hafver, inthet underthagit, udi alle maade at hafve, nyde, bruge och beholde udi sin lifs thid och saa

lenge hand lefver, dog med saa skiel, at hand, Gud almechtigste til lof och ere, skal dagligen lade siunge nogle psalmer och anden sang i samme capellet, och skal hand thes til behof holde thwo smaa fattige sincker och thennom besørge til øl, mad och kleder til skiellighed, hvilcke samme sincker skulle med the vicarier, som i same capellet forleninger hafve, dageligen siunge ther udi psalmer och sang efther then skick och maade, som vi ville lade gifve thenom en ordinants paa, saa ther ingen brøst paa findis. Sameledis skal och for^ne^ Hendrich Holck besørge thwo fattige studenther, som studiere her udi Kiøpnehafn, til mad øl och kleder, saa at the faa theris nottorftige uphold til skiellighed; dog skal for^ne^ Hendrich Holck have tilsiun med, at samme thov sincker och the thu studenther, som hand i saa maade bode ther i capellet och thisligeste her udi studium holde skal, er saadan personer, som beqvem ere at studere, saa at forhobendis er, at the thennem forbedre ville. Skal hand och holde samme cappellet med sin residents och andet godts, som ther tilliggendis er, ved sin hefd och macht, och thienerne, som paa samme godts boendis er, ved lovg, skiel och ret, och ingen af thennem uforrette emod lovgen. Thisligeste skal hand ey forhugge eller forhugge lade nogle the skovfv[e], som ther tilliggendis er, til uplicht i nogre maade. Thi forbiude vi alle (osv). Gifvet paa vort slot Kiøpnehafn, S. Galli dag, under vort sechret.

Dns. rex manu propria subscripsit.

Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 66-7.

16.

1538. 28de Oktober. Om et Overtilsyn med Klostrene.

Wii Christian (osv.) giøre alle vitterligt, att vii nu aff vor synderlige Gunst och Naade haffve vnt och til-

ladett oc nu mett thette wort obne Breff vnde och tillade, att oss Elskelige Her Henrich, Abbedt vdi Soordt Closter, wor Mand oc Raadt, maa oc skall beholde vnder syn Hørsom oc Lydelse tesse eptherskreffne wore oc Kronens Clostere, Soor, Esserom, Herresvodt, Widschølff oc Øm Closter, og the Abbeder, som nu vdi samme Clostere ere, mue oc skulle thennem nyde oc beholde vdi theris Liffvis tiidt oc saa lenge the leffve, dog saa at the skulle bygge oc forbedre samme Clostere, oc thenem vdi ingen maade forfalde lade, oc giøre oc holle oss oc Rigedt ther aff slig tilbørlig tieneste, som wii oc Righet plege ther aff att haffve epther Closternes yderste Formue, oc skulle the haffwe godt flittig Paasiun, att hves som till Closterne ligge, komer Closterne till beste oc icke forkomis eller fortæris till Vnytte i nogen Maade, oc skulle the holle gott Regement i Closterne met Sang oc anden Guds Tieneste epther wor Ordinantzes Lydelse. Nar nogher aff thesse Abbeder, som nu forskreffne Clostere i wære haffwe, ere døde og affgangne, tha skulle the Abbeder, som efther thennem komme, først giffve thennem til oss, epther the ere eligerett mett forscreffne Abbedt Henrichs Samtycke, oc sverrie oss Huldt oc Tro, før en the noghet bevare thennem mett noghet Regementte i forskreffne Clostere. Thi forbiude wii alle, ehwo the helst ere eller være kunde, serdelis wore Fogeder, Embitzmendt oc alle andre, forskreffne Abbeder paa samme Clostere att hindre, hindre lade, eller sig ther mett vdi nogre Maade att bevare, vnder wort Hyldiste oc Naade. Gifvet paa wortt Slott Kiøpnehaffnn, Sanctorum Simonis et Judæ Apostolorum Dag, Aar etc. Mdxxxviij. Vnder wort Secrett.

Danske Mag. I, 184-5. Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 68-9.

17.

1538. 28de Oktober. Kgl. Privilegier for Kapitlet i Roskilde[1]).

Vi Christian etc. giøre alle vitterligt, at paa thed domkiercken udi Roskild maa blifve ved macht, hafve vi af vor synderlig gunst och naade, Gud almechtigste til lof och ere, och Christendommen her udi riget til gode och bistand, och paa thet at unge personer tis bedre och ydermere tildragis kunde at gifve seg til scholle och øfve seg udi gode konster och lerdom, saa och mienige clerckeri til beste, nytte och gafn, unt och tilladet och nu med thette vort obne bref unde och tillade, at os elskelige capittel i Roschild mue hafve, nyde och beholde en canicke prebende ther sammesteds til en god lerdemands ophold, som retsindeligen skal predicke, lere och lese i then hellige schrift[2]). Sameledis mue och schulle alle beneficiater i Roschild nyde naadens aars renthe efther thieris død, hvilcken samme renthe thestamentharii schulle halfdellen forskicke til universitetet her udi Kiøpnehafn och giøre procuratori her sammestedts ther gode rede och regenskab for, och anden halfdellen til arfvingerne och at bethalle thend dødis gield med efther thend dødis begier och befallinge. Sameledis skulle och for[ne] capittel udi Roskild mue nyde och beholle then ret och sedvanlige sehedt, som af første capittels begyndelse veret hafver, at hver, som hand er gamel til i capittel, maa optere och opstii til bedre prebende, naar nogit prebenda vaccerer och ledig blifver, saa at thend, som

---

[1]) Den 2. November s. A. udstedtes lignende Privilegier for Kapitlet i Lund. Enkelte Uoverensstemmelser ere anmærkede her under Texten.

[2]) Denne Artikel findes ikke i Brevet til Lund.

tha nys prebende fonget, skal annamme en af de sex[1]) nerste prebender efther thieris statuter och frihed. Och skulle vore daglige thienere udi vort candtslie och vor renthemester och saa hafve och nyde samme ret och frihed at optere och opstie til bedre prebender, naar the vaccerer och ledig er, ligervis som the, ther hoes domkiercken dagligen besiden er. Thisligeste skulle och alle the, som renthe hafver udi Roschild domkiercke, her af holde hves thynge och thieniste ther falder hoes capittel och domkiercken eller i andre maade, hver efther sin renthe, och the, som ther icke sielff residere och besidendes ere, skulle hafve thieris fuldmyndige procuratores dagligen hoes domkiercken besiddendis, som for thennom til alle thynge och thieniste svare och fuldgiøre skulle, dog vor och kronens capel, hellig thre konger capel, underthagen, hvilcken vi ville hafve fri for seg sielf[2]), och thisligeste vore thienere udi vort candtslie och vor renthemester, saa lenge som the ere udi vor daglige thieneste, mue och skulle vere ther fri och ubesveret i alle maade. Thisligest ville vi, at alle, som canickedom eller vicarier hafver udi for[ne] Roschild domkiercke eller her efther fongendis vorde, skulle boe ther hoes och giøre thieniste udi kiercken och bygge och forbedre thieris gaarde och residentse, uden saa er at the ere udi vor daglige thieniste, eller och the ere udi studio udi noget universitet; dog saa at the, som hagde nogen forleninge i for[ne] Roskild domkiercke, før vor ordinantse udgick om the personer, som tha geistlig len hagde, at the nyde thennom udi thieris lifs thid efther same vor ordi-

[1]) Tallet »sex« findes ikke i Brevet til Lund.

[2]) Denne Undtagelse nævnes selvfølgelig ikke i Brevet til Lunds Kapitel.

nantsis lydelse[1]). Och paa thet at for^ne Roschild domkiercke, som vore forfedre, fremfarne koninger udi Danmarck, med stoer flid och besindelse bygt och forbedret hafve, ey skal med nogen uskickelig bygning forstørris och forvandlis, ville vi, at ingen skal fordriste til nogen forvandelinge med bygning at giøre i for^ne Roschild domkiercke i nogre maade, uden aldeniste the, som capittel ther tilschicke och tilbetroe, efther som [the] her til giort hafve. Sameledis skulle och for^ne capitels eller vicariers i Roskilde tienere her efther ey besveris med echt, hold eller anden thynge ydermere end adellens thienere i nogre maade, uden saa skier, at vi thennom nogen thid for nødtørftige sag skyld behof hafve, och vi tha lade tilsige med vor[e] egne brefve. Thi forbiude vi (osv.). Gifvet paa vort slot Kiøpnehaffn, S. Simonis et Jude apost. dag, under vort secret.

Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 69—70.

18.

1538. 10de December. Kong Christian giør vitterligt, at eftersom det af hans »Oldefader«, »gamle Kong Christiern« grundede Helliggjesthus i Kjøbenhavn, der var »et Hospital at opholde fattige, saare og syge Mennesker udi«, nu havde saa ringe Rente, at de syge Folk, som vare deri, ikke kunde opholdes deraf, saa henlagdes følgende Gods til samme Hospital: 1. alt det Gods, der hidtil havde ligget til S. Eriks Gilde i Kjøbenhavn; 2. »alt det Gods baade indenbys og uden liggendes, som nu hører til de Prælatedomme og Kannikedomme her udi Vor Frue Kirke i Kbhvn«, dog saa at de Prælater og Kanniker, som nu vare forlente med samme Gods, maatte beholde det

[1]) Dette Forbehold »dog saa« (osv.) findes ikke i Brevet til Lunds Kapitel.

i deres Livstid; efterhaanden som nogen af samme Prælater og Kanniker døde, skulde det Gods, vedkommende havde haft i Værge, strax komme til Hospitalet, og de »Prælatedomme og Kannikedomme, som nu forfaldne ere, og ingen igjen med forlent ere, skulle Prior og Forstander strax maa annamme til Helliggjesthus Hospital, dog undtagen de Kannikeresidenser med deres Boder, som vi have lagt til det Universitet her sammesteds; desligeste de Kirker og Biskopstiender, som have hørt til forne Prælatedomme og Kannikedomme, skulle og hermed være undtagne efter vor Recesses Lydelse«. 3. »Sammeledes skal og S. Jørgens Hospital, her uden Kbhvn liggendis, med alt det Gods og Ejendom, der tilligger og tilhører, herefter være og blive under den Prior, som raader og forestaar forne Helliggjesthus, og derfor skal han besørge spedalske og udsettiske Mennesker i samme Hospital uden Byen, som ikke kunne for deres Sygdoms Skyld være udi det Hospital her inden Byen hos de andre syge«. 4. En Gaard i Færgestræde i Kbhvn. 5. »Der til skal vor Tolder hvert Aar inden S. Hansdag Midsommer antvorde forne Prior og Forstander til Helliggjesthus to store Læster Bajesalt, atten Tønder udi hver Læst, af den vor og Kronens Told udi Øresund«.

Hofman, Fundationer. X, 149-50. Danske Kancelliregistranter 1535—50. S. 75-6.

19.

1538. 14de December. Indbyggerne paa Falster fritages indtil videre for at svare Kirketiende.

Bønder och menige almve wdj Falster fynge breff tiill Skack Rantzow, som her epther følger.

Vor gunst tiilfornn. Wiidt, att thesze breffuiszer Morthenn Katt oc Peder Stødt paa menige almoes wegne

wdj Falster oc Nyckøbings leen haffue nu werit her hoss oss och paa menige almoes wegne berett for ossz, huorledes att the erre offuerbødige, at wille giffue theres tyende, prestenn synn partt oc oss andenn parthenn, och beclagede, att the ther offuer besueres mett tredie parthenn att giffue tiill kyrckenn, huilket aldrig schall haffue werit sidwonn, anseendes att kyrckerne ther for vden haffue sielff rentte tiill att bygges och wpholdes aff, som the sige och teg sielff ydermere beretthe kandt. Thij haffue wij nu wndt thennom, att mue samme tredie parthen, som kyrcken schall haffue, att beholle inde hossz thennom sielff, indt tiill saa lenge wij sielff thiidt indt wdj Falster kommendes worder, och tha sielff wider kunde forfare leiglighedenn ther om. Att thu ther fore middeler tiidt her emodt ingthet besuerre thennom mett samme tridie parthenn aff tyndenn, som kyrckyrne schulle haffue, dog saa att the wdtgiffue the tho parthe tiill ossz och prestenn. Her widt att retthe teg epther, och ladt thet ingelunde. Befalenndes teg Gudt. Schreffuit paa wort slott Kiøpnehaffnn løffuerdagenn nest epther sancte Lucie dag aar etc. Mdxxxviij. Wnder wortt signett.

Danske Mag. 3. R. VI, 204—5.

20.

1539. 10de Januar. Kongebrev til Abbed Niels Jespersen i Soer, at han maa og skal beholde under sin Hørsom og Lydelse Kronens Klostre Soer, Esrom, Herredsvad, Vidskøl og Øm, efter det Brevs Lydelse, som Abbed Henrik tilforn havde derpaa (se Nr. 16).

Danske Kancelliregister. 1535—50, S. 78. D. Mag. 4 R. IV, 323—4.

21.

1539. 29de Januar. Kong Christian fritager Universitetets Tjenere, der laa til Knardrup Kloster, for »Ægt,

Hold eller anden Tynge ydermere end Adelens Tjenere, uden saa sker, at vi dennem nogen Tid for nødtørftige Sagers Skyld behov have».

Rørdam, Kbh. Univ. Hist. 1537—1621. IV, 8—9. Orig. i Konsist. Arkiv.

22.

1539. 14de April. Kong Christian bevilliger, at alt det Gods og Landgods, som ligger til Nyborg Kirke herefter skal blive til Kirken og dens Bygning, samt til Præstens, Prædikanteres og andre Kirketjeneres Behov og Ophold.

Hofman, Fundationer. V, 434.

23.

1539. 10de Juni. »*Fundatio et Ordinatio universalis Scholæ Hafniensis*[1])».

Christianus, Dei gratia Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum et Gothorum Rex (etc.). Notum facimus et fatemur publice per hæc scripta, pro nobis et nostris heredibus et successoribus, Daniæ Regibus, qvod postqvam Dominus Deus dedit nobis avita regna, triumphatis per Regem exercituum adversariis, qvi nos invitos ad bella coegerant, deprehendimus universalem scholam Hafniensem, qvam Christiernus Primus laudata memoria Rex, noster paternus avus, erexerat, et ante sexaginta annos privilegiis suis pro se et suis successoribus Regibus donaverat, per bella, quæ post acciderunt, ante regnum et sub regno et post regnum Friderici, omni honore digna memoria

---

[1]) Af dette omfangsrige Lovstykke hidsættes her kun selve Fundatsen samt et Afsnit af Ordinansen, der ved Universitetets Foranstaltning senere (1540) blev særlig publiceret paa Grund af de Bestemmelser, deri findes bl. a. om Præsteenker, om Kapitlerne og om Klostrene.

Domini et Patris nostri, vastatam atqve ita collapsam, ut nullæ fere reliqviæ ejus superessent, ut non dicamus, qvod non fuerat ita fundata censibus certis et reditibus pro doctorum virorum salariis, ut permanere posset.

Ne ergo ingrati essemus Deo, statuimus hanc universalem Scholam rursum erigere, et rogavimus summum Amicum et Cognatum nostrum Illustrissimum Johannem Fridericum, Saxoniæ Principem Electorem &c. præterea et Venerandum in Christo Patrem Doctorem Martinum Lutherum, Dominum Philippum Melanchthonem, et totam Scholam Vitenbergensem; et miserunt ad nos, quem postulaveramus, dilectum nobis Johannem Bugenhagium Pomeranum, Sacræ Theologiæ Doctorem.

Ejus et aliorum doctorum virorum, prædicatorum &c. qvi apud nos erant in regno et aula, consilio et opera usi sumus, ad Ordinationes Ecclesiasticas in regnis & principatibus nostris faciendas, pro sinceritate doctrinæ Christianæ, et pace ac unitate ecclesiarum.

Ejusdem et consilio et opera, per Dei gratiam, qvi agit omnia pro sua ergo nos bona voluntate, usi sumus in hoc instaurandæ Scholæ negotio; constituentes, ut in ea doceantur omnes Artes liberales, Jura, Medicina, Christiana Theologia, id est, verbum Dei ex veteri et novo Testamento, et lingvæ, Latina, Græca et Hebraica: ut sic per doctos viros consulamus regnis nostris et politiis, maxime vero tot ecclesiis, qvarum aliqvot millia sunt in hisce regnis, ne pereat apud posteros salutiferum sinceri Evangelii verbum, qvod nunc tanta misericordia et liberalitate abunde donavit nobis Pater ille misericordiarum.

Igitur, qvemadmodum in publica Ecclesiarum Ordinatione promisimus, cum consensu et consilio Senatus nostri regni, ad gloriam Dei et conservationem Evangelii

Domini nostri Jesu Christi, in commodum Reipubl. et regnorum horum, atqve adeo in usum ecclesiæ Christi et salutem multorum, universalem Scholam Hafniensem pro nobis et nostris heredibus ac successoribus, Daniæ Regibus, rursum instauramus, erigimus, confirmamus et perpetuo stabilimus publico hoc scripto nostro.

Et damus eidem Scholæ in singulos annos mille qvadringentos aureos Rhenenses in auro. Nam omnes decimas Episcopales ex Ecclesiis in Søme-Herreth et Thune-Herredt, qvas Scholæ perpetuo in singulos annos damus, cum Monasterio Knarderup, qvod similiter Scholæ damus, cum omnibus suis juribus et possessionibus, rusticis, Ecclesiis, decimis, agris, pratis, piscinis, sylvis et attinentiis: et æstimamus simul in singulos annos qvadringentis aureis Rhenensibus in auro. Sexcentis vero æstimamus aurum, qvod Schola singulis annis accipiet ex Ecclesiis ruralibus Sælandiæ et Scaniæ: singulæ enim dabunt singulis annis unum aureum Rhenensem in auro; ita tamen, ut aliæ ditiores plus, aliæ pauperiores minus dent, qvemadmodum nunc ordinatum est. Pretium locationis centum et trium domorum Ecclesiæ beatæ Virginis æstimamus ducentis aureis Rhenensibus in auro. His addimus ducentos aureos Rhenenses in auro ex Telonio nostro in Helsingøer, ut ex his mille qvadringentis distribuantur Lectoribus et Ministris Scholæ singulis annis mille trecenti et decem aurei Rhenenses in auro: qvinqvaginta autem dentur pro libris ad instaurandam Bibliothecam optimam: reliqvos vero qvadraginta fiscus Scholæ servet in usus necessarios. Qvomodo vero, aut per qvos, et qvando hæc pecunia huc perveniat, et qvot qvibusve Lectoribus et ministris, ac qvantum distribuatur, infra in Ordinatione nostra dicetur.

Pro pauperibus vero Studentibus in singulos annos ordinamus et damus ducentos aureos Rhenenses in auro, qvi ita colligentur: Qvisqvis possederit Roschildiæ Præbendam, ut vocatur, Sancti Sigfridi, post obitum ejus, qvi nunc eam possidet, dabit singulis annis ex ea XL aureos Rhenenses in auro. Et qvisqvis ibidem possederit Præbendam S. Laurentii, post obitum illius, qvi nunc eam possidet, dabit singulis annis ex ea sexaginta aureos Rhenenses in auro. Hæc perpetuo dabuntur ex his duabus præbendis singulis annis.

Canonici autem Lundenses, statim posthac proxime apud ipsos vacaturas præbendas, tot unde possint persolvere centum aureos Rhenenses in auro, ad se velut bona communia recipere debent, et postea singulis annis hos centum aureos huc mittere in usum pauperum studiosorum. Ita tamen, ut singulis annis huc mittant primum ex præbendis, qvæ prius vacaverint, tantum qvantum licuerit ex iis accipere, donec ascendat numerus usqve ad centum aureos, singulis annis huc mittendos, ut antea diximus.

His pauperibus studiosis addimus præterea pecuniam annuam, qvæ adhuc superest Academiæ priori, citra aut ultra triginta aureos Rhenenses in auro, cum eo qvod superest ex beneficio Catharinæ, de qva re postea clarius dicetur in nostra ordinatione. De duobus beneficiis sive, ut vocant, vicariis Margaretæ et Jacobi, qvæ restant ex bonis Scholæ prioris, similiter infra dicemus in Ordinatione.

Damus etiam Scholæ locum, auditoria, habitationes: Et ordinamus Doctores et Magistros, Professores omnium disciplinarum, cum salariis, prærogativis et privilegiis, ac confirmatione statutorum Scholæ et Lectionum, et alia

omnia, qvemodmodum infra in ordinatione dicemus. In nomine Patris et Filii et Spiritus S. Amen.

Admonemus vero et obsecramus, per Christum Salvatorem omnium, nostros Successores Daniæ Reges, ut donec regnum tenuerint, hanc hujus Scholæ Ordinationem et confirmationem illæsam servent, eamqve per manus ad posteros suos transmittant, ac nullo modo permittant, ut ista Salaria alio transferantur. Hoc enim esset servire Mammonæ, et verum Dei cultum abolere, qvemodmodum Paulus vocat avaritiam idolorum culturam. Julianus Cæsar apud Christianos enutritus et edoctus, cum a Christi fide defecisset, rapiebat ad se bona Christianorum, item et bona Ecclesiarum, id est, ut tunc res erat, illa bona, qvæ erant a fidelibus data pro pauperibus et pro ministris Evangelii et iis, qvi publice in Scholis Christianorum docebant juventutem, et qvando vi non audebat, ut priores Tyranni, manifeste grassari in Christianos, arte putabat se posse abolere nomen Christianum, et prohibebat Christianis publicas scholas et tractationes publicas Scripturarum.

Intelligebat vir ille et doctus et prudens, sed simul diaboli servus et valde impius, Christianam religionem publica doctrina crescere, nec eam posse permanere, si doctrina Christianis non permitteretur. Sed justo Dei judicio periit ipse, non periit doctrina Christi et honestarum disciplinarum apud Christianos, quam ipse perditam voluit: Et traditum est a Deo regnum eius melioribus ad consolationem Christianorum. Clementia Dei Patris avertat a Nobis & nostris Successoribus tantam stultitiam Juliani et impietatem; nec glorientur, si hoc fecerint, qvod non abjiciunt nomen Christianum, ut Julianus. Nam per hanc Scholæ confirmationem curamus,

ut diximus, pro nostris hominibus ad gloriam Dei. Qvi vero pro suis non curat, ut ait Paulus I. Timoth. V. infideli deterior est, et fidem abnegavit. Sciant posteri nostri, artes et honestas disciplinas esse dona Dei, qvi ingenia dedit hominibus, et voluit ea excoli. Non voluit nos divina bonitas brutis esse similes.

Si qvid in eis, nempe artibus, videtur profanum et vanum, non earum culpa est, sed abusus est hominum, plus æqvo sapientium, qvi eas sua vanitate, superstitione et præsumtione fœdaverunt, et addiderunt artibus, qvæ ad ipsas non pertinent: abusi sunt artibus, qvas Deus dedit hominibus in usum reipubl. et hominum commoditatem. Qvidam abutuntur etiam honoribus, magistratu, potentia, divitiis. Ergo hæc abjiciemus? neqvaqvam: Tollendus enim est abusus, non Dei dona, maxime in hac re, qvando omnia ordinamus ad conservationem Evangelii Domini nostri Jesu Christi, pro tam multis nostris ecclesiis, ut sincerior Dei doctrina ad posteros propagetur. Hæc promovent fidem et charitatem, hæc placent Deo, hæc reqvirit a nobis Deus. Metuant successores nostri vel iram Dei, qvæ sæpe grassata est in hasce terras nostros, ne in tanta luce veritatis et summa Dei bonitate gravius peccent et pereant, si hæc divina contempserint. Servent ergo, quod in ipsis est, hanc Scholam integram, qvemodmodum nunc a nobis confirmatur. Curent, ut ecclesiæ habeant doctos et sinceros verbi Dei prædicatores. Scholis puerorum præficiantur eruditi Ludimagistri et eorum adjutores. Honorentur ministri salutis nostræ honestis, pro dono ipsorum, salariis. Non negligantur pauperes, qvi sibi victum qværere non possunt. Ita permanebit sana doctrina apud nostros et sanctificatio nominis Dei. Fugabitur et explodetur seductio maleferiatorum hominum,

sectas suscitantium in fide Christiana: qvod malum propter peccata et ingratitudinem hominum posthac forte majus erit. Breviter, ita prospere regnabimus, et superiores erimus omnibus adversariis nostris: et Deus pacis erit nobiscum in æternum in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

In testimonium et ad pleniorem notitiam eorum, qvæ supra dicta sunt, Nos Christianus Rex sigillum nostrum, pro Nobis, Heredibus et Successoribus nostris Daniæ Regibus, huic nostræ Constitutioni et Fundationi regiæ appendimus, et nostra manu subscripsimus.

Et nos Consiliarii Regni:

Magnus Goye, de Krenckerup, Magister Curiæ.
Johannes Friis, de Hesselager, Cancellarius.
Tygho Krabbe, de Vegholm, Marschalcus.
Prydtbiorn Paadebusk, de Vaasborgh.
Avo Lunge, de Tyrsbeck.
Absalon Brahe, de Krogholm.
Magnus Munk, de Palsgaardt.
Ericus Baner, de Asdall.
Olaus Rosenkrantz, de Valløe.
Holgerus Vlffstand, de Heckebiergh.
Canutus Bilde, de Svanholm.
Trudo Vlffstand, de Toruppe.
Asgerus Bilde, de Vaalden.
Canutus Rudt, de Vedbye.
Nicolaus Bilde, de Vandtaas.
Nicolaus Paadebusck.
Absalon Ugerup, de Ugerup.
Canutus Gyldenstiern, de Thym.
Ericus Krummedige, de Alnerup.

Magnus Gyldenstiern, de Iffuersnes.
Petrus Ebbonis, de Turestrop, et
Georgius Qvitsou, de Sandager.

Cum Regia Majestate, scientes & volentes, pro nobis et successoribus nostris, Danici regni Consiliariis, hanc constitutionem et hujus Academiæ fundationem approbamus et confirmamus, per sigilla nostra huc appensa. Datum Otthoniæ in publicis regni Comitiis Anno Domini 1539, die decimo Mensis Junii.

. . . . . .

Privilegia et alia commoda.

Convenit præterea, ut et aliis commodis, privilegiis et honoribus studia hæc literaria honorentur. Qvæ igitur anno Domini millesimo qvingentesimo trigesimo septimo, Dominica die, qvæ erat nona Septembris, in Templo beatæ Virginis Hafniæ, præsentibus Senatoribus et Consiliariis nostris et tota Ecclesia, publice postulante dilecto nobis Johanne Bugenhagio Pomerano, Theologiæ Doctore, ex consilio nostrorum, concessimus pro Schola, pro Doctoribus et Magistris, pro Studiosis, pro Canonicis et Monasteriis, cum institutione Rectoris et Decanorum Scholæ, qui tunc fidelitatem nobis et diligentiam sui ministerii juramento promiserunt, et quæ paulo post Roschildiæ eidem Doctori Pomerano scribenda mandavimus, ea ipsa omnia nunc confirmamus.

Sunt autem hæc:

Schola cum Doctoribus et Magistris, similiter et omnes studentes, qvamdiu literis operam dederint, gaudeant privilegiis, immunitatibus et honoribus, qvibus donati sunt in principio fundationis, qvæ facta est per Christiernum Primum, laudata memoria Regem, Avum nostrum paternum. Sint immunes ab omnibus oneribus Reipublicæ

cum suis ministris. Locus Scholæ cum domibus ejus et habitationibus, etiam illis, qvæ pertinent ad duas Scholæ, ut vocant, Vicarias, et Curiæ octo, ut ante dictum est, Academiæ a nobis donatæ, maneant in perpetuum in ea libertate et immunitate, qva hactenus sub Canonicis aut aliis fuerunt. Similiter et nova ædificia, qvæcunqve super illa loca structa fuerint, eadem fruantur libertate.

Rector Universitatis, cum quatuor Decanis, sit judex omnium quorumcunque hic literis studentium, quamdiu in studiis fuerint, etiam emeritorum Scholæ Professorum; ita ut nulli liceat alio eos in jus vocare. Nulli qvoqve liceat provocare sive appellare a sententia Rectoris et Decanorum lata, nisi ad Regem. Solam homicidii causam excipimus, qvam non judicet Rector, sed Magistratus civilis.

Si qvis ex scholasticis noctu a publicis civitatis ministris in scelere aliqvo deprehendatur et capiatur, debet mane præsentari et dari Rectori custodiendus et puniendus, nisi, qvod Deus avertat, sit per eum homicidium factum.

Liceat Scholæ unum habere hypogæi præpositum, qvi libere absqve vectigali vendat cerevisiam, etiam exoticam, et vinum, qvemadmodum ante diximus et statuimus, non qvibuscunque, sed tantum Doctoribus, Magistris et studentibus, ubicunqve habitaverint in civitate. Pro emeritis Lectoribus et Pastoribus Ecclesiarum et Sacellanis sive Prædicatoribus et Ludimagistris, qvi diu fideliter servierunt, nec ultra possunt, vel præ senectute vel præ alio morbo, ubi indicatum hoc nobis fuerit, curabimus victum per præbendas proxime tunc in regno vacaturas, qvas dabimus eis, ut habitent apud Ecclesiam suæ præbendæ, et canant ibi, si possunt præ senectute aut alio morbo. Si vero alibi habitabunt, aliqvis canat in choro pro ipsis, accepta mercede triginta marcarum. Ubi vero curant

talem in cantu vicarium Cantorem, omnia alia, qvæcunqve fuerint, accipient, velut præsentes, ut et infra de Canonicis dicetur. Qvis autem sit vere emeritus, tali honore dignus, judicabit Rector cum Cancellario regio, qui est Conservator scholæ, et Cancellarii adjutor cum Decanis et aliis Magistris. Sua autem salaria retineant tales emeriti Professores, donec Rex eis curet victum ex præbendis proxime vacaturis, ut dictum est. Convenit vero, ut alii Professores sic soliciti sint pro emeritis, qvemadmodum ipsi sibi vellent factum in tali necessitate.

Statuimus etiam, ut Viduæ Professorum hujus Academiæ, præterea viduæ qvoqve omnium Prædicatorum et ministrorum Ecclesiarum et puerilium Scholarum in regnis nostris, qvamdiu viduæ manserint, immunes sint ab omnibus oneribus civilibus et gravamine Reipublicæ.

Ut vero studiosi provocentur ad studia, etiam hæc statuimus pro Canonicis. Canonici fruantur omni libertate honesta et immunitate, qvam olim habuerunt. Non sint sub alio Magistratu, quam sub Rege. Si qvid dissidii natum fuerit inter ipsos et Senatum civitatis, de domibus vel aliis locis, Nos erimus arbitri, et rem inter ipsos amice aut jure componemus, ut sit inter eos pax et mutua amicitia. Et tamen caveant, ne vim Canonici alicui inferant prætextu hujus libertatis.

Theologum eruditum, qui sacras legat lectiones et prædicet, alant honesto salario in sua civitate. Non alienent Ecclesiastica bona et præbendarum, et qvicqvid hujusmodi est. Et Præfectus loci curet, ne nimium lignorum cædant, in fraudem successorum. Neqve aliqvid dignitatis, neqve vel tantillum ex redditibus et aliis debet decedere iis Canonicis et Presbyteris, qui ducant uxores. Justum enim est, ut sanctum conjugium a Deo creatum,

institutum et benedictum,. honoremus contra blasphemas doctrinas dæmoniorum. Ut vero scortentur, aut deteriora faciant, ut nullos Christianos, ita minus decet ipsorum ordinem: neqve hoc Nos sustinebimus.

Liberum sit omnibus Prælatis, Canonicis et Vicariis studii gratia in Universitate agere, et si foverint pro se qvisqve interim aliqvem pauperem scholasticum, vel pium alium virum, qui servit in Ecclesia, qvi cum aliis Canonicis canat tantum illa, qvæ in Ordinatione nostra Ecclesiastica constituta sunt, accepta mercede triginta marcarum, vel majore, debent eis servari et dari omnes portiones et accidentalia, velut essent præsentes, nec qvicqvam juris detrahi ipsis propter hanc absentiam. Hoc etiam intelligi volumus de publicis hujus Scholæ Lectoribus, si Sacerdotia talia habent.

Non licebit cuiquam posthac, ut antea, infantes aut pueros in beneficia Ecclesiastica intrudere. Nos nemini posthac ullam prælaturam aut Canonicatum conferemus, nisi docto, qvi Hafniæ biennium studuerit, et testimonium suæ doctrinæ et vitæ habeat a suis præceptoribus, vel alioqvi probatus sit in doctrina: Et omnino prohibemus, ne contra hoc aliud fiat, velut nomine nostro.

Neqve ulli volumus concedere, aut nomine nostro concedi aliqvem Canonicatum, qvi noluerit habitare apud suam Ecclesiam et chorum visitare, secundum Ordinationem nostram Ecclesiasticam, exceptis illis, qvorum doctrina, consilio et opera qvotidie utimur, in aula nostra semper nobis assistentium. Exceptis et illis, qvi ex Canonicis vocantur a nobis vel aliis Ecclesiis, ut fiant Superintendentes, Prædicatores, Pastores, in scholis puerorum servientes, vel Lectores in nostra Universitate: Qvibus permittimus, ut pro se pium virum, aut scho-

lasticum discipulum aliqvo salario, ut dictum est, habeant in choro cantantem et legentem, non alia qvam a nobis ordinata sunt, donec fuerint in officiis prædictis. De agentibus in studiis ante dictum est, qvi autem chorum visitare noluerint, aut prope suam Ecclesiam habitare, ii suis præbendis debent resignare.

Necessitas autem ægritudinis, vel alia, aut incidens commoditas, et qvicqvid honestam et justam habet excusationem, non debet hic habere legem; modo excusatio illa non sit freqvens, nec fiat in fraudem hujus nostri statuti. Non enim debent hæc nostra Statuta laqvei esse, neqve conscientiarum neqve corporum; tantum volumus ea servata et neqvaqvam contempta sub nomine libertatis, in usum et exercitium verbi Dei: Et ut perpetuo maneat, unde doctis viris consulatur pro honesto victu, ad gloriam Dei in commodum Ecclesiarum et rerum publicarum. Neque enim ipsi docti soli erunt commodi. Sed etiam postea suos filios, ex honesto conjugio natos, curabunt litteris institui; et propagabunt doctrinam cum filiis in plura secula; dum indocti nihil mirantur præter pecuniam. Multos Presbyteros, Episcopos, Romanos etiam Pontifices, sanctos et egregios Viros legimus filios fuisse Presbyterorum, ex honesto conjugio natos, et ex patribus Presbyteris, et officio Doctorum sive prædicatorum in Ecclesia fungentibus. Utinam doctrinæ dæmoniorum hoc beneficium Ecclesiæ sanctæ non hactenus abstulissent.

Præterea, pro studiosis et re literaria ordinamus, ut singula Daniæ Monarchorum monasteria, qvæ mirabili vocabulo vocantur secularia et dominorum Monasteria, sint Scholæ pro pauperibus adolescentibus, nec recipiantur nisi apti literis. Sit ibi Theologus, sive Monachus, sive alius, in habitu seculari, ut vocant, doctus vir, qvi præ-

legat Sacram Scripturam et prædicet. Ibi doctiores ex numero eligantur, vel aliunde vocentur, qvi doceant Grammaticam, Dialecticam et Rhetoricam et qvosdam Autores. Donec autem ibi student, debent esse subditi majoribus, et agere in castitate, honestate, oratione et studiis, et canere qvotidie, ac legere in choro secundum ordinationem præscriptam in Ecclesiastica Ordinatione, esseqve induti habitu monachali, qvamdiu ibi fuerint. Hunc habitum, ne sit superstitiosus, ita præscribimus. Sit nigra tunica talaris, similis vulgari, circumcincta baltheo, et ut sint armati contra ventum et injurias aëris, superinduant pallium nigrum. Hoc vestitu, vel cum pallio, vel sine pallio, possunt uti, etiam qvoties alio extra monasterium mittuntur a suo superiori, sine cujus permissione non debent exire. Hic enim habitus qvid aliud est, qvam vulgaris et, ut dicunt, secularis? Sit præterea cucullus, sive capitium, hoc est, monachale capitis tegumentum, sed non alligatum vestibus aliis; hoc superjiciant collo et capiti, et portent perpetuo, nisi sint soli, vel in labore manuali. Non hæc conscientias vexabunt, aut falso consolabuntur, sed hac disciplina ipsis valde commoda, volumus eos teneri, qvamdiu ibi fuerint. Crines præterea sint præcisi supra aures, non autem capita radantur ad plattam, qvam vocant. Qvid enim attinet turpiter deformare hominem, et hoc fingere sanitatem? Breviter, cucullo sint insignes, donec in monasterio fuerint. Qvod ad baltheum attinet et pallium, sive portandum sive non portandum, faciat Pater monasterii, qvicqvid ipsi visum fuerit, modo omnes illi monachi sive studentes honesta et talari tunica similiter et eodem modo vestiantur. Convenit tamen, ut iis, qvi docent alios, det tunicam aliqvanto meliorem. Exeuntibus autem et deserentibus

monasterium, sive Magistris sive discipulis, et conjugia petentibus secundum Dei ordinationem, dentur officia in aliis Ecclesiis vel Scholis, secundum merita doctrinæ et vitæ.

Trykt i N. Cragii Historia Regis Christiani III, ed. Gram., Addit. p. 89-93. 123-5. Orig. i Univ. Arkiv.

24.

1 Bl. *1539. 14de Juni. »Den rette Ordinants, som nu sist paa Herre dagen y Ottense bleff offuer seet oc besegelet, Huorledis Kircketiennisten skal holdis vdi Danmarckis oc Norges Riger, oc de Hertugdomme Slesuig Holsten«* [1]).

Wi Christian med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Slaues och Gottis Konning, Hertug y Slesuig Holsten Stormaren oc Dytmersken, Greffue y Oldenborg oc Delmenhorst.

Helse wore Riiger oc Hertugdomme mett naade, fred oc lycke aff Gud.

Effter att Gud wor Herre haffuer well stillet denne Orlog oc bulder, som nu paa nogen tiid wæred haffuer, Oc giffuet oss wore Herre Faderfaders oc herre Faders
III. Riige till att styre oc regere, Da er dett wor aller ypperste oc største willie oc begiering, att wy motte ophielpe den forfaldene Jesu Christi wor Herris Lerdom oc rett sand Christen dyrckelse: huilked wy lenge til forn wore lande ønsked haffde, til saa lenge wy dett nu fuld komme kunde, dess wor Herre Jesus Christus tack oc loff haffue, For huess sag skyld wy forsamble lode høg-

[1]) Denne Titel findes i Udgaven fra 1542 (ogsaa i de senere Udgaver, hvor dog Ordene »nu sist« mangle). I den fidimerede Kopi af Kirkeordinansen, som Universitetet 1540 sendte til Bisperne, mangler Titelen, hvad vistnok ogsaa har været Tilfældet i den ikke mere existerende Original. — De i Randen tilføjede Mærker: 2 Bl., 3 Bl. osv. betegne Bladtallene i Udgaven 1542; men Romertallene betegne Bladtallene i de senere Udgaver, efter hvilke der sædvanlig citeres.

lerde mend oc Predicantere aff Kierckerne vdi Danmarckis Riige oc wore Hertugdomme, Oc befole dem, att de oss skulde beschriffue en Christelig Ordinantz, om huilcken wy oss raadspørge kunde. Oc der samme Ordinantz oss bleff offuer antuordet, forsende wy henne 2 Bl.
till verduge Fader Docter Morthen Luther, ved huilcken Gud aff syn mildhed oc barmhiertighed (y desse siste tiider) haffuer send igien Christi helige och rene Euangelium. Saa offuersaa hand, med andre flere høglerde mend y den helige schrifft y Wittemberg, samme Ordinantz, oc dømde henne god oc rett att være.

Men paa dett saadan en gudelig handell motte gaa dess rettere till, Da haffue wy begiered aff høgborne Første Johan Frederick, Hertug aff Saxen, Kørførste etc. IV.
wor besønderlig gode wen, att hand hid sende oss elskelig Hans Bugenhagen aff Pomern, en Doctor y den Hellige schrifft, huess samme høglerde mands raad oc tilhielp wy med wortt Raad haffue brugt till att fult giøre denne helige Ordinantz. Att mand skall wiide oss icke att haffue werid sielff raadige eller framfusinde her vdi denne handel, men att haffue brugd saa mange oc merckelige tilhielpere.

Der samme Ordinantz wor nu bleffuen fuldkommen, da indførde wy henne ved vor Canceller for wort menige rigis raad, Saa beiaede de samme ordinantz oc samtyckten vdi alle maade.

Aleniste wore de det begierende, at predickerne motte paa mindes, ath de med det første vilde fare lempelig vdi den Christen menhed med de syndere, huilcke med tiden kand formenes det hellige sacramente. Oc huem wilde ey lade seg dette wel behage, om hand ellers er en Christen? Effterdi her tracteres dog intet andet end det rene oc

klare Euangelium, desligeste Sacramenterne effter Christi eygen indskickelse, Sang oc hellige lectier, om en erlig
V. samquem til predicken oc det hellige Sacramentes tildelelse, Huorledes wngdommen maa optuctis y bogen oc gode konster, til Guds hellige ord oc den hellige schrifft, Huorledis tiennerne wdi den hellige kircke maa bliffue wel forsørgede och Scholerne holdes wed mact, De fattuge haffue deres røct, At Børnelerdommen maa wære vdi alle huse, at ocsaa bønderbørn maa nu her effter wide det, ey aleniste bønder, men ocsaa Eddele mend, ia wel Konger oc Førster haffue icke sielffue her til dags wist.

3 Bl. For huilcked de skulle staa Christo til rette, som seg haffue berømmed den hellige kierckes hoffder, oc dog alligeuel haffue taget seg sielff oc syn eygen nytte ware. Huad kand nu her vdaff wære mishageligt? Huo wil sige noget her aff at wære, det Christne menniske skulle ey sielff hiertelige gierne see gaa for seg.

Men at mand ey skal mene oss at haffue aldielis her wdi brugt ander mands tycke, Da bekende wy med stoer tacknemmelighed, at Gud aff syn godhed haffuer end oc saa oss giffuet nogen forstand vdi det hellige Euangelio. Saa wille wy nu sige denne wor tycke om denne ordinantz.

VI. To honde stycker forhandles her y denne ordinantz, Det ene hører Gud alleeniste til, som er det at wy wille haffue Guds ord, som er Lougen oc Euangelium, retsindelige predickede, Sacramenterne ret wddelde, Børn wel oplerde, at de maa bliffue wdi Christo, som ind y Christum ere døbte, At kircketienerne, Scholerne, oc fattuge folck maa forsørges syn føde.

Saadant er icke wor Ordinants, men dermed wille wy tiene wor Herris Jesu Christi Ordinants. Huilcken er wor

eeniste lærer oc mester saa well som wor eeniste frelser och wisse salighed, om huilcken faderen robte oc sagde: Hører denne. Som hand oc sielff siger: Myne Faar høre min røst. Den samme haffuer sielffuer obenbared oc giffuet oss Euangelium ind y verden, huilcket tillforne haffde væridt aff euighed vdi Gud skiuld. Oc dett befoell hand att predicke for alle creature. Saa indstictede hand oc Doben, oc det hellige Altars Sacramente, huilcke hand befoell att wddele och anname liige effter den samme sin eygen indstigtelse, oc ey anderledis. Emod det Euangelium oc det VII.
Christi indstigtelse skall mand ingen høre eller skiøtte, om det end ware en Engill aff Himmelen, som Paulus tør siige, Jae som Christus end sielff siiger: myne faar kiende ingen fremmed mands røst, men fly der fore. Huy wilde wy nu være saa daarlige, att wy wilde her vdi forbiide nogen Concilium, oc (maa skee) her forinden døø y woris wantro oc vgudelighed. Concilia eller menniskelig Ordinants kunde intet her giøre emodt Guds Ordinants. 4 Bl.
Der som de Concilia wilde fordømme dieffuelsens lerdom oc Antichristelig skick, aff huilcke wy her til dags ere bleffuen bedragne, oc wilde befale att predicke Euangelium reenlige oc retskaffenlig, oc lade Sacramenterne wddelis effter Christi egen indskickelse oc den Apostolische lerdom, saa som wy nu giøre med dette vortt Concilio oc Ordinants, Da motte de iu wære vgudelige oc ingen Christne, som dennom icke annamede. Men saadant haffue wy lenge alt forgieffs bid effter.

Nu wille de sige, Vy formeene icke Euangelium, men y skulle dog forbide wor dom oc sigelse paa eders lerdom.

Der suare wy saa till, at wy inthet acthe saadant VIII.
skuffelig och daarlig snack. Vy haffue det rette oc sande Euangelium, som predicker de beslagne samuittigheder

sønders forladelse forgieffs alleniste for Christi Guds Søns skyld, som giffuen er for oss. Oc naar wy saaledis ere skilde wed synden, da regnis wy retfærdige for Gud, oc ere Guds børn oc arffuinge til det euige Liff oc alt det gode, Gud haffuer, Huilcke Gud fader wil euindelig elske wdi sin elskelig søn, den wy formiddels troen haffue anammet, den samme haffuer Faderen giffuit oss. Hui skulde hand ey ocsaa giffue oss alt andet got med hannom? Andet Euangelium haffue wy icke. Men for dette Euangelio, aff huilcket Gud prises oc æris, haffuer den Antichristelig parthi foet oss Dieffuelsens lerdom, som lærer at prædicke løgen vnder skrømpterij, saa hun drabelig siunes at wære en sand Guds tieniste. Der haffue de foed oss plict oc bod for synden, Statuter, Closter regel, Obseruantier, Afflad, Pillegrimsgong, brøderskab, deris optencte offering, deris weyerstyggelige Messer,
IX. Skiersild, weygde wand, beskickede fastedage, wnøttige preste tider, Vigilies for de døde, Hellige steder, Klocke dob, Smørelse, Ragelse, weygde kleder, deris wrene reenliffuedhed, deris forsworne ecteskab, huilcket gud dog haffuer skicket oc indsticted, Forboden mad, Christi blods kalck, den de haffue forbodet, Helligens paakald, den misbrug de haffue indført vdi alle gierninger oc
5 Bl. Ceremonier, wed huilcke de haffue lerd oss, at wy skulle forlige oss med Gud, oc giøre plict oc bod for synden, oc saaledis forhuerffue syndens forladelse.

De sagde seg wel at kiende Gud, som Paulus siger, Men med saadan lærdom oc handel negte de det sande hellige Euangelium, Jesu Christi blod, oc Gud faders barmhiertighed, der de icke lode synders forladelse bliffue forgieffs alleniste for Jesu Christi skyld.

Desse Antichristelige lerdom, løgen oc bedregerij sende wy nu Diefflen hiem igien, den de ere kommen fra, Oc giffue Gud ære, y det wy tage wed Christi sande Euangelium, Saa lade wy ocsaa Sacramenterne giffues, oc X.
anamme dennom rettelige effter Christi eygen indstictelse, Ja wy anamme dennom aff wor Herre Jesu Christo sielff, endog wed tienerens hand, lige som wy oc anamme Euangelium aff hannom sielff, endog wed tienerens mund, som det forkynder.

Huad fattis oss nu, att vy ey haffue dett sande Euangelium, effterdi vy ere nu wed troen till Christum forligte med Gud oc giorde till Guds børn?

Saa bekiende wy nu det samme, som wy tro, wy lære oc wore børn lige saa, wy paakalde, wy bede, wy tacke Gud, oc høre Guds ord, der bliffue wy warafftige vdi, det er oc den sande Guds dyrckelse effter de try første bud.

Oc saa lade wy oss lære om gode gierninger oc ett Christeligt leffned, om tolmodighed wnder det hellige korss, om lydelse, om at Christne folck haffue icke vden en loug att leffue effter, som er kierlighed, vdi huilcken huer effter sit kald tiener andre syn neste, oc er der wisse paa, at hand giør det Christo sielffuer till tieniste. Gud giffue oss naade till at giøre saadanne gode troens fructher y god oc bequemmelig tid. XI.

Dette haffue wy her till sagd om de stycker, som hører till Guds Ordinants oc skick. Huilcken icke skal kaldis wor, icke heller skall aff nogen menniske krenckes 6 Bl.
oc offuertredis. Oc biude wy henne att holdes, paa det wy der med bliffue wor Herre Jesu Christo lydige, som samme Ordinants haffuer skicked oc befaled, seg till ære oc oss til salighed.

Men det andet stycke y denne Ordinants maa kaldes att være vortt, fordi der vdi maa vell sompt (foruden Guds fortørnelse) foruandles, endog det oc saa Gud tilhører, som er huad wy haffue skicked om personer, tid, sted, tall, maade, prestetider, sang oc Ceremonier, om visitatz, om en erlig samquem etc. icke foruden skiellig sag, oc ey med nogen synderlig hellighedz miening, men den sande Guds Ordinantze, der førre er om taled, till tienniste, at den maatte dess bedre med bequem hederlighed holdis, di alt saadant skall tienne Guds ord. Oc huem vilde nu her effter y saadant ett Euangeliske liuss begiere hine wnøttige oc forfengelige Ceremonier, som
XII oc haffue wrange mieninger paa seg om Guds dyrckelse oc retferdighed, huilcke mand pleyer att holde for Guds tienniste, oc saadanne gode gierninger det fortienniste skulde haffue med seg, emod troen til Christum oc Guds Riges Euangelium? Wy haffue her effter wel nock at giøre med de rette nødtørfftige gode gierninger, at wy tørre ey beuare oss med saadant klammer oc wnytteligt tingest.

Thij bede wy alle wore vndersaatte, ehuad stadt de ere vdi, at de anamme oc huer paa syn maade holde oc beuare denne Guds oc wor Ordinants, den wy her nu haffue ladet wdgaa, Ocsaa wor Leensmend oc Superattendenter, at de med det første, de kunde, lade gaa for seg bode y Kiøbsteder oc paa Landzbyer det, som her beskicked staar, Oc tencker det wed eder sielffue, At effterdi de forskaffe seg sielff en dom oc fordømmelse (som Paulus siger) huilcke denne Guds Ordinantze ere emodstandige, som ere werdzlig mact oc øffuerighed, Huore møged meere de da monne fordømme seg sielffue, som foracte oc modstaandige ere wor Herris Jesu Christi hellige Euangelio, Huilcked Moses haffuer oc tilforne

kundgiord: Huilcken som icke hører denne Prophete Christum, den wil ieg heffne offuer, siger Herren.

Icke skulle wy end heller ladet bliffue wstraffed, der som noger fordrister seg til aff egensindighed at staa emod noget vdi denne Ordinantze, Di wy haffue icke end helder den magt, oss er aff Gud giffuen, til forgieffs. Wor Herre Jesus Christus beuare eder euindelig, Amen[1]). XIII. 7 Bl.

Fortalen.

Efterdj her nu des werre haffuer wærid stoer tuedract oc weenighed vdi Riget, vdi det at der haffuer wærid en stor misbrugelse, oc haffuer ey wærid holdet y den ene Kircke som vdi den anden en meenige brugelse bode med Messer, Prædicken, Dob, Sacramentet oc anden Guds tieniste, Da haffue wy med wort elskelige meenige Danmarckis Rigis Raads Raad oc samtycke offuer weyt Rigens oc dets indbyggers gaffn oc beste, paa det at Riget skulde wære vdi rolighed bode om Religionen oc om andet, samtycket oc giord der en Christelig Ordinants paa om Religionen, som her effterfølger. Huilcken Ordinants wy wille at holdis skall vdi alle Sticthe och Kiercker offuer alt Riget, vden saa er, wdi ett almindelig fry Christelig generali Concilio anderledis besluttis oc samtyckis, Da wille wy alle tid skicke oss der vdi, som fromme Christne bør att giøre. Till ydermere sandheds bekiendelse haffue wy Christiann Konning ladet her wnderhenge wor Maiestatis indzegell, desligeste haffue oc wy Rigsens Raad Mogens Gyøe till Krenckeruppe Danmarckis XIV.

[1]) Efter disse Ord følger i den latinske Ordinans (se Nr. 10) følgende Datering: Datum Haffniæ, in castro nostro, Anno Domini M. D. XXXVII. secunda Septembris: qva die publice ordinati sunt diœcesium Superintendentes.

Riigis Hoffmester, Jahan Friiss till Hesselagger Cancellere, Tygge Krabbe til Vegholm Danmarckis Rigis Marsk, Predbiørn Podebusk til Voesborg Riddere, Offue Lunge til Tiirsbeck Ridder, Axell Bragde til Krogholm Ridder, Mogens Munck til Palsgaard, Erick Banner til Aesdall, Oluff Rosenkrantz til Valløff Riddere, Holgierdt Wlffstand til Heckeberg Ridder, Knud Bilde til Swaneholm Ridder,
XV. Trud Wlffstandt til Toruppe Ridder, Esgi Bilde til Volden Ridder, Knud Rud til Vedby Ridder, Claus Bilde til Vandaass Ridder, Claus Podebusk Ridder, Axell Wgerup
8 Bl. til Wgeruppe Ridder, Knud Gyldenstierne til Thym, Erick Krummedige til Alneruppe, Mogens Gyldenstierne til Iuersnes Ridder, Peder Ebbesen til Turestrop och Jørgen Quidzow til Sandagger, Danmarckis Rigis Canceller, med wor widskab oc gode willie hengd wore Indzegler for denne Kiercke Ordening for oss oc wore arffuinge, wdi wor Herris Jesu Christi naffn. Giffued vdi Ottense vdi Almindelig Rigens herredage Aar effter Guds Byrd M.D.xxxix. Den fiortende dag y Junij Maanedt.

XVII. En god Ordinantze oc Kirckeskick er begreben besønderlig y desse sex støcker.

Det første er lerdommen.

At mand skall wduelge gode skickelig predickere, som kunde oc wille retsindelig predicke oc tilbørligen vddele Sacramenterne, oc retteligen forclare Catechismum (det er børnelerdom) om de x Guds bud, troens articler, Pater noster oc Sacramenternes brug, for de wnge oc wforfarne oc wlerde Christne.

Det andet er Ceremonier oc wduortis Kircketienniste.

At der forordineris oc tilskickis nyttelige oc endrechtelige Ceremonier, det er wduortis skickelser offuer

alle Sogne kircker, paa det simple oc enfoldige folck icke skulle forargis aff nogen wligelighed y nogen saadan handell.

Det tridie er Scholerne.

At der tilskickis gode bequemme Scholemestere vdi Kiøbstederne oc smaa Steder, huilcke med rett skickelighed kunde op lære wngdommen vdi alle maade.

Det fierde er en menige Almisse Kiiste 9 Bl.

For Kirckens tienere oc de fattige, At der maa wære at forsørge Kirckens tienere deris næring aff, Ocsaa de fattige maa bliffue behulpne.

Det femte er om Superattendenter oc deris prouister.

At der maa wære saadanne, som kunde holde tienerne XVIII. wed deris embede, oc see til med, at alle ting maa alle wegne gaa skickelig oc ret til.

Dét siette er om Bøger.

At gode sogne Prester maa haffue, at drage nogen merckelig sand gudelighed vdaff, Oc ey bliffue snart wforseendis forgiffne aff nogre onde Bøger, Huordanne maange er alle rede vdgaangne, Ocsaa daglige io flere vdgaa.

Om lærdom huilcken oss til vor salighed tiener, ved huilcke Guds velgierninger, de Christus oss haffuer forhuerffued, wdkiøndis for folck oc wddielis ebland alle dennom som tro.

Saa indholder den samme lærdom sønderlig tre puncter.

Først, det hellige Euangelij Predicken, huilcken der hoess ocsaa hart kreffuer sand pœnitentz oc bedring, troen oc hennes fructer, som er gode gierninger.

Den anden, Sacramenternis skickelig oc loglige indskickelse oc brug, huilcke ocsaa kreffue en sand pœnitentz, størcke troen, Oc paa minde oss om troens fructer.

Den tridie, een enfoldige forklaring paa børne lærdom, i huilcken der klarlige wises, vdi huad maade mand skal rette oc bedræ seg, giffues kundskab paa synder oc goede
10 Bl. gierninger oc wises, bode huilcken den rette sande tro er, oc huorledis wy maa henne offuerkomme.

Framdelis skal nu den heele Euangelische lærdom
XIX. alle wegne wære reen, wisse oc endrectig hoss alle, oc for alle ting skal her med fliit oc retskaffenhed trengis hart ind paa denne artickel om menniskens retferdighed, at huer maa forstaa huad troen er, oc huad hun wdretter, Huorledis wy henne offuerkomme, Oc huilckelunde mennisken worder retferdig, Ja ocsaa huad mening Predickerne skulle sielff der om haffue, Oc huorledis de predicke skulle.

Her wille Wy nu fortelie nogre synderlige Article, til huilcke mand (som til oprindelig wdflød) maa vdj predicken haffue besønderlig tilfluct, at talen ey skal hid oc did wige, oc haffue huercken hoffuid eller hale, Som er disse effterschreffne:

Om Guds low oc Gudfryctighed.
Om Euangelio oc troen til Gud.
Om pœnitentze, huorledis mand skal seg rette oc bedre.
Om Korsset.
Om Bønen.
Om Gode gerninger.
Om den Frij willie.
Om den Christelig frihed.
Om Guds euige forsiun.
Om Menneskelig paafund.
Om øffuerighed oc Herskab.
Om Ecteskab.
Om Helligen.

Om Faste.

Om Billeder.

Oc saadanne stycker flere, At predickerne ey forstørre enfoldige folckis sind med nogen wfornumstig predicken, oc kyse dennom saa fra Euangelio. Huilcke wy oc her wille haffue paaminte, at de wære waarlige, oc for alle ting see seg wel fore, naar de tale om Guds euige 11 Bl.
forsiun, Om den Christelige frihed, eller om andre saadanne XX.
troens artickler, som langt oc wiet offuergaa menniskelig forstand, vdi huilcke article menniskelig skiel lader seg ocsaa lettelig forarge. Ocsaa skulle de tage seg ware, at de ey forklare oc handle noget, som mørckt oc vforstandeligt er, vden de oc skienbarlige nødis til. Huilcket de alt sammen aff Guds naade mwgelige wel bekomme, om de ellers idelige ere i Gudelige Bøner, Oc med fliit bede Gud, oc ere windskibelig til at læse gode Bøger, oc sønderlig for alle andre artickler lære med alle fliit den om synd oc syndsens forladelse.

Nu staar Sacramenternis retskaffen tildelelse oc Børnelerdommens enfoldige vdlæggelse her paa, At Sacramenterne lige effter Guds ord vddelis, Oc børnelerdom lige saa med beskedenhed forklaris, Oc saa wille wy oc biude, at saadant skal ske lige ens hos alle.

Nu er der aff Christo Jesu wor Herre indsticktede tu Sacramenter, Doben oc Herrens Naduore, Om huilcke bode der læris vdi Børnelerdom. Disse tilligges det tridie, som kallis Pœnitentz, det er bod oc bedring, naar een syndere bekiender seg sielff oc fortryder sin wildfarelse oc synd, Oc tager saa affløsning formiddels Euangelium, Oc kommer igen til den pact, hand haffuer giort med Gud i Doben.

Det andet stycke er om Ceremonier,

Huilcke ere saadanne skicke vdi Kirckerne, der menlige ere optagne for een god skickeligheds skyld, oc det foruden all retferdigheds oc nødtørfftigheds meening.

I En skick om Børnesang i kirckerne.
II Huorledis Messen skal holdis for folked.
XXI. III Om Guds ord at predicke.
IIII Om Børn at døbe.
V Om at affløse.
VI Om at berette folck.
VII Om at holde helligt.
VIII Om at gifte Ecteskab.
12 Bl. IX Om Predickere at beskicke.
X Om at bandsette de forherdige.
XI Om at besøge de siuge.
XII Om at wære hoess dennom, som skal affliffues.
XIII Om at iorde Lieg.
XIIII Om at vnderuiise Jordemoder.
XV Om at lære Quinder i deris børnefødsel.
XVI Om huorledis mand skal handle med de Quinder, deris egne børn ligge ihiel.

Først, Om Børnesang oc lesning i Kirckerne, at wenne dennom der med til den hellige schrifft, Huore Vicarierne wel oc saa maa wære til stæde, Huilcke endnu nyde sine prebender, men dog lade seg aff scholemesteren raade.

Om søgne dage fra otte eller ix slæt, naar det ringer, maa Børnene effter seduane søge kircken, oc som tu børn haffuer begynt Antiphonet, saa skulle Chorene emod huer andre siunge effter samme Antiphens tone iij Ottesangs Psalmer eller och ferre, effter sogne prestens tycke,

ath Børnene ey besuares med alt formøgen sang, Oc der til med en part aff de xxij vdi den Psalme Beati immaculati, med Gloria patri etc. Oc altid naar den forscreffne psalm Beati etc. er vde, Da skal mand een sinde i hennes stæd siunge den Psalme Quicunque vult saluus esse, Oc siden tage Antiphonet igen, oc siunge det wd.

Strax effter Antiphonet er vdsiunget, naar der icke predickis, da skal eth barn i den stæd som Capitelet pleyde at lessis aff det nye Testamente begynde en latine lectie med denne begyndelse, Lectio sanctj Euangelij Matthæi, capite primo, Oc enden saa som Propheterne pleyede at endis. Der mand ocsaa wil, da maa en anden oc læsse een, Ja wel ocsaa den tridie desligeste, om det saa got siunes, men da skal den tridie lectie wære paa danske, aff det samme de andre to wore paa latine. XXII.

Effter samme lectie maa de begynde en danske sang, eller oc Benedictus med et Antiphona, om de saa wille, Siden skulle Børnene falde paa knæ oc siunge Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, oc lesse Pater noster. 13 Bl.

Der nest skal een aff tienerne sige, Ostende nobis Domine misericordiam tuam, Med sit gensuar aff Choret, Saa Dominus vobiscum med collecten.

Paa det siste siunge Børnene Benedicamus domino.

Oc der som da nogle ere, der for noger merckelige sager begere at berettes, maa de bliffue berette, Eller oc effter predicken, om der skal predickes, Dog skal der wære skinbarlig nødtørfftighed paa ferde, paa det at den menige Naduorde ey maa siunes at foractis der med.

Lige saa om somme søgne dage fra ij eller iiij slet, naar det ringer, maa mand lige saa siunge iij eller ferre Afftensangs Psalmer, effter Antiphonis Tone, vndertagen nogen part aff den psalme Beati immaculatj.

Framdelis skulle Børnen siunge lectier for Capittelet aff det gamble Testamente, med forschreffne begyndelse
XXIII. oc ende, saaledis, Lectio libri Geneseos capite primo etc. Der effter Søgnedagis Hymnen, Siden een Danske sang eller Magnificat med et Antiphen, oc saa endis de liige som om morgenen.

Om hellige dagis afften, oc om hellige dage til Afftensang maa alle ting giøres oc wed den samme maade, Men da skal effter Lectierne siungis et Responsorium med Gloria Patri, Siden Hymnen, Oc effter henne Magnificat med et Anthiphen. Paa det siiste Nunc dimittis for vden Tone, oc saa endis det lige som her tilforn.

Til Ottesang om Søndager oc hellige dage skulle for predicken siungis iij Psalmer eller ferre Oc tu parter aff Beati immaculati, med et Antiphen, Effter huilcke Børnene skulle, med medelmaade røst, foruden Tone, oplesse Catechismum, det er Børnelerdomen, Saa dog at Scholemesteren begiønder først paa huer part, Saaledis at siunge fore.

14 Bl. Først, Hæc sunt præcepta domini Dei nostri, Siden forfølge det Børnen langsommeligen, først een saa een anden, Ego sum Dominus Deus tuus, non habebis deos alienos.

II Scholemester, Hi sunt articuli fidei nostræ, Siden Børnen, Først een saa een anden, Credo in Deum patrem.

III Scholemester, Hæc est oratio dominica, Siden Børnen effter huer anden, Pater noster.

IIII Scholemester, Hæc est commendatio Sacramenti Baptismi, qua mandauit Christus, vt in ipsum baptizemur, dicens, Siden Børnen effter huer andre, Ite in vniuersum mundum etc.

V Scholemester, Hæc est promissio, vsus et donatio Clauium Ecclesiæ, Siden Børnen, Ait Jesus, Tu es Petrus et super hanc petram etc.

VI Scholemester, Hæc est institutio Sacramenti corporis et Sanguinis domini nostri Jesu Christi, Børnen, XXIV.
Dominus noster Jesus Christus.

Effter denne børnelerdom maa Børnen, om saa got siunes, lese Lectierne, Effter lectierne, maa et responsorium siungis, oc Børnen maa siunge verset med Gloria patri, Siden Te Deum laudamus, Oc endet effter sedwanen.

Om Søndager oc hellige dage skal alle ting giøris vdi afftensang, lige som om hellige dages afften, Men der som sangen forlengis mere end nytteligt er for predicken, der skee skal, Da maa Kirckeherren handle med Scholemesteren, at hand forkortered.

Framdelis wille wy oc biude, at vdi Domkircker oc Clostere skal alle ting ligesaa holdis med alle Guds tieniste, Oc ey de skulle lesse nogre prestetider, vden de Tempore, Oc flytelig wocte seg, at de io intet siunge, som kand wære den hellige schrifft emod.

Ja, her see Bispen eller Superintendens fliitelig til, at her intet andet skeer, eenten y Domkircker eller Clostere.

Wy wille lade dennom beschriffue en skick for seg sielffue vdaff den hellige schrifft, Huorledis de skulle 15 Bl.
siunge de vij Dags tider, Oc den lade trycke bag effter denne Ordinantze, At de aff Bibelen maa øffue seg vdi Guds ord.

Huorledis Messen skal holdis y almindelighed for folcked, Di alle andre Alter messer afleggis aldelis, Oc alleniste een holdis, for dennom som seg wille lade berette, fordi Messen er dog intet andet, end Herrens Naduordis brug,

til at trøste de skrøbelige samuittigheder Oc at forkynde Herrens død.

Saa skal der nu holdis en Høgmesse om Søndagen for dennom, som wille berettis, vdi de wonlige Messeklæder,
XXV. offuer et bret Alter, med wonlig kalck oc disk oc tende liuss.

Canicherne, oc synderlige de huess Domkircke icke er nogen Sognekircke, maa holde paa Latine een Søndags Messe, Dog om der er, som wille berettis.

Den tidende Messe, som kallis Canon, wille wy de skulle plat offuergiffue, oc saa maa de forkynde Herrens død.

Her skal man acte, at Pater noster oc Ordene, som liude paa Naduorden, bliffue læsde paa danske, saa wel i Domkircker som vdi andre, effter som det bliffuer dennom forschreffued.

Tieneren, som Messen skal holde, skal falde paa knæ for Alterid, oc wed seg sielff læsse Confiteor.

Saa skal hand oc bede for Ordsens framgang, for Kongen, oc Riget, det stund folcked siunger.

Siden skal hand forfølge Messen effter den wedtagne sed, Saa dog at hun icke bliffuer besmitted med noget
16 Bl. ord, som liuder om offer eller gierning, som vdi Paffuens kircke er skied med misdyrckelse oc bespottelse.

Først, skal siungis eller læsses indgaangen, som kallis Introitus, Men icke nogen der icke tagen er aff den hellige schrifft, saa som de ere, der falde om Søndager, oc om Christi høgtiids dage, tagen vdaff Psalteren, Eller vdi den stæd nogre danske Psalmer, oc synderlig paa Landzbyerne.

Kyrie eleison vnder atskillige noder, effter tiidsens atskillighed, lige som her til dags haffuer wæred holdet, med den Engilske loffsang, Gloria in excelsis Deo, den

presten skal paa latine eller danske begiønde, Oc siden skal kircken forfølged.

Saa wender hand seg til folcked, oc siger, Herren wære med eder, oc wender seg saa om igen oc læss Collecten, Men alt paa danske, oc den alleniste een, vden tiidsens nødtørfftighed esker end een, Oc folckid XXVI. skal alt suare Amen.

Naar det er nu giord, saa wender hand seg atter igen til folckid oc læss Epistelen paa Danske.

Halleluia, som er en euig liud y den hellige kircke, skulle thu børn siunge, med versed, foruden den lange hale bag effter.

Siden i den stæd som mand pleyde at siunge Gralen, maa siunges en dansk sang, tagen vdaff schrifften, eller oc en Grale alleniste med tu verss.

Alle Sequentzer skulle lades tilbage vden i de iij Christi Hoffued høgtider, Fra Jul ind til Kyndermøsse, Grates nunc omnes, med sin danske sang derhoess, Nu lader oss alle tacke Gud wor Herre etc.

Fra Paaske oc ind til Pindzdag Victime Paschali laudes, med sin danske Christ stod op aff døde. Oc Pindzdag, Veni Sancte Spiritus, med sin danske sang Nu bede wy den Helligaand etc.

Nu wender hand seg til folcked igien, oc læss Euangelium paa danske, med denne begyndelse, disse effter- 17 Bl. følgende ord etc.

Der nest vender hand seg atter til Alterid oc begynder, Credo in unum Deum etc.

Der effter siungis paa Danske Wy troe allesammen paa een Gud etc.

Her effter skal nu altid den wonlige predicken skee, oc naar hun er vde, ere der da de som wille berettis, saa

berede seg tienerne brød oc win, efftersom de ere maange til som skulle berettis. Da skulle de samme giffue seg op til Alterid, mendene wed den høgre, oc Quinderne wed den wenstre side.

Naar tieneren er da rede, saa wender hand seg til
XXVII. folcked som wil berettis, oc skal giøre en formaning til dennom om Sacramentet.

Naar den er giord, saa wender hand seg til altered, oc skal med høy røst paa danske siunge Lader oss alle bede, Fader wor etc. oc Chored suarer Amen.

Oc strax der paa begynder hand Testamentins ord, Men offuer alt paa danske, Oc strax paa ordene maa hand bequemmelige opløffte, oc lade wnder dis tingre med klocken, som sed er, om tieneren saa tyckis.

Di her vdi skal den Christelig Friihed holdes wed magt, Saa dog at folcked der om tilforne paa mindes, saa møget som behoff giøris, Saa skal her oc inted foruandles vden Superattendentens Samtycke oc befaling.

Naar Præsten vdskiffter brødet oc kalcken, da skal hand inted sige til dennom som berettis, effterdi det er alle folck offuerlydelig sagd, der det bleff wiidt.

Oc skal tienerne flitelig ligge wind paa, at de wide talled paa dennom som skulle berettis, saa at de icke nødis til at wiie tøsser.

Oc men folcked berettis, begynder Scholemesteren Jesus Christus er wor salighed, eller noget andet saadant.

Oc strax folcket er beret, saa skal sangen opholde.

18 Bl. Naar det er nu giord, saa wender seg præsten til folcked, oc siger, Herren wære med eder, Oc wender seg saa om igien oc læsser Collecten for een tacsigelse, oc folcked skal suare Amen.

Siden skal hand atter wende seg til folcked, Oc sige først, Herren wære med eder.

Der effter skal hand welsigne folcked med den welsignelse, som schreffued staar Numeri vi cap.

Herren welsigne deg oc beuare deg, Herren lade liusne sit ansigt offuer deg oc være deg naadig, Herren lette sit aasiun paa deg oc giffue deg fred. XXVIII.

Saa skal Kircken suare Amen.

Oc Scholemester skal begynde een kort Psalm paa Danske, oc der med bliffuer det vde.

Vnder dis føre seg tieneren wdaff Messeklæderne oc fli alt tingest sammen.

Falde saa atter paa knæ for altered, oc tacke Gud saa lønlig ved sig sielff.

Men naar der er ingen at berette, da skal der icke wiies Sacramentet, At wy icke falde atter igien i Sacramentens misbrug, brugendis det emod Guds befalning, Dog maa presten ligeuel forfølge Messen vdi een messe serck alleniste for vden hagel, for een bogestoel oc icke for Altered, oc offuerspringe naduordens ord, ocsaa effter een sang eller tu læsse een Collect eller ij, Oc paa det siste welsigne folcked, som wonligt er.

Vdi de store Christi Høgtider, som Jul, Paaske, pindzdag, Hellig Trefoldigheds Søndag, skal der siungis vdi Stederne Introitus (det er indgaang til Messen) paa latine, Gloria in excelsis, med Sequentier, de rette ere, Oc saa præfationes latinæ, Huilcke tieneren saa skal begynde,

Dominus vobiscum, Sursum corda etc. Der nest Sanctus, oc saa Pater noster, med Naduordens ord, Men dennom altid paa danske maal, Paa det siiste Agnus Dei.

Men her raader tieneren dog sielff altsammen.

19 Bl. Huorledis til skal gaa med Predicken.

Fordi Euangelij Prædicken tien oss til at faa Guds aand oc den euige salighed, med huilcken predickerne XXIX. sønderlig staa i Christi stæd, som hand sielff haffuer sagd Luce x. Huo eder hører, den hører meg, Oc der fore skulle de icke lade seg nøige med, Huilckelunde det kommer frem, men med retskaffenhed skulle de bequemmelige forfølget, som et Guds Ord, oc framsiget som aff Gud, oc vdi Guds asiun wed Jesum Christum, at de vdi ingen mæade forkrencket enten med tilleg eller fraategt.

Først skal hand da, som prædickendis vorder, formane folcket til at paakalde Guds Hielp, Dernest skal hand fortellie Texten som skal forklares, oc siden vdlægge hende, Oc ey skal hand forlenge sin prædicken offuer een tyme.

Icke skal hand helder staa oc sige huad hannom lyster sielff, Men huad der hører til sagen skal hand paaminde med klare oc welforstandige ord.

For alle ting skal hand affholde seg fra allehaande skiendsel oc forhonelse, Saa at hand ingen rører wed naffn. Alleeniste skal hand straffe synden i almindelighed, oc saadant som hand haffuer hørt oc wed foruist, Huad hand intet haffuer hørt tale om, det skal hand tide.

Icke skal hand helder hadskelig lade ilde paa Papisterne, med mindre end hand der til trengis aff paamindelse oc exempel.

Naar predicken er nu wde, saa skal da Predicanten atter tilraade folcket at bede for det andelig oc werdzlig liffs nødtørfftighed, oc alt det behoff giøris, Oc aller mest for wor naadige Herre oc konning, At Gud oss wil wed hannom beskierme, oc giffue det hellige Euangelio sin rette framgang, At wi vnder hans naade med fred maatte kunde forfremme Guds ære.

Saa skal da den menige kircke bede Pater noster. 20 Bl.

Naar den er wd beedt, Saa skal Scholemesteren begynde een danske sang, sønderlig for fred, oc med den heele meenhed siunge den wd.

Eller om der er nogen synderlig nød for hende, da XXX. siunges een psalme, at Gud den oss naadelig fra wender, Eller lesses Letanier, oc siden en Collect, som liuder om samme nødtørfftighed, Oc suare seg folckit der til Amen.

Siden følger formaningen, som tilforne er hørt, vdi messen.

Her skal mand nu acte, at de wonlige Letanier skulle y det mindste siungis een sinde om wgen effter prædicken, Huilcken dag sogne præsten wil.

Om Søndagen vdi Stæderne skal altid predickes det wonlige Søndags Euangelium vdi Ottesang aarlig om morgenen aff Capellanen oc vnder Messen aff Sognepræsten.

Men effter maaltiid Børnelerdom altid for de wnge saa wel som de gamble, Først Budordene, Der nest Troens artickler, Siden Pater noster, Oc paa det siste huorledis Sacramenterne er indskickede oc brugis skulle, Saa dog at der stædtze huersinde een punct fuldendis, Oc altiid i enden skulle de følge een wiss oc endrectig wdtydning, lige som hun staar vdi Lutheri lille Catechismo.

Icke skal oc nogen der beuise sin wiisdom oc skarpsindighed, men alle ting skall hand her giøre til Kirckens opbyggelse, paa det der maa altid høres alt det samme aff alle, oc folcked maa dis wissere vnderuiises aff lerdommens endrectighed. Men al den stund een partis artickle forklaris, huer for seg, da skal altid den samme heele part med alle sine artickler fortellies, Dog saa langsommelig, at wnge folck med alle andre maa tidendis

hoess seg sielff kunde følge med, oc saa skal huer part wed sin synderlig maade begyndis, oc endis med den tale som der tilhører, den ene saa wel som den anden. Oc strax samme Børnelerdom i alle sine parter er saaledis end, saa skal mand altid tage først paa igien.

21 Bl. XXXI. Tøsser om vgen skal i det høgeste predickis i Stæderne om Onsdagen oc Fredagen, Men naar obenbare nødtørfftighed seg begiffuer, da kan mand wel tage de tu dage til.

Oc ey skulle der andre Bøger predickis end de som ere lette oc nyttelige, saa som Søndages Epistler eller noget saadant, Med huilchet mand kand formane folcket til sand pœnitentz, sand Gudfryctighed, ret tillid til Gud, oc sande gode gierninger.

Di Troen kand icke wære ret foruden pœnitentze, Icke heller pœnitentze foruden Troen, Oc de tu wil Christus haffue bode prædickede tilsammen, Luce xxiiij.

Men dog laste wy icke, at der ocsaa i de stæder, huor som møget folck er, oc daglige prædickes aff andre bøger, der som det ellers forhandles, som kand wære til opbyggelse.

Paa Landzbyerne skal oc lige sammeledis altid om Søndagene prædickes det wonlige Euangelium een halff time, oc den anden halff time skal brugis til at forklare Børnelerdom vdi, Oc der som nogre aff de, nu ere sogne præster paa Landet, kunde icke ret predicke det Gud til hører, da maa de aff danske Postiller læsse ord fra ord for sine folck, bode Euangelij wdleggeninge oc Børnelerdoms forklaringe, Dog saa at de med tiiden wenne seg til at predicke oc tale sielff, At de ey tage nogen aarsage til lisenhed, aff det som saa til nogen tiid offuerbæris med dennom i kierlighed.

Huer Søndag skulle Landzpresterne forklare een artickel aff nogen part vdi Børnelerdom. Oc all den stund de duelie vdi een part, da skulle de oc saa (som førre er sagd om Kiøbstæderne) altiid fortellie den hele part, Som naar de ere vdi Budordene oc haffue et at forklare, Da skulle de ligewel oplæsse alle de andre, endog der saa til forklaring icke flere vdlegges end det ene. Oc lige sammeledis i troens artickler oc Pater noster.

Oc saa beskedelig skulle de oplæsse samme artickler, 22 Bl. at huer aff bondefolcked kand saa tidendis wed seg sielff XXXII. tellie dennom effter.

Men huer part aff samme Børnelerdom skulle de alle tiid med saadan een visse oc kort vdlegning beslutte, som der staar i Lutheri lille Catechismo, De skulle oc icke giøret anderledis end saa, Oc alle tiid skulle de begynde oc ende huer aff disse sex parter (som Børnelerdom indholder) med nogen merckelig begyndelse oc ende, oc det skal ware altiid. For huess skyld samme Børnelerdom oc skal begyndis paa nye, strax effter hand er een sinde endet.

Effter predicken skulle predickanterne tencke til at lade altiid skee bøner, for wort Herskab, for den almindelig nødtørfftighed oc det reene Guds ordz frij framgang, Saa at huer mand aff ganske hierte oc how beder Gud med een Pater noster.

Paa det siste skal der siungis een danske sang, eller de wonlige Letanier, med een Collect, om den menige nødtørfftighed det saa kreffuer.

Moed de iij Christi største Høgtider, Jule afften, Paasche afften oc Pindz afften til afftensang, skal prædickes fierde parten aff en time, Men det wille wy at skulle skee alleeniste vdi Kiøbstæderne, Oc paa de samme

Høgtider iij dage omkring, oc saa effter middag skal mand prædicke om Høgtiden.

Paa de andre Høgtider, som er Nyt Aars dag, Epiphaniæ, som kallis Hellige tree Kongers dag, Kyndermøsse dag, Marie bebudelses dag, Wor Herris Himmelfars dag, Mariæ besøgelses dag, Sanct Hans Baptistes dag, Sanct Michels dag, oc alle Helgens dag, skal der prædickes alleeniste om dagen, oc intet om afftenen til forn, vden mand wil.

Di fleere Høgtider holde wi icke end disse samme, med Søndagene.

XXXIII. 23 Bl. Nogre sønderlige prædickene falde om Aaret, som S. Staphens dag, da skal der prædickis om Diaconer, oc der hoess tales om Sancti Laurentzes exempel, at folcket maa indgrundis een merckelig omhyggelighed for de Fattige.

Paa S. Hanses dag som falder tredie Jule dag, om atskillige kald, At huer acter sit kald, oc lader seg saa wære befallet, at hand icke det forlader.

Den Søndag Esto mihi, det er Fastelagens Søndag, skal læsis det Euangelium Matthæi iij om wor Herris Jesu Christi Dob, oc den dag skal forklaris alt det Dobsens Sacramente haffuer paa seg.

Skiertorsdag skal forklares Christi Legoms oc Blods Sacramente, Oc der som nogen da wil lade seg berette, da skal alle ting med sang oc læsning gaa til effter Søndagens skick oc wiiss.

Aleeniste skal folcket flitelig der paamindis, at mand ey den tiid tager Sacramentet aff blote sedwaane for tiidens skyld.

Oc om afftenen skal der oc tales noget om den fode tuet, Huorledis Christus toede disciplernis fødder, oc saa

om den banghed, hand følede vdi yrtegaarden, før end hand gick til døde.

Langfredag, om morgenen effter Børnesang, naer det menige folck haffuer wdsiunget den danske sang tilsammen, Saa skal Predicanten opstige oc oplæsse den heele passz, stycke effter andet, lige som hand er sammen schreffuen vdaff de iiij Euangelister, wed Docter Hans Pomer, ind til opstaandelsens Historie.

Oc begyndis saa, Dette er wor Herris Jesu Christi pines Historie, som hun er vdaff de iiij Euangelister opschreffuen.

Der wor Herre Jesus Christus haffde effter Naduorden tacket, da gick hand hen offuer den beck Cedron etc. 24 Bl. XXXIV.

Der effter maa hand paa en halff time wiise folcket Hans Pinsels brug, oc siden effter maaltid wider forklare de andre stycker i Passen etc.

Der som oc nogen begiere at berettis paa samme dag, saa lade seg berette, Men al den part aff Messen, som wonlig er for predicken, maa bestaa seg, Saa at mand begynder effter predicken paa formaningen, Oc lader Pater noster følge strax effter.

Den Søndag, Quasi modo geniti, nest effter Paasche, aff den orsage, som Euangelium Joannis xx giffuer, skal predickes om den hellige kirckes nøgler, mact oc myndighed.

Sanct Hans Baptistes dag skal mand prædicke om Gudz ordz liudelig prædicken, emod hine giendøbere, som praale saa fast med det Prophetische ord, Erunt theodidacti, At huer skal læris aff Gud sielff, oc der med foracte den mundelig prædicken oc legge alle Scholer øde, At mand dog icke lader historien om S. Hans staa til bage, Huilcken ey kand med een prædicken wel endis,

Om hans vndfangelse, fødzel, prædicken, oc halshugelse, Di kand der bliffue noget bestaaende til een anden sinde, Oc saa maa der wel paa samme dag siungis Psallite regi etc.

Alle helgens dag skal der predickes om den rette Christelig tro, som Guds helgen haffde, oc huorledis mand dennom skal effterfølge, At den hellige kircke maa forstaa, huorledis helligen maa gudelig hedris foruden paa kald oc all wrang dyrckelse.

Sant Michels oc alle Englers dag skal skee een almindelig tacksigelse for al den grøde mand haffuer det
25 Bl. aar faaed, Oc for een tacksigelse skal der med hiertens
XXXV. gudelighed siungis strax effter predicken aff den heele meenhed: Te Deum laudamus etc.

Saa skal der den heele Dag bode om morgenen fore middag, oc effter maaltid predickes om Englerne, huad gaffn wy haffue aff deris tieniste, Oc hui mand maa wel altid tacke Gud.

Om Hellige dages hold.

Di her maa holdis sønderlige hellige dage, icke for dagenes egen skyld, men paa det at ordet maa bliffue predicket, oc at alle stycker, de Euangelium indholder, maa til gaffn bliffue forklarede etc.

Ingen Hellige dage (som førre er sagt) tage wy wed vden de wonlige Søndager, at folck een sinde om vgen maa huile seg aff arbede, høre Guds ord, anamme Sacramenterne almindelig med huerandre, bede om all nødtørfftighed, oc tacke Gud for sine welgierninger.

Tree Christi Hoffued høgtider vdi iij samfelde dage holde wy for Christi Histories skyld hellige.

Desligeste Nytaars dag, Hellig tree Kongers dag, Kyndermøsse dag.

Mariæ forkyndelses dag, Oc der som den samme falder y dimmel vge, da skal hand holdes Palme løffuerdag effter gammel sæd.

Wor Herris Hemelfardz dag.

Mariæ Besøgelsis dag med sit wonlige Euangelio, Men Epistelen skal lesses aff Esaiæ Prophetie Cap. xi. Der skal wdgaa een quist etc. Oc endis der, Oc hans XXXVI. Leyersted skal worde hederlig etc.

Sanct Hans Baptistes høgtiid.

Sanct Michels dag for een tacksigelse.

Oc alle Helligen dag.

Apostlers dage skulle aff predickestolen forkyndis, Oc 26 Bl. med Sanctæ Mariæ Magdalenæ, oc Sanct Laurentzis dag opsettis til deris neste effterfølgendis Søndager. Sanctæ Mariæ Magdalenæ dag maa wel siungis den Sequentze, Laus tibi Christe etc.

Dog skal der paa samme Søndager alting lessis, siungis oc predickes, effter som der om Søndagen falder, At der alleniste bag vdi Predicken paamindes, om der er noget wist oc sandrue om dennom vdi schrifften, der mand kand tage efftersiun aff, til at tro Gud, elske sin neste, oc taalmodelig bære det hellige korss.

Men huor som skeer daglige predicken, der maa det wære friit at forhandle samme Euangelium eller historie paa samme dag, som hun falder.

Huorledis Doben skal tilgaa,

Di Doben er dog een besegling paa de støcker, huilcke wy tro om Christo, Ja een pact, den Gud haffuer giort

med oss vdi Christo, styrckendis troen oc bemerckendis pœnitentz, huilcken kreffuer et Christelig leffned.

Børn skulle døbes med Dansk læssning, oc vdi den samme font, som seduane er, De skulle blotis oc saa iij sinde offuer øses med wand, Dog skal mand giffue skøde paa deris førlighed, om det er saa i tiiden, at de oc taaled at bares, Di mand søger med Doben børnens wel-
XXXVII. fart, oc icke deris forderffuelse. Saa skal nu Døbefaderen adspørge fadderne, huess barn det er, oc om det er hiemme døbt. Der som hand hører da, at det er rettelig døbt, da skal hand ingelunde døbet igen, Effterdi der er icke vden een Dob til, Ephes. iiij. Alleeniste skal hand da
27 BI. opregne troens articler, lesse Euangelium Marci, oc bede Pater noster.

Siden skal hand sige til dennom, som neruerendis ere, oc sønderlig til fadderne, huilcke barnsens foreldre der til bede skulle, Oc saa siden det er døbt, om de kunde icke saa fage tilforn komme wed[1]):

Kyære Brødre oc søstre, dette barn er nu døbt, oc haffuer allerede den hellige aand med synders forladelse, Derfore wille wy icke døbet igen, At wy ey bespotte oc forhone den helligaand, Huilcket i Faddere skulle winde saa som witnesbyrd for alle andre, Oc tacke wor Herre oc Gud, som det haffuer taget til naade wed Christum.

Siden skal hand sige til barnet: Herren beuare bode din indgang oc din vdgang fra nu oc indtil euig tiid.

Fadderne suare Amen.

Oc bede saa den siste bøn, som lessis sist i barne dobet, Den allemectiste Gud oc vor Herris Jesu Christi Fader etc.

---

[1]) Ordin. Lat. »vel post baptismum, si præ festinatione non licet ante«.

Paa det siste skal hand med faa ord tale Fadderne til, At de her om skulle allewegne bære witnesbyrd, Oc der som det saa hende seg, at forelderne til barnet døde, de da wille (saa møget som dennom er mogeligt, om de der ere neruerendis til stede) wære samme barn i foreldernis stæd i de erinde, som saligheden er anrørendis.

Men der som barnet icke er døbt, eller der tuiles (som wel offte skeer) paa barnsens dob (Di Dob skal icke med wilkor haffue wæring hoss oss vdi Kircken, som mand pleyer at sige, Estu icke døbt, da døber jeg deg) Da skal der først giøris een formaning til fadderne som der staar hoess, at de maa bliffue paamindte om dobsens ypperlighed, oc saa skal dennom formanes, at de acte paa huad der nu sigis. XXXVIII.

Saa skal hand begynde, Far her vd du wreene aand etc.

Naar Doben er da skeed, saa skal atter een formaning giøris til fadderne effter seduanne, At de maa wide huad de ere barnet plictige, om det hender seg, at forelderne dø, førre det kommer til skeels alder, At de da oplære det i børnelerdommen, Om de ere der tilstede, at det maa, naar det opwoxer, bliffue wed Christum, lige som det wed Doben er indpodet vdi hannom. 28 Bl.

Huorledis Affløsning skal tilgaa,
Di den fører een syndere (om hand ellers troer) igien til den pact, vdi Doben bleff giord.

Ingen skal affløses, vden hand aff synders weyerkiendelse begierer affløsning, Der fore skulle Sognepresterne vdi Stederne wære til stede i Kircken om løffuerdagen vnder afftensang, Men paa landz byerne

før end Messe holdis om Søndagen, oc lade seg finde redebon for alle de schriffte wille oc berettis.

Den som skriffter skal giøre skrifftefaderen regenskab paa sit leffned, oc enten i almindelighed bekende seg een Søndere, eller oc weierkende noget, det hand haffuer forsømmed vdi sit kald, Eller om samuittigheden noget nagger, da skal hand det sige fram, Ellers kreffues
XXXIX. her icke alle sønders opregnelse oc huers i seer, men at mand nogle forteller, det kand saare quegne samuittigheden.

Men her maa alt tieneren wære fornumstig oc skiødsom oc aff Guds ord føre lægedom til synden, huer som hun er til.

Oc saa løse hannom aff med handz paaleggelse, vden hand finder hannom at wære bandset oc icke endnu forligt med den hellige kircke igen.

Der effter om hand wil berettis, skal hand flitelig atspørgis, huad forstand oc mening hand haffuer om Herrens naduorde, Om hand oc forstaar, huad Herrens naduorde
29 Bl. er, oc huad nytte hand haffuer med seg, oc for huad sag hand begierer at brugen, Oc om hand haffuer vdi Christi Schole saa yderlig forbedret seg, at hand wed at opregne de x bud oc andet, som hør til Børnelerdomen.

Dersom hand det icke kand, da bliffue seg paa denne sinde, som den der haffuer icke brøllups kleder, wdluct aff Naduordens dielactighed.

Dog skal dette saa vnderuises hannom aff præsten i det lønlige skrifftemaal, at hand saa skal holde seg fra Sacramentet, indtil hand retter seg, eller lærer noget bedre, Paa det hand ey skal komme i noget ont røcte, der som hand for altered saa obenbarlig foruiises.

Der skal ingen manddrabere faa affløsning, før end hand bliffuer forligt med saguolderen oc faar fornøget bode Herskab oc sagwolderne, møget mindre skal saadan een giffues breff oc giøres tryg, vden saguolderens oc Herskabs samtycke. Men her med schriffue wy nødtørfftigheden ingen Regel fore, Di hun haffuer ingen low.

Men den som effter saadan mandslet er bleffuen med herskab oc hans wenner, som drebt er, forlict, Da skal XL. hand effter gammel seduane tage nogre til seg aff syne kyndynge oc wenner, oc gaa saa om Søndagen til hannom, som er Sognepræst der samme steds, Oc der strax effter predicken fore høige Alter giffue obenbare sin anger oc ruelse til kiende for alle.

Naar Sognepræsten hannom saa haffuer hørd, Da skal hand formane den heele kircke til at bede for hannom, trøste hannom med det hellige Euangelio, oc saa affløse hannom.

Liige i samme maade skulle oc de som ligge hoes deris egen neer slect, oc saa maange som med obenbarlig laster haffuer obenbarlige fortørnet den hellige Kircke, giøre obenbare pligt.

Begiere de da aluorlige oc aff hiertet at affløses, da 30 Bl. maa de faa affløsning obenbare oc bliffue forligte med meenheden den hellige Kircke.

Fordi de synder som witterlige ere, de skulle obenbare med affløsning forladis, Men de som lønlige ere, dennom maa mand oc lønlige affløse.

Her skal mand dog intet forsømme hoes dennom, som ere dømpte til døde oc skulle affliffues for deres misgierninger, dennom skal giffues affløsning, oc saa desligeste Sacramentet, om de det ere begierendis.

Huorledis mand skal berettes.

Di denne berettening er de tro Christnes stadfestening, ia, sandelig et pant, huilcket oss giffuer vitnesbyrd oc wished, at wy skulle faa de stycker, huilcke oss loffues y Euangelio, som er Synders forladelse, retferdigheds tilregnelse oc det euige liff.

XLI. De som wille da berettis oc anamme Sacramentet, de skulle alle wegne anammet wnder begge parter.

Oc der som nogre er skrøbelige i troen, saa at de icke tørre saa anammet, eller oc at de ere icke endnu saa wittige, de kunde io wel paa iij Maanedz tiid aff flitige oc fromme predickere lade seg saa møget vnderwise vdi Christi indskick, at de oc kunde faa willie til saa at anammet, sønderlig naar di see exempel aff andre Christne. Der som de da icke wille høre, da kand mand icke dømme dennom for skrøbelige eller wanuittige, men at wære forherdede oc genstridige mod Christi indskick.

Til den hellige samquem (huilcken hører alleeniste
31 BI. de Christne til) skal ingen tilstædis, med mindre end de haffue lad seg op for tieneren oc haffue bedet hannom om at bliffue berette. Icke skulle helder alle de, som bede der om, til lades, før end de haffue giort skiel for seg oc for deris tro, Oc suaret til de spørgsmaal som giøris til dennom om Naduorden, Vden mand dog kiender dennom at wære skickelige oc retskaffne nock.

Ja der som de end fulduel wide at suare, da skal der dog giffuis act paa deris sæder, om de icke ere dannede effter forstanden, da skulle de holdis fra Sacramentet. Dog skal det skee i lønlige schrifftmaal, som førre er sagd.

Saa skal her nu først ingen tilladis til denne hellige delactighed, aff dennom som tro, de seg icke haffue for Kirckens tienere til kiende giffuet.

Der nest oc ingen aff dennom, som haffue ladet seg offuer høre, oc kunde icke suare til det, de atspørgis.

Desligeste ey heller nogen aff de forhørde, som icke lader med følge vdi sit leffnet det, hand haffuer i offuerhøring bekiend, oc der hand giffuer seg vd fore.

Di skal mand nu holde disse effterschreffne fra denne deelactighed i det hellige Sacramente. XLII.

Først de som obenbare ere bandsette oc icke affløssde igien.

II De som forherdelig henge wed nogen witterlig ketterij.

III Affsindige mennisker oc wfornumstige børn.

IIII Saa maange som hordtryckelige leffue wdi nogen obenbare laster, som hore karle, Skiørleffnere, Aagerkarle, Slømmere, Skiendgeeste, woldzmend, Oc aller mest Gudz ordz forhaanere oc foractere, de som obenbare oc foruden all Guds frøcth saa synde, oc berømme seg dog møget med store ord aff Euangelio. 32 Bl.

Wdi een sum, er dette meningen, at de Christi discipler, som seg haffue beteed for kirckens tienere, haffue ladet seg offuerhøre oc bekiend sandhed, Oc haffue her til beuiist bekiendelsen med deris leffnet, oc saa haffue foed affløsning, Oc ey ere bleffne forskodne, de maa lade seg berette, oc gaa frem, mendene først, oc saa quinderne.

Oc saa skal der affkyndis altiid huert aar tøsser, huilcke seg skulle vndholde fra Alters Sacramente, Palme Søndag, oc fierde Søndag y Aduent.

Huorledis mand skal samele folck vdi Ecteskab.

Med Ecte personer paa Ecteskabs wegne haffue Guds ordz tienere intet at skaffe, vden at giffue oc wiie dennom

tilsammen, oc at wnderrette deris bekumrede samuittigheder. Alt andet hører werdzlig øffrighed till.

XLIII. Der skal ingen giffues tilsammen vdi Ecteskab mod forbud, vdi de forbødne led, Icke helder de som lønlige emellom seg sielffuer haffue troloffued seg sammen, foruden deris willie, huilcke de ere vndergiffne, Eller de som icke ere tilforne een sinde oc anden obenbare forkyndte wdi kircken, oc med een almindelig bøn haffue ladet seg hielpe hoess Gud.

Men huor som tho nu ere, der ingen hinder er hoess i desse eller andre maade, de maa vdi Kirckens næruerelse, effter Landzens wedtagne sæd, aff Kirckens
33 Bl. wedtagne tienere lade seg samble, effter den skick oc maade, som staar i Docter Morthens lille Catechismo.

Saa skal nu effter denne dag intet Ecteskab tilstedis vdi det tridie led, Paa det der maa holdes den høffueskhed oc naturlig blysomhed til slecten, som her til dags aff wore forfædre haffuer wærid holdet.

Huorledis Kirckens tienere skulle tilskickis.

Fordi Præste Ordening er inthet andet end een skick vdi Kircken, at kalde nogen til at tiene vdi Guds ord oc Sacramenter, Di ingen skal aff seg sielff, vden hand bliffuer loglig kaldet, vnderstaa seg den tieneste wdi Kircken, eller indtrenge seg y nogen sogen.

Saa maa nu alle præster vdi huert herrit eller leen med deris Superintendent wduelie seg een aff predicanterne, huilcken de acte duelig der til, huad helder hand boer vdi Kiøbsted eller paa landzbyen, til at wære een prouist offuer præsterne oc Kirckerne vdi herredet.

Naar mand behøffuer da een tienere vdi nogen Kircke,
XLIV. da skal der, før end nogen wduelis, fliitelig bedis om hannom, effter Christi eget ord oc exempel.

Siden skulle de bæste aff Kircken, huilcke det samme behøre, paa den menige Almoes wegne, med Prouisten, wduelie seg den de acte bequem der til, den kircken kand med et got rycte om et got leffnet oc gode seeder forschriffue til Superattendenten offuer samme sted, Saa skal kircken med schriffuelse forskicke hannom til Superattendenten, oc der lade hannom forhøres om syn lærdom oc forstand.

Men huor som nogre ere, de rettighed haffue aff 34 Bl.
Arrildz tiid at forlene nogre kircker som sande Patroner der til, Oc pleye at keyse sognepræster eller predickere der til, oc dennom for Bispen indføre, Der skal Kircken dennom bede om een mand, huilcken hun acter at wære bequem, at de saa kunde indføre den samme for Superattendenten.

Wdi Kiøbstæderne skal denne rettighed wære hoess Borgemestere oc Raad, end oc saa der, huor som Raadet her til dags icke pleyer at haffue nogen slig rettighed, Om de ellers icke worde denne wor Ordinants oc skick misbrugendis, Oc Kircken, som saa vdskicker samme person til Superattendenten oc Leensmanden, skal staa hans tæring.

Der som samme Person, den Kircken saa begierer, findis da skickelig vdi lerdommen, Da skal Superattendenten forschriffue hannom til leensmanden offuer samme sted, at hand hannom anammer oc stadfester paa wore wegne.

Der skal Eeden, den hand skal giøre, saa liude oc ey anderledis.

Jeg N. wduold Sognepræst til den Kircke N. loffuer XLV.
myn naadigste Herre Konning troskab, at ieg wil forfremme det hans Kongelig Maiestat kand wære til ære,

Lydelse oc fred. Ocsaa loffuer jeg, At jeg wil wære flitig vdi mit embede, det meg befales, saa lengi som ieg bliffuer der ved. Der som jeg anten wforseendes eller aff menniskelig skrøbelighed noget forsømmer, da forlade meg det Gud ved sin Søn vor Herre Jesum Christum. Men her emod wil jeg aff ret foract intet giøre, saa sandelig hielpe meg Gud med sit hellige Euangelio.

Der skal da wor leensmand, strax som hand kommer, tage blidelig emod hannom, oc forsende hannom saa med schriffuelse bort til Superattendenten, at hand ey skal besuares med lang tæring, Oc Kircken ey heller altforlenge ombære sognepræst oc sin siele sørger paa Guds wegne, Huilcket ey kand wære foruden fare.

35 Bl. Icke skal helder wor Leensmand tage noget aff hannom, at wore Leensmend ey lade seg befinde vdi slig gierrighed, den wy Superattendenten formeene.

Ocsaa at wore præster ey skulle siunes eller nødes til, aff een forbandet Simonij, at kiøbe seg det hellige Kircke embede til, der høueske oc lerde dannemend skulle tilkaldis, oc end med een hellig paamindelse til nødis, om de ellers icke wilde, Saa langt er det der fra, at de wgudelig oc slemmelig skulde kiøbe seg det til.

Saa kand det nu icke sømme wore Leensmend, som her til dags icke sømmede Pawens bisper, Wden de wille io alsomhøgeste lastes for Tyrannij oc Simonij.

Men der som schriffueren, der breffuen schriffuer, skal noget giffues for hans arbeide, som dog er føyge,

XLVI. det wære een halff gylden, oc y det aller høgeste een gylden for een ære skyld, Den maa samme wduold sognepræst giffue leensmands schriffuere, Dog skal Kircken den bekoste, som hannom haffuer wdsend.

Siden naar hand kommer igien til Superattendenten med breff, skal hand tage hannom ind y Kircken der wdi byen som hand boor, oc for Altered befale hannom sit embede med saadan en fadson oc skick.

Først skal een af Præsterne, naar Epistelen er lest i Messen, stige op vdi predicke stolen oc sige saa:

Denne dannemand N. haffuer denne Kircke N. wduald oc kaldet til at tiene seg y det hellige Euangelio, aff huilcken hand haffuer et got witnesbyrd om sit leffnet, Oc er aff Bispen offuerhørd at wære skickelig y sin forstand oc retskaffen lerdom, Saa skal hand nu til samme embede ordineres oc til skickis for Alteret, med hellige ordz oplesning, Formaninge, henders paaleggelse, oc een gudelig bøn til Gud, Di formaner hand oc beder, at huer Christen wilde bede, at Gud wilde lade sin tienere med 36 Bl.
hans tieneste were seg behagelig, Oc den motte komme til Guds ære oc mange menniskers salighed, Oc saa skulle i gierne tacke Gud wed Jesum Christum, at hand saa werdis til at sende syn hellige Kircke gode predicanter, Di sandelige disse ere de gaffuer, huilcke Christus opfarendis til Himmelen gaff syn Kircke, som schreffuet staar, Ephe: iiij.

Saa skal da hand, som Embedet er anammendis, med nogre andre præster, som der hoes kunde wære, falde paa knæ for Altered, den stund Peblingene siunge paa latine, Veni sancte Spiritus.

Saa skal Superattendenten stoendis for Altered lesse den Collect, Deus qui corda fidelium etc.

Siden skal hand wende seg om til folcket, oc paa XLVII.
Danske lesse den hellige lectie, som liuder om Bisper, wdaff den Epistel til Titum.

Der nest skal hand ligge hannom fore, som Kircken skal anamme, een befaling om Euangelio retsindelig at predicke, oc Sacramenternes børlig wddelelse, Siden at hand skal ret lære om pœnitentz, om kaarset, om Herskab, oc den lydelse der til hører, om gode gierninger, oc at hand med den sande lerdom skal staa mod wildfarelse, Ocsaa at hand skal gierne lesse oc studere vdi den hellige schrifft, oc idelig bede.

Til huilcket aldsammen hand med liudelig røst suare skal for ald folcket, At hand med Gudz naadelig hielp det flitelig giøre wil.

Saa skal da Bispen, det er Superattendens, med de Præster der hoess er, ligge hender paa hannom, oc paa danske bede med liudelig røst, Pater noster, oc een Collect, Som der til skal wære giord foruden Tone, oc paa det siste skal hand bede den meenige Kircke sware Amen.

Saa skal mand da siunge, Nu bede wy den Helligaand etc. med alle sine verss.

37 Bl. Vnder des falder Superattendenten paa knæ oc beder wed seg sielff, Men naar det første verss er vdsiunget, da reyser hand seg oc staar wend om til Altered.

Desligeste reyse seg de andre præster med den, som ordineret er, Saa gaar hand hen oc staar icke laangt fra altered, at hand maa annamme det hellige Sacramente, til huilcket hand da for alle de andre skal gaa først frem.

Saa skal da den ganske handel med denne tilskickelse
XLVIII. oc ordineringe fuld endis effter det ord Paulus siger, Creaturet helliges wed ordet oc bønen etc.

Siden skal Superintendenten med syn beseglede breff forskicke hannom til Prouisten oc tale hans beste hoess hannom, saa wel som hoess de andre præster, Om der

er nogre flere y samme bye, som han er forordineret til at wære Sognepræst.

Desligeste til Borgemestere oc Raad oc den heele meenhed, at hand skal være deris Predicker vdi Guds ord oc vddele dennom Christi Sacramenter, Saa skal Prouisten om Søndagen eller den neste hellige dag der effter vdi predicken tale hans beste for folcket, oc lesse Bispens breff, at hand er rettelig kaldet, offuerhørd, oc til Embedet ordineret etc.

Naar wor Leensmand haffuer siden noget ærinde did hen (ellers giøres det icke behoff, hand farer did eeniste for den sag skyld) Da skal hand paa Kongens wegne giffue Folcket y samme sted befaling, at de skulle wiide forschreffne Præstis beste, oc giffue hannom paa syn tiid huad hannom til falder, Oc siige dennom det hordelig til, at hand paa Kongens wegne wil straffe offuer de wlydige.

Saa er nu dette wor aluorlig befaling, at wore Leensmend saadant skulle wdrette, Naar det dennom kand wære leyligt.

Framdelis findes wel her de Sogne wdi Riget, huor huercken er saa møget folck, eller saa rundelig forsørgede, at huer kand holde syn Sognepræst. Der aff kommer det da, at een sognepræst nødis til at tiene mange sogner, 38 Bl.
bode med syn store wmag oc deris føyge forbedring. Di skal ingen sognepræst haffue flere Kircker, end hand til gaffns kand med predicken oc Sacramenters tildelelse wel bestaa, Oc med syn degen lære Børnelerdommen, det er Catechismus, oc besøge dennom i syn tiid, til at lære XLIX.
dennom effter Ordinantzen, som Superattendenten hannom fore scriffuer med prouisten i samme herrit. Saa maa der da aff flere sogner bliffue een Sogen, huor som Super-

attendenten, Prouisten oc wor Leensmand saa siunes, Oc schriffue oss det saa til, at wy det stadfeste.

Ingen Tiggemuncke skulle wdi wore Riiger effter denne dag opholdis, Huercken skulle de tigge eller predicke, eller høre skrifftemaal, Men de som gamble ere oc skrøbelige oc til intet embede bequemme wdi kircken, de maa bliffue wdi Closteret, der maa de haffue deris føde for Guds skyld, Saa dog at de skulle afflegge Cappen oc Closterkleder, oc icke bespotte Euangelium.

Item de Billeder den wanuittige Almoe loffuer seg heden til oc giør dyrckelse, til huilcke oc er stoer tillob aff languerendis steder med stoer affguderi, skulle plat tagis bort. Di huer mand wed io skiøt, at saadant er intet andet end affguderi.

De Sognepræster, som ere nu saaledis forordinerede til den aandelig tieniste at predicke Euangelium, maa saa lengi actes oc kalles det de ere, som de bliffue warafftige vdi retsindige lærdom oc gode seeder oc et ærligt leffnet, At de icke beuare seg med nogre timelig handel, som dennom oc deris embede icke wedkommer, Men der som de begynde at bliffue andre end de wore, oc end dennom bør at wære, oc ey raade bod paa, naar de ere bleffne paaminte, Da maa de wel, effter Superattendentens oc prouistens skøn, aff Herskabbet settis til rette, Ja aff settis, Oc regnis for w ordinerede, lige som andre Almoes folck.

L. Huorledis de forherdede skulle bandsettis,

39 Bl. Di band er det yderste legedom Kircken haffuer til at handle obenbare sønder oc laster med, Oc der fore skal mand holde hart der wed vdi denne siste tiid.

Saa mange som obenbare ligge vdi obenbare laster, oc saaledis fortørne Kircken, som hoor karle, Sckørleffnere etc. Oc wille icke rette seg, naar de ere een sinde oc anden sinde paaminte, Men bliffue forherdede i deris ondskab, de maa holdis for hedenske oc fordømmelige Matth: xviij.

Icke skulle de heller stedes til Alters Sacramente, dennom til des større fordømmelse, saa lenge som de seg icke lade fortryde, det de saa obenbarlig haffue ilde giordt, Men til predicken maa mand stede dennom. Dog skal mand vnder des fliitelig aduare dennom, at de frøcte Gud oc ey foracte den samme dom, som Predicanterne paa menhedens wegne, effter Guds ord, haffue ladet liude offuer dennom, paa det de icke opwecke nogen større Guds dom emod seg, oc wende saa det Kirckens moderlig riiss seg til een euige fordømmelse. Di huad som helst Predickerne vdi de maade effter Guds ordz liudelse beslutte, det wil Gud holde wed fuld magt.

Dog maa wy med den bandsette wel haffue een menniskelig omgiengelse for den menige fred oc roligheds skyld, Men intet skal mand handle med hannom som med een broder, Paa det hans wdygd ey skal Kircken tilleggis.

Alt det andet hører Herskabbet til, Fordi Guds bespottere, Hoore karle, Jomfru krenckere, Kirckerøffuere, oc Kirckernes wgudelige offuerfaldere de falde ocsaa vnder suerdet, Saa er oc suerdet Kircken syn tienniste saa møget LI. plictug, at hun der wed maa bliffue wdi fred.

Huorledis mand skal besøge de Wanføre oc fattige.

Det bør oc aller mest rette gode predickere at giøre, 40 Bl. For de haffue aller mest for andre behoff at høre Euan-

gelium, de anammet oc helst. Der fore skulle predickerne idelig besøge de fattige oc wanføre, Oc flitelig, naar aarsage giffues, paaminde folcket, at de noget tidelig effter siugen tager dennom, sende bud effter dennom, at de kunde siden des ideliger gaa til dennom oc giffue dennom paamindelse oc gode raad, oc ey bide indtil den aller ydderste nød, med mindre end nogen bleffue hastelig aff een brad oc wforseet siugdom forrasket.

Huort de ere da een sinde kallede, did skulle de siden vnderstyndom gaa hen igien, effter som den siuge haffuer behoff, wden hand haffuer nogre andre hoess seg, de hannom kunde giøre fylleste nock med wnderuiisning.

Men der som de icke kalles, da ere de redelig aarsagede, om de icke komme.

Naar Præsten kommer da bort at berette den siuge, da skal hand synderlig giffue act paa, huorledis den siuge haffuer skicket seg vdi Guds ord, at hand des bedre til gaffns kand wnderuiise hannom.

Der nest om den siuges wiilkor kand det taale, da skal hand aff klare steder i schrifften beuiise alle mennisker at wære syndere, oc wed troen alleeniste til Jesum Christum at faa synders forladelse.

Siden huor til Christus haffuer indskicket sin nad-
LII. uorde, effter formaningens indhold, som hannom skal forholdis, førre hand berettis.

Vnder des skal hand befale at brede een reen dug paa bordet, Oc lade sette et tend liuss op, om det er til fangs.

Saa skal hand ligge brød paa disken, oc lade wiin vdi Kalcken.

Oc naar det er giordt, da skal hand wende seg om til dennom, som nærnerendis tilstede ere oc sige.

Wor Herre Jesus Christus siger saa sielff Matth: xviij. at huor som to eller tree ere i hans naffn forsamblede, der er hand mitt eblant dennom, Oc huad som de y hans naffn bede, det skulle de wisselig faa, Effterdi wy ere da y Herrens naffn her forsamblede At holde een amindelse om hans Naduorde, da wille wy i Guds naffn giffue wor siuge Broder eller Søster hans hellige Sacramente, som icke kand med oss komme til den Christelig Naduordis deelactighed. 41 Bl.

Saa skal hand med klar røst paa Danske lesse først Credo oc Pater noster oc siden Naduordens ord oc sige:

Wor Herre Jesus Christus i den nat hand bleff forraad etc.

Oc recke saa den siuge Christi legom, som mand pleyer.

Dernest skal hand tage kalcken oc sige sammeledis: Liigesaa tog hand oc kalcken etc.

Tienerne skulle oc føre seg wdi høffueske oc bequemme (dog wonlige) præste kleder, naar de saa tractere Sacramentet, det høguerdige Sacramente til een ære. LIII.

Paa det siste skal hand flitelig wnderuiise den siuge om Doben, om kaarset, Oc for alt andet, raade hannom til tolmodighed, at den Herre oc Gud sender korsset til, icke paa det hand wil forderffue oss, men kalde oss til bod oc bedring, oc lære oss saa at kiende oss sielffuer oc hannom, at hand da anrobet oc paa kaldet skal dele sit gode oc naade med oss. Dy huilcken hand elsker den røffser hand, oc haffuer een besønderlig behagelighed der til, lige som een fader til syn søn. Oc dette fordi er den Sabbat, huilcken mand skal holde den Herre Gud

hellig, at mand tolligen lider alting, skulde det end gielde til døden, at wor Dob maatte saa bliffue fuldkommen, Helst fordi at wor død er vdi Christo ingen død, men een indgang til det sande liff, Som schreffuet staar: Huo som troer paa meg, hand skal aldrig døø etc.

Men de som y deris liffstiid haffue foractet Euangelium,
42 Bl. eller oc dog leffuet ilde, wille de af Predickerne lade seg omuende paa deris siste, saa er det got, Men wille de icke, da maa Christi legoms oc blods Sacramente icke giffues dennom, at de ey annamme det seg til større fordømmelse. Men huilcke som Christum bekiende, ocsaa kiendis deris onde leffnet, oc ret aluorlige bede om Sacramentet, dennom maa mand foruden alle fare giffuet, Di tieneren kand dog icke widere dømme end effter som hand seer oc hører.

Der til med skulle de oc flitelig besøge de fattige wdi hospitalerne eengang eller tøsser om wgen, oc trøste dennom wenlig med Guds ord, Desligeste ocsaa wnderuise dennom, der som behoff giøris.

LIV. Huorledis mand skal gaa til dennom som dømde ere til døde.

Huilcket samme oc er een miskundelig gierning, den Christus oc saa paa den yderste dag vil torkiende seg wed, Matth: xxv.

Saadanne wdediske, som skulle rettis, skulle predicanterne, icke alleeniste naar de wdledis til pinen, Men ocsaa anden sinde, det stund de sidde, offte besøge, at de kunde snacke med dennom, oc wnderuiise dennom til Guds naadis weyerkiendelse, For effterdi saadanne obenbare syndere meenlige foracte Guds naade, med minde end de ebland med paamindes, Da skulle de neppelig

kunde da lade seg wdi Guds naade ret grundelige wnderuiise. Men der som Gud giffuer nogre aff dennom sin naade, at de med ret aluorlighed bekiende sin tro, oc begiere saa Sacramentet, dennom skal det io for eens giffues, endog een dag eller to førre de rettis. Men dennom der saadan en troes bekiendelse icke findis wdi, maa mand befale Gud, endog der intet skal lades tilbage aff den wnderuiisning dennom kand giffues, Oc ey mand skal offuergiffue dennom, før end de ere bleffne rette.

Huorledis mand skal iorde Liig.

For de Dødes begraffuelse er oc regnet ebland miskundelige 43 Bl.
gierninger, for hues skyld tieneren ey skal kiedis wed at søge did, naar hand til kaldes.

Naar nogen Christen er affdød wdi Herren oc bæres nu til graffue, Da maa mand lade ringe, oc de som wille haffue ringet, de skulle giffue til Kirckens byggening den penninge, som mand tilfornne pleyde at giffue, Oc det icke for de dødes skyld, men til at opwecke de leffuende, LV.
Oc huor som Scholer ere, maa Peblingen gaa for Liget, Oc siunge anten Benedictus, eller den Psalme:

Wor Gud hand er saa fast een borg etc.

Aff dybhedzens nød, Miserere etc.

Med den Antiphen, Men wy leffue paa iorden her etc. Eller noger andre danske Psalmer. Men huor som Scholer icke ere, der maa de følge tidendis effter liiget, som det haffue ladet wdbære.

Naar mand er da kommen til graffuen, saa legger mand Liget ned oc kaster paa, vnder des maa Børnene siunge med folcket:

Wy tro allesammen paa een Gud etc.

Och Nunc dimittis paa danske.

Saa skal predicanten (om hand haffuer stunder oc er beden derom) giøre een formanig aff Sanct Pouel eller noget andet sted y schrifften, til folcket med saadanne ord:

Kiære Brødre oc Søstre, effterdi wy høre oc see etc. Oc paa det siste bede dennom alle falde paa knæ oc bede Pater noster, At wy maa alle warafftige bliffue wdi troen bode wdi liff oc død.

Huorledis Jordemodre skulle wnderuises.

Saadanne Jordemodre skulle mand haffue, som ere erlige oc Gudfryctige, der forstaa seg noget paa sit embede, oc bo paa bequemelige steder, saa wel de fattige som de rige til hielp.

Predicanterne skulle wnderuiise disse Jordemodre, naar de der til ere wdualde, huorledis de seg da skulle
44 Bl. LVI. haffue bode med barsel quinderne oc med fostered, Først at de skicke seg saa med barselquinderne, oc dennom som saa frammerlig rede til, at de kunde trøste dennom oc formane dennom til tacksigelse, Først for Guds welsignelse, som er liffsens fruct, huilcken icke wederfares alle quinder, Der nest fordi at Gud er sielff næruerendis tilstede med hielp oc bistand at beuise, der som hand paa kaldis ij Machabe: vij. med sin eygen næruerelse, giørendes sielff det beste.

Framdelis at de oc maa forstaa den smerte de lide wdi fødzelet, at wær eet korss, der dennom er aff Gud paa lagd, Genes: iij. Huilcken dennom skal dog med Guds hielp snarlig wendes om til een stor glæde, Joan: xvi. Oc skulle de end staa y nogen liffs fare, at de wære dog tollige oc befale seg Gud med alle dennom, som bære

hans korss. Men der tør mand dog icke møget tale om, wden der siunes stoer fare paa ferde.

Ydermere at de haffue seg saa med fructen oc fostered, som vdi moderens liff død findes, at de befale det Gud, Oc acte det seg intet at komme wed, som døt er, oc ey er til werden fød, Aleeniste giøre seg der syn flid til, at hun som er fore spend maa bliffue wed.

Men finde de Fosterene leffuende, eller noget framkomne, dog nær døde, da skulle de alligeuel icke døbe dennom, som pleyer at skee, før end de ere aldelis fødde.

Fordi der kand intet igien føddis, det icke end er fød. Befale seg det icke wden Gud med disse eller saadane ord, O Herre Jesu Christe som haffuer een synderlig behagelighed y de børn, huilcke deg tilbæres, oc gierne anammer dennom til det euige liff, Du som sagde, Lader LVII.
børn komme til meg etc. Effter huilcket ord wy offre teg dette barn, icke wdi faffn, men med wore bøner.

O Jesu wor Kiære Herre oc frelsermand, Anammet Kiære Herre, Oc lad det euindelig nyde din forløsning, den du oss forhuerffede paa korset, Amen.

Oc der som det hender seg, at barnet saa hen døer 45 Bl.
foruden Dob, da skal mand dog icke mistrøste paa samme Barns salighed, effter det ord, Lader børn komme til meg, Oc huad som helst i bede y mit naffn etc.

Der som barnet er oc y liffs fare effter der er fød, da skal Jordemoderen med de andre Gudfryctige dannequinder, som hoess ere, strax befalet Gud, med disse eller deslige ord:

O Herre Jesu Christe dette barn offre wy deg effter dit eyget ord, oc bede deg at du anammer det, oc lader det bliffue een Christen. Eller oc med det snariste saa:

O Herre Jesu anamme dette barn. Oc dermed skal det strax døbes med disse ord:

Jeg Døber deg y naffn Faders, Søns oc Helligaandz, Amen.

Dersom mand oc haffuer hastet, at barnet er icke naffn giffuet, da maa mand siden giffuet naffn.

Siden bæris det til Kircke, Aleeniste at barnens Dob maa aff tieneren stadfestes oc forkyndes wdi faddernes næruerelse.

Men ingenlunde skal det døbes igien, Paa de wy icke forsee oss emod den hellige schrifft, Wden oc saa er, At naar mand haffuer offuerhørd Fadderne, der da er
LVIII. tuilsmal paa Barnens Dob, som førre er sagd.

Huorledis mand skal vnderuise Barselquinder.

Di saadanne Barnemodre ere de rette Guds redskab, hannom til een hederlig brug, oc derfore des meere affholdene hoess Gud, som de ere nærmere til at føde.

Skulle de fordi aff predicanterne fliteligen wnderuises, At naar de saa rede til barsel maa wenne seg til offte at befale Gud deris liffs fruct med disse eller saadanne ord:

Wy tacke deg altmectige euige Gud for denne din
46 Bl. welsignelse, Oc bede wy deg O Herre Jesu Christe, at du wille lade denne fruct wære deg altiid befalen, Oc effterdi du haffuer befalet at lade børn komme til deg, da offre wy deg ocsaa dette foster med denne wor bøn, at du anammeret, oc lader det faa et euige gaffn aff dit hellige dyrebare blod, Amen.

Saadanne børn, som saa effter deris wilkor oc Christi eygen ord befales oc foes hannom y hende, de maa icke holdis at wære fordømde, om de end døde y moders liff, meere end Israeliternes børn, som inden ottende dagen

døde womskorne, Huilcke mand icke holder fore at wære fordømde.

Saa er oc det deris trøst, at de ey fordi tørre frøcte seg, at høre den onde mand til, som aff wanuittighed her til dags mient er oc aff een wantro, om saadanne end meere frestis end andre, Di Sathan ligger seg der wel fast effter, at hand maa giøre quinderne det deris kald hadeligt og kiedsommeligt, wed huilcket de allermest teckis Gud, i Timoth: ij.

Item endog de ere nu Frii for Mosi low, at de ey LIX. tørre holde seg der effter, oc ey behøffue at lade seg aff tieneren indlede, naar de effter deris Børnefødzel wille gaa i Kircke, Dog maa de holde seg hiemme, som sed er, Om det icke end skiedde aff skrøbelighed, giøre seg det dog alligeuel for een høffueskhed oc erligheds skyld, Paa det de ingen skulle wære til forargelse oc ond exempel, Oc der med (maa skee) raade ilde for deris børn.

Huorledis der handles skal med de Quinder, som deris Børn ligge ihiel.

Den Quinde som w forseendis emod syn willie ligger sit eyget barn ihiel (huilcket sogne præsterne dog skulle fliitelig y predicken formane at ey skal skee) Henne skal sogne præsten indføre for Superattendenten, Oc aff hannom 47 Bl. skal hun begiere affløsning aff synden.

Saa skal Superattendenten legge henne een mogelig pending fore at wdgiffue, den hun kand wel aff sted komme, Oc den samme skal forskaffis wdi den menige Kiiste til de fattige.

Om Børne Scholer.

At Børn maa optuctis, oc wdi sindene beredis til Euangelium, aff huilcken beredening den første barndom

bliffuer skickelig til sand Christelig Gudfryctighed oc andre dygder, oc begriber de konster huilcke møget kunde hielpe, anten at lære det, der hører til Guds ære wdy Christendommen, Eller til at opholde oc beuare et got Ciuile oc werdzlig Regimente.

LX. Wdy huer Kiøbsted skal wære en Latine Schole oc duelige oc bequemme forstandere, som dennom kunde regere, iij eller ij wdi det mindste.

Til dennom skal wngdommen settis til, At hun ey falder fra Christo igien, den hun eensinde er bleffuet til weygd wdi Doben.

Men gode predicanter skulle alle tiid raade y alle steder Almoen til med alle windskibelighed at foreldre tencke seg det at wære deris børn plictige, At Gud det oc kreffuer aff dennom. Oc at den meenige nødtørfftighed haffuer behoff, at der maa wære de til, wed huilcke wy kunde lade sand Gudfryctighed y Christendommen effter oss, hoess wore effterkommere, Eller oc saa bruge dennom wdi werdzlig Regimente til menige mands behoff.

Dette skal oc Superattendenten med wor Leensmand, naar de fare om, flitelig paaminde, hordelig tilskiønde, oc paa wore wegne strengelig biude, at saa skal skee, Ja oc saa hielpe til med, bode med raad oc gierning, at Scholerne maa komme til seg.

48 Bl. Huorledis Scholerne skulle haffue seg.

Wdi huer Kiøbsted skal wære alleniste een Schole, Oc alle hin andre Puge Scholer, som her oc der holdis, skulle affligges. Saa skal hun dielis y flere atskillige lectier, at der kand giøres skielnet paa børnen. Icke skal der helder andet læres y dennom end Latine, Fordi latine Scholer forderffuis gierne aff de danske oc Tydske

Scholer, Oc saa søge de meer deris egen fordeel oc forbedring end børnens, som lesse Greeisch oc Hebreisch, som det wel kiender seg sielff.

Huor som ere iij forstandere til Scholen, der skulle lectierne wære iiij. Men huore som er icke wden to, der skulle lectierne icke wden wære iij.

Den første lectie maa wære for dennom, som lære A B C, oc som lære at staffue. De ene maa sidde paa den ene side oc de andre paa den anden. LXI.

A B C D Børn skulle lære at lesse aff de Bøger, der med A B C D etc. indholde Pater noster, Credo, de X budord, Dobsens oc Naduordzens ord, med andre saadanne børnebønner. Huilcke mand skal om afftenen lade gaa hiem med to gloser.

Lessesincker som ere kommen aff A B C D bogen, oc haffue lert noget saa hen at lesse, de skulle haffue Donatum oc Catonem. Ja Catonem skulle de lære at lesse, Men Donatum at tyde ord fra ord, Oc skulle de der vdi fliittelig øffues, Oc naar de eensinde haffue wdlerd dennom, saa skulle de igien begynde paa ny, Ind til de haffue lerd ret at lesse. Vnder des skulle de oc huer dag schriffue oc wiise deris schrifft, Oc de skulle desligeste oc wiises om afftenen hiem med to gloser, Oc om Morgenen høres igien, 49 Bl. naar de lesse deris lectie op.

Den Anden Lectie maa wære for dennom, som kunde ret lesse oc lære Regle in Grammatica, Deris bøger skulle wære om morgenen Grammatica Philippi, Oc for en øffuelse in Grammatica maa de haffue Esopum at tye, Oc wenne seg saa wnder det samme til med at declinere oc coniugere effter.

Effter middag Esopi Fabulas oc om afftenen Moselanj Pædalogiam, Oc naar de ere noget redske der wdi,

saa maa dennom faaes til med nogle Colloquia Erasmi aff de beste oc skiønniste, Vnder des skulle de flitelig øffues, at de altiid tale Latine, schriffue ret, oc lære at tye ret konstelig, Oc om afftenen skal mand giffue
LXII. dennom et prouerbium, oc lade dennom der gaa hiem med, Saa de sige det op igien om morgenen.

Den tridie lectie maa wære for dennom, som noget ydermere er forbedret in Grammatica, de noget saa hen kunde declinere, coniugere oc tye, Deres bøger maa atter wære om morgenen Grammatica Philippi, Huor dennom da Terentius atter skal tagis igen, til at øffue dennom in Grammatica. Mand skal oc lade dennom tye oc sige Reglerne der til in Grammatica wden at.

Om efftermiddagen skal dennom forlessis Terentius, Huilcken de oc skulle lære wden at, Oc naar de haffue der vdy noget forbedret seg, nogre wdualde Comediæ Plauti, Om afftenen nogre de steckiste Epistolæ Ciceronis, eller noget andet saadant.

Disse skulle altid tale latine, huer dag noget opsige aff Terentio, Ensinde huer wge schriffue Episteler, Oc om afftenen gaa hiem med ij verss, som haffue een skiøn forstand om gode seder etc.

Den fierde Lectie wdy de Scholer, som Scholemesteren er sielff tredie, maa wære for dennom som kunde nu noget saa hen bode tale oc schriffue latine.
50 Bl. Deris bøger maa wære atter Grammatica Philippj om morgenen, Huor at der til een øffuelse in Grammatica Vergilius wel maa tagis igien, oc nest wdtyelsen skal dennom der wiises de merckeligste Figurer, som er y orde, oratier oc sententier, Oc naar de der wdi ere wel øffuede, Da maa dennom til med om syer fore lesses Dialectica oc Rhetorica Philippj.

Om efftermiddagen Vergilius, Oc der nest Metamorphosis Ouidij, Om afftenen Officia Ciceronis, eller hans familiares Epistolæ.

Disse, offuer det at de inted andet skulle tale end latine, skulle oc huer dag oplesse nogre verss aff Ver- LXIII. gilio, Stilen skulle de flitelig øffue, Oc huer wge skulle de giøre Episteler eller verss.

Den Femte Lectie maa wære for dennom, som ere nu maadeligen hen forsøgte y latinen, oc siunes at haffue nu wel styrcket nemmet, Saa at de nu kunde schriffue oc tale ret oc goed latine, Dennom maa Scholemesteren wel fore lesse noget fundament vdi Græeisch, Men dog, saa at det skeer foruden all affdrag oc forsømmelse wdi latine, Di deris mening er wlidelig, som wille at børnen skulle lære Græeisch oc Hebreisch, førend de faa noget fremmelig forbedret seg wdy Latinen.

Scholemesterne skulle beholde y alle Kiøbsteder, det de her til dags haffue haffd, Oc der som de nogen sted icke ere rundelige nock forsørged, Da kand Superattendenterne oc Sogne præster der wdi byen giffue oss det tilkiende, Dy wy wille, at bode de oc andre, som wngdommen skulle fore staa, skulle hederlig wære forsørgede, Oc wille wy gierne legge til aff wort, huor naaget fattes.

Om øffuelse y Scholerne.

Om morgenen fra sex slet, oc ind til otte slet, skal offuer alt Scholen Grammatica fliteligen øffues

Først paa ordens wegne, at mand kand wide deris 51 Bl. rette wdspryng, der nest deris ret wdtydning, at mand kand wide, huor ordene henge ret tilsammen, Oc paa det siste at mand kand lære ret accentuere, oc wide, vnder

huad Tone huer Syllaba skal wdtryckes oc fremtales, effter som disciplerne wdi huer lectie er bequem til at begribe.

Oc denne øffuelse skal altiid saa skee, der fore skal mand altiid, naar hun er wde, tagen paa nye igien, At
LXIV. wngdommen maa der wdi saa wel øffues, oc fornimme den rette Grammatische art.

Derfore raade de saare ilde for Børnens lære, som formene dennom at komme wed Reglene, Oc mene at Grammatica kand wel anderledis læris bedre.

Naar otte slar, skulle de aff de øffuerste lectier søge Choret, Oc wnder des skulle de nederste offuerhøris y Scholerne.

Naar de ere da kommen aff Kircken, da skulle de med maadelig røst oplesse Catechismum tilsammen oc gaa saa hiem. Fra tolff ind til eth slæt skulle børnen eckon siunge, at de maa lære alleniste ey aff en vane at siunge, men aff ret konst, Icke heller vnder enfoldige noder alleniste, men oc saa Discant.

Vnder eet slæt skal huer aff de iij Lectier haffue sin øffuelse sønderlig for seg sielff, de y den anden lectie in Esopo, de y den tridie in Terentio, de y den fierde in Vergilio.

Naar Klocken slaar to, skulle atter de aff de øffuerste lectier søge Choret. Oc wnder des atter de nederste offuerhøris.

Vnder tree oc fire slet skulle atter lectierne atskillies, oc huer haffue syn øffuelse for seg sielff.

De y den anden lectie in pædalogia, Oc da lære det Prouerbium de om morgenen skulle opsiige.

52 Bl. De y den tridie lectie y Ciceronis steckeste Episteler. Oc da lære de to vers, de skulle om morgenen opsiige.

De y den fierde lectie in Officiis Ciceronis, Oc dennom skulle til med antuordis nogre verss aff Vergilio, huilcke de skulle wiide wden at, oc lesse op om morgenen igien.

Dette skal saa holdis altid om Mondagen, Tiisdagen, Torsdagen oc Fredagen, Wden saa møget, At fra Sanct Simon oc Judæ dag, oc ind til kyndermøsse, maa børnen komme til Schole til vij slet om morgenen, oc gaa hiem igen naar fiire slaar om afftenen, Oc søge Choret naar ix slaar, effter Scholemesterens gode tycke.

Om Onsdageu at morgenen skal mand offuerhøre dennom alle deris Lectier, At der bliffuer da een saare flitig øffuelse. LXV.

Saa skal dennom giffues Materie anten til Episteler eller verss, huilcke de skulle paa syn tiid lade til siune, oc haffue saa hiemloff, naar sangen er wde y Kircken effter otte slet, Oc ey komme den dag igien anten til Scholen eller Kircken, di det er dog som Poeten siger: Huad som icke haffuer row ebland med, det kand icke ware wed.

Men fordi at børnens studering kand da lyckes, naar der er Gudfryctighed hoess, som Christus oc siger: Atspørger først Guds rige etc. Som Gud oc befaler, Deutero: vj. At wy skulle lære wore børn at frycte oc dyrcke Gud, Dj skal wdi huer wge løffuerdagen holdis der til, at børnene tractere synderlig det til hellighed hører, At børnene y almindelighed maa saa lockis oc wennis til Gudsfryct, troen oc gode seder.

Dj skal dennom da all børnelerdom, det er Catechismus, først paa det enfoldigeste wdleggis, det ene stycke effter det andet, oc saa maa dennom, som bedre er kommen til Forstand, fore lessis noget aff det nye Testamente, som Matthæus, eller nogre aff de lettiste 53 Bl.

Sancti Pouels Episteler, Dauids Psalmer, eller Salomonis sprog, effter som børnene kunde begribe, dog paa det enfoldigeste, At de renlige foruden alle blandinger maa lære det som til Christendommen hører, Oc wennis til at kunde skønne paa skrømpterj, Huor den seg wdgiffuer for ret gudelighed. Oc paa det at børnene maa des hefftiger legge wind paa at lære noget y den hellige schrifft, da er det icke nock at lesse møget for dennom, Men mand skal holde dennom til at læret wden at.

LXVI. De y den anden lectie kunde enfoldelig framsige Ordene om børnelerdommen, De andre der nest een enfoldig wdleggelse der paa.

Men de som sidder y den fierde Lectie, nogre aff de wdualdeste Psalmer, oc nogre besynderlige steder aff schrifften, Huilcken Scholemesteren oc skal som een løffuerdags arbeyde wdkreffue aff dennom, Oc saa at lesse et effter andet wden at, at de ey maa gaa y glemme.

Siden skulle de gaa y Afftensang, oc naar den er wde, maa dennom giffues hiemloug, Oc lige sammeledis maa mand holdet om afftenen for hellige dage.

At wy nu saa haffue beskicket Scholer y smaa steder med Scholemester oc een hører eller to, der med wille wy icke haffue wdy de større Kiøbsteder afflagd eller forwerrede de Scholer som noget bedre ere, som pleye at haffue een Scholemester oc fiire eller fem Hørere. Dj huad wore det for een skick? Men wy wille, at de samme skulle med Superattendentens, Prouestens oc predicanternis oc raadzens tilhielp komme til seg igen, at der maa worde flere Lectier oc meere oc større øffuelse for børn, end der pleyer paa nogen tiid.

Oc wdi huilcken bye flere latine Scholer haffue wærid her til, der skal mand nu giøre een aff, Oc de andre skulle

affligges, oc naar de saa haffue kommet samme Schole paa foden igen, da skulle de lade saadan Reformats komme til oss, at wy henne stadfeste oc ligge der rente til, om der icke findes ophold nock for dennom, som lesse skulle. 54 Bl.

Til disse samme Scholer maa børnene sendis aff de nærnerendis Landzbyer, Ocsaa wel aff smaa steder, naar de noget haffue hiemme lerd, oc forbedret seg.

Och saa wille wy, At wdi Holsten oc andre wore Førstedomme skulle oprettis, foruden de almindelige Scholer y andre steder, to merckelige Scholer y to bequemme steder, med Scholemester oc fem eller sex hører lige effter den Scholes manering y Hamborg. Her wille wy ligge wind paa oc saadant wille wy stadfeste. LXVII.

Desligeste skulle oc Scholemesterne med all fliit acte sine disciplers nemme oc altiid, naar børnen er offuer deris tolffte aar, giffue forelderne y rette tromaal tilkiende, huilcke aff sin studering intet siunes at bliffue forbedret, At de maa y tiide settis andersteds hen til erlige embede. Men huilcke de fornemme at haffue got nemme, dennom skulle de holde y Scholen indtil deris sextende aar.

Men fra det samme aar skulle de see grandgiffuelig til, huilcke der kunde til gaffns deele med andre huad de aff deris studeringe haffue foed, Oc de som siunes det at kunde giøre, de skulle offres Herren, oc forskickes til almindelig studio ænten paa sin eygen eller oc meenhedzens bekostning. Men de som det icke til gaffns saa wel skulde kunde giøre, de maa tages fra Scholen, oc settis til erlig werdzlig embede.

Schriffuere Scholer, som mand dennom kalder, for drenge oc piger, Oc andre de der icke duer til at lære latine, maa øffuerigheden forsørge, Dog skulle for-

standerne til samme Scholer see til med, at sand Gudfryctighed maa samme børn saa effter haanden indgydes oc indgrundes aff Børnelerdommen.

55 Bl. Her nest effter følger Kongelige Priuilegier Sogne præster oc deris degne giffne.

Skulle Præsterne oc Degne nyde samme Priuilegier,
LXVIII. som de haffde y Bispernes tiid, Oc icke ydermere besuaris der med aff oss, end de tilforne waare beswaret aff Bisperne. Dog wille wy haffue een Christelig tilsiun, at de bliffue forskaanede effter leyligheden. Oc hues nye besuaring som Bisperne haffue paa lagd, oc wy haffue afflagd, skal bliffue afflagd effter denne dag oc dennom icke mere paaleggis.

Om Ophold oc forsiun til Guds ords tienere oc de fattige.

Huer Sogen i Kiøbstederne skal y det mindste haffue to Predickere. Men huor som folcket er møget y een bye, Der som er eckon een sogen, der behøffuer mand flere, som y Malmøe, huilcket er eckon een Sogen, der mand skal wel haffue fiire Predickere.

Lands Sogne skulle lade seg nøige huer med sin Sogne præst, om de kunde føde hannom. Kand det icke een giøre, da maa der ligges een, eller to, aff de neste der til.

Men ingen skal eyge seg flere end iij til, wden obenbare nød trenger hannom der til. Men det er alrede nock sagd.

Om Lands Præsternes Wnderholding.

Skal Bonden tiende huer tiende kierff aff alle honde
56 Bl. korn, Oc desligeste den tiende høffde effter den Recessis lydelse, som Konninglig Maiestat oc Danmarckis Rigis

Raad med menige Adel haffue dennom der om forlicte oc beseglede, Oc der aff skal Præsten haffue den tridie part, som samme forseglede recess wduiiser. Samme korn skal føres dennom y kierffuen, Men wdi de lande oc steder, som de icke haffue saa rundelig korn seed, som de haffue wdi Jylland, Sieland, Fyen, Schaane oc Smaa landene, der skulle de giffue smør, brød, fiske oc andet, LXIX. som de pleye at tiende oc giffue effter gammel seduane.

Desligeste skal huer sognepræst beholde sin præste gaard, med all sin rettighed oc rette tilliggelse, som der aff Arrilds tiid til ligget haffuer, Oc hues der med wret fra kommen er wden dom oc ret, det skal komme der til igen med rette.

Item skulle præsterne haffue offer paa de tree Christi store Høgtiider, Først y Messen strax Epistelen er lest.

Der til skulle oc skickes to Kircke werier wdi huer Sogen, som skulle raade for Kircke renten, Oc de samme skulle med Prouesten forsuare sogne præster, oc suare til deris sager, Oc hues de til gaffns det icke kunde giøre til tinge, da skulle de dennom indføre for øffuerigheden, oc fly det saa, at præsterne maa faa syn rettighed ind til gode rede.

Oc der som noget er nogen sted der fra taget, ænten bonde gaarde, agger, eng, skow, fiske wand eller noget saadant med wret, da skulle de wære der om, at det maa komme dertil igien med rette. Oc det biude wy oc befale wore Leensmend, at de giøre deris fliid der til, at det kommer der til igien, om det er der fra kommet med wret. Dj Euangelium tager ingen sit fra, men hielper huer at beskytte alt det hannom til høre.

Saa møget minde skulde mand wille tage fra Euangelio huad got der er tillagd.

Predickere oc Sognepræster de skulle ingen Kiøb-
57 Bl. mandskab bruge wden med huess hiemme hoess dennom sielff affles, Møget minde skulle de holde nogen drancker-hwss, Oc altiid skulle de gaa wdy een ret præsteklede,
LXX. som kand sømme een Guds ordz tienere. Oc det samme wille wy haffue sagd ocsaa om Superattendenter oc predickere wdi Kiøbstederne, oc alle som tiene bode y Kirckerne oc Scholerne.

Ydermere skal oc ingen tage seg nogen Landz Sogen til, wden hand bliffuer loglig kalled der til. Icke skulle der heller lides noger Capellaner, som seg lade til Sognene leye, Dj de skulle neppelig kunde med en god samuittighed giøre tieniste, end sige at bliffue bestandige wdi frestelse. For lige som de, seg saa induelde wdi Sogner, iage icke saare effter dennom, for det de ere indskickede, at wille wide folckes beste med raad oc lærdom, Saa indsette de oc meenlige de wbequemmiste offuer folcket, oc saaledis fortrycke, saa møget som y dennom er, alle Gudfryctighed, wnder Gudfryctighedz skin.

Ja wel offte ocsaa indsette det arme sogne folk wlffue for hiurder, Oc det end meere er, at de icke ere sielffue indweigde eller beskickede til nogen tieniste eller embede y kircken, Men er intet andet end legmend, oc y de maade plat wbequeme til noget saadant embede, Wy wille icke nu sige kirckerøffuere, oc hin Simen troldkarls staldbrødre, som med gunst oc gaffue indføre seg saa for egen wildz skyld.

Her wille wy nu, at huilcke sogne aff Arrildz tiid haffue ligget til Canickedømme, skulle der til bliffue, Desligest huilcke de haffue faad y forlenning, Saa frampt som tieneren giør sit embede fyllest, Huilcken oc saa skal wære Superattendenten lige saa wel wndergiffuen som

andre sogne præster, Men naar de Canicker ere døde, som nu haffue samme Kircker y forlening, Da skulle samme kircker wære frij som andre Kircker.

Der som Ridermendz mend oc Adel haffuer Jus patronatus til nogen Sogne Kirke, Da naar Sognepræsten døør, maa de sielffue forleene samme Kircke den som de wille wnden, Dog med dette wilkor, ath den person, som de wille wnde samme Kircke, skal skickes til Superattendenten oc offuerhøres aff hannom. LXXI. 58 Bl.

Oc der som Superattendenten finder hannom wduelig at staa samme Kircke fore, Da skal hand ingenlunde tilstedis, Men den, som haffuer Jus patronatus, maa det wnde een anden, som aff Superattendenten findes duelig at wære.

Effter Adelen haffuer nu begieret at wære frij for den Tiende, huilcken de dog ere Sognepræsten, som deris hiurde der haffuer sand siele sorg, aff rette plictuge, Oc kunde nu ligewel icke nødis til at wdgiffue samme Tiende, Saa paaminde wy dennom, at de wille betencke seg at wære Christne oc sielffuillige giffue Christi tienere, som ere hans predickere, huad dennom sielffue got siunes, paa det at den fordømmelse maa dennom ey offuergaa, der Christus om tal til prædickerne, Huo eder forsmaar, den forsmaar meg, oc huo meg forsmaar, den forsmaar hannom som meg haffuer wdsend. Saa skal det oc bliffue Sodomiterne lettere paa den yderste domme dag, end saadanne foractere.

Landz Sogner, som ligge noget neer Kiøbstederne, skulle tage seg sogne degner aff Scholerne, oc lade dennom faa den wonlige rente for een hielp at studere med. Dog de Sogne degne, som nu boe y samme sogne, de beholde dennom y deris tiid.

Saa skal Sogne degne wnderuiise det vnge bonde folck wdi børnelerdommen, Catechismo, een sinde om wgen, wdi sted oc stund som sogne præsterne dennom forschriffue.

Dj alle Landzdegne skulle her effter liige saa lære børnelerdommen, oc der som de der til ere icke bequemme, da maa de oc icke wære Sognedegne.

LXXII. Til di tieners ophold, som predicke wdi Kiøbstederne, skal mand lade følge huess gotz Sognene er her til dags til lagd, Oc det der aff een gammel rettighed til hører.

59 Bl. Men der som Sogne præsterne kunde der med icke wære wel forseet, Da wille wy legge der til saa møget aff andet Kirckegotz, at det skal bliffue nock, Naar wy aff Superattendenten oc Leensmanden bliffue wnderuiist, oc faar ret at wiide, huorledis der om er.

Til huer Sogne Kircke y Kiøbstederne skulle wduelies to Kircke werier eller diaconer, som skulle haffue register paa alt Kirckens rente, Saa skulle de tage op samme rente oc skifften huer fierdingaar ebland tienerne, eller naar det bequemmelig kand skee, Oc giøre aff alle ting huert aar regenskab obenbare wdi Raadzens næruerelse.

Naar Landz præsterne døø, Da skulle deris effterleffuendis Enckier wdj Sognene med deris smaa børn opholdis et helt aar effter deris død, Indtil de kunde bequemmelig bliffue forsiette, Oc een sinde effter mandzens død skulle de haffue anten winterseden eller sommer seden, Oc tage halffdielen aff Tienden, Saa at der som Sogne præsten døør effter roug er saad, som bort effter Sanct Mortens dag, da maa hun med den heele roughøst oc saa haffue bygseden halff, med den halff til kommendis Tiende, Oc holde saa Sogne præsten til kost ind til et andet Aar hand tager renten. Men døør hand effter

bygseden, som emellom Woldermøsse oc Sanct Bartholomei dag, da maa hun høste det hun haffuer saad, tage halff Tienden, oc haffue siden halff rougseden. Men døør hand LXXIII. emellom S. Bartholomei dag oc S. Morthens dag, Saa maa hun beholde dette Aars Tiende aldsammen, oc haffue Rougseden allene, Oc holde saa Sogne præsten til kost, ind til hand tager renten.

Men naar aaret er wde, da skal hun wige wdaff præstegaarden, om Sognepræsten wil strenge. Der som det oc siunes den effterkommere noget suart, Saa tencke seg det at faa igen wdi sin effterleffuerske, alt huad hannom her wdi aff falder.

Naar nogen Guds ords tiener døør wd aff Kiøbstederne, Da skal meenheden haffue omsorg for hans effter-leffuerske, Oc det biude wy, at hun med det første skal 60 Bl. forsees effter sine wilkaar, Huilcket wy befale wore Borgemestere oc Raad y samme steder. Di wille wy, at de samme Enckier skulle beskicke med det første en frij bolig, Oc der som behoff giøres, forsee dennom med nogen ophold aff fattige folckes kiiste, Eller oc halffdielen aff hans aarlige Rente, som den døde haffde tilfaldet, maa falde henne til paa den ene sinde. Her skal Superattendenten med Leensmanden see til, naar de fare om, om saadant oc saa skeer.

De fattige til behielpning skal all den rente beholdis, som de her til dags ere wone at haffue, Oc huad som helst gaffuer der foruden welwilligen giffues, de anten om hellige dage sammeles, eller y andre maade did til føres.

Der til skulle oc Diaconer beskickes, to eller flere (som herskab best siunes) de som forstandige oc Gudfryctige ere, som skulle opbære samme gods, oc gaa om kring om hellige dage oc sammeled, Oc delet saa wd

ebland de fattige troligen oc rundeligen, effter som huer haffuer behoff, oc huert aar skulle de obenbare giøre regenskab paa alt det, de haffue indtaget oc wdgiffuet, wdi Raadzens oc tienernis næruerelse.

LXXIV. Sognepræsterne skulle almindelig alle enthen leffue kyskelige y reenliffuedhed, huilcke det er giffuet, eller oc giffte seg. Der som de her giøre emod, da skal mand een oc anden sinde paa minde dennom. Ville de da icke raade der boed paa, Da skulle de settis wdaff embedet, oc wdi deris sted andre tilskickes.

Om hospitaler.

Først for alting wylle wy, at der skal igen tillegges til fattige folckes fry brug Landzbyer, Møller, Fiskewand, Skowe, agger oc eng, Oc huad andet der kand findes at haffue wærid aff fordoms tiid lagd til saadanne fattige menniskers ophold, oc der er fraakommen med wret. Oc der som saadant findes noger sted icke at
61 Bl. wære nock, da wille wy legge til huad der fattis, Effterdi wy viide huad Christus haffuer sagd, Huad y haffue giord een aff de mindste y mit naffn, det haffue y giord meg.

Men offuer de fattiges gods skulle settis diaconer, de som med ret troskab skulle indtage renten, oc giøre regenskab for indtegt, saa wel som for wdgifft, wdi Raadsens oc Predickernes næruerelse.

Forstanderen til Hospitalet skal føre et fromt oc gudfryctigt leffnet, som skal haffue drenge oc piger wnder seg, effter som de fattige ere mange til, saa at huer maa troligen faa syn tieniste, effter som hand behøffuer.

Denne samme forstandere skal med syn husfrue oc børn oc andre tienere opholdis aff den menige kiiste,

Saa dog at der haffues den act oc omsorg for de siuge, at denne ophold wendis icke til nogen offuerflød.

Denne forstandere maa oc haffue een wogen oc sende den wd at tigge offuer leened, at de fattige maa oc saa noget got faa aff almissen. Her skulle oc landspræsterne, huor som wogenen kommer, lade sin fliid til LXXV. at formane folcket til kierligheds gierninger.

Aff sognepræstens raad, oc saa Raadsens y byen skulle disse Diaconer indlegge de fattige, de som ret vedtørfftige ere, eller oc wanføre, at de icke meere paa wild indlegge huilcke dennom sielff løster, end de som mest wedtørfftige ere, Huilcke sognepræsten oc skal een oc anden sinde y wgen besøge, Oc der som hand finder y nogen maade forsømmelse paa den røct, de fattige skulle haffue, Da skal hand paaminde forstanderen. Der som hand wil icke høre, saa skal hand føred ind for Diaconer. Oc y det mindste skal hand een sinde om wgen trøste samme siuges samuittigheder.

Store Hospitaler, som noget langt ligge fra Kiøbstederne, De maa haffue oc føde sielff sine prædicker, At de fattige ey maa lide nogen skade, om det wore behoff at giffue Sacramentet, eller at trøste nogen der dø wil om natten.

Der skal oc legges wind paa, at Kammer, Senge, Fad, 62 Bl. oc Schaaler, oc huad andet der hører til en brug, maa forskickes de siuge atskilligen effter deris atskillige siugdom, synderlig huor fryct er paa ferde, at siugen kand fenge, At siugen ey maa aff omgiengelse fra nogre wdbrede sine kreffter til mange.

De siuger som legelige ere, saa som Pocker etc. Da skulle Læger y Kiøbstederne giøre deris beste til, oc legge flitelig wind paa at læge dennom, oc tage løen for

deris arbeyde, at de fattige maa ey alene opholdis, men ocsaa hielpis til førlighed, saa møget som mugeligt er.

LXXVI Om Superintendenter oc Prouister, deris medhielpere.

Superintendenter, som skulle holde denne Reformats y Kircken wed mact, skulle wære een wdi huer Stict, Oc til medhielpere haffue een Prouist wdi huert herrit.

Dersom Prouisterne haffue icke nock y sognene, som de haffue, da wille wy ligge dennom rundelig meere til, Saa at de samme som aff andre haffue wmage, ey maa sielff lide nogen armod. Men naar som prouisterne aff nødtørfftighed besøge nogen Kircke, Da skal Kircken giffue dennom een marck, Oc tage dennom fry wdaff herberg. Dog skal hand icke maa komme sterckere end y een wogen.

Om Superintendentens føde oc besolding.

En Superintendent maa nest husfrue oc børn haffue to tienneste piger til sin hussholding. Icke kand hand helder ombære disse tienere, hand skal io haffue een schriffuere, een karl at sende sit ærinde, een kiøre
63 BI. swend, som kand røcte fire heste, oc een dreng, den hand stedse kand haffue hoess seg. Her kand det oc saa gaa des bedre til, om denne samme dreng holdis til bogen, oc disse tienere lære noget got y den hellige schrifft, At der siden kunde worde gode sognepræster eller Scholemestere aff. Men effterdi at Superintendenterne, som skulle wære de rette Bisper oc Erchibisper wdi Kirckerne, kaldes nu icke til nogen ørckeløshed, som
LXXVII. saadanne pleye at wære, men til stoert arbeyde, Huilcket wy aff Guds naade wel kiende kunde, At de paa Latine skulle tractere oc lære andre den hellige schrifft, predicke Guds ord for folcket, Icke alleniste hiemme y byen der

som de boe, men oc saa offuer det heele Stict, huor som helst de komme, De skulle holde wore wndersaatte til at wære fredsommelige oc liudactige, med den wnderuiisning, de skulle wdi deris predicken giøre om herskab oc liudelse, som mand dennom er plictug. De skulle legge wind paa, at predickerne maa alle retsindelig oc endrectelig lære Christi hellige Euangelium, oc andet det der bør at følge med, Oc at Sognepræsterne med deris hwssinde maa føre et høffuesk leffnet, effter som Paulus siger til Timotheum oc Titum, saa som saadanne Christi tienere børligt er, at de oc lige saadanne maa haffue wnder seg, Gud til ære oc Christi Kircker til welferd.

Førre end de skicke dennom til saadan tieniste, skulle de høre dennom flitelig offuer. Saa skulle de, naar de ere offuerhørde, oc aff Leensmanden paa Kongens wegne stadfestede, skicke dennom til embede, oc med een forschrefft sende dennom saa heden til syn Kircke wdi Herrens naffn.

Men, huilcke som her emod giøre, oc tage icke vare paa sit embede, dennom skulle de giffue paamindelse oc aduarsel, oc straffe dennom, saa at de anten bedre seg, eller oc tage Leensmanden oc Prouesten til seg med noger andre sogne præster, oc sette dennom wdaff æmbedet.

De skulle oc tage alle de sager til seg, som samuittighederne er anrørendis, om huilcke mand spørge raad aff Guds ord. Naar anten wy eller nogre aff wore schriffue dennom til, eller oc nogen saadant bliffuer dennom ellers 64 Bl.
fore lagd wdy Stictet, Saa skulle de paa det aller flitigeste, de kunde, aff Schrifften sware der til, aff den naade dennom er giffuen, Bespørge seg med nogre aff de andre Super-

LXXVIII. intendenter eller noger aff de forstandigeste Predickere, At de kunde sware det wist oc fast er.

Men Ecteskabs sager maa de foruise til oss Sielff eller wor Leensmand, oc (om det er aff Kiøbstæderne) til Borgemestere oc Raad, Saa frampt som der er saadan trette emellom to eller flere, At der wil siiges offuerliust dom aff, Eller om der er nogen skamelig last offuerliust witterlig, Eller oc mand frycter for nogen forargelse ebland almoen. Ellers maa de befrij samuittighederne aff Guds ord y disse saa wel som y andre sager, Oc effter ordsens liudelse giffue gode bestandige raad.

De skulle icke holde seg til at dømme vdi nogre werdzlige sager, wden de kaldes aff oss, eller bliffuer bedne aff vort Raad eller Leensmand til noget saadant, som icke kand wære emod deris eed eller embede.

De skulle oc besøge børnescholerne, naar de fare om wdi Kiøbstederne, huort de komme, Oc med wor Leensmand legge wind paa, at alting maa gaa ret til. Icke skulle de heller forsømme at wdspørge, huorledis de fattige forsørges.

Det er end wnderligt, om een mand kand wære nock til alt dette, At hand ey tør møget bekømre seg med andre ærinde. Ja huo er her ret bequem til, som Paulus siger?

Effterdi de kalles da til saadant swart arbeyde oc Kirckes forsøringe, Oc wy ey wille, at de skulle noget, anten lidet eller møget, eske for deris tieniste, Men at de skulle tiene huer mand forgieffs med saadanne deris befalinge, Vndertaget det de hoess Landz præsterne fortære med deris folck oc fiire heste Oc wdi Kiøbstederne hoess Kirckewerierne, naar de ere wdi Visitatz een sinde om aaret, Eller oc naar nogen aff dennom for nogen nødig

sags skyld ellers nogen tiid eskes aff nogen Kircke, 65 Bl.
Eller hand haffuer dog behoff at ferdis did hen.

Da loffue wy, som wy for Gud bekiende det plictug LXXIX.
at wære, At wy dennom skulle beskerme med wore Leensmend etc.

Oc som Wy wel wide, huad det er Christus siger, Een arbeyder er sin løen werd etc. Der som mand icke anammer eder, saa gaar wdaff staden, oc stryger støffuen wdaff eders fødder paa dennom etc. Ocsaa det Paulus siger, At saadane Præster ere dubbelt ære werd, oc mest de som arbeyde wdy ordet, Da wille wy beskicke huer Superintendent een erlig ophold oc beløning for seg oc saa møget folck, som nu er sagd, Oc bestillet, huor de huert aar skulle saadant anamme. Oc det samme wille wy besegle, huer aff dennom til, med wort Kongelig breff, at dennom skal intet fattis.

Der som wy oc siden y sandhed kunde forfare, at de haffue der icke nock wdi, Da wille wy ligge til huad der fattis, Paa det at Gud wille wære med oss oc wore wndersaatte wdy wore lande oc Riiger, naar wy skiøtte saa, at forfremme det som hører til Guds dyrckelse oc den almindelig fred. Gud wnde oss det flitelig at giøre for sin søns Jesu Christi wor Herris skyld Amen.

Dy beskede wy oc giffue huer Superattendent huert aar to lester Roug, fiire lester malt, to lester haffre, halfftredie sindz tiue less høø, tiue less hallem, føretiue lam, oc hundrede gyldene wdy guld.

Men effterdi alting er y Kiøbenhaffn dyrere end andersteds y Riget, Oc mand for den høige Scholes skyld wil der haffue meere behow til tæring, Da ligge wy den Superattendent, som der skal boe, saa møget meere til, til sin beløning, At hand skal haffue den tredie

lectie y den hellige schrifft, der mindre til ligger end til de andre, At hand flitelig skal lesse den hellige schrifft obenbare wdy Scholen, naar hand er hiemme oc nødes icke til at fare nogen sted wd at besøge Kirckerne.

66 Bl. LXXX. Effterdi det høre oc de Christne til, at haffue omsorg for de fattige, da holde wy oc tilbørligt, at wy (naar tiiden saa begiffuer seg) wære omhyggelige for Superintendenternes ocsaa de andre Kircketieners effterleffuendes Enckier oc Faderløs børn.

Noget meere om Superattendenter, Prouister, oc fattige folckis Kiste.

Superattendenten skal sielff haffue tilsiun til alle Scholer, oc wide huorledis der læres bode paa Troens wegne, oc wdy andre bogelige konster, oc hand skal sette Scholemestere der til, Huilcke hand sielff med sogne præsten oc de beste wdy Raadet haffuer offuerhørd.

Men Scholemesteren skal sielff forsørge seg hørere, som wnder hannom skulle tiene vdi Scholen, oc tage dennom som sogne præsten kiender der gode fore.

Superattendens skal een sinde y det første med fuld møndighed aff oss, oc med wor Leensmand, besøge alle sogne kircker, oc fatte een goed beskeed paa alle Sogner, Lade beschriffue alt det goeds der til ligger, med alle de prebender der wdi ere, Oc beschriffue alting wdi klare Register. Saa skal hand beholde et hoes seg, oc antuorde wor Leensmand det andet oss til hende, At mand der wdaff altiid kand forfare, om kirckens tienere haffue nock at holde seg aff, at nogen ey helder maa her effter røffue fra Kircken, naar hannom saa løster.

Først for alting skal Superattendenten y denne første Visitatz grandgiffueligen lesse oc fuld wel wiide, huad her

y denne wor Ordinants er beskicket, Oc see fliteligen til med wor Leensmand, at der bliffuer gode Sognepræster y huer Sogen, oc med Predickerne oc Raadet skicke Børnescholerne til rette wdi Kiøbstederne, Oc forsee dennom wel med gode Scholemestere. Oc der paa skal wor Leens- LXXXI. mand giffue wore wndersaatte der sammesteds befaling. 67 Bl.

Men effterdi at mange Sogne præstere oc Sogne degne beklage dennom icke at haffue deris nødtørfftige wnderholding til dennom oc deris folck, da skal wor Superattendent tage til seg een goed Gudfryctig lerd Mand, Oc wor Leensmand, vdi huilcken Stict det er, tage til seg een goed Gudfryctige Riddermandz mand, Oc de fiire skulle nu strax med det allerførste, oc siden saa thiit som stoerlig behoff giøres, drage omkring oc visitere alle Sogne Kircker. Oc huilcken præst som icke da haffuer sin wnderholding, Da skulle de ligge to sogner wdi een, om leiligheden saa begiffuer seg, at det skee kand, Eller wdi andre maade finde raad oc goede lempe til, at handle mellom sogne præsten oc Sognemenden, at Sogne præsten oc desligeste sogne degnen fange een god tilbørlig wnderholding, som de kunde haffue deris føde oc ophold wdaff.

Offuer alting wille wy, at Superattendenten med wor Leensmand skal flitelig schriffue oss til, Huad huer Sognepræst haffuer behoff til sin føde, huer predicker, huer anden Kircke tienere, huer Scholemester oc hørere, At wy dennom stadfeste huer een euig ophold. Oc der som Kirckerne formaa icke saa møget, da wille wy ligge til huad der fattis. Ellers see wy wel, at Guds tieniste kand icke bliffue wed, oc holdes oppe hoes oss. Wy forhobe, at Gud for sin miskundhed skal styrcke oss der til, Amen.

For Scholemestere oc hørere skal wor Leensmand med Superattendenten wdi huer Kiøbsted beskicke nogre wisse renter, som kunde oc wære nock, aff kirckens prebender, At de dennom maa anamme, naar disse døe som dennom nu haffue y hende, Saa at der beskickes een wisse oc euig prebend for Scholemesterens person,
LXXXII. den hand skal haffue oc beholde, den stund hand beholder Scholen.

Her wille wy nu haffue Superattendenterne paaminte, at de wille betencke, huad Apostlerne bad oc formanede,
68 BI. Sanct Pouel oc Sanct Barnabas, saa som Paulus sielff schriffuer Galath: ij. Det alleniste (siger hand) befole de oss, at wy wilde tencke paa de fattige, Til huilcket ieg oc wor flitig oc giorde det gierne. Dy skal huer y sit Stict med wor Leensmand, Prouisten, predickerne oc Raad, wdi huer kiøbsted oprette een menige kiste for de fattige, wdy huilcken der kand ind sambles huad Almisse Christen folck giffue, Testamenter oc huad andet der giffues y Guds Naffn, Item Calente pendinge, Brøderskabs pendinge oc andre gildes pendinge, Siele gaffuer etc. Oc huad iorde gods der til giffuet er, naar de ere døde som der nu aff leffue. Ocsaa wille wy, at der skulle til fattige folckes ophold aff Superattendenten oc Leensmanden oc andre, som paa wore wegne der hoess ere, med raadet y Kiøbstederne, til fattige folckes kiste beskickes alle Vicariedomme, som icke haffue witterlige arffuinge, naar de ere aff gangne, som dennom nu haffue y hende effter wore beseglede breffue, der wy haffue wdgiffuet, dennom wndertagne huilcke wy beskickendis worder til den Høige Schole wdi Kiøbenhaffuen eller andersteds til Kircker eller Børne Scholer, foruden deris skade som ret fattige ere.

Her skulle oc predickerne formane folcket, at de nu skulle giffue Gud oc wor Herre Jesu Christo y de fattige, det de tilforne aff een god, men dog een wildfarendis meening, pleyde at giffue til messer, Muncke, for siele, for Afflad, for Pillegrims gang, oc til anden saadan wild oc wrang Guds tieniste, Ja Guds bespottelse, Huilcket predickerne oc wel kunde giøre foruden nogen girigheds mistancke, Effterdi de haffue icke den omhyggelighed for LXXXIII. seg sielffue, men for de fattige, Huilcket alle Christne ere Gud plictuge.

Saa skal oc Superattendenten med wor Leensmand, Prouisten, Præsterne oc Raadet y Kiøbstederne, tilskicke flitige dannemend, som elske Guds ord, effter som schreffuet staar, Act: vj. oc j. Timot: iij., som skulle wære forstandere 69 Bl. til kisten oc de fattige folckes Diaconer, de icke forsømme deris befalinge, Oc wide naar, huad oc huem de skulle giffue, Oc de samme maa vnder stundom, naar behoff giøres, spørge raad aff Predickerne.

Disse samme fattige folckes tienere maa wel huert aar skifftes endog icke alle, Men saa at der bliffuer een eller to wed, som aff forsøgelse nu haffue lerd at staa de fattige fore, Men regenskab skulle de giøre huert aar paa een forsagd tiid, oc det skulle de giøre Prouisten, Predickerne oc Raad. Her med kunde de nu giøre Gud een behagelig gierning.

Prouisterne skulle oc haffue forstand wdy Lands lougen, oc een sinde skulle de besøge alle sogner huert aar, oc Raadet wære der offuer, huor de komme y Kiøbstederne, Oc naar Kirckens regenskab er giord, Da skulle de forhøre med det første, huor retskaffenlig sogne præsterne predicke Euangelium, wdlegge Børnelerdommen, wddele Sacramenterne, oc y alle maade staa deris Embede fore,

oc pryde det med et got leffnet, Ocsaa om de ere wel forsørgede til deris nødtørfftighed.

Der nest skulle de giffue act paa Sognefolcket, at de maa wide huad de haffue forbedret seg y den Christelig tro, huilcken de bekiende, huorledis de haffue seg emod Pauens handel, den de haffue forlat, Huad willie de haffue til den Euangeliske lerdom, huorledis de skicke seg der effter med deris leffned.

De skulle giffue act paa Kirckerne, oc paa Kiergorde,
LXXXIV. Ocsaa skulle de wdspørge, om Sogne præsterne faa deris wonlige løen, som dennom bør at haffue.

Oc der som de befinde nogen brøst wdy Sognepræsterne, da skulle de flitelig paaminde dennom huad dennom tilbør, Huilcke seg da icke wille rette, dennom skulle de indføre for Superattendenten, oc huilcke hand kand da icke sette til rette, dennom maa hand lade indkomme for Herskabbet eller leensmanden der sammesteds.

70 Bl. Item huor som Sognefolcket icke holder Ordinantzen, oc giffue icke sogne præsten, det hannom bør, bliffue de da paaminte aff Prouisten, oc icke wille rette seg sielffue, Oc giøre det skiel følger, Da skal mand det lade indkomme for herskabbet, eller oc Leensmanden der sammesteds.

Sognepræsterne skulle giffue deris brøst for Prouisten til kiende, Saa skal prouisten skaffet saa hoes Superattendenten, at hand flyer alle ting wdy laffue, At Guds ord ey maa komme wdy noget ont rycthe aff nogen kiff oc trette, den præsterne haffue sammen.

Item huem, som haffuer nogen Præstemand eller Degen til at tale for nogen geistlig sag, Da skal hand tale hannom til for Herrids Prouisten, eller Superattendenten wdi wor Leensmands nærwerelse wdy huilcket Stict det er, som huer haffuer befaling offuer. Kunde de

oc icke forliges eller der atskilles med rette, da maa de steffne dennom ind for oss sielff. Er det oc om werdzlige sager, om iord, agger, eng eller gield, da skal hand tale hannom til, til herridzting, oc landzting, oc der som præsten tager forsømmelse oc icke tilsiger den, som Sticted paa wore wegne y befaling haffuer, naar hand steffnes eller til tales til herrids ting, eller landzting, Oc da møster nogen iord eller eydom for sin forsømmelse LXXXV. skyld, da skal præsten oc degnen stande oss til rette der fore.

Huor som nogensted fattis Sogne Præster, did skulle Prouisterne strax holde seg heden oc formane bode Herskabbet oc almoen til at bede Gud om, at faa een goed Sogne præst, Siden skulle de paaminde Kirckewerierne, huilcke det synderlig tilhør, at de hoess Bispen oc Raadet ligge seg effter at faa saadan een.

Superattendenterne skulle hiemme, der som de boe, wdlegge den hellige schrifft, Oc stundom prædicke, Men 71 BI. alleniste een sinde om Aaret med wor Leensmand besøge Kirckerne huer y sit Stict wdi leylig tiid, vden der oc begiffuer seg nogen besønderlig nødtørfftighed, at de tiidere haffue behow at fare nogen sted, Oc da skal mand offuerhøre dennom som mand waantroer wdi sin lerdom oc styrcke de retskaffene, oc aff Guds ord rette huad der kand wære folck emellom om nogen wrang lerdom. Der skal oc Superintendenten med wor Leensmand flitelig bespørge seg, huorledis predickerne oc Scholerne holdes, Ocsaa huorledis det gaar med hospitalerne oc fattige folckes kiste, oc wære der om, at der intet fattes wdy.

Der som Superattendenten bliffuer befunden at staa icke sit embede saa ret trolige fore, som det seg burde, Men lader seg forkrencke anten aff Sognepræsterne med gaffuer,

eller oc nogen anden forsømmelse hand tager der fore, At hand io icke er orwogen til at giøre, det hannom er befalet, Eller oc, det Gud forbiude, hand fulde wdy nogen obenbarlig syndige last eller ketterij, Da skal mand kiære hannom for Kongen, Saa skal hand stedis til ordz y to eller tree andre Superintendenters næruerelse effter Sanct
LXXXVI. Pouels ord j. Timoth: v. Du skalt icke stede kiærmaal at gaa nogen præst offuer, wden det skeer med to eller tree witner.

Wy wille der see sielff flitelig til, at ingen dannemand saadan skal bliffue beskemmet eller skee nogen wskiel, om hand end bliffuer kierd foruden brøde, Men der som hand icke raader bod paa den brøst eller last der hand kand rette seg wdy, da skal hand settis wdaff sit embede.

Di Superintendenterne skulle, som gode Bisper pleye, at wære wlastelig, Icke alleniste naar de dertil wduelgis, men ocsaa siden de ere bleffne wdualde skulle de see nøige til, at de ey lade seg bemercke med nogen lastelig slømmerij, girighed eller hoffmod. Huilcke seg lade her med bemercke oc bliffue der wdi obenbare offuerwundene,
72 Bl. oc icke rette seg, naar de ere eensinde eller tøssuer paaminte, Da skal Konglig Maiestat haffue sin ret til dennom, effter de ere affsette, ligesom til nogen anden, der saadant giøre, Saa som Herskabbet oc skal haffue sin rettighed emod andre Kirckens tienere oc Schole tienere, Naar de for nogen stoer last ere sette wdaff embedet eller bliffuer befunden med nogen halsløs gierning, der Gud beuare alle sine tienere fore.

Naar der wdy noget Stict fattis een Superintendent, da skulle alle Sognepræster alleniste aff Kiøbstederne y Stictet komme tilsammen, Saa dog at Kirckerne lige wel

forsørges med predicken oc Sacramenter. Tiuende dag effter hand er død skulle de sambles wdy byen, der som Superintendentens bolig er, Saa skulle de endrectelig giffue fiire Sogne præster fuld mact oc møndughed til at wduelge een, den de kiende een werd mand oc skickelig bode y lerdom oc leffnet, Saa skulle samme fiire følge hannom hen til den Superintendent som nest er wed haanden, At hand der bliffuer offuer hørd. Kand det icke saa strax skee, saa maa de giøret det snareste de kunde. LXXXVII.
Der som hand dømmer da hannom skickelig der til, da skal hand siden heden sende hannom til Konninglig Maiestat, at hand bliffuer stadfestet. Der som Kongen da anammer hannom, da skal hand med sine befeels mend oc Leensmend der sammesteds giøre hannom mønduge wdy Stictet, Oc befale alle sognepræsterne at de skulle ansee hannom der fore, oc liude hannom y de ærinde som een Superintendent befalet ere, Oc saa skal Superattendenten swerie Kongen troskab, oc at hand wil wære flitig wdy sit embede oc aandelig Regimente, der hand haffuer paa Kirckens wegne, aff den naade Gud giffuer hannom. Med det skiel skal hand oc wnder seg haffue alle Prouister, Sognepræster oc Predickere, Saa at de skulle liude Superattendenten, wden de oc faa (det Gud forbiude) nogen merckelig last med hannom, at de wille klage hannom for Kongen, Eller for nogen wrang lerdom hand fører, Eller for nogen forsømmelse wdy sit embede, huor hans brøst er saa stoer, at hand anten icke kand eller wil raade bod paa, Dy her skulle huercken præsterne 73 Bl.
eller de andre Superintendenter tiide med hannom, om de saadant wide, Oc saa skulle Leensmenden der sammesteds giffue oss saadant til kiende, huor de formercke saadant rycte y Stictet paa nogen Superintendente. Men

at anten wor Leensmend eller nogere andre skulle beføre dennom for oss eller andre, naar de icke ere obenbare berøctede, Da wille wy dennom icke tilstede, men helder befale wy, at de dennom skulle forsuare oc beskierme, om behoff giøres.

Naar saadan een Superattendent er da saa anammet til Stictet, da skal hand obenbare indweyges y den Kiøbsted, der som hand skal boe, paa een Søndag eller nogen Høgtiidz dag, førrend predicken begyndes, ret for Altered, formiddels Prouisterne oc fem eller sex predickere, som der nest hoes ere.

LXXXVIII. Men den Superattendent, der nest hoess er boendis, skal indweyge hannom saaledis, som her siden effterfølge skal.

Om Kongens befeels mend.

Wore Leensmend oc Raadet wdy Kiøbstederne giffue wy dennom befaling, at de denne wor Ordinantze skulle holde wed mact Oc wære Kircke tienerne oc Scholetienerne til det beste, Naar de der offuer bliffue af Superintendenten eller Prouisten til sagde, at dennom icke giffues det dennom bør at haffue, Eller de oc wredelig offuerfaldes aff noget ont menniske. Ja hui skulle ey wore Leensmend oc Raad beuiise Guds tienere den samme willie, som de den mindste bonde ere plictige at beuise, vden de wille fortørne bode Gud oc oss.

Om nogre synderlige Bøger, der Landz præsterne skulle haffue, Huilcke de oc icke til gaffns ombære kunde.

74 Bl. Efterdj der wdi denne tiid wdgaa mange skarns bøger, aff huilcke ey alleeniste de wforfarne oc wankundige, men ocsaa de som fuldwel forstaa seg, offte forgiffues, Di maa alle gode Sogne præster bruge de bøger alleeniste, huilcke

wiise oc lerde mend haffue wedtaget, paa det at de ey maa wnder sandheds skien inddricke ocsaa wildfarelse, til deris store forderffuelse som dennom skulle tillide.

Dy skulle først for alle andre haffue den hellige Bibel, som er en kielde til all retsindig gudelighed.

Der nest Doctor Morten Luthers Postille, y huilcken LXXXIX. hand wdligger Søndagers Euangelia, Oc giffuer tilkiende huorledis Euangelium skal forklares.

III Apologiam Philippi, wdi huilcken all Christendoms wisse lerdom bestaaes oc beuises, oc med Christelig skiel giffues tilkiende, hui mand noget saaledis skal tro oc sammeledis lære fra seg.

IIII Locos communes Philippi, vdi huilcke de nyttigste oc nødtørffteligeste artickler oc steder y schrifften paa det letteste oc gieniste wdleggis.

V Nogen anden god bog, aff huilcken de wel maa kunde forklare børnelerdom, med Docter Morten Luthers paruo Catechismo, at de maa wiide, huorledis de skulle rettelig oplære wngdommen wdi den første grund til sand gudelighed.

VI Instructionem Visitationis Saxonicæ, Oc saa een aff disse wor Ordinantze bøger, at de maa viide, vdi huilcke stycker dennom bør synderlig at være wel wnderuiiste oc lerde.

Nogre nye bøger skulle her y wore Riiger ingen wdtryckes aff bogetrøckerne anten danske, Latine eller Tydske schreffne eller oc paa danske wdsette, Icke heller indføres andersteds wdtrycthe, Synderlig om de indholde anten det troen er anrørende, eller det der hører til Lands 75 Bl. eller Steders Regimente oc hwsholding, met minde end de tilforne bliffue wdi wor høige Schole offuersiet, Oc faa

et got wintnesbyrd aff huer Superattendent her wdi Danmarckis Riige.

Item wille wy ey heller, at nogen skulle her y wore Riiger wdprente eller wdprente lade Handbøger, missaler eller andre Ceremonische bøger med nye sang oc præfatier wdset paa danske, at siunges med latine noder, som den oprørsche Myntzer giorde, effterdi deris brugelse er oss
XC. inted nøttige, wden wy skulle beskicke nye Chorpeblinge, som saadanne wbequem sang skulle siunge. Oc desligeste forbiude wy, at nye bøner oc Collecter skal icke wdprentis anten til Messen eller almindelig ellers at siunge eller lesse, vden det skeer med den Høige Scholes oc huer Superattendentens samtycke, Di mand faaer icke ellers ende paa at giøre bøger, louge, Statuter oc Ordinantzer. Huer y syn sogen eller Kircke kand lade seg nøige med denne wor oc Riigens Ordinants. Huer sognepræst kand giøre for seg Christelige Collecter, Oc saa om høgtilige dage, men de skulle wære gandske korte, det giøres intet behoff, at bede alle steds wdy liige maade med forschreffne ord, der som mand ellers ret paakalder Gud. Epistelen oc Euangelium kand huer lesse paa Danske aff andre Bøger, Præfatien skulle de icke siunge wden noger tiide alleeniste, meest wdy Kiøbstederne oc det paa latine, besønderlig høgtilige dage.

Om deris bolige, som y Kiøbstederne skulle tiene anten Kirckerne eller Scholerne.

Kirckewerierne wdi Kiøbstederne skulle forsørge deris predickere oc Sogne præster, med andre Kirckens oc deris Sogne tienere, bequemme oc skickelige boliger, oc med Kirckens penninge holde dennom wed lige, oc bøgge der paa, huad der fattis til hwsens behoff, med et bequemt

studere kammer. Desligeste skulle de holde Scholen oc Schole tienernes bolig wed mact. Huore som wdi en Kiøbsted ere flere sogne, der skulle alle Kirckewerierne 76 Bl.
holde Scholen oc Scholetienernes bolig wed mact, Dog saa at der bliffuer skielsmis paa Kirckerne, At den kircke, som mest formaa, skal mest lade til effter wor Leensmands, Superintendentens, Prouistens oc Raadzens sigelse. Det war XCI.
io altomøget w redeligt, der som Predickerne skulle paa deris kost nødis til wdy kiøbstederne at bøgge aff deris eygen løøn, Effterdi de kunde settis wdaff tienisten, Oc saa høre hwsen Kircken til, Aff huilcke der intet tilkommer deris effter leffuendis enckier oc faderløss børn, naar de affdøe.

For Superattendenterne oc deris folck wille wy sielffue lade bøgge huad som dennom behoff giøris, wden der som Canicker oc Clostermend bøgge for dennom, der som de boe oc lesse for samme Canicker oc Clostermend den hellige schrifft.

Om Norige.

Wy wille med det første besørge Superattendenter wdy Norge til huer Stict, huilcke wy oc wille giffue befalinge, at de saa møget som mogeligt er, skulle giøre deris fliid, at huer Sogen maa haffue gode Predickere oc det sande Guds ord, at der oc inted maa forsømmes, huad der hører til Guds ords Predicken oc menniskens salighed, Oc skicke huad dennom tilstaar wdi andre sager, de wdi denne wor Ordinants begrebene ere, Ind til wy sielff komme wdy Norge, Huilcket wy med Guds hielp snarlig forhobe, Da wille wy effter Superattendenternis raad besønderlig wdi huer sted beskicke oc stadfeste huad effter denne Ordinantze der icke holdis kand, Di der wil wdi mange støcker holdes een anden Ordinantze.

Om de tienere, som for siugdom eller alderdom ere wduelige til Kircker eller Scholer.

Den Predicker, som wdtient haffuer anten wdi Kir-
XCII. cken eller Scholen, som sielff vellerd haffuer staad sit embede lengi trolig oc wel fore, Oc icke lenger kand for
77 Bl. skrøbeligheds skyld, Den wille wy (naar wy derom beden bliffue) giffue een prebende, den første der falder wdi Riiget, at føde seg aff den anden sin liffs tiid.

Om Canicker.

Vi ville oc biude, at de (det som dennom altiid haffde burdt) skulle med een erlig ophold wdi Kiøbsteden, der som de boe, holde een lerd mand wdi den hellige schrifft, som kand paa latine offuerliust lesse den hellige schrifft bode for Canicker, Scholedegne, oc forstandige borgere, oc andre som did wille søge. Denne samme Lessemester skal stundom paa nogen forskicket tiid predicke, Men dog saa at ingen wanlig Predicken der med forhindres.

Oc de Canicker, som icke ere nogen anden sted borte til Studium, de skulle huer dag siunge wdaff den hellige schrifft oc Guds ord, effter som oss elskelige Docter Bugenhagen wdaff Pomern det haffuer dennom forschreffuet wdaff Guds ord, effter den Christelig Troes wduiselse, Huilcken wy haffue befalet at lade trycke paa latine bag wdy denne Ordinantze. Oc effterdi de der wdaff intet skulle beswares, som førre er skied, aff hin lange sang, Men skulle der med haffue een hellig oc løstig øffuelse wdy Guds ord, paakalde oc tacke Gud, at Gudfryctige menniske maa saa got som leegendis der aff wenne seg til den hellige schrifft, Dy tør ingen Canicke, som aff den Canoniske hellige schrifft saa kaldes, der vdi lade seg besuare, Ocsaa maa de om Søndager oc

hellige dage, om der er de seg wille lade berette, holde Messe, wden deris kircke er een Sogne kircke, om huilcket her førre er sagd. De maa wel saa aff deris rente leffue XCIII. høwskeligen oc studere, den stund de haffue ingen tieniste, Indtil de kaldes til noget embede. Huilcke aff dennom icke leffue eenlige, de maa giffte seg, som Gud haffuer skicket, oc ey skiøde om den diefflsens lerdom som der emod er. Ecteskab (siger Apostelen) skal holdis hederlig hoes alle, Oc een wbesmitted seng, Men skiørleffnere oc hoorkarle wil Gud dømme, At wy kunde ellers haffue wor omgiengelse god foruden girighed, oc wære til freds med 78 Bl. det Gud giffuer oss. Wy wille ingelunde tilstede, at de skulle haffue hoess dennom berøctige Quindfolck, eller dennom, om huilcke de ere mistencte aff menigheden for wkiøskheds skyld, Gud til fortørnelse oc den Christen menighed til forargelse.

Der som nogen oc saa aff dennom for sin lerdoms oc dueligheds skyld kaldes til at worde een Superattendent, Sogne præst, Prædicker, Scholemester, Lessemester y den høige Schole, eller til nogen raad oc arbeid til menighedzens beste, Da skal hand haffue sin fulde beløning, som er samme embede til lagd, Oc der til med lige wel beholde alt det hand tilforne haffde wdaff Canickdommen, Wden hand nogen wil noget der aff sielffuillige oplade, Saa at de beste bliffue de rigeste, oc de som andre tiene med deris gode lerdom. Huo denne wor gunst oc weluillighed wilde forsmaa, huad wor det andet end at hade sand gudelighed oc erlighed?

Item skulle de inted beuare dem y noger made med den befaling wy haffue wdi denne wor oc Riigens Ordinantz giffuet wore Superattendenter, Leensmend oc Prouister, wden saa skeer, at de bliffue det rettelige til kaldet.

XCIV. Huad der meere behoff giøris at skicke om Canicker, det wille wy beskicke wdi den høige Scholes Ordinantze.

Om Clostermend, som haffue sielff at leffue aff.

De Muncke, som Guds sandhed forstaa, maa nyde syn friihed effter Euangelium wdi deris eygen fri samuittighed. Der som de høwskelig oc ydmygelig af syn formand begierendis worde, at de maa wdgaa oc forsee seg sielffuer, oc ey lenger der wille bliffue for syn samuittigheds skyld, aff Gudfryctighed, Oc wille effter Guds wille tage seg noget andet leffnet fore, Da skal dennom det icke sønis, men formanden skal lade de stackarle gaa, oc giffue
79 Bl. dennom kleder, oc noget til tærepenninge for Guds skyld. Der som samme formand det weyersiger dennom, da skal hand derom staa til swars for oss. Mand kand jo lettere med een god rund almisse lade gaa een Munck, som icke bliffue wil, end føde hannom alle syne dage wdj Closteret emod syn willie oc samuittighed. Men sandelig wille wy icke wære deelagtige wdi sommes wreene reenliffuedhed oc wkyske leffnet, Huilcket wy oc ingenlunde wille tilstede.

Men de Muncke som wdi Closter wille bliffue, de skulle wære deris formand wndergiffne oc liudige, saa lengi som de der bliffue, Oc giøre det gode hellige dannemend tilbør, at de leffue et got erligt leffnet. De maa gaa med deris Capper oc bære eens kleder, icke for nogen regel skyld, Men at mand skal kiende paa deris kledebon, huad Closter de ere aff. De skulle ingen raget plet haffue, eller krans wdi hoffuedet, men de maa haffue kulffue eller kullede hoffueder, huilcke som icke wille lade deris haar woxe, De skulle icke gaa wd oc stoge omkring, huort de wille, foruden deris formands befaling. Helder skulle de gierne høre oc nemme hellige

lectier oc predicken, gierne lesse sielffuer den hellige schrifft, at der maatte end wære nogen, som her effter maat worde Sognepræst. XCV.

Der fore skal oc huert saadant Closter haffue een god lerd mand, som skal lesse den hellige schrifft, lære børne lerdom, som wy kalle Cathechismum, prædicke etc. Oc for dette samme sit hellige arbeide skal hand haffue een erlige ophold for seg oc sit folck, Oc saa skulle de siunge oc om Søndage oc hellige dage holde Messe, saa som sagd er om Canicker.

Om Nunder.

De, som wille icke lenger bliffue y Closter for deris samuittighedz skyld, oc wide dennom at komme til et erligt brød, maa wdgaa oc giffte dennom, med deris neste wenners raad. Men saa lengi som de ere y Closteret, skulle de wære deris Priorissæ oc Abbedisse hørige oc liudige, Oc skulle icke ferdis eller reyse om landet som 80 Bl. andre løsactige folck. De skulle icke sidde til drøck eller løsactighed med karle, huar aff møget last oc skendzel kommer, Oc der som Priorissen eller Abbedissen dennom saadan løsactighed tilsteder, eller hun det sielff giøre, da skal hun aff settis, oc een anden erlig god Gudfryctige Nunde tilskickes wdy hennes sted etc. Item skulle de, som wille bliffue wdi Closter oc der haffue deris ophold, bære een ærlig kledebon som det seg bør, dog skulle de icke tuinges til at gaa med skabelaris, Dy wy forfare, at mange aff dennom sette deris gudelighed meere der paa, end paa anden kledebon.

Naar Superattendenten med een lerd mand oc Leensmanden med een anden Riddermands mand komme wdy Visitatz til Jomfru clostere, oc Superattendenten haffuer

forfaret, om de holde deris Ceremonier oc Kircke skick
XCVI. effter Ordinantzen, da skal der ocsaa forfares, om de faa deris redelig wnderholding til klede oc føde, Oc desligeste om Closter holdes wed mact, bøgges oc forbedres, Oc om der siden findes nogen brøst, skulle de det giffue dennom til kiende, som Closteret haffue y forleening, Oc hues der icke raades bod paa, skulle de giffue oss sielff det til kiende.

Wdi huert saadant Closter skal beskickes een lerd oc skickelig Predicker, som haffuer een æractige dannequinde til husfrue, oc gode huszinde, som kand predicke for dennom, oc hand skal haffue een erlig beløning oc ophold. De maa oc siunge oc lade sige Messe, som sagd er om Canicker, vden Predickerne siunes nytteligere at wære, at de siunge noget minde, oc helder paa danske end paa Latine, At de saaledis maa faa nogen wnderuiisning wdaff Guds ord, naar de wel forstaa huad de siunge oc lesse.

Superattendenternes eed.

Kieriste Nadige Herre, Jeg N. wduald Superattendent til N. stict, loffuer eders Kongelig Maiestat sand troskab,
81 Bl. at ieg det yderste meg mogeligt er wil forfremme det eders Kong: Maiestat oc Riiget kand wære til ære, gaffn, fred, rolighed oc lydighed, Oc andet som ieg for Gud plictug er eders Kong: Maiestat, Oc wil wære emod alt, dette kand forhindre. Der nest loffuer ieg, At den stund ieg er wdy dette embede, da wil ieg forhandle den hellige schrifft
XCVII. retsindelig, effter den gaffue som Gud haffuer giffuet meg, retskaffelig tractere Euangelium oc Sacramenterne, ligesom Christus dennom sielff haffuer indskicket, Jeg wil tage meg ware for menniskelige meninger, oc bliffue hart wed wor Christelig troes wisse articler, Jeg wil oc med stoer flid

skaffet saa oc paaminde sognepræsterne til kirckerne, de meg befales, at de ocsaa skulle staa deris embede wel fore bode med lerdom oc Sacramenternes wddielelse, At de ocsaa skulle trolige lære børnelerdom fraa seg, Oc der om forhøre sine Sognefolck bode y schrifftemaal oc anderledis, huad de der forbedre seg.

Jeg wil oc wære om Børne Scholerne, at de skulle bliffue wed mact, Ocsaa wide fattige folckes beste oc hielpe den menige Low oc landz skick at holdes wed mact, Oc huad andet een Superattendent tilhør effter eders Kon: Maiestatis schreffne Ordinantzes indhold, Oc ieg ey wil med gunst eller gaffue, eller nogen anden wild, lade meg krencke emod det mit embede tilhør. Men der som ieg aff menniskelig skrøbelighed, wanuittighed eller y nogre andre maade noget her aff forsømendes worder, Da forlade meg det Gud fader aff sin mildhed for sin Søns Jesu Christi skyld. Men med wilie oc widskab wdaff beraad moed wil ieg intet giøre emod det ieg nu XCVIII. loffuer eders Kon: Maiestat, Saa sandelig hielpe meg Gud wed dette hellige Euangelium.

Oc med det samme hand saa siger, Da skal hand tage paa det nye Testamente.

Med disse Ceremonier skal een Superattendent wiies om een Søndag eller een anden hellig dag.

Naar Epistelen er lest y Messen, saa skal een pre- 82 Bl. dicker eller oc prouisten stige op paa Predicke stolen oc sige saa: Denne N. som er een gudfryctig, windskibelig, ydmige, lerd dannemand, er wdualdt til een Superattendent, Di bede wy, at y wille for hannom oc for ordzens framgang bede een Pater noster.

Saa skal mand strax siunge, Veni sancte spiritus etc. Oc wnder des gaar folcket ind y choret, eller saa neer som det kand komme, Saa skal den, som hannom skal indweyge, gaa saa neer folcket, at mand kand høre, huad hand siger, oc wære yførd et røckelin oc en choerkobe, med hannom som indweyes skal, oc de andre præster, saa mange som kunde tilstede faa wæridt, Huilcke alle skulle ocsaa haffue røckelin paa. Saa skal hand først formaane almoen til at bede een Pater noster, at Gud wilde werdis til at wære der ebland det, de nu haffue forhende. Strax reiser hand seg, oc staaendis med faa ord priser hand det allerhelligste prædicke embede, huor nyttigt oc wmistendis det er etc. Med huor stoer priis
XCIX. den helligaand wed S. Powel loffuer denne Kirckens tieniste, huilcken Christus effter sin himmelferd giffuet haffuer, der hand saa siiger, Christus foer op y høyelsen, oc skienckte mennisken gaffuer, der hand giorde somme til Apostler, somme til Euangelister etc.

Dy det er den aller største Guds welgierning, hand haffuer oss beteed, at hand haffuer giffuet sin Søn y døden for oss, oc giord oss saa skickelige prædickere oc lærefedre, Som formiddels det liudende ord skulle wdbytte saadant et liggende fæ wdy werden, om huilcke hand siiger, Huo eder hører, hand hører meg, Dy er denne gode Gudfryctige Dannemand N. wduald til dette Stict.

Saa skal mand siunge den psalme, Domine dominus noster, Aff huilcken hand da skal med faa ord wdlegge et verss eller thu om Christi prædickere oc hans Riige, Oc der skal hand see til, som indwyelsen giør, at hand ey giøret altolangt, saa at folcket kiedes der wed, oc foracte saa det der handles.

Strax saa skal hand oplesse samme Superattendent, 83 Bl.
huad hans embede til hører, wdaff Ordinantzen, synderlig fra de ord, Men effterdy at Superattendenterne etc. Indtil det sted, Effterdy de kaldes da til saadant swart arbeide etc.

Siden skal hand befale hannom at lære det reene Euangelium, oc prædicke syndernis forladelse oc det euige liff wdy Christo Jesu Guds Søn alleniste.

Item om kierlighed, korset, Pœnitentze, Herskab, huorledis mand skall effter Guds ord wære dennom liudige.

Item om Sacramenterne, effter som Christus dennom haffuer indskicket, oc huercken lære der om noget andet, eller anderledis. Loffue y dette? Hand swarer, Ja det loffuer ieg. Giffuer meg eders haand der paa. Saa recker C.
hand hannom haanden.

Saa skal mand strax siunge den psalme, Ecce nunc benedicite Domino. Naar Psalmen er da wdsiungen, da siger hand: Denne Psalme er eder siungen y prædickere, at y skulle oprecke hænderne, oc bede, benedide Herren, oc wdprædicke sand benedidelse wdy den Abrahams seed CHRISTO, oc handle saa bode dag oc nat, det er idelige, med alle windskibelighed emod dieffuelsens riige. Oc framdelis skal hand sige saa, Nu haffue wy siunget hellige loffsange oc psalmer som priise Guds ordz predicken, Nu wille wy høre hellige lectier der om wdaff den hellige schrifft.

Her skal nu een aff præsterne lesse denne Lectie.

Saa siger S. Pouel til sin Biscop Titum: Der fore lod ieg deg bliffue wdy Creta etc. det heele Capittel wd til enden.

Strax skal den anden præst lesse den anden lectie Act. xx.

Der S. Pouel sagde Præsterne aff Epheso gode nat, da sagde hand, See nu wed jeg etc. det hele Capittel wd til enden.

84 Bl. Strax skal den tridie præst lesse den tridie lectie ii Timoth. iij.

Saa siger S. Pouel til sin Biscop Timotheum: Jeg formaner eder etc. vd til enden.

CI. Effter disse lectier siger hand saa, Dette altsammen paaminder predickerne deris embeder, oc forklarer til med, huor stoerllige dette embede teckis Gud, oc huor nytteligt det er den hellige Kircke, effterdi det er dog Christus sielffuer, som wed sine prædickere predicker, døber, giffuer Sacramenter, straffer, formaner oc trøster. Huilcket er wor største hugsualelse wdy denne wtaknemmelig oc foractelig werden.

Framdelis siger hand saa:

Her nest skulle y nu alle sammen wide, at denne wiielse bliffuer hellig wed disse tho stycker, som er Guds ord oc een Gudelig bøn, saa wel som oc huert andet creature kand sammeledis tiene oss wdy hellighed til wor brug, Huilcket Sanct Pouel saaledis wdtrycker med disse ord, Huert Guds creature er de tro Christne got til at bruge med tacksigelse, Dennom synderlig som forstaa seg paa sandhed, Helst fordy det bliffuer helligt wed Guds ord oc een gudelig bøn.

Saa haffue y nu hørd det første, aff huilcket det Apostoliske embede priises oc helliges, som er Guds ord. Men paa det at denne hellighed maa fuldkommes, da wille wy oc tale noget om det andet, som er een gudelig bøn.

CII. Effterdy wy skulle dog bede Gud om alt det gode, wy skulle haffue, da haffue wy allermest behoff at bede om gode prædickere oc for prædickembedet, Dy Christus bad sielffue een heel nat, førend hand om morgenen beskickede de tolff Aposteler, som Lucas schriffuer y sit siette Capittel, oc Matthæus y det niende: Beder høstens Herre etc.

Oc saa hoss bønen lagde Apostlerne oc Kirckens 85 Bl.
oldinge hender paa dennom, som de beskickede oc wyede til predickere, som siunligt er wdy Apostlernes gierninger. Oc den samme sed haffuer den hellige kircke siden taget aff Apostlerne, som Sanct Pouel ocsaa sielff raader sin eygen Byscop oc siger i. Timoth: v Wær icke altfor snar at legge hender paa noger. Ja det siger hand io om dennom, som prædicke skulle oc lære wdy kirckerne, oc icke om Messepræster. Wdy fordom tiid pleyde mand at legge hender paa de offer, mand slacte oc offre wilde, som mand seer wdy Mosi low. Saa maa mand oc wide, at wy her offre Gud dennom til een hellig tieniste, huilcke wy legge hender paa, Huilcket wy oc her nu paa denne sinde wille giøre, saa som Apostlerne lærd haffue, wdi wor Herris Jesu Christi naffn.

Her skal hand nu med Præsterne oc Oldingene legge CIII.
hender paa hans hoffued, som wiies, oc sige saa liudelig:

Lader oss bede, Fader wor etc.

Oc ydermere skal hand sige:

O Almectigste euige Fader, som haffuer saa formiddels din eenborne Søn wor eeniste mestere lerd oss, Høsten er møgen, men arbederne ere faa, Der fore beder Høstens Herre, at hand wdsender arbedere wdi sin høst, Huilcke ord oss paaminde, at wy skulle bede om gode arbedere, predickere oc lærefedre wdy Kirckerne aff din gudommelig godhed med een aluorlig oc troe bøn, Saa bede wy nu din wsigelig godhed, at du naadelig wilt ansee denne din tienere N. huilcken wy wdi dit naffn wduelge til det hellige biscoplig embede vdi kircken, at hand bliffuer windskibelig wdy dit ord oc prædicke Jesum 86 Bl.
Christum din Søn at wære wor eeniste salighed, til at

lære oc trøste raadeløsse samuittigheder, at raade, paaminde, at straffe med ald tolmodighed, Saa at andre maa læris oc forbedris der wdaff, saa at det allerhelligeste Euangelium maa warafftelig bliffue hoess oss reent oc ret, foruden all menniskelig lerdoms beblandinge, At wy
CIV. motte faa det euige liiff til een salig fruct der aff, wed den samme din Søn wor Herre Jesum Christum.

Saa skulle de alle sware, Amen.

Oc strax skal mand siunge, Nu bede wy den helligand.

Vnder des som det første verss siunges, falde de allesammen ned for Alteret, Oc giøre deris bøn, Saa staa de op, oc gaa heden, Huer paa syn sted, At de med andre Christne kunne siden gaa til det hellige Sacramente.

Alt dette her skal paa danske lessis, at Kircken kand forstaa huad der siges, Men psalmerne skulle siunges paa latine, effterdy der følger dog nogen føye wdleggelse effter wdaff psalmerne paa danske om det, som hører til det samme, som her da forhandles.

Naar den siste Collect lesses wdy Messen, da skulle de atter gaa fram for Altered oc anamme den wonlige benedidelse, endog hun icke dennom alleeniste forkyndes oc giffues, men den heele meenhed.

Der som noget wdy denne Ordinantze forsømmet er, da wille wy altiid det med wor elskelig Danmarckis Riigis Raadz oc lerdemends raad forwandle oc reuidere huess Christelict oc billict er, som er icke emod det hellige Euangelium oc Guds reene lerdom. Der til giffue oss Gud y himmelen sin naade wed wor Herre Jesum Christum wor frelsere, Amen.

Efter Udgaven »Prented wdi Kiøbmenhaffn wed Hans Wyngaardt vdi den ny Closterstræde boendis, Aar effter Guds byrd M. D. xlij«, sammenholdt med en gammel Afskrift i Fyns Bispearkiv, fidimeret

af Universitetet[1]). Bag efter Kirkeordinansen følger i de trykte Udgaver D. Johan Bugenhagens kristelige Undervisning og Raad af Guds Ord om de Skikke, Kanniker og Klostermænd skulde følge ved deres Gudstjenester (Pia et vere catholica et consentiens veteri Ecclesiæ Ordinatio Ceremoniarum pro Canonicis et Monasteriis). Jvfr. foran S. 55. 122. Skjønt Kong Christian gav dette Stykke Lovskraft ved sin Underskrift og knyttede det til Kirkeordinansen, forbigaa vi det dog her, fordi det er paa Latin og i Forhold til sit store Omfang dog kun indeholder lidet, der er tjenligt for vort Formaal, men mest almindelig Polemik mod de papistiske Kirkeskikke.

25.

1539. 14de Juni. Kong Christian stadfæster paa Herredagen i Odense de evangeliske Præster, Degne og samtlige Kirketjenere i Besiddelsen af deres hidtil hafte Indkomster, Friheder og Privilegier, og lover, at de i alle Henseender skulde have det lige saa godt som under de katholske Biskoppers Regiment.

Udtog hos Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 246. Selve Brevet kjendes ellers ikke; men det er i ethvert Tilfælde væsentlig kun en Gjengivelse af den tilsvarende Artikel i Kirkeordinansen (se foran, S. 98).

---

[1]) »Vii Rector, Doctores oc Magistri, Professores vti Kiøbenhaffns Vniuersiteth, kiendes met samme vortt Vniuersitethes indzegel, att thenne forscreffne Ordinantz er retteligh vdscreffuit oc offuersiett ordt fraa ordt oc concorderer oc lyder lige met then Ordinantz, som Kon: Matt: oc Danmarcks riiges Raadt beseglet haffuer i then siste almindelig Herredag vti Ottensze i Fyen, Aar oc dag som forschreffuit staar vti Fortalen etc. Datum Haffniæ Anno Domini mdxl die Veneris post Bartholomej«. Da Universitetets Segl ikke ses at have været trykt paa den foreliggende Afskrift, kan dette ikke være den originale Vidisse, men en — efter Skrifttrækkene at dømme — samtidig Afskrift. Maaske har Universitetet kun udfærdiget een fidimeret Kopi, der saa har circuleret blandt Superintendenterne til Afskrift. Nærværende gamle Afskrift kan som Textkilde vel ikke maale sig med Udgaven af 1542, men har dog Interesse derved, at det er en Text, der er uafhængig af de trykte Udgaver og derfor ogsaa frembyder enkelte Rettelser og Forbedringer til disse, f. Ex. S. 58 Lin. 1 i nærv. Udg. tienerne, for dennom i Udg. 1542; S. 92 Lin. 2 f. n. fore lesses, i Udg. 1542 til lesses. (I senere Udgaver er dette blevet til »tillægges«.)

26.

1539. 24de Juni. Uddrag af Christtan III's odenseske Reces.

Wii Christian (etc.) giøre alle witterligtt, at efftherdi wi nu haffue forfarett, oc oss aff wor elskelige Danmarckis Riigis Raadt oc thesligeste aff wore Lensmendt, som nu heer hoss oss tiill thenne almyndelige Herredag wdi wor Kiøbstedt Othensse forsamblede ere, tillkende giffuet er nogle Artickler, som findes wdi wor Ordinantz, som wii mett forneffnte wor elskelige Danmarckis Riigis Raadt for nogen Aar om allehande Politi oc Skick att holde her wdi Riigett haffue samtyckt oc ladett wdgange[1]), at mange aff samme Artickler findes att were then meenige Mandt for møget strengh oc beswerligh, thesligeste therhos giffuet Oss mange andre Ærinde oc Artickler tiillkende, som thenn Tiid i samme wor Ordinantz bleffwe forgløмtt oc icke samtøchtt, tha haffwe Wii nu paa thett nye udi forneffnte wor elskelige Danmarckis Riigis Raadts Nerwerelsse, som nu her hos Oss tillstede oc forsamblede ere, ladet samme wor Ordinantz, Artickle for Artickle, for Oss lesis oc hwer besønderligen fore seg iseer offuerweiget oc beraadslaget. Hwilcke Artickle som Wii tha haffue fundett oc formerckett then meenige Mandt att haffue weret for møgett for strengh eller for beswerlige, thennem haffue Wii nu mett forneffnte wor elskelige Riigis Raadt forandrett, formildett oc remedierett, effter som the kunne were Oss oc wore Undersatte, meenige Riigens Indbyggere, liidelige, gaffnlige oc tollige; oc hwilcke Artickle, som Wii haffue fundett att were liidelige oc dragelige, thennom haffue Wii ladett bliiffue, saasom the waare oc ere tillforne bewilgett oc

[1]) D. e. Christian III's anden kjøbenhavnske Reces af 1537 (se foran, S. 11-14).

sambtygtt, oc wille Wii thennom oc alffuorligen haffue wedtt Magt holden. Thesliigeste haffue Wii nu paa thet nye mett wor elskelige Danmarckis Riigis Raadt samtyckt oc bewillgett nogle nye Articler om allehande Politie og Skick, som Wii oc wille haffue wedt Magt hollden, oc haffue ladett thennom indthegne eblandt thesse andre Artickler, som her efftherfølger.

(2. »Om Meenedher oc falske Windesbyrdt er saa besluttet oc formildett« — første Gang straffes paa Gods og Penge, anden Gang ligesaa og siden forvises Landet, tredie Gang afhugges to Fingre).

3. Item udi lige Maade schall straffuis om Horsag, att thersom nogen Egtemand findes i obenbar Hor, saa thet er bewiisligt, oc haffwer syn egte Hustru leffwendis, eller oc egtig Qvinde, som haffwer sin egtig Hosbonde leffwendis, findes i obenbar Hoer, tha skulle the første Gang, hwes Brøst saa findes, straffis paa theris Godtz oc Pendinge effther theris yderste Formue; findes the anden Gang, skulle the i liige Maade straffis paa theris Godz oc siiden forwiises aff Landet; komme the tredie Gang, tha skulle the straffes effther wor Ordinantzes Lydelse; er thett en Mand, hwes Brøst saa findes, tha mister hand Hoffdet; er thet en Qvinde, tha drucknes oc seckis hun. Hvilcket Adellen udi lige Maade schulle were forplichtet till att straffe offwer theris Tiennere, hwes Brysth saa findis.

8. Oc efftherthii Wii haffwe oc nu forfaret, att mange fordriiste thennom till oc icke effter wor Recesses Lydelsse, som Wii mett wor elskelige Danmarckis Riiges Raadt oc meenige Adellen samtyckt oc forseglett haffwe, rettferdeligen thiiende hwer thiende Kierff oc hwert thiende Hoffuit, &c.; tha haffwe Wii nu therom saa besluttet, att hwem som hereffther findes oc icke effther samme wor Recesses

Lydelsse rettferdeligen thiender, om thet kand bewiises hannom offwer, oc er thet en Bonde thet giør, tha schall wor Leensmand, udi hwilkens Leen handt udi besiddendes er, haffwe Magt oc fulld Befalinge till att sette hannom aff samme Bondegaardt oc sette en anden aff Mettarffwingene i samme Gaardt igen, som will rettferdeligen thiiende oc holde Gaarden wedt Magt, oc er formodendis till gode Rede att kunne uttgiffwe sin Rettighett till Oss oc till the andre Mettarffwinge, hwess thennom bør mett Rette, uden saa er, att then hwess Brøst saa findes, kand thale wor Leensmandts paa wore Wegne Mynde therfor, thesligest stille Presthen oc Kirckewergerne tilfreds for theris Anpart i samme Thiiende; er thet oc aff Kronens Tiennere eller Festegodtz, tha skall wor Leensmand oc udi lige Maade haffwe Fuldmagtt oc Befaling till att forwise thennom aff theris Gaarde oc feste andre samme Gaarde igen, som fuldgiøre wille, efthersom forberørt er, uden the i lige Maade kunde tale wor Leensmands Mynde therfor, oc thesligeste stille Presten oc Kirckewerge tillfredtz for theris Thiiende. Udi lige Maade schulle Adellen holle thet mett theris Tiennere, hwess Brøst saa findis, uden the haffwe thett i theris Mynde oc stille Presten oc Kirckewergerne tillfredtz for theris Thiiende, efthersom forschreffwet staar. Dog udi Sielland, Laaland, Falster oc paa Møen schall holdis om Thiiende oc forfølges thermett, hwess Brøst saa bør att forfølgis, som for Tyffuerie.

12. Sammeledis om then Artickell om Bryllupskost, som Wii, then meenige Mandt till Beste, haffwe udi wor Ordinantz ladett udgaae, at ingen Borger eller Bonde schulle giøre større Bryllupe, endt the kunde giøre udi theris Stuffwe, saa forfare Wii dog, att mange haffwe

thagett Oss thet i werste Meeninge; thii ere Wii tillfredtz, att hwer hereffther giør Brøllup oc Barsell effther syn egenn Wilie oc Formue.

13. Om the Jorde, som ere giffne fran Bøndergaarde oc till Kirckenn, schall holdes mett effther Høgborne Førstis Konning Frederichs, wor kere Herre Faders, Doms Lydelsse, dog schulle the Bønder, fran hwes Gaarde samme Jordtt till Kircken giffwen er, were pligtige till, Barn effther Barn, att feste thennom aff wor Leensmand paa Kirckens Wegne for en skellig Feste, for en Bekiendelsse Skyldt, oc hwem theroffwer haffwer taget nogen Jordtt eller Eyendom fra Kircken emodt Dom oc Rettergang, tha schulle wore Leensmendt samme Jorder till Kirckenn igenn winde met Dom oc Rettergang effter Lougen, oc hwem som tha findis att haffwe tagett nogen Jorder eller Eyendom fran Kirckerne emodt Dom oc Rettergang, schal bøde therfore effther Lougen.

14. Oc efterthii Wii haffwe forfarett, hworledis att hertill haffwer werett en stor Twedragt oc Ueenighett blantt wore undersotte Riigens Indbyggere, oc besønderligen eblandt Adellen, hwilket dog største Parten skal were kommen aff thenne Aarsagh, forthii att mange aff Adellen, som giffwe theris Børn udi Egteskaff sammen, pleye att lade theris Børn troloffwe hwerandre udi theris umyndige Aar, oc strax lade thennem giffwis tillhobe, endog the icke ere komne till theris Skellsalder, saa att the strax kunne haffwe Brøllup tillhobe, men lade thet saa thermed bliffwe opstandendis paa nogen lang Tiid, hworaff thiit oc offte kommer stor Gudtz Fortørnelse oc thesligeste Slectinges oc Wenners Forhaanelsse, hworaff upvoxer stor Hadt oc Forderffwelse eblandt Adellen: tha paa thet saadan Gudtz Fortørnelse oc thesligest saadan

then meenige Adells Forderffuelighed maa forekommes oc affstillis, oc then Egtestadt maa bliffwe saa møgett thess bestandiger, haffwe Wii nu thett saa besluttet oc er mett wortt elskelige Danmarcks Riiges Raadt, som nu her hoss Oss forsamblede ere, saa worden till eens therom, saa att effther thenne Dag schall ingen tillsammen giffwes udi theris umyndige Aar, oc førre endt the ere kommen till Skellsalder, oc the tha kunde paa bode Siider giiffwe theris Ja oc Samtykke thertill, oc samme Egteschaff tha kand bliiffwe saa møgett thes waragtiger. Hwem theroffwer will forsiige syn Datter udi hendis umyndige Aar, tha skulle the liigewell icke giiffwes sammen, enten aff Presten eller andre, men schall giøris thennom nøgagtige Forwisninge, Loffning oc Borgen mett Segell oc Breff emellom paa Pendinge eller anden Forpligtelse, hwilcken then, som tha icke will holle samme Løffte, nar the ere kommen till theris myndige Aar, schulle giffwe oc fornøge then anden Part, effther then Contract og Forpligtelses Lydelsse, som thennom therom emellom giort oc forbreffuit er, effthersom thett er Siidwane udi andre fremmede omkringliggendis Lande.

Oc wille Wii, att thesse fornefnte Artickler, som Wii nu mett wortt elskelige Danmarcks Riiges Raadt, som nu udi thenne almindelige Herredag her hoss Oss udi wor Kiøbsted Odense forsamblede ere, haffwe formildett, forandret og remedieret, thesligeste oc alle andre Articler, som Wii nu mett fornefnte wortt elskelige Danmarcks Riiges Raadt haffwe nu paa thett nye bewilligett oc samtyckt, skulle fast oc ubrødeligen wedt Magtt holdis, under then Peen, som wedbør. Giffwit udi wor Kiøbstedt Odense Sti. Hans Baptiste Midsommers Dag, Aar efter Gudtz Byrdt Mdxxxix. Under wortt Signet.

Rosenvinge, Gl. danske Love IV, 190—7. Hdskr. i Geh.-Ark.

27.

1539. omtr. 24de Juni. Om at Mogens Godske som Stiftslensmand skulde føre Tilsyn med forskjellige kirkelige Sager i Sjælands Stift.

Mogenns Godske skall haffue et opne breff tiill menige bynder och almoe offuer alt Sielland stygtt, att ko: Mt: haffuer nu tiltroet och befallit hannem, att schulle were tiilsiwns mand offuer alt Sielland stygtt, ther att haffue agtinge paa, att bynderne retferdeligen tinde, och siden lade vpbøre samme tinde och giøre oss ther regenskaff paa, sammeledes at vpbøre aff hues tinde, gesterie och all anden rennte och rettighet, som oss och kronen paa stygtens wegne bør att haffue, sammeledes att drage omkring och visitere mett superintendenten ther vdj stygtet och haffue tilsiwn, att religionen ved magt holdes, och høre kyrckens regenskaff.

Et andit opne breff tiill alle kronens, stygtens tienere, closter tienere, preste tienere och kyrcke tienere, att the age biscoptinden frem, huor Mogens Godske thennom tilsigendes och befalendes worder.

Tiill alle lendsmend offuer alt Sielland, att the hielpe hannom att straffe vdj theres len, om nogen findes at tinde vretferdigligen.

Mogens Godskes fuldmagts breff. Vij Christian helsze ether alle herretsprouester, sogne prester, kyrcke wergerne, sogne degne, bynder och menige almoe, som bygge och boe vdj Sielland stygt, k^{n} met Gud och vor naade. Wider, att epther thij wij jcke kunde ombere the wore lendsmendh fran wore slotte, som vij tilforne haffue giort tiill befallingsmend, at vpbøre hues rennte och rettighet, som oss paa stygtens wegne tiilkommer vdj Sielland stygt, thaa haffue vij nu tiiltrodt och befallit, och mett thette vort opne breff tiilltro och befalle oss elsk^{e} Mogens Godske, vor mand, tiener

och embitzmandt paa vort slot Dragsholm, att were wor tiilsiunsmand och paa vor vegne haffue tiilsiun, att bynderne och almoen tinde retferdeligen epther vor recess lydelsze, och siden lade vpbøre wor och kronens part aff samme tinde offuer alt Sielland stygt. Tisligte att vpbøre och til seg annamme hues gesterie och all anden rentte och rettighet, som oss paa stygtens vegne bør att haffue aff presterne offuer alt stygtet, och siden giøre oss ther gode rede och regenskaff fore. Sameledes schall forne Mogens Godske drage omkring offuer alt stygtet och høre regenskaff aff alle sognekyrcker och offuer alt haffue flittig tiilsiwn, att vor ordinants om relligionen wedt magt holdes. Thij bede vij och biude ether alle, herritzprouester, sogneprester, kyrcke wergerne och sogne degne, szom bygge och boe offuer alt Sielland stygtt, atj her epther ere forne Mogens Godske paa wor wegne hørige och lydige, och giøre och giffue hannom, hues i oss och kronen paa stygtens vegne plygtige ere. Hand schall framdeles giøre oss ther gode rede och regenskaff fore. Sammeledes bede vj och biude ether alle, bynder och menige almoe offuer alt Sielland stygtt boendes, atj retferdeligen tinde och paa vor vegne lade yde vor och kronens tinde, epther som forne Mogens Godske ether paa vor vegne befalendes vorder. Ladendes thet ingenlunde.

Danske Mag. 3. R. VI, 233—4.

28.

1539, omtr. 24de Juni. Om Møder, Kongen vilde holde med Præsterne i Halland (angaaende Tiendesagen).

Vdj Nørhalland. En scriffuelsze till her Mourits vdj Byrkeryss, herritsprouest vdj Fiereherret, att hand tiilsiger alle sogne prester i samme herret, att the møde vdj Wordbierg then tisdagen nest epther decollationis Joannis.

Item i ligemaade tiill her Anders i Wynbierg, herretsprouest, att hand i ligemaade møder och tilsiger alle sogneprester i hans herret, att the møde i Wordbierg samme dag.

Vdj Sønderhalland. Item scriffuelsze till her Jesper i Halmsted, att hand tilsiger alle sogneprester, att the møde Ko: Mt: vdj Halmsted then løffuerdag post Egidij.

Danske Mag. 3. R. VI, 234—5.

29.

1539. 4de Juli. Kong Christian giver Faaborg By Helligaands Klosterkirke og Kirkegaard smst. til en ret Sognekirke, »dog med saadan Skjel, at vi og Kronen skulle derimod igjen have den Sognekirke der samme-steds, som de hidtil haft haver, til et Kornhus«.

Hofman, Fundationer VI, 122. To Dage efter tillod Kongen Borgerne i Faaborg at udtage alt Inventariet af den gamle Sognekirke og anbringe det i Helligaandskirken (smst. 122—3). Den 13. Novbr. 1550 overlod Kongen Byen den gamle Sognekirke til et Raadhus (smst. 123).

30.

1539. 31te Juli. Kong Christian giver Nakskov Borgere Tilladelse til at nedbryde Krogsbøl Kirke og af Kalken og Stenen at lade opsætte en »Dvenger« for deres By. Almuen i Sognet skal søge Nakskov Kirke.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 96. D. Mag. 3 R. VI, 231.

31.

1539. 8de August. Kong Christian henlægger Uggeløse Kirke med tilhørende Tiende til Helliggejsthus i Kjøbenhavn til Hjælp til de fattige og syge Menneskers Ophold. Prioren og Forstanderen i Hospitalet skulde have Jus Patronatus til Kirken »og have Magt til selv at holde og tilskikke en god lærd Mand til Kapellan til for^ne

Uggeløse Kirke og Sogn, og hvis samme Kirke ydermere rente kan end samme Kapellans redelige og nødtørftige Underholdning, det skal alt komme de fattige og syge udi Helliggejsthus her i Kjøbenhavn til Bedste og forvendes til deres Ophold, dog at samme Kapellan, saa tidt og ofte som de nogen tilskikke, skal først examineres og forhøres af Superintendenten«.

Hofman, Fundationer X, 154-5. Jvfr. Kbhvns Dipl. II, 255.

32.

1539. 5te September. Kgl. aabent Brev, udstedt i Varberg, til Almuen i Nørrehalland, indeholdende en under Kongens og nogle Rigsraaders Mægling vedtagen Overenskomst om de Afgifter, der skulde ydes til Præster, Degne og Kirker.

Ny kirkehist. Saml. II, 710-3. Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 112-13.

33.

1539. 9de September. Kgl. aabent Brev til Almuen i Sønderhalland, udstedt i Halmstad, indeholdende en under Kongens Mægling vedtagen Overenskomst om Afgifterne til Præster, Degne og Kirker.

Ny kirkehist. Saml. II, 710-3.

34.

1539. 12te September. Kgl. aabent Brev, udstedt i Esrom Kloster, til Almuen i Nørreasbo Herred i Skaane, indeholdende en under Kongens Mægling vedtagen Overenskomst om Afgifterne til Præster, Degne og Kirker.

Ny kirkehist. Saml. II, 714–7. Et kgl. aabent Brev — uvist til hvilken Del af Skaane — dat. Herresvad Kloster samme Dag, angaaende samme Forhold, findes trykt (men med flere Fejl) i Friis Edvardsøns Beskrivelse af Skjelskør S. 533-5 og siden derefter optrykt i Krags Christian III's Historie, Supplem. S. 39-40, og i svensk Overs. hos Falkmann, Om Kyrkogods i Skåne II, 12-15.

35.

1539. 1ste Oktober. Forordning om de kirkelige Afgifter i Skaane.

Vi Christian etc. Helse Ether alle vore kiere vndersaatte, Bønder och menige Almue, ihuo som helst i thiene eller thilhøre, som bygge och bo vdi vort Land Schaane, kierligenn med Gud och vor Naade. Wider, adt efftherdi wi forfare och hørt haffue then store thuedract och wenighed, som nogle Aar mellom ethers Sogneprester, Sognedegne och Ether verit och sig begiffuit haffuer om theris Renthe och vnderholdning: Tha haffue wi nu ladet indsteffne for Os alle Herridtzprobster, Sogneprester och Sognedegne, och desligest alle Kirkewerge och fire acte Mend aff huer Sogn offuer alt vort Land Schaane, paa thet wi kunde selff høre samme Thuedract och Trette, som thennem imellem er, och siden forhandle oc forlige thennem ther om, paa thet adt saadan Thuedract och Trette maa forligis och atstillis, at Presterne maa siden saa megit disbedre leffue vdi Rolighed, Endrectighed och god Kierlighed medt sit Sognefolk, och Sognemendene maa vide, hues the skulle giffue theris Sogneprester och Sognedegne aarlig Aars och thennem aff rætte plictige ere, och icke huert Aar besueris aff Sognepresterne och Sognedegnene medt ny paalegge, saa och thesligeste adt Sognepresterne och Sognedegnene maa och vide, huad the aarligenn kreffue skulle aff theris Sognemend, och the thennem aff rætte plictige ere, och icke haffue huert Aar behoff adt klamre och trette medt theris Sognemend om theris Renthe och vnderholdning, och ther medt thiden skal icke bliffue brøst paa gode Sogneprester och predickantere, som skulle och kunne lære then fattige Almue Gudtz rene och klare Ord och Evangelium, som er theris Siels Salighedt: Tha haffue wi nu medt vort

Elskelige Danmarkis Riigis Raadtz Raad och Samtycke, som nu her hoess oss thilstede ere, giort ther en Skick paa vdi saa Maade, som her effther følger. Først adt alle Sognemend, Bønder och Boelmend, Gaardmend och thieniste drenge, och alle the, som kornsæd bruge, skulle thill gode rede thiinde huer thiende kærff aff alt Korn, som saaes i Jorden, och Gud lader voxer, och samme Kornthiinde skal delis i thre parther, enn thil presten, enn thil kirken, och den thredie part thil Oss paa Stictens vegne. Thisligeste skulle the thiinde huert thiende hoffuet aff alt Quegh och Fænit, effther gammel Seduane, inthet vnderthaget, høns, gies, ender, føl, lam, kalle, gedder, om de ere til, griis, fisk, Bisuerm och andet mere, som stedens lejlighed er eller tilsiger effther gammel seduane, och huilken som icke vdi it Aaar thillegger saa megit Quegh och Fænit, adt the haffue thi hoffuit, tha skulle the thilhaabe regne thil it andit Aar, eller thil saa lenge the haffue thi hoffuit, och tha giffue prestenn aff huer Slaw thet thiende hoffuit aff horne Queg och Fænit. Item skall presten i thette Aar haffue sin Helneskyld. Item skulle Sognefolkene giøre theris Sogneprest thre offerdage om Aaret, Paaskedag, Pindtzedag och Juledag. Item skal och huert Menneske, vnderthaget vngt folk som icke anamme Sacramente, giffue sin Sogneprest v ß, Kirken v ß och Degnen iij ß thil Jordeferdtzpendinge, och andet vngt folk halfft saa megit. Item skall och huer Brud giffue sin Sogneprest v ß och Degnenn j ß, som gammel Seduane er. Item huilken Qvinde som gaar i kirke effther hendes første foester, skal giffue sin Sogneprest 4 ß och Degnen j ß, som seduanligt er. Item Sielegaffue thil prest och Kirken maa giffuis effther Menniskens gode vilie. Item Sognedegne skulle thil theris Helneskyld her-

effther haffue tho skepper aff huer Sognemand, som gamel Seduane er. Thenne samme Skick ville wi, adt althid aarlig Aars her effther skal holdis fast och wbrødelig. Ther offuer skulle och Sognemendene ydermere icke besueris medt nogen ny Thynge eller paalegge aff theris Sogneprester eller Sognedegne. Thi bede wi Ether alle, och huer serdelis strengeligen biude, adt huer her effther thiltenker adt giffue och fornøye thil gode rede sin Sogneprest och Sognedegn samme theris Rettighedt effter thenne vor Skickelse, som wi nu ther paa giort haffue, och disligeste giffue Oss och Kirken vor part, effther som forskreffuet staar, saa frempt I ville, adt Ethers Sogneprester och Sognedegne skulle giøre Ether then thilbørlig thieneste och Redelighed, som the Ether plictige ere. Item findis och nogen aff Ether, som her vil imod giøre, tha ville wi wore Fogeder och Embidtzmend hermedt alffuorligen befalet haffue adt straffe ther offuer, som bør adt straffis offuer thennem, som vore Breff och Bud icke holde eller acte ville. Thi lader det ingenlunde. Giffuit i vor Kiøbsted Lund Onsdagen nest effther S. Michels dag, Aar etc. 1539. Vnder vor Signet.

Ny kirkehist. Saml. II, 714-7.

36.

1539. 11te Oktober. Kong Christian stadfæster Henlæggelsen af Skotternes Alter- og Gildegods i Kjøbenhavn (S. Niniani Alter i Vor Frue Kirke med tilhørende S. Niniani Gilde) til Helliggjesthus Hospital, mod at Forstanderen for samme Hospital skulde holde to opredte Senge til syge Skotters Behov.

Hofman, Fundationer X, 155-6. Kbhvns Dipl. II, 255. Rørdam, Kbhvns Kirker og Klostere, Tillæg, S. 210.

37.

1539. 27de Oktober. Kong Christian gjør vitterligt, »at efterdi Graabrødre Kloster udi vor Stad Odense har været først udi Begyndelsen berammet til Guds Ære og Tjeneste, og det sig nu dermed anderledes begiver, at Munkene, derudinden vare, ere udkomne, da have vi udaf vor synderlig Gunst, Naade, og Gud almægtigste til Lov og Ære, undt og givet, og nu med dette vort aabne Brev under og giver samme Graabrødre Kloster, Grund og Sted til et menigt Hospital og Sygehus i vort Land Fyn, der at indlægges fattige, syge og gamle skrøbelige Mennesker, som Guds Almisse værde og nødtørftige ere, saa at de det skulle have, nyde, bruge og beholde kvit og fri til evig Tid, udi Længelse og Bredelse, oven og neden, med Bygning, Abildhave, Humlehave, Gaardsrum, Haverum, intet undtagen i nogen Maade, ligesom Munkene det udi alle Maader udi Være haft have; dog aleneste Kirken i sig selv undtagen, hvilken vi undte vore tro Undersaatter udi Odense til deres Sognekirke«.

Hofman, Fundationer, VI, 291-2. Jvfr. Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. V, 6.

38.

1539. 14de November. Forordning om Jordefærd, Kvinders Kirkegang og Tiende.

Wi Christian met Guds Naade etc. Hilser Ether alle, Bønder och menige Almue, Borger, huem som helst i tiene eller tilhøre, som bygge oc boe vdj vort land Sieland, met Gud oc wor Naade. Vider, at wi haffuer nu hafft her hoss oss alle Herritz Prouster met thu Kircke Verger aff huert herret offuer alt Sieland, oc met dennom offuerueiget den store misbrug, som findes her vdj Landet meere end nogen andensteds vdj Riget, besynder-

ligen met Liig at iorde, vdj saa maade, at naar nogen christen Menniske døer oc affganger, da slæber de dennom til Jorde, som met it andet bæst. Disligest naar at nogen Quinde ligger vdj Barsel Seng, tha ganger de vdj Kircken, naar som dennom selff tyckis, oc icke holde hørsom eller lade dennom indlede aff Præsten effter gammel Seduane. Huilcke misbrug wi icke lenger lide ville. Thi beder wi Ether alle oc huer særdelis strengeligen biude, attj retter Ether effter, at huor som nogen døer, at de dennom følger til Kircke oc lade dennom iorde af Præsten. Oc naar nogen Quinde ligger vdj Barselseng, at de da skal holde sig vdj sit huss vdj sex Vgger, oc siden lade sig indlede vdj Kircken aff Præsten effter gammel seduane. Dog skal de icke giffue meere for Liig at iorde eller for en quinde at lede vdj Kircken end thu grotther effter gammel Seduaane. Sammeledis bede wj Ether oc biude, atti retter Ether at retferdelig tiende effter voris Recessis oc Ordinantsis liudelse aff Korn oc Quæg oc det som gaat er. Oc huor som nogen findis, som sig fordrister her imod at giøre, tha ville vi lade her offver straffe som vedbør. Her vider nu aldelis at rette Ether effter oc lader det ingenlunde. Giffuit vdi vort Kloster Soer, Fredag nest effter Sanctj Martini Episcopi dag Aar Mdxxxix. Vnder vort Signet.

Ny kirkehist. Saml. VI, 152-3. Heise, Dipl. Viberg. S. 218.

39.

1540. 27de Januar. Om Ansættelse af en Præst i Odense Hospital.

Vi Christian (osv.) gjøre alle vitterligt, at efterdi vi have forfaret den store Skrøbelighed, der er med de fattige, syge Mennesker udi vort Hospital udi Odense, da have vi udaf vor synderlig Gunst og Naade undt og til-

ladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at forskrevne Hospitales Forstandere maa og skulle beskikke dennem selv en god christelig Prædikant til de syge, som kan bo nærværendes hos Hospitalet udi den Residens paa Kirkegaarden op til Ringeporten, som kan prædike dennem Guds klare Ord for og stedse gange ind iblandt dennem at undervise, husvale og trøste dennem udi saadanne deres Sygdom og Skrøbelighed med Guds Ord, og kan samme Kapellan ligevel tjene til Sognekirken, om de hannem behov have, og da lønnes og opholdes af begge Parter med en god Ophold og til Skjellighed. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd, Borgmestere, Raadmænd og alle andre, her imod at gjøre nogen Hinder eller Forfang udi nogen Maade, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Gottorp, Tirsdagen næst efter Sancti Povel Conversionis Aar Mdxl°. Under vort Signet.

Johan Friis Canceller.

Afskrifter i Odense Hospitals Kopibog fra 1709 i Fyns Bispearkiv, og i Karen Brahes Mnscr. Nr. 282.

40.

1540. 27de Januar. Kong Christian gjør alle vitterligt, »at efterdi os elsk. Erik Krummedige, vor Mand, Raad og Forstander for Hospitalet udi vor Kjøbsted Odense, haver ladet berette for os, at dersom de Jorder, Agre og Ejendomme, som ligger til Hospitalet udi vor Kjøbsted Faaborg, bleve beskikket og tilladt at gjøre en Avlsgaard af Klostergaarden der udi Klosteret der sammesteds og sætte en Bonde eller en god Avlsmand i samme Gaard, som aarlig gav en skjellig Landgilde og Afgift til Hospitalet, da var det de fattige meget gavnligere, end at samme

Ejendom ligger saa adspredt og fordelt iblandt mange,« — saa tillades det nu Erik Krummedige at indrette det paa denne Maade. »Hvilken Bonde og Avlsmand, som besidder samme Gaard, skal og have udi Befaling at have Tilsyn med hvis anden Rente og Rettighed, som de arme have der udi Byen baade indenbys og uden, saa dennem sker Skiel, og der intet forrykkes eller formindskes af deres Rente eller anden deres Rettighed. Sammeledes have vi af samme Gunst og Naade, saa og paa det at samme fattige Mennesker udi Hospitalet udi Odense des bedre maa have og fange deres nødtørftige Underholdning, undt og tilladt, og med dette vort aabne Brev unde og tillade, at de, som ere rette Forstandere for samme Hospital, maa lade fiske udi de Søer der udenfor Faaborg liggende, til de fattige deres Behov, ligesom Munkene gjorde tilforn, der de vare udi Klosteret. Thi forbyde (osv.). Givet paa vort Slot Gottorp Tirsdagen næst efter S. Pauli Conversionis Dag, Aar Mdxl°. Under vort Signet.

Johan Friis med egen Haand.

Afskrifter i Karen Brahes Mnscr. Nr. 282 og i Odense Hospitals Kopibog fra 1709 i Fyns Bispearkiv.

41.

1540. 1ste Februar. Kongebrev til Jesper Daa, »at han og hans Sognemænd skulle nyde deres Sognekirke, Sandager Kirke i Skovby Herred, uødelagt, uforstyrret og uforhindret, efter det Brevs Lydelse, som Anders Emichsen og Mester Jørgen, Superintendent i Fyn, have udgivet derom«.

Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IV, 51. Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 121.

42.

1540. 18de April. Kong Christian bevilger, at Diernesse Sogn, efter den daværende Sognepræst Hr. Niels Boesens Død, maa være Annex til Faaborg Sogn, samt at Hr. Rasmus, Sognepræst i Faaborg, indtil den Tid maatte oppebære Kongetienden af Diernesse Sogn.

Hofman, Fundationer. VI, 123—4.

43.

1540. 25de April. Kong Christian gjør vitterligt, »at efterdi vi have ladet stifte og fundere et menigt Hospital her udi vor Stad Odense og det begavet med Ejendom og Tilliggelse«, saa gives nu dertil følgende af Kronens Ejendom: Blangsted Hovedgaard, Blangsted Mølle samt to Gaarde i Killerup.

Hofman, Fundationer. V, 148. Afskrifter i Hospitalets Kopibog fra 1709 i Fyns Bispearkiv, og i Karen Brahes Mnscr. Nr. 282.

44.

1540. 3die Maj. Kong Christian gjør vitterligt, »at efterdi vi nu have begyndt at stifte og fundere et menigt Hospital udi vor Stad Odense, den almægtigste Gud til Ære, fattige, saare, syge og usle Mennesker til Hjælp, Trøst og nødtørftig Underholdning, da have vi udaf vor synderlig Gunst og Naade undt og givet, og nu med dette vort aabne Brev under og giver til samme menige Hospital denne efterskrevne Ejendom, som er først Graabrødre Kloster her udi Odense, udi Længelse og Bredelse, intet undtaget udi nogen Maade, ligesom Munkene og Brødrene det tilforn udi Hævd og Være havde, sidste Gang de det slap, undtagen Kirken, vi undte vore Undersaatter her sammesteds til en Sognekirke; item Sortebrødre Kloster her sammesteds, udi Længelse, Bredelse og med al den

Ejendom og Tilliggelse, baade udi Byen og uden, som Brødrene det havde, der de det nu slap, intet undtaget udi nogen Maade; desligeste den Sygestue paa S. Hans Kirkegaard her udi Odense, med al hendes Tilliggelse indenbys og uden; og saa Helliggjestes her ibid. ved Tinget, med hendes rette Tilliggelse, baade udenbys og inden, intet undtaget i nogen Maade. Sammeledes have vi ogsaa tillagt til samme vort og Kronens menige Hospital Faaborgs Kloster udi vor Kjøbsted Faaborg med al den Ejendom og Tilliggelse, baade inden og udenbys, intet undtaget, at have, nyde, bruge og beholde til evig Tid.«

Hofman, Fundationer. V, 149—50. Jvfr. Saml. til Fyns Hist. og Topogr. V, 14—15. Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 127.

45.

1540. 28de Juni. Kong Christian giver Borgerne i Horsens Tilladelse til at nedbryde den gamle Kirke, som kaldes Vor Frue Kirke, og bruge Materialerne til at opbygge deres Sognekirke med.

Danske Kancelliregistr. 1535—59, S. 129.

46.

1540. 10de August. Bestemmelser, fattede paa Bispemødet i Kjøbenhavn, om forskjellige Kirkeskikke.

Variæ ceremoniarum obseruationes in vsum Danicarum ecclesiarum pro maiori concordia religionis ab ipsis superintendentibus vnanimi consensu correctæ atque emendatæ in synodo Haffniensi anno m. d. xl. x° Augusti.

Ad lectorem.

Pio ceremoniarum vsu ecclesia Christi carere non potest; sunt enim ministræ christianæ religionis ornantes verbum et cultum Dei, vt omnia decenter, vt Paulus inquit, et secundum ordinem et ad ædificationem fiant.

Ideo non sunt audiendi, qui vna cum abusu etiam verum ceremoniarum vsum omnino sublatum cupiunt. Nam etsi liberæ sunt et pro decoro tantum et charitate synceriter obseruandæ, ne laquei piis iniiciantur contra libertatem fidei, tamen non est possibile, christianos ad tantam spiritus perfectionem in hac vita peruenire, vt piis ceremoniis in vniuersum carere possint. Nec fuit vnquam ecclesia Dei sine certis ritibus, et apostolus Domini Paulus tradidit ceremonias de impari connubio, de velandis mulieribus templum introeuntibus, de ordine et ratione prophetiæ etc. Scimus quidem, traditiones et ceremonias esse periculosas, interim tamen non sunt abolendæ, quippe quibus carere non possumus, nam eadem ratione lex ipsa cum suis operibus abolenda esset, quæ tamen maxime necessaria est in mundo. Semper enim periculum est, ne ex his negatio Christi oriatur; ex lege enim plerumque crescit fiducia operum. Vbi autem illa est, ibi non potest esse fiducia Christi. Sed ad cauendum periculum debet ecclesia perpetuo admoneri, vt de vero vsu legis, ita etiam de pio vsu et libertate ceremoniarum, et orandus est Deus pater per Jesum Christum, vt nostra pericula auertat. Cum itaque constat, ceremonias esse ornamenta verbi et cultuum diuinorum, danda est opera, vt vnanimi consensu ecclesiarum, quantum fieri potest, propter publicam pacem et tranquillitatem concorditer obseruentur. Et summe cauendum, ne quilibet pro suo arbitrio eas voluat ac reuoluat, seruet aut negligat, cum nemo sit, qui non videat, quantum inde turbarum, quanta confusio in ecclesia Christi oriatur, quam denique turbetur ordo omnis, et charitas soluatur christiana. Proinde non sit tibi mirum, optime lector, nos, qui per Dei gratiam ordinati sumus ecclesiarum superintendentes in hoc regno, etiam de

ceremoniis in hac Haffniensi synodo inter nos contulisse et nonnullas iuxta ordinationem ecclesiarum Danicarum ex commui cnonsensu reuidisse et emendasse. Studemus enim per hoc publicæ ecclesiarum concordiæ et paci, ne ecclesia Christi dissimilitudine rituum turbetur, et infirmiores offendantur. Deus pacis nos conseruet per Christum, vt simus vnanimes et ecclesiis ipsius per charitatem, quæ est vinculum integritatis, fideliter seruiamus. Amen.

Emendatio aliquot ceremoniarum in missa, quam vocant, obseruandarum.

De vestibus.

Celebraturi missam siue cænam Domini tantum Albam succinctam et casulam induant, omissis (vt vocant) stolis manicularibus, Danice: stoll, hoffuidlyn oc handlyn, atque[1]) istis in Alba discoloribus, propter abusum et superstitionem.

De missali.

Antiquum missale (vt vocant) vbi habetur ante concionem, tantum permittatur, donec nouum et melius fuerit excusum. Post concionem autem deponatur ab altari ad tollendam de impio canone legendo suspicionem.

De introitu.

In cathedralibus ecclesiis canatur Introitus semper Latine propter scolas, in reliquis vero vrbanis ecclesiis liberum permittatur. Ruri autem in summis tribus festis tantum Introitus, Præfatio et Sanctus Latine canantur in ornamentum et decus Latinæ linguæ et scolarum.

De kyrieeleyson.

Kyrieeleyson variis quidem melodiis, sed ter solum, non vero nonies canatur.

---

[1]) Flere Hdskr. tilføje: assumentes, ell. assumentis.

De lectione euangelii.

Hic seruetur consuetudo præcinendi: Dominus vobiscum cum responso; ad inicium euangelii: Gloria tibi Domine, sed vulgariter [ɔ: paa Dansk].

De symbolo.

Symbolum siue Credo in cathedralibus aliquando Latine propter scolam, semper(!) vero Danice canatur, et minister verbi incipiat. In aliis vero ecclesiis tam vrbanis quam ruralibus perpetuo Danice non Latine canatur, nisi in summis tribus festis tantum in vrbanis ecclesiis Latine cani permittatur.

De concione.

Semper in initio concionum fiat invocatio sed quam breuissimis verbis; ritus autem papistici et præfationes concionum (vt vocant) non sunt admittendæ. Deponendi sunt etiam alii abusus monastici, tam in pronuntiatione quam in cæteris gestibus inter concionandum, ne ecclesia magis destruatur quam ædificetur. Textus euangelii recitetur primum simpliciter sine omni adiectione glosematum, post explicetur etc. Et in fine, omissa publica confessione, recitetur breuiter et nudis verbis catechismus iuxta ordinationem.

De cæna Domini.

Ante exhortationem in summis festis, natiuitatis, paschæ et pentecostes, canatur Præfatio cum Sanctus Latine et in cathedralibus ecclesiis etiam dominica Trinitatis et alias, vbi visum fuerit verbi ministro.

De exhortatione.

Exhortatio ad sumptionem sacramenti habeatur breuissima, vt in hunc modum, si placet:

Paa thet kiereste Christi venner, att y rettelig och verdelig kunde anamme thette høguerdig sacrament, tha bør etther thisse ij ting besønderlig att wide, som er, hwadt y schulle tro och giøre, y tysse ordt, som Christus sagde: thette er mytt legom, som giffuis for etter. Item thette er mytt blodt, som vdgiffuis for etter. Skulle y och fulkommelig tro saa at were y sandhed, att Jesus Christus er her syelff tyll stede mett sitt legom och blod wty sacramentet effter samme hanss ordz lydelse. Ther nesth schulle y och tro aff Christi ordt thill synderss forladelse, at Jesus Christus skicker etter sytt legom och blodt paa al etterss synderss forladelse. Paa thett syste schulle y och giøre Christi befalyng fyllest, ther som hand saa byder etter sygendes: Thager och ederet; item dricker her alle aff; item thette giører y myn hukommelse. Thi handt haffuer giffuit oss syt legom och blod at ede och dricke tyl synderss forladelse och ther yhukomme at begaa hanss hellige pyne och dødt. Ther for, nar y saa tro tysse Christi ordt och giøre effter thenne befalyng, saa ere y ret prøffuede, som Paulus syger, och werdelig kunde ede och dricke Jesu Christi legom och blod tyll etterss synderss forladelse. Ther tyl giffue etter Gud fader synn naade widt Jesum Christum vor Herre. Amen.

Vel, si hæc videbitur longiuscula, eligatur ex multis vna, quæ perpetuo recitetur ante orationem Dominicam et verba cænæ Domini.

De oratione Dominica.

Oratio Dominica, mox finita exhortatione, canatur ante verba cænæ iuxta ordinationem.

De tympanis.

Tympanæ pulsentur inter orationem Dominicam et verba cænæ, vt excommunicati exeant.

De notis.

Oratio Dominica et verba cænæ non canantur cum notis præfationum vt hactenus, sed notis, quæ sunt in obsignata ordinatione[1]), sicut nullæ Danicæ cantiones debent cani notis Latinis, vt cautum est in ordinatione.

De distributione.

Prius canantur cum oratione Dominica verba cænæ omnia, quam sacramentum distribuatur, fiat interim etiam vbique decens eleuatio sine abusibus papisticis, post distribuatur.

De modo accedendi ad sacramentum.

Circuitio aboleatur, et vbi commode fieri potest, communicaturi procedentes in chorum procumbant ad genua, interim dum recitentur cum oratione Dominica verba cænæ, viri ad dextrum latus et mulieres ad sinistrum. Deinde mox post decentem calicis eleuationem accedant ordine ad communionem ad altare, primum viri omnes, deinde mulieres. Postremo maneant in choro singuli in suo loco vsque ad finem benedictionis. Hic concedatur aliquid dici accipientibus, sed quam breuissime, in hunc modum:

Anamme Jesu Christi legomme,
Anamme Jesu Christi blodt,

et præterea nihil, quia omnibus publice dictum est ante etc., vt in ordinatione. In summis festis tantum, et vbi necessitas postulet, item cum non possit haberi certus communicandorum numerus, liceat iterare verba cænæ et bis, vt aiunt, consecrare, sed curent ministri etc., vt in ordinatione.

---

[1]) Nemlig i Bugenhagens Ordinatio Ceremoniarum pro Canonicis et Monasteriis, som vi dog af Hensyn til dens Omfang have forbigaaet i denne Samling (se foran, S. 133).

De Agnus Dei.

Sub communione statim post verba cænæ non canatur Sanctus sed Agnus Dei aut Jesus Christus nostra salus, aut aliquid simile vulgari voce, deinde gratiarum actio: Gud vere loffuit etc. Ita tamen vt cantus vna cum communione finiatur iuxta ordinationem.

De benedictione.

Benedictio canatur eodem tono cum collecta præcedente iuxta formam, quæ est in Danica ordinatione et non aliter.

Aliæ obseruationes.

Vbi non sunt communicantes, ibi vtatur alba et casula ad altare vsque ad concionem, deinde a concione depositam casulam non recipiat, nisi fuerint communicantes, neque accedat altare, sed in alba tantum et ad pulpitum, si habetur, vel, si non habetur, ad latus altaris stare possit et sacrum prosequi etc., vt in ordinatione.

Finiantur sacra ad summum intra duas horas, et qui plures habent ecclesias, in necessitate potius abbreuient officium, vt vocant, in alterutro quam concionem euangelii et catechismi.

Canonici redigantur in ordinem iuxta ordinationem hoc nomine, vt vbi est parochia in ecclesia cathedrali, ibi non permittatur eis, vt habeant priuatam missam.

De baptismo.

Baptizandi modus seruandus est iuxta ordinationem et non aliter; danda est summa opera, vt aboleantur abusus, qui hactenus irrepserunt inter baptizandum.

De contemtoribus verbi et sacramentorum.

Contemtores verbi et sacramentorum publice et priuatim admoneantur etiam in extremis, si ministrum vocauerint, si autem vel sic non resipuerint, neque sacramentum eis

porrigatur, neque dignetur eos minister verbi suo ministerio in sepultura, nisi ad hoc rogatus a magistratu, tum pro concione perstringatur eorum contemptus aliis in exemplum.

De confessione.

In priuata confessione quæratur diligenter iuxta cuiusque vocationem et officium, vt peccatis contra vocationem factis mederi possit.

De absolutione.

Absolutio debet fieri claris et vulgaribus verbis, ne confitens recedat sine consolatione, vt in hunc modum: Wor Herre Jesus Christus formedelst syn død och pine, som hand tolde for teg, och rosens blod, som hand vdgaff for teg, forlader och tylgiffuer teg alle thyne synder; och ieg aff then befaling, ieg haffuer aff Gud, tylsyer teg alle thyne synderss forladelse wti naffn faderss och søns och helligandz, amen. Gud beuare teg wdynden syn naade wydt Jesum Christum. Amen.

De excommunicatione.

Statim post commissum aliquod crimen notorium et manifestum, etiamsi non sciatur, quisnam commiserit, liceat parocho eius loci talem de iure et facto excommunicatum declarare in nomine patris et filii et spiritus sancti, donec resipuerit, admoneatque pios, ne communicent peccatis alienis.

Hic tamen admoneri debent parochi, ne propter rem leuiculam vtantur hoc ecclesiæ flagello.

De introductione mulierum.

Introductio mulierum fiat omnino sine candela. Si quæ sunt, quæ a parocho introduci cupiunt, accedat ipse ad ianuam templi et habeat exhortatiunculam ad gratiarum actionem pro saluo mulieris illius puerperio, qua finita

introducat eam sine candela, non manu, sed his verbis tantum: Kom indt y thenne christne menighed y Jesu naffn. Et pro labore accipiat vel oblationem vel ad minus stipem solitam iuxta edictum serenissimi regis. Diligenter admoneantur mulieres, vt solito more se domi contineant iuxta ordinationem.

De oppressione puerorum.

Hic fiat dispensatio, vt se conferant pro absolutione consequenda ad vicinos præpositos in ciuitatibus, et vbi commode fieri potest, danda est opera, vt provinciales parochi habeant in ciuitate vicina suum præpositum propter certas causas.

De prædicatione catechismi.

Diebus quatuor temporum (vt vocant) prædicetur catechismus et absoluatur octo concionibus ad summum in ciuitatibus, et si fieri potest etiam in pagis.

De sacerdote homicida.

Sacerdos homicida postquam redierit in gratiam cum magistratu et partibus, admittatur ad publicam pœnitentiam vt alii; sed non restituatur in ministerium sacerdotale, nisi prius consultis omnibus et singulis superintendentibus in communi synodo.

De lustratione agrorum.

Hic abusus lustrationis (vt vocant) korssbyrdt potest mutari in verum vsum, vt stato tempore anni in templo die profesto habeatur concio de oratione, et a concione canantur litaniæ, cum collecta. Quibus finitis faciant rustici comportationom elemosynarum, quæ cedant iuxta morem consuetum partim parocho partim ædituo et pauperibus. Lustratio vero in vniuersum abolenda est.

De ministris diocesim mutantibus.

Decretum est inter superintendentes, vt nemo, qui vel ministri verbi vel cleri nomen sibi vendicat, recipiatur a quoquam superintendente, nisi commendatus fuerit literis illius superintendentis, cuius diocesim reliquerit.

Afskrifter i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 277 g. 8vo og i Odense og Sjælands Bispearkiver. Tidligere trykt hos Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 248-54, men efter en mindre god Afskrift (formentlig Ny kgl. Saml. 1171. 4to).

47.

1540. 25de August. Om Fordelingen af Kvægtienden i Fyn, om Underholdning for Lærerne ved Skolerne og om Superintendentens Løn.

Erich Krummedige tilschreffuen:

Christian (osv.) Wor synderlige gunst tilforne. Wiider, at nu wii haffue for nogen merckelig leylighed skyld forskreffuet alle Superintendenterne hid til oss, haffuer huer for sig giffuet oss sin brøst tilkiende: och saa haffuer oss Elsk^{e} Mester Jyrgen, Superintendent vdi Fyen, beret for oss, huorledis at meenige Bønder och Almue der udi Fyen skulle vere fast fortroden och w-villige til ad vdgiffue deris Quegtiende, fordi at vi haffue vndt halffparten aff den tredie part at skulle komme til Hospitalet udi Othense, och icke til de fattige och husarme, som findis vdi deris Sogner. Thi bede wi eder och begiere, at I lader samme Quegtiende først delis och skifftis vdi tre parter, den ene part til Kircken, den anden til Sognepresten, och siden lader den tredie part dele vdi to parter, den ene part til Degnen och anden part til de fattige husarme folck, som der udi Sognen boendis och besiddendis ere, wndertagen alle Lammene aff samme halffue part, dennom

skulle I lade yde til Hospitalet udi Odense, dog at I lade haffue tilsiun met och forordinerer de der till, som [kunne] fordele och forvende samme part aff Quegtiende til de fattige och husarme folck udi huert Sogen, och icke for wild och wenschab[1]). Sammeledes haver for[ne] Mester Jyrgen berettet for Os, at Sognepræsterne i Fyen haardelig beklage sig over det Biskopskorn, de skulle give Os, da de ikke faae uden Tredieparten af Tienden; hvorfor det herved eftergives dem. Ligeledes har for[ne] Mester Jyrgen givet Os tilkjende den store Brøst, som findes udi Kjøbstederne for gode Skoler, fordi Skolemester og Hørere ikke have deres Rente og Ophold; til hvilken Ende Lensmanden i Odense, Erik Krummedige, tilligemed Lensmanden i Nyborg, Michel Brockenhus, befales at drage til alle Kjøbsteder i Fyen og paa Langeland for at registrere alt det Altergods, Gildesgods og anden Rente, som der ingen Arving er til, og siden sælge samme Gods til Borgerne, og deraf, naar Kirken har faaet sin Rettighed, tillægge Skolemester og Hørere i enhver Kjøbsted, hvad de behøve til et ærligt og tilbørligt Ophold, og endelig anvise Superintendenten de Bønder, hos hvilke han skal have det Malt, det Byg, de Lam og det Hø, samt de Kirker, hvoraf han skal have det Halm, ham tilkommer efter Ordinansen, og derhos udbetale ham de Penninge, ham aarligaars tilkommer, i tvende Terminer. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn Onsdagen næst efter Bartholomei Dag Aar 1540.

Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Vedel Simonsen, Bidrag til Odense Bys Hist. III, 147-8. Originalen i Fyns Stiftamtarkiv er forgjæves eftersøgt.

[1]) Saa langt rækker Afskriften i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Resten haves kun i Vedel Simonsens noget forkortede Gjengivelse.

48.

1540. 26de August. Om Ordningen af Kirke- og Skolevæsenet i Viborg Stift.

Hues som hogborne første oc stormegtigste herre, her Christiann, mett Guds naade Danmarcks, Norgis etc. konning, wor nadigste herre, nu mett hans ko. Maiestatis raadt, som her nu tilstede erre, haffuer beraadslagett och giffuit faare suar paa the erende, som mester Jacop Skonning, superintendent wdj Wiborg stiigtt, hans ko. Mst. nu scrifftteligen offuerantuordett haffuer etc.

Først om the sognepresters teriis armodt etc. Ther som nogen sogneprester findis, som erre forarmett och icke haffue theriis wpholdt ther wdj Wiiborg stiight, thennom skall Henrich Rantzo, embitzmand paa Riffuerhus, som stigtens gods paa ko. Msts. wegne wdj befalling haffuer, lade forfare theriis brøst och leglighett, oc siiden tiluende thennom nogen hielp oc subsidium paa ko. Maiestatis wegne, som the kunde haffue att hielppe thennom aff, tiill saa lengge att ko. Mst. sielff hiidt ind wdj Nørre Jutlandt kommendiis worder, oc thaa ther wdj landett handle mett hans ko. Maiestatis raad, adell oc sognemendt om en tilbørlig wnderholding tiil theris sogneprester, epther som hans ko. Mst. wdj thesse andre hans ko. Maiestatis lande allerede giortt haffuer etc.

Mett the sogne, som endnu erre wnder closterne eller forlentte tiill riddermendsmendt, wiill ko. Mst. lade wpstoe mett, tiill hans naade komer sielff ind wdj Nørre Jutland oc tha kand forfare, huilcke personer ther erre forlent ther mett, oc bese theris breffue oc tha epther legligheden wiider handle oc beslutte om samme sag etc.

Henrich Rantzo skall handle oc flie en prestegaardt tiill Gryndersløff kircke etc.

Ko. Mt. haffuer beuilghet oc sambtycht, att ther wdj Wiiborgh maa wdleggis en prebende tiill skolemesterens oc en tiill lessemesterens wnderholding. Doc skall samme skollemester eller lessemester icke wære sogneprest, oc icke skall heller sognepresten were skollemester eller lessemester etc.

Hørrerne eller locaterne skall wdleggis rentte aff gildis gods, alter gods eller anden rentte, som findis ther wdj byen oc inggen arffuinge erre tiil, huilckett same gods for^ne^ Henrich Rantzo mett superintendenttenn, borgmestere og raadmendt wdj Wiiborg skulle wordere oc siiden sellige thet borgerne arfflig, dog settendis thennom thet paa en aarliig leye oc jordskyldt aarligen tiill euigh tiidt ther aff att giffue, och giøre ther segell oc breff paa, oc siiden aff same rentte oc jordskyldt giøre oc forordinere hørrerne och theriis eptherkommere hørrer en euig rentte oc wnderholding, och hues rentte, som ther siiden offuer er, thet skal alt foreuendis oc komme tiill hospitalett tiill the fattige theris beste, huilckett oc saa skal forhandles oc i lige maade bestelles om skollemesterne oc hørrerne i andre kiøpsteder ther wdj stictet, dog huer epther syn leglighet etc.

Thett gods, som Axell Jull mett superintendentten haffuer lagtt tiil skolemesterens wnderholding wdj Aalborgh, skall bliffue ther hoss, tiill saa lenge ko. Mt. kommer ther sielff tilstede oc tha kand sielff wiider forfare leglighedenther om oc tha wiider beslutte ther om etc.

Mett hospitalett wdj Wiiborg skall wpstaa tiill ko. Maiestatis egenn tiillkombst etc.

Henrich Rantzo skall oc bliffue tiill ens mett superintendentten ther wdj Wiiborg stiigtt oc foruisze hannom syn rentte oc wpbørsell, saa hand faar then betimeligenn oc tiill gode rede, och faare then eptherstand skall Henrich

Rantzo giffue oc paa ko. Maiestatis wegne tilluende hannom noghet faare. Giffuet paa Kiøpnehaffns slott torsdagen nest epther Sanctj Bartholomej apostolj dag aar etc. Mdxl. Wnder ko. Maiestatis siignett.

Heise, Dipl. Viberg. S. 219-21.

49.

1540. 7de September. Indskjærpelse af den laalandske Almues Tiendepligt.

Wy Christian (osv.) Helse ether alle bynder, tienere och menige almue, ehuem som helst y tiene eller tilhøre, som bøgge oc boe paa wort land Loland, kierligen med Gudt och wor naade. Vider, att oss er till widendes wordett, huorledes att y ther paa landett icke skulde tiende rettferdeligen. Thj bede wy ether alle och huer serdelis strengeligen biude, att y rette ether epter att wdgiffue ethers tiende rettferdeligen till ethers sogneprester bode wdj ethers quegtindt och korntinde epter wor Ordinantzes lydelse, saaframtt som wy icke skulle lade straffe ther offuer, som wedbør. Thi lader thet ingenlunde. Giffuet paa wortt Slott Kiøbinghaffn Tisdagen nest epter Egidij dag Aar etc. Mdxl. Vnder wortt Signett.

Gl. Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280.

50.

1540. 22de Oktober. Uddrag af Christian III's tredie kjøbenhavnske Reces.

Wii Christian (osv.) giøre alle witterligt, att effterthii wii haffue forfarett then store Brøst oc Uskickelighedt, som findes eblandtt woris Riigens Indbyggere ..... hwilcke samme theris Brøst oc Artickler wii nu haffwe annammett till oss oc thennom mett wortt elskelige Danmarckis Riiges Raadt, som nu her hos oss forsamblede ere, offwerweygett, beraadslagett oc giordt ther saadan Skickelsse paa, som her efftherfølger.

8. Om the Kirckeiorde, Kirckegaarde oc Clostergaarde, som nogen aff Kiøbstederne ere begierendis att mue bliffue opbygdtt, settis for Jordskyldt och sollt Borgerne arffweligen, dogh att Jordskylden bliffuer hoss rette Eyer, wille wii forordinere nogle till, som udi hwer Kiøbstedt skulle skicke thett therom, att thett gaar tillbørligen tiill, hwor thett nu allerede icke giort er.

26. Oc effterthii wii nu haffue befalett wore Befalingsmendt for alle wore Stigte offwer altt Riigett, hwer udi sitt Stigt, mett Superintendenterne att skulle drage omkring till alle Sognekircker, saawell paa Landtzbyerne som udi Kiøbstederne, att forfare om theris Sognepresters och Sognedegnes Underholdinge, thesligeste om Regnschaff att høre: Thi wille wii alle wore Undersotte, Kiøbstedtsmendt, Bønder oc menige Allmue, hermett alworligen oc strengeligen bedett oc befalett haffwe, att I therudinden lade ether hørsommeligen oc tillbørlige findis, oc effther forneffnte wore Befallingsmendts oc Superintendenternis Underwiisninge besørge oc beskicke ethers Sogneprester och Sognedegne theris tillbørlige oc nødtørftige Underholdinge, som I thennom mett rette paa Gudtz Wegne plictige ere.

27. Sammeledis haffue wii befalett samme wore Befalingsmendt, ath hwer udi sith Stigtt, mett Superintendenterne ther sammestedz, udi hwer Kiøbstedt, huor formaas att holdis en Schole, ther schulle the udi Sogneprestens oc Borgemesters och Raadtz ther sammestedt Offuerwerelse forfare, registrere oc uttspørre hwes Gildegotz, Alttergodts, Calenntegodtz, eller anden Rente, Jordskylt eller anden Indkomst, som ther findis oc ingen rett Arffwinge er till, oc theraff giøre Skolemestere oc Hørere

oc theris Efftherkommere, Scholemestere oc Hørere, en ewig Rentte oc Upholdtt, paa thet att Skolerne mue wedt Magtt holldis, oc ther mett Tiiden icke skall bliiffue Brøst paa Skolemestere oc andre leerde Mendt, hwormett then christelige Religion schall haffue Biistandtt oc wedt Magtt holldis, wille wii alle oc hwer serdelis bedett oc befalett haffue, oc besynderligen Kiøbstedtsmendt, att the aff theris yderste Formue troligen tillhielpe, at Scholerne mue wedt Magt holldis, oc Scholemesterne oc Hørerne mue fange en tillbørlig Upholdtt. Thesligeste wille wii wore Undersotte, alle oc hwer serdelis, christeligen formanett oc paamyndett haffwe, att the sette theris Børn till Schole oc lade thennom lere gode Konster oc Schriffter oc optucktis udi Gudtz Frøcht oc Ære, som tillbørligt er.

Giffuit paa wort Slott Kiøpnehaffnn, Fredagen nesteffter Sancti Luce Evangeliste Dag, Aar Mdxl. Under wort Signet.

Rosenvinge, Gl. danske Domme IV, 198-213. Gl. Afskrift i Geh. Ark.

51.

1540. 24de Oktober. Kong Christian tillader Borgmestere, Raadmænd og menige Borgere i Randers at nedbryde S. Clemens Kirke og Kirkegaard, som tilforn var deres Sognekirke, og dermed bygge og holde de andre to Sognekirker ved Magt; dog skal Taarnet af S. Clemens Kirke blive staaende, og hvor Kirken og Kirkegaarden før stod, skulle de bygge Borgergaarde og Vaaninger, som skulle sættes for en redelig Jordskyld til de andre to Kirker.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 137.

52.

1540. 25de Oktober. Kgl. Rettertingsdom angaaende den Størrelse, en Præstegaards Jordtilliggende skulde have[1]).

Wy Christian (osv.) giør alle witterlig med dette wortt obne Breff, att aar effter Guds Byrd Mdxl, mandagen nest epther Seuerini dag, wthi wor Stad Kiøbenhaffn, neruerendis oss Elskelige Magnus Munck, wor Landtzdommer wthi Nøriutland, wor tro mand och raad, Basse Christopherssen, wor Landtzdommer i Sieland, och Jacop Brockenhuss, wor Landtzdommer i Fyen, wor skickett paa wort retter tingh Her Per Glambeck, Sogneprest i Pested, och beklagede sig, att ther laa nogen Stugiord till hans Prestegaard ther sammestedtz mett mere Jord y marcken, huilcke Stug Jord och Eyendom xij Eyermend nogen tiid siiden forleden haffde rebdt fran samme gaardt, och tillagdt hannom thill syn Prestegaardt icke mere end ij fieringh Jord, som hand beuiiste med thingswidne. Och then tiid samme Stug Jord laa thill gaarden, tha war hand saa wedgod som then nest beste y Byen. Oc satte wdi rette, om hannem saa burde att myste syn Jord och Eydom, som aff Arildtztid ther tilliggett hagde; thi att ther som saa skee skulle, tha kunde huercken hand eller nogen Prestemand nere och føde sigh ther aff. Tha sagde wy ther saa paa for retthe, att for^ne^ Eyermendt enthen bør att tillægge for^ne^ Her Peder thill syn Prestegaardt y for^ne^ Pested saa megit Jordt och Eyendom wthi Ager, Eng, Skouff och Marck, saa hand kand haffue fyllest och fuldt wederlag for huis Stug Jord oc Eyendom, som laa thill

[1]) Skjønt Domme i Regelen ikke optages i denne Samling, gjøres dog en Undtagelse med nærværende, fordi den senere betragtedes som Hjemmel for, at en Præstegaard burde være saa god som den næstbedste Gaard i Byen.

hans Prestegaard, før Marcken gick wnder reb och ræffte: heller och thennom bør att giøre syn Prestegaard hannom saa god som then nęst beste gaard y Byen paa Skouff, Marck, Ager och Engh, som forskreffuit staar. Datum ut supra, nostro ad causas sub sigillo. Teste Georgio Quitzauio, Justitiario nostro dilecto.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Jvfr. Christian III's Hist. Suppl. S. 227-8.

53.

1540. 21de November. Forordning om Almuens Tiendepligt i Skaane.

Wi Christian etc. Hilse Ether alle vore vndersaatte, Bønder, tienere, Gaardsæder och wgedagsmend och menige Almue, ihuemsomhelst i thiene eller tilhøre, som bygge och bo vdi al Schaane, kierligen medt Gud och vor Naade. Wider, adt oss er thil videndis vordet, huorledis mange aff Ether fordriste thennem thil, och icke vdgiffue theris thiinde effther vor Recessis Liudelse, som vi medt menige vore elskelige Danmarkis Riigis Raad, Adel, Kiøbstedmend och menige Almuis fuldmectige offuer alt Riigit therom endrecteligen beseglet och besluttet haffue, enddog adt vor Befalingsmand ther offuer Stictens godtz, oss Elskelige Sthi Pors, paa vore vegne thitt och offte haffuer ladet Ether paaminde och thilthale ther om. Och haffue wi nu therfor befalet for^ne^ vor Befalingsmand Sthi Pors, adt huilken aff Ether, ihuemsomhelst the thilhøre, som icke vdgiffue samme thiind baade thil Oss, Presten och til Kirken inden fiorten dage nest kommendis i thet allerseniste, effther thette vort breff er leest och kundgjort for Ether, tha skal hand lade Ether forfølge medt Vold och siden lade straffe ther offuer effther vor Ordinantzis Liudelse, och som bør adt straffis offuer thennem, som vore Breffue och Bud icke acte ville. Thi bede wi Ether

alle och huer serdelis biude, och nu medt thette vort obne breff ville paamindt oc adtuaret haffue, adtj rette Ether selff thervdinden, och huer vare sig for Skade. Och skal thet vere then sidste paamindelse, som vi acte Ether ther om adt giøre. Thi lader det ingenlunde. Giffuit paa vort Slott Kiøbenhaffn vor Frue Præsentationis Dag, Aar etc. 1540. Wnder vort Signett.

Ny kirkehist. Saml. II, 717-8.

54.

1540. 23de November. Kong Christian gjør vitterligt, »at vi af vor sønderlige Gunst og Naade, saa og paa det at det Hospital udi Graabrødre Kloster udi vor Kjøbsted Odense des bedre maa og kunde ved Magt holdes, have undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at de tvende vore og Kronens Kirker, Marslev Kirke og Birkende Kirke, skulle være annexerede og incorporerede til fornævnte Hospital udi Odense til evig Tid, saa at hvilke som ere rette Forstandere til samme Hospital . . . . . skulle altid have Magt til at besørge samme Kirker med gode lærde Mænd til Kapellaner, som kunne prædike og lære Sognefolket i samme Sogn det hellige Evangelium og Guds Ord rent og klart; dog saa at Hr. Knud Vernersen, som nu haver Brev paa samme Kirker, skal dennem for saadan aarlig Afgift, deraf at give til forskrevne Hospital, nyde, bruge og beholde, efter den Kontrakts Lydelse, som os elsk. Erik Krummedige, vor Mand, Raad og Forstander for samme Hospital, og Mester Jørgen, Superintendent udi Fyn, derom gjort have imellem hannem og forbemeldte Hospital«.

Bloch, Den fynske Gejstligheds Hist. I, 858-9. Saml. til Fyns Hist. og Topogr. V, 305-6. Jvfr. D. Kancelliregistr. 1535—50. S. 151-2.

55.

1541. 19de Januar. Laalandsfar Landstings Vidne om Almuens Vedtægt angaaende Præsternes Lønning.

Mogens Falster till Bellinge, Landzdommer y Lolandt, Jørgen Wenstermandt till Aarsmarch, Per Oxe till Nielstorp, Jacob[1]) Randzsow, høffuitzmand paa Oleholm, Mattis Schriffuer, foget paa Krenckerop, wy giør witterligt met thette wortt obne breff, at aar etc. Mdxlj, Otthensdagen som lage ting war nest epter Jwll paa Lolandzfare landzting, for oss och dannemendt flere war skickett erlig oc welbyrdig mandt Hans Wrne till Sørupe, beddis och fick ett wuilligt landztings wintne paa epter^ne ordt oc artickle aff xij dannemendt, som war Anders Nielssen y Ore, Per Huidt y Arninge, Niels Bossen y Grødzhaffue, Per Jessessen y Schoubølle, Hans Willomssen y Wldersløss, Hans Løgett ibid., Hans Schreder y Affnede, Jens Løgett y Tornbye, Rasmus Løgett y Høyerbye, Hans Nielssen y Langett, Jens Skinder y Brandstorp, Marten Lassen y Lædese. Huilcke for^ne xij dannemendt wel beradde them och endrecteligen alle med en røst wintnede paa tro oc sandigen thet, the hørde oc saa, att menige almue, som then dag Lolandzfar landzting søcte ware, toge wed oc sambtøckte att giffue theris sogne prester theris rettighed oc rente epter gamble sedwane oc stille them till fridz, saa att the icke skall skylle them. Att same dag saa gick oc for oss, som for^uitt staar, thet wintner wy for^ne med wore indzegle trøckte neden paa thette wort obne breff. Datum anno, die, loco vt supra notatis.

Gl. Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280.

---

[1]) Mon ikke Fejlskrift for Johan?

56.

1541. 25de Januar. »Vi efterskrevne Erik Krummedige, Høvedsmand paa Næsbyhoved, Mikkel Brockenhus, Høvedsmand paa Nyborg, Jørgen Jensen, Superintendens i Fyns Stift, kjendes i dette vort aabne Brev, at A. D. 1541, die Pauli conversionis, vare vi efter Kgl. Maj.s, vor naadigste Herres Befaling forsamlede paa Svenborg Raadhus udi Herredsprovstens, Borgmesters, Raads og menige Almues Overværelse sammested, og overvejede, hvorledes skikkelig kunde tilgaa med tvende Sognepræsters, tvende Kapellaners, en Skolemesters og en Hørers Ophold. Da have vi saa overens samtykt, at Sognepræsterne, foruden deres tilskikkede Rente og Offerdage, skulle de have 12 danske Hvide hvert Halvaar af hvert Hedske og Ildsted i begge Sogne i samme Sted. Men Bofolk og eneværende give efter deres Evne. Dernæst at Kapellanen til S. Nicolai Kirke skal aarligen have S. Gertruds Vicarie, som beløber 16½ Mark Husleje og Jordskyld. Item to Stykker Jord, som ligger paa Taasing, som laa før til Calente Alter, 8 Sk. Item skal samme Kapellan have de Huse og Gaardsrum til en Residens, som Hr. Knud Andersen havde i sin Tid. Og hertil skal han have 9 Ørtug Byg af en Gaard paa Taasing, som laa før til Calente Alter [og en Gaard i Stive, i Bjerreby Sogn, som var og er en Calentegaard, skylder 3 Ørtug Byg][1]). Og skal han holde en Prædiken hver Søndag Morgen i Kloster for ungt Folk, en Prædiken hver Torsdag i S. Nicolai Sognekirke, foruden den Medtjeneste og Sognebud, som han skal være Sognepræsten med bistandig, naar han hannem tilsigendes

[1]) Dette Indskud er tilføjet i en Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283. Jvfr. nedenfor Brev af 21. December 1552.

vorder. Og skal Sognepræsten sammested eller Kapellanen, om Nød er, prædike hver Fredag udi Klosteret, foruden den anden Sognetjeneste, som plejer at holdes. Item skal Skolemesteren have 6 Hvide hvert Halvaar af samme Hedske og Ildsted, og af Bofolk efter deres Formue. Og 12 Mk. og 6½ Sk. af Calente Jordskyld og Husleje (deriblandt af Hr. Jens Gregersen 12 Sk., af Hr. Hans Røds Gaard 6 Sk.). Item 4 Mk. af S. Byritte Gaard i Skattergade, som Jomfru Kirstine Clausdatter i bor, og 2 Mk. af S. Byritte Bo i Kyseborg, som Mester Ølrik [Bildt] nu haver. — Kapellanen til Vor Frue Kirke ibid. skal have al den Rente, som liggendes var til S. Anne Alter i samme Vor Frue Kirke (ialt 3½ Mk. 5 Sk.), og efter Hr. Jep Skyttes Død skal tillægges samme Kapellan den Rente, som nu ligger af Rette til S. Canuti Alter i samme Vor Frue Kirke. Sognedegnen til samme Vor Frue Kirke skal være Hører her i Skolen, og foruden Skoleløn skal han have til Degnerente 6 danske Hvide hvert Halvaar af hver Hedske og Ildsted i samme Sogn; der til med af Alterrente skal han have hvert Aar 4 Mk. af den Gaard, Nis Kjellesmed ibor, som var given til S. Peders Alter, og 5 Mk. af S. Johannis Vicarie ibid., som Hr. Knud Jyde haver; item 5 Mk. af Vor Frue Capels Vicarie, som Hr. Peder Lauritsen haver. Og skal Sognepræsten til Vor Frue Kirke eller hans Kapellan prædike i Klosterkirke hver Onsdag; og skal Kapellanen til Vor Frue Kirke, foruden Sognebud og Sognetjeneste, prædike i Vor Frue Kirke hver Tirsdag, og Sognedegnen med sine Sognebørn og Peblinge sjunge Ottesang efter Ordinansen paa samme for^ne^ to Dage, Prædiken holdes, foruden anden sædvanlig Tjeneste, Sognedegnen plejer at holde om hellige Dage. Og for^ne^ Kapellan og Degn til samme

Kirke have selv Magt at opkræve forne Rente og Jordskyld af dem, som paa Jordene og Husene bo, og det skal dem redelig udgives, Halvparten til Michelmesse og anden Halvpart til Paaske hvert Aar, under deres Brevs og Ejendoms Fortabelse, som derpaa givet er og dennem herefter gives skal«.

Aktstykker udg. af Fyns Stifts lit. Selsk. I, 115-7. Afskr. i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283.

57.

1541. 1ste Februar. Om Anvendelse af Altergods, Vicarier og anden Kirkens Rente til Lønning for Præster, Kapellaner og Skoletjenere i Odense.

Vy effterne Erick Krumdige, Lænsmand tyll Næsby Houit, Michill Brockenhus, Lænsmand paa Nyborch, oc Jørgen Jenssøn, Superintendent tyll Fyns Stycht, giøre witterligt for alle metth thette wort obne breff, att aar effter Gudz biurd Mdxlj paa Kyndermisse afften wore wy aff kongelig Mts befalling forsamlede mett Borgemestere oc Raadit wty Ottens, næruerendis aaldermendene oc nogle borgere ther aff huer Embitz oc gyldes lach, mett kirke wergerne oc andre godhe mend, som tyll stede wore, att offuerweye oc begrantzke hues altere godz, wicariier oc anden kirkens rente, som ther kunde findis, att forordinere thet tyll præsters, capelaners, skolemesters oc hørers ophold aff en redelig wdgyfft oc Jordzskyldh, som same gotz ær bebreffuit eller her effter bebreffuis aarlig wdatgyffue slige Gudz tienere aff tenom, som thet y wære haffuer, barn effter barn. Da i Jesu naffn haffue wy alle endrecteligen thet soo beskikit oc samtøckt, att thenne byes menich skolemestere, som nw ær oc huer her effter blyffuer, skall nyde oc beholde all then Rente, som laa tyll Elende altere oc law, som beregnit er lj marck aff thette godz: Først xv marck aff xiij boder, som

borgemestere oc raadit skall ther aff vdgyffue, j marck iomfru Margrete, v marck Greigers Hanssøn gyffuer, iiij marck aff Pouel Skredere, vi marck aff Jens Knutzen, iiij marck aff Karine Per Laurissens, vi marck aff tho boder, som Mogens Olssøn haffuer, iiij marck aff tho boder Hans Friis haffuer, en marck aff en jord Jeppe Griidestøber haffuer, iiij marck Hans Kleiensmit oc tho marck Hans Matzen: Wndertagen en gaard y Gæsterløffue oc en anden wty Nærdo, som panthet er, aff huis skyldt ther skall aarlig wdredis then gyfft tyll fatige folk, som pleie wid tenom, som ther aff Hærlighed haffue. Item skall skolemesteren haffue v marck huert aar aff skomager lawit, oc der tyll met xiiij marck, som han pleier att faa aff Sersløffue kirke, metth Skole giæld aff peplinge, som hanom bør. Fremdelis skall kapelanen tyll sancti Albans sogn oc hospitalit, foruden then løn han ter aff faar, ocsaa haffue for then hielp, hand giør sogne presten, then rente, som laa tyll hellig treffoldighedz altere aff køffmans lawit, som løber xvij marck her effterfølgendis, først vij marck aff Anders Kandestøbere, iij marck [aff] et bolich, Hans Laurisen haffuer, to marck aff en jord y Nørregade, Knut Anderssøn haffuer, v marck aff Lauris Hanssøn bysuend, oc ther tyll met v marck aff smede lawith. Capelan tyll wor frowe kyrke foruden Sancti Jørgens rente, som ær xvj marck oc tw pund korn, schall haffue sancte Anne vicarie rente, som løber vij marck, som her effter følger: først Per Bagere iiij marck, en liden iord nest Sancti Lauris Gaard ij marck, en liden iord wid Sancti Jørgen j marck, foruden residentzen, som Johan Frys reseruerit syn søster ther aff, ther hand thet andet oplod. Skall same Capelan oc haffue ij marck aff Bagere lawit oc ij march aff skredirne, met huad hielp

hand faar aff huilke kirker han tiener wde tyll, helst for Sogne presten. Sckickis ther en god lærd Capelan tyll sancti Hansis kirke att hielpe sogne presten, tha schall hand haffue alle Sancti Lauris alters rente, som beregnis xxv marck, som her effter følger, først iiij marck aff residentzen, som wor frowe kirkewergere skulle wdgiffue for teris Sogne præst, oc holde gaarden wid macht, iiij marck Jens Kaalsz, iij marck Rasmus Skindere, Lauris Jenssøn ij marck, Hans Schriffuere y Nærgade iiij marck, Kirstine Nielsis v marck, Birgite Peiters iij marck, oc ther tyll met iiij marck aff nogle rente peninge, er tyll Santi (!) Anne altere i Sancti Hans kirke, som Greigers Hanssøn giøre rede faare, wndertagen en gaard y Holløff, aff huis skyld ther skall aarlig wdredis then wonlig gyfft tyll fatige folk, som pleir wid tenom, som ther aff hærlighed haffue. Men ther som en god lærder Sogne prest ther allene betyngis met alle Sogne tienister oc predicker wty Kon^e Matt^s oc andre mærkelige mendz næruerilsze, tha beholder han sielff then renthe met huad andet sogne præstens rættighed ær, forti sognens almue er doch liden oc fatig. Her offuer schall huer Sogne prest foruden theris tynd, offer oc huspeninge, som tenom tyllagt ær, iij ß wty huider huer halt aar aff huert helt hædske, oc saa haffwe en hiælp aff the taxeride penser, som aff wicarier, ther nw forlænt er, pleide att gyffuis tyll mæsser, wanseinde om ther aff nogen rysting sker tyll rigens behoff. Her aff schall Sancti Albans Sogne præst haffue xx marck aff Jørgen Gyllenstiernis vicarie oc xvj marck aff Kalente alters wicarie, som Her Søffrin Brun haffuer, oc skall ligeuell lade wonlige gyffter wdkomme tyll the fatige. Sancti Hansis Sogne præst schall haffue tyll hiælp xxx marck aff Hans Bangs try

wicarie døme, oc xvj marck aff Knuth Michilssøn for Sancti Jacops altere. Wor Frowe sogne præst viij marck aff Nigels Schriffuere for Sancti Andree altere oc viij marck aff Her Hans Klemintzen, vden hand formilder nogit y then opbørszel, som han fra hanom faar wty synn landzsogen. Item the tre Sogne diegne, szom ære hører y Scholen, foruden schole past, kaast oc andenn hielp, szom huer før ær tyllagdh, oc huspenninge, som de haffue skwlle, vj danske huide om aarit aff huert hues, schulle the ocsaa haffwe then hielp, szom Christiern Perssøn aff sytt wicarii gyffuer, huert aar xvj marck; Scholemæsteren schall tenom vddele, effter hans Breffs lydelsse, oc viij marck aff Her Nigels Thomesenn. Och særlestis skall høerin, szom tyll Sancti Hans Kircke degen ær, haffwe then pens, som Her Jacop y Schamby bør att gyffue aff sytt wicarie, som er taxerith xxviij marck, forty tyll den Sogen ær ingen bønder som tyll the andre. Thenne foreschreffne Rente schall redeligen wdgyffuis tyll tuende tyder om aarith, Paaske och Sancti Michils dagh, tyll for^ne^ Gudz tienere oc teris Effterkomere, som selff schulle haffwe fwldmacht att lade kræffwe oc ophære aff thenom, som godzit bebreffuit ær, slige syn renthe, lige saa fryt som andre Gudz tienere faare tenom haffuer hagdt offuer theris husrenthe, wnder then forplictingh och falsmaall, som theris egne breffue, ther godzet haffwer, ingeholder, for huer forsømelsze. Atth saa er aff oss beskicket och endrætelig samtøckt effter kongelige Maiestats Befaling, szom faare schreffuit staar, henge wy wore signeter met byes Indzegle neden faare thette wort obne breff. Giffuit y Ottens aar och dagh, szom faareschreffuith staar.

Udenpaa med en nyere Haand: Erich Krummediges Fundatz.

Orig. paa Pergament med fire vedhængende Segl i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 136.

58.

1541. 10de April. Om en Tilsynsmand ved Odense Hospital.

Her Michel Ibssen, tilsiunsmand udi hospitallet udi Ottense, fick breff ad gratiam at mue blifve sin lifs tid udi samme hospital, dog at emeden hand er før och rørendis, tha skal han hafve tilsiun, at the fattige faa thieris nødtørft til skiellighed, och skal hand ther for hafve sin nødtørftige underholdingh med øl, mad, kleder och skue, saa hand lider ingen nød, men vorder han vandfør af alderdom eller siugdom, tha skal hand hafve sin underholdinge ther sammestedts sin lifs tid med egen herberg, seng och verme, och naar han er død och afgangen, tha skal hves findis efther hans død, ehvor det er, aldsammen komme til de siuge udi samme hospital, och ingen af for^ne^ her Michels arfvinge skulle mue noget befatte seg ther med. Cum inhib. sol. Datum Hafnie, palme søndag. Rel. Johan Fris, candtsler.

Danske Kancelliregistr. 1535—50 S. 168.

59.

1541. 19de April. Kong Christian gjør vitterligt, »at vi have tiltroet og befalet os elsk. Mogens Godtske, vor Mand, Tjener og Befalingsmand for alt Stiftets Gods over alt Sjælands Stift, paa vore Vegne at have flittig Tilsyn og fuldmyndig Befaling over alt Kirkernes Gods, Altergods, og hvad Gods der har ligget til Kalenter eller Gilder, baade i Kjøbstæderne og paa Landsbyerne, og lade Kirkeværgerne i hvert Sogn oppebære og igjen udgive Rente og Jordskyld deraf efter hans Befaling til Sognepræsters, Skolemesteres, Høreres og Kapellaners Underholdning og Løn, og siden aarlig gjøre ham paa vore Vegne Regnskab derfor. Ligeledes skal forskr.

Mogens Godtske have fuldmyndig Befaling til at have Tilsyn med, at samme Gods baade i Kjøbstæderne og paa Landsbyerne bygges og forbedres samt besørges og besættes, og skal have Magt til at bebreve og besegle samme Gods for sædvanlig Landgilde. Ligeledes skal han have Fuldmagt og Befaling til at høre alle Kirkernes Regnskaber, saavel i Kjøbstæderne som paa Landsbyerne, ligeledes alle Helliggjesthuses og Hospitalers Regnskab over hele Stiftet, hvem der saa har dem i Værge«.

Danske Kancelliregistranter 1535—60, S. 169. Den 16de Maj 1541 fik Sti Pors et ligelydende Brev for Skaane Stifts Vedkommende, Ny kirkehist. Samlinger II, 719-20, og samtidig fik Peder Ebbesen et noget lignende Hverv med Hensyn til Aarhus Stift, Danske Mag. 3. R. VI, 292.

60.

1541. 21de April. Michel Brockenhus, Lensmand til Nyborg, og Jørgen Jensen, Superintendent til Fyns Stift, gjøre vitterligt, at de »paa Guds Vegne og Kgl. Majestæts« have »saa sambyrdet og forskikket, at hæd. Mand Hr. Christen Clausen [Skrok], Sognepræst til S. Nicolai Kirke udi Svenborg, skal have, efter ærl. og velb. Mands Mester Ølriks Afgang, Kirkeby og Lunde Sogne for Annex, med saa Skjel, at han skal lade samme Kirker forsees med en lærd og gudfrygtig Præst, som dennem kan vel forestaa udi Guds Ord og Sacrament, og for slig Tjeneste nøjes med Renten af det ene Sogn, som de selv bedst kunde forliges om . . . indtil saa længe, at et nærmere Sogn, belejlig hos Svenborg, bliver ledigt at kunne annexeres til S. Nicolai Kirkes Sognepræst, som nu er, og alle hans Efterkommere evindelig«.

Aktstykker udg. af Fyns Stifts lit. Selsk. I, 118.

61.

1541. 10de Maj. Kong Christian gjør vitterligt, at os elsk. Borgmester og Raadmænd i Helsingør have berettet os, hvorledes det Kloster, som vi tilforn havde givet dem til et Hospital for arme, syge og saare Mennesker i deres By[1]), ikke er stort nok til, at de fattige kunne have Rum og Værelse deri. Da paa det at der kan oprettes et almindeligt Hospital der i Byen, have vi af vor synderlige Gunst og Naade, saa og Gud almægtigste til Lov og Ære og de fattige og syge Mennesker i forskr. Helsingør til Gavn, undt og givet vort og Kronens Kloster, Jfr. Marie Kloster, sammesteds med tilliggende Huse og Jorder at beholde til et almindeligt Hospital der i Helsingør til evig Tid, til at lægge fattige, syge og saare Mennesker i. Ligeledes paa det at samme Hospital maa blive saa meget desbedre ved Magt, have vi til de fattige og syge Menneskers Ophold i forskr. Hospital givet hvad Alterjorder, der hørte til de Altre i den rette Sognekirke i Helsingør, der nu vacere, og de Jorder, der nu ere forlenede nogen, skulle efter Ihændehaverens Død ligge til Hospitalet, og skal Forstanderen i samme Hospital gjøre vor Befalingsmand, som vi skikke dertil, Regnskab for den tilliggende Rente, saa at det anvendes til de fattiges og syges Bedste.

Relator Mogens Godtske.

Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 179. Hofman, Fund. VII, 75-6.

62.

1541. 12te Maj. Kong Christian hilser Almuen i Skaane: »Vider, at vi ere nu med vort elsk. Danmarks

[1]) Ved Gavebrev af 14de Maj 1536 havde Christian III. skjænket Helsingørs By Sortebrødre (S. Nicolai) Kloster, at man deraf skulde stifte et Hospital og Sygehus (Hofman, Fundat. VII, 74-5).

Riges Raad, den skaanske Adel, Prælater, Abbeder, Provster, Priorer og Kanniker saa til ens vorden, at alle deres Bønder, Tjenere, Gaardsæder skulle lige ved vore og Kronens og Stigtens Tjenere tiende hvert tiende Neg efter vor Ordinanses Lydelse. Thi bede vi eder alle og hver særdeles strængeligen byde, at I retter eder efter at tiende hver tiende Kjerv og Neg efter forskr. vor Reces og Ordinanses Lydelse, og føre samme Tiende hver til sin Kirkelade i hvert Sogn, og der lade den skrive af Sognedegnen eller Sognepræsten«. De gjenstridige skulde have deres Gaarde forbrudte og straffes efter Ordinansen.

Ny kirkehist. Saml. II, 718-9. Danske Mag. 3. R. VI, 289.

63.

1541. 12te Maj. Kong Christian gjør vitterligt, at efterdi Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Lund have samtykt os, at alle deres og Kirkens Tjenere over alt Skaane herefter skulle give deres Tredingstiende i Negene i deres Kirkes Lader, som vore og Kronens Tjenere, desligeste alle andre gode Mænds Tjenere, gjøre der i Landet, da love vi dem derfor, at vor Embedsmand paa Lundegaard uhindret skal levere dem og Domkirken saa meget Korn, Smør og Penge aarlig, som den Tiende kan beløbe sig til, hvilken de hidtil have modtaget af deres Tjenere, og vi have givet dem vort aabne Brev paa.

Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 182.

64.

1541. 13de Maj. Anordning om Præsternes Underholdning i Fyn.

Wii Christian (osv.) Giøre alle witterligt, att epther thii wij nu for mange follige brøst oc klagemaell, som ere kompne for oss om Sogneprester theres vnderhollinge vdj wortt land Fyen, oc wij nu ther for thes tiill behoff

haffue nu forscreffuet oss elskelige Mickell Brockenhusze, wor mandt, tiener oc befalingsmandt offuer nogett stygtens gotts vdj Fyen, oc mester Jyrgen Jenssen, Superintendent ther same stedtz, tiill oss oc nu vdj theres offueruerelsze giortt saadan sckickelsze paa same for^ne^ Sogne prester theres vnderhollinge, som her epter følger: Først schulle alle Sogne prester paa landtzbyerne boendes, och enthen haffue en eller two kircker, beholle all then Landtgille aff begge prestegaarde, som gaffues tiillforne tiill Biscop kornn, emeden oc then stundt att wij tage oc vpbære wortt partt aff tijenden. Tessligeste schulle same sogne prester giffue alleniste tiill gesterie fijre marck danscke, epter som the giorde vdj Biscop Karls tijdt, oc sijden were quijtt oc frij for the tree marck, som tillagdes vdj gamble Biscop Jensses tijdt; oc schulle for^ne^ sogne prester oc mue nyde oc beholle herligheden aff begge theres preste garde, lijge saa frijtt som the haffde thett vdj Bispernes tidt, meden Herligheden oc forsuarett aff the prestegaarde, som wor vnder stijgtett, for endt stygtett bleff sambtygt vnder oss oc kronen, then schall bliffue hoss oss oc kronen. Tessligeste paa thett att Sognepresterne vdj alle Kiøbstederne offuer allt Fyen mue oc haffue oc fange theres tiilbørlige oc nottørfftige vnderhollinge, haffue wij ther om saa beslutett oc sambtygt, att huer Sogneprest vdj huer kiøbstedt offuer alt Fyen schall haffue tiill syn byes kircke en landtzkircke, liggendes ner vdhen for same wor kiøbstedt, som schall were annexerett oc indcorporertt tiill same byes kircke tiill same sogne prestes vnderhollinge. Och schall rette Sogne presten tiill Sancti Albani Sogen vdj wor kiøbstedt Ottensze nyde oc haffue biscop tinden aff Lyungby sogen, oc then sogne prest tiill Sancti Hans y for^ne^ Ottensze

schall haffue oc nyde Biscoptyenden aff Lunde kyrcke, eller huelcken anden kircke som ther ner er oc icke hører eller laugt er tiill hospittallett ther same stedtz. Och same Biscop tijende schall for^ne^ Sogne prester tiill Sancti Albani oc tiill Sancti Hans kyrcke beholle, tiill saa lenge ther vaccerer eller leddig bliffuer en annexe kircke tiill huer aff thennem. Sambledes schall then leszemester tiil Sancti Knudt haffue tiill syn løns forbedring offuer thet, som prior aff Sancti Knudt haffuer loffuett hannem, then første vicarie, som faller vdj wor kiøbsted Ottensze, som wij oc kronen haffue magt att forleene. Thij bede wij oc biude wore befalings mendt, the som nu ere eller her epter offuer Stijgtens oc kircke gotts offuer alt Fyen liggendis kommendis worder, attj haffue tiilsiun mett, att thenne wor sckickelsze om presterne theres vnderhollinge, som for^t^ staar, wedt magt fuldt giøres oc wedt magt holdes. Giffuet paa wortt Slott Kiøbnehaffn fredagen nest epter Søndagen Jubilate, Aar etc. Tusinde femhundrett xlj°. Vnder wortt Secrett.

Johann Friiss Cantzeler.

Original paa Pergament i S Hans Kirkes Arkiv i Odense. Jvfr. Aktstykker udg. af Fyns Stifts lit. Selskab I, 1-2.

65.

1541. 15de Maj. Det paalægges Almuen paa Laaland at yde Præster og Degne de sædvanlige Afgifter, Almissekorn og Helmessemad.

Wy Christian (osv.) Helse alle bønder oc tienere oc menige almue, ehuem som helst y tiene eller tilhøre, som bygge oc boe y all Lolandt, kierligen med Gudt oc wor naade. Wider, att for oss er berett, huorledes att y sidde oc fortrøcke ether oc icke wille giffue ethers sogne prester oc sogne degne theris gamble renthe oc rettighed, almøsse korn og helmesse madt, epter som y

aff gammell tiidt giortt haffue. Thi bede wy ether alle oc huer serdelis biude, att y rette ether nu strax till gode rede att giffue for^ne ethers sogne prester, degne oc till kircken ethers almisse korn oc helmesse madt, eller oc retter ether epter att giffue ethers tiende epter wor recesses lydelse, som wy met menige wor elskelig Danmarcks riges raadt, adell oc kiøbstedmendt oc menige almue offuer alt wortt rige Danmarck fuldmectige ther om giordt oc endrectelig forseglett oc beslutted haffue, saa framt som y icke wille straffis ther fore oc haffue forbrutt ethers gaarde epter wor ordinantzis lydelse. Wy haffue oc befalett oss Elskelig Hans Wrne, wor mandt oc tiener oc wor embitzmandt paa wor gaardt Sørup, att skulle haffue tilsiun medt, att same almisse korn fordelis wdj iij diele, then ene part till presten, then anden till degnen, oc then tridie til kirken, som skall forwendes oc skifftis till fattig folck epter gamble sedwane. Thi lader thet ingenlunde. Giffuett paa wortt Slott Kiøbinghaffn Søndagen Cantate anno domini 1541. Vnder wortt Signett.

Johan Friis Cantzeler.

Gl. Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Jvfr. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 266.

66.

1541. 15de Maj. Kong Christian hilser alle Riddere, Riddermændsmænd og alle andre, som have Bønder og Tjenere i vort Land Laaland, og befaler dem, »at I herefter tilholde eders Bønder og Tjenere udi for^ne Laaland, at de til gode Rede udgive deres Almissekorn og Helmessemad efter gammel Sædvane, eller retter dennem efter at tiende hver tiende Kjærv efter vor Recesses Lydelse«.

Gl. Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280 (tildels ligelydende med foranstaaende Brev).

67.

1541. 15de Maj. Kong Christian giver Oluf Hammer Stadfæstelsebrev paa S. Katerine Gaard i Aarhus, hvilket Hospital han skal nyde i sin Livstid, dog at den Kornrente, som plejer at gives af de syv Herreder til samme Gaard og kaldes Spetalhavre eller Plovkorn, herefter skal ydes i Sortebrødre Kloster i Aarhus og ene anvendes til de fattige og syge Folks Nytte, Gavn og Ophold, medens Oluf Hammer ej skal »bevare« sig dermed efter denne Dag. Han skal fördre og fremme Hospitalet af sin ganske Formue, bygge og forbedre Gaarden, holde Godset ved Hævd og Tjenerne ved Lov og ikke hugge Skovene.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 187-8.

68.

1541. 20de Maj. Kong Christian hilser Bønder og menige Almue i Ning, Hjelmslev, Sabro, Haslev, Framlev, Gjern og Hovlbjerg Herreder: »Vider, at nu er bevist for Os med eders og eders Forfædres aabne beseglede Pergamentsbrev, at I pleje og pligtige ere at udgive aarlig hver 3 Skp. Korn til S. Karens Hospital udi Aarhus: saa have Vi nu forfaret, at I nu paa nogen Aar haver fortrykt eder, og igjensidde med samme Korn og ikke have udgivet det til S. Karens Hospital i Aarhus, de fattige og syge til Underholdning«. Det paalægges dem derfor strængelig at yde denne Afgift efter gammel Sædvane.

Hofman, Fundationer. II, 105.

69.

1541. 20de Maj. Trediedelen af den fynske Kvægtiende henlægges til Hospitalet i Odense.

Wi Christian (osv.) Helse eder wore kiere Vndersaatte, Bønder oc menige Almue, ehvosomhelst i tiene

eller tilhøre, som bygge oc bo vdi vore Lande, Fyn, Taasing oc Langeland, kierligen med Gud oc vor Naade. Vider, at vi hafve vnt oc gifvet de fattige siuge, saare Menniske, som ligge vdi vort menige Hospital vdi Odense, den tredie part vdaf all Qvægtienden, som Os tilkommer, til deris føde oc vnderholding. Thi bede vi eder oc biude, at i alle oc huer serdelis rette eder efter at tiende samme Qvægtiende retfærdeligen, oc saa lade den andtvorde Forstanderen til samme Hospital, nar deris Bud eder der om besøgendis vorder. Her vider aldelis at rette eder efter. Thi lader det ingelunde, vnder vor Hylleste oc Naade. Gifvit paa vort Slot Kiøbenhafn, Fredag efter Søndag Cantate Anno Domini Mdxli.

Johan Friis subscripsit.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. 283. Jvfr. Hofm. Fund. V, 148-9. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 188.

70.

1541. 16de September. Kong Christian giver Kansler Johan Friis og hans Arvinger til evig Tid Jus patronatus samt al anden Kronens og Roskilde Stifts Herlighed, Rente og Rettighed, som ligger til Hagested Kirke, mod at have flittigt Tilsyn, at Kirken forsørges med en Sognepræst, som prædiker det hellige Guds Evangelium og rene Ord, og gjør Almuen i Sognet den tilbørlige Tjeneste, som en kristen Pastor bør, inden og uden Kirken.

Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 200.

71.

1541. 25de September. Kongens Afgjørelse af Tiendestridigheder i Bleking.

Sliigtt ett breff, som her epther følger, finge sognepresterne tiill Medelstedth herridth vdj Bleginnde. Helse etther alle, bynnder och menige almoe, ehuem som helst

i tienne eller tiilhører, som bygge och boe wdj allt Medelstedherret, euindeligenn mett Gudth og vor naade. Wiider, att epther thij wij ere kompne hidth indth wdj wortt lanndth Bleginge och forfarett then tuedragtt och wenighedt, som seg paa nogen aar emellom ether och ethers sognеprester och sognedegne om theriis rentte och vnderholling begiiffuit haffuer, nu haffue ladiit hidth steffne for oss herrits prouester, menig sognеprester, sognedegne, alle kircke werge och fire agtte mendt aff huertt sogen offuer altth for^ne Medelstedth herrit, paa thett att wij kunde hørre thennom samme sag emellom och siden forhandle och forlige thennom ther om, och epther thij vij nu haffue forfariitt, att thenne lands eyenn icke ær soo kornn riigtt i seg sielff, saa her saas saa møgett kornn, att presterne kunde holle thennom aff tienden, som wdj andre wore landhe. saa och paa thett att thett her epther kandth were tiill vilge och venskaff, thaa haffue wij nu thett saa forhandlett emellom sognеprester, sognedegne och theris sognemendth, sognepresterne, sognedegne oc ethers fulmegtiige samme sag wdj mellom, wdj saa maade, atth sognepresterne schulle vere pligtig till att predicke och lere theriis sognemendth Guds renne och clare ordth och giøre thennom all anden tieniste och rettighedth inden kircken och wden epther wor ordinantzes lydelsze, och som thee wille antsuare for Gudth och wære bekendth for oss, och ther emodth schulle sognemendth egien wære pligtig tiill, att giøre och giffue theriis sognеprester och sognedegne theriis aarlige rentte och rettighedth, som thee theriis rette sognеprester och sognedegne mett rette pligtige ere och aff arildts tiidth giordtt och giffuit haffue. Thij bede wij ether alle och huer serdelis strengeligen

biude, att huer ether tiiltencker att giiffue och tiill gode redhe fornøge synn sogneprest och sognedegn same theriis rentte och aarlig rettighedth epther gamell seduonn, och som i aff arrilds tiidth giortt haffue, saa framptt som i ville, att ethers sogne prester och sognedegne schulle giøre ether then tiilbørlig tieniste och redelighedth, som thee ether pligtiig ære. Finndes och nogen aff ether ther emodth att giøre, thaa ville wij worre fogeder och lensmend aluorligen befalliit haffue att straffue ther offuer, som bør att straffues offuer thennom, wore bud och breff icke agte eller fuldgiøre viille. Thij lader thett ingenlunde. Giffuit wdj wor kiøbstedth Rodneby søndagen nest epther sanctj Matthej apostolj dag, aar etc. mdxlj.

Danske Mag. 3. R. VI, 307-8.

72.

1541. Slutn. af September. Klostrene og Kapitlerne skulde underholde Studenter ved Universitetet.

Tesse epther[ne] finge breffue, att holle studenther her i studiummet mett frij wnderholding tiill madt, dricke, kleder oc bøger, oc skulle the forskicke ther tiill the personner aff teris closter, som nogen hoff er j tiill religionens wpholdt oc forbedrelsse, oc nar the personer affkallis, skall forskickes andre i teris stedt oc i lige maade haffue theris wnderholling. Sor ij. Anduorskov ij. Ringstett j. Ebelholt j. Esserom j. Herritzwodt ij. Helnekercke j. Sancte Knudscloster i Otense ij. Westeruig iiij. Wor closter j. Wedskøll ij. Embcloster ij. Roeskyld capitell j. Lunde capittel j. Riffuer capitell j. Wiborg capitell j. Aarhus capittell j. Oluff Munch j.

Danske Mag. 3. R. VI, 309.

73.

1541. 21de Oktober. Kong Christian »bevilger, samtykker, stadfæster, tiltror og forordinerer« Mester Hans Tagesen til Superintendent i Ribe Stift, efter at han dertil var »begjæret og navngivet« af Kapitlet, Herredsprovster, Sognepræster og menige Kleresi smst., samt havde faaet Vidnesbyrd fra Universitetet om sin Lærdom og Levned.

Ny kirkehist. Saml. III, 28-9.

74.

1541. 27de Oktober. Om Kontrol med at Almuen i Skaane tiender rettelig.

Sty Pors vdj Lund fyck breff tiill alle fogeder, embitzmenndt och alle slott, herrede och leen offuer allt Skaane, att ther er berett, huorledes att mange bynder och tienner sidder och fortrycke thennom och vdj thette aar icke haffue epther recess och opnne breffs lydelsse kast theris tiennde och rettferdeligenn giffuit huer tyende kerffue, end dog tiilfornne ere vdgaadt ko: Matt: opnne breffue och syste paamyndelsze, att huer skulle rette seg epther att tinde retferdeligenn epther for^ne^ recess lydelsze, vnder thend straff, som ordinantzen och recess therom indholder. Thy beder ko: Matt: thennom alle och huer serdellis strengligenn biude, att the strags mett thett første, naar Sty Pors, som ko: Matt: haffuer befallit att vppebere Hans Nades paartt aff tienden, thennom ther om tilsigendis worder, vdj huertt herrit tiilkreffue femptann gamble, trofast dannemend, som vnder theris høgste faldtzmall skulle gannge i huer bundes gordt y huertt herrit och grandgiffueligenn offuer see och omkring kaste theres kornn och forfare, huilcke [haffue] tindet retferdeligen och fuldtgjortt mett theris tiennde, som the framførtt

haffue, och hues brøst thaa fynndes hoss nogle, att the thaa maa bliffue straffett epther ordinantzes lydelsze. Datum Antduordskoff torsdagen nest epther sanctj Seuerinj dag aar etc. Mdxlj.

Danske Mag. 3. R. VI, 311.

75.

1541. 29de Oktober. Kong Christian gjør vitterligt, at fattige, syge Mennesker i Viborg have nu haft for os et Brev, som Hr. Ove Lunge, Peder Ebbesen og Axel Jul beseglet og udgivet have, indeholdendes, at forskr. gode Mænd nogen Tid siden forleden efter vor Befaling vare forsamlede i Viborg, overværendes Mester Jakob, Superintendent, M. Anders Skovgaard, Ærkedegn, M. Niels Friis, Kantor, og menige Kapitel i Viborg, desligeste Borgmestere og Raad smst., og der handlede dem imellem om at skikke Ordning, Gud almægtigste til Lov og de fattige syge Mennesker til Hjælp og Trøst, i et Hospital, som vi ville have der oprettet. Hvilke forskr. gode Mænd have handlet dem saa imellem, at den Vaaning udi Graabrødre Kloster, med Huse, Vaaning, Abildgaard, Kjeldere, som nu forefundet er, skal blive til syge Menneskers Værelse. En af Kapitlet skal være Hospitalets Forstander. Kapitlet og Byen have udlagt noget Gods til de syges Ophold. Paa hele denne Ordning meddeles nu kgl. Stadfæstelse.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 203-4. Hofman, Fundat. III, 298-300.

76.

1541. 5te November. Kong Christian tillader de brandlidte Borgere i Aarhus at nedbryde S. Jørgens Kirke og Kloster smst. og benytte Sten og Tømmer deraf.

Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus. I, 134.

77.

1541. 6te November. Kong Christian giver Hans Boesen, Borger i Kolding, Brev paa S. Jørgens Gaard og Hospital smst. med Bønder og Tjenere og al Tilliggelse, at nyde i sin Livstid, dog at han skal bygge og forbedre samme Gaard og holde saa mange syge og saare Mennesker i Hospitalet, som den tilliggende Rente mest kan taale, og besørge dem med gode Huse, Senge og anden Underhold og Nødtørft, og anvende al Indtægten til de fattige, syge Menneskers Nytte og Behov.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 205.

78.

1541. 12te November. Kong Christian gjør vitterligt, at da den gamle Skole i Odense er for liden til en almindelig Skole, og S. Albani Kirke nu er ødelagt, tillades det, at forskr. Kirke herefter skal være og blive til en almindelig Skole; og efterdi den, som er Prior og Forstander i S. Knuds Kloster, altid plejer at holde Skolen i Odense ved Magt, skal forskr. Prior og hans Efterkommere bygge og forbedre samme Skole med Lofter, Tag og Vinduer, Vægge og anden Del, som behov gjøres, og altid have flittigt Tilsyn, at Skolen holdes ved Magt.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 206. D. Mag. 3. R. VI, 312. 4. R. IV, 234.

79.

1541. 12te November. Kong Christian gjør vitterligt, »at vi nu af vor sønderlig Gunst og Naade, saa og Gud almægtigste til Lov og Ære, og menige fattige, syge og saare Mennesker i vore Kjøbsteder Aars, Randers og Horsens og andre omliggende Herreder og Landsbyer til Gavn, Bedste og Husvalelse, haver det nu saa forordineret,

at Sortebrødre Kloster i Aars, med hvis Huse, Plan, Bygning og Abildgaard, som findes norden og vesten S. Nicolai Kirke, og desligeste det Vandløb, som der kommer igjennem Muren fra S. Karine Gaard, med alt andet for^ne Klosters Gaardsrum og Haverum herefter til et almindeligt Hospital til evig Tid være og blive skal, og alt det Gods, Rente og Rettighed indenbys og udenbys, som hidtil haver ligget og hørt til de Helliggjesthuse og Hospitaler i Randers og Horsens, skulle herefter ligge og høre til for^ne almindelige Hospital i Aars, og de fattige, syge og saare Mennesker, som ere i for^ne Hospitaler i Randers og Horsens, skulle indføres i det almindelige Hospital i Aars og der opholdes.

Nannestad, Hilaria Aarhus., p. 54-6. Christian III's Hist., Suppl. S. 49-50.

80.

1541. 14de November. En Præstegaard tillægges Sognepræsten ved S. Hans Kirke i Odense.

Wii Christiann (osv.) Giøre alle witterliigtt, att effther-thij att sanctj Hans Closters kircke her wdtj wor Kiøpsteedtt Odennsse er nu forordineret tiil en sognne kircke her samestedtzs, oc ther icke er en residens eller rett prestegaardtt tiil same kircke, som sognne presten kandt haffue syn woning oc werelse wdj, tha haffue wii aff wor synnerlige gunst oc naadhe wntt oc tiilladitt, oc nu mett thette wortt obnne breff wnde oc tiilladhe thesse effther-schreffne husse, som staae paa for^ne Sanctj Hans Kerregardtt, her epther att skulle werre oc bliiffue tiil en preste residens oc bolig tiil for^ne Sanctj Hanns Closters sognne kircke tiil euig tiidtt, som er først it murett huss wdtt mett Kerregaarden oc siugehus oc capellen vdt mett gaden; item en liiden gordzrom mett nogen smoo booder,

som ere indplanckit fran thee andre boder, som liigge tiil hospitalet; item en stold mett en stoldgaardt, som strecker seg i lengen sytten alne wdij øster oc wester, wdij breden fran streden oc ind tiil Bøellemosses huss fiorthen alne; item en haffue mett nogen abbil oc kaalgaardt i lengelse fran Bøllemoses haffue oc ind tiil Her Jenses haffue, som liigger weedtt then wester endhe, som er firesindstyughe alne oc halffotthende alne i lengen; item paa bregning i øster ende fran thet streede, som løbber fran Sanctj Hanns closter oc tiil then haffue, som Greers Hannsen i leye haffuer, oc Her Henrick Knudtzenns arffuinge tiilhører, tolff oc tyuffue alne; item wdtij then[1]) ende fran same streede oc tiil same haffue, som Greers Hansen haffuer, er otte oc tyuge alne wdtij breden. Huilckett for^ne^ stenhuss mett abbel oc kalgaardt, stolle oc stoldgaardt, mett alle the booder inden i gaarden, mett portt hussett wdij lenge oc brede, som thett begrebitt och forfunden er oc forschreffuitt staaer, then predicant oc sogneprest, som nu er eller her epther fore predicantt oc sogneprest tiil Sancttj Hans closters kircke kommendes worder, mue och skulle haffue, nyde, bruge oc beholle for en preste residents oc bolig tiil euigt tiidt, dog wndertagit thet lange huss wdtt tiil stredet nør fran gaden, som thee mange smoo boer er wdtij, huilckett skal frem i bliiffue tiil hospitalet, oc for^ne^ sogne prest ingthet skal befatte seg mett. Thii forbiude wii alle wore fogeder, Embitzmendtt oc alle andre, for^ne^ sogne prester tiil Sancttj Hanns closters sogne Kircke oc hans efftherkommer, sogne prester ther same stedtzs, her emodtt paa for^ne^ prestegaardt oc Residentzs, som forschreffuitt staaer, att

[1]) D. Kancelliregistr. tilføjer: vestre.

hindre eller i noger moodhe forffang att giøre, wnder wortt hylst oc naadhe. Giiffuitt wdtij wor Kiøpsteedtt Odennse Mandagen nest epther Sanctj Morthens dag, Aar etc. Mdxl paa thet ene. Wnder wortt Signett.

Christian. Relator Jacop Hardenberg,
høuitzmand vdj Nesbyhøffuit leen.

Orig. paa Pergament i S. Hans Præstekalds Arkiv i Odense. Jvfr. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 207. Originalen har Paategninger om at være læst til Tinge sex Gange i Tidsrummet 1598—1626.

81.

1541. . . . Kong Christian skriver til Bønder og menige Almue i Vendelbo Stift og Aalborg Len samt i Rinds Herred og Hinsted Herred, at Forstanderen i det almindelige Hospital i Aalborg, Hr. Peder Jensen, har ladet bygge udenfor Byen et Hus og Værelse til spedalske syge. Da det nu viser sig, at det af tidligere Konger til slige syge bevilgede Plovkorn, et Skp. Korn af hver Plov, er forrykket fra samme Hospital, saa befaler Kongen, at sligt Plovkorn, som tilforn har ligget til samme Kongens og Kronens Hospital og »spittelske« Hus i S. Jørgens Gaard, skal herefter ydes til forskr. almindelige Hospital.

Beskadiget Orig paa Perg. i Geh.-Arkivet, underskrevet: Jahan Friiss Cantzeler.

82.

1542. 27de Februar. Kgl. Stadfæstelse af en ældre Ydelse fra S. Hans Kloster i Odense til Hospitalet sammesteds.

Vi Christian (osv.) gjøre alle vitterligt, at os elskelige Christiern Pedersen, Domprovst i Viborg, haver nu været her for os med et aabent beseglet Pergaments Brev, som Doctor Herman, fordum Prior udi S. Hans Kloster i vor Kjøbsted Odense med menige Convent der sammesteds beseglet og udgivet haver, lydendes, det de haver

dennem og deres Efterkommere forpligtet aarlig til evig Tid at give og gjøre til Sygehuset en aarlig Fetalie og anden Hjælp, som samme Brev derom ydermere udviser og indeholder[1]). Hvilket Brev vi ud af vor synderlig Gunst og Naade, saa og de fattige, syge Mennesker til Hjælp og Trøst, have fuldbyrdet, samtykt og stadfæst, og nu med dette vort aabne Brev fuldbyrder, samtykker og stadfæster ved sin Fuldmagt at blive, ved alle sine Ord, Punkter og Artikler, som samme Brev indeholder og udviser, aarligen at holde udi alle Maader. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller være kunne, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd, som nu ere eller udi forskrevne S. Hans Kloster udi Odense kommendes vorder, og alle andre, for^ne^ fattige, syge Mennesker paa for^ne^ Fetalie og anden Del, som forskrevet staar, at hindre, hindre lade eller Forfang at gjøre udi nogen Maade, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Gottorp Mandagen efter Søndagen Invocavit, Aar Mdxlij. Under vort Signet.

Afskrifter i Karen Brahes Mnscr. 282, og i Odense Hospitals Kopibog for 1709 i Fyns Bispearkiv.

83.

1542. 26de April. Kong Christian tilstaar Mester Jørgen Samsing paa Aarhus Hospitals Vegne, at de Bønder og Tjenere, som ligge til samme Hospital, ikke skulle svare nogen med Arbejde uden alene de syge og Hospitalets Forstander paa de syges Vegne, dog at de skulle være forpligtede til at age Kgl. Maj.s Fadebur, naar Kongen drager der gjennem Landet.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 216.

---

[1]) Brevet, dat. Odense ipso die Catharinæ virginis 1503, findes meddelt hos Vedel Simonsen, Bidrag til Odense Bys Hist. III, 153.

84.

1542. 29de April. Kong Christian giver til Hospitalet i Aarhus et Stenhus i Horsens, som ligger paa S. Hans Kirkegaard sønden for Kirken imod Stranden, og som de syge nu ligge i.

Danske Kancelliregistr. 1535–50, S. 216. Dagen efter gav Kongen samme Hospital en Eng ved Aarhus Mølle (smsts. S. 217).

85.

1542. 2den Maj. Kong Christian pantsætter Grinderslev Kloster til Niels Jul til Astrup. Blandt Betingelserne vare: Han skal holde Klosteret ved god Bygning, og dersom der findes nogle Præster indgivne deri, skal han besørge dem deres tilbørlige Underhold efter gammel Sædvane.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 217.

86.

1542. 4de Maj. »Disse Sex oc tiue artickle, som bleffue paa Religions vegne beuilgede, samtyckede oc beseglede i Ribe, skulle holdis lige ved den rette Ordinantz, som i Ottense bleff offuerseet oc beseglet. Dog samme Ordinantz dermet vforkrencket i alle maade« [1]).

Wij Christian medt Guds Nade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koningh (osv.) Giøre alle witterligt, at effterthij thet thiit och offthe er beret for os, huorledis at wor Reformatz oc Ordinantze, som wij nu sist medt wort elske Danmarckis Riigis Raadt effther lerde mendz Raadt och samtycke haffue beseglt och obenbare ladet wdgaa, icke wedt macth holdes eller her til haffuer

[1]) Denne Titel findes paa den trykte Udgave af Artiklerne, der udkom 1542; men den fattes i det her aftrykte Originalexemplar. — Tallene i Randen nedenfor ere Numrene paa Artiklerne i den trykte Udgave, de mangle i Originalen.

haffdt syn framgangh, som thet seg burde; och paa thet at wy en gang for alle matte finde the raadt, middel och lempe til, huor medt altingist matte saa bliffue forordinerit oc bestillet, at samme wor Ordinantze kunde thes bedre haffue en godt framgangh, och aff alle och huer serdelis wedt magt holdes: Tha haffue wy thess til behoff ladet alle wore befalingsmendt, thesligeste alle Superindenterne offuer alle Stictherne offuer alt wort Riige Danmarck, forschriffue hidt til oss tiil wor Kiøbstedt Riibe, och befaled samme wore Superintendenter, at the skulde optegne alle brøster, huor medt the viste och kunde tencke, at samme wor Ordinantze mest och høigeste medt bliffuer forhindred, och thennom paa articler offuerantworde oss. Huilcket the och saa giordt haffuer. Huilcke samme articler wy nu medt wort elskᵉ Danmarckis Riigis Raadt, som nu her hoes oss tiilstede ere, haffue wdj alle fornᵉ wore Befalingsmendz for Stictherne neruerelse disputereth, offuerweyget och wdj saa made beraadslaget och samtyckt, som her effterfølger. Huilcke samme effterfølgende articler alle och huer serdelis liige weedt wor Ordinantze, som wy om Religionen haffue ladet wdgaa, wille [wy] at skulle wedt magt holdes. Dogh skal fornᵉ Ordinantze liige wel bliffue wedt syn magt, och her medt wære wforkrencket wdj alle made.

1. Først at som Superintendenterne haffue giffuet oss tiil kiende, huorledis at huare nogen Sogneprest døør eller affgaar her wdj Riiget, tha pleyger menige Sognemendt at trette om en Sogneprest at wduelge igien, hwar aff thiit och offthe skeer, at huilcken person, som haffuer flest Slecth eller Wennere wdj et Sogen, eller haffuer ther største parthen paa syn siide, then bliffuer Sogneprest, huadt heller handt er dwelig eller lerdt ther

tiil eller ey: Tha wille wy, at ther medt her effther saa holdes skal, at naar nogen Sogneprest døør eller affgaar, tha skulle menige Sognemendt straxt ther tiil keyse och wdnefne vij af the ellesthe och actisthe mendt ther wdj Sognen, huilcke samme vij mendt skulle haffue fuldt magt til med Herritz Prouistens Raadt och samtycke ther wdj Herrithet at keyse och wduelge en anden from lerdt mandt til theris Sogneprest wdj then døde och affgangne Sogneprestis stedt. Och huilcken person, som samme vij mendt medt Herritz Prouistens Raadt och samtycke y saa made wduelgendis worder, ther skulle sognemendene wære til freds och lade thennom nøige medt. Och samme Sogneprest, som wdj saa made wduelgis, skal straxt foruiises tiil Superintendenten, wdj huilckens Sticth samme sogen liggendis er, och ther af hannom examineris och offuerhøris, och siiden framdielis aff Superintendenten forschriffues til Befalingsmanden for Sticthet, och ther aff hannom stadfestis effter wor Ordinantzes liudilse. Dog huare nogen Riddermandz mandt haffuer Jus patronatus til nogen Kiercke, tha skal hand sielff wduelge och medt Prouistens Raadt tiilskicke en lerdt mandt til en Sogneprest tiil samme Kiercke. Dog at samme Person skal først forschriffues tiil Superintendenten och af hannom examineris och offuerhøris, om handt er lerdt och goedt for en Sognepræst, førre endt handt bliffuer indsat wdj samme sogen.

Icke skal helder samme Befalingsmendt for Sticthen 2.
mue for gunst, gaffue, wildt eller wenskab, emodt wor Ordinantzes liudelse, stadfeste nogen tiil Sogneprest, wden hand tiilforne er examinereth och offuerhørdt aff Superintendenten, om handt er lerdt och duelig for en Sogneprest; och ey heller mue tage pendinge for samme

Confirmatz, som skiedde wdj gammel tiidt. Møget mindre mue eller skulle Superintendenterne for gunst eller gaffue, wildt eller wenskab forhindre nogen til at bliffue Sogneprester, om the aff forne vij mendt ther y Sognet medt Herritz Prouestens Raadt er ther til wduelgt, och the ere lerde och dueligh til Sogneprester.

3. Item, at efterthij ther och findes stoer wskickelighedt wdj Ectheskaff och Huor sager, tha haffue wy ther om nu saa beuilget och endeligen beslutthet, at ther medt saa holdes skal, at alle Ecteskaffs sager og Hoersager wille wy, at the, som paa wore wegne haffuer Stictherne wdj befalingh, skulle medt Capittel wdj huer Stict steffne thennom fore och wdrette, och intet beswere Superintenterne ther medt, wden saa er, at ther kommer saa store drabelige sager fore, at the thennom icke wdrette kunde wden Superintendenternes Raadt; tha skulle the mue opsette samme sager paa nogen tiid, at the midler tiidt anthen schrifftеligen eller mundeligen kunde giffue thet Superintendenterne tiilkiende och ther paa fange theris gode raadt, huilcket Superintendenterne icke helder skulle mue wegre thennom. Kunde the och wdrette samme sager foruden Superintendenternes Raadt, tha skulle de inthet beswere Superintendenterne ther medt.

4. Och effterthij der icke er Capittel wdj wort Landt Fyenn, Smaalandene, eller wdj Wendelboo Sticth, tha skulle wore Befallingsmendt for Fyens Sticth tage then, som Prier er wdj Sancth Knuds Closter, medt nogre aff the actiste brødre, som ther indhe ere, eller andre aff Sogneprester eller lerde mendt, som ther nest wedt haanden boendis er, til thennom, at wdrette samme sager, som forschreffuet staar; huilcket wor Befallingsmandt for Wendelboo Sticth wdj liige made holde skal, och tage

huilcke lerde mendt, som hannom nest beleygen ere, til seg, at wdretthe liige som forschreffuet staar. Sammeledis liige saa wdj Smaalandene Lolland och Falster.

Som Superintendenterne och haffue ladet os tiilkiende giffue, huorledis at Sognepresterne ideligen aff Leensmendene besweris och thennom paaligges atskillige nye tynge och besweringer emodt theris Privilegier, och thesligest emodt wor Ordinantzes liudelse, tha wille wy wore Leensmendt her medt forbudet haffue, nogen nye beswering, emodt wor Ordinantzes liudelse eller emodt Sognepresternes theris Privilegier, at beswere eller paalegge thennom ydermere endt wdj Bispernis tiidt effter gamble seduane; meden thennom ther wedt beskytthe och handthaffue. Och ther som findes, at samme Befallingsmendt findes ther emodt at giøre, och aff Superintendenterne bliffue ther om besøgt eller tiltalne, tha skulle the lade thennom wnderwiise och rade bode paa, saa wy icke alle tiidt skulle bemødis eller besweris ther medt, och wor Ordinantze saa møgit thes bedre maa haffue syn framgangh. 5.

Sammeledis haffue wy nu och beuilget och samtyckt, at hware en Sogneprest haffuer tuende prestegaarde, tha skal presten boo wdj then ene och ther nyde frij Oldengieldt til syne eygne swijn och til ildebrandt, om ther er saa møgen skoffw til gaarden. Och aff then anden gaardt skal handt mue opbære och nyde alle frucht och landgildt. Dogh forswaret aff samme gaardt skal bliffue hoes rette offuerigheden; dog saa, at huilcke Sogne prester, som tiilforne wdj Bispernes tiidt haffue haffdt herligheden och forswareth aff then anden prestegaardt, the skulle och nu mue nyde samme herlighedt och forswar. Och huilcke som icke tiilforne haffner haffdt nogen herlighedt eller forswar til samme præstegaarde, the skulle 6.

thet her effther icke helder nyde. Dog skal liige wel Landgildet følge thennom. Och om saa er, at ther icke er skoff til then gaardt, som presten y boer, tha skal Sogne presten nyde frij Oldengieldt til syne eygne swyn och frij ildebrandt til skiellighedt aff the skoffue, som ligge til then anden prestegaardt, om ther er saa møgen skoffu tiil. Dog skulle wore Leensmendt haffue tilsiun medt, at presterne icke forhugge Skoffuene, som til samme theris prestegaarde ligge.

7. Item, huilcke som holde Capellaner, the skulle ingen Capellaner mue holde eller sette wdj samme sogne, wden the ere tiilforne aff Superintendenterne examinerede och offuerhørde, och Superintendenterne kiende thennom gode och duelige ther fore.

8. Och hues som noger Jorde eller eygendom ere komne fra Kierckerne eller prestegaarde medt wret, tha skulle Befallingsmendene for Stictherne diele samme eygendomme ther tiil igien.

9. Och effterthij at ther thiit och offthe er beret for oss, huorledes at ther skal være stoer tuist och weenighedt emellom Kiøbstedtzmendt och theris Sogneprester om Sognepresternis wnderholdingh, wdj thet at Sognepresterne icke haffue saa møgen rentthe, som the kunde holde thennom aff, och borgerne ere fast wuillige sielffue at wnderholde theris Sognepreste: Tha haffue wy nu therom saa beslutthet, at wdj alle kiøbsteder, huare the bruge affuel och pløige och saae, the skulle aff samme frucht retferdeligen tiende, effther som andre, ther affuel bruge, och alligeuel løne thennom medt Offer och anden seduanligh renthe, som the tiilforne er worden til eens om. Och paa thet at for^ne^ Sogneprester y kiøbstederne mue thes riigere fange theris opholdingh, och wy icke

alle tiidt skulle offuerløbes ther om, haffue wy vnth wor part aff samme Tiende at skulle huert aar forskickes och fordielles, Halfparten til Kierckens och anden parten til prestens behoff. Och wdj huilcke Kiøbsteder at ther icke saa møgit pløiges eller saas, at Tienden och then anden Renthe, som theris Sogneprester her til haffdt haffue, kandt forslaa eller til recke at wpholde theris sogneprest medt, tha skulle Borgerne och Sognemendene ther til legge pendinge af theris eyget, saa samme theris Sognepreste fange theris tiilbørlige wnderholdingh, paa thet at the thes bedre kunde haffue och fange duelige och lerde Sogneprester, som skulle lære och wnderviise thennom theris siels salighedt. — Och huare ther findis flere Sogne kierker wdj en kiøbstedt, och the icke sielffue kunde eller wille føde theris Sogneprester, tha skulle Sognemendene ødelegge en eller flere, paa thet the andre thes bedre og riigeliger mue holdes wedt magt.

Item, ther som och findes smaa kiøbsteder, som 10.
inthet pløige eller saae, och almoen icke er saa formaaendis, at the sielffue kunde løne och wnderholde theris Sogneprest, ther wille wij, at ther skal tilleggis noget aff wor part aff Tienden, saa møget som almoen kunde haffue til hielp at giøre och beskicke theris sogneprest en tilbørligh wnderholdingh wdaff, tiil seg, syn husfrue, børn och daglige folck. Dogh skulle Leensmendene haffue tiilsiun, at Borgerne och Sognemendene ther offuer icke forherde thennom, at inthet giffue theris sogneprest, och alleenisthe wille ligge thet paa os.

Item, huare och findes smaa sognekiercker paa Landtz- 11.
byerne, som icke haffue annexer, ther skulle Befallingsmendene for Stictherne haffue tiilsiun, och ther effter

leiligheden tiil samme sognepreſtes wnderholdingh legge nogen part aff Tienden, som oss tiilkommer.

12. Item skulle Bønderne och retferdeligen tiende effther wor Recessis och Ordinantzes liudelse, och lade thennom schriffue, hues the yde, aff sognepresten. Findes the tha at haffue tiendit wretferdeligen, tha skulle the therfore straffes effter wor Recessis och Ordinantzes liudelse; och huilche som icke lader thennom schriffue, the skulle straffes, liige som the inthet haffue tiendet.

13. Item skulle och wore Leensmendt aff alle wore och kronens slotte och gaarde tiende, paa thet at andre mue tage ther aff et gott exempel.

14. Item the gade huse och husemendt, som icke saae korn, the skulle høste och arbeide medt Sognepresten en dag om aarit, y thet stedt som the skulle tiende. Och alle pibberswenne och tieniste folck, som bruge kornseedt, the skulle ther aff sognepresten lade thennom schriffue, wnder then straff som forschreffuet staar.

15. Item skulle befallingsmendene for Sticthene huer wdj sit Sticth forfare, huare Degnene icke haffue sielff bolige: Tha skulle the see, huar the kunde flye thennom bolige aff kierckens. Och ther som the icke kunde fly thennom thet aff kierckernis, tha skulle de flye thennom Raadt y andre made, thet beste thennom mogeligt er. Och skal huer bonde giffue thennom saa møgit korn, som the haffue giffuit thennom aff arrildz tiidt. Och hues som thet korn och anden deel, som sognemendene nu giffue theris Degne, icke kan forslaa eller til recke, tha skulle wore Befallingsmendt ther om forhandle emellom Sognemenden og Degnene, at Degnene fange en tilbørlig wnderholdingh, saa thet gaar liigeligen tiil paa bode siider.

Item wdj Kiøbstederne och wdj the Lande, som icke saa rundeligen saaes korn, at bønderne kunde giffue theris degne korn eller pleyge at løne theris degne medt korn, tha skulle the giffue thennom, effther som the haffue giffuet thennom aff Arrildztiidt. 16.

Item, thersom en Bonde haffuer nogen sogne prest medt rette tiil at tale, tha skal handt tale hannom tiil for Herritz Prouisten, y huilcket herrith handt y boendis er, och Herritz Prouisten skal være plictug tiil straxt at hielpe bonden, saa møgit som ret er, offuer samme prestemandt, saa frampt som presten icke wil lade seg aff bonden fordiele til Tinghe. 17.

Item, at effitherthij ther och findes stoer wskickelighedt medt the Hospitaler her wdj Riiget, saa at huilcken som her tiil haffuer haffdt nogre Hospitaler wdj wære eller forswar, tha haffue de meer søgt theris eygen profiith endt the fattige theris: Tha wille wij, at ther medt her effther saa holdes skal, at wdj huert almindeligt Hospital skal tiilskickis och forordineris en goedt, from, Gudfrygtug mandt, huilcken som er anthen wgiiffth och fører et gott, frompt, kysk leffnet, eller och giiffth er och haffuer ingen børn. Then samme person skal forestaa samme Hospitale och wpbære och foruende alle then Renthe och Indkompt, wisse Renthe och wuisse, til the fattuge theris wpholdt och behoff, som y samme hospital ære eller thiidt indkommendis worder, och ther aff haffue syn klæde, føde och wpholdingh, och wdj alle made mene the fattige medt troo, wiidendis och rammendis theris gafn och beste. Och naar samme forstander døør och affgaar, tha skal hues handt effther seg lader bliffue hoes samme Hospital, och skulle the fattuge wære hans arffuinge. 18.

Och effitherthij then almectigste Gudt wære loffuet och benedideth, at then Spetelsche siuge icke er her y 19.

Landene saa almindelig, som hun war wdj gammel tiidt, tha wille wy, at alle Sanct Jørgens gaarde och andre smaa Hospitaler, som ere fundereth tiil Spetelsche folck, skulle læggis til the store almindelige Hospital y huert Landt eller Sticth. Och hues Rentthe och gotz, som her til haffuer ligget til samme Sancth Jørgens gaarde eller smaa Hospitaler, och icke er forlenthe nogre y theris liifs tiidt, skal her effther ligge och bliffue tiil samme, almindelige store Hospitaler och foruendis til the fattugis beste och ther aff aarligen giøris godt rede och Regenskab.

20. Och ther som nogre aff for^ne^ Sancth Jørgens Hospitaler er nogen forlenthe wdj theris liiffs tiidt, tha skal thet settis och taxeris paa en aarlig affgiift, som the, som haffue samme Hospitale y forleeningh, skulle huert aar giffue ther aff til samme almindelig Hospitaler.

Och wdj huilcke samme Sancth Jørgens Hospitaler som endnu findes Spetelsche folck, tha skulle the føris til the neste almindelige Hospitaler. Och skal hoes samme almindelige Hospitaler wpbyggis et bequembth hus anthen wdj Abildgaarden eller paa et andet bequembth stedt ther noget wdt fran, huilcket samme hus skulle samme Spetelsche folck legges wdj, och ther aff thet almindelig Hospital haffue theris røcth, waretagt, spiisningh och wnderholdingh wdaff en gryde, paa thet at ther inthet skal bliffue fortheret och forspilth tiil wnøtth, och icke holdis dubbelt omkosteningh.

21. Item wille wy och, at the, som er forstandere for samme almindelig Hospitaler, skulle huert aar wdj wor Befalingsmandz for Stictherne, Superintendenternis och Sognepresters y huer kiøbstedt offuerwerelse giøre gode och klare regenskab for alle then deel, lidet eller møget,

som the aff samme Hospitalers Renthe och Indkombsth haffue wpboret och igien wdgiffuet. Er ther och Capittel hoes samme Hospital boendis, tha skulle the sidde medt offuer samme regenskab.

Item, skulle Hospitalernis forstandere ingen macth haffue at tage nogen y samme Hospitaler for gunst eller gaffue, wiildt eller wenskab, wden the som thet stoerligen behoff haffue, och thet skeer medt Borgemesters, Raadz och Sognepresters Raadt och samtycke.

Item, naar nogen Superintendenth døør och affgaar, 22.
skal then Superintendenth, som wduelgis egien, giffue seg tiil Domkiercken och annamme samme Sticth och embede effther wor Ordinantzes liudelse. Och skal samme Superintendent, som wduelgis, nyde, bruge och beholde then renthe och Residentze, som handt tiilforne haffde, et halfft aar ther nest effter y thet mindsthe. Dog icke fløtthe førre endt om Paasken eller Sancth Michels dags tiide. Och then affdøde Superintendentis husfrue skal bliffue och saa lenge boendis paa Superintendentens Residentze, och skal hun til siine och then døde Superintendentis børns beste beholde halffdielen aff thet tiilkommendis aars Renthe, som Superintendenten tiilkommer.

Item, wdj huert Capittel, huor Domkiercker er, skal 23.
Capittel holde en lerdt mandt for en Theologum och Lesemester, och ther som the icke setthe eller holde then, som lerdt er, och then besørgis medt en erliig wnderholdingh och besoldingh, tha skulle Superintendenterne giffue os thet tiilkiende. Prior aff Sanctj Knudz Closter skal och wdj liige made holde en lerdt Theologum och besørge thenn medt liige tilbørligh wnderholdingh och besoldingh.

24. Item, huilcke personer som ere forlenthe med nogre Prebender eller Canickedomme, the skulle fløtthe tiil Domkiercken och residere ther hoes, och giøre tønge och tieniste effter Ordinantzens liudelse, wnder samme Canickedommers och Prebenders fortabelse; vndertagne the personer, som ere wdj Cancellerieth, Renthemestere eller andre wore eygne daglige tienere, eller the och ere til studium.

25. Och effthertij at thiit och offthe er kommen klage och kiæremaal for oss, at mange slaa huer andre y kierckerne och paa kiergaarde, tha wille wy, at kierckefredt skal forfølgis och straffis effter wor Recessis liudelse liige som tingfredt.

26. Item, the som icke holde helligt alle Søndage och andre høgtiilige dage, som ere berammet och bodne wdj wor Ordinantze, och findes ther emodt at giøre, anthen medt egth eller arbeide: Tha skal huer aff sit Herskab ther fore straffes liige som for Hellebrøde effther lougen, som er iij marck.

Til ydermere witnesbyrdt och bedre foruaring, at wy alle for^ne^ articler wdj alle theris orde, puncther och Clausuler, som the y alle made wduiise och indholde, wille aff alle och huer wore wndersatte, geistlige och verdzlige, skulle fultgiøris och wbrødeligen wedt magt holdes, haffue wy ladet trycke wort Signeth neden paa thenne wor Ordinantze. Giffuet wdj wort Kiøbstedt Riibe then Torsdagh nest effther Sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum dagh, Aar etc. Mdxlij^o^.

Christian.

Orig. med paatrykt Segl i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 267.

87.

1542. 4de Maj. Tilbagekaldelse af det Universitetet givne Tilsagn, om at ingen skulde forlenes med noget Kannikedømme, som ikke havde studeret i to Aar ved Kjøbenhavns Universitet.

Wij Christian etc. Giøre alle witterligt, att endog wij tilforne haffue giffuet wort vniuersitett och høyge Skolle wdj wor Stad Kiøpnehaffn preuileger, att wij ingen her effther, wden wore thienner wdj wort Cantzelie, wille forleene nogen prelatur, canickedom eller prebende, wden the tilforn haffde thu Aar studeret wdi for^ne Kiøpnehaffn: Tha wille wij samme Jus patronatus och herlighed med samme prelatur, canickedomme och prebende at forlee her med forbeholdet haffue. Dog paa thet at ther med thiiden skall icke bliffue brøst paa lerde mend her wdj riiget och paa the personer, som kunde och ere nyttige at brugis wdj religionen, tha wille wij liiguell allethiid haffue wor Raad hoesz the lerde mend wdj for^ne vniuersitet, huad fore personer at wij forleene och forsee med nogen prelatur eller prebende. Dog wore Candtzelie thienner och rentemester och andre personer, som kunde were Riiget nyttig, wille wij her med forbeholdet och wndertagitt haffue. Till yder mere windisbyrd haffue wij ladet trycke wort Signett neden paa thette wort obne breff. Giffuet wdj wor kiøpsted Riibe torszdagen nest effther Søndagen Jubilate, Aar etc. Mdxlij. Wnder wort Signett.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. 1537—1621. IV, 20.

88.

1542. 4de Maj. Kong Christian formaner Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Ribe til at sende to af deres yngste Medbrødre i Kapitlet til Kjøbenhavn for at

holdes til Studium, eftersom de havde siddet hans tidligere Skrivelse denne Sag angaaende overhørige.

Terpager, Ripæ Cimbr. p. 191. Chr. III's Hist., Suppl. S. 51-2. Et lignende Brev af samme Aar til Kapitlet i Aarhus omtales i dettes Registrant, Ny kgl. Saml. 754 Fol.

89.

1542. 5te Maj. Kong Christian giver Jakob Hardenberg (Lensmand i Næsbyhoved Len) Følgebrev til Tjenerne under S. Jørgens Hospital i Odense, at de herefter skulde svare ham til det almindelige Hospital i Odense (for hvilket han var Forstander, og hvorunder S. Jørgens Hospital nu henlagdes).

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 218.

90.

1542. 5te Maj. Kong Christian giver Christiern Pedersen i Odense (Domprovst i Viborg) Ejendomsbrev paa Koret i S. Albani Kirke i Odense med Sakristiet og den Grund, det nu staar paa, dog at han og hans Arvinger skulle give deraf til det almindelige Hospital i Odense saadan Jordskyld, som Jakob Hardenberg og Borgmestere og Raad taxere det for.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 218.

91.

1542. 5te Maj. Kong Christian giver Borgmestere og Raad i Vejle Brev paa den Rente og Rettighed, som ligger til de Vikarier, som Borgerne i Vejle have stiftet til nogen Tjeneste i deres Sognekirke, saaledes at den, naar de Personer, som nu have samme Vikarier i Forlening, ere døde, skal ligge til Skolen og Skolemesterens Underhold sammesteds.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 219. Wegener, Hist. Efterretn. om And. Sør. Vedel, S. 12—13, Not. 13.

92.

1542. 10de Maj. Kong Christian henlægger til Skolemesteren i Varde Kongens Trediepart af Tienden, som ydes af de Bønder, der bo udenfor Varde og pleje at søge til Varde Kirke.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 220.

93.

1542. 14de Maj. Kong Christian henlægger til Skolemesteren i Holstebro Kongens Trediepart af Tienden af Maabjerg Sogn, som er Annex til Holstebro.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 221.

94.

1542. 29de Maj. Kong Christian giver Skolemester og Hørere i Aalborg samt deres Efterfølgere Brev paa al den Jordskyld, Rente og Indkomst, som tilforn har hørt til Altere, Messer, Kalender og Gilder i Aalborg By og ikke hører Adelen til.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 222.

95.

1542. 1ste Juni. Kong Christian giver M. Thomas Riber, Besidder af Vor Frue Præbende i Aarhus Kapitel, Brev paa Elev og Hjortshøj Sognekirker til Erstatning for Vor Frue Kirke i Aarhus, som han oplod til Underholdning for Sognepræsten og Prædikanter smst.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 222-23.

96.

1542. 1ste Juni. Kong Christian gjør vitterligt, at paa det Domkirken udi Aarhus maa blive ved Magt, og unge Personer desbedre og ydermere kunde bevæges at give sig til Skole og øve sig udi fri Kunster og Lærdom, saa skulde det første ledige Kannikepræbende i Aarhus

Kapitel henlægges til Lønning for en Mand, »som retsindelig skal kunne prædike og læse den hellige Skrift«, og Kapitlet skulde beholde det første Vikarie, »som der efter udi Aarhus Domkirke først faldendes vorder og Os og Kronen tilkommer«, at besørge en lærd Person med, der kunde være Skolemester der i Byen.

Nannestad, Hilaria Aarhus. p. 58-60 (Aftrykket har flere meningsforstyrrende Fejl).

97.

1542. .... Kongebrev til Kapitlet i Aarhus, »at den Kannik, som haver det Kannikedom, som S. Clementis Kirke tilligger, at han skal forskaffe den Kapellan, som Sognepræst er udi for^ne S. Clementis Sogn, at han fanger sin tilbørlig Underholdning. Datum A^o 1542«.

Aarhus Domkirkes og Kapitels Registratur i Ny kgl. Saml. 754 Fol.

98.

1542. 3die Juni. Kong Christian henlægger Kongetienden af Hald og Lem Sogne til Randers Skole »til den Person, som er Skolemester i Randers og hans Efterkommere Skolemestere, al den Stund og saa længe hver haver samme Skolemesterembede, og ikke længere«.

Hofman, Fundationer. II, 367-8.

99.

1542. 7de Juni. Kong Christian tillader Borgmestere, Raad og Menighed i Randers at beholde den Helligaands Kirke og Koret smst. til en Sognekirke for deres By, og til Kirkegaard til samme Kirke og Sogn en Kronens Jord, som strækker sig paa den nørre Side fra Taarnet og nør indad, til Præstegaardens Jord vedtager; ligeledes til en Præstegaard til samme Sogn en Kronens Jord smst.

Desligeste skal S. Clemens Præstegaard efter denne Dag blive til Vor Frue Sogn til en Præstebolig, og hvad Jordskyld der i Byen, som plejer at ligge til S. Clemens Præstebol, skal herefter høre til hine to Præstegaarde, den Helligaands og Vor Frue; ligeledes skal al den Jordskyld, som tilforn har ligget til S. Clemens Kirke, herefter høre til den Helligaands og Vor Frue Kirkes Forbedring.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 225.

100.

1542. 7de Juni. Kong Christian henlægger Kongens Trediepart af Tienden af Almind Sogn til Lønning for Skolemesteren i Kolding.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 225.

101.

1542. 7de Juni. Kong Christian henlægger Kongens Trediepart af Tienden af Lem Sogn til Lønning for Skolemesteren i Lemvig.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 225.

102.

1542. 8de Juni. Kong Christian paalægger Indbyggerne i Skagen, at de skulle tiende retfærdeligen saa vel til Kirken som til Præsten og Kronen, og at Kronens Part af Tienden skal tilhøre Hospitalet i Aalborg.

Hofman, Fundationer. IV, 156-7.

103.

1542. 8de Juni. Kong Christian giver Aalborg By Brev paa hvad Kirkegods, Rente og Indkomst, som hidtil har ligget til S. Peders Kirke smst., der nu er øde og afbrudt, til S. Botilds Sognekirkes Bygning og Forbedring, dog at Tjenesten og Herligheden med Ugedagsarbejde af

S. Peders Kirkes Gaarde i Hasseris skal blive hos kgl. Maj. og Kronen til Aalborg Slot.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 228.

104.

1542. 10de Juni. Kong Christian gjør vitterligt, at »paa det at Skolen i Horsens maa og kan saa meget des bedre blive ved Magt at lære og optugte unge Personer udi til Religionens Forbedring«, saa henlægges Kongetienden af Tamdrup Sogn fremtidig til Lønning for Skolemesteren i Horsens.

Engelstoft, Univ. og Skole-Ann. 1809. II, 94-5. I Registre over alle Lande er Brevet henført til 7de Juni s. A.

105.

1542. 10de Juni. Kong Christian gjør vitterligt, at efterdi at vi nu have lagt den Præstegaard udi Resen til vor Slot Hald, da have vi nu derimod undt og tilladt, at denne Brevviser, Hr. Mads Daubjerg, Sognepræst i Skive, udi det Sted og for samme Præstegaard nyder og opbær vor og Kronens Part, som er tredie Part af al Tienden over alt Skive Sogn til sin Underholdning, til saa længe at vi udi andre Maade kunde fly ham en Præstegaard.

Heise, Dipl. Viberg. S. 229. D. Mag. 3. R. VI, 339.

106.

1542. 12te Juni. Om Bolig og Løn for Superintendenten i Vendelbo Stift.

Her Per Tomsen, superintendent i Vendelbo stygt, [oc] hans hustru Anne Lauritsdatter [fick] liffsbreff paa en kronens gord vdj Tystedt, som hand nu sielff iboer, med all syn rette tilliggelsze, [at] haffue frij och quijt vden all tynge och affgifft.

Item idem it breff, att hand skall aarligen vpbøre aff k: Mt: tinde saa møget korn, som hand schall aarligen

haffue paa sit embitzs wegne, och hues andit, som hand ther vdtoffuer schall haffue, pendinge eller anden dell, thet skall mester Henrick Gersken [ɔ: Gerckens] aarligen fornøge hannom aff samme tinde, till saa lenge ko: Mt: i andre maade kand foruisze hannom, huor hand skall aarligen vpbøre samme landgille och rente etc.

Danske Mag. 3. R. VI, 339-40. Jvfr. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 231-2.

107.

1542. 12te Juni. Kong Christian henlægger en til Hald Slot liggende Gaard i Siorup i Hornum Herred til Hospitalet i Aalborg som Vederlag for en Hospitalet tilhørende Gaard i Holstebro, som Kongen havde udlagt til en Præstegaard smst.

Hofman, Fundationer IX, App. t. Ribe St., S. 28.

108.

1542. 24de Juni. Kong Christian skjænker til Odense By S. Albani Kirke smst. med Hus, Tømmer, Sten, Kalk og anden Bygning, som der paa staar, til at bygge gode Vaaninger og Renteboder til Byens Forbedring; og skal Taarnet paa samme Kirke blive ved Magt, til at hænge Byens almindelige Stormklokke udi. Sammeledes maa Borgerne i Odense lade nedbryde det Chor, som staar i S. Albani Kirke, og samme Plads med al S. Albani Kirkegaard beholde til deres almindelige Torv.

Aktstykker, udg. af Fyns Stifts lit. Selsk. I, 62.

109.

1542. 24de Juni. Kong Christian gjør vitterligt, at paa det Mester Jørgen Jensen, Superintendent i Fyns Stift, og hans Efterkommere, Superintendenter smst., maa

vide, hvor han skal oppebære sin Rente og aarlige Opholdning, som er ham forordineret paa hans Superintendents Embede, og ikke skal have behov hvert Aar at fordre af os, som hidtil er sket, da have vi nu forordineret med dette vort aabne Brev, at efterskrevne vore og Stiftets Tjenere aarlig skulle yde Superintendenten i Fyns Stift efterskrevne Korn, Landgilde, Smørrente og Lam, dog saa at Superintendenten ikke skal ydermere befatte sig med samme Bønder end ene oppebære Renten; og Gjæsteriet, Ægter og Arbejde og al anden Herlighed af Godset skal blive hos vor Lensmand paa vore Vegne ... Det hele beløber sig til 4 Læster Malt, 2 Læster Rug og Mel, 2 Læster Havre, 40 Lam og 1 Td. Smør. Hvad anden Del, Oxe, Halm, Hø og Penge, som herforuden er samtykt Superintendenten, skal vor Lensmand i Næsbyhoved Len aarlig fornøje ham, indtil vi kunne forskrive ham det paa et andet Sted og da give ham vort Brev derpaa.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 234-8.

110.

1542. 24de Juni. Kong Christian tillægger Hospitalet i Aarhus kgl. Maj.s Trediepart af Korn- og Kvægtienden af Vejlby, Egaa, Lisberg og Brabrand Sogne.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 238.

111.

1542. 27de Juni. Kong Christian tillægger Hospitalet i Vejle kgl. Maj.s Trediepart af Korn- og Kvægtienden af (Øster) Snede og Gaverslund Sogne.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 239.

112.

1542. efter 10de August. Kong Christian tilskriver Kapitlet i Roskilde, at efterdi han har undt dem det

første Kannikedom, der falder i Roskilde Domkirke, til en Læsemesters Underhold, og deres Medbroder Hr. Hans Pedersen nu har resigneret dem sit Kannikedom til samme Læsemesters Underhold, da har Kongen undt dem samme Kannikedom, dog at de skulle begynde med det nederste Præbende og siden optere efter Kapitlets Ret.

Danske Kancelliregistr. 1535–50, S. 244.

113.

1542. 14de December. Kgl. Befaling til Abbederne og Priorerne om at yde Kongen følgende Hjælp af Klostrene, at betale inden Midfaste: Sorø Kloster 1500 Dlr. Antvorskov 1500 Dlr. Esrom 1000 Dlr. Ringsted 700 Dlr. Æbelholt 300 Dlr. Helne Kirke 400 Dlr. Herresvad 1000 Dlr. St. Knuds Kloster i Odense 1000 Dlr. Disse Abbeder fik Breve, at de maatte pantsætte af Klostrenes Gods for at fuldgjøre, hvad der fattedes dem i de nævnte Summer; dog ikke det Gods der laa næst Klostrene eller iblandt deres Enemærke-Skove. — Em Kloster 1000 Dlr. Vidskøl Kloster 1000 Dlr. Vestervig Kloster 1500 Dlr. Roskilde Domkirke og Kapitel 1500 Dlr. Lunde Kapitel 1200 Dlr. Aarhus Kapitel 1000 Dlr. Viborg Kapitel 1000 Dlr. Ribe Kapitel 1000 Dlr.

Danske Mag. 3. R. VI, 355-6. Flere Bevillinger for Klostere og Kapitler til at pantsætte af Stiftelsernes Gods for at udrede de fordrede Summer, findes i Danske Kancelliregistr. 1535—50 S 256-7. Danske Mag. II, 72-3. Kongebreve udgik i den første Del af Aaret 1543 til Klostrene og Kapitlerne, »at de skulle yde deres Rest af den Sum, de udlovet have, til Johannis næst kommendes, udi myntet rhinsk Guld, for nogen synderlig Aarsag, som Kgl. Maj. Magt paa ligger«. (D. Mag. 4. R. I, 4).

114.

1542. 21de December. Kgl. Befaling om at hver Sognepræst paa Landet skal give Kongen paa denne Tid

til Subsidium og Hjælp 12 Mrk. danske, hver Kirke 12 Mrk. og hver Sognedegn, som Degnegaard haver, 3 Mrk. Samme Subsidium skal oppebæres af Befalingsmanden over Stifterne, hver i sit Stift, og skal være udbetalt inden Kyndelmisse.

Danske Mag. 3. R. VI, 356.

115.

1542. 27de December. Kong Christian giver Hr. Gotskalk Vetsel Livsbrev paa Duebrødre Kloster og Gaard i Roskilde, hvilket herefter skal være et Kannikedom til Roskilde Domkirke; han skal underholde 6 fattige Personer, der skulle indtages i Klosteret for Guds og deres Armods Skyld og ikke for nogen Gave, de fire Personer efter den gamle Fundats's Lydelse og de to for Messerne og Tjenesten. Hver Dag skal han desuden give mindst to fattige Degne af Skolen et Middagsmaaltid. Han skal hvert Aar give Hospitalet i Roskilde 6 Pund Korn, paa det at han skal være delagtig i Kapitlets Rente, og han skal ikke optere eller opstige til et højere Præbende. Naar Hr. Gotskalk er død, skal alt hans efterladte rørlige Gods, naar hans Testamente er fuldgjort, blive hos samme Gaard til de fattiges Behov og annammes af hans Efterfølger som Inventarium.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 257.

116.

1543. 1ste Januar. Kong Christian tilstaar Mester Jørgen Jensen, Superintendent i Odense, og hans Efterfølgere, at de aarligen maatte oppebære 300 Mark danske for de 100 Daler, som ere ham tilsagte paa Embedets Vegne af den aarlige Byskat i Odense. Thi beder Kongen Borgmestere og Raad smst., at de hvert Aar ville overantvorde ham dem.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 259.

117.

1543. 18de Januar. Kong Christian henlægger til Helsingørs Hospital Kronens Anpart af Korn- og Kvægtienden af Grønholt Sogn i Krogens Len.

Hofman, Fundationer VII, 76-7.

118.

1543. 9de Marts. Kgl. Privilegium for Hans Tavsens Oversættelse af Bibelen.

Wii Christian mett Guds Naade etc. giøre alle witterligt, at oss elskelige Mester Hans Thausen, Superintendent udj Riiber Stigt, haffuer nu beretet for oss, huorledis at hand haffuer transfereret och wdsat Bibellen paa Danske, och agther thend met thed alder første ath lade prente och wdgaa wdj Trych, och lade thend selge her wdj Riiget thend menige Mand thill Gaffn och Beste. Thi haffue wii nu aff wor synderlige Gunst och Naade wnt och tilladt, och med thette wort obne Breff wnde och tillade, at Ingen skall egien maa lade prenthe samme Bibler wdj fiire sambfelde Aar efther thette wort obne Breffs Datum regnendis, och thersom nogen prenther, bogfører eller andre fordrister sig heremod at prenthe eller selge nogle aff samme Bibler her wdj wore Riiger och Lande, inden for^ne^ fiire Aar forløbne ere, tha skulle the thermed haffue forbrøt samme Bøgger och huis the haffue med at fare. Giffuet wdj wor Kiøbsted Riibe Fredagen nest epther Søndagen Letare Aar Mdxliij.

Røn, Biographia Mag. Johannis Tausani, p. 98-9.

119.

1543. 9de Marts. Kgl. Fundats for Lektoratet i Ribe.

Vii Christian mett Guudtz Naade Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Hertug wdj Slesuig, Holsten,

Stormarn och Ditmerschen, Greffue vdi Oldenboriig och Delmenhorst, giøre alle witterliigt, att oss Elskelige Capitell i Riiffue haffue berett for oss, huorledis att theris Capitell icke er formoendes att opholde en Theologum och Lesemestere epther wor Ordinantzes Lydelse, thaa haffue wii aff wor sønderliige Gunst och Nade wndt och tilladitt, och nw mett thette wortt obne breff wnde och tillade, paa thet att Religionen thes bedre maa forøgis och formeres, Guudt Almectigste tiill Loff, Heder och Ære, att en Prebende och Canickedomme vdi for^ne^ Riiffue Domkircke, som vacerer och ledig er epther Mester Morthin Krabis Døtt, maa och schall hereffther tiil euig Tiidt bliffue och were tiill en Theologum och Lesemesters Embede vdi for^ne^ Domkircke, saa att huelken Personn oc Lesemestere ther er och holdis, schal och ma nyde och beholde for^ne^ Canickedom oc Prebende tiill syn Wnderholding. Thi forbyde wii alle, y hvo the helst er eller were kunde, serdelis wore Fogeder och Embitzmendt och alle andre, for^ne^ Theologum och Lesemestere vdi Riiffue Domkircke, then Person som nw er, eller hwelken Person hereffther kommendes worder och Lesemester bliiffuer, paa for^ne^ Canickedomb och Prebende eller noghen thendz rette Tilligelse och Renthe tiil euig Tiidt, epther som forschreffuit staar, att hyndre, hyndre lade, eller vdi naagen Maade Forfang att giøre, vndher wor Hyllest och Nadhe. Giffuet wdi wor Kiøpstedt Riiffue Fredagen nest epther Søndagen Lætare, Anno Domini Mdxliij. Vnder wort Signete.

Christian. Relator Magister Johannes Tagonis
Superintendens Ripensis.

Orig. paa Perg. i Geh.-Ark. Terpager, p. 219-20. Chr. III's Hist. Supplem. S. 54.

120.

1543. 12te Juni. Kgl. »Vejbrev« eller Anbefaling af Odense Hospitals Almisseindsamling.

Vi Christian (osv.) hilse eder alle Riddere, Riddermænds Mænd, Abbeder, Priorer, Provster, Sognepræster, Borgmestere, Byfogder, Bønder, menige Almue og alle andre, som bygge og bo udi vort Land Fyn, Taasinge og Langeland, kjærligen med Gud og vor Naade. Som eder alle uden Tvivl vel vitterligt er, at vi nu have Gud til Lov og fattige Mennesker til Hjælp og Trøst ladet stifte og fundere et almindeligt Sygehus og Hospital udi vor Kjøbsted Odense og der indlagt mange syge, saare og uselige Mennesker, og flere med Tiden skulle der indtages; desligeste have vi nu ladet indkomme udi samme Hospital S. Jørgens Folk, paa det de desbedre skulle bespises af samme Stegers med de andre, og fange deres redelige Underholdning; hvilke fattige Mennesker der have eders Almisse og Guds Gaver vel behov: Thi bede vi alle, ihvo som helst denne Brevviser paa deres Vegne hænder for at komme Nat eller Dag, at fordre og fremme hannem til det bedste, givendes hannem til de fattiges Underholdning eders Almisse og Gaver, hvis I formaar og hvis eder Gud forlenet haver. Og byde vi alle Sognepræster, som han hænder for at komme, udi hvert Sogn, at de om Søndagen udaf Prædikestolen forkynde, undervise og tilraade deres Sognefolk hver udi sin Sogn, at de hjælpe de fattige med deres Almisse, og desligeste at lade Sognedegnen følge hannem omkring i Sognet at tilhjælpe at samle saadan Almisse og Guds gode Gaver, og dem udi et Register at skrive, saa de fattige maa fange der nogen Hjælp og Trøst. Dette ville vi, at saa skal ske. Thi lader det ingenlunde. Givet udi vor Kjøb-

sted Odense Tirsdagen næst efter Sancti Barnabæ, Aar Mdxliij. Under vort Signet.

Afskrift i Odense Hospitals Kopibog fra 1709 i Fyns Bispearkiv.

121.

1543. 12te Juni. Om at Præsterne skulde hjælpe til, at Odense Hospital kunde faa sine Tiendelam.

Vi Christian (osv.) hilse Eder alle Herredsprovster udi vore Lande Fyn, Taasinge og Langeland kjærligen med Gud og vor Naade. Vider, at Forstanderen udi vort og Kronens almindelige Hospital her udi vor Kjøbsted Odense har givet os tilkjende, at de fattige udi samme Hospital ikke fange deres Tiendelam til gode Rede om Aaret, naar der tiendes, som vi dennem af vor Part af Kvægtienden til Underholdning undt have. Thi bede vi eder alle og hver særdeles byde, at I ville forhandle med eders Herredspræster hver udi sit Herred, at hver Sognepræst udi sit Sogn gjører sin yderste Flid med sine Sognemænd, det man kan fange en god Dannemand, der vil for Guds Skyld tage sig den Umag til, som de gjorde udi Munkenes Tide, og annamme samme Tiendelam til sig at beskikke dennem udi en Græshauge til om Løverdagen der efter, at for^ne^ Forstander udi Hospitalet kunde fange Bud derom og lade dennem saa selv hente og besørge. Her vi os visseligen til forlade. Thi lader det ingenlunde. Givet udi vor Kjøbsted Odense Tirsdagen efter Barnabæ Dag, Aar Mdxliij.

Afskrift i Odense Hospitals Kopibog fra 1709 i Fyns Bispearkiv.

122.

1543. 31te Juli. Til Kapitlet i Roskilde om Underskrift paa nogle Artikler om Religionen.

Christian met Gudtz Naadhe Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning etc.

Wor Gunst tiillforn. Wiider, at oss elsk^e^ Docter Peder Palladius, wor Superintendent wti Sielands Stigt,

haffuer ladet beræth for oss, huorledis at ther skal were nogle wti eders Capitell, som icke ville wnderscriffue oc samtycke the Article, som nu sist wor disputerit wti wor egen neruerelse wdi wort Vniuersitet wdi wor Stad Kiøpnehaffn. Thi bede wy eder och wille, at i ladhe thennom, som icke endnu haffue wnderscriffuit for^ne^ Articler, inden fiorten Dage komme hid til høylerde wore Doctores oc Professores wti for^ne^ wor Vniuersitet wdi Kiøpnehaffn oc giiffue thennom tiilkende hues Tuill, som the wti vor religion haffue, och siden rette thennom effther at wnderscriffwe samme article paa Sancti Mauritii nu nest kommende. Her wiider altingest at rette eder effther, oc lader thet ingenlunde. Befallendis eder Gud. Scriffuit paa wort Slaat Kiøpnehaffn Tiisdagen nest effther Sancti Ibs Dag, Aar Mdxliij. Wnder wort Signett.

Dänische Bibliothek. VII, 134-9.

123.

1543. 12te Oktober. Kong Christians Fundats, hvorved bestemmes, at Sortebrødre Kloster i Ribe med alt Tilliggende, undtagen Kirken og Kirkegaarden, som skal blive til en Sognekirke, skal tilfalde det almindelige Hospital sammesteds; hertil lægges desuden en Del af Kronens Tiende af Skads Herred, tvende Enge ved Ribe, Helligaands Gaard og S. Jørgens Hospital sammesteds, S. Jørgens Hospital i Kolding og et Vicarie i Vorbasse Nebel. Forstanderen skal beskikkes af den kgl. Lensmand, Superintendenten, Kapitlet og Borgmestere og Raad. Hospitalslemmerne skulle indtages med Superintendentens og Forstanderens Vilje og Samtykke.

Terpager, Ripæ Cimbr. p. 524-5. Kinch, Ribe By efter Reform. S. 36-8. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 267-8.

124.

1543. 24de Oktober. Hospitalet i Odense tilstaas Hals og Haand over sine Tjenere.

Vi Christian (osv.) gjøre alle vitterligt, at vi udaf vor synderlig Gunst og Naade, saa og paa det at vort og Kronens almindelige Hospital her udi vor Kjøbsted Odense maa og kan saa meget des bedre blive ved Magt, have undt og tilladt, og med dette vort aabne Brev unde og tillade, at de fattige, saare og syge Mennesker udi for^ne^ Hospital maa og skulle nyde og beholde Hals og Haand over deres egne Tjenere, som nu til samme Hospital liggende ere, eller her efter der under kommendes vorder, saa at samme Hospitals Tjenere skulle være saa fri som Adelens Tjenere. Thi forbyde vi (osv.). Givet paa vor Gaard udi Odense Onsdagen efter S. Lucæ Evangelistes Dag Mdxliij.

Afskrift i Odense Hospitals Kopibog fra 1709 i Fyns Bispearkiv. Ovenstaaende Brev blev den 8de Maj 1639 stadfæstet af Christian IV. og den 28de Oktober 1651 af Frederik III. (Karen Brahes Mnscr. Nr. 282).

125.

1543. 5te November. Kong Christian tilllægger Skolemesteren i Lund S. Knuds Alters Vicarie smst., der fremtidig skulde være inkorporeret til Skolen.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 268.

126.

1544. 10de Februar. Kong Christian tilskriver Jørgen Gyldenstjerne, Ærkedegn i Ribe: »Vid, at menige Sognemænd udi Brøns Sogn have haft deres fuldmægtige hos os og beklage dem, at du haver sat og flyet dem en Sognepræst, som er uduelig. Thi bede vi dig og ville,

at du selv personligen giver dig did og med Superintendentens Raad og Samtykke sætter dem en Sognepræst, der er duelig for en Sognepræst, og Superintendenten kjender der god for«.

Ny kirkehist. Saml. III, 840-1. Brevet har dog der ved en Fejltagelse Aarstallet 1543.

127.

1544. 27de April. Kong Christian forlener Joachim Beck med Gavnø Kloster, mod at han skal forsørge Jomfruerne med deres tilbørlige Underhold og lade holde tilbørlig Skik i Klosteret efter Ordinansen (osv.)

Danske Mag. 4. R. IV, 327. Lignende Forpligtelser findes i en Mængde andre Klosterforleninger fra Christian III's Tid.

128.

1544. 9de Maj. Kong Christian bekræfter Sognemændenes Valg af Mester Anders Grøning til Sognepræst i Farsø, Vonsild og Svingelberg Sogne i Viborg Stift.

Heise, Dipl. Viberg. S. 237.

129.

1544. 15de Juni. Kgl. Befaling til Bisperne om at der skulde holdes Takkegudstjeneste i alle Kirker i Anledning af Freden (i Spejr) med Kejseren og de Burgundiske.

Heise, Dipl. Viberg. S. 238-9.

130.

1544. 25de August. Kong Christian giver Aarhus Kapitel Brev paa at maatte nyde Lime Præbende, som Hr. Morits Mortensen døde fra, til en Læsemesters og til fattige Studenters Ophold til evig Tid.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 272.

131.

1544. 25de August. Kong Christian giver Assens Borgere Brev paa, at de til evig Tid maatte nyde Hellig Kors Alter og Vikarie smst. til deres Sognepræsts Underhold.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 272.

132.

1544. 29de August. Kongebrev til Kapitlet i Aarhus, »at det skulde udlægge af Anniversarii Gods til Skolemesters Underholdning, til saa længe at det Vikarie, som er undt og stiftet der til af Kgl. Maj., [bliver ledigt]. Datum Otthoniæ die Veneris post Bartholomæi«.

Aarhus Domkirkes og Kapitels Registrant i Ny kgl. Saml. 754 Fol.

133.

1544, o. 25de September. Udtog af tre Kongebreve om kirkelige Forhold i Bleking og Skaane.

Stij Porss it breff, at kon. m^{tt} haffuer beffalit Stj Porss at affnamme vdj forsuar alle prestmend och theres gods och egendom vdj Blegynne, at huem som haffuer noger tiltall til prestmend, skall tiltale thennom fore theris herritzprouist eller Stij Porss.

Item at kon. mtts. lensmendt i Blegynne tilhielpe, att prestherne finge theres thienne och anden rettighed aff bønderne, effther kon. mtt. recess och gammell seduonne.

Item att presther och kircker moo igen faa hues gods, jord, ager och eng, som thennom fran tagit er emod dom och rett, och hues land gille och jordskyld tilbage stander, moo redelig tiill presterne och kirckeuerie vdtgiffuis och betalis mett første, och the hereffther icke bruge for^{ne} jord och kyrckernes egendom emod for^{ne} Stij Porss och kyrckerueries mynde och samtycke.

Danske Magazin 4. R. I, 31.

134.

1544. 26de September. Kong Christian forlener Christoffer Trundsen, »vor Mand og Tjener«, med Ebelholt Kloster i Sjælland, »dog saa, at han skal give og besørge de Præster, som i forne Kloster indgivne ere eller herefter der indgivne blive, deres tilbørlige Underholdning og Ophold, som han bør og dennem med Rette pligtig er; og derforuden være pligtig til at holde og fuldgjøre disse efterskrevne Artikler: Skal os elsk. regelbunden Mand, Hr. Anders [Ibsen], som nu er Abbed i forne Kloster, udi sin Livstid maa nyde og beholde det hans Herberge der udi Klosteret med saa megen Haverum og anden Del, eftersom han det nu udi Værge haver, og desligeste have sin Ophold til Mad, Øl og Klæder af den Biskopstiende, som ligger der til Klosteret af Kreyeme, Veyby, Blystrup og Helsinge, og dertil med have sin egen Stald og Fodermaal og Underholdning til to Klippere og en Dreng, og hvert Aar have 50 Læs Ved til Brændeholt og en Fjerding Smør og en Fjerding Oste og en Tønde Øl hveri fjorten Dage. Desligeste skal forne Abbed Anders beholde sin Ganger og to Foler, som er paa Eskilsø, som han solgt haver; sammeledes de Stude, han haver selv kjøbt; og skulle de Kvinder, som have deres Gaver givet der til Klosteret, nyde og beholde deres Underholdning og Rente, eftersom de nu tilforn haft have. Og skal Christoffer Trundsen være pligtig at betale hvis Gjæld, som findes, at forne Hr. Anders Abbed haver kjøbt Humle, Salt, Korn, Klæde [for] til Klosters Behov og Tyendeløn, saa at Abbeden ikke bliver krævet derfor. Og skal han gjøre os og Riget af forne Kloster tilbørlig Tjeneste, naar Behov gjøres, og

vi hannem derom tilsigendes vorder, og bygge og forbedre samme Kloster og Godset, som der tilliggendes er (osv.).

Hofman, Fundationer VII, 78-9. Smst. S. 79-80 findes et Brev, af 17. Decbr. 1560, hvorved Anders Ibsen, forh. Abbed i Ebelholt, giver sig i Helsingørs Hospital og overdrager samme de ovennævnte Tiender mod en aarlig Afgift. Ved Kongebrev af 1. Juli 1561 bleve de fire Kongetiender for bestandig henlagte til Helsingørs Hospital (smst., S. 80-1).

135.

1544. 28de September. Kong Christian giver Joachim Beck Jus patronatus til hans Sognekirke Førslev.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 273.

136.

1544. 17de November. Bestemmelse om Hospitalspræstens Løn og Embedsgjerning i Odense.

Vi efterskrevne Ejler Rønnov, Høvedsmand over Næsbyhoved Len, Jørgen Jensen, Superintendent over Fyens Stift, Christen Pedersen, Domprovst udi Viborg, Hr. Jens Pedersen, Forstander og Tilsynsmand til det almindelige Hospital her udi Odense, og Hr. Jacob Frost, Sognepræst til S. Albani sammesteds, gjøre alle vitterligt med dette vort aabne Brev, at vi have nu overlagt og besindet Capellanens aarlige Løn og Underholdning til det almindelige Hospital ibid., saa at han og hans Efterkommere Capellaner til samme Hospital, den ene efter den anden, skal aarlig have denne efterskrevne Løn, som herefter følger. Først et halvt hundrede Mark danske, som udi Riget gængse ere, et Madnød eller syv Mark danske, en halv Læst Byg, fire Ørter Rug, fire og tyve Skjepper Humle og ti Lam. Og skal denne for^ne^ Løn gives aarligen samme Capellaner til Redelighed til disse Terminer og Tider om Aaret: hver S. Michels Dag skal han fange de 25 Mark,

24 Skp. Humle, og S. Mortens Dag eller tre Uger derefter en halv Læst Byg, 4 Ørter Rug og det Madnød eller de syv Mark; om Midsommers Tid de ti Lam, naar Hospitalet oppebærer Tiendelam; og dertil en fri Residens med et temmeligt Inventarium; og siden den Paaske der næst efter den forne S. Michels Dag de andre 25 Mark. Og skal derimod forne Capellan, som nu er, og alle de Capellaner til samme Hospital kommendes vorder, have og holde slig en Gudstjeneste udi samme Hospital, som her efter følgendes vorder. Først at have og holde en Messe og Prædiken udi Hospitalet hver Søndag, som skal begyndes 6 slæt og endes halvgaaen otte; og om alle de Dage, der holdes landshellige, da haves og Tjeneste udi Hospitalet, ligesom der holdes og gjøres udi Sognekirkerne, og saa som om Søndagen begyndes sex slæt og endes halvgaaen til otte. Item hver Onsdag og Løverdag at prædike der inde, og det til otte slæt at begyndes og før ni slæt at endes, med mindre der falder nogle landshellige Dage næste Dagen før Onsdagen eller Løverdagen. Om saa sker, da maa Onsdags og Løverdags Prædiken blive uholden. Item udi de Dage om Ugen, som ikke prædikes, men alsomeneste tvende Peblinge af Skolen læse hver et Capitel eller en Historie, det ene af det Gamle, det andet af det Ny Testamente med en Psalme og Catechismo tilsammen, baade til deres egen og til de syges Forbedring, er Capellanen tilstede, da læser han et Argument eller Summarien til samme Psalme og det Gamle Testamentes Lejse, og paa sidsten en Collect. Er Capellanen ikke ledig, eller nogen anden Præst tilstede, da læser den største Pebling aleneste Collecten efter Fredsangen, som kaldes paa Latin: Da pacem. Desligeste skal Capellanen være overalt forpligtet en Dag om Ugen

at besøge alle deres syge, med stor og god Flittighed at forhøre alle deres Belejlighed, mest paa Samvittighedens Vegne; og hver Løverdag Aften og imod Højtiden overhøre dennem, som berettes ville. Sammeledes at være redebon uden al Forsømmelse Nat eller Dag, naar hannem tilsigendes vorder, at besøge dennem, som ligge paa deres yderste. Og saa skal den øverste Hører udi Skolen, der skikker sig redelig og vel udi Stedet og haver der sin daglige Kost, beskikke tvende Peblinger ind udi Hospitalet at sjunge med Capellanen hver Helligdag, og vel undervise dennem, som de danske Lejser skulle læse med Forstandighed om Søndagen. Disse forskrevne Puncter og Articler skulle baade Capellanen ubrødeligen og fast holde, om han vil have sin fulde Løn, og Høreren, om han vil have sin Kost udi Hospitalet. Til ydermere Vidnesbyrd hænge vi vore Signeter og Indsegl for dette vort aabne Brev. Skrevet udi Odense Mandagen efter S. Mortens Dag A° 1544.

To Afskrifter i Odense Hospitals Kopibog for 1709 i Fyns Bispearkiv.

137.

1545. 9de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, at Hr. Christiern Vind, Sognepræst i Skjern Sogn, har berettet, »hvorledes hans Præstegaard ligger ret paa en adelfar Vej, saa han derudover besværes med Gjæstning, Ægt og anden daglige Besværing af alle og enhver, som pleje at drage der for(bi) samme hans Gaard frem og tilbage«. Kongen tager derfor »hannem, hans Hjon, Tjenere og besønderligen hans Kirke og Præstegaard«, i sin kongelige Hegn, Værn, Fred og Beskjærmelse.

Ny kirkehist Saml. VI, 513-4.

138.

1545. 19de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, »at vi nu Gud allermægtigste til Lov og Ære, og paa det at her i vor Kjøbsted Ribe maa bo og holdes en Doctor eller Licentiat in Medicinis, den menige Mand her udi Riget til Gode og Bedste« ... have undt, tilladt og forordineret, at et Præbende og Kannikedom her i Ribe Domkirke skal henlægges til Ophold for en saadan.

Hofman, Fundationer IX, App. til Ribe Stift, S. 5-6. Krag, Christian III's Hist., Suppl. S. 79.

139.

1545. 28de Januar. Kong Christian tillader Hr. Claus Bertelsen, Sognepræst til Idom Kirke, at opbygge en Mølle paa den Strøm, der løber mellem hans Præstegaard og Kirken, hvorimod hans Efterkommere i Kaldet skulle fornøje hans Børn 10 Tdr. Mel aarlig i 10 Aar efter hans Død.

Hofman, Fundationer IV. 658.

140.

1545. 5te Februar. Kong Christian forordner efter Forestilling af Mester Anders Grøning, Sognepræst i Farsø, Vonsild og Svingelbjerg Sogne, at Torupgaard fremtidig altid skal være »Præstebolig og Residens til forskrevne Sogne«.

Heise, Diplom. Viberg. S. 243. Jvfr. D. Mag. 4. R. I, 104-5.

141.

1445. 7de Februar. Kong Christian bestemmer, at Testrup Hovedgaard med tilliggende Gods til evig Tid skulde blive under Viborg Hospital til de fattiges Føde og Underholdning. »Dog skal Hospitalets Forstander

være pligtig i nogle Aar at give af samme Testrup Gaard og Gods 50 Daler eller deres Værd til en Doctor eller Licentiat in Medicinis, som vi med Tiden hid skikkendes vorder til Byen at bo, hvilken der (næst Gud) med sin Lægekunst, Medicin og Forfarenhed kan være mange baade føre og vanføre til Hjælp og Redning, naar de hannem besøgendes vorder. Og skal Kapitlet her udi Viborg beskikke hannem en bekvem og ærlig Residens og Vaaning, han kan bo udi, og siden skal han have det første Canoni, der vacerer, som ikke er med vore Breve bort bebrevet enten til Skolen eller anden Guds Tjenestes Opholdelse«. Naar dette skete, skulde Hospitalets Afgift til Lægen bortfalde.

Heise, Diplom. Viberg. S. 243-5. Jvfr. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 276.

142.

1545. 7de Februar. Kong Christian gjør vitterligt, »paa det at Religionen des bedre maa ved Magt holdes, og fattige Børn udi Gudsfrygt og boglige Kunster maa oplæres og tugtes«, at Kronens Part af Korn- og Kvægtienden af Oddense Sogn i Salling skal henlægges til Underholdning for Skolemesteren i Skive.

Heise, Diplom. Viberg. S. 245-6.

143.

1545. 7de Februar. Kong Christian tilskriver M. Jacob Skoning, Superintendent i Viborg Stift, at Asmild og Tapdrup Sogne skulle være annecterede til Graabrødre Sogn i Viborg, »med al deres Rettighed, som Sognepræsten dennem udi Værge haft haver«.

Danske Magazin, 4. R. I, 54.

144.

1545. Februar. Udtog af et Kongebrev om Mageskifte af Præstegaardsjord.

Jens Mogensen[1]) [fick] en forscrifft till Claues Sestede[2]) at hand er begerendes en stycke Øre prestegardz jordt tiill magelauff och wil giøre presten fyllist vederlag, att hand tager nogre riddermends mend tiil seg och forfarer legligheden ther om, och siden tillseer, at prestegorden sker fyllest vederlag igen.

Danske Magazin, 4. R, I, 54.

145.

1545. 14de Marts. Kong Christian paalægger Viborg Kapitel at indkræve Domkirkens Skyld og anden Indkomst og dermed holde den vedlige, da den er saare forfalden baade paa Taarnet og Kirken, saa det kunde befrygtes, at hvis der ikke blev gjort noget ved den, vilde den blive »slet øde«.

Heise, Diplom. Viberg. S. 248.

146.

1545. 12te April. Kong Christian giver Hr. Morten Nielsen, Sognepræst i Rørup Sogn, Brev »ad gratiam« paa Kongens Part af Tienden af Rørup Sogn.

Danske Mag. 4, R. I, 63.

147.

15 5. April. Kong Christians Forskrift til Hr. Otto Krumpen, at han skal have Tilsyn med, at der ikke paalægges Hr. Mads Daugbjerg, Sognepræst i Skive, nogen Tynge med Rytterhold og Landsknægtehold, imod Ordinansen.

Danske Mag. 4. R. I, 63-4.

---

[1]) Landsdommer i Nørrejylland.

[2]) Stiftslensmand i Ribe.

148.

1545. 14de April. Kong Christian gjør vitterligt, »paa det at Skolen i vor Kjøbsted Aarhus maa og kan saa meget des bedre blive ved Magt at læres og optugtes unge Børn udi, Gud almægtigste til Lov og Ære og Religionen til Forfremmelse«, at Agri Præbende i Aarhus Domkirke maa herefter være og blive til Skolens og Skolemesterens Underholdning der sammesteds.

Nannestad, Hilaria Aarhus. p. 60-1. Krag, Christ. III's Hist., Suppl. S. 80. Af Registraturen over Aarhus Kapitels Breve i Ny kgl. Saml. 754 Fol. ses, at Originalbrevet har været dateret som i D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 278, og ikke saaledes som hos Nannestad.

149.

1545. 28de April. Kong Christian tilstaar Christoffer Gyldenstjerne til Iversnæs og hans Arvinger Jus patronatus og Herligheden til Ørslev Kirke i Vends Herred.

Danske Kancelliregistr. 1536—50, S. 278.

150.

1545. Slutn. af April. Udtog af to Kongebreve vedrørende Hospitalet i Odense.

Christiern Persen paa the fattiges wegne vti Odens en forscrifft till Eyler Rønnou, att kon. Mtt. haffuer vnt the fattige ett drefftig folle, att hand lader thennom antuorde en.

Item Klusitt her vden for Odense haffuer kon. Mtt. wnt halffdelen att mue bruges oc nyttes till hospitalens byggenings behoff, oc anden halffdelen till Lyngbye (ɔ: Lumby) kircke.

Danske Magazin, 4. R. I. 95.

151.

1545. (Juni.) Da Hr. Jørgen Madsen, Sognepræst i Skamby, forelagde Landemodet i Odense det Spørgsmaal, hvem det Græs og Brændsel, som faldt paa Kirkegaarden,

tilkom, enten Præsten, Kirkeværgen eller nogen anden, saa afgav Jørgen Jensen, Superintendent i Fyns Stift, Michel Nielsen, Sognepræst i Vissenbjerg, Knud Andersen i Hesselager, Peder Hansen [Bang] i Middelfart, Hans Gaas i Svenborg, Hans Madsen i Svaninge, Niels Pedersen i Nyborg, tillige med de øvrige Provster og tilstedeværende Præster, den Kjendelse, at alt Udbytte af Kirkegaarden tilkom Præsten. De beraabte sig i saa Henseende paa retslige Afgjørelser fra de forrige Bispers Tid og derpaa, at Kirkeordinansen havde tillagt Præsterne de samme Rettigheder, som deres Forgjængere havde haft i Bispernes Tid. Datum in comitiis nostris Otthoniensibus.

Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 284.

152.

1545. 1ste August. »Sligt ett breff wdgick, lydendes om kloster jomfruers wnderholdningh«.

Vij Christian etc. Giør alle vitterligtt, at som vij till forne haffue ladet vor obne beseglet ordinantz wdgaa, at alle jomfruekloster skulle bliffue wed magtt holden, oc ath the closteriomfruer, som i noghen closter ere, skulle were theris abedisse och priorisse hørighe och lydige, och i alle maade skicke thennom bode wdij theris omgengelse mett leffnet met huer andre indbyrdes tuctighe och hørsommelige, och icke draghe wtaff closterne att ferdis omkringh eller søge noghen laff eller gestebud eller haffue omgengelse mett løst seelskaff, som the kunde were møstencktt fore, som tilforn skedt er. Och ther emod skulle wore lensmendt eller andre closterens forstandere, som noghen jomfru closter y were och forleningh haffue, bygge och holde samme closter ved god bygningh och wed magtt, och besørge jomfruerne, som y samme closter ere, theres tilbørlighe wnderholdningh,

hues thennom bør met rette. Saa forfare wij dogh, att wor ordinantz y the maade aff begge partene, saa wel aff closteriomfruerne som aff theris forstandere, icke wed magtt holdis, thij haffue wij nu met wor elsk^{e} menighe Danmarcks riges raadt offuerweyet samme leylighed och giortt paa samme jomfru closter thenne effterschreffne skick, wtij saa maade som her effther følgher: ath huer closteriomfru, som er sin abedisse eller priorisse hørighe oc lydighe oc will bliffue wtj siit closter och skiicke segh effther wor ordinantz och beffalningh, som forschreffuit staar, then skulle samme closters forstandere, som samme closter y were haffuer, giffue huertt aar till hendis wnderholdningh først v t^{er} brødtt eller xxv sk^{er} meell, xiiij t^{er} øll eller ij p^{d} maltt och x sk^{er} humle, ij leffuendes suin, vj leffuendes lam, ij leffuendes feede faar, vj leffuendes geess, x par hønss, j f^{e} smør, j f^{e} saltett siildtt, ij wol røgett siildtt, j t^{e} saltett fisk, ij^{c} tørre huillingh, j^{c} fløndrer j sk^{e} bohuede gryn, j sk^{e} byggryn, j sk^{e} hawre gryn, j sk^{e} ærter, j f^{e} ædicke, iiij sk^{er} lønborgh salltt, x lass wedt, j lest kwl, j woll ægh, xij marck pendinge till sko och kleder, och huerrij too jomfruer en leffuendes oxe. Och ther imodtt skal samme closters forstandere, som mett samme closter forlentte ære, haffue allt for^{ne} closters gotz, som priorissen och jomfruerne sielff her till wtj were hafft haffue, och ther aff bygge och forbedre closteriidtt och clostergaarden. Bedendis och biudendis ther fore alle wore fogeder, embitzmendt och alle andre, som mett noghen jomfru closter forlentte ære eller y were haffue, eller ther mett her epther forlent bliffue eller her epther y were fanghendes wordher, atth y huertt aar till gode rede giffue och fornøye huer for^{ne} closteriomfru for sin person all for^{ne} fittalie och wnderholdningh, epther som

forschreffuet staar, och sammeledes haffue godt tillsiun, att priorissen och closteriomfruerne holde thennom erlighe och tilbørligh bode epther wor ordinantze och wtj andre maade, som forschreffuit staar. Och lader thet inghenlunde, wnder wortt hyllest och naade. Datum Haffnie sancti Petrj ad vincula dagh anno Mdxlv.

Danske Magazin, 4. R. I, 133-4.

153.

1545. 7de August. Skattebrev til »alle Kapitler og Herreklostere over alt Riget«.

Chriistiann mett Gudtz naade Danmarcks, Norigis, Wendis och Gottis koningh etc. Wor gunst tillfforne. Wiider, att wii er endnu en merkeliige sum pendinge bortt skyldiigh och agthe nu till thette nesthe komendes ombslagh att friie oss aff same giældtt, huor till wii en statligenn sum pendinge behoff haffuer, och thenom dogh wdenn wore thro wndersothis hielp ycke bekome kunde. Thii haffue wii nu wttj wor elsk^{e} Danmarcks riiges raadtz, som her hoss oss nu forsamblitt er, oueruerelsse ladett taxere och wptegne alle capitelle oc herre closther offuer altt riigetth, huer att komme oss till hielp metth en sum daller. Och ere i wptegnide for — daller att skulle wdgiffue till tuende terminer, halff partten indenn sancti Michels dagh først kommendes och siiste halff parthenn inden alle helliigens dage ther nesth effther. Thii bede wii etther och wille, attj rette etther epther, att finde raad till same dallere och fornøge thenom oss elsk^{e} Jørgenn Pederssøn, wor renthemesther, paa same for^{ne} tuende terminer. Tagendes hans quitantzie ther paa igenn. Datum Haffnie fredagen nest epther scti. Petri ad uincula dagh aar etc. Mdxlv. Wnder wortt signett.

Sorøe j^{m} daller. Anduordskow j^{m} daller. Essrom vj^{c} daller. Ringstedth vj^{c} daller. Helne kirke iij^{c} daller. Scti Knudtz closter vj^{c} daller. Em kloster vj^{c} daller. Wiiskiildt iiij^{c} daller. Westeruick j^{m} daller. Mariboe j^{m} daller. Roskiildtt capitell j^{m} daller. Vicarier ther samestedz iij^{c} daller. Wiiborigh capitell vj^{c} daller. Riibe capitell vj^{c} daller. Canicker oc vicarier i Kiøpnehaffn ij^{c} daller. Lunde capitell vj^{c} daller. Aarhuss capitell v^{c} daller. Vicarier ther sammestedz iij^{c} daller. Herridtzwadtt vj^{c} daller.

Danske Magazin, 4. R. I, 134-5.

154.

1546. 1ste Februar. Kong Christian giver Skolemesteren i Aarhus og hans Efterfølgere Brev paa en Del Jordegods, som Kapitlet smst. havde udlagt til hans Underholdning (se Nr. 96. 132. 148).

Danske Kancelliregistr. 1535–50, S. 282-3.

155.

1546. 10de Februar. Kong Christian giver Hospitalet i Viborg al Kronens Part af Kvægtienden af Rinds, Gislum, Nørlyng og Aars Herreder.

Hofman, Fundationer III, 303.

156.

1546. 11te Februar. Kong Christian gjør vitterligt, at vi nu Gud allermægtigste til Lov og Ære, og de fattige, saare og syge Mennesker udi vort almindelige Hospital i Viborg til Nytte, Gavn og Underholdning, have bevilget og samtykt, at Graabrødre Kloster her i Viborg med al dets Bygning, Gaarde, Huse, Gaardsrum og Kaalgaardsjord skal herefter være og blive til et almindeligt Hospital i Viborg til evig Tid, som fattige, saare og syge

Mennesker kunne have deres Værelse, Vaaning og Ophold udi, undtagen samme Graabrødre Klosters Kirke og Kirkegaard, som er forordineret her sammesteds til en Sognekirke. Da Hospitalet ikke havde nogen Skov, hvoraf det kunde have Olden og Bygningstømmer, henlægges til det en Gaard i Fardrup i Medelsom Herred, der hidtil havde hørt under S. Hans Kloster i Viborg.

Hofman, Fundationer III, 301-2. Om en anden Datering af Brevet se D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 276. Sml. ovf. Nr. 75.

157.

1546. 11te Februar. Kong Christian giver Hospitalets Forstandere i Aalborg Brev paa, at efterdi de, som ere Forsvar for de fattiges Gods, altid have Ærende til Viborg Landsting og i anden Maade, hvorpaa ligger Magt for samme Hospital, og derover fortære svære Penge i almindeligt Herberge, har kgl. Maj. tilladt, at de skulle have et S. Hans Klosters Hus og Bolig i Viborg, sønden op til Klostrets Kirkegaard, som Hr. Peder Jørgensen nu ibor, hvori de kunne have deres Værelse og bekoste dem selv.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 285.

158.

1546. 7de Marts. Kong Christian tager »os elskelige Hr. Prior og menige Konvent i Helligaands Hospital i Aalborg«, deres Tjenere og Gods i sin kgl. Beskjærmelse og bekræfter de dem tidligere givne Privilegier. Aarhus, Fastelavns Søndag.

Orig. paa Pergament i Geh.-Arkivet. Jvfr. Hofman, Fund. IV, 155. Dette Brev stadfæstedes den 2den Okt. 1571 af Frederik II. (Orig. smst.).

159.

1546. 14de Marts. Om at Kvinder, som ved Skjørlevned havde paadraget sig væmmelige Sygdomme, ikke maatte indtages i Hospitaler.

Christian met Guds naade Danmarckis, Norgis, Wendes oc Gottis Konning etc.

Vor synderligen gunst thiil forne. Viider, at wy ere kommen vdj forfaring aff wore almyndige Hospitals forstandere her vdj Riigett, huorledis att ther thiidt oc offte førris vanføre quinder thiil Hospitallit, som thiilforne vdj theris vngedom oc welmagt haffue leffuit vdj obenbare skiør leffnit oc førdt ett vtilbørligt leffnit, oc ther vdoffuer bleffuen forderffuit aff pocker, franszoser oc anden syøgdom oc Guds plage. Thii bede wy ether oc begiere, atj wnderuisze oc befaling giffue alle Sogne prester bode vdj Kiøbstederne oc paa Landsbyerne ther offuer alt sticktet, att the ydeligen oc all thidt aff predigestolen forkynde for then mienige almue, att nu saa besluttet ere, att huor saadan løsze oc forderffuit quinder, som aff saadan theris vnde oc løssafftige leffnit ere bleffuen forderffuit enthen aff pocker, frantzoser eller aff andre saadanne vrene oc spetalyske syøgdom, the skulle her epther thenne dag icke bliffue stædt eller anamet vdj noger Hospital at fange theris wnderholling, att huer ther fore wedt att thage seg ware oc giffue seg fran saadanne sleme oc løssafftige leffnet. Her vdinden skeer oss thiil willj, oc forlade wij oss ther wisseligen thiil. Befalendes ether Gudt. Schreffuet paa wor gaardt vdj wor kiøbstedt Aarhuss Søndagen Inuocavit aar etc. mdxlvj. Vnder wort Signet.

Udskrift: Oss Elsk^{e} Mester Jørgen, Superintendent vdi Fyøns Stickt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 224. Lignende Breve udgik til alle Rigets Bisper; jvfr. D. Mag. 4. R. I, 194, hvor dog Dateringen er en anden.

160.

1546. 14de Marts. Kong Christian forlener Anthonius Bryske med Provstiet i Odense, al den Stund han er Rigets Kansler, og siden skal samme Prælatur altid blive hos den, der har Rigets Indsegl, dog at han og de gjøre slig Tynge og Tjeneste deraf, som M. Anders Glob gjorde.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 286.

161.

1546. 27de Marts. Kongebrev til Lensmændene om Tryglere og om Kirker og Præstegaarde.

. . . . . [1]) Sammeledes att epther thij wij nu, then stund wij haffue omdragett her wtj wortt land Nørjuttlandtt, haffue sielff seett oc forffarett then store oc suare wskickelighet, som her wtj landet findes, saa well wtj kiøbstederne som paa landtzbyerne mett thesse tryggeller och fattiige folck, som løbe omkring, oc mange aff thennom ære karske oc førre oc løbe omkring paa landtzbyerne oc giøre bynder stor offuerlast, end dog wij tiilforne haffue ladett wore opne recess oc ordinantzs wdgaa, som wij mett wore elske Danmarcks riges raadtt [giort haffue] bode om tryggeller oc anden pollicj, att holdes her offuer altt riigett, oc samme wor recess wtj the maade dog icke holdes, huilcket oss icke lidett forundrer; thij wille wij teg nu her mett aluorligen beffalett haffue, att thu lader szaa bestille oc strengeligen beffale offuer alle thine leen, att jngen saadann trøggeller stedes att gaae anderledes, end som wor recess wduiszer, huilcken wor recess wij wille at thu teg aldeles epther rette schaltt. Sammeledes erre wij oc komen wtj forffaringe, huorledes att mange sogne-

[1]) Den første Del af Brevet handler om »den svare og dyre Tid« og hvad der kunde gjøres for at skaffe Bønderne Sædekorn.

kiercker oc prestegaarde paa landtzbyerne staa szaa gott som forffalden, huilckett icke komer aff andett, end atth en prest haffuer ii eller iij kiercker oc prestegaarde att forestaae, oc att same sogne ere szaa smaa, att ther icke ligger wden viij eller x bynder tiill same sogenne, szaa sognemendene icke formaae huercken att føde theres sogne prest, icke heller att holle theres sogne kiercke wed magtt og bygning, oc dog ligeuell icke wille søge till neste wpliggendes sognekiercke. Thij bede wij teg oc wille, att thu endnu met wor superIntendent, wtj huilckett stiigtt thine leen wtj liggendes ere, handler mett lemppe mett superintendenterne [*læs:* sognemendene], attj met tiiden kunde beuilge thenom tiill, att thee wille weluilligen forlade the szmaa anexe kiercker oc søge tiil thet neste sogen, ther wp tiilligendes ere, eller oc huer sognemendtt wille tiiltencke att bygge oc forbedre oc holle same theres sogne kiercke wed magtt, oc besørge theres sogne prest mett sin tiilbørlige wnderholding. Teslig^te^ haffue tilsiun mett same superintendentt, att sogne presterne ther wtj thine leen holle theres preste gaarde wed magtt, oc ther hoes forffarer, huad wnderholdinge huer sogne prest haffuer, oc optegne thet paa schrifftter oc giiffuer oss thet siiden tiilkiende, at wij ther aff kunde forffarre, huilcken som haffuer brøst, oc thaa ther epther kunde wtj andre maade lade forbedre theres aarligen wphold aff wor tiende, eller lade besørge thenom wtj andre maade; oc bode wtj thee oc andre maade haffue flittiige tilsiun mett, att wore ordinantzer, som wij bode om religionen oc andre rigens pollicj haffue ladett wdgaae, offuer alle thine len fuldttgiøres oc aluorligen wed magt holdes, saa fremptt att thu icke wille staa oss till rette

ther fore etc. Datum Aarhuss leffuerdagen post reminiscere, aar etc. mdxlvj.

Danske Magazin, 4. R. I, 192-3.

162.

1546. 6te April. Kong Christian befaler Esge Bilde, Stadtholder i Kjøbenhavn, at paalægge Admiral Theus Pryss at afstaa fra det ukristelige Skørlevned, hvori han efter Præsten Laurits Ribers Klage levede.

Ny kirkehist. Saml. VI, 377-8.

163.

1546. 7de April. Kong Christian forlener Hr. Niels Høg, Sognepræst i Tødslev, med Provstiet i Randers, som Niels Skriver fradøde, med Residensen og al anden Rettighed, at nyde saa frit som fremfarne Provster før ham, undtagen de to Sogne Hald og Lem, hvilke Kongen selv vil besørge med Sognepræster; han skal være kgl. Maj. huld og tro, Lensmanden paa Aarhusgaard, eller hvem der har Stiftets Gods i Værge, følgagtig, lade sig bruge af kgl. Maj. eller dem, i hvad Maade de have ham behov, og være Religionen (ɔ: Kirkeordinansen) undergiven.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 287.

164.

1546. 29de April. Kong Christian tillader Borgmester, Raadmænd og menige Borgere i Thisted, »paa det at Byen saa meget desto bedre kan blive bygget og forbedret«, at tilegne sig et Gildehus, sønden op til Kirkegaarden, i hvilket deres Sognepræst, Hr. Thomas, hidtil havde boet, og gjøre det til deres Raadhus, og derhos at nedbryde det ny Kapel udenfor Byen og bruge Materialierne af samme til det omtalte Raadhus.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 385.

165.

1546. 9de Maj. Kong Christian skriver til Esge Bilde, Stadtholder i Kjøbenhavn, at han sender til Kjøbenhavns Slot en Præst, ved Navn Hr. Povl, som Kongen havde lovet at forsørge med Underholdning i et Aarstid, medens han studerede. Var der nogen Plads ledig blandt de 12 Studenter, som fik Kost i Helliggjesthus, skulde han have den.

Ny kirkehist. Saml. II, 657.

166.

1546. 1ste Juni. Kongebrev om Indkrævning af Bibelpenge af Kirkerne.

Claus Vrne vdj Skone stigtt, Hans Vrne vdj Laaland oc Falster, mester Niels Friis vdj Viiborg stigt, mester Henrick Gierckens vtj Vendelbo stigt, mester Thommes, cannick i Aarhus, vdj Aarhus stigt, Oluff Persen i Riibe vdj Riiberstigtt, att thesse for^ne^, som opberer thee bibler penninge, ij daller aff huer kircke, att thee strags vfortøffuit oc vden al forsømelsze indkreffue oc vpberre hues som end nu egen star hoes kirckerne aff same bibler pennige oc siiden strags forskicke thennom til her Jep Heye, cantor i Roskilde, anseendes att pappiret til samme bibler er kiøbtt oc ligger wdj Helsingør, oc samme daller, som ther skal for vdgiffues, icke ere framkommen. Datum Kollingh tiisdagen post vocem jocunditatis 1546.

Danske Magazin, 4. R. I, 198-9. Jvfr. Kirkehist. Saml. II, 396-7, hvor Dateringen dog ikke er rigtig.

167.

1546. 13de Juni. Kong Christian gjør vitterligt, at os elsk. Prælater og Kanniker, som bo og residere hos Aarhus Domkirke, nu have ladet berette for os, hvorledes

der daglig paahænger dem stor Besværing og Tynge, [fordi] mange Personer, som ere forlenede med Prælatur og Kannikedømmer der, dog ikke bo hos Kirken eller have deres fuldmyndige Procuratores der, som i deres Sted opholde den Tynge og Tjeneste, der kan tilfalde dem, og efterdi at de nu ere ganske faa, som residere hos Kirken, finde de dem storlig besværede ved alene at opholde slig Tynge og Tjeneste. Da have vi af synderlig Gunst bevilget, at de Personer, som blive og [ere] forlenede med noget Prælatur eller Kannikedømme i Aarhus Domkirke, skulle være pligtige at residere hos Domkirken eller have deres fuldmyndige Procuratores der, som i deres Sted kunne opholde slig Tynge og Tjeneste som de andre Prælater og Kanniker; undtagen vor Rentemester og vore daglige Tjenere i vort Kancelli, som ere forlenede med saadanne Forleninger; naar disse ikke ere i saadan Tjeneste, skulle de dog residere eller have deres Procuratores der, og ville vi, at alle de, som ere forlenede med saadan Forlening, skulle være vor Ordinans undergivne. Ligeledes have vi af samme Naade undt, at menige Prælater og Kanniker smstds. maa og skulle have deres Bønder og Tjenere saa fri og kvit uden al Besværing, som de havde dem i Biskop Ove Bildes og fremfarne Bispers Tid. Thi forbyde vi osv. Koldinghus, Pinsedag. Rel. Johan Friis, Kansler.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 291.

168.

1546. 17de Juni. Kong Christian befaler Kapitlet i Aarhus at nedtage det brøstfældige Spir paa Domkirken

i Aarhus. Materialerne skulde tages i Forvaring til Brug ved Opsættelsen af et nyt Spir.

Danske Magazin, 4. R. I, 217. Af Aarhus Domkirkes og Kapitels Registrant, Ny kgl. Saml. 754 Fol., ses, at Brevet var dat. Lørdag næst efter Pindsedag. I Slutn. af Dcbr. 1546 fik Kapitlet i Aarhus et Kongebrev til Mester Morten Bussart (Bygmester), »at efterdi at de ere til Sinds at nedtage Domkirkens Spir, at han derfor vil være der hos, naar de ville opsætte en anden Spir og dertil være Forstander og tilhjælpe, at det maa gaa saa meget des bedre for sig«. Hans Stygge, Lensmand paa Silkeborg, fik samtidig kgl. Befaling om at fly Kapitlet Tømmer til Spirets Bygning (D. Mag. 4. R. I, 255-6). 1548 skrev Peder Ebbesen, Lensmand i Aarhus, til Kansler Joh. Friis, »at han vilde handle hos kgl. Maj., at hans Naade vilde hjælpe noget til Spirets Bygning« (Aarh. Registr.).

169.

1546. 24de Juni. Kong Christian tillader, at Hr. Hans Jepsen, Kapellan ved Domkirken i Roskilde, maa nyde det Vicarie, som Mogens Godske, Lensmand paa Roskildegaard, havde antvordet ham, indtil det Vicarie blev ledigt i Roskilde Domkirke, som Kongen havde forordnet til en Kapellans Underhold. Naar han ikke længere er Kapellan, skal den, der bliver det i hans Sted, nyde det dertil forordnede Vicarie.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 295.

170.

1546. 2den Juli. Kong Christian »er kommen i Forfaring, hvorledes at den menige Kristendoms Arvefjende, Paven, og hans Anhang practisere og agte at ville indfalde udi Tydskland og andensteds, hvor Guds klare og rene Ord prædikes og forkyndes, det at ville med Sværd og Blodstyrtning nederlægge«. Det paalægges derfor Biskopperne med det første at lade afholde Bededage i deres Stifter.

Ny kirkehist. Saml. III, 33-4.

171.

1546, o. 16de August. Kong Christian giver Hr. Melchior (Jensen), Sognepræst i Borre (Raklev) Sogn Tilladelse til at maatte bede om Hjælp over alt Kallundborg, Korsør og Holbæk Len til at lade opbygge samme Borre Kirke.

Danske Magazin, 4. R. I, 226.

172.

1546. 17de August. Udtog af tre kgl. Benaadninger, som D. Peder Palladius fik.

Dochter Peder Paladius fick breff tiill tolderne i Helsingør, att skulle fornøge hannom ett hundret daller, ko. Mt. ex speciali gratia hannom giffuet haffuer. [Datum Kallingborg tisdagen epther assumptionis Marie 1546. Relator Canceller Johan Friiss].

Idem fich breff tiill Mogens Godske, att epther thij docter Peder giffuer thennom madt oc dricke, som føre hannom theris landgilde, tha haffuer ko. Mt. egen wnt hannom att mue wppebere høøns oc gess aff thennom, som i saa maade yde hannom teres landgilde. Datum vt supra. Canceller.

Idem fick breff ad gratiam paa ko. Mts. anpart aff tienden i Brønshøy. Datum vt supra. Canceller.

Danske Mag. 4. R. I, 227.

173.

1546. Slutn. af August. Udtog af tre Kongebreve angaaende Stiftsskriveren i Vendelbo Stift.

Rasmus Perszen fick følgebreff tiill alle sogne folck, kircke werge oc sogne prester wtj Wendelboe stiigtt, att the skulle tiilgode yde oc fornøye hannom kronens kircke korn oc preste korn offuer alt for^{ne} Wendelboe [stiigt]. Datum Abramstrup.

Idem fiick breff tiill alle kircke werge ther wtj stiigtitt, huorledes att mange fordriste thennom tiill att icke tiill gode rede oc retteliigen lade thennom schriffue oc tinde epther recessens lydelsze: att the aldellis ingen tiende wppeberre aff nogen sognemand, wden huer lader seg schriiffue epther recessen.

Idem fick breff tiill alle kong. mts. fogetther oc embitzmendtt wtj Wendelbostiigt, att the ere hannom behiielpeligen, huor handtt thennom tiilsigenndes worder, att wdtfange, hues handtt paa kong. mts. wegne skall wppebere ther wtj stiigthet. Datum Abramstrup.

Danske Magazin, 4. R. I, 228.

174.

1546. 22de September. Kong Christian giver Hospitalet i Landskrone Brev »ad gratiam« paa Kongetienden af Asmindrup og Øre Sogne i Rønebjerg Herred i Skaane.

Danske Magazin, 4. R. I, 229. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 303.

175.

1546. 19de Oktober. Kgl. Skattebreve til Gejstligheden: alle Prælater, Kanniker og Vicarier skulde yde Kongen Tredieparten af deres Rente i dette Aar, alle Priorer og Abbeder ligeledes Tredieparten, alle Sognekirker Halvdelen af Kirkens Tiende, og hver Sognepræst Fjerdeparten af hans Rente i dette Aar. Halvdelen af Skatten skulde indbetales til Jul og Halvdelen til næste Paaske, alt »i Daler og Guld«. Kravet begrundes paa »den store Besværing, som os dagligen paahænger med Krigsfolk at holde uden Riget udi vor daglige Tjeneste og Besoldning«.

Danske Mag., 4. R. I, 236-8, 252. Krag, Chr. III's Hist., Suppl. S. 81-2.

176.

1546, o. 19de Oktober. Kong Christian giver Hr. Hans Spandemager, Prædikant i Lund, Brev paa, at Skreflinge Kongetiende skulde »ligge til Prædikestolen« i Lunds Domkirke.

Danske Mag., 4. R. I, 239.

177.

1546. 24de Oktober. Bestemmelser vedtagne paa Nationalsynoden i Antvorskov.

Decretorum Synodi Antvorschoensis Præfatio.

Cum in externis ritibus quibusdam, ad ornandum verbi ministerium institutis, diversitas esset, qua imbecillium animos non parum offendi comperimus, ipsa necessitas nos, a republica ad præcipuam curam religionis habendam vocatos, coegit, ut voluntate magistratus nostri publicum colloquium ac deliberationem de ceremoniarum jucunda concordia institueremus. Postquam igitur consensu jussuque Regiæ Majestatis de negotiis ad religionem spectantibus acturi convenimus, non novos dogmatum articulos condidimus, cum antea singulari Dei beneficio doctrinæ de vera pietate cultuque Dei constans atque consentiens forma ecclesiis hujus regni tradita esset ex verbo Dei, nec eas pluribus cæremoniis, quam quæ in Regia Ordinatione præscribuntur, onerandas duximus, sed tantum ut uniformitas et concordia externorum rituum iniretur, paucas constitutiones communi deliberatione conceptas suffragiis nostris consentientibus confirmavimus, quibus non abrogatam, sed partim explicatam, partim vero crebriori usui demandatam Regiam Ordinationem voluimus. Quare sui officii esse sciant parochi ac omnes ministri ecclesiarum hujus regni, ut his statutis ad communem concordiam in

religione firmandam editis obtemperent, vel ob hoc ipsum, quod e Regia Ordinatione non dissentiant nec sint aliena.

De electione ministrorum verbi.

Quoniam in eligendis ecclesiarum pastoribus interdum accidere solet, ut propter dissentiones partium aliasque ab causas vocatio ministrorum differatur, ubicunque vel constituti juxta Ordinationem Regiam electores inter se pertinaciter de electione contenderint, vel qui jus habent patronatus, electionis aut præsentationis, ipsam electionem aut præsentationem cum ecclesiæ detrimento et Regiæ Ordinationis contemptu distulerint, æquum est, ut illic, ad vitandos tumultus et animarum pericula, a Regia Majestate concessa sit superintendenti cum præfecto potestas constituendi illis idoneum ministrum, quia omni jure devolvitur potestas prospiciendi ecclesiæ ad superiores, quando inferiores suum officium debito tempore non faciunt. Ita enim habet Ordinatio, ut et tales abusus prohibeantur, et animarum pericula, quæ ex tali dilatione non raro contingunt, caveantur.

De juramento exigendo ab electis examinandis.

Cum exigua spes sit, ut hi ecclesiam fideliter doceant, qui illicitis artibus ob suam utilitatem parochias venantur, exigatur ab electis et examinandis ministris verbi juramentum, qui protestentur, nihil per simoniam ad electionem sui molitos esse per se vel per alios, occulte vel manifeste, et obligent sese ad depositionem ab officio, si constiterit contrarium; hoc enim abominandum esse et verbum Dei et Regia Ordinatio judicat. Idem sentiendum est de ædituis, qui neque obstricti erunt ad aliquid dandum pro habitatione ædituali.

De electione æditui.

Ut autem et hi rite ad suum ministerium vocentur, electio diaconorum seu ædituorum fiat per præpositum, pastorem et ludimagistrum, et quoniam non solum Latine interdum canere, sed etiam catechismum docere juventutem debet, cavendum est, ne ædituus admittatur, nisi Latine sciat.

De non accipienda pensione ab ecclesia relicta.

Quicunque parochorum necessaria aut gravi de causa vocationem mutare cogitur, relictam ecclesiam liberam relinquat, nec pensionem portionemve reddituum ex ea sibi reservet.

Cautela de mercenariis in Ordinatione expressa.

Cum Ordinatio nullos mercenarios admittat, hoc est, qui pacta mercede conducuntur ad talem operam ecclesiæ præstandum, unanimi consensu statuimus, ut tales, qui hactenus fuere conductitii, fiant parochi et pastores, ac solvant eis, quorum sunt ecclesiæ, certam et tolerabilem pensionem, de qua inter eos convenire poterit, consentiente superintendente, ut ecclesiæ eo doctiores habeant ministros.

De consensu superintendentis requirendo, antequam juvenes vel incogniti concionentur.

Cum Paulus et omnia ordine fieri in ecclesia, et verbi Dei præconem non solum doctrina sed etiam morum probata integritate commendatum esse velit, nemini in ulla dioecesi inordinato et incognito publice concionari licebit sine consensu Superintendentis, cujus interest cognoscere, cuinam partes docendæ ecclesiæ concedantur.

De articulo justificationis diligenter cognoscendo.

Cum articulus justificationis summa sit et scopus totius christianæ doctrinæ, rudiores parochi, qui nondum cognitum habent locum justificationis, ejus vel præcipue discendi gratia maneant aliquamdiu vel in Academia vel apud superintendentem vel ad minus apud præpositum, donec melius de justitia fidei edocti ad suas parochias majori cum fructu et laude erudiendas redire queant. Qui enim de reconciliatione justificationeque sui coram Deo deque causa vitæ æternæ propriæ conscientiæ ex verbo Dei non satisfecerunt, difficulter alios erudierint et viam salutis docebunt.

De libris.

Ut autem doctrina sincera et uniformis in ecclesiis retineatur, maxime adnitendum est singulis parochis, ut sibi sacra Biblia et reliquos libros utiles, maxime eos, quos præscribit Ordinatio, comparent. Utque occasio impiorum dogmatum eo magis tollatur, superintendentes vel per se vel per præpositum parochis, qui adhuc veteri fermento fortassis nonnulla ex parte delectantur, auferat omnes libros impios et inutiles, qui ad veram ecclesiæ ædificationem nihil conducentes semina errorum tecte in sese continent.

De idolis.

Et quoniam experientia testatur, simpliciores ordines adhuc nonnullis in locis imaginibus templorum ad aras procumbere adorationis gratia, quas certis locis contra Christi doctrinam idolatrico more affigunt, diligenter per ministrum verbi avocandus est animus populi ab admiratione et cultu statuarum, et pastores atque æditui observent, quæ imperiti sculptilia adorent, ut hæc tollantur, ut occasio hujus superstitiosæ adorationis, quantum fieri potest, auferatur. Atque

danda est opera cuique superintendenti, ut in templis tantum unum altare sit cum suis licitis ornamentis, quemadmodum una sacra coena sit atque communio.

De rosariis insuper et aliis reliquiis Papismi amovendis.

Utque remanentia adhuc papisticæ superstitionis vestigia non solum ab animis sed etiam ab oculis hominum removeantur, annitendum est, ut quæ adhuc gestantur rosaria, deponantur sub poena prohibitionis a coena dominica, et expostulandum cum pastoribus, qui hactenus hac in re negligentiores fuere. Præterea amoveantur candelabra, conviviorum vexilla et funebrium candelarum repositoria cum omnibus reliquiis papisticæ abominationis.

Denique omnino prohibeatur, ne quisquam monachorum cuculatus et cum platta ad concionandum suggestum conscendat, præsertim hoc cum genus hominum eo in loco tantum fere suo tali habitu dedoceat simplicem populum, quantum voce ipsa ex verbo Dei forte docere possit; nec porro ulli allegandi sunt ad vota monastica facienda.

De usu libertatis christianæ.

Quoniam adhuc infirmi reperiuntur variis in locis, qui traditionibus humanis conscientias allegatas habent, sciant primum sui officii esse parochi ecclesiarum, ut diligenter doceant adhuc imbecilles de usu libertatis christianæ. Deinde acriter arguantur omnes, qui ipsimet tempestive non audent uti libertate christiana, cum sint libertatis prædicatores, ut si post admonitionem protervi reperiantur, semoveantur ab officio tamquam suspecti de infidelitate, præsertim cum tales sua vel dissimulatione vel dilatione alant inscitiam superstitionemque infirmorum.

Qvod explicatio evangelii non recitanda ex libro sed ediscenda sit etiam simplicioribas parochis.

Cum usus rerum doceat nonnullas ecclesias vel ideo minus progredi in doctrina pietatis, quod frigidius doceantur ab iis parochis, qui scriptas aliorum explicationes evangelii tanquam dictata quædam ex libris pronunciant, non admittentur post hunc diem parochi minus industrii, ut evangeliorum enarrationem ex libro recitent, quia tales vel nihil vel admodum parum ecclesias ædificant.

De loco administrationis sacramentorum.

Nullo modo licebit pastori aut cuipiam verbi ministro sacramenta administrare in locis profanis, nisi in causa necessitatis apud ægrotos et imbecilles infantes, ne divina illa mysteria irreverenter tractentur et in contemptum veniant. Ubi coena Domini non poterit commode celebrari in choro ad summum altare pro populo, eligatur extra chorum altare in ecclesiis cathedralibus et collegiatis, et dicatur Confiteor sine ædituo, qui tunc canat Introitum; imperitiores autem parochi Confiteor, cujus formula exstat in manuali Danico, recitent. Kyrieeleyson canatur ter in urbibus sine vulgaribus verbis Danicis cum consveta melodia; in ruralibus vero ecclesiis cum Danica prosa jam in usum recepta. Gloria in excelsis Danice inchoetur et canatur semper ruri, nimirum Alleniste Gud. Sed in urbibus ad exercendam scholasticam juventutem Gloria in excelsis Latine in tribus majoribus festis canatur. Ut autem populus christianus invitetur et assvefiat ad cantandos psalmos concorditer cum ædituo, data opera æditus descendat infra chorum ad populum, maxime quando usitatiores hæ cantiones, videlicet Alleniste Gud etc. Nu

bede wy etc. post Haleluia: Wy tro alle sammen paa en Gud etc. Nu er oss Gud miskundelig etc., canantur.

De concionibus et publicis precibus.

Diligenter curandum, ut publica concio ordine et ritibus cum in Regia Ordinatione tum in Hafniensi conventu superintendentium præscriptis fiat et expediatur. Et quandoquidem puritate ministerii verbi divini communis salus ecclesiarum veraque Dei notitia in terris servetur, in publicis precibus concioni subjunctis pro ministerio verbi et conservatione scholæ publicæ et particularium sedulo oretur.

De exhortatione ante communionem coenæ dominicæ non omittenda.

Cum omnium christianorum, qui coenæ dominicæ participes esse volunt, maxime intersit cognoscere, quid et geratur et offeratur in hoc coelesti sacramento, et quem ob finem usumque filius Dei homo factus corpus et sangvinem suum illis donet, ne tantum consvetudinis ergo homines hanc sanctissimam synaxin accedant, nullo modo omittatur exhortatio ante coenam dominicam ad eos potissimum, qui communicaturi sunt. Et ne frustra exhortatio hæc habeatur, communicantes statim a concione ad altare se conferant. Ubi autem propter loci angustiam commode id fieri nequit, poterit admitti dispensatio, ita tamen ut communicantes suis locis collocati exhortationi intendant.

De notis.

Feriales[1]) notæ serventur per omnes ecclesias in oratione dominica et verbis coenæ recitandis.

---

[1]) Pont. har: finales, som maaske er rigtigere.

De elevatione.

Cum in ecclesiis regni Daniæ vel præcipua diversitas fuerit propter hanc elevationis cæremoniam, quæ tamen traditio est humana, decretum communi consensu totius synodi: Primum ut elevatio nullo modo in iis locis, quibus est abrogata, cum scandalo infirmorum recipiatur. Deinde ut populus fideliter ex verbo Dei et ipsa institutione coenæ doceatur de vero usu hujus sacramenti, ut vel sic tandem elevatio cum suis superstitiosis abusibus etiam in iis locis, ubi adhuc retinetur, commode et sine turbationibus possit abrogari. Verum ubi id tranquille et tam cito fieri nequit propter ruditatem simplicitatemque populi, habenda est illic ad tempus patientia. Interea tamen, si qui fuerint boni pastores, qui pro sua doctrina, pietate et prudentia, tam in urbibus quam in pagis, populum de vero usu dominicæ coenæ magis auditu et fide quam visu percipiendo ita erudierint, ut possit elevatio sine publico motu abrogari, hos judicamus melius magisque pie facere, accommodantes se iis ecclesiis, in quibus est abrogata, quam eos, qui eam diutius retinuerint.

De modo consecrandi.

Ut autem cum reverentia quadam consecratio dominicæ coenæ peragatur, in recitandis verbis coenæ sit hic consecrandi modus, ut minister teneat ante pectus omnes particulas, quæ æquales erunt, in patina simul; deinde finitis verbis honeste et reverenter deponat. Id ipsum in sacri calicis consecratione collocationeque observetur; nec mora sit inter consecrationem et distributionem; utque decorum observetur, minister postremus sibi sumat, si voluerit communicare.

De benedictione.

Serio omnes admoneantur, ut, quantum fieri poterit, exspectent benedictionem, potissimum autem communicantes. Hic admonendi sunt, ut ante altare maneant gratias agentes Deo pro donis acceptis, donec fuerit benedictio a ministro pronunciata.

Non canatur Sanctus et Agnus Dei nisi in summis festis.

De pertinacibus nolentibus communicare post diuturnam admonitionem.

Homines pertinaces, qui non communicant admoniti serio semel atque iterum a pastore, declarentur excommunicati, quia post tantam doctrinam et tot piorum exempla, quæ deberent merito invitare ad communionem cum christiana ecclesia, non sunt judicandi infirmi sed pertinaces contemptores verbi ac sacramentorum Christi, et ut deplorati ab omnibus illis arceantur, a quibus excommunicati prohiberi solent, nimirum a susceptione infantium in baptismo, secundo ne intersint sacræ communioni in coetu ecclesiæ vel apud ægrotos, cum ipsi sacram coenam contemnant; tertio solenni copulationi matrimonii ad altare. Nam synodus ipsa declarat omnes tales, cujuscunque ordinis aut status homines sint, propria pertinacia et verbi Dei contemptu excommunicatos esse et pro excommunicatis habendos ab omnibus Christianis ob diuturnam atque horribile scandalum, quo infirmi illorum exemplo vel a communione absterrentur, vel ad levius sentiendum dubitandumve de dignitate divini sacramenti incitantur.

De baptismo.

Cum baptismi actio Danice celebretur, juxta Ordinationis præscriptum, fiat ad imitationem exorcismi Lutheri, quibuscunque tandem idiomatismis regni Daniæ: formula

vero baptizandi, ut præscripta est in Ordinatione, omnino servanda est.

De domi baptizatis.

Exorcismi ad baptisterium recitandi non sunt, ubi puer est domi baptizatus, etiamsi aliæ cæremoniæ quædam ad declarandum susceptum baptismum sunt admissæ.

De matrimonio ministrorum verbi.

Cum verbum Dei et Ordinatio omnibus ordinibus hominum ad vitandam turpitudinem et ad cavenda scandala impudicitiæ matrimonium concedant, ut Deus ipse honesta propagatione educationeque sobolis glorificetur, maxime ministris verbi cavendum, ne contemptu ordinationis divinæ vel malis exemplis scandalo sint ecclesiæ Dei. Quare quicunque ex toto clero adhuc retinet apud se mulierem, cum qua vel olim illicite consvevit vel hodie turpiter vivit, vel de qua suspicio est probabilis, is eam dimittat vel ducat in uxorem ad evitandum scandalum; hoc enim verbum Dei et Ordinatio Regia postulat. Deinde quicunque diu convixerint quasi in matrimonio, vel privatim matrimonium inierint, quorum tamen conjugium non est publicatum, curent inprimis, ut publicetur, dum poenam publicæ excommunicationis vitare velint. Qui vero nunc vocantur ad ecclesias docendas, donum continentiæ non habentes, a lapsibus scandalosis sibi caveant, honestasque personas sibi ducant ob honorem publici ministerii.

De deductione funerum et sepultura.

Ad vitanda scandala in deductione funerum nemo sacerdotum, canonicorum, monachorum aut scholasticorum veste chorali aut superstitiosa utatur, nec quicquam Latine canatur. Nemo ministrorum verbi exhibeat suum ministerium cuiquam in sepultura, ubi volunt superstites cognati vel

amici cæremonias papisticas conservari. Debent enim christiani homines et verbi ministri officium humanitatis suumque ministerium in christiana et non papistica sepultura, in qua cæremoniæ non ethnicam dubitationem de mortuorum statu, sed testimonium fidei certæque salutis per Christum et certam spem gloriosæ resurrectionis in fide obdormientium præ se ferunt. Mox igitur ut funus ad sepulchrum allatum fuerit, sepeliatur juxta Ordinationem, et si post sepulturam papisticum quicquam tentaverint superstites amici, superstitio illorum pro temporis ratione ex verbo Dei arguatur. Et ubi ante inchoatam funebrem pompam minister verbi tale aliquid futurum suspicatur aut rescire poterit, præmoneat in tempore, ut scandala vitentur.

De scholis.

Quia singularis trivialium scholarum cura in Regia Ordinatione nobis commendata est et ex officio incumbit, ut vitetur confusio ingeniorum, quæ ex varietate doctrinæ juventuti propositæ oritur, volumus et statuimus, ut omnes et singuli scholarum trivialium moderatores uniformitati scholasticæ institutionis, quantum fieri potest, studeant. Ad quam conservandam singulis trivialium ludorum rectoribus tabulam a venerando viro D. D. Petro Palladio, Superintendente Sielandiæ, conceptam et conscriptam mittimus, quam in instituenda juventute ubique sibi proponant et diligenter sequantur[1]).

[1]) Peder Palladius's Anvisning med Hensyn til Skolerne (Tabula de exercitiis Scholasticis) er trykt i hans Formula visitationis prouincialis, 1555, Bl. C iiii—viii. Den er paany aftrykt med en Tilskrift til Skolernes Rektorer fra Biskop Hans Albretsen, i Ol. Theophili Paræneses seu præceptiones sapientes et utiles de vita ac studiorum honesta formatione, 1573, Bl. Aa—Aa 4. Et nyere Aftryk findes i Nyerups Hist. om de latinske Skoler (Hist.-statist. Skildr. III, 1, 14-18).

De scholastico exercitio in templis.

Servetur exercitium scholasticum quotidie in templis, quibus adsit schola, juxta Ordinationem; et ne literaria studia juventutis in scholis expedienda hoc exercitio templorum frequentatione impediantur, tantum unum quartale huic exercitio impendatur.

De parochiis assignandis scholasticæ juventuti, ut illic sint æditui.

Cum scholastica jnventus seminarium sit reipublicæ, maxime eorum, qui successu temporis futuri sunt verbi Dei ministri, justitia et pietas hoc postulat, ut ecclesia sustentationi litterariæ puerorum pro viribus prospiciat. Quare cum diaconatus ecclesiarum ruralium nonnullam opem studiosæ juventuti conferre soleat, omnes parochiæ circa civitates, in quibus scholæ sunt positæ, habeant scholasticos ædituos ex schola ejus loci, præsertim si ecclesiæ non remotius ab urbe vel oppido sint dissitæ, quam ut scholastici æditui a suo ministerio domum vespera diei Dominicæ redire queant.

De catechismo proponendo juventuti rusticanæ ab ædituis.

Cum autem (excepto ministerio, quod pastori in cæremoniis ac distributione coenæ præstatur) præcipua pars officii diaconorum ædituorumve (ut ita vocantur) sit rusticanam juventutem rudimentis christianæ religionis imbuere, ut eo citius velint rusticorum pueri catechismum a suo ædituo vel diacono discere, pastor non admittat quenquam ad coenam Domini nisi tenentem doctrinæ fidei christianæ rudimenta juxta Ordinationem. Et hic vel maxime sui officii in Ordinatione præscripti memores sint æditui in docendo catechismo, nisi velint officio privari.

De annua visitatione præpositi.

Ut autem omnia hæc præscripta ad conservationem religionis et cæremoniarum spectantia concorditer in ecclesiis servari queant, præpositi nullo modo negligant aut intermittant visitationem annuam, quam iis Ordinatio Regia injungit. Et ut eo alacriori animo suum officium ad gloriam Dei exequantur, dabitur opera, ut sua promissa mercede non priventur.

De relictis viduis ministrorum verbi in urbibus.

Cum Ordinatio Regia humaniter ac pie decernat, ut viduis defunctorum ministrorum verbi in civitatibus de habitatione aliisque commoditatibus provideatur, justissimum est, ut superstiti viduæ, maxime quod ad habitationem attinet, satisfiat, priusquam successor in ministerio defuncto ministro in residentiam succedat.

De hospitalibus.

Non licebit ulli oeconomo cujuscunque hospitalis rejicere ægrotum reipublicæ eleemosyna necessario indigentem, quem procuratores cum consensu ministrorum verbi et senatus civitatis offerunt, dummodo locus sit vacuus pro ægroto. Dabitur opera a superintendente, ut hospitalia in usum profanum translata pauperibus restituantur, juxta tenorem Ordinationis, ne vindicta Dei, qui judex et protector est pauperum, et aliena occupantibus et conniventibus incumbat.

De ordinario loco et tempore judicandi causas matrimoniales.

Judicia causarum matrimonialium certo et publico consistorio expedientur statis quatuor anni temporibus, excepto casu necessitatis, ut qui volunt aut debent, adesse possint.

Hæ constitutiones, quibus partim explicatur, partim memoriæ et usui commendatur Regia Ordinatio, nos a Rege vocati Superintendentes ecclesiarum Daniæ, Petrus Palladius, Sacræ Theologiæ Doctor et Superintendens Sielandicus, Franciscus Wormordi, Scaniensis, Johannes Taussøn, Ripensis, Georgius Johannis, Fionensis, Jacobus Schiøning, Vibergensis, Matthias Langius, Arhusiensis, una cum venerandis viris Johanne Machabæo, Olao Chrysostomo et Johanne Andreæ Seningio, Sacræ Theologiæ Doctoribus et Professoribus scholæ Hafniensis, in Dei nomine congregati in monasterio Antvorskouff, invocato Divino Spiritu, ad Dei gloriam et ecclesiarum regni Daniæ salutarem concordiam in religione firmandam, deliberatione et consentientibus suffragiis decrevimus. Decretas sigillis nostris omnes ac singuli confirmamus. Quibus ut omnes ac singuli verbi Dei ministri per totum hoc regnum Danicum in gubernandis suis ecclesiis per verbum et salutarem disciplinam sese accommodent, pro authoritate nobis divinitus concessa cupimus at amanter rogamus. Datum in Antvorskouff 24 die Octobris anno incarnationis Christi 1546.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml 277 g, 8vo. Aftrykket i Pontoppidans Ann. eccl. Dan. III, 287-96 (vistnok efter Ny kgl. Saml. 1171, 4to) er mangelfuldt.

178.

1546. 29de Oktober. Om den Kontrol, Stiftslensmanden i Skaane skulde føre med, at Almuen rettelig ydede Tiende.

Wi Christian etc. Giøre alle witterligt, adt wi ere kommen vdi forfaring, huorledis adt mange skal fordriste thennom thil och icke thiinde, som thennem bør medt rette effther vor Ordinantzis Liudelse. Saa haffue wj nu thilthroet och befalet oss Elskelige Sthi Pors, vor Mand, Thienere och Embidtzmand paa vor Gaard vdj Lund, adt

skulle offuer alt Schaanestict thil Thinge lade opkreffue 12 gode acte bønder, huilke som skulle grantske och forfare offuer alt thet herridt, som the vdi thilneffnis, hoess menige Almue, huilcke som retferdeligen haffue thiindet, och ther som the forfare nogen adt haffue thiindet wretferdeligenn, tha skulle the thet giffue fra thennem thilkiende vnder theris Faldtsmaal. Och ther som saa findis, adt nogen icke haffuer thiindet saa retferdeligen, som thennem burde adt giøre, tha skal for^ne^ Sthi Pors haffue fuldmact paa vore vegne adt straffe ther offuer effther vor Ordinantzis liudelse. Thi bede vi och biude alle vore Fogeder, Embidtzmend, Herridtsfogeder och alle andre, som for^ne^ Sthi Pors eller hans fuldmectige medt thette vort obne breff besøgendis vorde, adtj ere hannem behielpelige thil thinge och andensted, adt opkreffue samme 12 Mend, sammeledis och, ther som nogen findis icke adt haffue thiiendit retferdeligen, adt the mue bliffue straffede therfor effther vor Ordinantzis Liudelse. Ladendis thet ingenlunde. Giffuit paa vor Gaard vdi Lund Fredagen nest effther Sanctorum Simonis et Judæ Apostolorum Dag 1546. Vnder vort Signett.

Relator Sthi Pors, Embidtzmand
paa Lundegaard.

Ny kirkehist. Saml. II, 721-4.

179.

1546. 2den November. Kong Christian tillægger Hr. Hans Spandemager og følgende Sognepræster ved Lunde Domkirke Kongetienden af Nørrehvidinge Sogn.

D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 308. Den 6. Novbr. s. A. fik Hr. Hans Spandemager kgl. Løfte om det første Kannikedom, der blev ledigt i Lunde Kapitel (smst. S. 309).

180.

1546. 5te November. Kong Christian tilskriver Mogens Godske, »at han skulde fornøje de Prædikanter udi Kjøbenhavn tre Læster Korn, ligesom de finge i det næst forledne Aar«.

Danske Magazin, 4. R. I, 242-3.

181.

1546. 7de November. Kongebrev om at Præsten skulde fæste een og Kirkeværgen een Tærskemand at sætte til Kirkeladen for rettelig at adskille Kongens og Kirkens Part af Tiendekornet. Lund, Søndag næst efter Allehelgensdag.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128, 4to.

182.

1546. 12te November. Kong Christian henlægger Kongetienden af Hven til Helsingørs Hospital.

Hofman, Fundationer VII, 77.

183.

1546. 14de November. Kong Christian tillægger Hr. Niels (Povelsen), Prædikant paa Kjøbenhavns Slot, Kongetienden af Birkerød Sogn i dette Aar.

Danske Magazin, 4. R. I, 242.

184.

1546. 15de November. Om at Haraldsted Kirke nu som tilforn skulde ligge under Ringsted Kloster.

Abbed Niels aff Ringstedcloster fick Breff, som her epttherfylger.

Giøre alle witterligt, att oss elsk[e] Hr. Niels, Abbett wtj Ringstedcloster, haffuer nu hagdtt for oss wore forffeders framffarne konningers i Danmarck breff, lydendis, att Harrestedt kiercke oc prestegaard mett ald syn Herlighed schall

were och bliffue hoes forne Ringstedcloster, och samme abbett oc conuent i forne Ringsted ther att indsette en Sogneprest aff theris brødre, huilcken thennum løster, som samme breff wiidere formelder. Thaa haffue wij aff wor synnerlige gunst oc naade wntt oc tilladtt, oc nu mett thette wortt obne breff wnde oc tillade, att forne Harrested kiercke oc prestegaardt mett aldtt syn tilliggelse, ingthett wndertaget i noger maade, maa oc schall her eptther altiidt were oc bliffue till forne Ringstedcloster, oc forne Abbet oc conuent, som nu er eller her eptther ther i klosterit kommendis worder, ther att tilskiicke oc indsette en god lerdtt predicantt, som rettligen will oc schall lere oc predicke almuen Gudtz reene oc clare ordt fore oc were wor ordinantz, som wij om religionen haffue wdgaae ladet, wnderdanige; dog saa att then prest, som ther nu er mett forleentt, schall then hans liffs tiidt wbehindrit beholle. Cum inhibitione solita. Datum Soercloster tisdagen post Martini anno etc. Mdxl paa thett siette.

Registre over alle Lande Nr. 5. Fol. 153.

185.

1546. 27de November. Kong Christian giver Hr. Rasmus Hansen, [Kapellan] i Svenborg, Brev paa Skovmølle i Sunds Herred at nyde og beholde i hans Livstid, »efter de Breves Lydelse han derpaa haver«. Efter hans Død skal samme Mølle komme ubehindret til Kronen.

Danske Mag. 4. R. I, 247. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 313. Da Hr. Rasmus Hansen senere atter oplod sit Livsbrev paa Skovmølle til Kongen, fik han 16. Aug. 1550 til Erstatning Brev paa for Livstid at maatte aarlig oppebære 9 Ørtug Mel af Svenborg Mølle (smst. S. 449-50.)

186.

1546. 29de November. Kong Christian under Hr. Hans Jørgensen, Sognepræst i Bogense, Kongetienden af Skovby

Sogn, »ligervis som Erik Krummedige hannem den efter Kgl. Maj.s Befaling udlagt haver«.

Danske Mag. 4. R. I, 247. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 314.

187.

1546. 29de November. Kong Christian tilstaar Hr. Christoffer Mikkelsen, Sognepræst i Udby [i Fyn], paa ti Aar Halvdelen af Sognets Kongetiende, desuden skal han være fri for Gjæsteri i samme Tid.

D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 314. I Danske Magazin, 4 R. I, 248 kaldes det paagjældende Sogn Viby (et Sogn af dette Navn var paa den Tid Annex til Udby i Vends Hrd.).

188.

1546. Slutn. af December. Kong Christian skriver til Forstanderen i Hospitalet i Odense, at Borgmester og Raad i Faaborg maa beholde den høje Tavle og de to smaa Klokker og det Sejerværk i Helligaands Kirken i Faaborg (se Nr. 29).

Danske Magazin, 4 R. I, 255.

189.

1546. Slutn. af December. Kong Christian befaler Præsterne i Vendelbo Stift, at de inden otte Dage, efter at dette Brev var forkyndt og læst for dem, skulle have udgivet deres Gjæsteri, som de pligtige ere og staa igjen med, til (Stiftsskriver) Rasmus Pedersen, der har Befaling til at oppebære det. — Samtidig udgik Befaling til Kirkeværgerne i Vendelbo Stift om ligeledes inden otte Dage at levere Kongens Part af Tienden paa de Steder, Rasmus Pedersen anviste dem.

Danske Magazin, 4 R. I, 255.

190.

1546. Slutn. af December. Kong Christian giver Mester Jens (Knudsen Holm), Læsemester i Ribe, en For-

skrift til (Stiftslensmand) Claus Seested, at han lader ham følge i dette Aar Kongetienden af Jerne Sogn.

Danske Magazin, 4 R. I, 255.

191.

1546. Slutn. af December. Kong Christian tilskriver Ejler Rønnov (Lensmaad i Næsbyhoved Len), at han har undt Mester Michel (Nielsen, Præst i Vissenbjerg) Kronens Part af (Vissenbjerg Sogns) Tiende i dette Aar, og siden fremdeles mod en Afgift, om hvis Størrelse Rønnov skulde komme overens med ham.

Danske Magazin, 4 R. I, 255.

192.

1547. 16de Januar. Kong Christian overdrager Mester Hans Tavsen, Superintendent i Ribe Stift, efter eget Tykke at give eller nægte en Mand Dispensation, der havde søgt om Tilladelse til at ægte en Kvinde, som tidligere havde været gift med hans Næstsødskendebarn.

Ny kirkehist. Saml. III, 35.

193.

1547. 18de Februar. Forordning »om Aager-Penninge«.

Vij Chriistian etc. Giørre alle wiitherliigt, att epther thi att mange follige klagmaall for oss werritt haffuer om thet wchristelige aager, som mange wore wndersatte her wtj riigit schulle bruge och besuerie fatig folch metth, som nødes till wtj thieris store tranng at lonne pening, kuorn eller andenn diell, tha schulle the giffue saa møgit till renthe och aager ther aff, ydermere end thett kand beløbe seg, thett mand bortt lonner. Tha paa thett att sliig wchristelig handel, som skeer og bruges emod Guds retferdighet, moothe nederleges oc icke her epther yder mere bruges, saa att fattige folch, som er trengd till sin

neste, at lonne pening, kuorn eller anden diell, icke schulle mett aager besueres, haffue wij nu mett wortt elsk^{e} Danmarcks riiges raadtt, som her hoss oss tillstede er, giord ther sliig skick oc forandring paa, att huilcke som ere trengd till att lonne penninge, kuornn eller waare aff nogenn, och thett icke kunde bekome wden renthe ther aff att giiffue, tha schall thend, som bortt lonner, icke mue tage mere till renthe aff huer march danske weerdt end en skelling danske om aaritt, och ther som nogen will ydermere kreffue oc kome ther met wtj rette till herritzting, landz ting eller anderstedz, tha schall hannom icke mere till dømes aff huer marcks werdt, end som forscreffuit staar, huilchit huer maa wide at rette seg epter. Giffuit paa wortt slot Kolling huss ffredag nest epter sanctj Valentini dag, aar etc. Mdxlvij, wnder wort siignet.

Danske Mag., 4. R. I, 274.

194.

1547. 4de Marts. Hans Jørgensen (Sadolin), Vicarius i Kjøbenhavn, fritages for Skat, medens han studerer.

Giøre alle wittherliigtt, att wij aff wor synderliige gunst oc naade haffue wntt oc tiilladett, oc nu mett thette wortt obne breff wnde oc tiillade, att thenne Breffuisere, Hans Jørgensenn, vicarius wtj wor stadt Kiøpnehaffnn, att mue oc schulle werre quit oc frij for altt kong. tynge oc besuerring att giøre oc giiffue aff samme vicarie, som handtt nu wtj vere haffuer, emeden oc altt then stundtt handtt studerer vtj Kiøpnehaffn eller wdenn riigett hoss nogett vniuersitett. Cum clausulis consuetis. Datum Kolling fredagen post dominicam Inuocauit, Aar etc. Mdxlvij.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 158.

195.

1547. 5te Marts. Kong Christian gjør vitterligt, at paa det Gudbjerg Kirke og Præstegaard maa saa meget des bedre blive bygt og holdes ved Magt, og for Bøn af os elsk. Johan Friis til Hesselager, vor Mand, Raad og Kansler, have vi af vor synderlig Gunst tilladt, at vor og Kronens Part af Tienden af alt forskr. Sogn maa blive til samme Kirkes og Præstegaards Bygning, og Johan Friis skal aarlig lade høre samme Kirkes Regnskab.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 336.

196.

1547. Marts. Kong Christian giver Hr. Jørgen Knudsen, Sognepræst i Simmerbølle paa Langeland, Oprejsning for et falsk Brev, han skrev for Hans Smed i Rudkjøbing, og hvorfor han blev gjort nederfældig, og nu havde optinget (betalt Bøde) hos Lensmanden.

Danske Mag., 4. R. I. 271.

197.

1547. 5te April. Om Anvendelsen af en i den katholske Tid til Viborg Domkirke skjænket Lysestage.

Christian (osv.). Wor Gunst tiilfornn. Wiider, att oss elskelige mester Anders Skuoffgord, erchedegen vtj Wiiborg domkircke, haffuer ladit berette for oss, huorledis att ther er giiffuenn en gaard tiill Wiiborg domkircke, oc ther fore tiill nogne høgtiider om aarit skulle holles nogne lyess paa en lyssestage. Thij bede wij etther oc begere, att epther thij saadann tieniste er afflagt, attj thaa offuerweye, huad tieniste som Gud kand were till loff oc ere oc paa huilcken tiid at samme gords rentte kannd tilleggis epther wor ordinantzs lydelsze, enthen mett liusze att holle tendne ther wdj dom kircken eller tiill anden tieniste. Her wiider att rette ether epther oc lader thet ingenlunde. Beffalindis etther Gud. Screffuit

paa wort slott Kollinghuss tiisdagen nest epther palme søndagh, aar etc. mdxlvij. Wnder vort siignett.

Udskrift: Oss elskelig mester Jacob Skøning, superintendens wdj Wiiborgh stiigt, oc predicanter wdj wor kiøpsted Wiiborgh, samptligen oc huer besynnerligen.

Heise, Dipl. Viberg., S. 258-9.

198.

1547. 29de Maj. Kong Christian henlægger efter Forestilling af Mester Hans Tavsen Annunciationis Alters Vicarie i Ribe Domkirke, der var ledigt ved Hr. Søren Knudsens Død i Rødding, med alt dets Rente og Tilliggelse for bestandig til Underholdning for Ribe Skoles Hørere og fattige Peblinge.

Terpager, Ripæ Cimbr. p. 236-7. Christian III's Hist., Suppl. S. 84-5. D. Mag. 4. R. I, 300.

199.

1547. 29de Maj. Kong Christian gjør vitterligt, at han har erfaret, at mange af Kirkernes Jorder ere dem frarykte, og at de, der besidde dem, bruge dem som fri Ejendom, uden at yde Kirkerne nogen Afgift. Det paalægges derfor Kirkeværgerne i Gjørding, Malt, Skadst, Vester, Nørre og Øster Herreder i Ribe Stift ad Rettens Vej at vinde Jorderne tilbage til Kirkerne, og siden med Dekanens Vilje at leje dem ud til saadanne, der vilde yde Kirkerne det dem tilkommende.

Ny kirkehist. Saml. III, 35-6.

200.

1547. 29de Maj. Kong Christian giver efter Mester Hans Tavsens Forestilling Hr. Oluf i Møborg Forskrift til Niels Jul til Astrup, at han tilsteder ham at holde en

Kapellan til Nes Sogn, og lader ham følge hans Annex-præstegaard dertil.

Danske Mag., 4. R. I, 300.

201.

1547. o. 8de Juni. Kong Christian giver Mester Niels Palladius, Læsemester og Prædikant i Maribo, Brev til Abbedissen Margrete Jensdatter, at hun forskaffer ham den Læsemesters Underholdning, som det Konventsbrev, de derpaa selv udgivet have, videre formelder.

Danske Mag., 4. R. I, 301.

202.

1547. 8de Juni. Om Ansættelse af en Slotsskriver som Præst i Skanderborg.

Peder Schriffuer, Slottzschriffuer paa Schandelborgh,

Ffich liiffs breff paa Schandelborgh sogne kircke och Prestegaardt effter then Collatz lydelsse, som handt ther paa hagde aff Hans Styge, Embitsmandt paa Schandelborgh, och Mester Matzs Lanngh, Superattendent vdj Aarhuss stigt; dogh att handt schall lade bygge og forbedre samme prestegaardt och then wedt magt att holle. Thestigeste ther som saa skede, att for^ne^ Peder Schriffuer giffuer segh nogenn tiidt till nogen werdtzens handell och icke bliffuer geystligh, tha schall samme kircke och sogenn forlenes en anden. Cum inhibitione solita. Datum Odensse Odensdagenn nest effter Søndagenn trinitatis, Aar etc. Mdxlvij.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 46.

203.

1547. 9de Juni. Kong Christian forlener Mester Hans Fos, Læsemester i Odense, med Kongetienden af Søndersø Sogn.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 349.

204.

1547. 9de Juni. Kong Christian tilsiger Studenten Frants Mogensen Vor Frue Alter i Vor Frue Kirke i Odense efter Vikaren Hr. Jep Jensens Død, at nyde det al den Stund han gaar til Studium og studerer.

D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 349. Jvfr. D. Mag., II, 76.

205.

1547. 2den Juli. Om at Sognepræsten i Korsør ogsaa skulde have Taarnborg Sogn og derfor lønne en Kapellan.

Her Jens Jonssen och hans effterkommere, sognepresther vdj Korsøer, scal haffue breff, att Thorneborgh sogenn schal nu heer effter som tillfornn ligge till Korsøer sogenn, och schulle giiffue for^ne^ her Jens Jenssen aldt then rettighedt, som thennom bør att giøre theris sogne presth, dog saa att handt schal holle thennom en capelann for, som schall were bosiddendes vdj for^ne^ Korsøer och schal giøre thennom then tilbørlige tieniste vdj Korsøer, som handt bør vdj kircken och i scholenn, som ko. Ma^t^ nu thet will haffue beskickett.

Danske Magazin 4. R. I, 306. Jvfr. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 351.

206.

1547. 14de Juli. Et Vicarie i Vor Frue Kirke i Kallundborg henlægges til Skolemesteren smst.

Vi Christian (osv.) gjøre alle vitterligt, at Vi af Vor synderlig Gunst og Naade, saa og Religionen til Hjælp og Bistand, haver undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev under og tillader, at naar Hr. Hans, Vicarius til S. Gertruds Alter udi Vor Frue Kirke udi vor Kjøbsted Kallundborg, er død og afgangen, da skal samme Vicarie med al sin Rente og rette Tilliggelse lægges til Skolemesters Underholdning der sammesteds, og den

Skolemester, som nu er eller herefter kommendes vorder udi for^ne^ Kallundborg, samme Vicarie altid herefter nyde, bruge og beholde med al sin Rente og rette Tilliggelse. Thi forbyde vi (osv.) Givet paa vort Slot Kjøbenhavn Torsdagen næst efter Sancti Knud Konges Dag, Aar Mdxlvij. Under vort Signet.

Christian.

Hofman, Fundationer. X. App. t. Sjæl. St., S. 33.

207.

1547. 14de Juli. Kongetienden af Slangerup Landsogn henlægges til Skolemesteren i Slangerup.

Vi Christian (osv.) gjøre alle vitterligt, at Vi af Vor synderlige Gunst og Naade, Religionen til Bedste, haver undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at den Person, som nu er Skolemester udi vor Kjøbsted Slangerup, og hans Efterkommere, Skolemestere der sammesteds, maa og skal herefter nyde, annamme og oppeberge Vor og Kronens Part af den Tiende, som de Bønder, som besøge Slangerup Bys Kirke, aarligen pleje og pligtige ere at udgive, efter vor Recesses Lydelse; og for^ne^ Skolemestere den altid herefter og beholde skulle til deres Underholdning. Thi forbyde vi (osv.). Givet paa vort Slot Kjøbenhavn Torsdagen næst efter Sancti Knud Konges Dag, Aar 1547. Under vort Signet.

Hofman, Fundationer VII, 211.

208.

1547. 1ste September. Kong Christian giver Christiern Matzsen [Skytte], Student her udi Kjøbenhavn, Stadfæstelsesbrev paa Ravnkilde, Brostrup og Haversløv Sogne, at maa beholde dennem efter det Brevs Lydelse,

som han derpaa haver, som Axel Juel [Lensmand paa Aalborghus] beseglet og udgivet haver. Datum Hafniæ Egidii Dag.

Ny kirkehist. Saml. V, 709.

209.

1547. 4de September. Kong Christian gjør vitterligt, at vi af vor synderlige Gunst og Naade have taget os elsk. Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Roskilde, desligeste S. Lucii Domkirke, deres Hjon, Vornede, Tjenere og Gods i vort kgl. Forsvar, Hegn, Værn, Fred og Beskjærmelse, desligeste stadfæstet alle de Naader, Friheder og Privilegier, som ere dem givne af højbaarne Fyrste, Hr. Christiern, vor kjære Hr. Farfader, og alle andre vore Forfædre, fremfarne Konger i Danmark, saa at de skulle nyde dem frit i alle deres Ord, Punkter og Artikler, dog vor Ordinans om Religionen og vor Reces ukrænkede.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 355. Et lignende Brev udstedtes nogle Dage efter for Kapitlet i Lund (smst. S. 356).

210.

1547. 6te September. Udtog af en Række Kongebreve vedrørende kirkelige Forhold i Ribe Stift.

Thesse epther^{ne} breffue skal mester Hans Tawssen haffue.

Først eth kon. Mats. obne pergaments breff, at hans kon. Ma^{at} haffuer naadeligen wnt och giffuet then vicarie [hellig Kors Alters] vdj Wedell, som mester Jens Warder nu siist fraadøde, till thet almyndelig hospitall vdj Riipe tiill arme fattige siwge menneskes wpholdt.

Item følge breff till alle thienere och bønder tiill for^{ne} vicarie, som thiene nw ther till och tiilforen swaret mester Jens, at the her epther sware till hospitalet vdj Riipe.

Item ett kon. Ma^{ts} obne breff, at hans kon. Ma^{at} haffuer naadeligen wnt och giffuet thend cappell, ther stander viid Skyrnne, tiill hospitalit vdj Riipe, at forstanderne ther tiill mwe thend nedderbryde och selge steen och temmer att forwende tiill the fattige siwge menneskes gaffn, nytte och beste.

Item kon Ma^{t} haffuer nadeligen vnt hans k. Ma^{ats} part aff tyenden aff Ryndom sogen tiill en scolemesters wphold vdj Ringkiøbing.

Item thend første prebende och cannickdom, ther vacerer vdj Riper domkirke, for sogneprest tiil suorte brøder sogn vdj Riipe.

Danske Mag , 4 R. I, 318-9. Jvfr. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 356.

211.

1547. 1ste Oktober. Kong Christian giver Hr. Peder Skram Følgebrev til Kronens og Stiftets Tjenere under kgl. Maj.s Gaard i Roskilde, Haraldsborg Len og Svenstrup Len, ligeledes til alle Præster, Degne, Kirkeværger, Præstetjenere og Kirketjenere over alt Sjælands Stift, som Mogens Godske tilforn havde i Værge og Forsvar (se foran Nr. 27 og 59).

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 360.

212.

1547. 6te December. Udtog af Christian III's fjerde kjøbenhavnske Reces.

Wii Christian (osv.) giøre alle vitterligt, at effterthii Wii nu haffue forfaret, oc Oss aff wort elskelige Danmarcks Riigis Raadt, nu her hos Oss til thenne almyndelige Herredage her udi wor Stadt Kiøpnehaffn forsamledt . . . tilkende giffuet er, at mange atskillige Ordinantzer oc Handfestninger udgiffne ere aff framfarne Konninger i Danmarck, oc icke siunis alle at drage offuer een Mening,

aff hwilcket ther kommer stor Uskickelighed oc Tuedract, besynderlig i Dom oc Rettergang, forthi at the aff then menige Mandt icke ret forstaas oc brugis, tha paa thett att mandt kand oc hereffther haffue oc bruge een Ordinantz oc Skickelse for alle . . . tha haffue Wii nu med forbemeldte wore elskelige Danmarcks Riigis Raadts Raadt . . . beraadslaget, bewilgit, besluttet, endeligen til ens worden oc samtycket.

23. Om Gifftermaal, oc besønderligen eblandt Adelen.

(Forkortet Gjentagelse af Bestemmelsen i Odense Recessen af 24. Juni 1539, se foran, S. 137-8).

31. Om Tienden.

Item skulle Bønderne oc menige Almue til gode Rede thiende huer tiende Kierruff aff allehande Korn, oc thet skal ydes i Kierffuen, thesligest for huert tiende Høffuit aff Quegtiende skulle the giffue effter gammel Sedvanne, dog i Hallandt, Bleginge oc Lister oc andenstedz, huor the icke haffue saa rundeligen Kornsed, ther skulle the giffue Smørtiende, Brødt, Fisk eller oc andet, som the aff gammel Tid giort haffue. Endtdogh Adelen ere frie for Tiende aff theris Sedegaarde, paa thet att the skulle holde theris Tiennere til at thiende retferdeligenn, tha giøre dog theris Sogneprester Følleste for theris Umagh oc Tienniste, som the ville andsvare for Gudt, effttherthi att then, ther tiener, er sinn Lønn verdt, oc Sogneprester the ere icke mere pligtige att thiene Adellen til forgieffues endt andre theris Sognefolck. Endt klager Presten eller Kierckewerge paa nogen Mand, at handt ey haffuer retferdeligen thiendet, tha skal Lensmanden eller Hosbonden vere pligtige at lade kaste hans Korn,

oc findes hans Brøst tha udi nogre Maade, tha haffue forbrøtt synn Gaard till sit Herschaff. Endt vil Hosbonden ey hielpe Presten eller Kirckewergen til rette, tha klage thet for Konningens Lensmandt, oc handt scal tha hielpe thennom saa møget, som rett er.

33. Om Kirkeiordt, som er giffuen til Kirken.

(Lidt forkortet Gjentagelse af Bestemmelsen i Recessen af 24. Juni 1539, se foran S. 137.)

42. Om Hoersag oc Jomfruekrenckere.

(Gjentagelse af Bestemmelsen i Recessen af 24. Juni 1539, se foran S. 135, hvortil er føjet:) Huilcken som oc sagis oc kand skelligen bewises offuer at were Jomfrukrenkere, tha skal then therfore bøde ix marck til Quindens rette Werge oc viii Skelling grot til sit Herscaff.

Giffuet paa wort Slott Kiøpnehaffn S. Nicolai Episcopi Dag, Aar Tusendt Fem Hundrede Fyrgetiuffue paa thet Siuende.

Christian.

Rosenvinge, Gamle danske Love IV, 214-36.

213.

1547. 8de December. Kong Christian giver Hr. Lavrits Espernsen [Sognepræst ved Vor Frue Kirke] i Roskilde Brev ad gratiam paa Kongetienden af Ørsted Sogn i Ramsø Hrd. undtagen Havretienden, som skal ydes til Roskildegaard.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 367-8.

214.

1547. 17de December. Ny Fundats for Duebrødre Hospital i Roskilde.

Wij Christiann etc. Giøre alle vittherliigtt, att hogborne første och herre, Her Chrestian, fordom Danmarckis,

Suerrigis, Norgis etc. konning, wor kierre herre fader [fader], haffuer mett Biscop Oluff Morthensøns oc Cappitels i Roskylde raad oc sambtycke reformerett Duebrødre Hospitall ther sammestedt, oc skickett thett att vere ett Canickedømme, vdj saa maade att then, samme Canickedømme haffuer eller fanngenndis worder, skall aff thet guodtz och rennte, ther tilligger, holde fire fattige folck, somm for Gudtz skyldt vdenn pendinge eller gaffue ther indtagis skulle oc nyde ther friit huss theris liiffs tiid oc aarlige prouennte, effther samme breffs liudelsse; sammeledis thuo fattige degne aff Roskyld skole daglige tiill Middags maaltidt, mett flere artickler, somm samme breff inndeholder, huilchett paa nogenn tijd iche saa holdett er. Szaa haffue wij nu therfore, Gudth almegtigste tiil loff oc ere oc for^ue^ fattige folck, som ther dagligenn besørgis skulle, tiil hielp oc trøst, for^ne^ vor kiere herre fader faders breff oc skiick sambtyckt oc stadfest. Oc paa thett att end thuennde fattige folck skulle ther dagligenn besørgis mett liige prouennt somm the andre for^ne^ fire, tha haffue vij ther tiill vnntt oc tillagd wor oc kronens tiennde aff tuennde sognne, som er aff Vierstedt sogenn vdj Rinngsted herrit oc aff Siuff sogenn vdj Ramsøe herrit, som samme Cannick tiill Duebrødre aarligenn annamme oc vppebere skall. Oc saa titt oc offte somm samme Duebrødre Cannickdomme lediigtt er, och samme Cannick døer oc affgaar, som thett vdj vere oc forlenning haffuer, tha skall for^ne^ Roskylde Cappitell fuldmagtt haffue att vduelge enn andenn bequem mandt aff Cappitell, somm ther tiil nyttig vere kandt, oc sidenn forskicke tiil oss eller woris effterkommere konninger i Danmarch att annamme voris breffue oc foruaring ther paa. Oc thet Cannickedom, somm tha ledigtt bliffuer effther thenn

Cannick, som Duebrødre Cannickdomme fangenndis worder, skall forlennis scholemestherenn i Roskylde, om hand ey tilfforn Cannick er, saa att bode for^ne Hospitall och scholenn ther mett behielpett oc thess bedre vedt magtt bliffue kunde. Ville vij oc, att for^ne Cappitell schall huertt aar viij dage for Mauricij dag tiilskicke fire besindinge mend aff Cappitell, som tha skulle besee Duebrødre kircke oc the fattige sødskenns, huss omm the holdis vedt magdt oc liige; sammeledis forfare vdj sandhedt, om for^ne skich mett the fattiges prouenthe oc vdj alle andre maade vbrødeligenn holdis. Oc huess, ther paa findis brøst i nogre maade, tha skall for^ne Cappitell thett strax rette oc flij thet saa, att ther raadis boed paa, som the ville antsuare for Gudt oc were bekiend for oss oc voris effterkommere konninger i Danmarck. Giffuitt paa vor gaard vdj Roskylde Løffuerdagenn nest effther Luciæ virginis dag, Aar etc. Mdxlvij. Vnnder wort Signet.

Rørdam, Hist. Kildeskrifter I, 490-1.

215.

1547. 17de December. Kong Christian gjør vitterligt, at efterdi Mester Hans Lavritsen, Kannik i Roskilde og Forstander til Helliggjesthus smst., har bygt og forbedret samme Hus, og derover for sine egne Penge kjøbt og tillagt noget Kjøbstedgods og ydermere Rente, end der har ligget dertil tilforn, saa tillades det ham, at han i sin Velmagt maa udvælge en bekvem Person, som skal være Forstander efter hans Afgang, dog at denne skal bygge og forbedre samme Helliggjesthus og tilhørende Residens, holde det tilliggende Gods ved Magt, og til gode Rede forskaffe de fattige Viduer og Chorsinker deres Underhold efter Fundatsen. Ligeledes be-

vilges, at naar M. Hans Lavritsen har gjort sit Testament og undt og givet sin Slægt og sine Venner, hvad han vil, da skal det andet Gods, han efterlader, være og blive til de fattige Folk, eftersom han forordinerer i sit sidste Testament.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 371.

216.

1548. 19de Januar. Kong Christian henlægger Kongetienden af Henne Sogn til Ribe Skole, efter Forestilling af M. Hans Tavsen.

Ny kirkeh. Saml. III, 38. Danske Mag., 4. R. I, 343.

217.

1548. 7de Maj. Kong Christian giver Hr. Peder Thomissen, Superintendent i Vendelbo Stift, Livsbrev paa Haverslev og dens Annexkirke (Bejstrup) tilligemed Kongetienden af begge Sogne, uden al Tynge, dog saa at han skal besørge samme Kirker med gode Sognepræster, som kan gjøre Sognefolket, baade inden Kirken og uden, den dem tilkommende Rettighed med Prædiken og anden Gudstjeneste efter Ordinansens Lydelse.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 386.

218.

1548. 7de Maj. Kong Christian giver Hr. Oluf (Nielsen Skytte), Skolemester i Viborg, og Hr. Ib Povlsen der sammesteds Brev ad gratiam paa Halvparten af Kronens Tiende af Tapdrup og Asmild Sogne, som ere Annex til deres Kirker.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 383.

219.

1548. 7de Maj. Om Opførelse af en Residens Superintendenten i Vendelbo Stift.

Christian (osv.). Vor gunsth tillfornn. Wiidt, att wii haffue befalett oss Elskelige Axel Jyull, wor mandt, tiener oc Embitzmandt paa wortt slott Aalborghuss, att skulle lade vpsette oc bygge en gaardt i wor kiøbstedt Hiøringe till Superintendentes waaningh oc bolegh vdj Wendellbostigtt. Thi bede wii tegh oc wille, att thu flyer forscreffne Axell Jyull aff wor oc kronens partt aff thiiendenn ther aff Wendelbostigtt hues vnderholdinge oc anndenn nottrofft, som handt til samme bygninge behoff haffuer. Heer wiidt att rette tegh effter, och ladt thett ingennlunde. Befallendis tegh Gud. Schreffuitt paa wortt slott Collinghuss Mandagenn nesth effter Søndagenn Vocem Jucunditatis, Aar etc. Mdxlviij. Vnder wortt Signett.

Udskrift: Oss Elskelige Rasmus Pederssen, wor Stigtsschriffuer vdj Wendelbo stigtt.

Paategnet: Om doctor Oluffs bøgenenge.

Orig. i Rentekammerarkivet.

220.

1548. 7de og 8de Maj. Udtog af Kongebreve om den Residens for Superintendenten i Vendelbo Stift, som skal indrettes i Hjøring.

Eth breff tiill Axell Jull, at ko. M. er komen wdj forffaringh, at wdj Wendszytzel stygt er ingen beqwemth sede eller residens tiill superintendens ther ij stygtit at haffue syn werilsze oc bolig, at ko. M. ther for bedher oc beffaler hannom, at handt strags oc met aller fiirste po ko. m. wegne ladher wpbøge oc beredhe en gordt, hwss oc woningh wdj Høring by paa then grwnd oc iordt, szom laa tiill prest gylde ibidem, oc hand thagher wnderholdning oc alt, hues samme bøgning bekoste skall, aff

Rasmus Perssen, Windsytzels stygts schriffuer, aff stigts tyndhen etc.

Eth breff tiil Albrit Skeell, at ko. Ma. haffuer beffalith Axell Jwll at wpbøgh en gordt wdj Høffryng tiill en residens oc boleg tiill superintendens wdj Wendelbo stygth, at hand therfor ladher hugge paa Børglom klosters skoffue xx bielcker, xij alnne lang, szaa j tilt store fuordt tre oc andit sma thymber, szom han hannom tilsigendis wordher etc.

Eth breff, att effther thy ko. Ma. er komen wdj forffaryngh, at engen woning oc werelsze er ther wdj Wendszytzel stygt, huor superintendens kandt haffue syn residens oc bolig, ther for haffuer ko. Ma., Gwdt almectigste tiill loff oc ere, then helig christelige religion tiill gaffuen oc formeringh, wndt oc giffuet then woning, jordt oc grund wdj Høffryngh by liggendis, szom laa oc hørdhe tiill presthe gyldhe ther same stedtz, mett all synn lenge, roem oc bredhelsze, szom then mett retthe høør at were, siden at were oc bliffue tiill en euig residens oc boleeg till samme stigts superintendens, ther nw er eller heer effther komendes wordher[1]).

Item eth breff tiill borgemesther, raadmendt oc byfoget y Høffryng, at the wdlegge Axell Jwll paa superintendens wegne then woning, grwnd oc iordt, szom hørde tiill prestegildet wdj ethers by, at ladhe bøgge, oc the werer hannom behielpelige at bøgge oc framdriffue en residens oc boleig tiil for^ne^ superintendens wdj alle madhe, thennom mugligt er.

Danske Mag., 4. R. II, 78-9.

---

[1]) Jvfr. Danske Rigsregistr. 1535—50, S. 383, hvor et andet Udtog af dette Brev findes, under Datum: 8de Maj.

221.

1548. 8de Maj. Kong Christians Forpligtelse til Ludvig Dietz, Bogtrykker fra Rostok, i Anledning af at denne havde paataget sig at trykke den danske Bibel i 3000 Exemplarer.

Kirkehist. Saml. II, 398-9.

222.

1548. 8de Maj. Kong Christian befaler Sander Leygel, Tolder i Helsingør, at antvorde de højlærde i den høje Skole i Kjøbenhavn 1000 Daler til de danske Biblers Behov at lade prente.

Danske Mag., 4. R. II, 79.

233.

1548. 9de Maj. Om at Tryglere og Posepilte skulde have Tegn, og Peblinger gaa med Hætte.

Christiann mett Guds Naade Danmarckes, Norges, Wendes oc Gottes Koning etc.

Vor gunst tiilffornn. Wiider, att wij ere kommen wtj forffaringe, huorledis mange trøggeler løbe om wtj kiøbstederne att tiigge theris brødtt, och en stor partt aff thennom ere føre Meneske, oc icke for leede skyld wille andett endtt gaae oc trøgele och ther mett vpholle thennom. Sammeledes mange poese pilte, som icke gaa tiill scholle. Thij bede wij etther oc wille, attj strags lader bestille mett Borgemestere oc Raadt wtj alle Kiøbstederne ther wtj stigtthet, att thee giffue thee fattige folck tegen paa Brystedtt, som for siugdom oc alderdom ere fororsagett oc nødtørtige att tigge oc bede theris brødt ther i theris bye; och thee som ere føre oc kunde fortiene theris føde, att thee foruises aff byen; oc ther som nogen aff thennom forwinder theris siugdom oc ther

epther formue att arbeyde oc forthiene theris brødtt, att thennom heller icke tiilstedes att trøgele, oc tage tegnen fran thennom egen. Sammeledis att alle peffuelinge, som gaa tiill schole, att thee gaa mett hetther, saa mandt kandtt wiide, huilcke som gaa til schole oc mandt bør att giiffue almøsse. Oc attj tisligeste wille tilsige sogne presterne wtj Kiøbstederne, att thee forkynder i predickestolen for almuen, att thee ingen tryggeler eller posse piltte giffue theris almøsse, wden thee som Borgemestere oc Raadtt haffue giffuett tegen, oc pefflingerne, som gaa tiill scholle oc haffuer hetther paa, eller oc hussarme folck, paa thet att thee nødtørtige oc thee, som gaa tiill schole, mooe bekomme Guds almøsse. Her wij oss wisseligen tiilforlade. Beffalendes etther Gud. Schreffuit paa wort slott Kolinghus Odensdagen nest epther søndagen vocem Jucunditatis Aar, etc. Mdxlviij. Wnder wort signet.

Udskrift: Oss elsk^{e} Mester Jørgen Jenssen, Superintendentt wdj Fyens stigtt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 230. Lignende Breve udgik til Landets øvrige Bisper (Ny kirkehist. Saml. III, 39-40).

224.

1548. 12te Maj. Kong Christian giver Indbyggerne i Ribe S. Peders Kirke og Kirkegaard uden for Byen, for at de ikke i Pesttider skulde begrave nogen i Byen, uden det skete med Kapitlets og Borgmesters og Raads Minde.

Terpager, Ripæ Cimbr. p. 382. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 384.

225.

1548. 21de Maj. Kong Christian tilstaar Hr. Peder Jacobsen i Feldballe (Aarhus St.) Feldballe Præstegaard samt en Jord og Eng, kaldes Hassel Jord og Ebdrup

Kirkeeng, dog at han holder Gaarden ved Hævd og gjør Sognefolket tilbørlig Tjeneste efter Ordinansen.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 384.

226.

1548. 11te Juni. Kong Christian befaler alle Sognepræster i Fyn, Taasing og Langeland hvert Aar, naar Kvægtienden var udgiven, »at lade skrive et klart Register paa saa mange Tiendelam, som de fattige Mennesker udi vort almindelige Hospital udi vor Kjøbsted Odense bliver tilfaldet af samme Kvægtiende«, og at sende Hospitalsforstanderne samme Register.

Hofman, Fundationer V. 149.

227.

1548. 11te Juni. Befaling til Kirkeværgerne om at tage Odense Hospitals Tiendelam i Forvaring.

Wi Christian (osv.) Helse eder alle Kirckeverger, som bygge og bo ofver alle vore lande Fyn, Taasing oc Langeland, evindeligen med Gud oc vor Naade. Vi bede eder alle oc hver serdelis, at nar Bønderne udi hvert Sogn hafve tiendit oc vdgifvit deres Qvægtiende, et i daa anamme til eder hves Lam, som Hospitalet vdi vor Kiøbsted Odense tilkommer af samme Qvægtiend, oc dennem ville lade hafve god Achtinge oc Tilsiun paa, saa at de blifve forvarit, til saa lenge at Hospitals Forstandere vdi for^{ne} Odense kand dennem lade hente fra eder, de fattige, syge oc saare Menniske til hielp oc vnderholdning. Gifvit paa vort Slot Kiøbenhafn, Mandagen nest efter Sanctj Bonifacij 1548.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283.

228.

1548. 25de Juni. Kong Christian forlener Mester Lavrits Bertelsen, Skolemester i Aarhus, med Egaa Præbende og Kannikedom smst.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 386.

229.

1548. 26de Juni. Synodalia sive Canones Lundensis Synodi, Anno Domini 1548. Sexto Calend. Julij.

Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1200. 4to. Bestaar af 36 Canones, men da disse er af almindeligt pastoraltheologisk Indhold uden Hentydning til særlige, locale eller nationale Kirkeforhold, nøjes vi med denne Henvisning.

230.

1548. 17de Juli. Kong Christian giver Hr. Hans Ibsen (Jepsen) Kapellan til S. Lucii Kirke i Roskilde, Brev ad gratiam paa Kronens Part af Tienden af Ferslev Sogn (Horns Hrd.).

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 387.

231.

1548. 10de August. Kong Christian henlægger tvende Gaarde i Vestervedsted, der laa til S. Thomis Alter i Ribe Domkirke, til de fire Locater i Ribe Skole og til Superintendenten i Ribe Stift, saaledes at hine skulle nyde den visse Rente og Landgilde af dem, og denne Herligheden og den uvisse Rente.

Ny kirkehist. Saml. III, 40-1. Terpager, Ripæ Cimbr. p. 301. Christ. III's Hist., Suppl. S. 86-7.

232.

1548. 12te August. Udtog af to Kongebreve vedrørende Hospitalet i Aarhus.

Breff till Frantz Bille (Lensmand paa Silkeborg), Effuert Bild (Lensmand paa Aakjær), att thee lader yde

till hospitaled wtj Aarhus ald then quegtind oc pendinge tiend lige saa møget, som thee fick i Per Ebbesens tiidt.

Mester Thomis Riiber, cannick vdj Aarhuss domkircke[1]), ffich breff, at hans tiennere skulle were quitt oc frii for aldt koninglige egtt och arbeydt, dogh mett saa skell, att the skulle age och arbede for the fattige vdj hospitalett i Aarhuss, nar the thett behoff haffue. Datum Collingh søndagen post Laurentij martiris dagh, aar etc. Mdxlviij.

Danske Magazin, 4. R. II, 100.

233.

1548. 20de August. Kong Christian giver Hr. Mogens i Ramløse Brev til (Lensmanden) Hr. Peder Skram, at han skal aarligen fornøje ham 2 Pund Rug og 2 Pund Byg, som Kgl. Maj. gav ham til sit Ophold, indtil saalænge Kgl. Maj. anderledes tilsiger.

Danske Magazin, 4. R. II, 100.

234.

1548. 27de August. Kong Christian giver Mester Povl (Noviomogus), kgl. Maj.s Prædikanter, Brev paa Kongetienden af Harte Sogn, indtil kgl. Maj. forsørger ham med anden gejstlig Forlening.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 390.

235.

1548. 9de September. Om at Hospitalet i Aarhus skulde have fri Oldengang for et vist Antal Svin i Kronens Skove.

Christian (osv.). Wor gunst tiilfforn. Wiidt, att oss elske Mester Thommes, Cannick wtj Aarhuss, haffuer

[1]) Blev 9. Sept. 1548 forlenet med Kantordømmet i Aarhus Kapitel efter Mester Jørgen Samsings Død, hvilken tillige havde været Forstander for Hospitalet. (D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 391-2). M. Thomas Enevoldsen Riber blev ogsaa Hospitalsforstander.

berett for oss paa hospitals wegne ther samesteds, huorledis att thee fattige icke haffuer nogen oldenskouffue tiill therris Suin. Thij bede vij teg oc wille, att thu wnder hannum paa thee fattigis wegne frij oldeng[ang] ther paa wore oc kronens skouffue tiill etthalfftthundrede eller trysindstiuge Suin. Her wiidt att rette teg eptther, oc lad thet ingenlunde. Beffalendes teg Gud. Schreffuet paa wortt slott Flensborighus søndagen nest eptther wor Frue dag Natiuitatis, Aar etc. Mdxlviij°. Wnder wort Signet.

Udskrift: Oss elske Peder Bilde, wor mand, tienere och Embitzmand paa vor gaard vtj Aarhus.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adel. Hist. Fasc. 6.

236.

1548. o. 9de Oktober. Kong Christian befaler Rasmus Pedersen, Stiftsskriver i Vendelbo Stift, at han fornøjer Doctor Oluf (Chrysostomus), Superintendent i samme Stift, den aarlige Rente, som han bør at have efter wor Ordinanses Lydelse, og der til med 1 Td. Smør og 1 Oxe, som kgl. Maj. har forbedret hans Rente med, efter som Hr. Peder Thomesen tilforn har faaet.

Danske Mag., 4. R. II, 176.

237.

1548. o. 9de Oktober. Kong Christian tilskriver Axel Juel (Stiftslensmand paa Aalborghus), at Hr. Peder, Forstander i Aalborg Hospital, har berettet, at der er Trætte imellem den Kapellan paa Skagen og Borgerne smst. for hans Uskikkelighed. Han skal derfor stevne Kapellanen i Rette for sig, overværendes Doctor Oluf (Chrysostomus), og dersom hans Brøst da findes, skal han afsættes, og Hr. Peder fly en anden Kapellan i hans

Sted. Men dersom bemeldte Kapellan vil true eller fejde, skal Axel Juel tage Borgen af ham eller forvare ham, til saa længe han sætter Borgen for sig og vil nøjes med Lige og Ret.

Danske Mag., 4. R. II, 177.

238.

1548. 8de November. Kong Christian tillægger Mester Jørgen Borringholm al Kongetienden af Søndersø Sogn i Fyn, al den Stund han er Læsemester i Odense.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 393.

239.

1548. 21de November. Om Lønning for Superintendenten i Aarhus.

Christian (osv.). Wor gunst tilfornn. Wij bede theg oc wille, att thu retter theg epther att fornøge oss elske Mester Mads, Superintendent ther i Aarhus Stiigt, hans aarlig besoldning oc anden dell, ligeruis som Per Ebbesen hannum paa wore wegne tilforn fornøget haffuer epther wor ordinantzes Lyelse. Thij lad thett ingenlunde. Befallendes theg Gudt. Schreffuit paa wortt Slott Kolding wor frue dag presentationis aar etc. Mdxlviij. Wnder wortt Siignett.

Udskrift: Oss eske Peder Bilde, wor mandt, tiennere oc Embitzmandt paa wor gordt wdj Aarhus.

Eller hans fogedt ther samestes
wdj hans frauerelse.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adel. Hist., Fasc. 6.

240.

1548. 28de December. Kong Christirn forlener Rigsraad Jørgen Lycke paa Livstid med Mariager Kloster, »dog at han skal forskaffe Klosterjomfruerne, som ere

eller her efter vorde indgivne, deres tilbørlige Underhold til Klæde og Føde, desligeste de Brødre, der nu ere indgivne, deres Underhold i deres Livstid; ligeledes skal han paa sin egen Bekostning holde der i Klosteret en lærd Prædikant, som skal prædike Guds rene Ord for Jomfruerne og det Folk, der er i Klosteret, og besørge dem deres Sjæls Salighed, som en ret Sjælesørger bør. Desligeste skal han med det allerførste igjen opbygge og forbedre Klostergaarden, Kirken, Ladegaarden og andet, som nu er afbrændt (osv.).

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 395.

241.

1549. 30te Januar. Kong Christian giver Hr. Jørgen Lunde, Sognepræst i Bogense, Brev paa Kronens Part af Tienden i Skovby Sogn i Fyn, at nyde, indtil kgl. Maj. tilsiger anderledes derom (se Nr. 186).

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 396.

242.

1549. 12te Februar. Kong Christian giver Hr. Niels Jespersen, Sognepræst til vor Frue Sogn i Aalborg, Brev paa Kongetienden af Gunderup og Nøvling Sogne i Fleskum Hrd., at beholde i tre Aar.

Danske Mag., 4. R. II, 320. D. Kancelliregistr. 1535—50 S. 399-400.

243.

1549. 18de Februar. Om Henlæggelse af noget Gildegods til Skolen i Thisted.

Vi Christian (osv.) Giøre alle vitterligt, at paa det der kand opholdes en Skole udi vor Kiøbstæd Thisted, som unge Personer kunde med god Lærdom og boglige Konster oplæres og optugtes udi, saa og Religionen til

Hielp og Forbedring, har Vi af Vor synderlig Gunst og Naade bevilget og samtykt, og nu med dette Vort aabne Brev bevilge og samtykke, at Skylden og Landgilden af dette efterskrevne Gods, som er først 3 Pund Korn af en Gaard udi Sperring, beliggende til Siørring Kirke, Niels Andersen iboer, item 3 Pund Korn [af en Gaard] i Øster Vandet, Niels Andersen iboer, liggendes til Øster Vandet Kirke, item 3 Pund Korn af en Gaard udi Thorup, liggendes til Thorup Kirke, Christen Nielsen iboer, item 3 Pund Korn af en Gaard udi Wang, liggendes til Wangs Kirke, Mads Pedersen iboer, item 3 Pd. Korn af en Gaard udi Snedsted liggendes til Snedsted Kirke, Bertel Madsen iboer, item 2 Pd. Korn af en Gaard sammesteds, Lauridtz Michelsen iboer, liggendes til samme Kirke, item 3 Pd. Byg af en Gaard i Vester Vandet, liggendes til Vester Vandet Kirke, Christen Pallesen iboer, item et Pd. Korn af en Gaard liggendes til Thved Kirke, Christen Mortensen iboer, item 2 Pd. Korn af en Gaard, liggendes til Taarsted Kirke, Oluf Christensen iboer, item 2 Pd. Byg, 1 Pd. Smør af en Gaard udi Wisbye, Peder Storm iboer, som er af Gilde Gods til en Gilde udi fornævnte Thisted, med dette efterskrevne Gods, som er 1 Pd. Byg, 1 Pund Smør af en Gaard udi Siørring, Laurs Pedersen iboer, item 2 Pd. Korn af en Boel paa Hannes, Mads Christensen iboer, maa aarligen yde til fornævnte Skoles Ophold udi Thisted, til saa længe Vi derom [anderledes] tilsigendes vorder, dog saa at Herligheden af samme Gods skal blive hos Vores Lehnsmænd, som nu samme Gods udi Værie og Forsvar have, eller og dem som herefter paa Vore Vegne fangendes vorder. Bedendes og bydendes Vore Fogeder og Lehnsmænd, som fornævnte Gods udi Værie og Forsvar have eller her efter fangendes vorder, at i aarligen lade yde Landgilden af

samme Gods til fornævnte Skole udi Thisted, og ingen Hinder giøre derpaa, eftersom forskrevet staaer, i noger Maader, og lader det ingenlunde. Givet paa Vort Slot Coldinghuus Mandagen efter Valentini Dag, Aar 1549. Under vort Signet.

De Mandato proprio Regiæ Majest.

Johan Friis, Cantzler.

Hofman, Fundationer IV, 81-2. Jvfr. D. Mag., 4. R, II, 322.

244.

1549. 23de Februar. Kong Christian gjør vitterligt, at vi, de fattige, syge og saare Mennesker i Hospitalet i Aahus (i Skaane) til bedste, have undt, at naar Hr. Oluf Ipsen (Provst i Villands Herred), som er forlenet med vort og Kronens Spital S. Jørgens Gaard udenfor Aahus, er død, da skal dette Spital med alle tilliggende Bønder og Tjenere være og blive til Hospitalet i Aahus og forvendes til de fattiges Ophold og bedste.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 402. D. Mag., 4. R. II, 85-6.

245.

1549. 11te Marts. Kong Christian gjør vitterligt, at efterdi det er berettet for os, hvorledes der er en ringe Tilliggelse til Søby Kirke i Aasum Herred i Fyn, og der kun er een By til samme Sogn, hvorfor Kirken er forfalden, og heller ikke Præsten kan faa sit tilbørlige Underhold, have vi tilladt, at os elsk. Axel Urne til Søgaard, vor Sekretær, her efter maa og skal høre samme Kirkes Regnskab og oppebærer al vor og Kronens Part af Tienden af samme Sogn at lade forvende til Kirkens Bygning og Underhold. Ligeledes skal han have godt Tilsyn med, at Folket sker Redsel og Tjeneste baade

inden Kirken og uden af deres Sognepræst efter vor Ordinans.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 496.

246.

1549. 13de Marts. Kong Christian giver Axel Urne og hans Arvinger til evig Tid Jus patronatus til hans Sognekirke Søby i Aasum Herred, med dens Rente og Tilliggelse, dog at de altid holde en god lærd Mand til Sognepræst, som vil og kan forestaa og prædike Almuen Guds rene Ord for og være Ordinansen undergiven, samt at de bygge og forbedre samme Kirke.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 407.

247.

1549. 14de Marts. Om Faddernes Antal ved Daaben.

Christiann mett Guds naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis koningh etc.

Vor synnerligh gunsth tillfornn. Wiider, att oss er tilluidenndes wordenn then store vskickelighedt, som segh menligenn begiffuer vdj alle sogne kirckere ther vdj wortt lanndt Fyenn, att nar nogenn lade døbe theris børnn, tha tillholle the saa mannge faddere, saa the neppeligenn kunde fonnge rom huos funthenn, och thett mere skeer aff girighedt end till Guds ære; och sognepresternne sliigt tillstede for en ringe fordell skyldt, the ther aff fonge kunde formiddelsth en føge offer. Thii bede wij etther och wille, attj lade forkynnde wdj alle sognernne ther wdj altt Fyenns stigtt, att ingenn heer effter byuder flere faddere till nogett barnn, som christnes skall, endt tree eller fiire vdj thett aldermeste, paa thett att sliigh vskickelighedt maa igenn affkomme oc platt nederleggis. Och skulle icke heller sognepresternne tilstede flere faddere

till huertt barnn vdj noger maade, vdenn the wille liide ther tilbørligh straff for. Ther mett giør i wor wilie. Ladenndis thett ingennlunde. Befallendis etther Gud. Schreffuitt paa wortt slott Collinghus torsdagenn nesth effter Søndagenn Inuocauit, Aar etc. mdxlix. Vnder wortt Signett.

Udskrift: Oss Elsk[e] hederligh oc hoglerde manndt Mester Jyrgenn, Superatendent vdj Fyenns Stigtt.

Paategnet: A[o] 1596 dominica Lætare oplesde ieg dette Ko. Matt[s] breff for meninge Sognefolck vdj Sanctj Albani sogn her vdj Otthensse, effter som [ieg?] tilforne haffde giort vdj salig Mester Niels Jespersens tiidt.

Jørgen Simenssen,
sogne prest ibid. med egen haandt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 214. Brevet udgik ogsaa til Landets andre Bisper.

248.

1549. 21de Marts. Kong Christian tillader, at Hr. Niels Jespersen, Sognepræst i Kolding, og hans Hustru Marine maa have en Kalendealters Gaard i Vestergade i Kolding, som Hr. Mats Kørning nu iboer, for begges Livstid mod at holde den ved Magt. Efter begges Død skal den være og blive Bolig for Sognepræsternes efterlevende Hustruer, mod at disse skulle holde den ved Magt; og er der ingen saadan til, skal den sædvanlige Skyld deraf udgives til Sognekirken i Kolding.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 408.

249.

1549. o. 21de Marts. Kong Christian befaler Claus Sehested, (Stiftslensmand i Ribe), at fly det saa, at

Hr. Hans, Sognepræst til Brejning Kirke, maa komme i den Præstegaard liggendes udi [Nørre] Omme Sogn.

Danske Mag., 4. R. IV, 97.

250.

1549. o. 30te Marts. Kong Christian giver Hr. Laurits Nielsen, Sognepræst til Sandager Sogn i Baag Herred, Brev paa Kongens Part af Bygtienden over alt Sandager Sogn.

Danske Mag., 4. R. IV, 97.

251.

1549. o. 30te Marts. Kong Christian tilstaar Hr. Peder [Hansen Bang], Sognepræst i Middelfart, Kongetienden af Kauslund Sogn »i dette tilkommendes Aar«. Ligeledes Hr. Knud Olsen, Sognepræst i Gamborg Sogn, Kongetienden af Gamborg Sogn i samme Aar.

Danske Mag., 4. R. IV, 98. 146.

252.

1549. 31te Marts. Om at Bønderne i Fyn skulde beholde de Odense Hospital tilfaldne Tiendelam til Bartholomæi Dag.

Wy Christian etc. Helse etther bønnder och menige almue, som bygge oc boe offuer altt wortt landtt Fynn, Lanngelanndt oc Tosind, euinndeliigenn met Gud oc wor naade. Wiider, att som etther alle witterliigtt er, att wij haffue laditt wortt obne breff wdgaa, at wij haffue tiillstedtt, att wor partt aff queg tienndenn maa wppeberriis til wortt almyndeliige hospital her wtj wor kiiøbstedtt Odennse, the fattige, saare oc siuge menndiiske tiil hielp oc wnnderholing, saa forfare wij, att naar samme quegtiennde vppeberes, tha er thet icke paa then tiidtt om aaritt, at hues lam, som wdtgiiffuis til tiennde, kunde

bliffue foruariitt mett saltt. Thij bede wij etther alle gunstliigenn, at naar y haffuer huer wdgiffuit ethers quegtiende, atj tha ville lade etthers kyrcke werge setthe hospitalsmercke paa hues lam y wdttgiiffue, oc siidenn huer annamme synne lam igenn til etther, som y wdtt giffuit haffuer tiil tiennde, och thennom lade gaa hos etthers faar til sancti Bertholomej apostolj dag, att kyrcke werge tha kand thennom lade annamme frann etther. Ther som samme lam bort dødtth eller forfares, tha skal thet icke komme etther till hinder eller skade, vdenn thet sker aff etthers forsømelse. Her mett sker Gud til loff och erre och oss synnerliigenn tiil willie. Giiffuit wdj Odennse søndagenn Letare, aar etc. Mdxlix. Wnnder vort siignet.

Danske Mag., 4. R. IV, 147-8. Under samme Dag udgik et Kongebrev til Kirkeværgerne om, naar Bartholomæi Dag var forløben, at annamme Lammene af Bønderne og sende dem til Hospitalsforstanderen i Odense (smst. S. 147).

253.

1549. 2den April. Kong Christian giver Præsterne i S. Hans Kloster i Odense, som ere Hr. Knud Rose, Hr. Niels Christensen, Hr. Knud Hansen og Hr. Johan, Brev paa nogen Landgilde — i alt til Beløb 27 Mark — til dem og deres Drenges Sko, Klæder og Underhold.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 409.

254.

1549. 24de Maj. Kong Christian tillader, Religionen til Forfærdring og bedste, at det Stenhus i Hjøring, i Sognekirkegaards Mur ved S. Karine Kirke staaendes, maa herefter altid blive til en Byskole i Hjøring. Den Rente, som tilforn havde været til Præstegildet smst.,

skal være og blive til samme Skoles Ophold, saa vidt den nu er tilstede.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 391.

255.

1549. . . Juni. Kong Christian befaler Hr. Niels, Abbed i Soer, at han strax forskikker nogen lærde og forstandige Brødre der fra Klostret til Roms Kloster paa Gulland. Ligeledes befales det Abbed Anders af Vidskild, at han skikker Hr. Jens Eriksen til Abbeden af Soer, og [at Hr. Jens] retter sig efter at gjøre hvis han (ɔ: Abbeden i Soer) hannem befalendes vorder paa Kgl. Maj.s Vegne.

Danske Mag., 4. R. IV, 166.

256.

1549. o. 8de Juli. Kong Christian tilstaar Hr. Peder Tidemand, Sognepræst i Herstedøster og vester Sogn, Kongetienden af Sengeløse Sogn.

Danske Mag., 4. R. IV, 168.

257.

1549. 13de Juli. Kong Christian gjør vitterligt, at efterdi Hr. Jens Madsen, som var Vikar til Helligtrefoldigheds Alter her i Ludts Domkirke, nu for sin Skrøbeligheds Skyld ikke kan holde den Tjeneste i Koret og andensteds baade inden og uden Kirken efter vor Ordinans, og han derfor har opladt samme Vikarie til Hr. Oluf Vind, mod en Pension af $1^1/_2$ Læst Byg med sin Smaaredsel, saa stadfæstes nu samme Overdragelse for Hr. Jens Madsens Alders, Sygdoms og lange Tjenestes Skyld; dog at Hr. Oluf Vind skal være Ordinansen undergiven, gjøre den sædvanlige Tjeneste og udgive den ovennævnte Pension. Skete det, at Hr. Jens overlevede Hr. Oluf Vind, skal

han dog i sin Livstid oppebære samme Pension af den, der forlenes med Vikariet. Givet paa vor Gaard i Roskilde S. Margrete Dag.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 422.

258.

1549. 15de Juli. Kong Christian tillægger indtil videre Tapdrup Kirke (i Viborg St.) Sognets Kongetiende til at opbygges og forbedres med.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 423.

259.

1549. 29de August. Kong Christian tillægger indtil videre (ad gratiam) Hr. Niels Mortensen, Sognepræst i Holbæk og Merløse, Kongetienden af Merløse Sogn.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 423.

260.

1549. 2den September. M. Kjeld Juel beskikkes til Superintendent i Viborg Stift.

Mester Kield Jwll wtj Wiiborrig fich breff, som her epttherfylger. Giør alle wittherligtt, att wij nu haffue forordinerett, tilbetroed oc beffaledtt, oc nu mett thette wortt obne breff forordinere, till troer, beffaler oc fuldmagtt giffuer oss elskelige mesther Kield Juell att were superintendentt oc offuerste tilsiuns mandtt offuer altt Wiborrig stigtt, ther att drage omkringh oc haffue tilsiun wtj alle gieszlige sager, oc predicke oc lere Gudtzs ordtt oc thet hellige euangelium rentt oc klartt for almuen, oc visitere alle sogne kircker oc haffue fliygtige tilsiun, saa Gudtzs ordtt oc euangelium predickes oc leres rentt oc klartt offuer altt stigtthet, oc att relligionen holles weed magtt; och i alle moode rette seg eptther thenne wor obne beschreffuenne reformatzs oc ordinantzs,

som vij hannom mett giffuet haffuer. Thij bede wij oc biude alle wore fogetther oc menige adell oc ridderskaffett, offuer altt Wiborrig stigtt boendes, attj forne mesther Kield wtj samme sytt superintendentz embede paa wore wegne er bistandige oc hannem ther hoes hantthaffue oc beskierume. Tesligeste biude wij menige almue, gieslig och werdtzslig, ingen wndertagett, ther sammesteds, attj retthe etther epther samme wor reformatzs oc ordinantzs, som hand etther i saa maade paa wore wegne forgiffuendis worder, then i alle moode wduiszer oc indholler. Oc lader thet ingenlunde. Giffuit paa wortt slott Kiøpnehaffn mandagen nest eptther sanctj Egidij dag anno 1549.

Danske Magazin, 4. R. IV, 170-1.

261.

1549. o. 14de September. Kong Christians aabne Brev til alle Kirkeværger over alt Sjæland, at Doctores og menige Læsemestere i den høje Skole her i Kjøbenhavn have berettet for Kgl. Maj., hvorledes samme Kirkeværger ikke til gode Rede ville udgive den Daler af hver Kirke her over alt Landet, som bevilget er til samme Læsemesteres Underholdning aarligen, hvilket Kgl. Maj. forundrer. At de derfor tiltænke at lade samme Daler med det allerførste udkomme.

Danske Magazin, 4. R. IV, 173-4.

262.

1549. 14de Oktober. Kong Christian giver Hr. Niels Povlsen, Prædikant paa Kjøbenhavns Slot, Livsbrev paa et Kannikedømme i Lunde Domkirke efter Mester Jens Gerbo, dog at han skal residere ved Kirken, bygge og forbedre den Residens, han faar, holde Tynge inden Kirken

og uden, og være Ordinansen undergiven; holder han ikke disse Artikler, skal han have forbrudt sit Brev.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 428.

263.

1549. 27de November. Kong Christian skriver til Mester Kjeld [Juel], Superintendent i Viborg, at han skal opstaa (ɔ: tøve) med den Gaard udi Sortebrødre Kloster, som Mester Jacob Skøning tilforn havde, og [M. Kjeld] er begjærende at maa komme til Sognepræstens Bolig, til saa længe Kgl. Maj. selv kommer til Jylland, da vil Kgl. Maj. selv [forhandle] med hannem derom. Nyborg, Onsdag næst efter S. Karine.

Danske Magazin, 4. R. IV, 373.

264.

1550. 23de Februar. Kong Christian tillader Borgerne i Faaborg at nedbryde den gamle Sognekirke og at anvende Materialerne til Vedligeholdelse af Helligaands Kirken smst., som Kongen tidligere havde indrømmet dem til en Sognekirke. Pladsen, hvor den gamle Sognekirke staar, skal dernæst jevnes, saa ingen Sten eller Kalk bliver liggendes der. Flensborg Domin. Invocavit.

Tegnelser over alle Lande. III, 144.

265.

1550. 31te Maj. Kong Christians »Missive, at Capitel [i Aarhus] maa anamme thill sig igien thed Goeds, som waar wdlagtt thill Scholemester, eptherdj hand er forsørged med ett Wicarie effter Kong. Maiests. Breffs Liudelse. Drottningborrigh die Sabbathi post Pentecostes a° 1550.»

Registratur over Aarhus Kapitels Breve, Ny kgl. Saml. 754, Fol.

266.

1550. (Juni.) Bestemmelser vedtagne paa Landemodet i Odense.

Synodalia, quæ in generali conventu Præpositorum Otthoniæ per Clarissimum Virum Mag. Georgium Johannis Episcopum Fyonensem sancita sunt, et a tota synodo unanimiter comprobata. 1550.

1. Lougsøgte Mænd skal ikke vegres Jordeferd, om de have ikke at betale med, og de faae deres Sacramente.
2. Men de ugudelige, som ikke ville lade sig komme udi Egteskab aabenbarlige for den hellige Kirke, skal handles med som med Bolere og Skiørlevnere.
3. Degnen i Brudevielse og Søndags Messe skal siunge latine Officium paa Landsbyerne, paa det man kan faae lærde Degne i Fremtiden.
4. Ingen skal begynde nogen nye Ceremonie for nogen løs Tidende, som man kan i Fremtiden spørge.
5. Sognepræsten skal registrere deres Tiende-Lam, som hør til Hospitalet, og antvorde Provsten det, og lade Kirkevergerne holde dem tilstede.
6. Der skal ingen Degn eller Bonde jorde Lig, Præsten til Forfang.
7. Der skal ingen Præst, uden nødtørftig Sag, søge Herredsting, undtagen Provsten.

(Suhms) Nye Saml. til dansk Hist. II, 1-2 H., S. 190-1.

267.

1550. 26de Juni. Forbud mod Eftertryk af den danske Bibel uden kgl. Bevilling.

Wij Christian (osv.) Giøre alle witterligt, att epther thij wij nu, then almectigste Gudt till ære, saa och wore wndersotter, besynderligen thennom, som icke kunde forstaa Latine och Tydsk maal, tijll beste, haffue ladett

wdsette och prente then hele Bibel paa danske, och then tijlforne met flit ladet offuerse aff lerde Mendt her wdi wort Rijge Danmarck, och besynderligen aff the høglerde wdij wort wniuersitet her i wor stadt Kiøpnehaffn: Tha ephter thij wij forfare, att mange steds er hendt, att nar noger mercklige bøger bliffuer først prentett, tha wnderstaa mange thennom for girighedz skyldt strax at lade igen prente same bøger, oc dog icke wille giøre ther paa nogen flijtt eller besynderlig wmbkosth att lade thennom tijllforne offuerse aff Lerde Mendt, huor aff kommer, at mange merckelige bøger forfalskes. Thij forbiude wij alle, ehuo the helst ere eller være kunde, nogen danske Bibell epther thendne dag at prente eller prente lade i noger maade wden wor beuilling och samtycke. Fordrister sig nogen her emod att prente eller prente lade same Bibell, epther som forscreffuit staar, Tha skulle same bøger være forbrut, huor the findis her vdi Riiget, och then, som same bøger findis hos, straffis ther offuer, som wedt bør. Giffuit paa wort Slott Kiøpnehaffn, Taarsdagen nest epther Sancti Hans dag medtsomer, Aar etc. M. D. L., wnder wortt Siignett.

De mandato Domini Regis proprio.

Bibeludgaven af 1550. Christian III's Hist. II, 208.

268.

1550. 25de Juli. Kong Christian under Borgerne i Præstø syv af Præstø Klosters Boder, dog at de skulde bygge og forbedre dem og anvende Landgilden deraf til Vin og Brød for Sognekirken. Ligeledes tillades det dem at nedbryde S. Gertruds Kapel der i Byen og at anvende Materialerne til Sognekirkens Bygning. Desligeste maa de til samme Kirkes Prydelse beholde de Klæder og Or-

namenter, som de nu have haft for os, og som tilforn tilhørte Præstø Kloster.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 448.

269.

1550. 24de August. Kong Christian gjør vitterligt, at Præste- og Degnesønner, som ægtefødte ere eller herefter ægtefødte vorder paa Præstestavn eller Degnestavn, skulle være fri for at deles til Stavns, ligesom de af Undersaatterne, der ere fødte i Kjøbsteder.

Danske Mag., V, 252. D. Kancelliregistr. 1535—50, S. 451.

270.

1550. 23de September. Kong Christian tilskriver Axel Brade til Krogholm, at da Kongen havde erfaret, at mange af Almuen ikke tiende rettelig, som de burde at gjøre, efter som de af Præsterne og Degnene lade dem opskrive, saa skulde han allevegne i sit Len, naar Sti Pors, Embedsmand paa Lundegaard, tilsiger, lade opkræve til Tinge femten uvildige og agte Dannemænd, som skulle fare omkring til hvert Sogn i Herredet, hvor Sti Pors paaklager, og nøje granske, om der er tiendet rettelig eller ikke, om Behov gjøres ved at lade vedkommende Mands Korn omkaste. Hvor Brøst fandtes, skulde der straffes derover efter Ordinansens Lydelse. Ydsted Tirsdagen næst efter S. Matthæi Apostels Dag.

Tegnelser over alle Lande. III, 186.

271.

1550. 19de Oktober. Om at enhver skulde søge sin egen Sognekirke.

Vij Christian (osv.) Helser eder alle Riddermends Mend, Bønder oc menige Almue, som bygge oc boer offuer all wortt land Skaane, euindeligen mett Gud oc wor

Naade. Wiider, at wij erre komne y Forfaring, huorledis att mange aff eder sig thilfordrister att giffue eder fra eders rette Sognekyrcke oc besøge andre Kyrcker wdi andre sogner, end I wdi boer, oc ther mett formindsker eders rette sognepræsters Tijende oc anden Rettighed[1]), som I dennom mett rette pligtig erre, oc de aff Arrilds tiid fangit haffuer. Thi bede wij eder alle oc huer serlestis[2]) strengeligen biude, att I her effter rette eder att besøge eders rette Sognekyrcke wdi de samme sogner, som I wdi boer oc aff Arrilds tiid besøgt haffuer; oc icke her effther besøge nogen anden Sognekyrcke wden Sognidt, som en partt aff eder her thill giort haffuer; oc der giørre oc giffue eders rette Sogneprest huis Rente oc Rettighed, som I hannom mett Rette pligtig erre effther Ordinantzens lydelse. Findes nogen aff eder derimod att giørre, effther som forskreffuit staaer, da wille wij lade straffe der offuer, som wedbør. Thi lader det ingenlunde, wnder wor Hyldest oc Naade. Giffuidt paa wort Slodt Kiøbenhaffn Søndagen nest effther S. Galli Confessoris[3]) dag, Aar etc. Mdl. Wnder wort Signet.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Jvfr. Chr. III's Hist. Suppl. S. 228-9.

272.

1550. 11te November. Kong Christian giver Kirkeværgerne til Nørre Lyndelse Sogn i Aasum Herred Brev til Jørgen Brahe, at han skal lade dem ubehindret følge Kronens Part af Tienden i Sognet i dette Aar til samme Kirkes Bygnings Behov. Nyborg S. Martini episcopi Dag.

Tegnelser over alle Lande. III, 231.

---

[1]) I Tegn. o. a Lande, III, 214 staar neppe rigtigt: Herlighedt.
[2]) Tegnelser: serdelis.
[3]) Tegnelser: Sancti Lucæ Euangeliste.

273.

1550. 19de November. Kong Christian giver Hr. Hans Matzen Brev til Prior i S. Knuds Kloster i Odense, at Kgl. Maj. har for hans Alderdoms og Skrøbeligheds Skyld undt ham Underholdning i Hospitalet. Nyborg, S. Elisabeths Dag.

Tegnelser over alle Lande. III, 239. Jvfr. Saml. til Fyns Hist. og Topogr. I, 74

274.

1550. 20de November. Kong Christian gjør vitterligt, at vi have tilgivet og omdraget med os elsk. Fru Ingeborg, Peder Ebbesens Efterleverske, og hendes Børn og Arvinger al den Tiltale, som vi have haft til dem for de Kirker og Kapeller, som forskr. Peder Ebbesen har ladet afbryde i Aarhus Stift, og for hvad Sten, Kalk, Bly og Tømmer, som han havde brugt til sin Nytte deraf, desligeste Kannikegods, Vikariegods, Bøndergods og andet Aarhus Stifts Gods, som han kjøbte og mageskiftede sig til, den Tid han havde Stiftet i Befaling af os.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 460. I Registraturen over Aarhus Kapitels Breve, Ny kgl. Saml. 754 Fol. anføres følgende Kongebrev: »Item en Missive, at Capitell skal antvorde Peder Bilde klar Register paa, huor mange Cannichedomme och Wicarier, som Peder Ebbissøn haffde thill seg anammed. Datum Hafniæ die Johannis Baptistæ, Ao. 1550.«

275.

1550. 27de November. Kong Christian giver Hr. Peder Svansiø, Sognepræst i Tved (Sunds Hrd.), Brev ad gratiam paa Kongetienden af Tved Sogn.

Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 461.

276.

1551. 19de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, at da Lector Frants, Superintendent i Skaane Stift, har berettet, at han ikke kan holde sig med den ham tillagte Underholdning, saa tillægges ham nu S. Andreæ Alters Vicarie i Lunds Domkirke, der var ledigt efter Hr. Niels Hallandsfar. Til Gjengjæld skal han dog afstaa »vort og Stigtens Gods Sullerup med sin Tilliggelse«, som han hidtil har været forlenet med. Hafniæ[1]) Mandagen post Anthonii Confessoris Dag.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 459.

277.

1551. 20de Januar. Om Midler til Vedligeholdelse af Kirkerne i Odense og om Kirkegaarden smst.

Wij Christian etc. Giøre alle witterligt, att epther-thij merckelig brøst findes paa sognekirckernes bygning her vdj wor kiøpsted Odense, oc wij forfare, att ther er ringe indkomme till same kirckers bygnings behoff: Tha haffue wij nu mett oss elske Borgemester oc raad her samestedz samtycke beuilgett oc samtyckt, oc nu mett thette wortt obne breff beuilge oc samtycke, att huilcken indlendiske eller vdlendiske, som ville lade nogen liig begraffue vdj kirckerne eller kirckegaardene her vdj byen, tha skulle the, som leggis vdj kircken, giffue thill kirckens bygnings behoff for theris leersted viij Jochimsdaler, och the, som leggis vdj kirckegaarden, skulle vdj lige maade giffue iiij Jochimsdaler. Och haffue wij ladett till for-ordinere sancti Jørgens kirckegard her vden for byen, att

[1]) Saa vidt vides, opholdt Kongen sig paa denne Tid i Fyn, saa der vistnok er Fejl enten ved Stedet eller Dagen (Aaret) for Udfærdigelsen af dette Brev.

mand ther skal haffue en platz oc stedt till att begraffue liig vdj, saa att thet skall were huer friitt fore att lade iorde ther liig, oc inthet ther fore skulle vdgiffue, vden hues the skulle vdgiffue, for graffuen bliffuer graffuitt, oc til thennum som hielper thennum till theris leyersted. Sammeledes haffue wij beuilgett oc samtøckt, att epther thij Graabrødre kirckegard her samestedz findes att were møggett forgraffuet mett liig graffuer: Tha skal ther ingen begraffuis y for^ne^ Graabrødre kirckegard vdj thij samfelde aar nest epther thette wortt obne breffs datum regnendis. Fordrister sig nogen till her emod att giøre eller giøre lade anderledis, end forscreffuit staar, tha skulle the were plichtige att bøde ther fore som for andett wold, och ther till mett straffis som the wore breffue oc bud icke achte wille. Giffuit [paa wor gaard wdj] Odense thiisdagen nest epther sanctj Anthonij dag 1551.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 323-4.

278.

1551. 24de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, at da Sognepræsten ved S. Albani Kirke i Odense ikke er forsørget med tilstrækkelig Underholdning, skal Sognepræsten i Skamby, den som nu er eller her efter kommendes vorder, aarlig yde ham 8 Pund Korn af den Landgilde, der ligger ad mensam til Sognepræsten i Skamby. Odense, Lørdagen næst efter Anthonii S. Dag.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 324. Se u. 5/8 1552.

279.

1551. 24de Januar. Kong Christian befaler Confessoren i Maribo Kloster, Hr. Mads, at begive sig til Sorø Kloster, hvor han fremtidig skulde have »sin Værelse

og Underholdning«. Superintendenten i Fyns Stift, Mester Jørgen, havde nemlig klaget over, at Prædikanten i Maribo Kloster ikke kunde bringe det i en ret kristelig Skik der i Klosteret hos de Jomfruer, som vare indgivne der, saa længe Confessoren var der.

Ny kirkehist. Saml. II, 759. Samtidig udgik Kongebrev saa vel til Abbedissen i Maribo som til Abbeden Hr. Niels i Sorø om samme Sag.

280.

1551. 10de Marts. Om at Landsbypræsterne ikke maatte indflytte i Kjøbstederne at bo.

Stye Porss fick Kon: Mat^{s} skriffuelsse, huorlediis at Hans Konn: Mat^{s} er kommen wtij [for]faringh, at manghe presterne indfløtte i køpstederne oc feste bønderne theris preste gaarde, oc ther offuer forfallis oc ødeleggis preste gardene. Ther fore beder Kon: Mat^{s} hanum, at hand haffuer ther met goed tiill syen, saa at preste gardenne byggiis oc forbedriis, oc sogne folcket sker then tilbørliighen tienniste, som thennum bør at haffue. Datum Flensborge tisdagen post letare.

Tegnelser over alle Lande III, 294.

281.

1551. 10de April. Kong Christian tager Kapitlet i Ribe under sin kongelige Hegn, Værn, Fred og Beskjærmelse og stadfæster alle de Privilegier, som fremfarne Konger havde givet det, »dog vor Reces og Ordinans om den gejstlige Religion dermed uforkrænket«. Efter Præbendebesiddernes Død skulde deres Arvinger have Halvdelen af Naadensaaret, den anden Halvdel skulde tilfalde Universitetet. Ved Ledighed i et Præbende skulde som sædvanlig de lavere lønnede have Ret til Oprykning.

Enhver Præbendebesidder skulde residere ved Domkirken, med mindre han studerede ved et Universitet eller var i Kongens daglige Tjeneste. Ikke residerende skulde have deres fuldmyndige Procuratores ved Domkirken, der paa deres Vegne skulde udrede al paalagt Tynge og Tjeneste; dog undtages Kongens Kancellitjenere og Rentemester, der skulde være fri for al Tynge. Kapitlets og Vikariernes Tjenere skulde ikke besværes med Ægt, Hold eller anden Tynge ydermere end Adelens Tjenere, »uden saa sker, at vi dem nogentid for nødtørftige Sagers Skyld behov have, og vi da lade dem tilsige med vore egne Breve«.

Kinch, Ribe Bys Hist. og Beskriv. fra Reform. S. 49—51.

282.

1551. 13de Maj. Kong Christian giver Hr. Hans Jepsen, Kapellan (ved Domkirken) i Roskilde, Brev paa et Vikarie i Roskilde, som ligger til S. Laurentii Alter smst., »som han nu selv i Værge haver«. Hafniæ Onsdag post dom. Exaudi.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 235.

283.

1551. 22de Maj. Om Vor Frue Kapitels Vikarie i Kallundborg.

Wij Christian etc. Giøre alle witterligt, at efftherthij wij forfare, att thett vicarij, som er stifftett til wor Frue capell vdj Callingborg sogne kircke, som er først en bye, kallis Nyrup oc er viij gaarde, item en gaardt i Østrupe, haffuer sogne presterne ther sammestedtz weret ther mett forlente for nogen messer oc tienniste, som ther skulle hollis vdj for^{ne} Capell: Tha paa thet att wort breff, som wij oss elsk^{e} Jochim Beck, wor mandt oc tienner paa for^{ne} vicarij giiffuitt haffue, kandt bliiffue wed magt hollett, saa oc sogne presterne tiill for^{ne} Callingborg

sogne kircke saa møgett thes bedre kunde fange theris wnderholling, haffue wij ladett thett forhandle, att for^ne Jochim Beck skall huertt aar, saa lenge hand leffuer, lade till goede rede yde oc fornøge sogne presten vdj for^ne Callingborg, then som nu er eller her effter kommendis worder, iiij pundt rug og vj pund byg; oc nar for^ne Jochim Beck er døedt oc affgangen, tha skal samme vicarij mett ald syn rentte oc rette tilliggelse liggis till sogne prestens vnderholing vdj for^ne Callingborg. Till ydermere windisbyrdt oc bedre foruaringe haffue wij ladett wort signett henge neden for thette wortt obne breff. Datum Haffnie fredagen nest effter pindtzedag, Aar etc. Mdlj.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 236-7. Jvfr. Hofm. Fund. VIII, 212-3.

284.

1551. 23de Maj. Om et skjærpet Tilsyn med de latinske Skoler i Sjælands Stift.

Doctor Peder, Superintendent vdj Sielandtz stigtt, fick breff som heer effther følger.

Christian etc. Giøre alle wittherligtt, att efterthij wij forfare, att mangestedtz her vdj Siellandtz stiggt findes attskellige brøster, att wor Ordinantz om Religionen icke hollis weedt magtt, oc besønderligen mett skoller, huilcket som er then gandske religion mest anligendis: Tha haffuer wij nu befallet oss elsk^e Doctor Peder, superintendent offuer for^ne Siellandtz stiggt, att skulle omdrage till alle kiøpstederne, tesligeste anderstedtz vdj stigttett, som scholler hollis, oc ther grandgiiffueligenn forfare aldt leylighedenn, huorledes wor Ordinantz om religionen weedt magtt hollis, oc huor brøst findis enthenn vdj predickestollen eller oc mett skoller theris wnderholling, oc ther som merchelige brøst nogen stedtz findis, tha skall handt

thett mett wore lensmenndt oc sognefolcks hiellp haffue tillsynn, att ther raades boedt paa, oc huor thett icke saa kandt bestilles, skall handt thett lade optegne oc siidenn thett giiffue oss tilkennde. Thij bede wij oc biude alle geystlig oc werdslig offuer alltt Siellandtz stigtt, som for^ne^ Doctor Peder mett thette wortt obne breff besøgendes worder, attj paa same hands reyse oc visitadtz forde oc fremme hannom till thett beste, oc huor handt formercker, att brøst findis vdj predickestollen, oc wor ordinantz icke hollis wedt magt, attj tha rette etther effther hans vnderuiisning baade vdj etthers lerdom oc ett christeligtt leffnedt att holle. Sammeledis attj holle etthers scholler weedt magtt, effther som handt etther ther om wnderuisenndes worder. Ladenndes thett ingenlunde. Giiffuitt paa wortt slott Kiøpnehaffnn løffuerdagenn nest effter pindtzdag Aar etc. Mdlj.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. 1537—1621. IV, 117-8.

285.

1551. Kong Christians »Missive, at maa udsettis noged aff [Aarhus] Capitels Goeds for iij^c^ eller iiij^c^ daler, oc iche ydermere, thill Domkirckens Bygning.«

Registrant over Aarhus Kapitels Br., Ny kgl. Saml. 754 Fol. Smst. omtales et Kgbr. af 1552, at Aarhus »Kapitel skulde betale Mester Morten Bussart for den Umag, han havde paa Spiret« (se Nr. 168).

286.

1551. (Juni). Bestemmelser vedtagne paa Landemodet i Odense.

1. De criminosis, adulteris, veneficis et furibus, si causa illorum non fuerit in placito seculari prodita, Ecclesia de occultis non judicabit, sed privatim admonendi sunt.

2. Nulli negetur sepultura, nisi fuerit quis publice excommunicatus. Quare lougsøgt Mand non debet in cemiterio accusari, sed in domo sua, vel in Consistorio, eller lade sætte hannem der in ejus domo[1]), om han vil ikke unde hannem Jorden.

3. De legatis [ɔ: Sjælegave], ut æqualiter detur Ecclesiæ et Sacerdoti, nisi intervenerit regiæ majestatis constitutio.

4. De agnis decimatis ad hospitale spectantibus, ut Parochi registrum Præposito reddant.

(Suhms) Nye Saml. II, 1-2 H., S. 191.

287.

1551. 25de Juni. Kong Christian gjør vitterligt, at paa det Læsemesteren i Odense maa saa meget des bedre underholdes, og de, som studere under ham, maa blive underviste og lærte, Gud til Ære og Religionen til bedste, saa henlægges Kongetienden af Sønderse Sogn til samme Læsemesters Underholdning, saa længe indtil Kongen træffer anden Bestemmelse. Haffniæ Torsdagen næst efter S. Hans Midsommersdag.

Tegnelser over alle Lande III, 376.

288.

1551. 27de Juni. Kong Christian tillader Hr. Mads Lavritsen, Præst i Hvilsager og Mørke, som agtede at studere i 2—3 Aar i Kjøbenhavn, at lade Embedet betjene af en Kapellan saa længe. »Og efterdi samme Sognekirker ere velbygte, maa han nyde og oppebære udi forne 2 eller 3 Aar, som han her studerer, al forne Kirkers

[1]) Meningen er formodentlig, at Begravelsen skulde udsættes, indtil Sagen var afgjort ad Rettens Vej.

aarlige Rente, hvis som af Jordegods ligger til for^ne Kirker«.
Hafniæ Lørdag post Johannis Baptistæ Dag.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 123.

289.

1551. 13de Juli. Om Ansættelse af Læsemestere i fem sjælandske Klostere.

Breff till Soer, Annderskouff, Ringstede, Schouffcloster oc Esserom, som her epther følger.

Chriistian etc. Vor synnerlige gunst tillfornn. Wij giffue etther tilkiennde, huorledis wij forfare, att ther wdj closterit icke hollis nogen Lessemester, epther som wij thet wdj wor Ordinantz skicket oc forordineret haffue; Thij bede wij ether oc begierre, atj mett thet allerførste tiiltenncker att forskaffe etther enn Lessemester ther wdj closteritt, som kand lesse wdj thennd hellige schriifft for the wnge brødre oc the anndre wnnge personner, som ther i closterit ere. Oc ther som i icke haffue nogenn besolding att wdlegge for^ne Lessemester for hans tienniste, tha mue i lade hannem besøge enn aff the neste omliggenndis sogne, som brøderne ther wdj closterit pleige att besøge, oc bruge hannom ther til enn sognneprest, oc giffue hannom ther til mett kleede oc penninge som en aff etthers svenne. Her wij oss wiisseligen tillfforlade, thij lader thet inngennlunde. Befallendes etc. Datum Haffniæ sancte Margarethe Dag Aar etc. (1551). Wnder wort Signet.

Ny kirkehist. mal. S II, 758.

290.

1551. 13de Juli. Kong Christian tillægger Skolemesteren i Slagelse Kronens Part af Tienden af Hejninge Sogn.

Hofman, Fundationer. VIII, 154.

291.

1551. 14de Juli. Til Stiftslensmanden i Sjælands Stift om Kirke- og Skolesager.

Breff til Jacob Brockenhus, som her effter følger. Actum Kiøpenhaffn tiisdagen post sancte Margrette dag, Aar etc. Mdlj.

Christian etc. Vor Gunst tillfornn. Wiidt, att wij er kommenn vdj forfaringe oc for oss er berett, att ther findis stoer vskickelighedt eblant presterne heer vdj lanndett, saa att nar nogenn aff thennom bliiffuer tillsagtt for tilbørlige sager icke att mue bruge theris embede, tha giøre the dog tienneste emodt same forbudt. Sameledis giiffue wij tillkennde, att wij forfare, att wor ordinantzs, som wij om religionen haffue ladett vdgaae, att then indholler, att huor ther ligger sogenn kircker saa neer omkringh wore kiøbsteder, tha skall ther tagis peblinger af schollenn, som thennom besøge skulle, huilcket mangestedt icke skeett er. Thij bede wij teg oc wille, att thu nu till første prestmøde giiffuer prouester oc prester offuer altt Siellandtz stigtt tillkennde oc foreholler thennom, att ther som nogenn aff thennom forbyudis att holle preste embett, att the tha aldelis rette thennom thereffter, oc ther som nogen aff thennom findes att holle nogett presteembedt, effther thet thennom forbyudet er, enthen vden kircken eller inden, att thee tha icke wille therfore liide tilbørlige straff. Sammeledis att thu oc mett theris prouister forffarer leyligheden om the sognedegne, huor sognekirckerne er saa neer beliggendis huos kiøbstederne, att degnene aff skollenn kunde besøge same kircker, oc siiden haffuer ther mett ett indseende, saa wor ordinantz thermett wedt magtt holdis. Tisligeste giiffue wij tegh tillkende, att her Jep, sogneprest till Øffuerdrup, haffuer berett

for oss, huorledis att ther ligger enn annexe kircke till for^ne Øffuerdrup, oc er icke vden en ringe sogenn, oc begerer, att same annexe kircke motte ødeleggis, oc sognefolckett søge til Øffuerdrup. Thii bede wij teg oc wille, att thu ødelegger for^ne annexe oc befaller sognefolckett att søge till Øffuerdrup sognekircke, och then hereffter holle for theris rette sognekircke, oc thersom the icke wille besøge samme sognekircke, tha mu the besøge en anden kircke, som thennom ligger beleyliger. Her wiidt att rette teg effter oc ladt thett ingenlunde. Befalendis teg Gudt. Datum vt supra.

Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. 1537—1621. IV, 118-9.

292.

1551. 16de Juli. Kong Christian giver Hr. Jens udi Vixø (Sjæl. St.) Brev paa for Livstid at nyde Kronens Part af Tienden over alt Vixø Sogn. Kbhvn., Torsdag næst efter S. Margrete.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 241.

293.

1551. 16de Juli. Kong Christian giver Kapellanen til Skjelskør Sognekirke Brev, at han og hans Efterkommere, Kapellaner til for^ne Kirke, maa her efter til deres Underholdning oppebære al Kronens Part af Tienden over alt Aggers og Ome. D. u. s.

Reg. o. a. L. 5, 241. Friis, Underretn. om Skjelskør, S. 558.

294.

1551. 16de Juli. Kong Christian giver Borgmester og Raadmænd i Slagelse Brev paa, at de maa nedtage den øde Kirke, som kaldes Vor Frue Kirke, til Sognekirkens, Præstegaardens, Skolens og Raadhusets Bygning; dog at

de ikke forvende det til anden Del, end som forskrevet staar. D. u. s.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 241.

295.

1551. 16de Juli. Kong Christian henlægger Kongetienden af Magleby Sogn (ved Skjelskør) til lige Deling mellem Sognepræsten og Kirken smst.; dog at Sognepræsten, Hr. Niels, for sin Livstid skal beholde hele bemeldte Tiende. D. u. s.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 241.

296.

1551. 25de Juli. Kong Christian tilskriver Peder Bilde, Lensmand paa Aarhusgaard: »Vid, at de danske Bibler, som vare foretagne at prentes her udi Byen (Kjøbenhavn), ere alle rede. Thi bede vi dig og ville, at du strax over alt Aarhus Stift lader gjøre et klart Register paa alle de Kirker, som have udlagt Penninge til samme Bibler, og hvor meget hver haver udlagt; og siden strax ufortøvet forskikker samme Register hid til vor Stad Kjøbenhavn, og det lader overantvorde os elsk. Doctor Christiern Morsing.«

Kirkehist. Saml. II, 403. Lignende Breve ere vistnok ogsaa udgaaede til de øvrige Stiftslensmænd.

297.

1551. 19de September. Kong Christian giver Hr. Laurits, Sognepræst til Jyderup Kirke, Brev paa nogen Jord, som han haver i Leje, som er først 1 Fjerding Jord liggende paa Jyderup Mark og hører til Butterup Kirke, og skylder aarligen til Landgilde 1 Pd. Byg; 1 Fjerding Jord paa Jyderup Mark, som ligger til Bjergby Kirke og skylder til Landgilde 18 Skp. Korn; sammeledes nogle

Stykker Jord, liggendes paa Jyderup Mark, som forne Hr. Laurits nu selv udi Værge haver og giver deraf til Jyderup Kirke aarligen 12 ß danske. Disse Jorder tillades det ham »at have, nyde, bruge og beholde, den Stund han har forskrevne Jyderup Kirke«. Roskilde Løverdagen næst efter H. Kors Dag [i Høst].

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 244.

298.

1551. 22de September. Om Fremgangsmaaden mod en Præst, som havde tilvendt sig en Kalk i S. Knuds Kloster i Odense.

Christian etc. Vor Gunst tilforn. Wider, at, som I med oss Elskelige Johan Friis, vor tro Mand, Raad oc Cantzeler, haffue ladet oss giffue tilkiende, huorledis att nogen Tid siden forleden haffuer een aff Presterne der i Klosteret stollet en Kalk og rømde for samme Sag, og samme Prest skal were greben og sidder fangen paa wortt Slot Nyborg. Tha, effterthi det er en Prestmand, ere wi tilfreds, at han maa komme løs, dog att I tage sterk Borgen aff hannem, at han betaler samme Kalk, strax at betale, eller og fange nøiagtig Borgen aff hannem derfor, at I da tage saa megen Betaling og nøiagtig Borgen aff hannem, som eder staar mest at bekomme, oc siden lader hannem komme løs og løbe sin Vey. Her kunde I wide eder effther at rette. Befalendes eder Gud. Datum Kiøpnehafn S. Mauritii Dag, Aar Mdlj.

Danske Magazin II, 73.

299.

1551. 22de September. Kong Christian tillader, at en Søn, Laurits Nielsen, som Hr. Niels Lauritsen, Sognepræst til Magleby Kirke (ved Skjelskør) havde avlet, inden han fik sin Ægtehustru, og nu havde lyst i Kuld og Kjøn,

maatte arve Faderen, som om han var ægtefødt, og holdes, ligervis som han var Adelkonebarn. Hafniæ S. Mauritii Dag.

Registre over alle Lande Nr. 5. Fol. 245.

300.

1551. 29de September. Kong Christian tillader, at den Gaard i Skjelskør, som Hr. Niels, Sognepræst til Magleby Sogn, bor i, skal herefter være og blive en Præsteresidens til Magleby Sogn.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 246.

301.

1551. 13de Oktober. Om at Bøgese Kirke skal lukkes og Sognets Folk søge til Everdrup Kirke.

Doctor Peder Palladius fick breff tiill Bøggese Sogenn, som her epther følger.

Wij Chriistiian mett Gudzs Naade Danmarckes, Norgis, Wendes oc Gottes Konning, hertug vdj Sleswig, Holstenn, Stormaren oc Dyttmerschenn, greffue vdj Oldenboriig oc Delmenhorst, helse etther alle wore wndersotte, bønder oc meninge almue, som bygge oc boo offuer alt Bøgese sogenn, euindeliig mett Gudtt oc wor naade. Wiider, att epther thij att for^ne^ Bøgese kiercke er tiillugtt, oc ingen Gudtz thieniste her epther ther holles schall: tha bede wij etther alle oc huer serdellis strengeligenn biude, attj rette etther her epther att søge tiill Euerdrupp kiercke oc holle then for etthers rette sognekiercke, giørrendes oc giiffuendes tiill for^ne^ Effuerdrup kiercke, sogne prestenn oc degnenn ther samesteds, hues tiend oc anden rettighed, som y mett rette pleye oc pliigttiige ere att giøre oc giiffue, wnder then straff, som wedt bøør. Ladendes thet ingenlunde. Datum Kiøpnehaffn tisdagen nest epther Sanctj Dionisij dag Anno Domini Mdlj.

Tegnelser over alle Lande III, 423.

302.

1551. 13de Oktober. Kong Christian med Danmarks Riges Raad paabyder Afholdelse af tre Bededage »med Fasten, Messe og Litaniprædiken«, Mandag, Tirsdag og Onsdag efter S. Andreæ Apostoli Dag nu næstkommende.

Ny kirkehist. Saml. III, 46. Norske Rigsregistr. I, 142. D. Ped. Palladius's Anvisning, hvorledes Bededagene skulde holdes, findes trykt hos Heise, Dipl. Viberg., S. 280-3, men i Overskriften urigtig henført til den 29de September, istedenfor til 25de Oktober (22de Sønd. e. Trin).

303.

1551. 28de Oktober. Om Dr. Peder Palladius's Visitats i Sjælands Stift.

Wii Christian etc. Helsse etther alle, prælater, abbeder, prier, canicke, vicarier, prester oc meninge clerici, som bygge oc boe offuer altt wortt land Seylland, kierligen mett Gud oc wor Naade. Wiider, att end dogh vdi lang tiidt Gudzs hellige ordtt oc Euangelium her vdi Rigett er predickett oc lertt, sammeledis och wii mett wor elskᵉ Danmarckis Rigis Raads Raadtt haffue ladett wor Ordinantze vdgaae om religionen, paa thet en cristelige skick skulle hollis offuer altt riiget: Tha forffare wii, att mange dog siidde och forherde sig och icke er vdi en rett cristelig troe, som thennem burde. Therfor haffue wii beffalett oc tiltroedt oss elskᵉ hederlig oc høglerd mand Doctor Peder, superintendent offuer Seyllandtzs stiigt, att drage omkring att forffare, hues sandhedtt therom er. Thii bede wii etther alle oc huer serdeles strengeligen biude, som forⁿᵉ Docter Peder mett thette wortt obne breff besøgendis worder, att i haffue hannem betroedt, wdi hues maade hand etther paa wore wegne om religionen tilsigendis worder, oc lade etther aff hannem vnderuisse. Hand skall igien berette for oss, hues hand i saa maade forffarendis worder. Ladendis thett ingenlunde, vnder

wor hyllest oc naade. Datum Løffuerdagen ipso die sanctorum Simonis et Judæ, her aff Nyborigh Anno 1551.

Scharling og Engelstoft, Theol. Tidsskrift. IV, 2, 186.

304.

1551. o. 28de Oktober. Kong Christian tilskriver [Stiftslensmand i Sjælands St.] Jakob Brockenhus, at Hr. Hans Olsen, Sognepræst til Siersted Sogn, har berettet for Kgl. Maj., at han er arm og fattig: at han derfor forfarer Lejligheden derom, og dersom saa findes, at Præsten har Brøst til sin Underholdning, at han da flyr ham noget af Kronens Part af Tienden af forskr. Siersted Sogn, efter som han kan fornemme, at han har Brøst til.

Tegnelser over alle Lande III, 439.

305.

1551. 7de November. Om Ildpanden i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Breff till Doctor Peder, Superintendent vdj Sielandzs stigt, som eptherstander.

Christiann. Vor synnerlige gunst tilforn. Wiider, at som y scriffuer oss till oc giffuer oss tillkiende, att Gud almegtigste haffuer kalldett Her Jens Matzen, oc epther hannem ledigtt er ett vicarie, som er stigtett till att holle en pande mett ild vdi Wor Frue kiercke till fattige folck oc peblinge att varme thennem wed; oc begerer, att samme vicarie motte forlenis then person, som er sogneprest till Helligestes, oc hand dog skulle holle then pande mett Ild vdi for^ne^ Vor Frue kiercke, som samme etthers Scriffuelsse viidere therom bemelder: Thaa giffue wii etther tilkiende, att wii wille, at samme vicarie skall fremdelis bliffue hos samme pande; oc bede wii etther oc begere, at i wille bestillett, att samme pande

oc wed magtt holles aff samme vicaries rentte, till saa lenge wii komme ther tilstede, oc wii thaa wille talle mett etther therom, oc siiden en anden person mett samme vicarie att forlene. Her kunde i vide ether epther att rette. Befallendes ether Gud. Actum Odense Løffuerdag nest epther alle helgens dag, 1551.

Scharling og Engelstoft, Theol. Tidsskrift IV, 2, 173. Tegn. o. a. Lande III, 447. Samme Dag udgik et lignende Kongebrev til Borgmestere og Raad i Kbhvn. (smst.).

306.

1551. 29de November. Kongen tilstaar Hr. Peder Knudsen, Sognepræst paa Anholt, Kongetienden af Voldby Sogn, saa længe han er Præst paa Anholt. Søndagen post S. Katrine Dag.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 127.

307.

1551. 3die December. Kong Christian befaler Jesper Krause, Stiftslensmand i Ribe, at han i Forening med Biskoppen, Kapitlet og Byens Øvrighed skal gjøre en Skik med Hensyn til Ribe Skoles fattige Peblinges Underholdning af Puggaard med tilhørende Gods.

Ny kirkehist. Saml. III, 354.

308.

1551. 7de December. Om Udvælgelse af en Superintendent i Skaane.

Stij Paarss fick breff, som heer effter fylger:

Wor gunsth tillfornn: wiidt, att som thu nu schriffuer oss till, att Gudt almegtigste haffuer aff thenne werdenn kallett høyglerde mandt lector Frandz, som vaar superintendentt vdj Skaane, och ther fore haffuer tillscreffuit alle prouister och the fornemste prædicantere vdj kiøb-

stederue vdj aldt Skaane, att forsambles xx dage effter Lector Frandzes begreffnes, och tha wduelle en andenn skickelig och duelig personn mett capitels raadt och sambtycke vdj Lunds Domkircke till en superintendent: Tha giffue wij tegh tillkennde, att oss tyckis saa gott were, att for^ne^ prouister oc prædicantter forskreffne ere, och the tha effter wor ordinandtz lydelsse vduelle en andenn personn till superintendent offuer Skonestigtt, som kand were Gudt almegtigste till loff och ere och religionenn till forbedringh. Datum Drottningborg mandagen nest effter sanctj Andreæ apostoli dagh. 1551.

Tegnelser over alle Lande, III, 459.

309.

1551. 21de December. Uddrag af Christian III's dronningborgske Reces.

Wy Christian (osv.) giøre alle witterligt, att effterd wij forfare aff nogre vore vndersaatte, att wdi den vor Recess, som wy medt vore elskelige menige Danmarckis rigis raad, Adel oc andre vore vndersaatters samtycke lod vdgaa i vor stad Kiøbenhaffnn, aar Domini M. D. xlvii Sancti Nicolai Episcopi dag, ere nogle merckelige article forsømet, da haffve wy nu samme vor Recess paa det ny medt nogre vore elskelige Danmarckis rigis raad, som hoss oss tilstæde ere, igen offverseet oc forbedrit medt disse effterscreffne article, som her effterfølger.

1. Først effterdi stor vskickelighed holdis her i rigit medt tinge at holle, oc anden bestelling oc arbede at tage seg fore paa de høgtider oc hellige dage om aarit, som ere i vor Ordinantz, som vy om Religionen haffve ladit vdgaa, indskickid at sculle holdis hellige. Da ville vy, at her effter ingen tingdage, tordage eller andet arbede foretagis offver alt vort rige Danmarck

paa anden oc tredie Poskedag, sammeledis paa anden oc tredie Pindzedag, vor Herres Himmelfarsdag, oc om Jullehellig scal oc hollis effter gammel sedvanne, oc scal icke heller nogen ting eller tordage hollis eller besøgis de tre neste dage før Poskedag. Fordrister sig nogen til her imod at giøre, da scal hand være felder fore til sit herscab for huer sinde, hans brøst findis, iij marck penninge.

2. Skulle vore fogder oc embidtzmendt oc desligest Borgemester, Raad oc Byfoged haffve flittigen tilsiun, at de dage, som hellige ere bodene vdi vor Ordinantz, at hollis, oc hvem der emod giør, bliffver der fore tilbørlige straffit. Icke scal heller tilstedis, at naagen drick faldhollis eller wdtappis, enten Brendevin eller anden drick, paa nogre dage, som hellige ere bodne, førend middag, paa det at ingen der med scal hollis fra prædicken oc anden guds tieneste att besøge vdi Kircken. Fordrister sig nogen her emodt at selie eller vdtappe enten Brendevin eller anden drick paa forscreffne hellige dage før middag, som førre er rørdt, da skal den samme vin eller dricks vdtappere forbrøt haffve, hves handt haffver medt at fare, oc den, samme drick køber, straffis aff sit herscab, som vidbør.

18. Naar nogen hoersager bevisis nogen offuer for Capitel eller nogre andre tilbørlige dommere, da scal dommeren wære plictig at giffve det sin lensmand eller herscab eller andre, som det bør at straffe, til kende.

Giffvit paa vort slot Dronningborg Sancti Thomæ Apostoli Dag, Aar Mdlj.

Kong Christian den Tredies Historie. II, 209-17.

310.

1551. 23de December. Kong Christian giver Erik Krabbe Brev paa »et gammelt Kapel i Finderup, at han maa beholde hvis Mursten og Kalk, som er i samme Kapel; dog hvis huggen Sten, der findes i samme Kapel, vil Kgl. Maj. for sig selv beholdet have«. Dronningborg, Onsdag post S. Thomæ Apostoli.

Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 131.

311.

1552. 8de Januar. Til Superintendenterne om de fattiges Forsørgelse.

Chriistian mett Gudtzs Naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis konning etc.

Vor synderliig gunst tiilffornn. Wiider, att huad wij nu haffue ladett tiilschriiffue alle wore lensmendtt offuer alttt wortt landtt Fyenn om thee fattiige, som Gudtzs almøsse behøffue, haffue y aldtt leyliighedenn ther om att forfare wdj thenne indlucthe Copie. Thij bede wij etther oc gunsteliigen beggiere, attj strags wiille lade tiilschriiffue alle Sogne prestherne offuer altt Fyens Stigt, att the tiilholle oc trolliigenn formane theris sognefolck, att the giiffue oc hielpe fattiige folck mett theris almøsse oc lone thennom huss, paa thett att nar huer fattiig folck bliiffuer foruist y siit herrit oc sogenn, som the haffue boedtt oc ere føde, kunde ther fange Gudtzs almøsse tiill theris wnderholling oc icke liide nogen nødtt ther fore. Ther mett skeer oss synderliigen tiill wiilliige, oc forlade oss ther wiisseliigen tiill. Beffallendis Etther Gudtt. Schreffuitt paa wortt Slott Drotningboriig fredagen nest epther hellige tre koningher dag aar etc. Mdlij. Wnder wortt Siignett.

Udskrift: Oss Elske Hederliige oc hoglerdtt mandtt Mesther Jørgen Jenssen, superintendent wtj Fyens Stiigtt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 226. Lignende Breve udgik til de øvrige Superintendenter i Danmark (Tegn. o. a. L. IV, 12. Heise, Dipl. Vib., p. 284-5). Vedlagt findes følgende Originalkopi af Brevet til Lensmændene.

312.

1552. 8de Januar. Til Lensmændene over alt Danmarks Rige om de fattiges Forsørgelse.

Chriistian mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning etc.

Vor gunst tiilffornn. Wiidtt, att endog wij tiilffornn haffuer ladett wor ordinantze wdgaae, att huertt herrit schulle were plictiig att føde the arme, szom wore wpfødtt eller hagde boedtt wtj szame herrit, dog liigeuell findis, att szamme wor ordinantze aldelis inthett holliis. Thij bede wij teg oc wiille, att thu dragher sellffue tiill alle herritzs ting wtj tiit lenn oc ther forkyndher, att huer szom fattiig er oc behøffuer Gudtz almøsse, schall bliiffue wtj thet sogen, thenn er wpfødtt eller haffuer meist haffttt synn werilse, oc ther gaae om Gudtz almøsse oc icke andherstedtzs, wdhenn szaa er, atth wdj thet Sogenn findis formange fattiige, tha schall sognepresthen wdj szamme sogen were plictiig att giiffue nogre aff szamme fattiighe folck siit Breff, szaa att then maa gaae ther wdj thet szame herrit. Findis oc nogre herrede, att ther er szaa mange fattiige, atth behoff er, att the szøge Gudtz almøsse andherstedtz, tha schall lensmandhenn giiffue thenom Breff att gaa ther wdj lenit oc icke wiidere. Findis oc noghre fattiig andherstedtz end wdj thet Soghenn, szom the ere hiemme wdj, oc ingenn Breff haffue, tha schall the foruiszes hiem. Oc huilcke fattiige szom sogne presten

giiffuer breff att mue tygge Gudtzs almøsse, schall klarliig schriffuis wdj samme Breff, huadt orszage the haffue till att tygge, paa thet att huer maa wiide, huadtt thet er for folck, the giiffue theris almøsse. Her tiill wij oss wiiszeliigen forlade. Thij ladt thet ingenlunde. Beffallindis tiig Gudt. Schreffuitt paa wortt Slott Drottningboriig fredagen nest epther Helliig tre Koningher dag, Aar etc. Mdlij. Wnder wortt Signet.

Fyns Bispearkiv. Tegnelser o. a. Lande IV, 11.

313.

1552. 11te Januar. Om Ansættelse af en Præst og en Læsemester i Odense istedenfor to Mænd, der vare blevne afsatte for deres Opsætsighed mod Superintendenten.

Jørgen Brade fick breff, som her epther følger.

Christian etc. Wor gunst tiilforn. Wiidt, at som thu nu haffuer ladit giffue oss tilkende, huorledis at tuenne prestmend, Her Christoffer Mickelssen, som wor lessemester wtj Sanctj Knuds Closter, oc Her Lauris, som wor szogen prest till Sanctj Hans, haffuer set thennom vp emod oss elskelige Mester Jørgen superintendent i Fyens stifft, oc ther fore erre dømpt aff theris embede aff [teg] och flere gode mend, oc tiisligeste aff Herritz prouesterne, epther then Doms lydelsse, som then wiidere forclar, som tu oss tilskickit haffuer: Thij bede wij teg oc wiille, att thu met sognefolcket till sanctj Hans giør flied till, atj kunde bekomme en anden god skickelig mand till en sogen prest i for^ne^ Her Laurissis sted, som kand baade inden kircken oc wden skicke siig tilbørligenn wtj lerdom oc leffnit, som en sogen prest bøer at giøre. Wij haffue oc tilschreffuit oss elskelige mester Jørgen superintendent i Fyen stigt oc Her Christiern prior wtj sanctj Knuds Closter, at the skulle finde raad til en leszemester wtj

for^ne Her Christoffer Micke[l]ssens sted. Her wiid att rette teg epther. Datum Drotningeborge mandagen nest epther hellig tre koningers dag, anno Mdlij.

Ny kirkehist. Saml. I, 321. Smst. S. 322 findes den omtalte Befaling til Superintendenten og Prioren. Jørgen Brade var Lensmand paa Odensegaard.

314.

1552. 11te Januar. Kong Christian giver Hr. Christoffer Simonsen, Sognepræst til Galten Sogn, Brev ad gratiam paa nogen Ejendom kaldes Henge Mark. Dronningborg Mandagen efter Hellig tre Konger.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 137.

315.

1552. 9de Februar. Kong Christian giver Hr. Lambert, Sognepræst til Borup og Hald, Brev ad gratiam paa Halvparten af 8 Gaardes Indkomst og Rente, som er given til Hald Kirke. Den anden Halvdel skal følge Kirken. Dronningborg Tirsdag næst efter Vor Frue Dag Kyndelmisse.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 142.

316.

1552. 15de Februar. Kong Christian skjænker Renten og Jordskylden af en Mængde Huse, Gaarde og Jorder i og udenfor Randers til S. Mortens Sognekirkes Bygnings Behov smst.

Hofman, Fundationer II, 343-6.

317.

1552. 16de Februar. Kong Christian giver Jordskylden af en Del Gaarde, Haver og Jorder i Randers til Skolen smst.

Hofman, Fundationer II, 369-71.

318.

1552. 17de Februar. Kong Christian tilstaar, at Hr. Christen Povlsen, Sognepræst i Buderup i Viborg Stift, maa faa Kronens Gaard Julstrup til en Præstegaard, da den Gaard, han hidtil har beboet, kun har en ringe Tilliggelse, og han har oplyst, at der fra gammel Tid har boet Præster i Julstrup, skjønt der nu bor Bønder samme-steds. Den Gaard, Hr. Christen Povlsen nu ibor, skal saa atter »være hos os og Kronen«.

Heise, Diplom. Viberg. p. 285-6.

319.

1552. 21de Februar. Kong Christian skriver til Oluf Munk, Lensmand paa Aalborghus, Mester Kjeld Juel, Superintendent i Viborg Stift, Borgmestere, Raadmænd og Prædikantere i Aalborg: Hr. Peder, Forstander for det almindelige Hospital i Aalborg, har været hos Kongen og aflagt Regnskab; samtidig har han paa Grund af sin Alder og Sygdom begjæret Afsked fra sin Bestilling. De ovennævnte Mænd paalægges det derfor nu at forsamle sig og udvælge en ny Forstander for Hospitalet. Dronningborg Søndagen post Valentini.

Tegnelser over alle Lande IV, 29.

320.

1552. 4de Marts. Tre Kongebreve om M. Niels Palladius's Beskikkelse til Biskop i Lund.

a.

Stii Porss fick breff, som her eptther følger.

Christian etc. Vor Gunst tilfornn. Wiidt, att epther thii oss elsk^{e} Mester Niels Palladius er wduold til superintendentt offuer Skone stiigtt, tha haffuer handt weritt

hoes oss och giortt synn superintendent eedt, och haffuer ladett andtuordett hannom wor obne breff ther paa, huor eptther thu kandtt wiide tegh eptther att retthe. Sammeledis att eptttherthij storligenn fornødenn er, att hand strags skall visitere alle sogne kircker, haffuer wij thes till behoff giffuet hannum ij heste och en wogenn. Thij bede wij tegh och wille, att thu paa vore wegne kiøber ij gode wogen heste och en wogenn och thennom andtuorder for^nn^ Mester Nils. Her wiidt att retthe teg epther och ladt thett ingenlunde. Giffuit paa wort Slot Drotninghborgh, fredagen nest eptther fastelaffuens søndagh, Aar etc. Mdlij.

b.

Till Capitell i Lundt.

Christian etc. Vor synderlig gunst tillforn. Wiider, att epttherthij oss elsk^e^ Mester Nils Palladius er vduoldt till Superintendent vdj Schone stigtt, tha haffuer handt nu therfore werett huos oss oc suorett oss synn superintendentz edt effter wor ordinandz lydelsse. Thij bede wij etther oc wille, attj annammer hannom for etthers superintendentt oc werer hannom hørigh oc lydige, huis hand etther effther wor ordinantz lydelsse, som wij om religionenn haffue ladett vdgaa, vnderuisendis worder. Datum Randers fredagen post fastelaffnns søndagh, Aar etc. Mdlij.

c.

Doctor Peder Palladius fich breff, som heer effter følger.

Vor synnderlig gunsth tillfornn. Wij giiffue etther tillkende, att wij vdi dagh haffue fangett etthers schriffuelsse met etthers broder oss elsk^e^ Mester Nils, som er vduoldt superintendent vdj Skaane stigtt, och forfare vdaff samme etthers schriiffuelsse, attj nu skicke for^ne^ etthers broder

hiidt till oss att giøre oss synn edt, effter hand er nu kallett till superintendent vdj Skaane stigtt, och begiere therfore waar villie att wiide, huorledis attj ydermere met for^ne^ Mester Nils handle skulle, som samme etthers schriiffuelsse wiidere ther om bemelder. Tha haffue wij nu giiffuitt wortt sambtøcke till for^ne^ Mester Nils att were superintendent och ladett hannom suere oss effter wor ordinantzes lydelse, och ther huos anttuordett hannom wortt obne breff ther paa. Bedendis etther oc begiere, attj ther fore wille nu hannom ordinere effter wor ordinantzis lydelsse. Sammeledis som i haffue bemeldett vdj etthers schriiffuelsse, attj haffue tilscreffuit wor cantzeller om en sogneprest till wor Frue kircke, tha haffue wij ladett samme etthers breff offuerlesse, oc forfare, att then capellan till sognekirckenn vdj Mallmøe er vduoldt till sognepresth vdj etthers broders stedt. Huilckett oss tøckes saa gott were, och begerre, attj wille lade [for]schriiffue samme capellann, oc ther som wore vndersotte icke kunde bekomme en andenn god capellan, attj tha ere thennom ther vdinden behielppeligh att bekomme then, ther godt er. Datum Drottningborg fredagen post fastelaffuens søndag, Aar etc. Mdlij.

Tegnelser over alle Lande IV, 37, 38, 42.

321.

1552. 5te Marts. Om Fremgangsmaaden mod Hr. Christoffer Michelsen og Hr. Lavrits Hellesen, der paa Grund af Gjenstridighed mod Superintendenten i Odense vare afsatte fra deres Embeder.

Breff till the høglerde vdj Kiøpnehaffn, som heer effter følger.

Christiann etc. Vor synderligh gunsth tillfornn. Wij giffue etther gunstligenn tillkende, att oss er vdj dag etthers schriiffuelsse tillhende kommen, och ther aff for-

fare, huorledis atj effter oss elskelige mester Jyrgenn Jenssenn superintendent vdj wortt landt Fyenns schriffuelsse ere kommenn vdj forfaringe, huorledis tuennde vnge personner, prestmendt, wedt naffnn Her Christoffer oc Her Lauritzs, vdj wor kiøbstedt Odensse haffue thennom ladett befundett gienstridig och vtilbørligenn vdj nogenn artickeler emodt for^ne^ mester Jyrgenn; oc effter thij samme tuedragtt och venighedt icke kunde letteligenn affstillis, saa oc paa thet i haffue offuer veyett och besindett samme vprøer att were religionenn anrørendis, haffue i samme tuennde personer till etther forschreffuitt och tesliigeste for^ne^ mester Jyrgenn, och haffue then sagh etther aluorligenn fortagedh oc wille then medt aldt flyett till myndelighed forrenntt oc forliigtt, och mester Jyrgenn sig ther vdinden haffuer wel[wil]leligenn och tilbørligenn ladett befundett, paa thet samme sagh maatte mett lemppe nederslaes, och dogh icke for^ne^ tuennde personer wille vdj ingenn maade thennem mett for^ne^ mester Jyrgenn lade forliige, och effter thij i icke hagde wor befallingh at dømme vdj then sagh, haffue i intet paasagdt; for mangge attskellige aarsage skyldt tøckis etther icke raadeligt were samme personer att foruisse aff landett, haffue icke heller wiltt tillstede nogen almyndelig disputadzs, effter som for^ne^ Her Christoffer och Her Lauritzs begierett, vdenn i haffue wiisth wor willie ther paa. Som samme etthers schriffuelsse wiider bemelder. Tha effter thij wij forfare, att thenne venighedt, som seg begiiffuer emellom for^ne^ mester Jyrgenn och Her Christoffer och Her Lauritzs, er befrøctendis att kunde komme møgett vntt aff, vdenn then kunde mett lemppe oc mett thett alderførste nederleggis, synis oss best were, attj nu strags lade for^ne^ Her Christoffer och Her Lauritzs forschriffue ther till vniuer-

sitetet och thett forhandle, saa the bliiffue ther huos vniuersitetett tillstede, oc i kunde forskicke thennom till capellaner eller faa thennom nogenn anden tienniste fore, paa thett the kunde fange aarsage till at bliffue tillstede, och ther till mett kunde fange nogenn hielp till theris vnderholdning for theris tienniste; midler thiid kunde i fange the lempe ther till, attj kunde neder slaae samme venighedt och tuedragtt. Wi besinde och wide well, huor aff samme vnge personer lade thennom saa haard sindett oc moduiligen befinde. Bedendis etther och begiere, attj mett thenne sagh oc alle andre, som religionenn anrørendis er, wille lade were etther mett aldt fliedt befallett, effter som i wiide, at der største magtt paaleggendes ere. Datum Drottningborg løffuerdagen post fastellaffuins søndag, Aar &c. Mdlij.

Ny kirkehist. Saml. II, 325-6.

322.

1552. 24de Marts. Kong Christian under Hr. Niels Christiernsen, Sognepræst ved S. Mortens Kirke i Randers, for Livstid Kongetienden af Tødslev [Ø. Tørslev] Sogn.

Ny kirkehist. Saml. V, 792.

323.

1552. 5te Maj. Kong Christian gjør vitterligt, at da Mester Mats Lang, Superintendent i Aarhus Stift, har opladt Kongen tvende Gaarde, en i Tørringe, en anden i Hald, hvormed han var forlent, saa overdrages ham til Erstatning et Vicarie liggende til Vor Frue Alter Annunciationis i Aarhus Domkirke. Viborg Torsdagen post Philippi et Jacobi Dag.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 380.

324.

1552. 9de Maj. Kong Christian stadfæster, at Borgmestere og Raad i Viborg havde overladt Hr. Morten Hvas, Sognepræst ved Sortebrødre Kirke smst., et Stykke øde Jord, hvorpaa S. Mortens Kirke i Viborg forhen stod, med tilhørende Kirkegaard. Viborg, Mandagen post Jubilate.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 380—1.

325.

1552. 10de Maj. Om at Bispen og Lensmændene i Aarhus Stift skulde overveje, hvorledes Præsterne kunde hjælpes til bedre Underholdning.

Vor gunsth tillforn. Wiider, att wij er kommen vdj forfaring, huorledis att mange prester ther vdj stigtett haffue theris tilbørlige vnderhollingh, och ligeuell beclage thennom att haffue brøsth, och ther emod findis oc mange, som haffuer en ringe vnderhollingh, saa the liide armodt, och icke haffue sliigh vnderhollingh, som thennom burde. Och for sliig leylighedz skyldt wille wij haffue teg mett oss elskᵉ mester Matz Lang, superintendentt vdj Aarhuss stigtt, capittell vdj Aarhuss Domkircke, Albrett Gøye, Hans Stygge, Effuertt Bild oc Frandz Bille, wore mendt och tiennere, befallett, attj mett thett alderførsthe etther forsamble och offuerweye, huilcke aff sognepresterne ther vdj stigtett som etther tyckis brøsth haffuer, och thennom vptegner och offuerveye, huor mett thennom er att hielpe, paa thet the alle kunde wedt magtt bliiffue, saa oc paa thett wij kunde were theris klage forvdenn. Oc effterthij wij forfare, att ther holdes mange capellaner till sognekirckerne paa landzbyerne, oc samme capellaner icke haffue theris tilbørlige vnderholling, som thennom burde, attj thet oc forhandle huos thennom, som samme capellaner holle skulle, saa the fange theris tilbørlige

vnderholling, och thett ganger liigeligenn. Sammeledis attj vdj liige maade forfarer, huor nogen sognepresth haffuer ij eller iij kircker att besøge, huilcken aff thennom som kand ligges øde oc nedertagis, och huor sognefolckett er beleyligst till then anden kircke ther nesth huos att besøge, paa thett att sognepresterne saa møgett thesbedre kunde giøre theris sognefolck tilbørlige tienniste. Thij thette icke er mueligtt, att en sognepresth kand paa en dag giøre vdj iij kircker for sognefolckett sliig tilbørlig gudtz tienniste bode met predickeembede oc vdj andre maade, som hannom bør att giøre. Oc huis i ther om grandskendes, forfarendes oc forhandlendes worder, attj thet giiffue fran etther beschreffuet paa clart register oc thett till oss forskicke, att wij ther aff kunde forfare ald leyligheden ther om. Sammeledis skicke wij teg her huos wore breffue till for^ne^ wore lensmendt oc capittell vdj Aarhuss, saa att nar thu thennom tillsiiger, tha skulle the were ther huos tillstede oc mett teg forhandle samme sag till ende. Thij bede wij teg och wille, att thu strags mett thett alderførste framskicker samme breffue, oc siiden mett for^ne^ godemendt mett thett alderførste forhandler samme sag mett for^ne^ prester oc kircker till ende. Datum Wiiborg [tiisdagen post Dominicam Jubilate[1])] aar etc. Mdlij.

Tegnelser over alle Lande IV, 94-5. Brevet er stilet til Peder Bilde, Lensmand paa Aarhusgaard. Lignende Breve udgik til Ribe og Viborg Stifter (paa førstnævnte Sted nævnes Jesper Kravse, Mester Hans Tavsen og Kapitlet i Ribe, og paa sidstnævnte Hr. Otte Krumpen, Mester Kjeld Juel og Kapitlet i Viborg som dem, der skulde tage Sagen under Overvejelse).

[1]) Saaledes er Dateringen paa det næste Brev i Registranten.

326.

1552. 21de Maj. Kong Christian giver Mester Anders Skovgaard, Ærkedegn i Viborg Domkirke, og hans Arvinger, S. Drottens Kirke i Viborg med Kalk, Sten og Tømmer, som der paa findes, sammeledes Kirkegaarden. Aalborghus, Lørdagen post Cantate.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 383.

327.

1552. 27de Maj. Kong Christian giver S. Hans Kirke ved S. Hans Kloster i Viborg til et Domhus for Viborg Landsting.

Heise, Dipl. Viberg. p. 290.

328.

1552. 28de Maj. Kong Christian tillægger det almindelige Hospital i Aalborg Kongetienden af Vesterhassing og Astrup Sogne, paa det de fattige, syge og spedalske Mennesker i Aalborg saa meget des bedre kunne faa deres Underhold og være det almindelig Hospital, af hvilket de underholdes, des mindre til Besværing.

Hofman, Fundationer IV, 157-8.

329.

1552. 3die Juni. Kong Christian tilskriver Kapitlet i Viborg, at han havde erfaret, at Kirkerne i Viborg ere meget forfaldne. Derfor befales, at Graabrødre Kirke skulde fremdeles være Sognekirke, som den allerede var; men Sortebrødre Kirke skulde nedbrydes, og Sognefolkene søge til Domkirken, der ogsaa skulde have alle Materialer saa vel som ogsaa Inventariet fra Sortebrødre Kirke med dennes Rente og Rettighed til sit Behov. Dronningborg, Fredagen post dominicam Exaudi.

Tegnelser over alle Lande IV, 103.

330.

1552. 8de Juni. Anordning for Viborg Stift om Kirkegaarde, Kirkeværger og Kirkeregnskaber.

Otthe Krumpen, Ridder, høffuetzmand paa Hald och Kongl. Mtz. befallingsmand offuer Wiburg Stigt, Kield Jul, Superintendens vdi Wiburg Stigt, Niells Friis, Cantor y Wiburg, Jens Hanssen, Spliid Fassi, Jens Michelssen, Morthen Huas, Canicker ibidem, Jens Schriffuer, lands tings hører y Nør Julland, Jens Nielssen, Vicarius wdi Wiburg, Jeb Poffuelssen, Sogneprest ibidem, gør alle witterligt, att Aar effter Gudtz byrd Mdlij, then Othensdag nest effter Pintzdag, for os wdi Capitels hus y Wiburg wor skicket nogre Prouester och thesligeste mange Sogne Prester her vdi Wiburg, och haardeligen beklaged, att ther findis stor wskickelighet mangesteds paa Landsbyerne mett Kiergaardene, i thett att de icke holdes ferdige med Mur, Porte och gode Stetther, men stedis til att wpædis och besmittes aff heste, fee, suin och andre queg, endog thennem burde att holldis rene och skickelige for theris ærefuld opstandelse skylld, hues Legome sig der huiler. Paa huilckett de begerede woris Sententz och Mening, huad Raad ther kunde findes til. Huorpaa wy saa suarede, och paa K. Mtz. vor aller naadigste herris gode behag affsagde, att Kircke werie bør met thett snareste att opferde Kiergaardene, saa fremt de icke wille settis fra theris embede; och hues queg ther siden findes paa Kiergaardene skulle Sognepresterne eller Kircke werger tage y hus och hegte, saa lenge thet løses thennem fra, lige som the haffde thett tagitt y theris Korn Ager. Sammeledis giffue the tilkiende, att ther er thiit och offte trette imellom Sognepresterne och Kirckewergere om thett gres, som opslaas aff Kiergaarden; och adspurde, huo thett

med rette burde att haffue. Til huilchet wy suarett och fand for rette, att thett gres, som voxer paa Kiergaarden, hør Sognepresten til, och att hand bør thett att beholde, dog saa att hand skulle samme gress afføre, thett snareste thett kand tørris, och holde saa Kiergaarden ren og skickelig, som thett sig bør. Ther til gaff och samme Kirckewerger och Prouester til kende och beklagede, att Kirckerne thitt och offte tager stor skade ther vdi, att mange Kircke werie drager Kirkens Gield ind paa sig then ene Aar effther den anden, saa lenge att en Part aff thennem forarmis, saa att the icke omsiger formaa att betalle, och Kirckerne der offuer forfalder; paa huilckett de och begerede woris Sententz och Dom. Huorpaa wy saa fand for Rette, att Ingen her effter bør att komme til nogen ydermere Kirke weriedom, før end the betaller thet, the ere Kircken plictige, och bør them att wdkreffue Kirckens Gield och haffue thett til stede, saa thiit som Regenskab skeer, att anttuorde thett der strax fra sig. Och nar nogen Kircke werie, der er Kircken plictig, dør och affganger, da bør icke hans Arffuinger att skiffte eller dele hans godtz, før end Kircken fanger sin witterlig Gield wdaff Boen, effter och som K. Mtz. Recess bemelder. Item gaff och samme Prouster tilkende then wsamdrecktighet, ther tiit och offte findis imellom [thennem], som tilskicker Kirckewerge til Kirckerne, saa att somme tilskicker en, och somme en anden, huer som the ere Wenner til, och en Part aff thennem saa, som bliffuer Kircke werie, søger mere theris egen Wild ther mett end Kirckens Gaffn och Beste. Och adspurde, huor thett bør ther mett retteligen att forhandlis. Til huilchett wy suarede och fand saa for Rette, att then mackt att wduellie Kircke werrier bør att were hos Lensmanden eller hans

fuldmøndige, Prousten, Sognepresten och ij aff the beste Sognemend vthj Sognett, att the til samen, nar Regenskab sker, vduellier, huilcke the wiide att wære gudfrychtiige, rettferdige och tro dannemend, ther wille søge Kirckens Gaffn och Beste vthi alle maade, huilcke ther skulle siden suerrie Lensmanden eller hans fuldmyndige en Eed, att skulle wære K. Mtz. och Kircken huld och tro; och bør samme Kircke werier, met Sogneprestens Raad och Tilsiun vdi huer Sogen, att fly thett saa, att Kircken holdes reen och schickelig inden wdi, och icke lade indføre nogen thiend paa straaen att leggis vdi Kirken, enthen aff theris eller prestens, saa framt att thett icke skal wære forbruth til K. M.; och saa bør thennem att hollde Kircken wel ferdig met Tag, Winduer, Prædickestol, Skamler och andett, paa huilcket nogen Bryst findis kand, saa thett stander skickeligt och wdi gode Maade, som tilbørligt er. In cuius rei testimonium Sigilla nostra presentibus inferius impressa sunt. Datum vt supra.

Kong Christian den Tredies Hist., Suppl., S. 230—2.

331.

1552. 19de Juni. Kong Christian giver Hr. Niels, Kapellan i Kolding, Brev ad gratiam paa Kongetienden af Almind Sogn til sin Underholdning. Odense, Søndagen efter Viti og Modesti Dag.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 391.

332.

1552. 19de Juni. Kong Christian henlægger Kongetienden af Herslev Sogn til Underholdning for Skolemesteren i Kolding. Odense, Søndagen efter Viti og Modesti Dag.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 391.

333.

1552. 12te Juli. Kong Christian tillader D. Peder Palladius, Superintendent i Sjælands Stift, at maatte beholde det Vicarie til S. Dionysii Alter i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, som Hr. Jens Madsen sidst i Værge havde, med samme Vicaries Residens, Bønder og Tjenere, »dog saa at han skal opholde Panden med Ild, som samme Vicarie tilfunderet er, efter gammel Sædvane, og den altid ved god Hævd og Magt at holde« (se Nr. 305).

Scharling og Engelstoft, Theol. Tidsskrift IV, 2, 174. Kbh. Diplom. II, 300.

334.

1552. 5te August. Om Lønningsforbedring for Sognepræsten ved S. Albani Kirke i Odense (se Nr. 278).

Wij Christian (osv.) Giør alle witterligt, at effterdi wii forfare, at Sogne prestene thil S. Albani sogn wdi wor Kiøbsted Othense icke erre forsørgit med slig wnderholding, som de kunde fange theris thilbørlig wnderholding aff: Da haffue wii aff wor synderlig gunst och naade vnt och thillat, och nu med dette wort obne breff vnde och thillade, at sognepresten thil Skamby sogn, der som nu er eller her effter kommendis worder, skulle aarligen her effter thill gode rede lade yde och fornøge sognepresten thill for^ne^ S. Albani sogn, then som nu er eller her effter kommendis worder, sex pund korn, som er aff det landgille, som ligger ad mensam thill for^ne^ Skamby by Prest. Thi forbiude wii (osv.). Giffuit paa wort slot Kiøpnehaffn Fredagen nest effter Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum dag, Aar MDLii.

Gl. Afskrift i Fyns Bispearkiv, S. Knuds Kirkes Breve. Jvfr. Bloch, Den fynske Gejstligheds Hist. I, 604-5. Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IV, 317.

335.

1552. 6te September. Kong Christian tilskriver Abbed Niels i Soer og Abbed Lavrits i Herredsvad, at den fængslede Hr. Christoffer Michelsens (se Nr. 313 og 321) Hustru var gaaet i Forbøn for sin Mand, men at Kongen ikke vilde give ham fri, uden han afbad hos Superintendenten i Fyns Stift, at han havde sat sig op imod ham. Imidlertid skulde man dog lade Kvinden »komme hendes Husbond til Ords, og forfare, hvad han dertil svare vil«.

L. Harboes Fortale til Zwergius's Sjæl. Cler. S. 84.

336.

1552. 10de September. Den forrige S. Bodils Præstegaard i Roskilde skjænkes til Præsten ved Frue Kirke smst.

Giøre alle wittherligtt, att wij aff wor synderlig gunsth oc naade haffue vndt oc tilladett, och nu mett thette wortt obne breff vnde och tillade, att oss elsk^{e} Her Lauritz Espersen, sognepresth till wor Frue kircke vdj Roskilde, oc hans hustrue, børn oc arffuinge mue haffue, nyde, brugge och beholle then gaardt vdj Roskilde synden Sancti Bodils Kircke ibid. och tillforn waar rette Sancti Bodels kircke[s] prestegaardt, som hand nu selff vdj boer, vdj lengen och breden, som then nu begreben oc forfunden er, for erffuelige egendom. Dog saa att for^{ne} Her Lauritzes arffuinge schulle aarligen till goede reede giiffue ther aff till oss oc kronen iij marck dansch pendinge till Jordskild. Och for^{ne} Her Lauritz vdj hans liiffs tiid att were quitt for samme Jordskyldt. Och schulle the bygge oc forbedre samme gaardt mett goedt Kiøbstedzbygningh, oc then alletiid att holle wedt goedt heffd oc magtt, saa ther kand giøris aff till oss, kronen och byen slig tynge

oc besuering som aff andre borgergaarde ibidem. Och naar samme gaard ligger øde och icke holdes wed magt, som forscᵗ staar, tha skall then frij och vbehindrett igienn komme till oss och kronenn. Cum inhibitione solita. Datum Haffnie louffuerdagenn post natiuitatis Marie, Anno 1552.

Registre over alle Lande, Nr. 5, Fol. 264.

337.

1552. 28de Oktober. Kong Christian forbyder Eftertryk af de enkelte Bøger i den ny danske Bibel.

Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. IV, 55. Et lidt senere Kongebrev om samme Sag, hvori det tillige indskjærpes, at ingen andre Bøger maatte holdes fal her i Riget, uden først at være »overhørte« af den høje Skole eller af vedkommende Stifts Superintendent, findes trykt smst. S. 56.

338.

1552. 21de December. Kong Christian bevilger, at Borgmestere og Raad i Svenborg maatte beholde Herligheden af to Gaarde i Lundsballe og Stiol[1]) paa Taasing, der havde ligget til Kalentegildet i Svenborg, og hvoraf Landgildet nu var henlagt til Kapellanen ved S. Nicolai Kirke smst.

Aktstykker udg. af Fyns Stifts lit. Selsk. I, 121. I en Afskrift af Brevet i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283 bemærkes, at det Kapellanen ved S. Nicolai Kirke i Svenborg tillagte Landgilde af de nævnte Gaarde, 6 Pund Byg, har Grev Valdemar 1640 tilmageskiftet sig, og til Kapellanen er istedenfor udlagt en Gaard i Ullerslev og en i Avnslev, begge i Vinding Hrd., og en Gaard og et Gadehus i Frøbjerg, Baag Hrd.

339.

1552. 23de December. Kongen forunder D. Peder Palladius Højby Præstekald i Sjæland.

Wij Christian etc. giøre alle witterlig, att paa thet oss elskel. Doctor Peder Palladius, Superintendent vdi

[1]) Foran, S. 171 Lin. 8 f. n. staar ved en Trykfejl Stive for Stiol.

Siellandz Stigt, maa nu thisz bedre haffue sin Vnderholding, och nar hand icke lenger kand forestande sitt Embede och Befaling, at hand tha maa haffue en tillflucht, haffue wii aff wor synnerlig Gunst och Naade vndt och tilladt, och nu mett thette wort obne Breff vnde och tillade, att for^ne^ Doctor Peder, maa och schall haffue, nyde, bruge och beholde till sin Vnderholling Høybye Kirke i Otz Herrit vdi wort Land Sielland liggendis, mett Prestegaard och alle Preste-Rente och Rettighed, vdi hans Liffs Tiid, och saa lenge hand leffuer, quit oc fri. Dog saa at hand skal altiid forsørge Sognefolket mett en god lerd Prestemand oc Sielsørger, som kand prædike Gudz Ord oc Euangelium, oc giøre thennum thend tillbørlige tieniste, som en Sogneprest sine Sogne folck plictig er. Cum inhibitione solita. Datum Nyborg, Fredagen nest effther Sancti Thomæ Dag, Aar Mdlij.

Dñus Rex propria manu subscripsit.

Zwergius, Sjælandske Cleresie. S. 70-1.

340.

1553. 3die Januar. Kong Christian befaler Mester Hans Tavsen, Superintendent i Ribe Stift, at visitere alle de Kirker, baade i Nørre- og i Sønderjylland, som fra gammel Tid havde ligget til Ribe Stift. Det forbydes enhver at gjøre ham Hinder eller Forfang i saadan hans lovlige Embedsrejse.

Røn, Hans Tausens Levnet, S. 106-7.

341.

1553. 3die Januar. Kong Christian forlener Hr. Oluf Nielsen, Skolemester i Viborg, med et Kannikedømme ved Viborg Domkirke, kaldet Stenild Præbende, som

Herman Skeel, Landsdommer i Nørrejylland, nu havde »opladt og resigneret fra sig». Nyborg, Tirsdag efter Nyaarsdag.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 278. Dagen efter forlenedes Herman Skeel med Bartum Præbende smst., som Mester Hans Marquordsen, Kannik i Ribe, havde opladt for ham.

342.

1553. 3die Januar. Kong Christian gjør vitterligt, at paa det denne Brevviser, Hr. Peder [Cortsen], Sognepræst i Kjerteminde, saa meget des bedre kan holde en Kapellan, som med hannem kan gjøre tilbørlig Tjeneste baade udi Kjerteminde Bykirke og udi Dristrup Sognekirke: da have vi af vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at forskr. Hr. Peder og hans Efterkommere, Sognepræster udi Kjerteminde, maa og skulle til des Behov have, nyde, bruge og beholde vor og Kronens Part af Tienden af forskr. Dristrup Sogn, indtil saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder (osv.). Givet paa vort Slot Nyborg, Tirsdagen efter Nytaarsdag.

Saml. til Fyns Hist. og Topogr. III, 2-3.

343.

1553. (3die Januar). Kong Christian giver Hr. Jost i Allerup Brev paa Præstegaarden i Højby, at han deraf maa oppebære Ægt, Arbejde, Gjæsteri, og have i og af at sætte (ɔ: Fæster), dog at dersom der falder nogen Sagefald, det skal Lensmanden i Næsbyhoved Len oppebære, paa det at han skal forsvare Bonden, som i samme Gaard bor.

Tegnelser over alle Lande IV, 189.

344.

1553. 5te Januar. Kong Christian gjør vitterligt, at M. Hans Svaning, Degn i Ribe Domkirke og M. Hans Tavsen, Superintendent i Ribe Stift, havde været i Rette for ham om Guldager Kirke, som Svaning paastod var henlagt til Degnedømmet, men Tavsen vildehævde som en fri Sognekirke. Skjønt nu Tavsen havde berettet, at den havde været en fri Kirke, indtil Biskop Iver Munk lagde den til Degnedømmet, undte Kongen dog Svaning den til hans Prælater, at han ligesom de andre Prælater i Kapitlet kunde være forsørget med to Kirker. Dog skulde han holde en god Kapellau til at besørge Kirketjenesten.

Ny kirkehist. Saml. III, 295. Flere Breve vedrørende samme Sag findes smst. S. 293-4, 302, 324.

345.

1553. 8de Januar. Om at Beboerne i Vester- og Nørreherred i Ribe Stift ikke selv maatte raade over Anvendelsen af deres Kirketiende, og navnlig ikke lønne Sognedegnen af samme.

Mester Hans Suanningh, degn wtj Ribe stick, fick breff, som her epther følger, tiill Vesterherritt och Nørreherritth.

Christian etc. Hiillse etther alle wore wndersotthe, menige sogne mend, som bygge och boe offuer alltt Vestherherritt och Nørreherritt, euindeligen mett Gud och wor naade. Wiider, att wij er kommen wtj forfaringh, huorledis att mange aff etther fordristhe siig tiil att befatthe etther mett etthers sogne kirckers tind, och then en partt foruende till etthers sogne degens underholningh, en partt tiil win och offlett, och ther tiill mett wiille y icke heller lade kircke wergen sellff raade kircketinden. Thij forbyde [wij] etther alle oc huer serdelis nogitt att befatthe etther mett etthers kierkens tinde, enthen tiill

ethers degens wnderhollningh eller tiill win och offlett, wden alleenist lade degen wti Riibe domkircke och kircke wergen raade ther fore att foruende same tinde kierkerne till besthe, och tage ther aff att betale vin och offlett, naar notthorteligheden behoff er; och ther som y wille haffue vnderholningh tiill etthers degen, tha skulle y thett selff wdlegge och icke tage aff kierkens tiend att belønne hannem mett. Ladendis thett ingelunde, vnder then straff som viidbør. Actum Nyborg løffuerdagen post trium Regum, aar etc. Mdliij.

Ny kirkehist. Saml. III, 296.

346.

1553. 25de Januar. Om Omlægning af nogle Sogne i Fyn.

Breff som vdgick om Langoe sogenprest och Heslagger sogenpresth, som effter følger.

Giøre alle witterligt, att paa thett att Langoe sogennpresth kandt thesbedre haffue syn vnderhollingh, haffue wij beuilgett och sambtøgtt, och nu mett thette wortt obne breff beuilge och sambtøcke, att Øxendrup kircke heer effter skall were och bliiffue Annexa till Langoe, och samme kircke[r] Langoe oc Øxendrup bode were oc bliiffue vnder en sognepresth. Dogh saa att oss elsk^{e} Her Peder Biørnskouff, sognepresthen till Frørup, som nu effter oss elsk^{e} mester Jyrgen superintendentt vdj Fyenns stigts raadt och begiere haffuer wennligen vpladett samme Øxendrup kircke, maa och skall nyde oc beholde Øxendrup prestegaardt vdj synn liiffs tiidt, och nar for^{ne} Her Peder er døedt och affganngenn, skall samme prestegaardt liige som andre annexa kircke prestegaarde bliiffue huos sogneprestenn aff Langoe. Och paa thet att Heslagger sognepresth och thesbedre kandt haffue synn vnderhollingh,

haffue wij beuilgett oc sambtøgtt, att Boeholtt och Boeholtz fanng skall were oc bliiffue till Heslagger kircke, oc the, som boe vdj Boeholtt oc Boeholtz fanngh, skulle alletiidt were oc bliiffue till Heslagger sogenn. Till ydermere windnisbyrdt etc. Datum Nyborg Sancti Pouels dag conuersionis, Anno 1553.

Tegnelser over alle Lande IV, 204.

347.

1553. 31te Januar. Kong Christian beskikker Hr. Jens Simensen til Medhjælper for den gamle og svagelige Hr. Peder (Sørensen), Abbed i Em Kloster. Han skulde føre Tilsyn med, at der med Hensyn til Læsen og Syngen i Klosteret fulgtes den i Kirkeordinansen foreskrevne Skik, og at Klosterskolen holdtes ved Magt.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 97-8.

348.

1553. 28de April. Til Universitetet, om at Hr. Lavrits Hellesen paa Grund af fortsat Gjenstridighed skulde sættes i Forvaring i Herredsvad Kloster (se Nr. 313. 321. 335).

Christian etc. Wor synderlig gunst tillforn. Wiider, att oss er ethers scriffuelsse tilhende kommen, wdj huilchenn i giffue tilkende om thenn prestmand aff Fyen wett naffn Her Lauris Hellesen, som opsatte sig imod oss elskelige Mester Jørgenn, superintendent wdj Fyen stigt, atj haffue ladet hannum forlesse thenn Dom, som er gangit imod hannum, och ther hoss skiche oss enn wdsckrifft; paa huadt samme Her Lauris suorit, ther samme Dom wor lest for hannum. Oc som wij formerche wd aff ethers Scriffuelsse, att thett er befrøgtendis, at samme Her Lauris skulle møgit wndt komme aff sted, ther som ther icke bliffue andre raad tiill, och begierer ther for, at wij wille betenche oss ther wdindenn, som samme ethers

schriffuelsse ther om wiidere bemelder. Tha for samme Her Lauriis troesiige sindt, oc anden Vlempe, som aff hans harnackenhed kand aff komme, haffue wij tiilschreffuit oss elskelige Peder Godske, wor Mand, thienner och Embiidzmand paa wort slot Køpenhaffn, att hannd skal lade tage samme Her Laurits, och førre hannum till Herriiswoedcloster, oc ther lade hannum bliffue foruarit, till wij anderledes ther om tilsiigendes worder. Beffallendes etther Gudt. Schreffuit wdj wor køpsted Krempen, fredagen nest epther søndagen Jubilate, Aar etc. Mdliij. Vnnder vort siignett.

Udskrift: Oss elskelige Hederlige oc Høglerde Mend, Rectori, Doctoribus oc menighe lessemestere wdj then høyge Sckole wdj wor stadt Køpenhaffn.

Ny kirkehist. Saml. I, 331-2.

349.

1553. 19de Maj. Kong Christian forlener Mester Esbern Pedersen[1]) med et Kannikedømme i Aarhus, kaldet Sancti Spiritus, som Mester Søren Kallisen havde opladt for ham. Flensborg, Fredagen næst efter Søndagen Exaudi.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 289.

350.

1553. (25de Maj). D. Peder Palladius's Tractat om de Stykker, hvormed Guds Ord kan forfremmes og ved Magt holdes[2]).

Om Kircken.

Kircken, som er Gudz huss, skal vere met hele Vinduer, oc vnder tør tag, vel bygt, prydet oc feyt, oc

---

[1]) Se kirkehist. Saml. 3. R. III, 343.

[2]) Artiklerne indledes med en Fortale til Provsterne paa Roskilde Landemode, og sluttes med en kort Efterskrift til samme, hvilke Stykker dog her udelades.

end om Sommeren mayet, at Folck kunde met lyst der inde høre Guds salige Ord.

Om Predicke stolen.

Predicke stolen skal were høyt opbygd ved den syndre side offuer Almuen, at Gudz ord kan klarlige predickis faar alle, oc lydelige høris aff alle.

Om Alterid.

Alterid, som er Gudz bord, skal vere mit paa gulffuid heller i den østre ende, een for alle, vel prydet met malning, Kleder, oc met thu Liuss, naar der berettis nogen, oc icke ellers.

Om Funten.

Funten skal vere vdi den vestre ende, altid taam oc ren, indtil nogen skal døbis, at Degnen da ber tho spander rent vand der vdi, och end noget varmt om Vinteren.

Om Stole.

Stolene skulle vel byggis oc pyntis paa begge sider, Mendene paa den syndre, og Quinderne paa den nørre side, oc om Sommeren skulle de mays oc strøs met Vrter oc gress.

Om Kieregaarden.

Kieregaarden skal slaas om Sommeren oc holdis ren for Fæ, Øg, Suin etc. Besynderlige hoss Kirckeladen. For Kieregaarden er de Christnis søynehuss til dommedag.

Om Wryd.

Al wryd skal bort tagis aff Kircken oc Kieregaarden, huad der haffuer hørd til den wgudelige Paffue messe oc løgenactige Skiersildts pine.

Om Sogne Presten.

Sogne Presten skal leffue vdi ecteskab, heller ellers renliffuit, for uden berøcted Tiønd, god oc dydelig til omgengelse, flittig vdi sit embede, vden straff, andre til it gaat exempel oc effter siun.

Om Prestegaarden.

Prestegaarden skal ved heffd oc mact holdis aff Sognepresten paa Lands byen met prestegaards Aul, oc aff Kirckeuerier vdi Kiøbstederne, vnder en tilbørlig straff, oc det for deris effter kommere.

Om Tienden.

Tienden skal ydes retferdelige aff Korn oc Quig til gode rede, vnder Guds oc Kongens straff, vdaff Slotzherrer, Kiøbstedmend, Bønder, Drenge etc.

Om Offer.

Tre høytiders offer, oc der foruden heders offer, som naar Børn døbis, Brude vies, oc Quinder gaa i Kircke, dog vden Liuss oc vidvand, thi hun hør Gud til met sit Liffsens fruct, oc icke Dieffuelen, om hun er ellers en Christen Quinde.

Om Sogne Degnen.

Sognedegnen, vere sig enten Pebling omkring Kiøbstederne, som skal til skickis aff Scholemesteren, heller oc ellers en Degen langt fra Kiøbstederne, skal lære vngdommen deris børne lerdom. Item ringe, siunge etc. Oc de skulle samtyckis aff Sognepresten oc sognemendene oc offuerhøris aff prousten.

Om Degne Bolig.

Degne Bolig skal vere hoss Kircken, at Degnen kunde nyde Kircke iorden for redelig vdgifft, met al seduanlige redsel, Korn oc andet etc.

Om Hellige dage.

Alle Søndage oc Christi høytidelige dage effter Ordinantzens lydelse oc effter vor Credo skal mand holde hellige, icke aleniste vnder try marcks brøde, huer aff sit Herskab, men vnder Guds store heffn oc straff, effter det tredie Budord etc.

Om Bede dagen.

Den bør io at vere enten om onsdagen eller om fredagen i huer vge, oc det i Kiøbstederne. Oc vndertiden i Lands Kirckerne om Søndagene effter predicken eller Messen, oc en tid om Aarit met fattige Folckis almisse i steden for den wgudelige korsbørd, som pleyer at ske gerne i den vge effter diuitis et Lazari.

Om Taffler.

De skulle vere tho i det mindste, den ene Kirckens, den anden fattige Folckis, huer Søndag oc huer hellig dag, at ombæris aff Kirckeuerier oc Diaconer, besynderlige i Kiøbstederne, oc i store Sogner paa lands byerne, Kircken oc de fattige til gode oc til hielp oc trøst.

Om Blaacke.

De skulle ocsaa vere tho i huer Kircke, den ene Kirckens, op ved alterid, den anden fattige folckis, ved Kircke dørren, huer met tho Laase faar sig, til Kirckens oc fattige Folckis pendinge.

Om Husarme.

De skulle hielpis i huer By aff dem, som ere effnende, met Mad, Dricke, Klæder oc anden hielp, oc at de gerne stede dem til at bo vdi deris Gadehuss, paa det at de skulle tage dem ind igen i de euige Boliger, naar deris gode gerninger beuise deris Tro til Jesum Christum.

Om Testamente.

Huer, som Gud haffuer vnt och giffuit noget om henderne, bør vdi sin siste tid, om hand vil ellers tencke sig ret om, at giffue noget vdi sit Testamente til Kircken, Sognepresten, Degnen oc fattige folck i sognen, som aff Arilds tid haffuer værit skicket til en bekendelse oc tacksigelse for dette framdragit leffnit her i Verden.

Om Børne Lerdom.

Gode Christne skulle lade deris Børn, drenge oc piger, flittelige lære deris Børne Lerdom, met det allerførste, som de kunde noget tale, ath de kunde vennis til Gudfryctighed strax fra deris Barndom, oc icke til skalched oc wdygd. Det skal tilige krøge etc.

Om Scholer.

Skulle de oc saa lade deris drenge børn met det første komme vd til neste Kiøbsted til Schole en tid lang, at forfare om de ere dertil kaldede aff Gud.

Om Bøger.

Kirckeuerier skulle købe de Bøger til Kirckens behoff, som Ordinantzen indholder, oc lade saa Kirketienerne bruge dem vdi deris tid.

Om Band.

Sogne Presten skal tho gonger om Aarit forkynde alle wlydige i bande, det er vnder Dieffuelsens vold til deris Legoms forderffuelse, oc siden saa tit som behoff gøris, oc affløse dem i Kirchen, som sig ville rette oc bedre.

Om Ecteskabs Sager.

De skulle dømmis vdi Roschyld nogle visse bestemte tider om Aarit, som Sogne Presten kand giffue tilkiende

aff Predicke stolen imod huer tid, oc siden for alle dem, som hans gode raad haffue behoff vdi Ecteskabs sager.

Om Hore Sager.

Ingen skulle lides vdi nogen By eller Sogen, som føre it skendeligt leffnit met Horeri, Skørleffnit eller Boleri, men de skulle straffis oc fordriffuis fra en sted oc til en anden, ind til saa lenge at de skamme sig, Item rette oc bedre sig.

Om Samkom.

Vdi al Samkom oc glædskab skal mand vocte oc vare sig for Suæren, Banden oc Bagtalen, for offuerflødige Dryck, wsamdrectighed, hug oc slag, vndsigelse oc skendts ord. Thi dette altsammen hør Dieffuelsens Børn til, oc icke Guds børn.

Om Sogne steffne.

Sogne steffne skal offte besøges som et Raadhus eller Capittels huss, saa vel som Gade steffne, at alle ting kunde der settis til rette, som behoff gøris.

Om Brøllupe.

Her skal mand ramme maade met, at det bliffuer icke for megit eller formange dage, ey helder met stor Offuerflødighed, effterdi at den hugge Tønde er afflagd, oc Brøllups Folckit maa icke helder æde och dricke i Kircken eller gøre it Dansehuss aff Kircken. Thi det hør oc Dieffuelsens børn til, oc sker til Guds store bespaattelse.

Om Brød oc Vin.

Brød oc Vin skulle altid holdis til rede, oc at Vinen er icke sur, paa det at Almuen skal icke faa vederstyggelighed til det Høyuerdige Sacrament.

Om Calente.

Sogne Prester oc Sogne Degne skulle komme tilsammen tho gange om Aarit i det mindste oc handle met huer andre om Lærdomen, Leffnit, Ceremonier oc om alle andre ting, som religionen er anrørendis.

Om Prousten.

Prousten, som er Superintendentens met hielpere, skal een tid om aarit i det mindste besøge alle Kircker i sit Prousti, effter Ordinantzens lydelse oc rette sig effter Ordinantzen oc Prouste Bogen, som hannem met giffuit er.

Om Superintendenten.

Superintendens skal sielff saa offte, som mueligt er, ocsaa visitere oc besøge alle Kircker oc kirckens Personer, at forfare om alle disse smaa stycker, oc siden om de store met ved mact holdis, Gud giffue til gaffns oc til Guds ære, ved vor Herre Jesum Christum, Amen.

Originalen er prentet i Kjøbenhavn Torsdagen i Pindseuge 1553. Optrykt i Ped. Palladius's Visitatsbog udg. af Sv. Grundtvig, S. 135-42.

351.

1553. Den rette Ordinants som paa Herredagen i Ottense bleff offuerseet oc beseglet, Huorledis Kircketienisten skal holdis vdi Danmarckis oc Norgis Riger, oc de Hertugdomme Slesuig, Holsten . . . Prentet i Københaffn paa ny igen Aar M.D.Liii. (Heri findes følgende Efterskrift:)

Peder Palladius til den Christen Læsere.

Efterdi at der findis brøst, saa vel hoss Kircke Tienere, som hoss andre, at Kongelig Maiestatz Ordinantz icke holdis ved mact i mange Steder, oc mand klager, at Ordinantzen findis icke fal, See da faa de den her atter vdprentet igen, oc ret offuerseet effter den sande Original saa vel som den første, Gud giffuet at mange deris aarsag och paaskud vaare icke aff skrømterii, saa at de lede

effter det, de icke lyster at finde. Det er, de skøde icke meget om Ordinantzen, som icke helder om andet, huad øffuerigheden Christelige biuder oc befaler. Men huilcken Sogneprest oc Sielesørger i dette gantske rige, som icke holder sig effter denne Ordinantze, hand er ingen tro Tiener vdi sit embede, oc der til met en meneder. Her offuer kand huer randsage sig selff oc rette sig, oc købe Ordinantzen oc holde sig der effter, vdi vor Herre Jesu Christo. Gud giffue oss sin naade der til, Amen.

352.

1553. 5te August. Om Forholdsregler i Anledning af den Uskikkelighed, der fandtes i Klerkeriets Lærdom og Levned i Roskilde.

1. Til D. Ped. Palladius, Superintendent, og Hans Bernechou, Embedsmand paa Roskildegaard.

Wor synnerligh Gunsth tillforn. Wiider, att effttherthii wii formerke, stor Vskikelighedt skall holdis iblanth Klerkeriet vdi wor Kiøbsted Roskilde, bode vdi theris Lerdom och Leffnit, tha bede wii etther och begiere, atti mett thett allerførste giiffue etther till forsk^ne^ Roskilde, och ther forfare Leyligheden om forsk^ne^ Klerkeriies Lerdom och Leffnit, och hues Brøst som ther tha findes, atti thett wnnderuise thennom att afflegge, och giøre ther en skik paa, saa the holle thennom skickeligh och vel bode med Lerdom od Leffnet, som thett segh bør; och wor Ordinantz, som wii om Religionen haffue ladet vdgaa, vdi alle Maade wed Magtt holdis, som thendt wduiiser och indholler, atti nu her vdinden wille wennde ethers største fliidt, paa thett att then allmegtigste kand ther aff skee loff och ere, och hans hellige Ordt och Euangelium kandt forfremmes. Thermett skeer oss sønnerligenn till willie, och forlade oss ther wisseligen till. Datum Roskille, Løuerdagen post ad vincula Petri. 1553.

2. Til D. Peder Palladius, Superintendent i Sjælands Stift.

Wor synnerlig Gunsth tilfornn. Viider, att wii vdi thesse Dage haffue faaet etthers skriffuelse, och som i vdi blant anndre erende giffue tilkiende och ere begierendis, att wii wille tilskriffue etther och oss elskelige Hanns Bernechow, wor mandt, raadt och Embitzmand paa wor Gaardt her vdi wor Kiøbstedt Roskyldt, for den store Vskickeligheds skyldt, som ther findes bode mett Lerdom och Leffnit, tha wille I nest Guds hielp giøre ther sliig skick paa, att thett skal were Gud taknemmeligen och oss behageligen. Sammeledis som i och skriffue om thendt Capelan til Domkirken, att wii thendt wille besørge mett nogen Rente til hans Vnderhollingh, som etthers skriffuelse therom indholler, tha skicke wii ether herhos wort Breff, atti mett Hans Bernechow skulle visitere Roskildt Klerckerii, effersom i ydermeere haffue leylighedenn att forfare vdi samme wort Breff. Thenndt Capellan till Domkirken wille wii lade forsørge mett nogen ydermeere rennthe till hans Wnderhollingh, thett første ther bliffuer noget ledigt. Datum vt supra.

Zwergius, Sjæl. Cleresi. S. 62-4. Suhms Saml. I, 3, 123-4.

353.

1553. 21de August. Kong Christian gjør vitterligt, at da Hr. Jens Povlsen, som i mange Aar havde været Sognepræst, og nu var en udlevet Mand, som paa Grund af Alderdom ikke længere kunde forestaa Sogne, og da hans Præstegaard desuden for nylig var afbrændt, saa bevilges det ham, at naar der blev noget Vicarie eller andet ringe Len ledigt i Roskilde eller Lunds Domkirke, som ikke var lovet bort til nogen anden, saa skulde det tilfalde ham. Kallundborg, Mandagen post assumptionis Mariæ.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 12-3.

354.

1553. 26de August. Om Nedbrydning af to Kirker i Aarhus Stift.

Hans Stygge, Embidtzmandt paa Drottningborgh, fick breff, som effter schreffuitt staar.

Vij Christian etc. Giøre alle witterligtt, att efftherthij tuende sogne kircker liiggendis vdj Synderhaldtherrett, som er Westeralling kircke och Skørring kircke, er icke vden faae gaarde till oc icke formaa thennom att holle wed magtt, saa the forfalle vdj grunden, och oss elskᵉ mester Matz Langh, Superintendent vdj Aarhus stiigtt, haffue giiffuet tillkende, att the bøndere, som boe vdj forⁿᵉ Westeralling och Skørring sogne, kunde søge andre sogne, som thennom beleyligh er: Tha haffue wij befallett oss elskᵉ Hans Stygge, wor mandt, thienner och embitzmandt paa wortt slott Drottningborgh, att maa lade nedderbryde forscrⁿᵉ Westeralling kircke och Skiørringh kircke, och hues steen, kalch, tymer oc anden deell, som ther findes paa, att lade føere aff thienerne till wor byggenings behoff ther samme stedz. Till ydermere windnisbyrdt etc. Datum Nykiøpingh i Ottz herrett løuerdagen post Bertholomei, aar etc. 1553.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Tegnelser over alle Lande IV, 270.

355.

1553. 7de September. Kgl. »aabne Breve, som udgik til Sognepræster og Degne, som have Sogne paa Landsbyerne«. Hver Præst skulde yde 6 Joachimsdaler, hver Degn 1 Daler i Skat. Dat. Ebelholt vor Frue Aften Nativitatis (se Nr. 368).

Tegnelser over alle Lande IV, 292. Jacobsen, Det danske kattevæsen, S. 127. 136.

356.

1553. 21de September. Kong Christian bevilger Hr. Niels, Sognepræst til Slotskirken i Randers, at han maatte lade oppebære Præstetienden baade af Korn og Kvæg af Ladegaarden for Dronningborg Slot, og Kornet at oppebære i Negen, »til vi anderledes derom tilsigendes vorder«. Datum Dronningborg Torsdagen post Helligkorsdag Exaltationis.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 295.

357.

1553. 4de Oktober. »Hr. Rasmus Hansen, Sognepræst i Aalsø, fik Brev til Peder Bilde, at Kgl. Maj. haver givet hannem 2 Pund Byg og 1 Pund Rug paa denne Tid. Datum Silkeborg Onsdagen post Michaelis«.

Tegnelser over alle Lande IV, 279.

358.

1553. 5te Oktober. Om de paatænkte Forbedringer i en Del Præsters Lønning i Aarhus Stift.

Hans Stygge, Peder Bilde, Albrett Giøye oc Jyrgen Bernekowe finge breff, som her epther ffylger.

Christian etc. Wor gunst tilfforn. Wiidtt, att som wij tilfforn haffue beffalett teg, att thu mett superintendenten her wtj Aarhuss stigtt skulle drage omkring her vtj stigthett oc forffarre, huilcke preste som haffue brøst paa theris wnderhollinge: Tha haffue wij nu tilscreffuitt superintendenten oc wore lensmend her wtj stigtthet, att the skulle were hoes oss tilstede wtj wor kiøbsted Kolingh Sanctj Seuerini episcopi dag førstkommendis, oc thaa wille wij ther paa lade giøre en skick om samme presters wnderholling, paa thett att wij en tiid kunde komme till en endelig ende ther mett. Thij bede wij teg oc wille,

att thu retther teg epther att were hoes oss tilstede wtj for^ne^ Koling, epther som forscreffuet staar, tagendis mett teg thet Registher, som thu ther paa haffuer wptegnett. Tesligeste att thu oc tilsiger huilcke preste som haffue brøst paa theris wnderhollingge offuer altt thitt Leen, saa wiitt som thu i beffalingh haffuer, att the oc ere ther hoes tilstede samme tiidtt. Her wiid att rette teg epther, oc lad thet ingenlunde. Beffalendes teg Gud. Datum Silckeborigh torsdagen post ipso die (sic) Michaelis 1553.

Tegnelser over alle Lande IV, 280.

359.

1553. 19de Oktober. Kong Christian giver Kansler Johan Friis til Hesselager Brev paa, at han og hans Arvinger til Borreby maatte have Jus patronatus til Boslunde Kirke i Sjæland. Dat. Kolding Torsdagen næst efter S. Galli Dag.

Registre over alle Lande Nr 6, Fol. 19.

360.

1553. 19de Oktober. Om Nedbrydelsen af Skjærum Kapel paa Grund af det Afguderi, som brugtes der.

Knud Gyldenstiern tiill Estrup fick breff, som her epterfølger.

Christian etc. Vor gunst tilfornn. Wiider, att wij ere kommen wtij forfaringh, hvorledes [attj] nogen tiid siden forleden skulle haffue kiøbtt Skierrom capelle aff forstanderne for wortt almindeliig hospitall wtij wortt kiøbsted Riibe for en ringe penning, oc hospitalit ther vdinden icke er sket skiell. Sammeledis forfare wij, atj for en føje fordell skyll tilstede, att ther brugis affguderij oc anden vskickelighed ij samme capill. Thij bede wij etther oc wiille, attj mett thett første tiltencker att stille

for^ne forstander tilfredtz, saa att the paa hospitalis wegne fanger fyllest for samme capelle, huad thett kan were wertt, oc naar y thennom thett betalett haffuer, attj strax lader thett capelle afbryde oc borttføre, saa att ther aff inthett bliffuer standendis igen, paa thet then vskickelighed, som ther brugis, kunde bliffue nederlagtt. Her vider att retthe etc. Datum Kollingh torsdagen epther Galli confessoris [dag, aar etc. Mdliij].

Ny kirkehist. Saml. III, 300-1.

361.

1553. 23de Oktober. Uddrag af en Række Kongebreve om Forbedringer i Præsternes Lønning i Aarhus Stift.

Her epther ffylger Registher paa the preste wtj Aarhuss [stigt], som fandis att haffue brøst paa theris wnderholling, oc huer fick Ko. Ma. breff paa hues som her epther staar screffuitt.

Drottningborig leenn.

Hr. Jens i Sall fick Ko. Ma. breff att skulle haffue landgillett aff Tordsøø prestegaardt[1]).

Her Jens i Gulløff fick breff at skulle haffue landgillett aff Gulløff prestegaard[2]).

Her Lauritz i Hoesløff skall haffue landgilled aff Gierum[3]) sogen, och fick ther breff paa.

---

[1]) Se nedenfor S. 360, hvor Brevet fuldstændig er meddelt.

[2]) Dette Brev er in extenso trykt i Hofmans Fundat. IX, App. til Aarhus Stift, S. 18. Brevet lyder paa, at Hr. Jens og hans Efterkommere, Sognepræster til Gullev Sogn, maa have til deres Underholdning Landgildet af Gullev Præstegaard, som er hans Annexkirkes Præstegaard, til den Rente, som han hertil for sin Tjeneste haft haver. [Altsaa var Hr. Jens i Sal og Hr. Jens i Gullev sikkert samme Person, og Gullev var allerede da annekteret til Sal].

[3]) D. e. Gjerning.

Her Christiern i Weyersløff fick breff paa landgilled aff Aytth prestegaardt.

Sognepresten i Houbroe fick breff paa tienden aff Skielderup sogen.

Sognepresten i Falsløff fick breff paa kronens part aff tienden ibid. til syn wnderhollingge.

Her Mortthen i Holberg fick liffs breff paa kronens partt aff tienden aff Holberg sogen oc Grandløff sogn.

Sognepresten af Tørsleff sogen fick breff paa kronens partt aff tienden aff Tørsløff sogn oc Suenstrup sogen till syn vnderholling.

Scholemester i Houbroe fick breff paa kronens partt aff tienden aff Hornum sogen till syn wnderhollinge.

Her Palli i Støffring fick Missiue till Hans Stygge paa Drottningborgh, att hand wtj ij aar, epther thette epther^ne^ obne breffs datum regnendis, skulle fornøge hannum j pund korn, som Ko. Ma. gaff hannum till syn vnderholling.

Silckeborig leen.

Sognepresten i Karup fick breff, att Ko. Ma. haffuer wnt oc tillatt, att kronens gaard i Torning sønden wp till kiercken, som ligger till Haldtt, maa leggis till en prestegaard till Karup kiercke oc till same gaard leggis the iij otting Jorde, som hører kronen till, oc nu brugis till Anders Chrestensens gaard i Wngstrup.

Her Hans i Grønfeld fick breff att maa beholle till synn wnderholling landgilled aff Soustrup prestegaardtt, [som er hans annex kirckes prestegaardtt][1]).

[1]) Dette Brev er in extenso trykt i Hofmans Fundat. III, 47. Grønfeld ɔ: Grønbæk. De indklamrede Ord ere supplerede fra Kongebrevet.

Her Michell i Syling[1]) fick i lige mode breff paa landgilled aff Balle prestegaardtt.

Her Niels i Linderup fick breff, att eptherthj Linderups prestegaard er ther fran skifft, thaa haffuer Ko. Ma. ther emod wntt for^ne^ sogne prest i Linderup kronens partt aff tienden ibid.

Aarhuss leen.

Her Rasmus i Ørum fick breff till Per Bilde paa Aarhus gaard, att hand skall wdlegge hanum saa møgen skyld aff en gaard, som then prestegaard gaff till landgilde, som Otte Gyldenstern fick till magleg for thet Suenske goetzs, hand miste.

Aakier leen.

Her Jesper i Otting[2]) fick breff paa landgilled aff Gosmer prestegaardt till syn wnderhollingh.

Her Søffren i Halling fick missiue till Jyrgen Berneckow paa Aakier, att hand aarligen skall fornøge hanum i pund korn oc j f^e^ smør ad gratiam, som Ko. Ma. haffuer giffuitt hanum till syn wnderhollinge.

Sogne presten i Hiensted fick breff paa Hiensted preste jordtt, som ligger sønder oc nør fran Hiensted kircke, oc skyller j ørtug korn, oc skall thet beholle till syn wnderholling frij wden landgille.

Skanderborg leen.

Sogne presten wtj Stillinge fick breff att maa beholle till syn wnderhollinge landgilled aff Hørning preste gaardt.

Sogne presten i Bleginge fick breff att maa nyde kronens part aff tienden aff Bleginge sogn.

---

[1]) Sejling.

[2]) Ørting, som tidligere var forenet med Gosmer.

Thesse for^ne^ preste finge breff paa for^ne^ theris wnderholling som forsc^uit^ staar, oc lyde som her eptherffylger etc.

Vi Christian etc. Giør alle witterligtt, att eptherthij mange sogne presther wtj Aarhus stigtt haffue thenum for oss beclagett, att thee icke haffue theris tilbyrlig wnderhollinge, oc wij ther fore haffde beffaled wore lensmend wtj Aarhuss stigtt, att thee mett superintendenten ther sammesteds, oss elsk^e^ Mester Matzs Langh, att forffare om huilcke preste oc scholemestere, som brøst haffue, oc the nu haffue giffuet oss tilkiende thenne breffuisers Her Jens wtj Sals leylighed: Thaa paa thett att for^ne^ Her Jens oc hans eptherkomer sogne presther till for^ne^ Sall sogen kunde thes bedre fange theris wnderhollinge, haffue wij beuilgett oc sambtycktt, att for^ne^ prester till Sall sogn mue haffue [till] theris wnderhollinge landgilled aff Torssø prestegaardtt, som er hans anexes kierckes prestegaardtt, till then rentte, som handt her till for hans tieneste hafftt haffuer. Till ydermere windisbyrd haffue wij etc. Datum Koling ipso die Seuerini episcopi Anno 1553.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 360-2.

362.

1553. 31te Oktober. Kong Christian henlægger til Skolen i Holstebro Landgildet af »Ladegaards Jord udenfor vor Kjøbsted Varde«, som Fru Karine Kjeld Iversens Efterleverske nu udi Værge haver. Bemeldte Landgilde »skal være og blive til evig Tid til Holstebro Skolemesters Underholdning«. Datum Koldinghus Mandagen post Sanctorum Simonis et Judæ apostolorum Dag.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 303.

363.

1553. 11te November. Til Bisperne om Forkyndelse og Overholdelse af en Forordning mod Gjendøbere.

Christiann mett Gudtzs naade Danmarckis, Norgis, Wenndis oc Gottis Konning etc.

Wor synnerlige gunst tilfornn. Vij giiffue etther tilkennde, att wij forffare, at mange Wederdøber, Sacramenterer oc andre suermer skulle forsambles wdj thesse omliiggendis lande, oc were meste parten Embitzfolck oc andett løst folck, och skulle were weed en x eller xv^{m}. Oc paa thett att thett motte were wdenn fare, saa att slig løst folck, som en vchristelige lerdom lade thenom høre oc forgiiffue, icke skulle hiemmeligen indgiffue thenom wdj nogre wore riige oc lannde, oc giøre nogen wprøer eller oc omwende enfoldigt folck tiill theris lerdom, haffue wij ther om ladett wore obne breffue wdgaae offuer alle wore riige oc lande, epther som i ydermere all leylighedeu ther om kunde forffare aff thesse hoes liggendis wore breffue, som vij etther tilskiicke. Thij bede wij etther och begere, attj strags wille lade forkynde samme wore breffue offuer altt Fyen stigt, oc lade slaa paa kircke dørene wdj huer køpsteed ett aff samme breffue. Oc atj siidenn wille bestiillett mett prouester oc sogne prester offuer altt for^{ne} stiigt, att huer wdj sine sogne haffue ther flittiig vpseende paa, och huor the kunde nogett formercke, att sliige suermer giiffue thenom noget tiilkennde, att the lade etther thet fange att wiide (om the icke wille affstaa eller lade thenom vnderuisse wdtij slige theris vchristelig lerdom), och i framdelis lade wore lenszmend ther fange aduardzell om, att thee kunde oss thennd leylighed tilschriffue. Wij wiille siidenn lade finde ther andre raad till. Her mett skeer oss sønnerlige til willie,

oc forlade oss ther wiisseligen till. Befalendes teg Gud. Schreffuit paa wort slott Kollinghus sanctj Morthens Dag Aar etc. Mdliij. Wnder wortt Siignet.

Udskrift: Oss elskᵉ Hederliig oc Høglerd mand Mester Jyrgen Jenssen, Superintendent vdj Fyens stiigtt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 213. Lignende Breve udgik til alle Landets øvrige Bisper.

364.

1553. 11te November. Om Forholdsregler til at hindre fremmede Gjendøbere og Sværmere fra at faa Indpas her i Landet.

Wij Christiann mett Guds naade Danmarckis, Norgis, Wenndis och Gottis konningh, Hertug vdj Sleszuigh, Hollstenn, Stormarnn och Dyttmerschenn, Greffue vdj Oldennborgh och Dellmennhorsth, Giøre alle witterligtt, att efterthij Gudt almegtigste haffuer mett synn benedidellsse begaffuiitt wore Riigere och lannde, att Guds helliige clare ordt och Euangelium predickes renntt och clartt, och wij ere kommenn vdj forfaringh, att mange wedderdøbere, Sacramentherer och anndre suermere forsambles och obenbares vdj tesse omkringh liiggendis lannde, och schulle were meste parttenn Embitzfolck och anndett løesth folck, som sliigh enn vchriisteliige hanndell foretage, och drage vd aff ett lanndt och vdj ett anndett, och ere befrygttenndis, att thee skulle kunde hiemmeliigenn inndgiiffue thennom vdj wore Riigere eller lannde, vnnder thett skien att thee wille brugge theris Embede, till saa lennge att thee worder en stoer partt forsamblett, och siidenn giiffue tillkennde theris wnnde forsett, och mett theris falsche hanndell och meninge giøre vprøer och omwennde mannge enfolliige mendneske frann thenn helliige chriisteliige troe och Guds ordt oc Euangelium, huilckett tillfornn aff sliige wedderdøebere oc Sacra-

mentterer vdj anndre lannde skeett er. Thaa paa thett att wij wille haffue wore kere wnndersotte sliigtt aduarett, och huer chriistenn maa segh wiide ther fore att tage ware, bede wij och byude Superintendenthere, abbeder, priore, prouestere, prelattere, predicannttere och alle geysthliige personner, sammeledis Riddere, Riddermenndzmenndt, Fogedere, Embitzmenndt, Borgemestere, Raadmenndt, Byfogedere och alle werdzliige, som bygge och boe offuer alle wore Riigere, Danmarck och Norge, att ther som etther forkommer nogenn vdlenndische menndt och wille were vdj etthers tienneste eller och boesette thennom vdj nogenne wore kiøbstedere eller annderstedz paa lanndett, attj tillfornn lader thennom offuerhøere, huor frann thee ere kommenn, huadt theris leylighedt er, och huadt theris troe er, paa thett att inngenn schall tage nogenne till segh, entthenn vdj tienneste, eller och tillsteede att boesette thennom, som ere wedderdøebere, Sacramentherer, eller och fører anndenn vchriisteligh lerdomme vdj vore Riiger oc lannde. Giiffuitt paa wortt slott Collinghus Sancti Martini episcopi dagh, aar etc. mdliij. Wnder wortt Siignnett.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 213.

365—6.

1553. 17de og 18de November. Om Udvisning af de fremmede Religionsbekjendere, som med Jan Laski vare komne her ind i Landet.

1. Til D. Peder Palladius, Superintendent i Sjælands Stift.

Vor synderlig gunsth tillforn. Wii giiffue etther tillkende, att nu for viij eller x dage siiden forleden er hoyglerd mandt Her Jahann a Lascho mett tuende andre lerde kommen hiidt till oss och offuer altt begierett, att thee och theris selschaff maatte vprette en kircke her vdi Riigett, och ther holle theris religion, efftersom thee

hagde vdi Engelandt. Thaa huad samme lerde till oss suplicerett haffue, och huadt wii thennom for affskeedt giiffuit haffuer, haffue i al beskedt aff thesse huoes liiggendis vdschreffter aldt leyliighedenn att forfare. Och effter thii att wii forfarer, att ther skall were wedt 150 personer kommen till wor Stadt Kiøpnehaffn, som och schall were kommen aff Engelandt och schulle were vdi then samme troe, som tesse lerde ere, paa huilche personer oss elskelige Peder Gaadske, wor mandt, tiener och embitzmandt paa wort slot Kiøpnehaffn, oss et register tillskiicket haffuer: Thaa effter then leyliighet, som wii formercher, haffue wii heer afferdiigett och ladett siige for^ne Jahann a Lascho mett thee andre lerde, att schulle giiffue thennom herfran och indt vdi Tydsklandt aff wore lande. Och heer huos ladett thennom forstaa, att thee andre theris selskaff, som ere vdi wortt landt Siellandt, haffue wii ladet bestylle mett wore lensmendt, att the schulle forfiørde thennom till thet beste, saa the kunde komme vdaff wore lande och indt vdi Tydschelandt. Thii bede wii etther och begiere, atti wille ther vdinden mett oss elskelige Peder Gaadsche och borgemestere och raad vdi Kiøpnehaffn haffue goed fliigtige vpsiende, att altt sliigtt folch, som er kommen aff Engelandt, att the strags maatte bliffue fiørdrett aff landett, paa thett thee icke skulle føre nogett enfoldiigt folch vdi then skiick och lerdom, som thee thennom foretagett haffue, efftersom i wiide, huadt wor religion ther alsom størsth magtt paaliiggendis er. Dogh atti wille lade thennom wnderuise att affstaae theris menninge och lerdomme och were wor ordinandtz vndergiiffuen, thaa kunde i wiide etther att rette, att lade thennom bliiffue tillstede, om thee ellers wilde bliiffue tillstede. Wii haffue therom ladett till-

schriiffue for^ne Peder Gaadske och borgemester och raadt, att thee och ther vdinden skulle were fortenktt att fiørdre sliigtt folch aff wore lande. Datum Kollinghus fredagen post Martini episcopi Aar 1553.

2. Til Peder Godske, Embedsmand paa Kjøbenhavns Slot[1]).

. . . . Ydermere giiffue wii tegh tillkiende, att wii haffue bekommett ett register paa nogenne personer, som med hustruer och børn er kommen vdaff Engelandt, er meste parten embitzfolck. Thaa effterthii wii formercker, att samme embitzfolck ere vdi en synderliigen troe, och en høyglerd mandt mett naffn Jahann vann Lascho mett tuende andre lerde, som och er kommen aff Engelandt, haffue werett heer huos oss, och wii aff thennom haffue ladett forfare, huadt theris lerdom och troe er, och effter then leyliigheedt, som wii haffue ladett thennom høere, haffue wii icke for mange orsage skyldt kunde tillstede thennom att bliiffue vdi wore Riigere eller lande, och therfore heer strags giiffuitt thennom theris Beskedt, att drage vdaff wore lande och indt vdi Tydskeland. Thii bede wii tegh och wille, att thu mett oss elskelige Doctor Peder, Superintendent vdi Siellandz stiigtt, och borgemestere och raadt vdi Kiøpnehaffn, strags vfortøuffuit bestiller, att altt sliigtt folch, som er kommen aff Engelandt, att thee bliiffuer strags vdfiørdett och skiickett aff wore lande enthen till skiibs fra Kiøpnehaffn eller offuer landt till Giedzsøer, och siiden offuer till Tydschlandt, huilckett tegh tyckes besth were. Vii haffue vdi liigemaade therom tilskreffuit for^ne Doctor Peder och borgemestere och raad, huilckett breff wii theg heer huos till-

[1]) Begyndelsen af Brevet handler om Kjøbenhavns Slots Bygning og forbigaas derfor her.

schiicke, att thu forskiicker thennom samme breff till hende. Dogh skall for^ne^ Doctor Peder offuerhøere samme personer, att thersom ther er nogen, som wille lade thennom vnderuiise och affstaae theris forsett, tha mue the bliiffue tillstede, om the ellers thett giøre wille. Och att thu lader ett eller ij aff thynne egne wisse buud føllge thennom, saa thee bliffue fiørdrett affstedt till thett beste. Och thersom nogen findnis att were giiffuit segh nogenstedz paa landett, att thu therom lader forfare, och thennom och lader forskiicke aff landett. Och bede wii tegh och wille, att thu strags schriiffuer oss aldt leyliigheden till, huor therom bliiffuer bestillet, och huor tillgaar mett then farliige tiidt vdi Kiøpnehaffn. Dat. Kollinghus Løffuerdagen post S. Martini episcopi Dagh 1553.

Zwergius, Sjæl. Cleresi, Fortalen, S. 41-6, hvor ogsaa Kongebrevet til Borgmestere og Raad i Kjøbenhavn findes, der dog kun indeholder det samme.

367.

1553. 2den December. Om M. Lavrits Nielsens Beskikkelse til Superintendent i Vendelbo Stift.

1. Mester Lauritz Nielsen fick breff at skulle were superintendent vdj Wendelbo stigtt. Actum Kollinghus løffuerdagen nest epther sancti Andree Apostoli dag, Aar etc. 1553.

Wii Christian etc. Giør alle witterliigtt, att wij nu haffue forordineritt, tilltroed och befallett, och nu mett thette wortt obnne breff forordinere, tilltroe, befaller och fuldmagtt giffuer oss elskelige Mester Lauritzs Nielsenn att were superintendenntt offuer alltt Wenndelboe stiigtt, ther att drage omkringh, och haffue tillsiun vdj alle geisthliige sager, oc predicke oc lere Gudzs ord oc thet hellige Euangelium renntt oc clartt for allmuenn, och

visitere alle sognne kircker, och haffue flitiig tillsiun, saa Gudz ord och Euangelium predickis och leris rentt och clartt offuer alltt stiigthett, oc att religionenn holdis wed magtt, oc i alle maade rette segh epther thenne wor obnne beskreffnne Reformatzs oc ordinantzs, som wij hannom mett giffuitt haffuer. Thi bede wij oc biude alle wore foggiter oc meninge adell och Ridderskaff offuer alltt for^ne^ Wendelboe stiigtt boendis, attj for^ne^ Mester Lauritzs vtj same sytt superintendenntts Embett paa wore wegnne ere bystandige och hannom ther hoes handthaffue oc beskerme. Tesliigeste biude wij menniige allmue, geisthlige oc werdzliige, ingenn vndertagett ther samesteds, attj rette etther epther same vor Reformatzs oc ordinantzs, som hand etther i saa moode paa wor wegnne foregiffuenndis worder, thennd i alle moode att fullttgiøre oc veed magtt holle, epther som thennd i alle moode vduiser oc indhollder. Och lader thet ingenlunde. Datum vt supra.

Dominus rex manu propria subscripsit.

2. Breff til Jacob Brochenhws annrørenndis for^ne^ Mester Lauritzs Nielsenn, som bleff Superintendent wdj Wendelboe stigt.

Christiann etc. Woer gwnnst tilfornn. Widt att eptherthj Gud Almegtigste haffuer kallidt høglerde Mannd doctor Oluff, som wor superintendennt wdj Wenndelbostigt, oc sognnepresterne wdj kiøbstederne oc herris prouesterne ther samestedz haffue werit forsamblidt epther wor Ordinantz lydelse oc wduold oss elskelige Mester Lauritz Nielsenn, sogneprest wdj Ribe, til enn superintendent offuer for^ne^ stigt: Tha haffuer nu for^ne^ Mester Lauritz werit her hoes oss oc suorit oss synn superintendentz eed, oc wij haffue tiltroed oc befallidt hannom att were

superintendent offuer for^ne^ stigt, oc ther paa haffue ladit hannom giffue wort obne breff tiill geistlige oc werdtzlige wdj for^ne^ stigt. Thj bede wij tegh oc wille, att thu lader for^ne^ Mester Lauritz aarligen til gode reede paa vore vegne fornøge huis rente, som en superintendent bøer att haffue till sin wnderholling epther wor ordinantzs lydelse. Sameledis att enddog alt vor kiøbsted Aalborg ligger wdj Wiborig stigt, tha wille wij, att for^ne^ Mester Lauritz schal haffue sit verelse oc bolig wdj for^ne^ Aalborg, oc ther haffue tilsiun mett scholer oc leiser, oc ligeuel superintendenten aff Wiiborg stigt att haffue sin verelse wdj Aalborg, som hand nu haffuer, oc ther haffue sin befalling offuer prester oc att holle prestemode, som hannd her til giort haffuer. Bedendes teg oc wille, att thu forschaffer for^ne^ Mester Lawritz enn goed superintendent bolig ther vdj byenn, oc wdj alle maade forfiørdrer hannom til thett beste. Ther mett skeer oss synnerligen til villie, oc forlade oss ther wisseligen till. Befallendes teg Gud. Datum Kollinghus Løffuerdagenn nest epther sanctj Andree apostolj dag, aar etc. Mdliij, wnder wort signeth.

Tegnelser over alle Lande IV, 330-1. Jvfr. A. Thura, Ser. Episc. dioec. Vansal. p. 17-8. Chr. III's Hist. II, 231-2. Wandall, Forordn. ang. Gejstligheden i Danm. II, 163.

368.

1553. 26de December. Kongen eftergiver Præsterne og Degnene den dem paalagte Skat.

Christian (osv.). Vor synnderlig gunst tillfornn. Wiider, att som ether well fortencker, att wij haffue ladett wore obne breffue vdgaae till alle sogneprester oc sogne degne offuer allt wortt riige Danmarck, vdj saa naade, att huer prest skall komme oss till hielp mett vj daler, och huer degen mett j daler: Tha eptherthi wij formerke, att

ther er stor armod eblanth prester och degne, oc mange skulle storligen forarme thennom, om the samme skatt vdgiffue skulle, ere wij for slig leylighett skyld til fredzs oc wille forskaane sogneprester oc sognedegne mett samme skatt oc haffue wij ladett wore breffue vdgaae till wore lensmend, som haffuer befaling paa at vpbere same presteskatt, att ther som the haffue vdgiffuit nogitt aff same skatt, tha skulle the strax antuorde thennom same skatt tilbage, som huer vdlagt haffuer. Thette mue i giffue prester oc degne tilkiende offuer alltt Riiberstigtt, att the kunde wide thennom ther epther att rette. Befalendis tig Gud. Schreffuit paa wortt slott Kollinghus anden Jule dag, aar eptther Christi fødzel Mdliiij.[1]) Vnder wortt signett.

Udskrift: Oss elskelig hederlig och hoglerde mand Mester Hans Thagesen, Superintendent vdj Riiberstiigt.

Ny kirkehist. Saml. III, 301-2. Lignende Breve udgik til de øvrige Bisper.

369.

1553. 30te December. Kong Christian befaler Jørgen Skinkel [Lensmand paa Odensegaard] at lade Kirkeværgerne i Munkebo beholde Kirkens Tiende i dette Aar til Kirkens Bygnings Behov. Kolding Lørdag næst efter Juledag 1554 (ɔ: 1553).

Tegnelser over alle Lande IV, 339.

370.

1554. 6te Januar. Kong Christian tillader Mester Michel [Nielsen], Sognepræst i Vissenbjerg, at oppebære

[1]) Efter vor Tidsregning 1553.

Kronens Tiende af Vissenbjerg Sogn, »til saa længe vi anderledes tilsige.« Koldinghus ipso die trium regum.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 197.

371.

1554. 10de Januar. Oluf Munk og Arvinger benaades med Tvis og Felding Kirker i Ribe Stift.

Vij Christian etc. Giør alle wittherligt, at Aar epther Guds Byrd Mdliiii, Ottensdagen nest epther hellige tre Konninger Dag, paa wortt Slott Kollinghus haffde wii ladett wti Retthe steffnitt oss elskelige Olluff Munck, wor Mand oc Raad, oc hannom lode tiltalle for fire Kircker, the thou liggendis wti Hamrom Herrit, kalles Tuis Kircke oc Aulum Kircke, then tredie liggendis i Hierum Herritt, kaldes Merup Kircke, oc then fierde i Wulborgherrit, kalles Fellingkircke, som hand haffuer hollit sig til wti nogenn Tid, oc wii mene hannom icke att haffue ther Rett till. Oc for^ne^ Oluff Munck møtthe oc berette, at wij haffde sollt hannom Tuis Closter mett al sin retthe Tilliggelse, oc att same Kircker haffuer altid werit til Closterit, oc menthe ther fore, att hannom burde thennom at nyde. Tha befalit wij oss elsk. Johann Friis til Heslager wor Cantzeller, Her Otthe Krumpen Ridder, Jørgen Løcke, Eller Hardenberg, Anthonis Brøske, Rigens Cantzeller, Niels Lange oc Holger Rosenkrantzs, wore Mend oc Raad, then Sag at forhøre till Retthe. Oc the granskedt oc besoe huis Beuisning for^ne^ Oluff Munck formenthe sig at haffue paa for^ne^ Kircker, og lode for thennom lese thet Skiødebreff, som wij haffue giffuit for^ne^ Oluff Munck paa for^ne^ Tuisclosther; oc tha fandes for^ne^ Oluff Munck ingen Rettighedt at haffue till for^ne^ Kircker. Dog haffue wij aff wor synderlig Gunst oc Naade wnt oc tilladet, oc nu

mett thette wortt obne Breff wnde oc tillade, att for^ne Oluff Munck oc hans Arffuinge mue beholle the thuo Kircker, som er Tuiskircke oc Fellingkircke, som ligger wtii Tuis Birck; dog saa at han skal holle thennom baade wiid godt Heffd oc Bygning, eller oc lade bygge en Kircke ther wtij Birckitt, huor thett kand were best beleyligt, som begge Sognefolckit kunde tiilsøge, oc thend siden altiid lade holle wiid Heffd oc Mackt, oc ther till legge en god Presthegord, som Presthen altiid skal boe wti, oc altid forskaffe en godt lerdt Mand till en Sogneprest til for^ne Kircker, oc lade hannom wbehindret følge then tridde Partt aff Tienden; tisligiste skall oc Kircken beholle sin Part aff Tienden till att holde thenn wedt Bygning mett; oc den Partt aff Tienden wti samme Kircke, som oss oc Kronen tilkommer, haffue wij wntt oc tilladt for^ne Oluff Munck oc hans Arffuinge at mue beholde; oc skal for^ne Oluff Munck ingen Preste sette till same Sogen, wthen the tilforn ere examineritt oc offuerhørd af Superintendenten, oc hand kiender thenom ther tiill duelig. Oc skall for^ne Oluff Munck eller hans Arffuinge aldelis inthet befatthe thenom mett the andre thuo Kircker, som er Merup Kircke oc Aulum Kircke. Oc naar for^ne Oluff Munck eller hans Arffuinge icke holler oc fuldkommer alle for^ne Artickler, tha skulle the ther mett haffue forbrutt thenne wor Benaading, oc for^ne ij Kircker wtij Tuis Birck tha egen att komme till oss oc Kronen; oc haffue wij naadeligen omdragitt oc tillgiffuit hannom hues Oppebøring, som hand aff for^ne Kircker till thenne Dag oppebaarit haffuer. Giffuit paa wort Slott Kollinghus. Datum ut supra.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Genealogisk og biographisk Archiv, S. 198—200.

372.

1554. 11te Januar. Om Forsørgelse af fattige Peblinge og Lønning af Lærere ved Ribe Skole.

Vi Christian (osv.). Gjøre alle vitterligt, at for os er berettet, hvorledes det Gods, som ligger til Puggaard, og er givet til Skolen udi vor Kjøbsted Ribe, en lang Tid har været i stor Misbrug, og Skolen og Peblingerne ikke har fanget deraf, hvad dennem burde med Rette: da paa det at samme Gods og Rente maa blive hos Skolen, og fattige Peblinge maa deraf fange Underholdning, og Guds Ære dermed maa forfremmes, haver Vi med vores elskelige Danmarks Riges Raads Raad, som nu her hos os tilstede er, gjort saadan en Skik derpaa: at alt samme Gods med Bønder og Tjenere og alt andet, som nu der tilligger, skal ligge og blive til vort almindelige Hospital udi Ribe, og Forstanderen det at have udi Forsvar og deraf opbære Skyld og Rente, og skulle de deraf altid holde de 12 Peblinge til Kost til 2 Maaltider om Dagen, og der til med give 5 Locater, hver dennem hvert Fjerdingaar 2 Daler. Og hvis derover er af samme Rente, skulle Forstandere for Hospitalet forvende Hospitalet til bedste, og dermed bygge Skolegaarden, saa Skolemesteren og Locaterne der kunne have deres Værelse. Skulle og samme 12 Personer være pligtige hver Dag 4 af dem at søge Kirkerne, om Formiddagen mellem 5 og 6, og Eftermiddagen mellem 2 og 3, og der tilhjælpe at synge og gjøre anden Gudstjeneste udi Kirken. Og naar nogen bortkommer af samme 12 Peblinge, da skal Kapitlet udi Ribe have Magt igjen at indskikke andre i deres Sted, som der skulle have deres Underholdning. Dog skulle de tilforn give Læsemesteren og Skolemesteren tilkjende, som vide Personernes Lejlighed, paa det at ingen skal

indsættes, som ikke har Vilje til at studere, eller og er Haab til, at de dennem ville forbedre. Skal og Superintendenten der sammesteds have flittig Indseende, at der ikke indtages andre end de, som fattige ere og ikke formaa dem selv at underholde, eller og de Personer, som ikke bekvemme ere. Og om de Personer, der indtages eller indtagne ere, ikke ere bekvemme eller flittig studere og holde dennem tilbørlig, da skal Superintendenten strax tilsige Kapitlet derom, og de skulle da samme Personer forvise, og indtage andre fattige, bekvemme i deres Sted. Og dersom Kapitlet ikke vil lade dennem af hannem undervise, om mærkelig Brøst findes, da skulle de derved have forbrudt deres Frihed, som de derpaa have, og Vi og vore Efterkommere, Konninger udi Danmark, ville have os forbeholdt at gjøre der en anden Skik paa. Skrevet paa vort Slot Koldinghus, Torsdagen næst efter Hellig tre Kongers Dag, Aar Mdliiii. Under vort Signet.

Christian.

Terpager, Ripæ Cimbr. p. 483—4. 532.

373.

1554. o. 11te Januar. Udtog af tre Kongebreve om kirkelige Sager i Ribe Stift.

Kircke werier til Lindknud kircke finge breff til Jesper Krausse [Lensmand paa Riberhus], at the mue beholde kirkens part aff thienden i thette aar till at bygge oc forbedre kircken met.

Mester Niels [Svansø], sogneprest till Sanctj Ibs kircke i Warde [fik breff paa] Ko: Ma: partt aff thienden aff Outrup i Vesterherritt, ad gratiam.

Item, ther søger nogen till then anden sogne kircke ther i byen, som burde at søge til sancti Ibs kircke: Att Borgemester oc Raad ibid. tilholder thennem, som bor i hans sogn, att the søge hans kircke oc giffue hannem tiende.

Tegnelser over alle Lande, IV, 344.

374.

1554. 12te Januar. Om Nedbrydelsen af Trandum Kirke i Ribe Stift.

Iffuer Juell fick breff paa tuoe kircker, som heer effter schreffuitt staar. Datum Kolling fredagen post trium regum anno domini etc. 1554.

Vij Christian etc. Giøre alle witterliigtt, att wij aff wor synderliigh gunsth och naade haffue wntt och tilladett, och nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att oss elsk[e] Iffuer Juell, wor mandt och tienner, maa nu lade nedderbryde Trandum kircke och then igien lade forbygge paa Søuildt kircke och giøre en sogen aff bode sognene, och siiden alletiidt lade holde samme Søuild kircke wedt neffdt och magt. Och schall handt vdlegge til kircken en goedt prestegaardt, som presten schal beholde till en sognepresth til samme sogen, som kandt lere och predicke Guds ordt och euangelium och giøre sognefolcket then tilbørlige tieniste bode inden kircken och vden, som hannom bør at giøre. Dogh schal hand ingen presth sette till samme Kircke, vden then er tillforn examinerett och offuerhørdt aff superintendenten, och hand kender hannom duelig ther till. Datum ut supra.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 309.

375.

1554. 12te Januar. »Mester Lauritz Nilsen, superintendent i Wendelbo stigt, fick breff til Jacob Brochenhuse, liudindis, at Kon. Mtt. haffuer vndt oc tilladt hannom at skulle haffue saa møggen renthe, som Doctor Oluf (Chrysostomus) tilforn haffde, at Jacob derfor lader hanom thet wbehindrett følge. Actum Kolding fredag epther hellig tre konningers dag.«

Tegnelser over alle Lande IV, 344.

376.

1554. 15de Januar. Kong Christian tilskriver Peder Godske bl. a.: »Sammeledes give vi dig tilkjende, at vi have bestillet med os elsk. Otte Rud, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Visborg, at han skulde tage Hr. Lavrits [Hellesen], som sidder fangen, med sig til Gotland. Thi bede vi dig og ville, at du skriver os til, om han er med hannem bortkommet eller ej, og hvad den anden Præst, Hr. Christoffer [Michelsen], som og er fangen, tager sig for.« (Se foran Nr. 335).

L. Harboe, Fortale til Zwergius, Sjæl. Cler. S. 85.

377.

1554. 15de Januar. Kong Christian befaler M. Kjeld Juel, Superintendent, og menige Kapitel i Viborg, at gjøre Forslag til Kongen om Beskikkelse af en Forstander for Viborg Hospital istedenfor afd. M. Anders Skovgaard. Kolding S. Marcelli Aften.

Tegnelser over alle Lande IV, 348. Ved Kongebrev, dat. Mandag næst efter Søndag Oculi 1554, beskikkedes Hr. Christiern Brun (»Broun«) til Hospitalsforstander i Viborg (smst. 372).

378.

1554. 19de Januar. Kong Christian tilskriver Jørgen Skinkel: Kirkeværgerne i Vedtofte (i Fyn) havde klaget over, at deres Kirke var kommen i stor Gjæld ved Opførelse af en Kirkelade, og havde derfor søgt om at maatte beholde Kirkens Part af Tienden i dette Aar til at betale Gjælden med. Jørgen Skinkel skulde nu undersøge Sagen, og hvis det befandtes, som angivet, skulde han i dette Aar lade dem faa Kirkens Part af Tienden, »at de den kunde forvende Kirken til bedste«. Koldinghus Fredagen post Anthonii.

Tegnelser over alle Lande IV, 350.

379.

1554. 28de Januar. Kong Christian tilskriver Hans Barnekov: Hr. Melchior (Jensen), Sognepræst til Raklev Kirke, har ladet berette, at han har ladet bygge forskr. Kirke, hvorved den er kommen i stor Gjæld; han har derfor begjæret, at Raklev Kirke i dette Aar maa beholde Kirkens Part af Tienden. Barnekov skulde undersøge Sagen, og hvis det befandtes saaledes, lade Kirken i dette Aar beholde Tienden, »dog at den forvendes Kirken til bedste«. Datum Koldinghus Søndagen post convers. Pauli.

Tegnelser over alle Lande IV, 353.

380.

1554. 29de Januar. Kong Christian tilskriver Sti Pors, Lensmand paa Lundegaard: Mester Niels Palladius, Superintendent i Skaane, har ladet berette for Kgl. Maj., hvorledes at den Tid han var udi Visitats, ere »baade

hans Vogneklippere« blevne fordærvede for ham, hvorfor Sti Pors skal levere ham et Par andre Heste. Kolding Mandag næst efter S. Pauli Conversionis.

Tegnelser over alle Lande IV, 355.

381.

1554. 30te Januar. Kong Christian befaler Sander Lejel at udbetale D. Peder Palladius 100 Daler af Øresundstolden, som Kongen havde tilstaaet ham. Koldinghus Tirsdag efter S. Povls Dag conversionis. Relator Johan Friis, Kansler.

Tegnelser over alle Lande IV, 356.

382.

1554, 21de Februar. Om Forsvaret for Ribe Stifts Rettighed over de tørninglenske Kirker.

Christian (osv.). Vor synnerlig gunst tilforn. Wiider, att eptherthij thet er beclagitt for oss, at hogborne førstis hertog Hansses wor kiere broders Lensmend oc andre skulle befatte thennom mett then rettighet, som Bisperne aff Riibe pleye att haffue aff gammel tiid, tha giffue wij ether tilkiende, at ther er nu berammitt et mode emellom oss oc hogmelte wor kiere broder att stande her paa wortt slott Kollinghus thenn mandag nest epther søndagen quasimodogeniti først kommendes. Thi bede wij ether oc wille, att j midler tiid opsøger hues breffue, beuisninger, register oc andett, then sag anrørendis, oc alting^{ste} klarligen vptegner, saa att wij ther aff nocksom kunde forfare leyligheden, oc siiden retthe ether epther att were her paa for^{ne} dag tilstede, paa thett att wor oc Riiberstigts rettighet icke skulle formindskes vdj wor tiid, oc at j her vdinden giører ethers største

fliid, som wij ether tiltroer, oc tager ther ingen forsømmelse fore. Befalindes ether Gud. Schreffuit paa wortt slott Kollinghus Onsdagen nest epther Søndagen Reminiscere, Aar etc. Mdliiij. Vnder wortt signett.

Udskrift: Oss Elsk^{e} Hederlige oc Hoglerde Mand, Mester Hans Tagessen, Superintendent wdij Riiber Stiigt.

Orig. i Ribe Bispearkiv. Jvfr. Kirkehist. Saml. I, 474—5.

383.

1554. 21de Februar. Kong Christian tilskriver Jesper Kravse [Lensmand paa Riberhus], at da Vaarbasse Kirke var brøstfældig, maatte den i dette Aar beholde Kirkens Part af Tienden. Kolding Onsdag næst efter Søndagen Reminiscere.

Tegn. over alle Lande IV, 367. Samtidig fik Jesper Kravse en lignende Befaling vedrørende »Weydinge« (Vejen?) Kirke (smst.).

384.

1554. 24de Februar. Kong Christian tillader, »at Sognepræsten til Sortebrødre Sogn udi vor Kjøbsted Ribe, den som nu er eller her efter kommendes vorder, maa og skal have, nyde, bruge og beholde til sin Underholdnings Behov et Præbende og Kannikedømme, som er stiftet paa Jandrup Kirke, med al sin Rente og rette Tilliggelse . . . . sammeledes skal og Kapitlet der sammesteds udlægge for^{ne} Sognepræst en Residens, som han kan bo og have sin Værelse udi, det første nogen Kannikegaard ledig bliver der i Byen. Datum Kolding Løverdagen næst efter Søndag Reminiscere«.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 314—15.

385.

1554. 2den Marts. »Hr. Ip Persen fik Kgl. Maj.'s Brev ad gratiam paa Kgl. Maj.'s Part af Tienden udaf Lydom Sogn udi Vester Herred. Datum Koldinghus Fredagen næst efter Søndagen Oculi«.

Registre over alle Lande Nr. 6.

386.

1554. 2den Marts. Kongebrev til Jørgen Skinkel om at Vigerslev Kirke (i Fyn), der var under Bygning, i dette Aar maatte beholde Kirkens Part af Tienden. Koldinghus Fredagen post dom. Oculi.

Tegnelser over alle Lande IV, 374. (Lignende Bevilling for Viby Kirke, smst. 379).

387.

1554. 10de Marts. Kong Christian giver Her Jesper Brun, Sognepræst til Viby (i Fyn) Brev ad gratiam paa Kongetienden af samme Sogn. Kolding, Lørdag post dom. Lætare.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 197.

388.

1554. 15de Marts. »Hr. Søren Christensen, Sognepræst udi Rye, fik Kgl. Maj.'s Brev ad gratiam paa Kronens Part af Tienden af Sønder Vissing, som ligger til Voerkloster. Datum Koldinghus Torsdagen næst efter Søndagen Judica.«

Registre over alle Lande Nr. 6.

389.

1554. 3die Maj. Kong Christian tillader, at det Vicarie, som er funderet til S. Birgitte Alter i Assens

Kirke, med alt dets Gods, Rente og Tilliggelse, herefter skal være til den Person, som er Skolemester i Assens.

Hofman, Fundationer V, 333-5. 445-7.

390.

1554. 11te Maj. Kong Christian befaler alle Provster udi Vardsyssel, Hardsyssel og Jellingsyssel at begive sig til Koldinghus, hvor de skulde være tilstede Søndagen næst efter Helligtrefoldigheds Søndag førstkommende, »tagendes med eder klare Registere paa alt det Kirkekorn, Tiendekorn, Subsidium og anden Del, som I eller Kirkeværgerne have oppebaaret paa vore Vegne af alle Kirker og Præster over alt N. Herred, og desligeste paa hvis som igjen staar hos Kirkerne, Præsterne, Degnene eller Bønderne, og retter eder efter at gjøre os Rede og Regnskab derfor.« Koldinghus Fredagen næst efter Søndag Exaudi.

Tegnelser over alle Lande IV, 404.

391.

1554. 17de Maj. Kong Christian tilskriver D. Peder Palladius, Superintendent i Sjælands Stift: »Vi give eder tilkjende, at vore Undersaatter paa vort Land Gotland have haft deres Fuldmægtige her hos os og berettet, at der er stor Uskikkelighed paa vort Land Gotland med Religionen, saa at der findes mange uskikkelige gejstlige Personer, og Guds hellige Ord og Evangelium ikke rettelig forkyndes og læres, og ikke heller vor Ordinans, som vi om Religionen have ladet udgaa, ved Magt holdes.« Palladius skulde derfor træde i Forbindelse med Afsendinge fra Øen og forhøre sig om der fandtes nogen »bekvem lærd Mand« der, hvem man kunde overgive Opsynet med Præsterne og Øens Kirkevæsen i det hele. Hvis ingen

saadan fandtes, skulde han beflitte sig paa at finde en dertil egnet Mand, som man kunde sende did, paa det at Kirkeordinansen kunde holdes ved Magt lige saa vel paa Gotland som »her udi vort Rige Danmark«.

Zwergius, Sjælandske Cleresi, S. 22-3.

392.

1554. 26de Maj. Om at Præsten i Darum maatte nyde Sognets Kongetiende mod aarlig at yde 20 Gylden til Ribe Skole.

Wij Christian etc. Giøre alle witterligtt, att oss elskelige mester Hanns Tausenn, superintendent wdj Riper stiigt, haffuer hafft her for oss et offuett, beseglett pergamendzbreff, som Biskop Ture, fordom biskop wdi Ripe, wdgiffuet haffuer aar etc. Mcclxxviii, indholdendis, at samme biskop Ture haffuer mett capitells samtycke ther samestedz funderit en kiercke, kallis Darum kiercke, att skulle alletiid bliffue hos Riper skolle, paa thett att the fattige pebling, som ginge ther tiill skolle, oc wor fød wdj for^ne^ Darum sogenn, oc hundritt fattiige peblingh, som wor fød wnder Riber stigt, icke skulle besueris mett scholle leiie, som same breff ther om wiidere bemelder. Oc for^ne^ Mester Hanns Taussenn haffuer berett, att same kiercke wdj lang tiidt icke haffuer weritt till samme fattige peblinges wphold. Thij haffue wij aff wor synnerlige gunst oc naade vnnt oc tilladitt, oc nu mett thette wort opne breff wnnde oc tillade, att wor oc kronenns partt aff thienndenn skall sognepresten til for^ne^ Darum kiercke, thennd som nu er eller her epther kommendis vorder, alletiidt nyde, brugge oc beholle, dog saa att same sogneprest till Darum kiercke skall huert aar til gode rede giffue oc fornøge thend person, som er schollemester vdj wor kiøbstedt Ribe, tiuffue Rinske gillenn wdj guld

eller oc saa mange danske penninge, som her wdj riget gienge oc geffue ere, oc ere saa møgett werd som xx Rinske gillenn i guld. Oc skall same guld eller penninge aarligen wdgiffuis, halluffdelen till Sanctj Michels dag oc anndenn hallfpartenn till paaske. Oc ther emod skall same skollemester ingthet besuere the fattige peblinge, som bede theris brødt, enthen fore skolle leie eller fore theris lere. Oc skall ther altid holdis enn god lerd person till skolemester wdj for^ne^ Ribe, som kand haffue god flittig tillsiun, att peblingen vptuchtis wdj Gudz frøgtt oc gode lerdomme oc boglige konnster. Forbiudendis ther fore alle, ehuo the helst ere eller were kunde, serdelis wore fogitter, embitzmend oc alle andre, for^ne^ sogneprest till Darum kiercke her emod paa for^ne^ wor oc kronenns partt aff tindenn af Darum sogenn, epther som forscreffuit staar, at hindre, hindre lade, eller wdj nogen maade forfang at giøre, vnder wortt hillist oc naade. Datum Kolliing løgerdagen effter hellige trefoldighedzs Sønndag, aar etc. 1554.

Ny kirkehist. Saml. III, 303-4.

393.

1554. 29de Maj. Til Sjælands Biskop D. Peder Palladius om Afholdelse af tre Bededage.

Christian (osv.). Wor synderliige gunst tilforn. Wider, att wij haffuer fangitt ethers schriffuelse, vdj huilcken wij nogsom forfarer ethers gode mening oc betenckede, som y oc doctor Machabeus haffue offuerweytt, att for then farliige tiidt, som begiffuer sig medt thenne store krigs handell wdj Tyskelanndt, sameledis for mange andre merckelige orsage schyldt, wore well nyttheligt oc giordis behoff, att ther berammedis iij bede dage, som vdj for-

gangen aar skeedt er. Tha giffue wij ether tilkiende, att oss synnis saa godt att were, som y thett betenckt haffue, bedendis ether therfor oc begierer, att y wille strags beramme same bede dage, paa huad tidt ether synnis besth were, oc thet forschriffue till alle superintendenter offuer alt rigit, oc alt beskeedt, huorledis the huer vdj sit stigt schulle bestille om same bede dage, saa att ther mett maa gaa christeligenn oc endeligenn till. Ther mett schier oss synderligenn till willige. Befalendis ether Gudt. Schreffuit paa wort sloth Kollinghus Tiisdagenn nest epther S. Vrbanj dag, aar etc. m. d. liiij. Wnder wort signet.

Heise, Diplom. Viberg., S. 300-1.

394.

1554. 19de Juni. Kong Christian tilskriver Albert Gøye (Lensmand paa Skanderborg Slot), at han har affærdiget sin Prædikant, Mester Henrik (von Bruchhofen), til Voer Kloster, hvor han skal overse alle de Bøger, som ligge der enten i Sakristiet eller i Koret. »Hvis som duelige ere« skal Lensmanden lade ham følge, at han kan indpakke dem i Tønder og tage dem med sig til Universitetet i Kjøbenhavn.

Ny kirkehist. Saml. II, 755-6.

395.

1554. 21de Juli. Kong Christian gjør vitterligt, »at efterdi vi forfare, at der er ingen Skolehus udi vor Kjøbsted Aalborg, som der kan bruges til Skole: da paa det der kan holdes en god Skole der i Byen, og der optugtes og holdes til Lære unge Personer, som kan lægge Vind paa dennem udi boglige Kunster »Religionen til bedste«, give vi »et Stenhus, staaendes udi Hospitalet der udi

Aalborg, som Skolen der nu paaholdes, liggendes ud til Abildgaarden«, hvilket Stenhus herefter maa og skal altid blive til et Skolehus og Skolemesters Vaaning.

Hofman, Fundationer, IV, 70-1.

396.

1554. 30te Juli. Kong Christian »gjør vitterligt, at efterdi os elsk. Hr. Mads Buck, Sognepræst udi Egtved, haver berettet for os, hvorledes at han var forlenet med et Vicarie, som var funderet til den Helligaands Kirke udi Ribe, og han oplod samme Vicarie efter vor Begjæring, og vi siden det have lagt til vort almindelige Hospital udi forskr. Ribe«: da tillade vi, at Hr. Mads Buck maa beholde Kronens Part af Egtved Sogn, som han hertil haft haver, udi hans Livstid. Datum Egtved Mandagen post Olavi.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 333.

397.

1554. 30te Juli. Hr. Hans Lauritsen, Sognepræst udi Grejs Sogn (Ribe St.), fik Brev ad gratiam paa Kgl. Maj.'s Part af Tienden udi forskr. Grejs Sogn. Datum »Ousth« Mandagen post Jacobi Apostoli.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 333.

398.

1554. 23de August. Kong Christian giver Hr. Rimbolt Pedersen (i Viborg) Brev paa Kongetienden af Skals Sogn, saa længe til han kunde blive forsørget med nogen anden Kirkens Rente. Dronningborg S. Bartholomæi Apostoli Aften.

Registre over alle Lande Nr. 6. Fol. 335.

399.

1554. 26de August. »Herligheden« af en Præstegaard, der beboedes af en Bonde, tillægges Præsten.

Her Anders Michelssen, Sogneprest till Lunde[1]) sogen, fick breff, som effter følger. Ex Aarhuss Søndagen post Bartolomei Aar 1554.

Christian etc. Vor gunst tillforn. Viidt, att oss elskᵉ mester Matz, Superintendent wdj Aarhuss stigtt, haffuer berett for oss, huorledis att thende breffuisser, Her Anders Michelsen, er sogneprest till Lunde sogen oc er boendis wdj wor kiøbsted Horsens, oc en bonde besidder hans prestegaardt, oc hand tager icke wden landgillet ther aff, oc herligheden er till wortt slott Aakier. Thaa paa thett forⁿᵉ Her Anders Michelssen kand saa møgett this bedre haffue syn wnderholling, haffue wij tilstedtt, att hand maa nyde herligheden mett landgillett af forⁿᵉ prestegaardt. Thi bede wij teg oc wille, att thu lader forⁿᵉ Her Anders Michelssen følge Herligheden aff forⁿᵉ gaardt, oc ingen hinder giør hanom ther paa. Datum vt supra.

Tegnelser over alle Lande IV, 420—1. Brevet maa have været stilet til Lensmanden paa Aakjær, Jørgen Barnekow.

400.

1554. 5te September. Hr. Jens Jonsen, Sognepræst i Korsør, fik Kgl. Maj.s Brev paa Hs. Kgl. Maj.s Part af Tienden udi Taarnborg Sogn, ad gratiam. Actum Odense Onsdag efter Ægidii.

Tegnelser over alle Lande IV, 420.

[1]) Formodentlig Hundslund.

401.

1554. 10de September. Hr. Niels Jespersen, Sognepræst til vor Frue Kirke i Aalborg, fik Brev ad gratiam paa Kronens Part af Tienden af Gunderup Sogn og Nøvling Sogn i Nørrejylland. Datum Odense Mandagen post Nativitatis Mariæ.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 338.

402.

1554. 26de September. Om Ydelsen af Almissekorn og Helmissemad til Præster og Degne paa Laaland.

Wij Christian etc. Helse etther Bønder oc menige Almue, som bygge oc boe offuer alt wortt land Lolandt, euindeliig mett Gud oc wor naade. Wiider, att menige sogne prester oc sogne degne offuer alt for^ne^ Laalandt haffue hafftt thieris fuldmegtige her huos oss oc berett, huorledis atj skulle were pligtich thennom Almiss korn oc Hellemess mad, oc beclage thennom, att the icke till gode rede vndfange same rente. Thij bede wij etther alle oc huer serdelis strengeligen biude, atj rette etther epther arligen til gode reede att vdgiffue tiill etthers sogne preste oc sogne degne etthers Almisse korn oc Hellemess mad, som j pligtiich ere oc i aff gammel tiid giørtt oc giffuet haffue, saa framtt som i icke the for wille liide tilbørliige straff; oc huilcken presth eller degne, som icke will lade sig nøge mett slig helmissmad oc almysskorn, som i vdlegge, thaa mue i huer vdj thet stedt vdlegge iij ß danske, oc ther mett were quitt. Ladendis thett ingenlunde. Giiffuitt paa wor gaardt vdj Odensse, Onsdagen nest effter sancti Matej Apostoli Dag, Aar etc. Mdliiij.

Tegnelser over alle Lande IV, 446.

403.

1554. 26de September. Kong Christian tillader, at Hr. Bertel Simensen, Sognepræst til Vindinge Kirke, maa nyde og beholde Refsvindinge Kirke til Vindinge Sogn, med Præstegaarden og al Sognepræstens Rente og Rettighed, i hans Livstid. Dog skulde han holde en Kapellan, som kunde gjøre Sognefolket den tilbørlige Tjeneste og forrette Gudstjenesten i Refsvindinge, naar han selv prædikede i Vindinge. Ligeledes skulde han holde Præstegaarden ved god Hævd. Datum Odense Onsdag post Matthæi Apostoli Dag.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 199.

404.

1554. 27de September. Kong Christian gjør vitterligt, at da Vor Frue Sogns Kirke i Aalborg var meget forfalden og stod noget ubelejlig for Slottet, saa maatte den nedbrydes, og Menigheden søge Helliggesthus Kirke smst. som sin Sognekirke. Materialerne af Frue Kirke maatte anvendes til at bygge og forbedre Helliggesthus Kirke med, og hvad denne ikke havde Brug for, skulde komme til Aalborghus Slots Behov. Datum Odense Torsdagen post Matthæi Apostoli.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 340.

405.

1554. 29de September. Staden Aalborg henlægges fra Viborg til Vendelbo Stift.

Wy Christian (osv.). Wor synderligh Gunst thilfornn. Wiider, att effterdi Superattendenten wdj Wendelboe Sticth haffuer sit Huss och Bolig wdj wor Kiøbstedt Olborrig, tha haffue wy och for goeth anseeith, att handt och motte haffue Befalling offuer de gestlige ther sammestedz,

saa och paa thet handt, som andre Superattendenter wdj wort Riige Danmarck, motte haffue en Kiøpstedt wdj synn befalling, wdj huilcken hand kunne lesse for Prester oc andre wnge Persoener, som ther studerer, som hans Lectie besøge wille, atti herefter befatther Eder inthet met the gestlige i for^ne Olborrigh, mens thennom thilsiige, at the rette thennom effther at were Superattendenten y Wendelboe Sticth hørige och liudige; thoch naar att I wille holle nogen Proustemodhe i then Egn, kunne I alligevel ladhe thennom komme thill haabe ther y byenn, och ther mett thennom wdrette, hues I met thennom haffuer at handle. Ther I kunne widhe Eder effther at rætthe. Befallendis Eder Gudt. Skreffuit paa woris Gordt wdj Otthense Sancti Michels dag, Aar 1554. Wnder wortt Signetth.

Christian.

Udskrift: Oss elsk^e hederlige och høglerde Mester Kield Juel, Superintendent i Wiborg Stifft.

Kong Christian III's Hist. II, 232. A. Thura, Series episc. dioec. Vansal. p. 19.

406.

1554. 1ste October. Kong Christian anviser paany M. Jørgen Jensen, Superintendent i Fyns Stift, en Del af Kronens og Stiftets Tjenere, hos hvilke han kunde hæve den ham tilkommende Løn i forskjellige Naturalydelser. Odense, Mandag efter S. Michels Dag. (Se Nr. 109).

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 200.

407.

1554. 2den Oktober. Kong Christian bevilger Hr. Oluf Esbernsen, Sognepræst i Verninge, aarlig to Vindfæller af Verninge Kirkes Skov til hans Ildebrand. »Dog

hvilket Aar intet falder, da fanger han ogsaa intet.« Datum Odense Tirsdagen post Michaelis.

Reg. over alle Lande Nr. 6, Fol. 199. Tegn. IV, 432.

408.

1554. 4de Oktober. Om at Stiftslensmændene og Superintendenterne skulde undersøge, hvor Præsterne ikke havde tilstrækkelig Underholdning.

Christian (osv.). Wor sønderliigh gunsth tilforn. Wij giiffue etther tiilkende, att thiitt oc offte kommer ther mange sogneprester for oss och thennom beclage, huorledis att thee icke haffue sliig tilbørliigh wnderholdingh, som thee kunde holde thennom aff, och wij ther offuer thiitt besueris mett sliige clagemaall, som oss forkommer. Thaa paa thett at wij en gangh for alle kunde giøre ther sliigh skiick paa, att huer sognepresth, som icke hagde en tilbørlige rentte, som handt kunde haffue syn wnderhollingh aff, kunde tilleggis thet, som tilbørlige vaar, haffue wij ladett wore breffue vdgaae till alle wore lensmendt, som haffue thee geyslige vdj beffallingh offuer allt wortt riige Danmarck, att thee mett Superintendentterne schulle omdrage huer vdj sitt stigtt, som handt haffuer thee geyslige vdj befalling. Thij bede wij etther och begiere, attj strags mett thett allerførste wille giiffue etther mett oss elskl. Jacob Brockenhus, wor mand, tiener och embitzmandt paa wortt slott Aalborghus, offuer altt Wendelboe stiigtt, och paa beleyligh Steder vdj huertt herrett mett for^ne^ Jacob Brockenhus forsambler prouesten och alle sognepresterne bode aff Kiøbstederne och paa landzbyerne, och forfare, huilcke som brøsth haffue till theris wnderhollingh; och huilcke sogneprester som thaa framkommer och thennem wdj saa maade beclage, attj thaa mett forschr^ne^ Jacob Brockenhus och herritzprouesten offuerweyer, huad thend

haffuer at auffle till syn prestegaardt, och huad tiende och anden rentte som handt haffuer till indkomme aarliigen paa hans embitz wegne, saa thett ther om bliiffuer grundeliigen forfarett; och huilcke som i formercke att brøsth haffue, attj thaa paa clare register lade thennom vptegne, huad huer haffuer till wnderhollingh paa hans embitzwegne, och mett Jacob Brockenhus oc herritzprouesten offuerweyer, huor aff wij thee sogneprester, som brøsth haffue, kunde tilligge saa møgen rentte, som thee nøttorffligenn behoff haffue, och alletiidt kand bliffue till sognepresten at wnderholle, attj thett etthers betenckende paa samme register huos huer prestes naffn lader vpschriffue, och samme register, strags att thett giord er, lade till oss forschiicke. Och wille wij, attj strags thette fortager och ther giøre en ende paa, och fordre, att for^ne^ Jacob Brochenhus giiffuer segh mett etther om samme erende at vdrette, paa thett att wij siiden kunde lade etther och Jacob Brockenhus paa en beleyligh tiidt till oss forschriiffue, och mett wore elskl. Danmarckis riigis raadt en gang for alle giøre ther en skiich och ordeningh paa, saa huer sogneprest kunde bliiffue forsørgett mett en tilbørliigh wnderhollingh for syn tieniste, och wij icke alle tiidt skulle ther om bemødis och offuerløbis och huertt aar giøre ther en besønderligh schiick paa. Heer mett skeer oss synderliigen till willie, och forlade oss ther wisseliigen till. Beffallendis etther Gud. Schreffuit paa wortt slott Nyborgh torsdagen nest effther sancti Michels dagh aar mdliiij. Wnder wortt siignett.

Udskrift: Oss elsk^e^ Mester Lauritz Nielsen, Superintendent offuer Wendelboe stifft.

Wulff, Stat, Bidrag til Vendelboe Stifts Hist. S. 4—5. Ligelydende Breve udgik til de øvrige Bisper (Heise, Dipl. Vib., S. 302—3). Ligeledes fik Lensmændene Breve af lignende Indhold. (Tegn. IV, 454—6).

409.

1554, eft. 28de Oktober. Om de gejstlige Personer, der skulde have Underholdning i S. Knuds Kloster i Odense.

Christian etc. Wor Gunst tilforn. Wider, at som Eder wel fortæncker, at thet sidste wi ware paa wor Gaard ther wdi Otthense, tha giorde wi met wor elskelige Danmarkis Rigis Raad en Skik paa, huor mange Prester oc Degne I skulle altid vnderholde ther udi Closteret, som var x Personer, baade Prester, Skolemester och en Hører, och ther til vi Degne. Thi bede wi ether och wille, at I retter eder effter at underholde ther udi Closteret xvi geistlige Personer, med Prester, Skolemester, Hører og Degne, og lade saa mange Degne, som I holde, gaa til Bords med Eders Folk, och Presterne, Skolemesteren och Høreren vti Preste-Stoen, til saa længe wii giøre ther en endelig Skik paa, som wi alle tider hereffter wille holdes skal. Datum Nyborg . . . post Simonis & Judæ Apostolorum An. 1554.

Udskrift: Oss elsk^{e} Hr. Christiern Povelsøn, Prior i S. Knuds Closter wdj Otthense.

Danske Mag. II, 74.

410.

1554. 30te Oktober. Om Adskillelsen af Svindinge og Ørbæk Sogne i Fyn.

Vij Christian (osv.) Giøre alle witterliigt, at eptherthi oss elsk^{e} Mesther Jørghen, Superintendent wty Fyens stigt, haffuer beret for oss, huorledis att Suindinghe kircke haffuer werrit annexe kircke till Ørbeck kircke och haffdt en Sogneprest, och att en Sogneprest icke kandt giøre sligh tiilbørligh gudtztienesthe paa en dagh om Søndaghen, som hannom burde, och ther till meth om vintherdage er ther wnde wege met aaer och wadt, saa

presthen kandt icke ther well emellom komme: Tha paa thet ath ther motthe holdis tiilbørlig tienesthe wty begge forscreffne kircker epther Ordinantzens lydelse, som wij om Religionen haffuer ladet wdgaae, och begge kirckerne och sogneprestherne ther samme stedtz kunde bliffue wedt mact och haffue theris tilbørligh wnderhollingh, haffuer wij beuilget och samtøckt, och nu met thette wort obne breff beuilge och samtøcke, ath alle tide her epther saa holdis skall, att for^ne Ørbeck kircke och Suindinghe kircke skulde her epther huer maa holle och haffue theris eghen sogneprest, och skall altiidt tinden, som bør att tindis och wdgiffuis aff begge for^ne sogne, skiifftis icke wden alenisthe wtj thuende parther, och halffdelen ath komme kircken tiill besthe, och anden halffdelen presthen, huer wty sytt sogen. Och skulle thee Valchendorffer aff Glorup alletiid her effter haffue Suindinge kircke vdj beffalingh och haffue goed tillsynn, saa then byggis och forbedris, och tienden deelis, och godzett, som ther tilligger, foruendis kircken till beste. Dogh schulle thee icke holde ther nogen capelan till, meden nor nogen presth døer och affgaaer, thaa schulle thee strags skicke ther en anden till; dog att superintendenten tillforn examinerer och offuerhører, om then er goed och duelig fore att forestaa samme Suindinge sogen. Datum Nyborg Slot tiisdagen post Simonis et Judæ apostolorum anno Mdliiij.

Vinding Herreds Provstebog, Univ.-Bibl., Addit. 144 Fol. Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 204.

411.

1554. 30te Oktober. Om at Tved Kirke skulde tillukkes, og Sognefolkene søge Vor Frue Kirke i Svenborg.

Wi Christian (osv.). Giøre alle vitterligt, at efter som vi forfare, at Sognepresten til Vor Frue Kirke vdi

vor Kiøbsted Svenborg hafver icke saa megen Rente for hans tieniste, som hand kand hafve sin tilbørlig Vnderholdning af, och besveris at holde en Capellan til Tvede Kircke: Tha paa det at forne Sogneprest til Vor Frue Kircke, den som nu er eller her efter kommendis vorder, icke skal besveris med nogen Capellan at holde for Tvede Kircke allene, oc de saa meget dis bedre kunde hafve deris tilbørlig Vnderholdning, hafve vi af vor synderlig Gunst oc Naade vnt oc tilladet, oc med dette vort obne bref vnde oc tillade, at Tvede Kircke vden for Svenborg liggendes skall maa tilluckis, oc Sognefolckit vdi samme Tvede Sogn skulle søge til Kircke til Vor Frue Kircke i Svenborg, oc den holde for deris Sognekircke. Oc hves Tiende, som forne Sognefolck bør at tiende, skal her efter icke skiftis vden vdi tvende parter, oc siden den ene part at blifve til Sogneprestens Vnderholdning, oc den anden part til Kirckens Bygnings behof. Oc hvis Ornamenter, enten Messekleder, Klocker eller anden Deel, som findis vdi samme Tvede Kircke, skal maa komme til fornefnde Vor Frue Kircke oc brugis den til beste. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst ere eller vere kunde, særdelis voris Fogeder, Embidsmend oc alle andre, forne Vor Frue Kircke i Svenborg oc Sognepresten der sammesteds her imod paa Tienden af forne Tvede Sogn, sammeledis samme Kirckes Ornamenter, efter som forskrefvit staar, at hindre eller vdi nogen Maade forfang at giøre, vnder vor Hyllist og Naade. Gifvit paa vort Slot Nyborg Tisdagen nest efter Sanctorum Simonis et Judæ Apostolorum Dag, Aar Mdliiij. Vnder vort Signet.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283.

412.

1554. 8de November. Om Henlæggelsen af Vicariegodset i Kjøbenhavn til Kirkens og Skolens Tjenere.

Wij Christian (osv.). Giøre alle witterligt, att effterdij wij forfare, att ther ligger Vicarie Guotz vdi wor Stad Kiøbenhaffn, som Adelenn icke stigtett haffue, och ere befrøgtendis, at same Guotz schulle med tiiden forrøckis ther frann: tha paa thet att same Guotz motte komme thill Gudz ære, haffue wi bewilliget och samtøckt, och nu medt thette wort obne Breff bewillige och samtøcke, att oss elschelige Doctor Peder, Superintendent vdi Sielantz stigt, och Borgemestere och Raadmend vdi forschreffne Kiøbenhaffn, maa thillegge same Guotz thiil Kirckenns thiennere och Scholethiennere vdi for^ne^ Kiøbenhaffn thil theris vnderholningh; dog saa att the Personer, som thennom nu vdi wære haffuer, thennom nyde effter wor Recess och wore Forlenings breffue, som ther paa giffne ere. Och schall forschreffne Borgemestere och Raadmend haffue flittig thillsyn, att same Guotz icke forrøckis, och lade vpsøge the fundatzer, som therpaa giorde ere, att mannd ther aff kannd forfare, huad Guotz som liggendis er thiil same Vicarier. Giffuit paa wortt Slott Nyborg Torssdagenn nest effter Alle Hellgenns Dagh, Aar etc. M. D. liiij. Vnder wort Signet.

Kong Christian III's Historie II, 502—3. Kbhvns Dipl. I, 426.

413.

1554. 4de December. Om at Prioren for S. Knuds Kloster i Odense skulde lade Skolen udvide.

Christian etc. Wor Gunst tilforn. Wider, at siden vi ere komne hid til Slottet, haffue wi forfaret, at Skolerne her i Landet, Gud være loffuet, meget formeris met Peblinge och andre unge Personer, som studere,

saa at Skolerne her udi Byen thesligeste wdi wor Kiøbsted Othense ikke ere store nok til the Peblinge, ther ere. Thi bede wii eder och wille, at I strax met thet allerførste tiltænke at lade forlænge then Skole ther udi Othense, saa at Peblinge kunde ther haffue noksom Rum at sidde udi, och thersom, Gud forbyde, at ther kom Pestilentze eller anden Sygdom paa Ferde, at the ikke skulle sidde trange eller huer andre for nær udi Skolen, thenom til Fare og Brøst. At I her for ingen Forsømelse tager, at thet jo met thet første bliffuer fuldkommet, och i the Maader och andre, huis Guds er, kand komme til Forfremmelse, at I ther til lader eder godvillig finde. Thermet skeer wor Wilge, och forlade os ther wisseligen til. Befalendes eder Gud. Datum Nyborg Tirsdagen nest effter S. Andreæ apostoli Dag, Aar 1554.

Udskrift: Oss elsk^{e} Hr. Christiern Povelsøn, Prior i S. Knuds Closter wdi Otthense.

Danske Mag. II, 74—5.

414.

Omtrent 1554. »*Synodalia proposita et confirmata Lundiæ temporibus M. Nicolai Palladii.*«

1. Exigatur a ministris electis examinandis iuramentum, quo protestentur se nihil per Simoniam ad Electionem sui molitos esse per se vel alios occulte vel manifeste, et obligent sese ad depositionem ab officio, si constiterit contrarium. Idem sentiendum est de ædituis.

2. Diaconus electus non admittatur ad ministerium ecclesiæ, nisi examinatus et approbatus fuerit a Superintendente, et confirmatus fuerit a regio præfecto, et non admittatur, nisi Latine sciat. — Item parochus non celebret missam cum ædituo a rusticis intruso.

3. Nemini inordinato et incognito publice concionari licebit sine consensu superintendentis, cuius interest cognoscere, cuinam potestas Ecclesiæ docendæ concedatur. Si quis id tentare ausus fuerit, suam vocationem et ordinationem impedit.

4. Cum non possit aliquis haberi certus numerus communicandorum, liceat iterare verba coenæ et bis (vt aiunt) consecrare. Curent tamen ministri, ne fiat multoties.

5. Vbi non sunt communicantes, ibi vtatur pastor alba et casula ad altare vsque ad concionem. Deinde a concione depositam casulam non recipiat, nisi fuerint communicantes, neque accedat altare, sed in alba tantum vel ad pulpitum, si habetur, vel, si non habetur, ad latus altaris stare possit et sacrum prosequi, vt in ordinatione.

6. Semper initio concionum fiat inuocatio, sed quam breuissimis verbis, ritus autem papistici et præfationes concionum (vt in nomine patris) non sunt admittendæ.

7. Exhortatio ad Sacramentum habeatur quam breuissima. Siquis cupit habere breuem formulam, dabo ej.

8. Homicidæ, adulteri et ceteri flagiti[osi arcendi a sacramento][1]).

. . . . . .

[14. Presten skal icke troloffue] herrefolck, om huilcke alting tillforne er wdspurt, men alleniste høre deris troloffuelse tillsammen oc werre vidnisbyrd der till, ind till saa lenge de wies oc giffuis tillsamen i Kircken. Thi ingen maa giffuis oc vies tillsamen vden y Kircken, nobilibus exceptis. Oc der taar icke liusis for ingen [ɔ: nogen] for end effter troloffuelse.

[1]) Et Blad mangler i Hdskr.

15. Matrimonium non erit ratum, nisi pastor copulaverit coniuges.

16. Gylde liuss abrogentur.

17. Graminarius non ingrediatur templum met krantz eller krune.

18. Dent operam prepositi, vt singule ecclesie habeant danica biblia iuxta mandatum serenissime regie maiestatis.

19. Admoneantur pastores, vt mittant quosdam ex liberis ad scholas, vt offerant Christo ad sanctum ministerium.

Nunquam negligant aut intermittant officium facere in suis templis diebus festiuis in ordinatione positis.

Minister verbi ducens in vxorem famosam mulierem a se vel alijs compressam, deponatur ab officio.

Næsten samtidig Afskrift i Univ.-Bibl., Addit. 58. 8vo.

415.

1555. 7de og 9de Januar. Udtog af Kongebreve om de Tillæg i Indkomster, forskjellige fynske Præster og Præstekald skulde have.

Register paa the preste breffue, som Jørgen Skinckell skall forskickes at dele eblant presterne vdj Fyens stigt, saa wiit som hand befaling haffuer offuer the geistlig[1]).

Item presten aff Lyøe och kirckenn ther sammestedz at skifftes tienden emellom, halff til presten oc anden halff part til kircken[2]).

Item Wedle kircke at nedertages.

Item Her Peder kronens part aff tienden i hans liffs tid aff Skydebierg oc Orte.

---

[1]) Alle Brevene under denne Overskrift, indtil der hvor Nyborg Len begynder (se ndf.), synes at have været udstedte Onsdagen efter Hellig tre Kongers Dag (ɔ: 9de Januar).

[2]) Se Nr. 422.

Item Her Matzs kronens part aff tienden aff Tanderup vdj hans liffs tiid.

Item Daffuinde oc Allerup bliffue vnder en prest.

Item breff paa Søby, Sandagger, Holuad oc Turupe sogne.

Item sogne presten til sancti Albani at nyde halff kronens part aff Skambye sogn, oc sogne presten til Skambye att beholle thend halff lest korn, som sancti Albani sogne prest nu haffuer aff Skambye sogne presters rente; oc er thu breffue paa[1]).

Item presten tiill Bielling at beholde kronens part aff Brendkiell.

Item sogneprestens breff aff Wedtoffte.

Item presten aff Guldbierg beholle thend gard, hand iboer, oc thet vicarie, hand i vere haffuer, vdj hans liffs tid.

Item Hospitalet i Odense breff paa Tornbierg gard[2]).

Item sogne prestens breff til sancti Hans i Odense at beholle tienden aff Nesbyhoffuit ladegaard[3]).

Item Holme closters breff paa iij kircker[4]).

Item sogne presten til Suoninge at beholle et boel oc en kircke tofft.

Item presten til Vesterhesinge illebrand aff kircke skoffuen.

Item att Becke gard skal her epther ligge vdj Medelbye sogen.

Item presten til Vissenbiergis kirckes breff.

Item breff att Egense[5]) kircke skall nedertages.

Item breff paa all tienden aff Trøstrupe sogen[6]).

---

[1]) Se Nr. 423. [2]) Se Nr. 424. [3]) Se Nr. 425. [4]) Se Nr. 426.
[5]) Sognet forenet med Norup. [6]) Se Nr. 427.

Item sogne presten vdj Medelfar liffs breff paa thienden aff Kaffslund[1]).

Item Her Jyrgen vdj Krarups breff[2]).

Item Her Jyrgen vdj Boense breff paa kronens part aff thienden aff Skoubye sogen hans liffs tiid.

Item sogne prestens[3]) breff till sanct Alban vdj Othense.

Item lesemesteren vdj Othense breff paa kronens part aff thienden aff Seyersleff sogen[4]).

Item capellanens breff tiill sanct Hans vdj Othense[5]).

Item Her Jyrgen vdj Wedlebye liiffs breff paa kronens part aff thiendenn aff samme sogenn, och epther hans død samme thind att skifftes vdj ij parther, then ene part tiill prestenn och thend andenn tiill kirckenn[6]).

Item presten aff Nerruff sogenn breff paa xij les wedt aff windtfeller aff Aarsløff kircke skouff.

Item Her Hans vdj Ørsted liffs breff paa kronens part aff thienden aff Ørsted sogen paa affgifft.

Item Jordløse och Horstrup sogenn skall bliffue wnder en prest.

Item Her Jost liffs breff paa kronens part af thienden aff Allerup sogen.

Item sogne presten tiill Gamborig breff paa kronens part aff tienden aff samme sogen[7]).

Item Weyebye kircke skal nederbrydes och sogne folckit søge tiill Vdbye kircke.

---

[1]) Se Nr. 428. [2]) Ventelig det samme Brev, som ogsaa omtales nedenfor S. 400. [3]) Formodentlig Fejlskrift for: Capellanens: (Sognepræstens Brev er nemlig allerede nævnet ovenfor). Se forøvrigt Nr. 429. [4]) Se Nr. 430. [5]) Se Nr. 431. [6]) Se Nr. 432. [7]) Se Nr. 433.

Item Kørup kircke skall tilluckes, och the vj mend vdj Rosleff att søge tiill Nerru kircke, och Kørup mend at søge tiill Arnes kircker[1]).

Item ko. mt. breff tiill Jyrgen Skinckel at skulle fornøge Her Niels Brun[2]) ½ lest kornn vdj thette aar, som ko. mt. gaff hanum.

Item vdj lige maade Her Jyrgen vdj Munckebo iij pund kornn.

Item vdj lige maade Her Jørgen i Krarup ½ lest byg.

Item vdj lige maade Her Jyrgen i Fangell ½ lest kornn.

Item vdj lige maade Her Hans i Vgersløff iij pund byg.

Item Her Hans vdj Kierte att skulle mue vppebere kronens part aff tiendenn aff Kierte sogenn vdj thette aar.

Item at fornøge Hr. Thomes vdj Jordløse ½ lest kornn, som ko. mt. gaff hanum.

Vdj Nyborrig leenn[3]).

Item presten aff Kullerup skall epther Her Berthels død haffue Reffsuindinge tiill Kullerup.

Item presten tiill Stenstrup skall haffue halff parthenn aff kronens thiende aff samme sogen[4]).

Item Tollebølle sogne kircke skall werre annex tiill Tranekier sogen.

Item Ellinge kircke skal were annex tiill Skellerup[5]).

Item Fodslette kircke skall were Annexe tiill Trøggeløff.

Item Giesterløff sogne kircke skalle werre annexe tiill Høruppe[6]).

---

[1]) Se Nr. 434. [2]) Præst ved Hospitalet i Odense.

[3]) De følgende Breve synes alle at have været udstedte Mandagen efter Hellig tre Kongers Dag (ɔ: 7de Januar).

[4]) Se Nr. 416. [5]) Se Nr. 418. [6]) Se Nr. 417.

Item Skarøe, Hiortøe och Birckeholm skulle søge tiill kircke tiill Dregøe[1]).

Item Hiulbye sogne kircke skall were annexe tiill wor frue kircke vdj Nyborig[2]).

Item Ferritzløff kircke skall nedbrydes, och folcket at søge tiill Roldsted[3]).

Item Søllinge kircke skall nederbrydes, och folcket søge tiill Hellerup.

Item sogne presten tiill Boense skall nyde halff partenn aff thiendenn, oc kircken halff part.

Item thiendenn aff Querndrup skall skifftes halff tiill prestenn och halff tiill kircken.

Item prestenn[4]) aff Herrested skall vdj thette aar beholde kronens part aff thiendenn.

Item vdj lige maade presten[5]) aff Ore skall beholde kronens part aff thiendenn aff Vigstruppe[6]) vdj thette aar.

Item prestenn vdj Lyungelse skall haffue kronens part aff thienden aff for^ne^ Liungelse sogenn vdj thette aar[7]).

Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. IV, 152—6 efter et Udkast i topogr. Saml. i Geh.-Ark. En lignende Optegnelse, der dog kun indeholder Udtog af ti af ovennævnte Breve, findes i Tegnelser over alle Lande IV, 480—1.

---

[1]) Se Nr. 419. [2]) Se Nr. 420. [3]) Se Nr. 421. [4]) Her Claus (Navnet findes i Tegn. o. a. Lande IV, 480—1. [5]) Her Niels (Navnet smst.). [6]) I Tegn. o. a. Lande IV, 480—1: Ore. [7]) I Tegn. o. a. Lande IV, 481: »Sognepresten vdj Lyngelse [ɔ: Lindelse] paa Langelandt fick breff tiill Frantz Brockenhus, at hand skulle lade hannum følge ko. mt^s^ part aff tiende aff for^ne^ Lyngelse sogen vdj thette aar. Datum Nyborig mandagen nest epther hellig tre koninger, aar etc. 1555.

416.

1555. 7de Januar. Sognepræsten i Stenstrup i Sunds Hrd. benaades med Halvparten af Kongetienden.

Wi Christian (osv.). Giøre alle witterligt, at efterdi wi ere komne vdi Forfaring, at Sogne presten til Stenstrup Sogn er brøstholden paa sin Vnderholdning af for^ne^ Stenstrup Sogn: Daa hafve wi af wor synderlige Gunst oc Naade vndt oc tilladet, oc nu med dette vort obne breff vnde oc tillade, at Sognepresten af for^ne^ Stenstrup Sogn, som nu er eller her efter kommendis vorder, maa aarligen lade opbere Halfparten af vor oc kronens part af Tienden af for^ne^ Stenstrup Sogn, oc den hafve, nyde, bruge oc beholde til hans vnderholdnings behof. Thi forbiude wi (osv.). Gifvit paa vort Slot Nyborg, Mandagen nest efter Hellig tre kongers dag, Aar Mdlv.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283. I Fyns Bispearkiv, Sunds Hrd. 38 findes en Vidisse paa dette Brev udstedt 22. Juni 1568 af Hans Eskildsen, Jens Gregorsen og Michel Christiernsen, Præster i Sunds Herred, efter Forlangende af deres Medbroder Hr. Jørgen Lauritsen.

417.

1555. 7de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, »att Giesterløff Soghen skall altiidt her epther werre och bliffue Annexe tiill Høgerup Sognekircke, och presthen thiill for^ne^ thuende Sogne att boe wty Høgerup prestegordt, som handt nu ther wdy boer, och ther thiill beholle landgieldt aff Gestherløff prestegordt, och desligeste frie Oldengield paa Giestherløff kirckes skouff thiill hans egne hiem fødde suin, nar oldhen er paa for^ne^ kirckeskouff«. Dat. Nyborg Slot 1555.

Udtog i Vinding Herreds Provstebog, Univ.-Bibl., Addit. 144 Fol.

418.

1555. 7de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, »ath eptherthj wij ere kommen y forfaringh, huorledis ath Sognepresthen tiill Skielderup haffuer stort brøst paa hans wnderholdingh och renthe, szom hand fanger aff for^ne^ Skelderup Soghn, szaa ath handt icke ther aff kandt sigh wnderholle: Tha paa thet ath hand och hans eptherkommere, Sogneprester tiill for^ne^ Skelderup, kandt szaa møgiit thes bedre haffue theris wnderhollingh, haffuer wij aff wor sønderligh gunst och Naade wnt och tiilladt, och nu met thette wort obne breff wnde och tiillade, ath Ellinge Sognekiircke her epther skall altiidt werre och bliffue Annexe tiill Skelderup Sognekiircke tiill en Sogneprestes wnderhollingh, och presthen wty for^ne^ thuinde Sogne ath boe wty Skelderup prestegaardt, szom handt nu boer, och ther tiill beholle Landtgiell aff Ellinge prestegordt». Nyborg Slot Aar 1555.

Udtog i Vinding Herreds Provstebog, Univ.-Bibl., Addit. 144 Fol.

419.

1555. 7de Januar. Om at Skarø Hjortø og Birkholm henlægges til Drejø Sogn.

Wi Christian (osv.). Giøre alle witterligt, at efterdi vore Vndersaatter paa Dreyø hafve beret for os, hworledes de hafve ladit opbygge dennem en ny Kircke der paa Øen oc der hafver flid dennem en Prest til samme Kircke, som skulle lære och predicke dem Guds ord oc Evangelium for, oc at [de] icke med saa ringe hielp kunde vnderholde samme Prest paa hans Embids Vegne: Daa paa det at samme voris Vndersaatte kunde hafve en god lerd Mand til en Sogneprest der paa Øen, som kand lære oc predicke dennem Guds Ord oc Evangelium

for, oc kand saa meget des bedre hafve sin tilbørlig Vnderholdning, hafve vi af vor synderlig Gunst oc Naade vndt oc tilladit, oc nu med dette vort obne breff vnde oc tillade, att Skaarø, Hiortø oc Birckholm skulle altid her effter vere oc blifue til forskrefne Kircke paa Dreyø. Oc skulle for^ne^ vore Vndersaatte paa for^ne^ Øer her efter altid besøge for^ne^ Kircke for deris rette Sognekircke, oc Tienden oc hvis anden Deel, som de ere pligtige at gifve deris Sogneprest, skulle de tiende oc vdgifve til Kircken oc Presten paa for^ne^ Dreyø. Thi forbiude vi alle, i hvo de heldst ere eller vere kunde, serdeles vore Fogder, Embidsmend oc alle andre, for^ne^ Kircke oc Presten paa for^ne^ Dreyø her imod paa for^ne^ Skarø, Hiortø oc Birckholm, eftersom forskrefvit staar, at hindre eller vdi nogen maade forfang at giøre, vnder vor Hyldist oc Naade. Gifvit paa vort Slot Nyborg, Mandagen nest efter Hellig 3 Kongers Dag, Aar Mdlv.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283. Jvfr. Pont. Ann. III, 337.

420.

1555. 7de Januar. Om Hjulby Sogns Henlæggelse til Nyborg Sognekirke.

Wij Christian (osv.) giøre alle witterligt, att eptherdi oss elsk^e^ Her Niels Perssen, Sogneprest tiill wor Frue kircke her wty Nyburgh, haffuer bereth for oss, huorledis ath handt haffuer brøst paa hans wnderhollings behoff: Tha haffue wij aff wor synderlighe Gunst och Naade vndt och tilladt, och nu met thette wort aabne breff vnde och tillade, atth for^ne^ Her Niels och hans eptherkommere, Sogneprestther till for^ne^ vor Frue Kircke, maa och skulle haffue, nyde och beholle Hiulby Soghen ath vere Annexe till for^ne^ vor Frue Kircke, och sogne folckiit wty for^ne^

Hiulby ath søghe wor Frue Kiircke for theris retthe Sognekiircke. Och ther tiill mett skal vor Embitzmandt her paa Slottet paa vore wegne aarliighen lade fornøye hannem for hans part aff tienden, iiij pund biigh, ij pund rugh och x læs halm, foruden quegtinden, szom falder her for slottet. Thisligeste hans mensalia, szom er xxv ørte biigh, j ørte rugh, iiij ørte aure, en tønne och en otting smør, och ther tiill medt hues vore vndersotthe skulle giiffue hannom her wty byen. Thi forbyde wij (osv.). Giffuet paa wort Slott Nyborg, Mandag nesth epther hellig tre koninger dag, aar etc. Mdlv.

Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IX, 176—7. Hofman, Fund. V, 536—7.

421.

1555. 7de Januar. Om Nedbrydelsen af Feritslev Kirke i Fyn.

Wij Christian (osv.) giøre alle witterligtt, att eptherdj wij ere kommen vdj forfaring, huorledis att Rolsted sogen, Feritsleff sogen och Røninge sogen er saa smaa, att huer aff thennom formaa icke att holde en sogne prest; och eptherdj Feridsleff kircke er storligen forfalden, och sognemendene den icke formaar att holde ved magtt, och er dog saa ner beliggendes hoss Rolsted, att de kunde søge did thill kierke och høre Guds ord: tha haffuer wij aff wor synderlig gunst och naade vndt och thilladett, och nu met thette wortt obne breff vnde och thillade, at for^ne^ Feritsleff sogen skall althid her epther were och bliffue thill for^ne^ Rolsted sogen, och for^ne^ Feritsleff kierke skall nedbrydis, och klocker, kalck, steen, thømmer och huiss andre ornamenter, som ther er, skall foruendis for^ne^ Rolsted kierke och Røninge kierke thill beste. Och skall for^ne^ sogneprest boe i Røninge vdj sin prestegaard, som hand nu i boer, och der thill beholde

landgildett aff de andre tho prestegaarde vdj Rolsted och Feridsleff. Dog skall for^ne^ sogneprest althid were plictige att holde en god Capellan til for^ne^ Sogner. Thi forbyde wij (osv.). Giffuitt paa wortt Slott Nyborg, Mandagen nest epther hellige thre kongers dag, Aar Mdlv. Vnder vortt Signetth.

Christian.

Christian III.'s Historie, Supplem. S. 233—4.

422.

1555. 9de Januar. Om at Kongetienden af Lyø skulde deles mellem Præsten og Kirken sammesteds.

Wij Christian (osv.) giøre alle vitterligtt, att effterthij wij forfare, att sogneprestenn aff Lyøe er brøsthollenn paa synn vnderholling, och sognekirckenn ther sammesteds icke haffuer ther aarlige indkomme, ath thenn ther mett kand byggis och wedt magtt hollis: Thaa haffue wij aff wor sønderligh gunsth och naade vnd och tilladdett, och nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att ald thiiendenn paa for^ne^ Lyøe skall heer effter skiifftis vdj tuende partter, och sogneprestenn sammesteds, thend som nu er eller heer effter kommendis worder, att mue vppebere thend ene partt till hans wnderhollingh, och thend andenn partt att komme til kirckenn, och foruendis til kirckenns byggenings behoff. Thij forbyude wij (osv.). Giffuet paa wort slott Nyborgh Onsdagen nesth effter hellig three konningers dagh, Aar etc. Mdlv. Wnder wortt Siignett.

Christian.

Orig. paa Perg. i Fyns Bispearkiv, Salling Hrd. Jvfr. Hofman, Fund. IX, App. t. Fyns St., S. 10—11.

423.

1555. 9de Januar. Forbedring i Lønningen for Sognepræsten ved S. Albani Kirke i Odense.

Wij Christian (osv.) Giøre alle witterligt, at effterdi wii forfare, at Sognepresten thil Sancti Albani Kircke wdi wor Kiøbsted Othense skall haffue brøst paa hans vnderholding: Da haffue wii aff wor synderlig gunst och naade wnt och thilladit, och nu med dette wore obne breff wnde och thillade, at for^ne^ sogne prest thill Sancti Albani Kircke, den som nu er eller her effter kommendis worder, her effter mue haffue, nyde, bruge och beholde thill hans wnderhollings behoff halffparten aff wor och Cronens partt aff thienden aff Skamby sogn, och der imod skall for^ne^ sogen prest thill Sancti Albani Kircke omberre den halffue lest korn, som hand her thill opbaarit haffuer aff Sogneprestens renthe wdi Skamby sogn, och for^ne^ halffue lest korn her effter altid bliffue hoss sogne presten aff Skamby, effter som thet stigtet och funderit er. Thi forbiude wii (osv.). Giffuet paa wort slot Nyborrig Onsdagen nest effter Hellig tre kongers dag, Aar M. D. L. v. Wnder wort Signet.

Christian.

Gl. Afskrift i Fyns Bispearkiv, S. Knuds Kirkes Breve. Jvf. Bloch, Den fynske Gejstligheds Hist. I, 605—8.

424.

1555. 9de Januar. Kong Christian gjør vitterligt, »at efterdi vi haver ladet tage nogen Huse, liggendes udi vor Kjøbsted Odense hos S. Hans Kirkegaard, som tilhører vort almindelig Hospital der sammesteds, og lagt til Sognepræstens Underholdning til S. Hans Kirke udi Odense: da haver vi derimod af vor synderlig Gunst og Naade, ogsaa de fattige og syge Mennesker udi for^ne^

Hospital til Hjælp og Trøst, undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at vor og Kronens Gaard Tornbjerg ved Blangsted liggendes maa og skal herefter være og blive med al sin rette Tilliggelse til for^ne^ vort almindelige Hospital«. Givet paa vort Slot Nyborg, Onsdagen næst efter Hellig tre Kongers Dag 1555.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 282.

425.

1555. 9de Januar. Tienden af Næsbyhoved Ladegaard henlægges til Sognepræsten ved S. Hans Kirke i Odense.

Wii Christian etc. giøre alle vitterligt, at effterdj vi forfare, at Sogne Præsten til Ste Hans Kirke udj vor Kiøbsted Ottense icke hafuer saadan tilbørlig underholding, som hand kand holde sig af: da hafver vij af vor synderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at Sogne Præsten til for^ne^ Ste Hans Kircke, den som nu er og her effter kommendes vorder, maa og skal hafue, nyde, bruge og beholde aarligen ald den Tiende, som gifvis af Nesbyhofvetz Ladegaard. Thj biude vj alle og enhver, i hvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd og alle andre, for^ne^ Sogne Præst til Ste Hans Kircke, den som nu er eller her effter kommendis vorder, hermed paa fornefnde tiende, effter som forreskrefvet staar, at hindre eller udj nogen maade forfang at giøre, under vor Hyldest og Naade. Gifvet paa vort Slot Nyborg Ottensdagen nest effter Hellige Tre Kongers dag, Aar 1555. Wnder vor Signet.

Christian.

Kopi i S. Hans Præstearkiv i Odense.

426.

1555. 9de Januar. Om Nedbrydelsen af Fleninge og Haagerup Kirker i Fyn, og om at Krarup Kirke skulde være Annex til Holmeklosters Kirke.

Wij Christian (osv.) giøre alle vitterligt, ath eptherdi vij forfare, ath Fleningh, Hogerup och Krarup ere icke vden iij smaa sogne och ligge nest op tiill Holmcloster, och then stundt ath ther vor Muncke vdi for^ne^ closter, giorde the thienesten tiill for^ne^ kircker, och samme sogne icke ere saa formuende, athi kunde huer holde en prest eller och holde theris kircker ved magt: Thaa paa thet ath vore vndersatthe vdi for^ne^ sogne boendis mue fange theris tilbørlig gudts thieniste, haffue vij beuilgit och samtøgt, ath Holmclosters kircke skall ighen tiilflyes, och Flening och Hoggerup kircker affbrydis, och hues stiene, thømer, clocker och andre ornamenter, ther paa findis, ath komme tiill Holmclosters kirckis behoff. Och skall presten tiill Holmcloster boe vdj Hoggerup, och hannem ther ath vdleggis en prestegaardt; och nar Her Jørgen er dødt och affgangen, som nu haffuer Krarup soghen, thaa skall Krarup kircke vere annexe till Holmclosters kircke, och sogne presten och hans effterkomere, sogneprester tiill Holmcloster, ath nyde Krarup prestegaardt och eth boell vdj Krarup, som er bygd aff prestegaarden, skyllder xij ß Danske, och ther tiill met wor och kronens parth aff thinden aff Krarup soghen; dog saa ath for^ne^ Her Jørgen nyder Krarup soghen och wor och kronens parth aff thinden vdj hans liffs tiid, och saa lenge hand leffuer. Giffuit paa vort Slot Nyboriigh Onsdagen nest effter hellige tre konger dagh, aar Mdlv.

Christian.

Christian III's Hist., II, 510.

427.

1555. 9de Januar. Kongetienden af Trøstrup-Korup deles mellem Kirken og Præsten, og der tillægges desuden den sidste en Eng.

Vi Christian (etc.), gjøre alle vitterligt, at vi af vor sønderlig Gunst og Naade, saa og paa det at Trøstrup Kirke saa meget des bedre maa blive ved Magt holdet, og Præsten der sammesteds maa have sin tilbørlige Underholdning: da have vi undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at al Tienden af for^ne^ Trøstrup Sogn skal altid herefter skiftes udi tvende Parter, den ene Part til Kirken og den anden Part til Præsten. Sammeledes have vi og af samme Gunst og Naade undt og tilladt, at Præsten til for^ne^ Trøstrup Sogn, den som nu er eller herefter kommendes vorder, maa og skal have, nyde, bruge og beholde en Eng, kaldes Præsteeng, som nu er bortlejet for en Fjerding Smør og en Ørte Havre. Thi forbyde vi alle, ihvo som de helst ere og være kunne, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd, og alle andre, for^ne^ Trøstrup Sognepræst, som nu er eller her efter kommendes vorder, herimod paa for^ne^ Tiende og Eng, som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Nyborg Onsdagen nest efter Hellig tre Kongers Dag, Aar Mdlv.

Afskrift i Fyns Bispearkiv, med følgende Paategning: At dette er en rigtig Copi lige med Originalen vidner jeg underskrevne med egen Haand. Alexander Jacobsen Hirtznack, P. L. m. p. — Jvfr. Hofmann, Fund, XI, 145.

428.

1555. 9de Januar. Kong Christian tillader, at »Mester Peder, Sognepræst i vor Kjøbsted Medelfar maa og skal oppebære vor og Kronens Part af Tienden af Kavslund

Sogn, og den siden til hans Underholdnings Behov have, nyde, bruge og beholde udi hans Livstid». Nyborg Slot Onsdagen nest efter H. tre Kongers Dag.

Gl. Afskrift i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 2.

429.

1555. 9de Januar. Om Lønning for Kapellanen ved S. Albani Kirke i Odense.

Wij Christian (osv.). Giøre alle vitterligt, att paa det ad Capellanen thil S. Albani Sogen kircke vdj vor Kiøbsted Othense maa fange sin thilbørlig vnderholdning, haffuer vii beuilget oc samtøckt, och nu med dette vort obne breff beuilge oc samtycke, at for^ne^ Capellan thill S. Albani Kircke, den som nu er eller effter kommendis vorder, skall haffue denne effterschreffne Vnderholding, som er xxiij marck danske pendinge, som hannem nu er tillagd, iiij offers dage om Aaret, en frie bolig, som hand kandt haffue sin Verelse vdj. Oc naar en aff de kircker, som ligge thil S. Knudz Closter bliffuer leddige, oc ingen prest er thill, da skall Capellanen thil for^ne^ S. Albani Sogn verre Sogneprest thil for^ne^ Closters Kircke, och derfor haffue frie Vnderholning thil madt oc øll vdj S. Knudz Closter, eller oc nyde oc oppebære preste thienden aff samme Sogn thill hans Vnderholdning. Thi forbiude vii (osv.). Giffuit paa vort Slot Nyborg Onsdagen nest effter hellig thre Kongers dag, Aar M. D. L. paa det fempte.

Christian.

Afskrift i Fyns Bispearkiv, S. Knuds Kirkes Breve. Jvfr. Christian den Tredies Hist., Suppl., S. 131. Først i Aaret 1565 blev en af S. Knuds Klosters Kirker, nemlig Aasum, ledig Men da den daværende Kapellan ved S. Albani Kirke var en udlevet Mand, vilde han ikke overtage dette Annex, hvorfor Sognepræsten ved S. Albani Kirke, M. Jørgen Rasmussen (Ydsted) tilbød, at dersom han maatte

faa Aasum til Annex, saa vilde han selv holde sig en Kapellan paa sin egen Bekostning, og han med samme Kapellan vilde gjøre sine egne Sognefolk til S. Albani og desligeste til Aasum al den Tjeneste, en Sognepræst bør gjøre sine Sognefolk baade i Kirken og uden, saa at de intet skulde kunne have ham at beskylde. Denne Ordning stadfæstedes den 7de Oktober 1565 af Prioren i St. Knuds Kloster for M. Jørgen Rasmussens Embedstid, »uden Kgl. Maj. i Fremtiden vil gjøre der nogen anden Forandring paa«. (Afskrift smst. Bloch, Den fynske Gejstligheds Hist. I, 607–9).

430.

1555. 9de Januar. Kongetienden af Særslev Sogn i Fyn henlægges til Lønning af Læsemesteren i Odense.

Wij Christian (osv.) giøre alle witterligtt, att paa thett wor Leesemester vdi wor kiøbsted Othense maa saa megett thes bedre wnderhollis, och thee, som studere wnder hannum, mue bliffue flitteligen wnderuiisth och leerde, Gud til ære och religionen till beste, thaa haffue wij aff wor sønderlig gunsth och naade wntt och tilladett, och nu mett thette wortt obne breff vnde och tillade, att forschreffne wor Leesemester vdi Othense, then som nu er eller heer effter kommendis worder, mue och schulle heer effter haffue, nyde, bruge och beholle thill theris wnderhollingh wor och kronens part aff tienden aff Seyersløff sogen, och samme tiende att oppebere vdi neegen. Thij forbyde wij (osv.). Giffuit paa wortt slott Nyborgh onsdagen nest effter hellige thre konningers dagh, aar Mdlv. Vnder wortt siignett.

Christian III's Hist., Supplem., S. 130—1. Hofman, Fund. V, 35.

431.

1555. 9de Januar. Om Tillæg i Løn for Kapellanen ved S. Hans Kirke i Odense.

Wij Christiann (osv.) Giøre alle witterligt, at effterthij wij ere kommenn vdj forfaringh, huorledis att capellanenn till Sancti Hans sognne kircke vdj wor kiøebsted

Odennsse er brøsthollenn till hanns vnderhollingh: thaa paa thett att handt och hans effterkommere, kapelaner till for^ne^ Sancti Hans, kandt saa møgett thes bedre haffue synn wnderhollingh, haffue wij aff wor sønderligh gunsth och naade wntt och tilladett, och nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att capelanenn till Sancti Hans skall alletiidt haffue wnderhollingh till madt och øll vdj Sancti Hans closter, och till hans werelse skall handt haffue thendt gaardt paa Sancti Hans kirckegaardt, som frue Elsse wdi boede. Dogh att capelanen skall alletiidt thend selff holde wedt goed heffd och magtt. Sammeledes halffempte och tyuffue marc danske pendinge aff Sancti Laurentij vicarie, three offerdage om aarett, och tesliigeste skall Høybyesogenn were heer effter anexe till Sancti Hans kircke, saa att capelanenn skall were sognepresth ther till och nyde och beholde ald preste renttenn ther aff. Thij forbyude wij alle, ehuoe heldsth ere eller were kunde, serdelis wore fogeder och embitzmendt och alle andre, forschreffuene capelanenn till for-sch^ne^ Sancti Hans kircke, thenn som nu er eller heer effter kommendis worder, heer emodt, effter som forschreffuitt staar, att hindre eller vdj nogen maade forfanngh att giøre vnder wortt hyllesth och naade. Giffuitt paa wortt slott Nyborgh onsdagenn nest effter hellige tre koninger dagh, aar etc. Mdlv, wnder wortt Siignnett.

Orig. paa Perg. i Fyns Bispearkiv, S. Hans Kirkes Breve 5.

432.

1555. 9de Januar. Om Lønningsforbedring for Præsten i Vejlby i Fyn.

Wi Christian (osv.) giør alle vitterligt, at effterdi vi er kommen i forfaring, huorledes at Her Jørgen sogneprest vdi Weilby sogen, er brøstholden paa hans vnder-

holding aff for^ne^ Weilby sogen, saa att hand icke deraff kand sig vnderholde, da paa dett for^ne^ Her Jørgen oc hans effterkomere, sogneprester i for^ne^ Weilby sogen, kand saa møgit dis bedre haffue deris vnderholding, oc sognekircken der samestedz kand bliffue byget oc ved mact holdet, haffue vi aff vor synderlig gunst oc naade vnt oc tilladet, oc nu med dette vort obne breff vnde oc tillade, att for^ne^ Her Jørgen maa haffue, nyde oc beholde vor oc Kronens part aff thienden aff for^ne^ Weilby Sogen vdi hans liffuis thid, oc saa lenge hand leffuer; da effter hans død skall for^ne^ vor oc Kronens part aff thienden i for^ne^ Weilby sogen skifftis vdi tho parter, then ene part till prestens vnderholdings behoff der sammestedz, oc den anden halffpart till Kirckens bygnings behoff. Sammeledis skall oc for^ne^ Sogneprest verre quit for gesterii. Thi forbyde vi (osv.). Giffuet paa vort slott Nyborg Ottensdag nest effter hellig tre kongers dag, aar Mdlv. Vnder vort signett.

Gammel Afskrift i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 18.

433.

1555. 9de Januar. Om Lønningsforbedring for Præsten i Gamborg i Fyn.

Wij Christian (osv.). Giøre alle witterligtt, att effterthij wij ere kommenn vdj forfaringe, att sognneprestenn vdj Gambborgh skall were brøsthollen paa hanns wnderhollingh, thaa haffue wij aff wor sønderligh gunsth och naade, saa och paa thett att forsch^ne^ prest til Gamborgh, then som nu er eller heer effter kommendes worder, saa møgett thes bedre maa fange hans tillbørligh wnderhollingh, haffue wij wntt och tilladett, och nu mett thette wort obne breff vnde och tillade, att forschr^ne^ sognepresth till Gambborgh och hans effterkommere, sogne-

prester ther sammesteds, aarligen mue vppebere wor och kronens partt aff tiienden aff forschrne Gambborgh sogen, och then siiden haffue, nyde, bruge och beholde till hans wnderhollingis behoff. Thij forbyude wij (osv.). Giiffuiit paa wortt slott Nyborgh onsdagen nesth effter helliige three konninger dagh, aar etc. mdlv°, wnder wortt Signett.

Christian.

Orig. paa Perg. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 20.

434.

1555. 9de Januar. Om at Kjørup Kirke i Fyn skulde tillukkes, og Sognets Beboere søge Næraa og Agernæs Kirker.

Wij Christiann (osv.) giøre alle witherligt, at effther-thij at Kiørup sogen er en ringe sogen och icke kand formaa at holle en prest, tha haffue wij beuilget och sambtyckt, och nu met thette wort obne breff beuilge och sambtycke, at Kiørup kircke skall till luckis och the vj sognemend vdj Rosløff at søge til Nerru kircke, och Kiørup mend at søge till Arnes kircke; dog skal Her Peder, som nu er sogneprest tiill Kiørup kircke, beholle thend prestegaard, hand vdi boer, och ald Kiørup sogne-preste renthe vdi hans liffs tid och saa lenge hand leffuer. Och dersom forne Her Peder kand formaa at thienne the prester vdi Arnes och Neruw, tha skall hand hielpe thennem for en capellan, saa meget som hand kand affsted komme. Bedendis och bydendis forne Ros-løff mend att hereffther søge enhuers sogne kircke tiill Neruw och Arnes, som forskreffuet star, giørendis och giffuendis sliig rettighed tiill kircken, presten och degen, som enhuer bør at giøre. Ladendis thet ingenlunde. Giffuet paa wort Slot Nyborg Onsdagen nest effter hellig tre koninger dag, aar etc. Mdlv. Vnder wort Signet.

Efter en Afskrift af Originalen i Einsiedelsborgs Arkiv.

435.

1555. o. 4de Februar. »Jørgen Skinckell fick breff, att kon. mat. haffuer tillatt, att Marsleff kircke maa beholde till kirckens bygnings behoff vdj thette aar kronens partt aff thienden aff same sogen.»

Tegn. o. a. L. IV, 484. Det forudgaaende Brev i Registranten er dat. Nyborg Mandagen nest efter vor Frue Dag Kyndelmisse 1555.

436.

1555. 6te Februar. Om Bevarelsen af Vor Frue Kirke i Aalborg.

Aalborgh borgere finge breff paa theris Kircke, som heer effter schreffuiit staar. Datum Nyborgh onsdagen post purificationis Marie anno 1555.

Vij Christian etc. Giøre alle witterliigtt, att wij aff wor sønderligh gunsth oc naade haffue wnt och tilladett, oc nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att wore wndersaatte, borgere vdj wor kiøbsted Aalborgh, mue haffue, nyde och beholde wor Frue kircke ther sammesteds till theris rette sogne kircke mett klocker och andre ornamenter, som till kircken hører, mett then iordskyld ther vdj byen, som kirckeuergerne ther nu till haffuer, inthet wndertagett: Dogh saa att thee schulle nedder tage tornett aff samme kircke inden sancti Michels dagh nu førstkommendis, tesliigeste schulle the och neddertage huellingen udj samme kircke mett thett allerførste och lade ther vpsette gode stercke huellinger igien, saa att folckett, ther søeger till samme kircke, kunde staae och høre Guds ord vdj hinde vden fare, och siiden alletiid holle for[ne] wor[1]) kirke wed goed heffd och byggeningh. Cum inhibitione solita. Datum ut supra.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 347.

[1]) Her mangler formodentlig: Frue.

437.

1555. 14de Februar. Om Henlæggelse af to Kapitelspræbender i Viborg til Lønning for Læsemesteren og Skolemesteren smst.

Vi Christian (osv.) giøre alle vitterligt, at efterdi vi i nogen Tid siden forleden have givet os elskelige Kapitel udi Viborg Domkirke vort Brev, liudendes, at paa det Domkirken der sammesteds maa blive ved Magt, saa haver Vi Gud almægtigste til Lov og Ære, Kristendommen og Religionen her udi Riget til Gode, Gavn og Bestand, og paa det at unge Personer desbedre og ydermere tildrages kunne at give sig til Skole og øve sig i fri Kunster og Lærdomme, saa og menige Clerici til Bedste, Nytte og Gavn, undt og tilladt, at forne Kapitel udi Viborg maatte beholde de første tvende Præbender, som vacerer der udi Domkirken, et til en god lærd Mands og Theologi Ophold, som retsindeligen skal og kan prædike og lære og læse i den hellige Skrift, og det andet at besørge en lærd Person med, som kan være Skolemester der sammesteds, som samme vort Brev videre formelder; og forne Kapitel nu haver ladet for os berette, at der vacerer og ledig ere tvende Kannikedomme, det ene efter Mester Anders Glob, kaldes Hjerbek Præbende, og det andet efter Hr. Kjeld Olufssen, kaldes Luldrup Præbende, da have vi af vores synderlige Gunst og Naade, saa og paa det at forne Læsemester og Skolemester, de som nu ere eller herefter kommendes vorder, saa meget des bedre kunde fange deres tilbørlige Underholdning, undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev under og tillader, at forne tvende Kannikedomme og Præbender med al deres Rente og rette Tilliggelse mue og skulle altid blive til forne Læsemesters og Skolemesters Underholdning

udi Viborg, og hvis Rente Skolemesteren hertil aarligen haft haver af Viborg Kapitel, skal herefter blive til en Doctors Underholdning in Medicina. Og hvis samme Kannikedomme mere renter, vist eller uvist, end det, som kommer til forne Læsemesters og Skolemesters Underholdning, det skal forvendes til anden Gudstjeneste, og Kapitel at være pligtig at giøre der Regnskab fore, dog saa, at forne Læsemester og Skolemester, de som nu ere eller efter kommendes vorder, skulle skikke dennem tilbørligen udi Religionen og Skolen, som deres Embede udviser. Sammeledes skulle de holde de Gaarde, som ligge til forne Kannikedomme, ved Hævd og Magt, og Tjenerne, derpaa boendes ere, ved Lov, Skjel og Ret, og ingen af dennem forurette mod Loven eller og dennem udfæste af deres Gaarde, imeden og al den Stund de aarligen til gode Rede yde og udgive deres Landgilde og anden Rettighed og holde deres Gaarde ved Hævd og Magt. Skal de ikke heller besvære dennem med nogen ny Husbondhold eller paalægge dennem nogen ny Besværing. Desligeste skulle de ej forhugge eller forhugge lade nogen de Skove, der tilligger, til Upligt i nogen Maade. Thi forbyde vi alle, hvo som helst de ere eller være kunne, særdeles vore Fogeder og Embedsmænd og alle andre, forne Læsemester og Skolemester i Viborg, de som nu ere eller herefter kommendes vorder, herimod paa forne Kannikedomme, som forskrevet staar, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Nyborg St. Valentini Dag Aar 1555. Under vort Signet.

Christian.

Heise, Diplom. Viberg. S. 306—7. Jvfr. nedenfor under 14. Avg. 1557, samt Engelstoft, Univ. og Skole-Annaler 1811, II, 259—60.

— I Aaret 1554 havde Kongen givet Tilsagn om, at de to første ledige Kannikedømmer i Viborg Kapitel maatte anvendes til Underholdning af en Lektor og en Skolemester i Viborg. (Pont. Ann. III, 329. Udat. Udkast i Geh.-Ark., topogr. Saml. Viborg 135).

438.

1555. [14de] Februar. Kong Christian gjør vitterligt, »at efterdi vi forfare, at der er ingen Bogfører boendes udi vor Kjøbsted Viborg, som fører Bøger at sælge til Klerkeriet og andre vore Undersaatter til beste«, saa bevilges, at hvis nogen Bogfører vil nedsætte sig i Viborg, skal han være fri for »al vor og Kronens Tynge udi alle Maader«.

Nyerup, Langebekiana, S. 290—1.

439.

1555. 18de Februar. Om Anvendelsen af Kalentegodset i Nyborg til kirkeligt Brug.

Christian (osv). Wor gunst tilfornn. Wiider, at som vij nogen tidt sidenn forledenn haffde ladt wor beffalling wdgaait till nogher gode mendt, som skulle granske oc forfare om thet Calente goeds her wdj byenn liggendis, oc om merre vicarij goeds her wdj wort landt Fyen liggendis, oc ther giørre en skick oppa, att thett motte foruendis til Guds erre: Saa forfare wij end nu, att thett Calente goeds her wdj byenn brugis end nu til samme Calente gilde, Oc ther fore agthe at giørre ther enn skick oppa, enthenn at legget till predicke stollen eller till skollenn. Thij bede wij ether oc wille, atj retter ether epther at giffue ether hiid tiil oss wdj morgen først kommendis, tagendis met ether huis breffue, som samme gode mendt for enn skick ther paa giortt haffuer, saa atj wisseligenn erre her wdj morgenn well betimeligenn. Her mett sker wor willie, oc forlade oss ther wisseligenn till. Beffalendis ether Gud. Screffuet paa wort slot Nyborge Man-

dagen nest epther sanctj Valentini dag, Aar etc. Mdlv°. Wnder wortt signet.

Udskrift: Oss Elske hederlig oc høglerde Mand, Mester Jørgen, superintendent wdj Fyenn stigtt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. (Se nedenfor, Nr. 445).

440.

1555. 19de Februar. Kong Christian fritager Hr. Hans[1]) Boesen i Diernes (i Fyn) i hans Livstid for 4 Mark danske, som han aarlig plejede at give til Gjæsteri af Diernes Præstegaard. Nyborg Tirsdag efter S. Valentini Dag.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 209.

441.

1555. 21de Februar. Om Bededage, som skulde afholdes efter nærmere Bestemmelse af Sjælands Biskop.

Docter Peder, Superintendent vdi Sielandz stigtt, fick breff, som eptherfølger.

Christian etc. Wor synnerlig gunst tilforn. Wiider, att paa thet Gud almegtigste naadeligen wilde affuende sin wrede oc straff fran oss, wore vndersotte, riiger oc lande, haffue wii for got anseet, at ther offuer alltt wortt riige motte holdes three bededage. Thii bede wii etther oc begere, ati mett thet allerførste tilschriffuer alle Superintendenterne offuer allt riiget, att the tilltencker att lade forkynde same bededage huer vdi sitt stigtt, naar oc paa huad thiid etther selff gott siønis, saa att forne bededage wist ganger for sig. Thermett skieer oss synnerligen till wilge. Actum Nyborg Torsdagen nest epther Sancti Valentini dag, aar etc. 1555.

Scharling og Engelstoft, Theol. Tidsskrift IV, 2, 180. To andre Kongebreve af 7de Marts s. A. angaaende samme Bededage findes aftrykte smst., det ene ogsaa i Ny kirkehist. Saml. III, 305—6.

[1]) Saaledes staar der i Registranten. Men i et tidligere anført Brev (se Nr. 42) kaldes han Niels.

442.

1555. 13de Marts. Kgl. Befaling til Abbeden i Soer om at være tilstede, naar Hr. Hans Lavritsen annammede Ringsted Kloster. Onsdagen efter Søndag Reminiscere.

Tegnelser over alle Lande IV, 518.

443.

1555. 20de Marts. Om at Bisperne og Stiftslensmændene skulde indfinde sig hos Kongen med deres Optegnelser angaaende utilstrækkelig lønnede Præsteembeder.

Christian mett Gudz naade Danmarckis, Norgis, Wendiis oc Gottis koning etc. Wor synnerlig gunst tilforn. Wiider, att som etther wel fortencker, atj nogen tiid siiden forleden haffue fangitt wor schriffuelsse, atj mett wor lenszmand, som haffuer befaling offuer Wendelbo stigtt, skulle forschriffue prouester oc sogneprester ther vdj stigttett oc grandgiffueligen forfare, huilcke prester som brøst hagde til theris vnderholling, oc huad huer nu haffuer till sin vphold, som klager att haffue brøst, och huad the begerede till en tilbørlig vnderholling, oc ther giøre clare register paa, oc siden hos huer prestis naffn, som klagede att were brøsthollenn, vptegne mett lensmanden, huad rente same prest kand tilliggis, som wor schriffuelsze wiidere ther om indholder, som i fangit haffue; thi bede wij etther oc begere, att ther som i samme wor erinde icke haffue alrede vdrett mett lensmanden oc giortt ther clare register paa, som forscreuit staar, atj tha strags tilltencker thet att fuldtt giøre, oc siiden mett lensmanden giffuer etther hiid till oss, saa i wisseligen ere her tilstede søndagen quasimodogeniti først kommendis, taginde mett etther same register, som i om forne presters vnderholling haffue vptegnitt. Oc eptherthij att prouesten aff huertt herrit

icke kunde for forsømmelsze eller stor omkostning skyld were her hosz tilstede, nar ther skall handlis om same presters vnderholling, atj tha ther for lader huer prouest vnderschriffue mett szin egen hand szitt register aff huertt herritt, paa huad huer prest begerer til szin vnderholling, oc huor mett hand nøgis, paa thet att vdj framtiiden icke skal siiges, att ther ingen war hosz vden lensmanden oc superintendenten, oc the icke alle ware vptegnitt aff presterne, som brøst hagde. Atj her vdinden wille ingen fliid eller wmage spare, att wij jo en gang for alle motte giøre en ende ther paa oc icke altid skulle besueris mett presternis offuerløb oc klagemaall for theris vnderholling. Her wij oss wisseligen till forlade. Befalendis etther Gud. Schreffuit paa wortt slott Nyborg onsdagen nest epther søndagen Oculi, aar mdlv. Vnder wortt signett.

Udskrift: Oss elskᵉ Mester Lauritz Nielsen, Superintendent offuer Wendelbo stifft.

Wulff, Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. S. 6. Lignende Breve udgik til de øvrige Bisper. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. III, 306-7.

444.

1555. 3die April. Kong Christian tilskriver Universitetet: »Vider, at denne Brevviser, Hermind Veyer, Borger udi vor Stad Kjøbenhavn, haver udsat Locos communes Philippi paa Danske, og agter dennem at lade prente, Religionen til bedste: da have vi tilstedt, at han maa fange hundrede Ris Papir af det, vi have her udi Universitetet standendes, og Halvdelen deraf have vi givet hannem, og anden Halvpart skal han betale Universitetet og give der Penge for, ligesom det værd er, naar han haver ladet prente samme Bøger. Og ville vi, at os elsk. hæderlige og høylærde Mand, Doctor Peder, Superinten-

dent udi Sjælands Stift, tager et Exemplar til sig af samme Bog, og den [at] overlæse og forfare, om den er saa rettet, at den kan saa udgaa».

Nyerup, Langebekiana, S. 291—2.

445.

1555. 8de April. Kong Christian gjør vitterligt, at det Gods, som tidligere var givet til Kalentegildet i Nyborg for Messer og anden Gudstjeneste, der nu var aflagt, fremtidig skulde bestyres af Kirkeværgerne sammesteds, der skulde anvende den aarlige Rente deraf til Kirkens og Skolens Behov.

Hofman, Fundationer V, 435.

446.

1555. 10de April. Om Forhandlinger vedrørende Tved Sogns Henlæggelse til Frue Kirke i Svenborg.

Christian (osv.). Vor gunst til forn. Viider, at som vi nogen tiid siiden forlæden haffue giffuet eder vort breff, at Tveed kirche schal tilluches, och sognefolchet at søge til Suenborg kirche, da haffue vore vndersatter, bønder vdi for^ne^ Tveed sogen, været her hoes os och dennem haardeligen beklaget, at det er dennem megit besuerligt at søge til for^ne^ Suenborg kirche. Thi bede vi eder och ville, at i rette eder effter at lade eders fuldmechtig møde for os der om paa vort slot Nyborrig, søndagen Quasimodogeniti først kommende, och da ville vi giøre en schich der paa, saa det schal gaa ligeligen til. Her viider at rette eder effter, och lader det ingenlunde. Befalendis eder Gud. Schreffuit paa vort slot Nyborg, Onsdagen effter Palme Søndag, aar Mdlv. Vnder vort Zignete.

Christian.

Udskrift: Os elschelig Borgemester och Raad i vor kiøbstæd Suenborg.

Afskrift i Fyns Bispearkiv, Sunds Herred, 3.

447.

1555. 11te April. Om at Bursø Kirke paa Laaland skulde være Annex til Holeby, og Krønge Kirke tillukkes.

Wij Christian (osv.). Giørre alle witterligt, at paa thet at Sognepresten till Horrebye Kircke saa møget thes bedre kandt fange en tilbørlig vnderholdingh, haffue wij aff wor synderligh Gunst oc Naade vntt oc tilladet, oc nu met thette wort opne breff vnde oc tillade, at nar Her Jørgen, Sogneprest till Burse Kircke, er dødt och affgangen, tha skall Burse Kircke werre annexe tiill Horrebye Kircke, oc Krøginghe Kirche tha werre tilluckt, oc Sognefolcket till Krøginghe Kircke altt att søghe tiill Burse Kircke, oc thenne holde for theris rette Sogne Kircke. Till ydermere vindisbyrdt haffue wij ladet henge wort Signett neden for thette wort opne breff. Giffuet paa wort Slott Nyborgh Skertorsdagh, Aar Mdl. oc paa thet fempte.

Christian.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium efter Originalen.

448.

1555. 12te April. Om at al Tienden skulde ydes i det Sogn, hvor Gaarden laa, om end en Del af Jorden laa i andre Sogne,

Wij Christian (osv.). Giøre alle witterligt, at effter wij forfare, at Sognepræsten til Togerup kyrcke er brøstholden paa sin wnderholdning oc beclager sig, at hans Sognefolck icke tyende aff deris korn, som de til deris Gaarde affle, di at en part aff deris Gaards Jorde ligger wdj andre Sogner: Da haffue wij beuilget oc samtyct, at alt forneffnde Togerup Sognefolck skulle her effter

yde oc giffue ald deris tyende til Togerup kyrcke, kronen oc præsten, oc til ingen anden kyrcke at tyende aff nogen den Jord, som hører til deris Gaarde, huad helder hun ligger inden Sognet eller wden Sognet. Tijl ydermere windisbyrd haffue wij ladet henge wort Signet neden for dette wort obne breff. Giffuit paa wort Slot Nyborg Langfredag Aar etc. 1555.

Christian.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280, og i Thottske Saml. 730 Fol.

449.

1555. 2den Maj. Kong Christian forlener Hr. Jens Povlsen (se foran, Nr. 353) med et Vicarie i Roskilde Domkirke. Kbhvn Torsdagen efter Søndag Misericordias.

Registre over alle Lande Nr. 6. Fol. 352.

450.

1555. 7de Maj. Om at Menigheden i Knærød i Halland skulde yde Præsten den sædvanlige Afgift af 1 Td. Smør.

Wi Christian etc. Helser ether alle vore vndersaatte, menige Sognemend offuer alt Knæridt Sogn, euindeligen med Gud och vor naade. Wider, adt Sognepresten thil for^ne^ Sogn haffuer ladett berette for oss, huorledis I finde ether besuerridt adt vdgiffue then thynne Smør thil ethers Sogneprest, som I pleie och plictige ere, och I aff Erildtz thid haffue vdgiffuit thil fremfarne Sogneprester vdi for^ne^ Sogn. Thi bede wj ether alle och huer serdelis strengeligen biude, adt j retter ether effther adt vdgiffue thil forsch^ne^ Knæridt Sogneprest, then som nu er eller her effther kommendis vorder, forsch^ne^ thønne Smør, och then aarligen fornøyer hannem thil gode rede. Ladendis thet ingenlunde, vnder then Straff, som vedbør. Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn Thisdagen nest effther Søndagen Jubilate, Aar 1555. Vnder vort Signett.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1128. 4to.

451.

1555. 8de Maj. Kong Christian giver Johannes de Prato Brev paa et Kannikedom i Aarhus, som er ledigt efter Mester Seuren, desligeste en Kirke, kaldes Brabrand, og en Præstegaard i True, hvilket Kannikedom, Kirke og Præstegaard Joh. de Prato maa og skal, nyde, bruge og beholde, »til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder, dog saa at for^ne^ Joh. de Prato skal holdes til boglige Kunster, og saa længe som han studerer, da skal han holde en god lærd Person, som kan være Kapellan til Brabrand Kirke og gjøre Sognefolket tilbørlig Tjeneste inden Kirken og uden, til saa længe at han kommer til den Alder og bliver saa lærd, at han det selv kan forestaa. Og naar han ikke studerer udi noget Universitet, da skal han bo hos Aarhus Domkirke«.

Registre over alle Lande, Nr. 6, Fol. 353.

452.

1555. 8de Maj. Kong Christian tilstaar Elisabet, Enke efter Lector Frants [Vormordsen, Superintendent i Lund], en halv Læst Korn aarlig til hendes Underhold. — Samme Dag fik hun kgl. aabent Brev paa, at maatte være fri for al kgl. og Bys Tynge i Malmø, imedens og al den Stund hun sidder i hendes Enkesæde og bruger ingen Handel eller Kjøbmandskab. Kbhvn, Onsdag efter Jubilate.

Tegnelser o. a. Lande IV, 550. Registre o. a. L. Nr. 6, Fol. 493.

453.

1555. 9de Maj. Hammelev Kongetiende henlægges til Grenaa Skole.

Vi Christian (osv.) gjøre alle vitterligt, at efterdi vore Undersaatter udi vor Kjøbsted Grenaa have ladet berette

for os, hvorledes at de have en ringe Ophold til deres Skole der udi Byen og derfor ere begjærendis, at vi ville komme dennem noget til Hjælp; og paa det at Skolen des bedre maatte ved Magt holdes, thi have vi af vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at de herefter maa oppebære vor og Kronens Part af Tienden af Hammelev Sogn, og den have, nyde, bruge og beholde til forskrevne Skoles Ophold, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder (osv.). Givet paa vort Slot Kjøbenhavn Torsdagen næst efter Søndagen Jubilate Aar Mdlv, under vort Signet.

Christian.

Efter en Afskrift i Langebeks Diplomatarium i Geh.-Ark.

454.

1555. 9de Maj. Kgl. aabent Brev (Klemmebrev) om Forbedring i en Del Præsters Indkomster i Lunds Stift.

Stigtens Breff om presternis wnderholdning.

Wi Christian etc. Giøre alle vitterligt och kiendes medt thette vort obne breff for oss och vore effther-kommere, Konninger vdi Danmark, adt efftherdi wi thit och offte ere kommen i forfaring aff Superintendenterne for Stictene offuer alt vort Rige Danmark, sammeledis aff Sognepresternis store Klagemaal, huorledis adt en part aff Sognepresterne paa Landtzbyerne, thesligeste vdi vore Kiøbsteder, icke findis adt skulle haffue saa megen presterenthe thil aarlige indkomme, adt the ther aff kunde haffue theris nødtørfftige vnderholdning: Tha paa thet adt sligt Klagemaal maatte en gang for alle affkomme, och ther maatte thilleggis the Sogneprester en thilbørlig presterenthe, som brøst haffde, haffue wi

befalet alle Superintendenterne, huer vdi sit Stict, medt vore Lhensmend, som haffuer the Geistlige vdi befalning, adt omdrage och forfare endeligen, huad huer prest haffde thil Renthe adt holde sig aff paa sit Embedtz vegne, och klarligen optegne, huilke som brøst haffde, huilcket the ocsaa giort haffue, och wi nu haffue hafft for oss alle Superintendenterne, och thesligeste vore Lehnsmend, som then Leilighed forfaret haffue, och medt oss elskelige Johan Friiss thil Hesselager, vor Cantzeler, Her Otte Krumpenn, Marsk vdi vort Rige Danmark, Her Peder Skram thil Wrup, Riddere, Byrge Trolle thil Lilløe, Erich Krabbe thil Bustrup, Claus Wrne thil Belthebierg, Peder Oxe thil Giselfeld och Holger Rosenkrantz thil Boller, vore Mend och Raad, som her thilstede ere, offuerueyet samme Sognepresters vnderholdning, och huilke som brøst haffde, haffue wi vdi alle Superintendenternis offuerverelse thilskickit och forordinerit thennem en thilbørlig Sogneprestis Renthe, som the nødtørfftеligen kunde thennem aff vnderholde, huilken Renthe som skal bliffue alle thide her effther thil Sognepresters vnderholdning; och huilke prester, som haffue beklaget thennem vdi Schaane stict, haffue wi thillagt thenne effthersкreffne vnderholdning.

Først vdi Torneherridt, presten thil Silager och Reffuinge Kirker skal haffue vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne^ begge Sogner. Presten thil Dalby och Helsted Kirker skal nyde och beholde thil hans prestegaard thuende stycke Jord, som hand selff i verie haffuer, och kallis samme Jorder Horebierg och Mølletofft.

Vdi Rønnebiergherridt, Sognepresten thil Ørie och Vadensiø Kirker skal vere quit for fire thønner aff then

Althere hauffre, som hand aarlig er plictig adt vdgiffue thil vor gaard vdi Lund. Presten thil Nøbølle och Føllested[1]) skal haffue vor och Kronens part aff thiinden aff begge forskreffne Sogner. Presten thil Billebierg och Thirup skal haffue vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne Billebierg Sogn. Sognepresten i vor Kiøbsted Landtzkrone skall haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff Glomsløff Sogn — iij pundt Korn.

Vdi Frosteherridt, Presten thil Høxrød Sogn skal haffue vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne Sogn.

Vdi Villandtzherridt, Presten thil Opmandig[2]) och Wonge Kirker skal vere quit for the fire løde Mark, som hand aarligen her thil haffuer giffuit thil Beckeskow Kloster.

Vdi Gersherridt, Sognepresten vdi vor Kiøbsted Whæ skal vere quit och fri for the thi Mark Danske, som hand her thil haffuer giffuit aff then gaard, hand iboer, och thil Beckeskow Kloster. Presten thil Espholdt och Linderød skal mue haffue vor och Kronens part aff thiinden aff forskreffne thuende Sogner.

Vdi Alboherridt, Presten thil Raufflunde Kirke skall mue opbære och beholde vor och Kronens part aff thiinden aff forskreffne Raufflunde Sogn.

Jerrestedherridt: Presten thil Glaxaxe skal mue haffue vor och Kronens paa aff thiinden aff for^ne Glaxaxe Sogn, och ther thil medt vere quit for the fire thønner Althere hauffre, som hand her thil aarligen haffuer giffuit thil vor gaard vdi Lund. Presten thil Vemmindløff och Rørum Kirker skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden

[1]) Nu: Kjels Nøbbeløf og Felestad.

[2]) Hos A. Berntsen: Opmand; Svenskerne kalde det nu: Opmanna.

aff for^ne^ Vemmindløff Sogn — ij pundt Korn. Presten thil Stiby och Gesthnes Kirker skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff Stiby Sogn — ij pundt Korn.

Vdi Herreuidstedherrid: Lille Thuern Cappel, vden for vor Kiøbsted Ysted liggendis, skal nedbrydes och Sognefolkene adt søge thil Ysted Kirke.

Vdi Wemmindhøgsherrid: Presten thil Skurup skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne^ Skurup Sogn — iij pundt Korn. Presten thil Gersløff och Ønerup Kirker skall haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne^ Ønerup Sogn 2 pundt Korn. Presten thil Espe och Klagstorp Kirker skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne^ Espe Sogn ij pundt Korn. Presten thil Soelbierg och Hasleboserup skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne^ Soelbierg Sogn ij pundt Korn. Presten thil Østreterp och Isie Kirker skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne^ begge Sogner iij pundt Korn. Effuerløff Kirke och Sleming Kirke skal vere althid vnder en prest. Naar presten er død thil Lemmitzrød Kirke, tha skal samme Kirke vere Annexa thil Byring Kirke.

Vdi Skiødtzherridt, naar Her Erich er død thil Gylle och Kiøbing, tha skal Kiøbing Kirke ødeleggis och Sognefolket adt søge thil Gylle Kirke, och samme Gylle Kirke skal Capellanen vdi vor Kiøbsted Trelleborg besøge, och nyde presterenthen til hans vnderholdning, och naar samme Capellan fanger for^ne^ Gylle Kirke, tha skal Sognepresten i Trelleborg nyde Capellanens Renthe, som hand nu haffuer. Skal Skanør Kirke vere Annexa thil Falsterbo Sognekirke, och althid vere vnder en prest.

Vdi Oxieherridt, Presten thil Glostorp Kirke skal nyde aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne Glostorp Sogn ij pdt. Korn.

Vdi Nørre-Asboherridt, Øsiø och Thaaszøge Kirker skulle althid vere vnder enn prest.

Vdi Fersherridt, Presten thil Kierstorp skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne Kierstorp Sogn iij pdt. Korn, Helten Bygh och Helten Rw. Presten thil Skartoffte och Øffuitz Kirker skal haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne Sogner iij pdt. Korn.

Vdi Lugudeherridt, Presten thil Otterup Kirke skal haffue vor och Kronens part aff thiinden aff for^ne Otterup Sogn.

Vdi Listherherridt, Sognepresten i vor Kiøbsted Sillesborg skal mue haffue aff vor och Kronens part aff thiinden aff Meilby Sogn v pdt. Korn.

Vdi Halmstedherridt, presten thil Sletager skal mue haffue et Boel kallis Øffresletager boel, adt bruge thil prestegaarden, och aarlig giffue ther aff thil Sletager Kirke j pdt. Smør. Naar presten aff Holme Sogn er død och affgangen, tha skal Holme kirke ligge thil Halmsted Kirke, paa thet adt Sognepresten ther sammestedtz kand holde althid enn Capellan.

Vdi Fierreherridt: Sognepresten thil Ølmeuald och Lande Kirker skal haffue en Feste liggendis vdj Ølmeuald och hører thil Kirken, och skal giffue aarligen thil Kirken ther aff ij pdt. Smør. Dog adt then Mand, som nu besidder samme feste, beholder then vdi hans Liffs thid. Efftherdi adt Frillisaas, Geilinge och Idall er vnder en prest, the skal Idal Kirke affbrydis, och Sognefolket søge thil Frillisaas Kirke, och for^ne Idal Kirke med Orna-

menter at komme Frillisaas och Geilinge Kirker thil hielp thil Bygning.

Vdj Himleherridt: Nøslinge Capel, som er it Træ Capel, skal nedbrydis, och Sognefolket adt søge thil Skelling Kirke, och for^ne^ Skelling och Nøslinge Kirker althid adt vere vnder enn prest.

Vdj Fauritzherridt: Suaarthraa Kirke skal affbrydis, Achime och King Kirker adt vere vnder en prest, och Sognefolket vdi Suaarthraa søge thil King Kirke, och althid adt holde then for theris rette Sognekirke. Kielszrød Kirke skal ødeleggis, och Sognefolket søge thil Fauritz Sogn, och siden Faurød och Wlffrød adt bliffue vnder en prest.

Huor tho Kirker er thilhaabe, som er en Cannickekirke och en frii Kirke, tha skulle the bliffue thilhaabe, dog huer theris Frihed wforkrenkit, och skal Cannickerne icke forhøye theris Pension høyre, end the haffuer verit aff gamel thid. Huor nogen prest haffuer thre Sogner, som icke kunde adtskillis, eller then ene Kirke affbrydis, tha skal presten vere plictig thil adt holde en Capellan thil then ene Kirke. Huilken prest som oplader en Sogn for en anden prest, naar hand fanger en anden Sogn eller Forlæning, tha skal hand lade hannem same Sogn, som hand oplader, wbeskaared følge, och ey thage nogen Pension aff then, som for^ne^ Sogn opladis thil. Och wille wi, adt alle thide saa her effther holdis skall, som forskreffuet staar. Och haffue therfor her vnder ladet henge vort Indsegl. Giffuet paa vort Slott Kiøbenhaffn Thorsdagen nest effther Søndagen Jubilate, som er then 9 dag i Mai Maanett, Aar etc. 1555.

Afskrifter i Ny kgl. Saml. 1128. 4to, og i Langebeks Diplomatarium. Udkast i Geh.-Ark.

455.

1555. 9de Maj. Om Forbedring i Præsternes Lønninger i Sjælands Stift.

Wij Christian (osv. samme Indledning som Nr. 454). Huilcke Prester som haffue beclaget thennem vdj Siellandz Stigt, haffue wij tillagt thenne eptherskreffne Vnderholling: Først vdj Beffuerskouff Herrett, Vrobye Kircke skall ødeleggis, och Sogne Folckett at søge tiill Endisløff Kircke, och for^ne^ Vrobye Kircke at komme Endisløff Kircke tiill Hielp tiill Bygnings Behoff, och skall Endisløff Sogneprest mue fange aff wor och Kronens Partt aff Tienden aff Endisløff Sogenn ij Pund Kornn. Vdj Tune Herriit, Skendsued Kircke och Haffdrup Kircke skulle ødeleggis, och Sogne Folckett tiill begge for^ne^ Sogne skal søge tiill Jersie Kircke; och skall Jersie Kircke och Solrøed Kirche vere vnder en Prest, och skall Skendsued och Haffdrup Kircke komme Jersie och Solrøed Kircker til Hielp tiill Bygningens Behoff. Vdj Ringsted Herrit, Sogne Presten tiil Veyersted skal beholle wor och Kronens Part aff Tienden aff Veyersted Sogen; och eptherdij at samme Tiende er forordinerett tiill Duebrødre vdi Roskilde, tha skall Duebrødre vdleggis en anden Tiende vdj then Sted. Vlse Kircke skall ødeleggis, och Sogne Folckett aff Nielstrup Bye, Vlse Bye, Skarup, Giesselfeldegaard och the othe Gordsedder i Søetorup att søge tiill Brobye Kircke, och Vlse Preste Gaard att høre tiill Brobye Sogne Kircke, och skall Vlse Kircke mett Klocker, Ornamenter, Sten och Themmer komme Brobye Kircke til Hielp tiill Bygnings Behoff, och Olstrup Bye at søge tiill Fresløff Kircke, och Fresløff Kircke at vere Annexe tiill Hasle Kircke, och Rønnett By at søge tiill Vestereigett; dog skall Presten tiill Vlse beholle sine Sogne vdj sin Liffs Tiid, eller tiill hand bliffuer anderledes forseet. Vdj

Ramsøe Herrit, Ølsemagle Sogen skall vere Annex tiill Sogne Kircken vdj vor Kiøpsted Kiøge, och Sogne Presten ther sammestedz at holle ther en Capellan tiill. Scholemesteren vdi Kiøge skall haffue aff vor och Kronens Part aff Tienden aff Høge Ølsie Sogenn en halff Lest Kornn. Ørsted Kircke skall vere Annexe til Dostrup Kircke, nar nogen dør och affgaar aff the Sogne Prester, som ther nu tiil ere, och siden alletide vere vnder en Prest. Vdj Stheffns Herrit, Presten tiill Haffuenløff Kircke skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Haffuenløff Sogen iiij Pund Korn. Presten tiill Store Heddinge skall haffue vor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Store Heddinge By, eptherthi hand giffuer aff samme Sogen en Pension tiil Konningens Capell vdj Roskilde Dom Kircke. Kastrupe Bye vdj Hammers Herrit skall vere Annexe tiil Sogne Kircken vdj vor Kiøpsted Vordingborg, och for^ne^ Vordingborg Sogne Prest at nyde vor och Kronens Part aff Tienden aff Vordingborg Bye, paa thet hand saa møgit thes bedre kand holle en Capellan. Skolemesteren vdj Vordingborg skall haffue vor och Kronens Part aff Tienden aff Kastrup Sogen. Vdi Borse Herrit, nar naagen døer aff the Prester, som nu haffue Ørsløff och Vdbye Kircker, tha skall begge Kircker vere vnder en Prest [1]). Presten tiill Borse Kircke skall nyde aff vor och Kronens Part aff Tienden aff Borse Sogen iij Pund Korn. Presten tiill Meren skall beholle aff vor och Kronens Part af Tienden aff Meren Sogen iij Pund Koren. Nar Presten er dødt och affgangen tiill Skiffuenge Kircke, tha skall Skiffuenge Kircke

[1]) I Udkastet tilføjes: Hr. Henrik i Ørsløff skal haffue kronens part af tienden aff Ørsløff sogen, til saa lenge for^ne^ Ørsløff oc Vdbye kircker komme vnder en prest.

vere Annexe tiill Sogne Kircken vdi wor Kiøpsted Prestøe. Scholemesteren vdj Prestøe skall haffue vor och Kronens Partt aff Tienden aff Skiffuenge Sogen tiill hans Vnderholling. Presten tiill Jungshouid skall haffue wor och Kronens Part aff Tienden aff Jungshouid Sogen. Vdj Slagelse Herrit, nar nogen døer aff the Sogne Prester vdj wor Kiøpsted Slagelse, tha skall bode Sogne Kirckerne ther vdj Byen vere vnder en Prest, och skall Hegninge Kircke vere Annexe ther tiill, och Sogne Presten vdi Slagelse at holle Capellaner ther tiill, och forestaa alle iij Kircker. Den ringeste Locate vdj Slagelse skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Ottestrup Sogen et Pund Koren. Vdj Flackeberig Herrit, ald Tienden aff Maglebye Sogen skall skifftes vdj ij Parther, och Halffdellen at bliffue tiill Præsten, och anden Halffpart tiill Kircken, och thend Gaard, som Her Niels nu vdj boer, at bliffue tiill Maglebye Kircke. Nar thend Prest er død och afgangen, som nu haffuer Skyrpinge Kircke, tha skall samme Kircke vere Annexe tiill Slustrup Kircke. Bierre Kiercke skall were Annexe tiill Ørsløff Kircke, nar nogen døer och affgaar aff the Prester, som nu haffue samme Sogne, och siden alletiide vere vnder en Prest. Forderup Kircke skall were Annexe tiill Sogne Kircken vdj wor Kiøpsted Skielskør, nar thend Prest er død, som nu haffuer Forderup, eller och bliffuer anderledes forseet; och skall Boeslund Kircke nu strax vere fran Skielskør och haffue sin egen Præst, och ey giffue nogen Pension tiill Skielskør Sogne Præst, och ther emod skall Sogne Presten vdj for^ne^ Skielskør nyde vor och Kronens Part aff Tienden aff Forderup Sogen, och skall ther holles en Capellan tiill Forderup. Scholemesteren vdj Skielskør skall haffue aff wor och Kronens

Part aff Tienden aff Egesløff Sogen fem Pund Korn, och skall och for^ne^ Skolemester och Locaten nyde Degne Bolett och Degne Rentten aff Fordrup tiill theris Vnderholling. Ting Jellinge Kircke skall ødelegges, och Sogne Folckett skall søge tiill Horsløff Kircke, och Ting Jellinge Kircke att komme Horsløff Kircke til Hielp tiill Bygnings Behoff, och skall Sogne Presten tiill Horsløff nyde wor och Kronens Part aff Tienden aff Horsløff Sogen. Degnen tiill Horsløff skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Ting Jellinge Sogen et Pund Koren. Presten til Karrebeck oc hans eptherkomere skal haffue aff Kronens Part aff Tienden iiij pund korn aff for^ne^ Karrebeck [1]). Haldagger lille Kircke skal ødelegges, och Sogne Folckett att søge tiill Tiustrup Kircke, och skall Halagger lille Kircke komme Tiustrup Kircke til Hielp tiill Bygnings Behoff, och Presten tiill Tiustrup at nyde aff wor och Kronens Part aff for^ne^ Sogne iij Pund Kornn. Vdj Faxe Herrit, Præsten tiill Øster Egede Sogen skall haffue aff vor och Kronens Part aff Tienden aff samme Sogen iij Pund Koren. Presten tiill Roeolt skal haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff samme Sogen iij Pund Koren. Vdi Seme Herrit, Suorsløff Kircke skall were Annexe tiill Hellig Trefoldighedz Sogne Kircke vdj wor Kiøpsted Roskilde, och hvilcken Prest lengst leffuer, skall haffue bode Kirckerne [2]). Geffninge Kircke vdj Volborigs Herrit skall vere tiill Capellans Vnderholling tiill Hellig Trefoldighedz Kircke vdj for^ne^ Roskilde. Sanctj

---

[1]) Saaledes suppleret efter Udkastet. I Aftrykket staar denne Artikel paa en ganske urigtig Plads.

[2]) Udkastet tilføjer: Oc sogne presten til the hellig trefoldigheds kircke skal nyde kronens part aff tienden aff Suorsløff sogen, til for^ne^ bode kircker komme vnder en prest.

Ibs Kircke och St. Peders Kircke [1]) vdj Roskilde skulle vere vnder en Prest. Vdi Lille Herrit, Jens Rosengaard, som haffuer Sengeløse Kircke aff Vor Frue Closter, skall holle ther en god Sogne Prest tiill, och nar Jens Rosengaard er død, tha skall ther vere en Sogne Prest tiill samme Sogen, och giffue Pension theraff tiill Vor Frue Closter, som ther bør aff at gaae. Claus Rosengaard, som haffuer Tostrupe Kircke, skall forsørge hans Capellan, som hand haffuer ther tiill, mett en tilbørlig Vnderholling; och nar for^ne Claus Rosengaard er død och affgangen, tha skall then Prest, som tha haffuer samme Sogen, boe hoes Kircken och nyde Preste Gaarden och Preste Renten. Vdj Tyeberig Herriit, Sogne Presten tiill Glomsøe skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Glomsøe Sogen thuo Pund Koren. Eptherthij at Presten tiill Nesbye haffuer Brøst tiill hans Vnderholling, tha skall hand nyde iij Pund Korn aff en Gaard vdj Orup, som Anders Stub iboer, dog at Herligheden aff samme Gaard bliffuer hoes Erick Valckendorph, eller huem som samme Gotz bliffuer mett forleent, som samme Gaard tilligger [2]). Presten tiill Sandbye och Vrangstrupe skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Sandbye Sogen ij Pund Korrn. Foedbye Kircke vdj Flackeberigs Herrit, skall vere Annexe tiil Sctj. Peders Sogne Kircke vdj wor Kiøpsted Nestued, nar Presten døer och affgaar, som nu haffuer for^ne Foedbye Sogen,

---

[1]) For »St. Peders Kircke« har Udkastet: Spidelsbierg.

[2]) I Udkastet: Wdj naagen tiid forleden laa nogle mensalia till Nesby sogne prest, videlicet 15 pund, som Erick Walckendrup nu haffuer, oc skall hand ther aff aarligen aars giffue for^ne Nesby prest thry pund korn, som Anders Stub y Oruppe giffuer till landgille, dog bliffuer herligheden huoss Erick Walckendruppe.

eller bliffuer anderledes forseett. Scholemesteren vdi for^ne^ Nestued skall haffue wor och Kronens Part aff Tienden aff Foedbye Sogen. Vdj Liunge Herrit, Vlsøe Kircke skall vere Annexe tiill Sogne Kircken vdj wor Kiøbsted Slangerup, och Fresløff Kircke leggis øde, och Sogne Folckett at søge tiill Herløff Kircke, och tisligeste Rønne och Rye, som tilforne loe vnder Tierrebye Sogen, at søge tiill for^ne^ Herløff Kircke, oc skall Fresløff Kircke komme Herløff Kircke til Hielp tiill Bygnings Behoff. Siersløff Kircke skall ødelegges, och Sogne Folckit at søge tiill Gressett Kircke, och samme Kircke at komme Gressett Kircke til Hielp tiill Bygnings Behoff; och aff samme Siersløff Sogen skall ingen Pension giffuis tiill Slangerup Closter, som hidtiill skeet er. Scolemesteren vdj wor Kiøpsted Helsingør skall haffue wor och Kronens Part aff Tienden aff Vdesundbye Sogen vdj Jørlunde Herrit. Skall Høreren vdj Helsingør nyde Degene Renten aff Tyekiøb Sogen, dog at thend Degen, som thend nu haffuer, thend beholler udi sin Liffs Tiid, eller tiill hand bliffuer anderledis forseett. Presten tiill Søllerødz Sogen skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Sogen iij Pund Korrn, och skall hand ther emod ombere hues Rente hand her tiill haffuer hafft aff Kongens Liungbye Sogenn. Presten tiill Farum skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Farum Sogen ij Pund Kornn. Presten tiill Liunge Sogen skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Liunge Sogen ij Pund Korrn. Vdj Strøe Herrit, Liungbye lille [1]) Sogne Prest skall haffue sin Preste Gaard tiill for^ne^ Liungbye Sogn, dog Niels Andersen beholler Herligheden theraff

[1]) I Udkastet tilføjes i Randen: oc Strøe.

vdj hans Liffs Tiid, och Landgillet ydes Presten, som hertill er giiffuit tiill Ebbelholt Closter, och skall for^ne^ Prest nyde ald Preste Renthen och ingthet giffue theraff tiill Ebbelholt. Alsindrup Kircke och Tierrebye Kircke skulle ødelegges, och Sogne Folcket aff begge Sogne at søge tiill Ebbelholt Closter Kircke, och samme Kircke at were en Sogne Kircke, och for^ne^ Alsindrup Kircke och Tierrebye Kircke at komme Ebbelholt Kircke til Hielp tiill Bygnings Behoff; och skall ther alltid forordineres Kirkeverge tiill, som tiill andre Landz Kircker, som skall vpebere Kirckens Tiende och ther bygge och forbedre Kircken mett. Vdj Hammer Herret, Rønnebeck och Olstrup Kircker skulle alletid vere vnder en Prest, dog Her Lauritz Atzersen beholler thend Pension, som hand haffuer aff samme Sogne om Aaret. Presten tiil Vedløe skall beholle Kronens Part aff Tienden aff the iij Byer, och nogre Gaardsedder vdj Vedløe Sogn, som hannom er vdlagt for nogen Rente, som hand miste, och Capellanen tiill Gaffuenøe Closter bleff tillagt tiill hans Vnderholling. Vdj Otzherrit, Presten tiill Fareveydle skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden af for^ne^ Sogen iij Pund Korn. Sogne Presten wdj wor Kiøpsted Nykiøping i Otz Herret skal haffue aff wor och Kronens Part aff Tiendenn aff for^ne^ Nykiøping iiij Pund Korn. Scholemesteren vdj Nykiøping skall haffue Degne Renten aff Nykiøping Sogen och Røeruig Sogen, och holle Degne ther tiill. Tudze Kircke vdj Tudze Herrit skall vere Annexe tiill Holbeck Sogne Kircke. Vdj Myerløsse Herrit, Myærløsse Kircke skall ødeleggis, och Sogne Folckett at søge tiill Holbeck Kircke, och thend Preste Rente, ther aff gaar, at komme tiill Capellanens Vnderhollings vdj Holbeck; dog att Capittelet vdj Roskilde Dom Kircke

nyder thend Rente aff Holbeck och Myærløsse Sogne epther gammel Seduanne. Butterup Kircke skall were Annexe tiill Nørre Jerløsse, nar thend Prest døer och affgaar, som nu haffuer Butterup Sogen, eller och bliffuer anderledes forseett. Scholemesteren vdj wor Kiøpsted Holbeck skall nyde ald Degne Renten aff Tudze Sogen, och holle Degn ther tiill. Presten tiill Nilløsse skall nyde aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Sogen ij Pund Kornn. Presten tiill Holmstrup Sogen vdj Artz Herrit skall haffue Nøgelen tiill Holmstrup Kircke, och skall Presten vere en aff Kircke vergene tiill for^ne^ Holmstrup Kircke [1]). Presten paa Serø vdj Skipping Herrit skall beholle ald wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Serø. Vdj Holbo Herrit, Presten tiill Tyebircke Kircke skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Sogen iij Pund Kornn. Vdj Ardz Herrit, Presten tiill Vbye skall beholle thend Kircke Staffuen, hand paa boer, och thend øde Jord, som hand haffuer aff wort Slott Kallingborg, frij och quitt for the ij Pund Korn, som hand giffuer theraff tiill for^ne^ Kallingborg Slott. Presten tiill Tømmerup skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Sogen ij Pund Korn. Presten paa Røsnes skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Røsnes Sogen iij Pund Korn. Paa Møen, Presten tiil Elmelunde [2]) skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden af Elmelund Sogen ij Pund Korn. Presten tiill Borre skall haffue aff wor och Kronens Part aff Tienden aff Borre Sogen ij Pund Kornn. Epthertij ther findes, at the Kircker, som ligger tiill

[1]) Udkastet tilføjer: Presten boer i Juderuppe y Tudze herrit, oc Holmstruppe, et annexa, ligger y Artz herritt.

[2]) Udkastet: Ermelunde; ligeledes nedenfor.

Anduordskouff, Soer, Esserum och andre Herre Closter her vdj Sieland, icke ere besørget mett lerde Mend tiill Sogne Prester, thij at Preste Renten vpeberes tiill Closterne, tha skall ther mett saa holles, at huor ther icke vdj Closterne kand holles lerde Prester, som kand ride vd tiill Sogne Kirckerne och giøre Sogne Folckett ther sammestedz theris tilbørlig Tieniste, tha skall Forestanderne for samme Clostere vere pligtig at sette boesiddendis Prester hoes Kircken, och vdlegge thennom Preste Gaarde, och tillegge thennom en tilbørlig Vnderholling.

Och wille wij, at saa alletiide hollis skall, som forschreffuit staar, och haffue therfore her vnder ladet henge wort Indsegell. Giffuit paa wort Slott Kiøpnehaffn, Thorsdagen nest epther Søndagen Jubilate, som er thend 9 Dag vdj Maij Monett, Aar etc. MDLV.

Christian.

Hofman, Fundationer VIII, 549—56. Udkast i Geh.-Ark., Danske Saml. 602 b., som har ydet flere Forbedringer i Navneformerne.

456.

1555. 9de Maj. Udkast til Klemmebrevet om Forbedring i Præsternes Løn i Vendelbo Stift.

Vendelbo stigt.

Item Vreløff oc Hestrup sogne prest skall haffue en hel preste gard oc nyde all syn preste rentte, oc ingthet ther aff att giffues til Vreløff closter, oc lensmanden til Vreløff skal flye hannum thend halffue gard, som hannum fattes, til hans preste gard. [En forscrifft til frue Oliua, at hun lader presten følge samme halffue prest gard oc al preste renten] [1]).

[1]) Det i Klammer indesluttede staar i Randen. Det samme er Tilfældet med det i det følgende indklamrede.

Vndersteed oc Karup prest nøgis met sin vnderholling, dog at hand maa beholle the ij pund korn, som hand haffuer aff thend anden hans preste gard vdi Karup sogen, oc att thend jord, som bør at ligge til thend preste gard, hand iboer, at thend motte bliffue ther til.

Presten til Albeck oc Vore sogner skal haffue thed byggested, som er satt ind vdj Albeck preste gards marck, oc er byggestaffn prestegards iord oc ligger nu till Voregard. [En forscrifft til Knud Gyldenstierne, at hand lader samme preste følge samme byggested].

Segelstrup kircke skal ødeleggis, oc sogne folcket at søge til Haridsløff kircke, oc Rackebye oc Haridsløff skulle vere vnder en prest.

Sogne presten til Venebierg oc Skallerup kiercker hand skal komme til syn rette preste gard oc syn rette preste tiende, huilcken mester Henrick Gierknes skal hannum vdlegge, oc degne bolit til Wenebierg, huilcket degnen skal haffue.

Sogne presten til Temerbye oc Lille sogner i Hanherrit skall her epther were quit for the xv pund korn oc anden Vesteruig closters tynge [Nota: en oben keller][1]), som the her til ther til giort oc giffuit haffuer. [En forscrift til Erick Ruud].

Presten til Øe kircke skal haffue frij preste gard oc nyde alle preste tienden oc anden preste rentte aff samme Øe sogen, huilcket Knud Gyldenstierne skal hannum vdlegge oc lade hannum følge. [En forscrifft til Knud Gyldenstierne].

Presten til Horup kircke oc Sundbye kircke skall

---

[1]) Disse Ord staa i Randen.

nyde tredie partten aff all tienden offuer altt for^ne^ tuenne sogne.

Att her Jesper vdj Vadom skall haffue ko: Mtt^s^ breff att nyde for^ne^ Vadom kircke met preste gard oc preste rentten, som hand nu haffuer.

Hundslund sogne prest skal vdleggis en preste gard oc ther til nyde all preste rentten aff samme sogen, som Erick Podbusk skal hannem vdlegge. [En forscrifft].

Her Morthen i Nørhoe i Hundborg herrit skal vdleggis syn prestegard, oc nyde preste rentten, huilcken Erick Ruud skal hannum vdlegge. [En forscrifft].

Sogne presten her Søffren til Villersløff oc Hassing sogner i Hassingherrit skal vdleggis en preste gard oc nyde all preste rentte aff begge sogner, huilke Hermand Skiel skal fran seg legge fran Irup. [En forscrifft].

Her Bertel i Agger skal haffue syn preste gard fran Vesteruig closter oc nyde al preste renten. [En forscrifft].

Her Jyrgen til Hellesøe oc Getterup vdi Reffs herrit skal vdleggis fran Vesteruig closter syn rette preste gard oc nyde all preste rentten aff begge sogner. [En forscrifft].

Vesteruig sogen skal haffue en sogne prest oc hannum vdleggis en preste gard oc nyde al preste rentten. [En forscrifft].

[Her Christiern,] Hyllersløff prest i Hyllersløff herrit oc hans eptherkomere skulle vere quit for thend affgifft, som ther gaar aff Hyllersløff sogen til Mariagger. [En forscrifft].

Her Laurits i Solbierg oc Sundbye i Mors skal haffue syn rette preste gard igen, som Hartuig Thomesen skulle haffue skiifft hannum aff.

Jegensse prest skal haffue kronens part aff tienden oc skal kircken icke besueris aff prouestenn, nar hand giør regenskaff, enthen met korn eller peninge.

Presten til Senbierg oc Vdbye hand skal haffue kronens part aff tienden aff Senbierg sogen.

Presten paa [1]) Skaffuen oc hans eptherkomere skal haffue kronens part aff tienden aff Mossebierg sogen.

[Her Jens,] Presten vdi Raabierg oc hans eptherkomere beholle kronens part aff tienden aff Raabierg, oc bønderne vdi Gardboe fang søge samme kircke oc giffue presten oc kircken theris tiende oc anden rettighet, som the presten oc kircken pligtig er.

Aastrup kircke skal vere anexe til Søndall, oc presten at boe hoes for[ne] Søndall, oc epther thi hand haffuer ingen prestegard til Astrup kiercke, thaa skal hand haffue kronens part aff tienden aff Aastrup sogen.

Hiørumsted kircke skal were anexe til Mossebiergh, oc presten oc hans eptherkomere at haffue kronens part aff tienden aff Hiørumsted sogen.

Presten til Osted oc hans eptherkomere skulle haffue kronens part aff tienden aff Skierum kircke, for hand skall slippe Gierum sogen.

Her Jens Persen i Sebye at motte beholle vdi hans liffs tid kronens partt aff tienden aff Gierum sogen. [Et oben breff ther paa].

[Nar mester Henrick Giercknes bliffuer aff mett Torslund sogen, skal Lendum vere anexe til Torslund kircke] [2]).

Lendum skal vere anexe til Torslunde [3]), och altid att were vnder en prest.

---

[1]) For »paa« har et andet Udkast: vdi vor kiøpsted.

[2]) Udstreget. [3]) Torslev.

Vulstrup oc Hørbye skulle vere vnder en prest. [En forscrifft til Otte Brae, mester Henrick lader hannum følge samme kircker].

Presten aff Morup oc Rubierg skal haffue aff kronens part aff tienden aff Rubierg iij pund korn, halfft rug oc halfft bygh [oc hans eptherkomere].

[Her Per, presten til Rackebye, oc hans epther...][1]).

Her Pouel vdi Seebye oc hans eptherkomere prester til for^ne^ sogner (!) skal beholle kronens part aff tienden aff Karup sogen.

Presten til Skeffue sogen oc hans eptherkomere skulle beholle Kronens part aff tienden aff for^ne^ sogen.

Em sogen skal ødeleggis, oc sogne folckit skulle søge til Vroe sogen.

Hiortelsse kircke skal ødeleggis, oc sogne folckit vdj Hiortelsse oc Hede gard søge til Kollerup kircke. Oc Suenstrup oc Torup mend skulle søge til Lerup kircke.

Presten til Vlsteed oc hans eptherkomere skulle haffue kronens part aff tienden aff samme sogen.

Hiellum kircke skal ødeleggis, oc sogne folckit skal søge tiill Hielleuad sogen, oc Hallund sogn schal vere anexe til Øster Bryndersløff kircke.

Ørum kircke skal vere anexe til Hielleuad. [Thenne forandring skal icke skee, føren Her Per i Ørum er død oc affgaett].

Her Peder i Ørum skal haffue kronens part aff tienden af Ørum sogen i hans liffs tid. [Et obet breff].

Her Jyrgen i Bryndersløff skal i hans liffs tid beholle kronens part aff for^ne^ tiende. [Et obet breff].

---

[1]) Udstreget. Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 212.

[Rest(ed) kircke skal ødeleggis oc sognefolcket skal søge tiill Huitbierg kircke, oc samme Rest(ed) kirckis steen oc temmer skal komme til at forbedre Huitbierg kircke oc Karbye kircke] [1]).

Her Niels vdi Frøsløff i Morss klager, att sandemend haffue soret hannum en halff marck siølffs iord til en preste gard til Mullerup kircke, att hand foer en forscrifft til her Otte Krumpen, att hand flyer presten at viide, huor hand skal foe samme iord. [En forscrifft].

Presten til Lørsløff oc hans eptherkomere skulle nyde kronens part aff for^ne^ Lørsløff sogenn.

Rackebye kircke skall ødeleggis, oc sogne folckett att søge tiill Tæffringe kircke, oc samme kircke skal komme till Tæffringe kirkis bygning.

Her Jep i Skallerup oc hans eptherkomere skal mue besidde for^ne^ Skallerup kircke gard liggendis vdi Vester Gølbye, som N. nu vdj boer, oc holle then for en prestegaard, dog skyllen att giffues ther aff til kircken.

Presten til Galtterup oc Juelbye oc hans eptherkomere skulle nyde preste garden vdi Juelbye, huilcken Erick Krabbe skall hannum vdlegge. [En forscrifft].

Presten til Sielsse kircke oc hans eptherkomere skulle haffue halff parten aff al kronens partt aff tienden aff for^ne^ Sielsse sogen.

[Huitbierg vestenae oc Ørum] [2]).

Loedtbierg kircke skal ødeleggis, oc sogne folckett att søge til Ørum kircke, oc samme kircke att komme Ørum kircke til hielp til bygning.

Presten til Bestedt oc hans eptherkomere skulle

---

[1]) Udstreget. [2]) Udstreget.

nyde halff parten aff kronens part aff tienden aff for^ne^ Bested sogen.

Presten tiil Harring oc Stagstrup oc hans eptherkomere skal nyde halff kronens partt aff tienden aff for^ne^ Stagstrup sogen.

Presten til Hurup oc hans eptherkomere skal nyde iiij pund byg aff kronens partt aff tienden aff for^ne^ sogen.

Sønder Tranners oc Nørretranners, nar then prest, ther nu til er, bliffuer forseet til andre sogner, thaa skall samme kircker vere anexer til vor Frue sogen i Alborg, oc sogne presten at holle ther en capelan till, som kand gjøre sognefolcket thend tilbørlig tieniste, som thennom bør.

To Udkast i Geh.-Ark., topogr. Saml., Vendelbo Stift 1. Selve det kgl. aabne Brev er aftrykt i T. Hofmans Afhandling om Tiende, S. 107—11; 2. Udg. S. 68—73, og derfra i Christ. III's Hist., Suppl. S. 133—37; men Aftrykket er maadeligt, og Udkastene yde flere Oplysninger, som Brevet ikke har.

457.

1555. 9de Maj. Kgl. aabent Brev (Klemmebrev) om Forbedringer i Præsternes Løn i Viborg Stift.

Wij Christian (osv.) Giøre alle witterligt oc kiendis met thette wort opne breff for oss oc wore epther komere konninger wdj Danmarck, at eptherthij wij thit oc offte ere komne wdj forfaringh aff superintendenterne for stigtene offuer alt wort rige Danmarck, sammeledis aff sognepresternis store klagemoell, huorledis at en part aff sognepresterne paa landzbyerne, tiisligiste wdj wore køpsteder icke findis at skulle haffue saa møgen preste rentte tiill aarlige indkomme, at the ther aff kunde haffue theris nøtorfftige vnderholdningh, thaa paa thett at slige clagemoell motte en gang for alle affkomme, oc ther

motte tillegis the sogneprester en tilbørlig presterentte, som brøst hagde, haffue wij befallit alle superintendenterne huer wdi sit stigt met wore lenszmend, som haffue the giestlige wdj beffalling, at omdrage oc forfare endeligen, huad huer prest hagde till rentte at holle siig aff paa sitt embidz wegne, oc klarligen optegne, huilcke som brøst hagde, huilcket the oc szaa giort haffue, Oc wij nu haffue hafft for osz alle superintendenterne oc tiisligiste wore lenszmend, som then leylighedt forfaritt haffuer, oc met oss elskelige Johan Friiss till Heslagger wor candzeller, her Otte Krumpen, marsk vdj wort rige Danmarck, her Peder Skram tiill Vgerup, riiddere, Børge Trolle tiill Lilleøe, Erick Krabbe tiill Bustrup, Claus Vrne tiill Beltebiergh, Peder Oxe tiill Gislefeld oc Holger Rosenkrantzs tiill Boller, wore mind oc raadt, som her tilstede ere, offuerweygit samme sognepresters vnderholding, oc huilcke som brøst hagde, haffue wij i alle superintendenternes offuer werelsze tilskickit oc forordineret thennum en tilbørlig sogne prestes rentte, som the nøtørfftteligen kunde thennum aff vnderholde, huilcken rente som skall bliffue alle tiidt her epther till sognepresternis vnderholdning. Oc huilcke prester, som haffue beclagit thennum wdj Wiiborg stigt, haffue wij tiill lagt thenne ep-ther^nc^ vnderholding. Først wdj Fiendzherrit, Borriis kircke skall ødeleggis, oc sognefolckit at søge till Gammelstrup kircke. Sognepresten tiill Ødzløff kircke beclager, at Oluff Munck oppeber kirckens thiende oc en part aff prestens thiennde, oc kircken ther offuer forfalder oc ødeleggis, ther for skall thienden her epther skifftis wdj thre parter, oc siden presten at fange en part, kircken en part, oc then tredie part tiill Oluff Munck eller huem thenn paa wore wegne skall oppebere, Och skall ther

settis tuenne kircker werger, som skulle haffue tilsziuen met at lade bøgge oc forbedre kirckenn. Wdj Nørliungherrit, Rødding sogen oc Løffuell sogenn skulle were anexer tiill Sorthe brødre sogne kircke wdj wor køpstedt Wiiborgh, nar presten er dødt oc affgangenn, som ther nu er sogne prest till. Wdj Synderliungherrit, sognepresten till Ørum skall haffue preste thiennden aff Viskum hoffgaardt. Vdj Hellumherrit, presten tiill Gyerding oc Blendstrup skall mue beholde prestethienndenn aff bode forne sogner oc skall nyde then gaard frij, hand iboer, oc ther tiill landgildet aff thenn prestegardt wdj Blendstrup. Wdj Aars herrit, nar her Peder Stub eller her Søffrin i Aars døer oc affgaaer, tha skall the thuende sogne, Aarsz sogen oc Hoffbroe sogen, bliffue wnder en prest. Presten tiill Sckiffum oc Giffuer sogenn skall haffue wor oc kronnens part aff thiendenn aff Giffuer sogenn, epther thij hand haffuer ingenn prestegaardt wdj samme sogenn. Prestenn till Raffuenkelde, Brorstrup oc Harsløff sogenn skall holde en capellan, oc skall samme capellan boe wdj thenn prestegard wdj Harsleff, oc skall presten besidde hans prestegaard, som kalliis Smordup. Ett hus wdj Førkiild, skylder till kircken j ß grot, skall wdleggis tiill et degneboelle till forne kircker. Wdj Saling, sognepresten tiill Lime sogenn skall mue haffue wor oc kronens part aff thiennden aff samme sogenn. Sogneprestenn wdj Tiisze skall haffue wor oc kronins part aff thienden aff samme sogenn. Sogneprestenn tiill Grindersløff closter skall beholde thenn gaard i Breum, som her Oluff nu iboer, oc skall samme gaard alletiid her epther bliffue prestegaardt tiill samme sogenn. Vdj Hornumherrit, sogneprestenn tiill Suenstrup oc Elliszhøye

skall aarligenn giffue tiill Gesterij fire marck oc icke mere, epther thij at Gugh sogne kircke er affbrott. Sammeledis skall hand beholde ett boell, som er byggit aff prestegardens eyendom, vnder hans plough, oc ther aff giffue till wort slott Aalborghus arligenn saadan skyld, som ther pleyer aff att gaae. Wdj Fleskumherritt, sognepresten wdj Guding oc Lille Wordu skall haffue skyllen oc landgilden aff prestegaarden i Lille Wordu, som oss elskelige frue Anne Friiss datter nu haffuer. Sognepresten tiill Rumdrup oc Klarup skall haffue thenn halffue partt aff skyllen aff prestegaarden wdj Klarup, som nu ydiis tiill wort slott Olborghus. Thienden aff Store Worde oc Segelfloe sogenn skall skifftis i thou parther, halffparten tiill kirckenn oc anden halffpart tiill prestenn. Vdj Hedenstedherrit, sogneprestenn aff Rold oc Wibbestrup sogenn skall haffue wor oc kronins part aff thiendenn aff Rold sogenn oc en eng wiid Kiszewadt, som hør tiill Wiibestrup kircke, oc skall ther aff giffue till kircken then seduanlig landgilde. Wiffue sogenn, Offue sogenn, Walszgaard sogen, Rostrup sogenn oc Ardenn, som thou preste nu haffuer, ther om skall gode mend forfare leyligheden, huilcken aff for^ne^ fem kircker best kand ødeleggis, oc sidenn skall huere tho aff the an[dre] sogner bliffue tilsammen vnder enn prest, oc skall huer prest vdleggis en prestegaard aff huere thou sogner, oc ther tiill nyde preste thienden aff thennum. Vdj Slette-herrit, capellanin tiill Løgstedt och Kuornum skall maa haffue thenn prestegaardt i Kuornum oc nyde preste rentten i for^ne^ Løgstedt oc Kuornum sogenn, oc skulle the bønder wed Løgstedt øer, som icke affler, giffue sognepresten enn tiilbørlig pendinge til tiende. Capel-

lanen tiill Strandbye sogenn skall were skollemester wdj Wiidskyldcloster oc skall haffue ald presterentthenn aff Strandbye sogenn och ther tiill kost, klede oc pendinge aff closterit. Predicanterenn wdj Wiidskyld closter skall were capellan tiill Malle sogenn oc nyde presterenthen aff samme sogenn oc ther tiill haffue kost, kledningh och woningh wdj Wiidskyld closter. Wdj Rindzheritt, sogneprestenn tiill Sømstedt, Huilszom oc Huamme sogenn skall holde enn capellan, oc skall samme capellan haffue en prestegaardt wdj Huame oc ther haffue hans woningh. Wdj Medelsomherrit, sogne prestenn tiill Brandstrup oc Windum skall haffue halffpartenn aff wor och kronens part aff tiendenn aff for^{ne} thou szogner. Wdj Gislumherrit, presten aff Giislum skall haffue szinn preste thiende aff Testrupe gaardt. Prestenn aff Durup, Stenild, Grynderup oc Rørbeck maa holde enn capellann oc vdlege hannum prestegaardenn wdj Rørbeck tiill hans woningh, oc nar her Jens i Durup er dødt, thaa skall szamme iiij kircker besørgis mett thou prester. Och wiille wij, att saa alle tiidtt her epther holdiis skall, som forschreffuit staar, och haffue ther for her wnder ladett henghe wort indsegell. Giiffuit paa wortt slott Køpenhaffn Torszdagen nest [epther] Søndagenn Jubilate, som er then niende dag i Maij monit aar etc. MDL paa thet fempte.

Christian.

Original paa Pergament med Kongens egenhændige Underskrift og det store kgl. Sigil (Klemme) vedhængende, i Viborg Stiftsarkiv (meddelt af Dr. A. Heise). Tidligere trykt i Danske Atlas IV, 586—90. Originalen har Paategning om at være »læst i Provste Retten udj Fielsøe Kircke d. 11. Sept. 1722«, og paaskrevet »N. Holst«.

458.

1555. 9de Maj. Udkast til Klemmebrevet om Forbedring i Præsternes Løn i Aarhus Stift.

Huilcke prester som haffue beklaget thenom wdj Aarhuss stigt, haffue vij tillagt thenne epther^ne vnderholling.

Først vtj Aackier leen[1]).

Prestenn paa Alrøed [oc hans eptherkomere[2])] skall haffue aff wor oc kronens part aff tienden aff for^ne Alrøed try pund korn.

Presten tiil Saxel kircke maa nyde aff wor oc kronens part aff tienden aff for^ne Saxell sogen tu pund kornn.

Presten tiill Halling maa nyde aff wor oc kronens part aff tienden aff for^ne Halling sogen tu pund korn.

Presten paa Endelage schall haffue aff wor oc kronens part aff tienden paa Endelage tu pund kornn.

Sogne presten wdj wor køpsted Horsens oc hans Capelan ther sammesteds skulle haffue huer thennum iij pund korn aff wor oc kronens part aff tienden aff Stoffbye sogenn.

Wdij Aarhus gaards len.

Presten tiil Feyllerup oc Glesborgh sogen skall nyde af wor oc kronens partt aff tienden aff for^ne Feyllerup oc Glesborg otte ørtu korn.

Presten tiil Tøystrup nyder aff wor oc kronens part aff tienden aff for^ne Tøystrup sogen fire ørtu korn.

Presten tiil Nimtofft och Koed skulle mue nyde aff

---

[1]) Et andet Udkast, som vi kalde B., indeholder herunder først følgende: Her Jyrgen i Snepstrup, Voreherrit, skal haffue en missiue til abbeden aff Emcloster, att hand forskaffer hanum syn tilbehøring, epther thij at kircken ligger til closterit. En forscrifft.

[2]) Dette Tillæg findes i B. ved alle Artiklerne.

wor oc kronens part aff tienden aff for^ne Nimtofftt sogen tree ørtu korn.

Presten til Velleby maa beholle aff wor oc kronens part aff tienden aff for^ne Vellebye sogn fem ørtu korn.

Presten til Wore kircke vdj Rogsøeherret skall beholle aff wor oc kronens partt aff tienden aff for^ne Vore sogen iiij ørtu korn.

Nar her Thames til Trandbierg er død oc affgangen, thaa skall Trandbierg kircke leggis till Holme kircke oc alletid vere vnder en prest, oc skal for^ne her Thomes nyde hans Vicarie, hand nu haffuer, hans liiffs tid, [oc for hans armod skal hand i hans liffs tid haffue af kronens part aff tienden iiij ørtu korn [1])].

Naar her Torkild [2]) er død oc affgangen, thaa skall Vormersløff kircke leggis tiill Koltte kircke oc begge for^ne kircker alletid were vnder en prest.

Nar the sogne prester ere døde och affgangne, som nu ere sogne prester til Domkircken wdj wor kiøpsted Aarhuss, tha skall borgerne ther sammesteds giffue theris sogne prest slig preste rentte, som andre borger giffue theris sogne prest. Oc huad thend rentte icke kand tiilrecke at vnderholde samme tuenne sogne prester met till domkircken, thaa skulle Cannickerne ther sammesteds tilligge samme sogne prester saa møgen rente aff Capitels gotzs, enthen ex bonis communibus eller andet gotzs, som the kunde haffue en tiilbørlig vnderholling aff.

Wdij Silckeborg lenn.

Presten tiil Kragelund oc Funder skall nyde aff wor oc kronens part aff tienden aff for^ne sogner sex ørtu kornn.

---

[1]) Det indklamrede er suppleret fra B.

[1]) Hr. Torkild Abildgaard, Sognepræst ved Domkirken i Aarhus.

Presten till Grønbeck skall haffue Sogstrup prestegaard, som hand haffuer wort breff paa [1]).

Presten till Seyling schall nyde aff wor og kronens part aff tienden aff for^ne Seyling sogen fire ørtu korn.

Presten til Seyrup skall nyde oc beholle all prestegarden vdj Seyrup, som nu ligger till Alling closter, som er the ij parter aff samme gard.

Presten tiil Lino kircke skall haffue aff kronens part aff tienden aff for^ne Lino sogen fem ortu korn.

Nar presten er død oc affgangen til Skanderup, thaa skall for^ne Skanderup kircke vere anexe tiil Gierne kircke oc siiden alletid vere vnder en prest [2]).

Sameledis nar for^ne Skandrup sogne prest er død, thaa schall Smege sogne folck søge til Tiufflum kircke, oc Tiufflum prest at nyde Smege preste gard oc anden preste rentte.

Presten til Hamlet skall beholle thend fierding smør, som hertil haffuer werret giffuit til vort slot Silckeborg aff Jernet preste gard.

Presten till Them skall nyde aff wor oc kronens partt aff tienden aff for^ne Them sogen tree ørtu kornn.

Wdj Skanderborg len.

Vissing oc Wore sogne folck skulle her epther søge

---

[1]) B. har: Ko. Mtts breff til Johan Høcken, att hand lader presten till Grønbeck følge Sogstrup prestegard, eptherthij hand haffuer Ko. Mtts breff ther paa, saa frampt att hand vil beholle Closteret. En forscrifft.

[2]) B. har: Her Niels sogne prest tiill Skanderup skal haffue af kronens partt aff tienden aff for^ne Skanderup sogen vdj hans liiffs tiid vj ørtu korn. Et obet breff.

Her Mickel til Gerne sogen skal haffue iiij ørtu korn aff kronens part aff Gierne sogen, til saa lenge Skanderup oc Gerne sogne komme vnder en prest, som thet sambtyckt er epther Her Nielses død oc afgang. Et obet breff.

til Wore closters kircke oc alletid holle samme kircke fore theris rette sogne kircke.

Nar nogen aff the sogne prester døer, som nu haffue Forup kircke oc Ladingh kircke, tha skulle the siiden alletid were vnder en prest [1]).

Nar presten døer oc affgaar tiill Stilling kircke, thaa schal Stilling kircke were anexe til Skanderup kircke, oc vere vnder en prest, oc Hiørningh kircke att were anexe tiil Bleging kircke.

Wdij Drotningborg len.

Presten til Støffring kircke skall haffue aff wor oc kronens partt aff tienden aff for^ne^ Støffring sogen tu ørtu korn.

Presten tiill Veyersløff skall nyde hans prestegard Agte, som nu ligger til Alling closter, oc Johan Høcken giør hannem hinder paa [2]).

Presten tiil Gimming kircke schall haffue aff wor oc kronens partt aff Tienden aff for^ne^ Gimming sogen tu ørtu korn [3]).

---

[1]) B. tilføjer: Her Peder Abelgaard skal nyde al syn rentte. (Dette er dog atter udstreget).

Her Jesper vdj Alling skall haffue aarligen aff kronens part aff tienden aff for^ne^ Alling sogen iiij ørtu korn, emeden her Jep leffuer, som ligger vdj Hospitalet vdj Aarhus, oc siden samme iiij ørtu korn at ombere.

[2]) Denne Art. lyder i B.: Presten til Veyersløf en forscrifft til Johan Høcken, att han lader for^ne^ prest nyde syn prestegaard Agte, som Ko. Mtt. haffuer giffuet hanum breff paa, [saa] frempt at han vil beholle closteret. En forscrifft.

[3]) B. har endnu følgende Artikler: Presten til Verum en forscrifft til Hans Stygge, at epther thj ther sidder bønder vdj Torup, at the thaa tiende oc giffue presten hans rette redzell. En forscrifft.

Presterne vdj Gielløffherret becklage, att the skulle tage

Oc ville vij, att saa alletid her epther holles schall, som forschreffuet staar, oc haffue ther fore her vnder ladet henge vort indsegle. Giffuet paa vort slot Kiøpnehaffn torsdagen nest epther søndagen Jubilate, som er thend niende dagh vdj Maij monat Aar etc. Mdl paa thett fempte.

Udkast i Geh.-Ark., topogr. Saml. Aarhus Stift 1. Jvfr. Kirkeh. Saml. 3. R. III, 362—6.

459.

1555. 9de Maj. Kgl. aabent Brev (Klemmebrev) om Forbedringer i Præsternes Lønninger i Ribe Stift.

Wii Christian (osv. samme Indledning som i Brevene Nr. 454 og 457). Huilcke Prester, som haffue beklagit thennom vdj Riffuer Stigt, haffue wii tillagt thenne epther^ne^ Wnderholding.

Først wdj Kolling Len skall thiendes tiil Sogne Presten wdi wor Køpstedt Kolling aff Aufflen, som brugiis tiill wort Slott Kollinghus [1]). Presten tiill Woerbasse och Grenne Sogne [2]) skall haffue aff wor oc Cronens Part aff Tienden aff for^ne^ Woerbasse Sogen thre Ørtug Korn, oc aff Grenne Sogen thre Ørtug Korn, halfft Byg

---

theris offer aff almwen paa en dag, oc icke ville offre the iij offerdage, som beuilget er vdj ordinantzen. Et obet breff.

Gryndiu borgere begere, att Ko. Mtt. ville hielpe thenum noget til theris scholes vphold, thij her er icke uden iij ß aff huer mand, ther formuendis er, oc beløber ved xij eller xiiij marck. Ad gratiam kronens part aff tienden til samme schole aff Hammeløff sogen. Ett obet breff. (Se Nr. 453).

[1]) I et Udkast til dette Brev, i Geh.-Ark., topogr. Saml., indledes denne Resolution saaledes: Sogne presten vdj Kolling beclager seg at haffue brøst til syn vnderholling oc haffuer her til hafft aff Kollinghus en halff lest korn, som Ko. Mtt. hannum vnt haffuer, oc begerer, at han fremdelis thend motte beholle.

[2]) Udkastet tilføjer: oc hans eptherkomere.

oc halfft Rug. Presten til Eresiø Kircke [2]) skal mue fange aff wor och Kronens Part aff Tienden aff for[ue] Eresiø Sogen thre [1]) Ørtug Biug. Presten til Kongstedt oc Bredstrup [2]) skall haffue aff wor oc Cronens Part aff Tienden aff for[ne] Kongstedt Sogenn fiire Pund Bygh. Presten till Windinge Kircke [2]) skall haffue aff wor Cronens Part aff Tienden aff for[ne] Windinge Sogenn otthe Ørtug Kornn. Præsten tiill Skiiffuitt [2]) skal haffue wor oc Kronens Part aff Thienden aff Welstrup Bye, som ligger wdi for[ne] Skiffuit Sogenn. Presten tiill Kollerup [2]) skal haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for[ne] Kollerup Sogenn sex Ørtug Kornn. Presten tiill Andtzaggher [2]) Sogenn skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for[ue] Andtzaggher Sogenn fire Ørtug Kornn [3]).

Wdj Riber Lenn: Presten til Hou oc Oxby [2]) Kircke skall haffue Bredmosze Prestegaardt, som Niels Lange haffuer nu tiill Wiszelbergh [4]). Presten til Lydum [2]) skall haffue wor oc Kronens Part aff Tienden aff forschreffne Lydum Sogenn [5]). Presten til Hoffr [2]) skal nyde wor oc Kronnens Part aff Thienden aff for[ne] Hoffr [6]) Sogenn sex Ørtug Kornn. Presten till Thorstedt [2]) skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for[ne] Thorstedt

---

[1]) Udkastet har: iiij.

[2]) Udkastet tiføjer: oc hans eptherkomere.

[3]) Udkastet tilføjer følgende Opsummering: ij lester ix ørtu vdj Kolling len.

[4]) Udkastet tilføjer: En forscrifft (ɔ: skal udstedes til Niels Lange).

[5]) Efter denne Artikel har Udkastet følgende: Presterne paa Fane øe, Mandøe oc Sønderhuo motte faa Ko. Mts breff til almuen ther paa landet, att thee giffue theris sogneprest slig preste rentte, som the aff arilds seduonne verret haffuer. Et obet breff (ɔ: udgik derom til Almuen).

[6]) Det foreliggende Aftryk har Hoffe; men Udkastet har her og ovenfor det rigtige: Hoffr.

Sogenn sex Ørtug Korn. Presten til Engebiergh Kircke[1]) skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for[ne] Engebiergh Sogenn thou Thønner Korn. Harboe Ør Kircke skall ødeleggis, oc Sogne Folckit at søge til Engeberge Kircke, och skall for[ne] Harboe Ør Kircke komme Engebierge Kiercke til Bygnings Behoff. Presten til Aspe Sogen[1]) skall haffue aff wor oc Kronnens Part aff Tienden aff Aspe Sogenn three Ørtug Korn. Burre Kircke skall ødeleggis oc komme till Hielp att bygge Wem oc Giørding Kiercke mett, och skall Wem och Giørding alletiider werre vnder een Prest, oc Wem Prestegaardt at komme till een Preste Boelig[2]), som Erick Skram nu haffuer tiill wor Gaardt Holstebro[3]). Presten till Handbierg[1]) skall niude Halffpartten aff wor oc Cronens Part aff Thienden aff Handbierg Sogenn. Søffl Prest skall haffue sin Prestegaardt, huilcken Iffuer Juell til Stubergaardt skall hannem vdligge[4]). Presten tiill Borringh[1]) skal niude ald wor oc Kronens Partt aff Thienden, bode Kornn Thiennde oc Quæg Thienden, aff Borringh Sogn[5]). Presten tiill Sontz[6]) Kircke[1]) skall haffue Halffpartten aff wor oc Kronens Partt aff Thienden aff for[ne] Sontz Sogen. Presten till Ikaste[1]) skall haffue Halffpartten aff wor oc Cronens Part aff Thienden aff for[ne] Ikaste Sogn. Presten tiill Skariild Kircke[1]) skall

---

[1]) Udkastet tilføjer: oc hans eptherkomere.

[2]) Udkastet har: boel.

[3]) Udkastet tilføjer: En forscrifft (nemlig til Erik Skram om »at lægge Prestebolet fra sig«).

[4]) Udkastet har: Iffuer Juel skal haffue Ko: Mtts breff, at hand tiltencker at vdlegge thend preste gard til Sølff (ɔ: Sevel) prest, som han sielff haffuer giffuit sitt breff vd paa. En forscrifft (ɔ: udgik).

[5]) Udkastet tilføjer: 6 Ørtug.'

[6]) D. e. Sunds.

haffue aff wor oc Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Skariild Sogen halvfierde Ørtug Korn. Presten tiill Felling oc Assing Kircke [1]) skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Tienden aff for^ne^ Felling Sogenn fire Ørtug Korn. Presten tiill Ringøe [2]) Kircke [1]) skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for^ne^ Ringøe Sognn fem Ørtug Kornn. Presten till Molbeck Kircke [1]) skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for^ne^ Molbeck Sogen thou Ørtug Korn. Presten till Veyen [1]) skall haffue aff wor oc Kronens Part aff Thienden aff for^ne^ Weyenn Sogenn thou Ørtug Kornn [3]).

Oc wille wij, att saa alletiid holdis skall, som forschreffuen staar, oc haffue therfore her vnder ladit hengett wortt Indszegell. Giffuit paa wortt Slott Køpenhaffn, Torsdagen nest epther Søndagen Jubilate, som er then niende Dag wdj Maij Monetth, Aar Christi M.D.L. paa thett fempte.

Christian.

Hofmans Fundationer IV, 559—62. Christian III's Hist., Suppl. S 137—9.

490.

1554. 9de Maj. Om hvad Præster og Kirkeværger i Skaane skulde give Bønderne til Beværtning, naar de fremførte deres Tiende.

Wi Christian etc. Giøre alle witterligt, adt wi ere komne i forfaring, huorledis adt naar Bønderne vdi vort Land Schaane yde och fremføre theris thiinde, tha forthære the hoess presterne medt Mad och Øll mere, end halffparten aff thiinden sig beløber. Thi ville wi, adt

---

[1]) Udkastet tilføjer: oc hans eptherkomere.

[2]) D. e. Ringgive.

[3]) Udkastet har følgende Opsummering: Summarum paa hues thiende korn, som Kon: May: haffuer naadeligen wndt presterne, som beløber sig 3 lester, 3 pund, 1½ ørtug.

ther om saa her effther holdes skal: adt naar Bønderne yde theris thiinde, tha skal prestenn giffue thennem alle thilsammen tho thønner øll, och icke mere, och Bønderne skulle føre samme øll vdi theris Gildishus och ther dricke thet, och skulle icke ydermere besuere presterne, som her thil skeet er. Vdj lige Maade skal och Kirkewergerne vdj huer Sogn giffue Sogne Mendene, naar the haffue fremført theris thiinde, tho thønner øll, och thennem skulle the och dricke vdj theris Gildishus, och skal Kirken ther offuer icke ydermere besueris. Fordrister sig nogen her offuer adt besuere enthen presten eller kirken, tha skal hand straffes ther fore, som for anden vold. Giffuet paa vort Slot Kiøbenhaffn Thorsdagen nest effther Søndagen Jubilate, Aar etc. 1555. Vnder vort Signett.

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 159—60

461.

1555. 9de Maj. Erklæring afgiven af samtlige ved Nationalsynoden i Kjøbenhavn forsamlede Superintendenter, om at Hr. Iver Madsen, forhen Præst i Andst og Gjesten, der paa Grund af Drab var afsat fra sit Embede, og senere havde staaet offentlige Skrifte, ligesom han for de forsamlede Superintendenter havde givet sin Anger og Fortrydelse tilkjende, atter maatte modtage præsteligt Embede, dog først efter to Aars Forløb efter Drabet og paa et fra hans forrige Sogne fjernere liggende Sted.

Heise, Dipl. Viberg., S. 310—11.

462.

1555. 12te Maj. Forklaring af nogle Artikler i Kirkeordinansen, vedtagen paa Superintendentmødet (Nationalsynoden) i Kjøbenhavn.

Optegnelse och forklaring, ia en vndervisning och formaning til Prouisterne och Sognepresterne vdi Danmarckis

Rige om nogle besønderlige artickler vdi Kong. Maitz ordinantz, som brøst vdi findes, i det at mange icke vid mackt holdes, tilsammen schreffuit och berammit aff alle Superintendenterne der vdi Riget, der de vore aff Kong. Maitz. Høgmectigheds befalning forsamlet vdi Kiøbenhaffn Anno 1555 den 12 Maij.

Om gode bøger endrectelig hos alle (Bl. XVIII [1]).

Sognepresterne skulle læse gode bøger oc vocte sig for hine gamble skarns falske predicke bøger, paa det at der maa vere en ret sand oc endrectigh lerdom vdi alle predickestole.

Om menniskens retferdighed (Bl. XIX).

Ingen skal stedes til preste embedet, vden hand kand vel tractere oc vdrede locum justificationis.

Om billeder (Bl. XIX).

Presterne skulle flittelige predicke imod alle billeders misbrug, at de motte først tagis aff folckis hierte, oc saa med lempe aff kierckevergerne [2]) vdryddis, besynderlig huor nogen knefald eller anden affguderi findis endnu der til at skie.

Om børne lærdomens enfoldig vdlegning (Bl. XX).

Vdi alle 4 temperuger skal endelig vdi kiøbstederne predickis Catechismus, oc der til med it styche huer Søndag effter middag 12 slet vdi sticternis kiercker [3]) oc andre store kiøbsteder.

---

[1]) Denne og følgende Angivelser af Bladets Tal ere Henvisninger til Kirkeordinansen (se foran, S. 49 ff.).

[2]) Andre Afskrifter have: Herskabet.

[3]) For sticternis kiercker have andre Afskr.: Domkirkerne.

Om Confiteor (Bl. XXV).

Her tencke sig huer til at vndervise sine sognefolch, at de intet rører ved den vgudelige Confiteor, men ellers bekiende dennem arme syndere paa Latin eller Dansch ved sig selff effter den formular i dansche bøger.

Om formaning til dem, som ville berettis (Bl. XXVII).

Denne formaning skal icke vere nogen lang predicken, men skal skie effter den formular foreskreffuen in Synodo Haffniensi [1]), desligeste ringes med klochen, som der foreskreffuen er.

Naar presten vdschiffter (Bl. XXVII).

Her maa presten for synderlige aarsagers skyld sige noget, naar hand vddeler Sacramentet, dog med faa ord, som foreskreffuen er in Synodo Haffniensi.

Naar ingen er at berettis (Bl. XXVIII).

Denne artichel skal alle prester aldelis holde efter Ordinantzens liudelse.

Om at forklare Børnelærdom (Bl. XXXI).

Paa landsbyerne skal Catechismus vdleggis effter Euangelii forklaring om Søndagene vdi alle sogner, oc skal ingenlunde effterladis sub poena privationis et depositionis ab officio.

Om predicken aff dansche postiller (Bl. XXXI).

De skulle straffis, som altid ville predicke aff bogen oc ingen tid vden bogen.

Huorledis daaben skal tilgaa (Bl. XXXVI).

Dette som ordinantzen siger om Børn, som døbis, skal oc vid magt holdis med den blotten oc baren, vden

---

[1]) Se foran, S. 155.

der er io diss større skrøbelighed paa ferde, oc det kand mand beskicke enthen hos jordemoderen eller quindefadder.

Saa skal hand begynde: Far her vd etc. (Bl. XXXVIII).

Alle Sogneprester skulle endregtelige bruge den formular, som stander i den lille Doctoris Martini Handbog, och sige: Far her vd, du wrene aand etc.

De desponsatione (Bl. XLII).

Vdi festens øl skal ingen prest eller nogen anden giffue nogen sammen, men alleniste høre deris troloffuelse tilsammen oc være vidnisbyrd der til, indtil saa længe de giffuis sammen i kirchen. Men Adels folck maa icke giffuis sammen i fæstens øl eller troloffuelse, thi det er vdspurt tilforne med dennem, oc der lysis intet for dennem; men naar de kommer i kirchen, da troloffuis de icke tilsammen igien, men alleniste forkyndis, at de ere troloffuede tilforne.

Ingen skal aff sig selff vnderstaa sig den tieniste vdi kirchen (Bl. XLIII).

De personer, som icke ere ordinerede, de skulle icke enten aff Provisterne eller Præsterne tilstedes at predicke vden Superintendentens vdspørelse oc samtycke, icke heller skulle de indføre sig selff at predicke effter nogen Sogneprestes død, vden de loffligen kaldis effter Kong. Maitz. ordinantzes liudelse.

Icke skal heller vor Lensmand tage noget aff hannem (Bl. XLV).

Her skulle de, som vdvalte ere oc skulle examineris, giøre sin eed, at de intet ved Simonie, gunst eller gaffue, ved sig selff eller andre, haffue brugt til deris election.

Om sogner (Bl. XLVIII).

Huilcken prest som haffuer 3 kircker, oc leilighed en icke giffuer sig, at den een kircke kand affbrydis, da skal hand holde en Capellan. Thi at een prest kand icke vel giøre tieniste vdi 3 kircker en dag, saa framt der nogit got med fruct skal vdrettis hos nogen fattige almue.

Om deele (Bl. XLIX).

Alle de prester, som bliffuer fordeelte til herritsting eller landsting, skulle ikke siden bliffue vdi Embede lenger, før de kommer aff dele igen oc bliffuer restituerit aff magistratu til tinge, om det er for verslige sager. Er det uærlig sag, da stædis de icke vdi Embede igen.

Om bandsatte mennisker (Bl. L).

Bandsatte mennisker skulle gaa aff kircken vnder Sacramentens vddelelse. Dersom de icke ville, naar der er een gang oc anden paamindt, da skal sognepresten paaminde sognefolckene, at de vddriffuer dennem fra sig, om de vil nyde Sacramentens vddelelse.

De visitandis infirmis (Bl. LI).

Naar sognepresterne besøge de syge, da skulle de spørge dennem, om de haffue noget besynderligt, som samvittigheden nagger, da skulle de eenlige handle med dennem oc trøste oc befri deris sambvittigheder vid Guds ord. Ellers maa de offuerliust absolvere dennem.

Om at besøge de fattige vdi Hospitalerne (Bl. LIII).

Her tencke sig sognepresterne til, at de ingenlunde tage sig forsømmelse fore, at de io søger de siuge vdi Hospitaler effter ordinantzens liudelse.

Om naffnløse børn (Bl. LVI).

Naffnløse børn maa man lade iorde i kierckegaard propter spem resurrectionis, dog vden thiennerens ner-

uerelse, vden ringen, pebling siungen oc andre ceremonier.

Om iordemødre (Bl. LVI).

Skulle iordemødrene vndervises, at de icke bespaatte den hellige dob ved at døbe det barn, der icke er aldelis fød, men troligen bede for det, om de fornemme det liff at haffue vdi moderen.

Om scholerne (Bl. LX).

Skulle alle Superintendenterne legge vind paa, at io maatte bliffue nogen schole i alle smaa kiøbsteder, oc at provesterne skulle haffue flittig opsiun, at de icke leggis øde, disligeste oc vdi Herre Closter.

Scholebørn skulle opueckis, naar v. slar, oc i det seniste vere i scholen om Sommeren halffgangen sex, och om vinteren naar sex slar, saa framt de icke ville haffue hug, och skulle deris Donatus alletider verre deris første leyse oc repeteris huer vge effter gammel Seduane. Oc applicere Rudimenta Despauterii de octo partibus isteden for den Remigio.

Skal Scholemester och Hører stedze vocte paa sine leysers timer vdi Scholen, som vdi et Collegio, vnder straff. Och huis hand tager idelig drick och forsømmelse for sine leyser, skal hand affsettis. Och huilcken aff dennem kommer drucken i scholen eller vschiellige handler med børn, hand skal med beskiemmelse affsettis.

Icke skal heller nogen bruge ferle, som nogen kan lemmelestis med, men heller straffe tilbørlige med Riis. Dog maa den ferle staa tilstede for rebalder, som sig opsetter mod Scholemester eller Hører.

Item skal ingen pebling eller degen stedis til at gaa med hatt eller anden vbequem hoffued dræth, som klercke

icke bequemmer, men heller skickelig kleder effter klercke vijs aff deris ringe effne. Icke skulle de heller bære slemmer eller daggert. Huilcke degne eller peblinge der tage drick vare, vitløff, kaarveden [1]), boleri, jomfrukrenckelse, huggebasserij eller anden balstyrighed indbyrdis, de skulle straffis oc forvisis skolen, oc med en bøn til øffrigheden, at de ville ocsaa forvise dennem byen.

Skal ingenlunde forsømmis den artickel vdi ordinantzen, at acte huer scholebarns nemme, sind och forbedring vdi Bogen, naar hand er kommen til skiels alder, at giffue det foreldrene troligen tilkiende, om hob er til forbedring aff scholen eller ey.

Skal oc Scholemester paamindis aff Superintendenten, at hand gierne tilraader de opvoxne oc nogit fremlerde at giffue sig til Collegium.

Om offer (Bl. LXXX).

Offertorium maa vere fri oc skie for predicken eller effter.

Om kiøbmandskab hos prester (Bl. LXIX).

Aldelis oc haardelig skulle de prester straffis, som enten bruge vlovlig kiøbmandskab eller holder drancherhuse. Thi ingen sogneprest skall holde bønder til drick i deris huse.

Om prestekledning (Bl. LXIX).

Prester skulle icke holde sig anderledis i deris kleder, hiemme eller aff byen, end som en erlig prestemand sømmer, saa at ingen ferdis med hine stumpede [2]) kapper, fyrrør eller anden vsømmelig verie, som erlige

---

[1]) Dette og foregaaende Ord er maaske forskrevet i den eneste Afskrift, hvori denne Artikel er funden.

[2]) Afskrifterne have dette Ord meget forskjellig, saasom: stuppe, slunte, strutt.

prestemend icke sømmer at ferdis med. Oc saa skulle prestehustruer haffue sig effter deris hosbundes kald med sømmelig klededract oc smøcke vden fløyels kraffuer, damasches trøyer, guld kieder oc andet, som deris stat icke bequemmer.

Icke skulle prester heller befatte sig med verdslige sager, idelig tingsøgning, bulder oc trette, vden det er deris egen person, gods oc eyendom anrørendis, vnder straff som vedbør.

Om capellaner (Bl. LXX).

Ingen skal vere nogens capellan, vden hand er hans medhielper i Guds ord, eller den anden er vdarbeydet. Thi huer capellan bør at haffue sin sogneprest, til hand bliffuer selff kaldet til sogneprest; oc skal hand icke lade sig leye aff den, som icke prest er. Men ingen anden maa fange capellan, men de skulle være sogneprester oc giffue canicher oc andre pension der aff.

De jure patronatus (Bl. LXXI).

Den, som haffuer Jus patronatus, maa forlene kircken den person, som hand vil vnde den, icke som en Capellan, men som en sogneprest at skulle vere [1]).

Om Sognedegne aff Scholerne (Bl. LXXI).

Til de sogner, som vid kiøbstederne (schole vdi er) ligger, huor icke er personer, der vel er duelige for sognedegne, maa mand giøre en forhandling med huad degen der settis, at hand hielper en fattig person aff scholen med noget til kleder oc bøger. Men huor som store scholer ere, der skal mand bliffue hart vid ordinantzen.

[1]) Denne Artikel mangler i Aftrykket i Chr. III's Hist. II, 247; jvfr. Engelstoft, Theol. Tidsskr. VI, 2, 8.

Om Degnens Embede (Bl. LXXI).

Skal huer sognedegen paa landsbyen vere plictig at oplese catechismum først i sin blotte text oc saa it stycke aff Lutheri liden catechismi forklaring, huer søndag oc høytids dag, strax hand haffuer ringit anden gang, for de vnge folck, som da tilstede er, huad heller de ere mange eller faa, den stund presten schriffter folckit i Chorit. Dette skal degnen giøre i sin sognekiercke neder ved funthen.

Der til med skulle de i de 3 hoffuit høytiders dage søge Landsbyerne om efftermiddag, huer dag til en by eller tho, oc da vdi en dannemands hus sammenkalde vnge folck, oc der lempelige vnderuise oc forhøre dennem vdi Catechismo, med en god tillockelse, oc siunge en Psalme med dennem, oc lade dennem siden høffuiskeligen lege paa gaden.

Naar Landspresterne dø (Bl. LXXII).

At prouisten kunde vide ligeligen at skicke emellum den affgangne prestis effterleffuerske oc den, som kiercken faar, tyckis oss gaat at vere, at som ordinantzen tilmelder hinde halff tienden oc halff seed, at hun saa ocsaa beholder halffdelen aff landgielde, offer oc andre seduanlige retzel, der falder, den stund hun holder presten til kost. Skal oc dannemend forene dennem om huserom, den stund de skulle vere tilsammen [1]).

Item, Engen skal følge den effterfølgende Rusæd, thi effter Landslow naar en bonde fester en gaard aff sin husbonde, der som hand skal haffue Rusæden om Michaelis, fanger hand oc engen om Johannis. Effterdi at ordinantzen holder, at der icke skal vere Capellaner

[1]) Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 182.

men Sogneprester, da nyder oc deris encker Sogneprestens rettighed.

Sognepresterne skulle leffue kyskelige (Bl. LXXIV).

Dersom presterne, der wgifft ere, ere aduarede at vocte sig for skiendeligt leffnit, oc de ilde forseer sig med Jomfru krenckelse eller anden skiørleffnit, da skulle de settis fra deris embede, til de med aabenbarlige pœnitentz indtagis igien oc kaldis en anden sted til Guds embede, enthen langt borte der i stigtet, huor de icke ved aff deris gierning, eller vdi it andet stigt, om de kand fange kald.

Om tiltale til presterne (Bl. LXXXIV).

Ehuo nogen prest haffuer til at tale oc besøger herritzprouesten med 2 dannemends vitnisbyrd der offuer, eller Superintendenten, om klagen giffuis paa prouesten selffuer, da skal tilstede kaldis nogle neste prester med provesten eller Superintendenten oc grandgiffuelig at forfare samme prestis eller prouestis skyld eller wskyld. Findis hand da wskyldig, da skal mand legge sig der vdi oc forlige dem til minde eller ræt, at en arm prestmand maa nyde fred, som icke pleier at søge ting eller trette. Findis hand oc sandelig skyldig at vere effter 2 eller 3 sande vitnisbyrd, da skal hand ingen skiul nyde vnder preste embede, men hordelige straffis med ord, oc huis hand icke da lader sig besige, at giøre sin anklager det ræt er, da skiudis hand wfortøgrit vnder verdslig dom till herritz ting oc landsting, at settis til rette som en anden legmand effter sin sags suarhed. Oc bliffuer hand der offuer fordeelt, eller, det Gud forbiude, fredløs, da gaa sig der om med hannem, som forschreffuet staar.

Om bøger (Bl. LXXXVIII).

Her skulle prouesterne formanes, at de in visitatione forfare, om sognepresterne haffue de bøger, som ordinantzen befaler, eller andre gode bøger i deres sted, om de dennem icke kunde fange. Oc huilche som gode bøger icke findes hos, oc de formaa at kiøbe dennem, da skulle de settis fra deris embede, om de icke retter dennem her vdi, siden de ere paamindte.

Om den dansche Bibel (Bl. LXXXIX).

Den dansche bibel skal alle sogneprester haffue tilstede vdi kiercken huer hellig dag for alteret at lese Epistelen oc Euangelium aff, eller med stor schrifft lade saadanne lectier vdschriffue, oc ikke lade samme bibel forderffues, men huert aar vise almuen den heel oc hulden paa regenskab. Oc huilcke kiercker som endnu icke haffuer bibelen, skal fly sig den, eller kiercke verger skal staa til straff for vlydighed mod kongelige befalning, om de for deris forsømmelsis skyld icke vdgiffuer kierkens pendinge til nytte.

Om Sognepresternes gaarde at bygge (Bl. XC).

Huer prestmand tencke til at holde sin prestegaard ved macht, huorfor hand haffuer oc prestegaards iord med tilleggelse, saa framt hand icke vill vere aff med sit embede, eller hans arffuinge effter hans død nødis til at staa til rette der fore.

De Simonia vitanda (Art. Rip. 2).

Skal alle Simoniæ vere forbuden vdi presternis kald, at huercken lensmand eller superintendent skal tage nogen skenck eller gaffue der fore, som dem alvorlige i ordinantzen forbudit er. Det samme, som Lensmanden oc Superintendenterne forbuden er, skal oc vere her-

ritz prouesten forbuden vnder hans embedes fortabelse. Huilckit oc skal vere bønderne forbudett, oc skal hand, som vduellies, giøre sin eed in examine, som for[uit] staar.

Om Helligbrøde (Art. Rip. 26).

Alle hellig brøde sager skal aluorligen forfølgis effter ordinantzens oc recessens liudelse; men huilcken prestmand her imod bryder, skal straffis dubbelt [1]).

Afskrift i Ny kgl. Saml. 277 y. 8vo, sammenlignet med andre Afskrifter, navnlig i Thottske Saml. 730 Fol. og et Haandskrift i Udgiverens Eje, samt med det mangelfulde Aftryk i Christian III's Hist. II, 242—50. Bag efter dette findes en »Catalogus eorum, qui a sacra coena sunt arcendi«, der dog neppe egentlig hører til den kjøbenhavnske Synodes Bestemmelser, da den faktisk kun indeholder hvad der allerede findes i Kirkeordinansen (se foran, S. 73).

463.

1555. »Declaratio quorundam articulorum in ordinatione ecclesiastica Regiæ Maiestatis, qui negligenter observantur, cum pia admonitione et adhortatione ad omnes præpositos et parochos, ut eorum magis accuratam in posterum curam habeant, idque partim ad Regiæ M. mandatum, partim ad petitionem omnium Superattendentium Ecclesiarum in hoc regno [2]).

Petrus Palladius ad præpositos et parochos diocesis Sielandiæ.

Cum regia ordinatio nobis in manus tradita sit, non ut negligatur, sed ut diligenter observetur in ecclesiis Daniæ, vos omnes et singulos rogatos habeo, officii mei ratione, videlicet ut in hac declaratione quorundam articulorum or-

[1]) I en Afskrift tilføjes endnu et lille Tillæg til den kjøbenhavnske Synodes Bestemmelser om Nadverens Ritus (se foran, S. 156), nemlig at naar det blev fornødent at consecrere anden Gang, »integra institutio Christi et omnia verba cœnæ recitentur«. Ligeledes: »Osculum patinæ abrogetur prorsus«.

[2]) Nærværende Stykke er nærmest en Oversættelse af det foregaaende; men indeholder dog saadanne Forskjelligheder, at det vistnok fortjener at medtages her.

dinationis fideliter prosequenda vos quoque faciles præbeatis, ut per vos admoneantur porro quicunque frigidius ac negligentius hactenus observaverunt, ut in posterum emendent se, modo sic officium suum fideliter, ut juramentum præstiterunt, facere velint, vel aliis saltem fidelioribus ministris cedere, ne exsuscitent contra se iram et judicium Dei, si ventris gratia serviunt, parum de salute hominum solliciti.

Uniformiter apud omnes. Hic ardue et serio parochis antiqui et inutiles libri, ut Guilhelmi, Guillerini, Haimonis et ceteri prohibeantur, ut sit una vera et concors doctrina in omnibus ecclesiis absque veteri, id est papistico, fermento.

De justificatione hominis. Cavendum est, ne quisquam ad officium sacerdotale (ut vocant) admittatur, qui locum justificationis recte et convenientur expedire non queat. Talis aptior est ad stivam regendam quam ecclesiam docendam.

De imaginibus. Contra abusum omnium imaginum diligenter prædicandum est, ut primum ex cordibus hominum auferatur. Deinde ut apud tutores per occasionem urgeatur, ut imagines auferant et exportent, præsertim eas, quibus vel fit genuflexio vel alius idolatricus cultus exhibetur.

Et simplex catechismi institutio. Danda est opera, ut singulis anni quartalibus, videlicet in feriis jejunalibus quatuor temporum, ut vocantur apud papistas, catechismus summatim in civitatibus prædicetur, ac sex vel octo concionibus finiatur. Deinde in cathedralibus et aliis maioribus civitatibus una particula catechismi singulis diebus dominicis hora duodecima juventuti (sicut fit etiam ruri finita evangelii dominicalis explicatione) prædicetur.

Et unica missa celebretur pro eis, qui communicare velint. In magnis civitatibus coguntur ministri verbi in tribus summis festis distribuere juventuti sacramentum coenæ mane, quia ad meridiem omnes adesse nequeunt.

Profestis diebus ab octava ad nonam. Urgeatur hoc puerorum exercitium in templis ad uniformitatem, iuxta ordinationem, ut habeatur circiter octavam aut nonam horam, vel extra ordinationem hora septima, si non aliis horis commode propter prædicationem aut lectionem theologiæ fieri potest.

Et per se legat confiteor. Hic unusquilibet præpositorum admoneat parochos, ne legant illud antiquum et abolitum confiteor propter invocationem sanctorum, sed ut alias se peccatores esse confiteantur latine vel danice apud semet ipsos. Si qui sunt, qui sibi formulam dari cupiunt, illi compotes voti fiant.

Vel legi litanias. Omni die Mercurii per septimanam erit dies precationis et litaniarum in civitatibus, idque ex mandato proprio regiæ maiestatis. Et celebretur eodem die coena Christi, quoties adfuerint communicaturi. Constitutio hæc facta est propter uniformitatem.

Et catechismi declaratio. Declaratio catechismi singulis diebus dominicis post explicatum evangelium in ecclesiis ruralibus nunquam negligatur sub priuatione officii.

Ita tamen ut adsuefaciant ad concionandum. Priventur etiam officio, qui semper ex libro et non extra librum concionari præsumant.

Denudari debent vel tingi vel perfundi. Hic totalis infantis denudatio omnino servari debet, nisi sit eo major imbecilitas, atque apud obstetrices id facile effectum reddi potest.

Sed si incipiunt alii fieri. Nullus minister verbi, qui succumbit in foro iudiciali vel generali vel speciali, maneat ulterius in officio, donec in gratiam magistratus civilis receptus ac restitutus fuerit, modo causa eius non pugnat cum honestate publica, nec infamis redditus sit ille minister verbi.

Et tanquam non ordinatus habeatur. Quicunque habet causam adversus ministrum verbi, conveniet præpositum, adferens secum duos testes, vel superintendentem, si præpositus accusatus, et tunc assumentur proximi parochi,

qui una cum præposito vel superintendente diligenter parochi vel præpositi causam exquirant. Quod si non reus reperiatur, dabunt operam, ut res componatur vel per arbitros vel in judicio, ut miser parochus, qui non est assuetus nec potest (teste Paulo) litigare, pace fruatur. Si vero nocens et culpandus deprehensus fuerit sub duobus vel tribus fide dignis testibus, nullo sui ministerii seu sacerdotalis officii prætextu utatur, sed duriter verbis objurgetur, et si non adducatur, ut suo accusatori faciat id, quod æquum et justum est, tunc statim ejicietur ad civile seu forense judicium generale vel speciale, videlicet ut illic non aliter quam alius laicus in ordinem juxta suæ poenæ conditionem redigatur, et si tunc succumbit in judicio vel (quod Deus avertat) publica pace privatus fuerit, tunc fiet illi, ut superius positum est, id est, tanquam non ordinatus habebitur.

Visitent etiam diligenter ægrotos in hospitali. Hic parochus sit admonitus quam diligentissime, ne negligat hoc officium apud pauperes ægrotos in hospitali.

Si moritur infans sine baptismo. Infantes non baptisatos, interim autem mortuos, sepeliant in cemiterio, sed non requisita ad sepulturam parochi præsentia, nec pulsu nec scholasticorum cantu nec aliis ceremoniis.

Si inueniunt infantem seu foetum vivum. Hic sit parochus diligens in admonendo et dehortando, ne quid fiat, unde Deus offendatur, et sacrum baptisma contaminetur et blasphemetur.

In singulis civitatibus erit latina schola. Dabunt operam superintendentes et præpositi, ut in parvis etiam oppidis instituatur aliqua schola, ad quam rationem habeant, ne rursum per negligentiam dissipetur. Idem etiam in monasteriis agendum est.

Mane a sexta hora. Scholastici pueri statim excitentur hora quinta mane, ut ad extremum sint in schola per æstatem in medio sextæ, per hyemem vero sexta hora, ut plagas evadant. Et sit Donatus eorum prima lectio semper, qui singulis septimanis juxta antiquam consuetudinem

repetatur. Et applicandum [pro Remigio] Rudimenta Despauterii de 8 partibus orationis.

Hoc ita debet observari semper. Ludimagister et hypodidascali debent perpetuo suas lectiones servare ut in collegio, et si quis eorum ebrius scholam ingredi præsumat, vel plagosus inveniatur, non servans justum corripiendi modum, is cum ignominia ab officio deponatur. Similiter et si per ebrietatem aut negligentiam suum officium intermittit. Præterea nemo debet uti ferula, qua membra puerorum lædi possunt, sed alias debet virgis corrigere pueros. Tamen in hunc usum ferula concedatur, si ribaldus aliquis opponat se ludimagistro vel hypodidascalis.

Ut assuefaciant pueri ad fidem et bonos mores. Nulli ex scholacticis gestabunt pileos vel alia capitegmina, quæ non decent clericos, sed ordinariam vestem juxta morem clericalem pro sua virili portent, nec quisquam gestet pugionem aut (ut vocant) dagerum.

Ludimagistri rationem ingenii puerorum habebunt. Nullo modo debet hic articulus ab ullo ludimagistro negligi de ratione ingenii puerorum habenda, nec omittat significare parentibus ingenii tarditatem, ut in tempore talibus, qui non sunt apti ad studia bonarum artium, prospiciatur.

Et transmitti ad studium generale. Hic admoneantur ludimagistri, ut libenter hortentur adultos nonnihil scholasticos, ut deinde visitent universitatem.

Si vero sunt, qui hoc præstare non possunt. Quicunque inter scholasticos inveniatur, qui potationibus indulgent aut nocturnis discursionibus per plateas, item tabernariis commerciis, fornicationi, stupro, pugnationi (danice: huggebasser) vel aliis turbationibus, primum corripiantur, deinde e schola ejiciantur. Prostremo rogandus est magistratus, ut etiam e civitate eos expellat.

Multo minus debent tabernam domi sustentare. Nemo parochorum debet concedere vel permittere rusticis in suis ædibus potationem seu symposium, ne (quod

Deus avertat, occasionem homicidii cuiquam in sua domo præbeat.

Et semper incedant in habitu sacerdotali. Neque debet aliter vestiri domi vel foris, quam ut decet ministrum verbi in officio prædicationis, ita ut nullus inveniatur vestibus curtis, tunicis aut cappis (ut vocant), nec qui periculosa arma, ut bombardas et similia, arcus et similia, quæ nullo modo decent ministrum verbi, gestent.

Debent etiam uxores parochorum ornare et vestire se secundum vocationem suorum maritorum sine holosericis humeralibus (danice: fløyels kraffuer), sine damascenis subuculis (danice: damaskestrøyer), sine catenis aureis, in summa, sine aliis vestibus et alio ornatu, qui non decet statum ministrorum verbi.

Nec ferantur sacellani conductitii. Nemo debet agere sacellanum alicuius, nisi qui habet parochum in eadem ecclesia vel saltem emeritum (danice: den som er forslebet eller fortretit). Nam necesse est, ut singuli sacellani suos habeant parochos, donec et ipsi vocati fuerint ad officium pastoris, et tunc plenariam animarum curam habeant. Quare præter parochos nemo potest adsciscere sibi sacellanum, sed qui illi ipsi non serviunt in ecclesiis, pastores adsciscant sibi, a quibus annuam pensionem accipiant, donec ecclesiam jure possident vel occupant, vel canonici vel alii, et hoc mandato regiæ majestatis proprio.

Si parvæ scholæ sunt, qui non habent idoneos diaconos ad proximas parochias mittendos, ibi potest iniri pactum cum diacono rurali, videlicet ut is juvat pauperem scholasticum nonnihil vestibus, libris, calceis etc. sed apud maiores scholas ordinatio servetur.

Diaconi debent informare juventutem. Obligatus sit quilibet diaconorum ad recitandum textum catechismi, deinde etiam unam particulam ex minori catechismo Lutheri declarandam ipso die dominico nec non in summis festis in templo prope sacrum baptismi fontem post secundum pulsum coram iis, qui tunc adstant, interim dum par-

ochus adultos homines expedit in choro, quantum ad privatam attinet confessionem.

Præterea debent etiam in tribus summis festis pomeridiano tempore visitare singulos pagos, unum vel duos singulis diebus, et in domum cujusdam pii et boni viri convocare juventutem ejus pagi utriusque sexus et eos erudire, informare et examinare in catechismo verbis svavioribus, ut alliciantur magis ac magis ad timendum Deum et ad pietatem. Ad extremum canat cum eis unum psalmum et sic in plateam ad ludendum honeste cum gratiarum actione et commendatione dimittuntur. Hic parochi multum, ut id fiat, juvare possunt per fideles intimationes et adhortationes.

Quando parochi moriuntur. Ut sciant præpositi pro æquitate omnia disponere pro viduis parochorum et iis, qui demortuo succedunt in ministerio, consultum videtur, ut sicubi ipsa vidua juxta ordinationem retinebit dimidiam partem tam seminis quam decimarum, ita quoque dimidia pars aliorum redituum, ut oblationis et similium consuetarum levationum cedat illi, interim dum ipsa successori victum suppeditat. Debent etiam boni viri reddere eos ex utraque parte contentos, quantum ad cohabitationen attinet, ut uterque in pace vivat in suo angulo et loco.

Parochi debent generaliter. Admonitus aliquis parochorum, ut caste vivat vel sine conjugio, dum non est maritus, et ipse, contempta admonitione, committit stuprum vel alioque scortatur, tunc deponetur ab officio, donec per poenitentiam et absolutionem in gratiam receptus et alio vocatus fuerit.

De quibusdam præcipuis libris. Hic observent præpositi in visitatione passim, an parochi libros juxta præscriptum ordinationis aut alios bonos libros eorum loco habent, si non possunt haberi. Si qui sunt, qui habent, unde bonos libros sibi comparare possunt, et nolunt, debent ab officio deponi, si post admonitionem se non emendare studeant.

Singuli parochi suas parochianas domos ita reparare studeant, cum propterea terras habeant suis domibus ad-

jectas, ut inde conserventur, si non ab officio deponi velint.

Nulli permittatur suggestum ascendere, nisi initiatus sacerdotio, absque præpositi consensu.

Diaconi superpelliciis induti suum officium in ecclesiis faciant.

Sogneprester skulle faderlig admonere deris sognefolck, att den hwggetønne afflegges.

Similiter om wagenatthen [1]).

Efter en gammel Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala, sammenholdt med en temmelig nøje samstemmende Text i Udgiverens Eje. Stykket i den Form, hvori Biskop Niels Palladius meddelte Præsterne i Oxie Herred i Skaane det, findes trykt i Christian III's Historie, Supplem. S. 146—53.

464.

1555. 12te Maj. De i Kjøbenhavn forsamlede Superintendenters Vedtægt angaaende Fremgangsmaaden mod Præster, som have gjort sig skyldige i Manddrab eller Ægteskabsbrud.

Nos infra scripti Regni Daniæ superintendentes omnes, Petrus Palladius, Sielandensis, Johannes Tavsanus, Ripensis, Georgius Johannis Wibergius, Fionensis, Matthias Langius, Aarhusiensis, Chilianus Julius, Wibergensis, Nicolaus Palladius, Scaniensis, et Lavrentius Nicolai, Burglanensis diocæsis, fatemur et publice testamur, nos ratum ac firmum habere decretum Hafniensis synodi de sacerdotibus homicidis, juxta veteris Ecclesiæ consuetudinem in hunc modum promulgatum: Sacerdos homicida postquam redierit in gratiam cum magistratu et partibus, admittatur ad publicam poenitentiam ut alii, sed non restituatur in ministerium sacerdotale, nisi prius consultis omnibus Superintendentibus et singulis in communi synodo. Huic decreto utili et necessario libenter subscribimus propter scandalum adhuc majus avertendum,

[1]) Natten til den 1ste Maj.

et prout homicida sacerdos vel offendendo vel defendendo se, cædem illam commiserit, ita eum vel in integrum restitui vel non restitui, vel in eadem diocæsi vel extra diocæsim ad ministerium verbi rursum admitti vel non admitti, causa ipsius per omnes suas circumstantias declarata, fideque dignis testibus probata, judicandum esse decernimus, et in hoc decreto simul in conspectu Dei et omnium hominum consentimus. Atque idem de sacerdotibus adulteris et incestuosis (quibus nullo modo manere in eodem loco aut in eadem vocatione licebit) judicandum esse statuimus. In cujus rei testimoninm singuli nostrum suum signetum hic inferius duximus imprimendum. Anno domini etc. 1555 12 die Maji.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1128. 4. Sml. Heise, Dipl. Viberg., S. 312, hvor Datum, ligesom i Pont. Ann. III, 335, er 17de Maj. Indre Grunde tale dog for, at 12te Maj er den rigtige Datum, og til denne Dag henføres ogsaa Bestemmelsen i en samtidig Optegnelse i Suhms Saml. II, 3, 2.

465.

1555. 14de Maj. Om at Degnene skulde have et Degnebol.

Christian mett Gudz naade Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis konning etc.

Wor gunst tilforn. Vid, at oss elskelige Mester Niels, Superintendent vdi Lunde stigt, haffuer berett for oss, huorledis att ther skall were mange degne vdi thit lenn, som icke haffue degnebollett. Thii bede wy tig och wille, att thu forfarrer ald leylighedenn, om ther findis nogen degn, som haffuer brøst for bolett, at thu tha flier thennem bolett, som thi kunde haffue theris voning vdi. Her vid tig epther at rette, och lad thett ingenlunde. Befallendis tig Gud. Schreffuit paa wort slott

Kiøpnehaffn Tisdagen nest epther Søndagen Cantate aar etc. M D l v.

Vnder wort Signet.

Udskrift: Oss elskelige Sthy Pors, wor mandt, thienner och embitzmand paa wor gaard vdi Lund.

Afskrift i Langebeks Diplom. efter Orig. i Lund.

466.

1555. 14de Maj. Kgl. Stadfæstelse af Ribe Kapitels Vedtægt am Læsemesterens Underholdning og Sognepræstens Bolig.

Wii Christian etc. Giøre alle witterligtt, att epther thii oss elskelige Mester Hans Tausen, Superintendent vdj Riber stigtt, haffuer berett for oss, huorledis att Capittell vdj Riber Domkircke haffuer vnt oc tilladett, at Vedsted Kircke, som ligger till Capittell, att mue bliffue till en lesemesters vnderholling, sammeledis haffuer forskreffne Capittel tilsted, at en Canicke Residentze, som kallis Snogdall, maae bliffue til en Sogne prestes woning vdi forskreffne Riibe: Tha haffue wii beuilget och sambtyckt, oc nu mett thette wort obne breff beuilge oc samtycke, at forskreffne Vested Kircke maa bliffue till lesemesterens vnderholling, oc Snogdall Residentze till en Sogne prestes bolig, effter som forskreffne Riiber Capittell thett forordineret haffuer. Till ydermere windisbyrd haffue wii ladet henge wortt Indsegle her neden for. Datum Kiøpnehaffn Tisdagen post Cantate, Anno 1555.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Christian den Tredies Historie, Supplem., S. 153.

467.

1555. 14de Maj. Kong Christian tilskriver Hr. Otte Krumpen, D. R. R. og Marsk, Axel Juul, Landsdommer

i Nørrejylland, Niels Juel til Astrup og Niels Rosenkrantz, som følger. I Viborg Stift skal det mangesteds findes, at een Præst har tre Kirker, hvortil han er Sognepræst og paa een Dag skal gjøre Tjeneste. Forat der kan komme Orden paa, og enten de overflødige Kirker afskaffes, eller der kan ansættes Kapellaner, hvor det behøves, skulle de træde sammen med Mester Kjeld, Superintendent i Viborg Stift, undersøge Lejligheden, og i Menighedens Nærværelse gjøre den fornødne Skik der paa, med at holde en Kapellan, hvor Sognene ere saa formuende, eller at lukke en Kirke, hvor denne er for fattig, og Sognefolket da at anvises Stolestader i en anden Kirke.

Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml. Viborg. 243 c.

468.

1555. 15de Maj. Kong Christian tilskriver Kapitlet i Viborg: »Vider, at os elsk. Mester Kjeld, Superintendent udi Viborg Stift, har berettet for os, hvorledes at der er meget bortkommet af den Ejendom, som ligger til hans Residens der udi Viborg, og der til med storligen forfalden, saa den er ham ubekvemmelig at bo udi, som han eder selv ydermere berette kan. Thi bede vi eder og ville, at naar der bliver nogen Residens ledig, at I da den ikke forsige, før end I give os det tilkjende, paa det at vi kunde forskikke forskr. Mester Kjeld en bekvem Vaaning, som han kunde have sin tilbørlige Vaaning udi.«

Heise, Dipl. Viborg. S. 311—12. (Se u. $^{2}/_{9}$ 1558).

469.

1555. 16de Juni. Paalæg til en Biskop om at afholde sig fra Indgreb i en Præsts og Menigheds Ret til at antage en Kapellan.

Christian (osv). Wor synderlige gunst tillforn. Viider, at Her Lauritz, sogneprest till Lintrup, haffuer ladet

berette for oss, huorledis at hand for hans alderdom skyld haffuer tagett seg enn Capellann, mett naffn Her Willatzs, oc epther hans død oc affgang er wduold till sogneprest ther samesteds, oc beclager seg, attj thett icke wille sambtycke, meden wille tillskicke hanom en anden Capelan, som oss elsk^{e} Niels Lange, wor mand oc raad, oc sognefolcket icke wille nøges mett eller sambtycke till same sogne. Thij bede wij etther oc begiere, attj haffue ett indseende ther wdinden, saa thett gaar retteligenn till, oc woer ordinantz, som wij om Religionen haffue ladet wdgaae, bliffuer wed magtt hollett. Her wiider ether epther att rette. Befallendis ether Gud. Schreffuit paa wortt slott Krogen sancte Boels afften, aar etc. Mdlv.

Wnder wortt signet.

Udskrift: Oss elsk^{e} hederlig oc høiglerde mand Mester Hans Tausenn, Superintendent wdj Riber stiigtt.

Ny kirkehist. Saml. III, 310—11.

470.

1555. 21de September. Om Fremgangsmaaden, naar Kirker eller Kirkegaarde vare blevne vanhelligede ved Slagsmaal.

Wy effterschreffne Jens Skriffuer, Borgemester y Wyborg wdi erlig och welbyrdig Mand och streng Ridder Her Otte Krumpen Hoffuitzmand paa Halld och Ko. Mtz. befalingsmand offuer Wiborg Stichtes Sted, Kield Jul, Superintendent y Wiborg Sticht, Niels Friis, Cantor y Wiborg, Jens Hanssen, Splid Fassij, Morten Huas, Oluff Nielssen, Canicker ibidem, Jib Pederssen, Herritz Prouist ij Rindsherrid, Jacob Libbert, Herritz Prouist ij Hindborgherrid och Røddingherrid, Simon Skoning, Sogneprest ij

Thaarssager, Lauritz Nielssen, Sogneprest y Brøndum, Peder Jul, Sogneprest ij Skiffue, Jens Anderssen, Sogneprest till Jebierrig, gøre alle witterligt med thette wort obne Breff, att Aar effter Gudtz byrd Mdlv paa S. Matthæi dag for oss wdi Capittels huss y Wiborg wor skicket nogre Sogneprester her wdi Stichtet och berette, huorledis att ther mangestedtz skeer Bordag y Kircker och paa Kirckegaarde wdaff Bønder och andre, och att Sognepresterne, huor saadant sker, ere tuilraadige, huorledis de skulle haffue sig met Gudtz ordtz thieniste. saa lenge saadanne Bordag bliffuer affstillet [1]). Huor fore de adspurde oss, huorledis de skulle sig der wdinden forhandle: om Kirckedørrene skulle tilluckis, och the fromme och wskyldige med de skyldige miste Gudtz ords tieniste, saalenge saadan Bordag bleff affstillet, eller och the skyldige allene att straffis, och the fromme och fredsommelige alligeuel att nyde Gudtz ords thienniste vdi Kircken wdj medler thijd. Til huilchet wy suaredt och fand for Rette, att wy effter wor Samuittigheds dom och paa K. Mtz. wor aller naadigste Herris gode Behag icke kand retter finde, end huor saadan Bordag sker, ther icke the fredsommelige och fromme att miste Gudtz ords thieniste for de onde och oprørske theris gerningers skylld; men att der bør alligeuel att ske thieniste for the fromme och gudfrycktige; och the wfredsommelige, som saadan Bordag gør y Kircken eller paa Kirckegaarden, Gudtz ords thieniste til forachtelse, at regnis lige wed andre Bands Mennisker, saa lenge the gør obenbarlig Poenitentz och stiller Herskabet til freds for saa-

[1]) D. e. saa længe til saadant Slagsmaal bliver sonet.

danne sine gerninger. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus inferius impressa sunt.

Christian III's Hist., Supplem., S. 234—5. Enkelte øjensynlige Fejl i Aftrykket ere rettede.

471.

1555. 29de September. Til Bisperne om Publication af den efterfølgende Forordning mod Vederdøbere og Sakramenterere.

Christian then tredie (osv.). Wor synnerlig gunst tilforn. Wiider, at szom ether wel fortencker, att wy haffue for nogenn tiidt sidenn ladit wore obne breffue vdgaae offuer alt wort rige Danmarck, at inghenn wedderdøbere eller sacramentere skulle tilstedis att were her wdj rigitt, thaa ere wy komne wdj forfaringh, at slige szuermere dog vnderholdis wdj wore riger Danmarck oc Norge, oc haffuer ther fore paa thet nye ladett wore opne breffue ther om vdgaae, aff huilcke wy szende ether ij^{c} breffue. Thy bede wy ether oc begere, atj strags wille wdj alle køpsteder paa alle kirckedørrenne oc paa landsbyerne wdj Wiborgs stigt, huor i kunde wiide behoff giøris, lade opslaae szamme breffue, oc szidenn mett aldt fliidt wille førdre bode hosz prouister, sogneprester oc alle anndre, at szamme breffue mue wed magt holdis, szom i wille andszuare for Gud oc were bekendt for oss. Ther wij oss wisseligenn till forlade. Befallendis ether Gud. Screffuit paa wort slott Køpinhaffn Sanctj Michils dag aar etc. mdlv^{0}. Wnnder wort szignet.

Udskrift: Oss elskelige hederlig oc høglerdt mandt mester Keldtt, superintendent wdj Wiiborghe stigt.

Heise, Dipl. Viberg., S. 316. Lignende Breve udgik til Landets øvrige Bisper (Ny kirkeh. Saml. III, 312).

472.

1555. 29de September. Nyt Forbud mod Vederdøberes og Sakramentereres Ophold her i Riget.

Wi Christian den Tredie met Guds naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Slessuig, Holsten, Stormaren oc Dytmersken, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, Hilse eder alle vore Vndersotte, geistlige och verdzlige, Prelater, Prouester, Riddere, Riddermendsmend, Fogeder, Embitzmend, Borgemester, Raadmend, Sogneprester, Borger, Bynder oc alle andre, som bygge oc boe offuer vore Riger Danmarck oc Norge, euindeligen met Gud och wor Naade. Wider, ath enddog wi nogentid siden forleden haffue ladet vore obne Breffue vdgaa offuer alt vort Rige Danmarck om den wchristelig oc fordømpte parti oc secte, de Vederdøbber oc Sacramenterer, som sig giffue tilkende vdi omliggendis lande, at ingen dennem skulle husse eller hegne, som samme vore Breffue videre bemelder. Da ere wi dog komne vdi visse forffaring, at samme Parti seg skulle forsamble vdi vore Rige oc Lande, oc huess aff dennem som vdi andre lande ere fordreffne och icke der kunde haffue plats, de bliffue aff eder antaget fore eders nøtte oc fordeel skyld, oc aff eder husset oc hegnet. Vnder huilcke skulle vere noget agt folck, disligeste alle honde Embitzmend, Tapetemagere, Guldsmeder och andet Hantuerckis folck. Huilcket oss icke lidet forundrer, haffde oss oc sligt til eder som til vore hørsomme Christne vndersotte icke forseet. Oc der som wi end ellers kunde lide oc tilstede saadanne nyttelig Embitzmend vdi vore Riger, da tuiffle wi dog icke, at i io haffuer eder at betencke, huad vprør oc stoer whørlig oc forderffuelig besuering, Krig og blodstørting slig

skiendelig oc fordømeligt folck met deris guds lesterlig segt vdi forgangne Aar vdi stifft Munster, Schuitzer land oc andre flere steder vpueckt och begynt haffue, vden tuiffuel aff den onde Aands indgiffuelse, huilcken som er en forstører oc fiende [aff] fred, enighed og Guds sandhed. Da paa det at slige folck (huilcket Gud Almectigste naadelige vel forskone) for wor forsømelsse icke skulle fange Rum eller orsage, oc mange Folckis samuittighed der met skulle besueris, saa oc effterdi at hoess saadane forstocket folck ingen omuendelsse er at formode, som den vnde Aand vdaff Guds tilladelse saa haffuer besat oc forherdet, at de heller der fore ville tilsette all deris velfart, end de dennem met Guds ord ville lade vnderuisse, wanseet at de allerede lenge siden ved nogne Christelige Concilia oc andre gudfryctige retskaffne lerde mends schrifft och Bøger fordømpt oc forkast ere, haffue wi aff Christelig metlidelsse, saa och aff øffrigheds magt, paa det at Guds ære oc rene, salig giørendis ord motte bliffue forfordret, oc wi til foragtinge oc straff icke sielff skulle giffue orsage [ved] at tillade slige fordømpte folck vdi vore Riger, Lande og Førstendomme at antages, husses oc herbergis, biudet oc befallet, oc nu met dette vort obne Breff vdaff Konninglige øffrigheds magt strenggeligen biude oc beffale eder alle oc huer serdelis, at i slige Weder døber oc Sacramenterer aff vore Len oc aff eders egne Gaarde, Husse oc Gods, huor de indtagne ere, strax wfortøffuit fran eder foruisse, oc der effter vdi ingen maade husser eller heler. Bliffuer en eller flere befunden her emod at giøre, vere sig aff Adelen eller andre, der husser, heler eller vpholder nogen Veder døber eller Sacramenters suermere, oc aff slig eders wlydighed nogen besuering paa kommer (huilcket Gud for-

biude), den eller de samme, vere sig huilcke de vere kunde, ville wi met saa mange Sacrament suermere oc Veder døber, som hoss oc vnder dennem bliffuer befundet, aluorligen straffe paa Ære, Liff, Lem, Haffue oc Godz wden all naade, saa at det skal vere andre til ith Exempel, oc hoss dennem søge vpretning for all den skade, wi der aff fange kunde. Wi [1]) ville alle Superintendenter, Prouester oc Sogne prester aluorligen befallet haffue, at de ved den eed oc pligt, de oss soret haffue, oc som de for Gud Almectiste antsuare ville, flitteligen ransage baade hiemmelige oc obenbare, om nogen er vdi slig wchristelig mening oc suermeri; oc der som nogen saadan Sacramenterer oc Veder døber findis, da skulle de dennem strax foruisse til vore Fogeder, Lensmend, Borgemester oc Byfogeder. De skulle siden haffue indseende oc forskaffe, ath de huercken husses, helles eller vpholles, effter som forschreffuet staar, saa frampt de icke ville stande oss der fore till rette. Huor effter sig vore Vndersotte alle oc huer serdelis kunde vide at rette, oc mere Guds ære oc den Menige mands velfart oc deris Federlands gaffn, end sin egen fordell betencke. Der til wi oss endelig och aldelis forlade. Och wille det hoss de Hørsomme mett all

[1]) Istedenfor det, som her efter følger, findes i andre ellers ligelydende samtidige Aftryk af samme Forordning følgende: Wi wille oc wore Fogeder, Embitzmend, Prouister, Sogne prester, Borgemester och alle andre alffuerligen befalet haffue, at de haffue flittig indseende, oc oss de offuertredere, ved deris eed oc pligt, de oss soret haffue, formelde oc tilkende giffue, oc dennem icke fortie, saa frampt de icke ville stande oss der fore till rette. Huor effter sig vore Vndersotte alle oc huer serdelis kunde vide ath rette osv. med samme Udgang som ovenstaaende Brev.

Gunst oc naade alle tid bekende. Giffuet paa vort Slot Kiøbenhaffn Sancti Michels Dag Anno M. D. Lv. Vnder vort Secretz.

Samtidig trykt Blad i Fyns Bispearkiv, med det paatrykte kgl. Segl.

473.

1555. 29de September. Kong Christian III. med den udvalgte Konge, Hertug Frederik, og menige Danmarks Riges Raad, henlægger Kongetienden af 39 Sogne i Sjæland (i Faxe Herred: Faxe, Karise, Roholte, Kongsted og Spjellerup; i Ringsted Herred: Terslev, Valsø-(lille), Farendløse, Nordrup, Sneslev, Frerslev, Thestrup, Vetterslev, Høm og Kværkeby; i Bjeverskov Herred: Tornby, Himlingøje og Herfølge; i Try Herred: Nøddebo, Vinderød, Søllerød (undtagen 3 Pund Korn, der var tillagt Præsten) og Gjørløse; i Holbo Herred: Ramløse, Maarum og Valdby; i Tybjerg Herred: Rislev, Fensmark, Aversie, Næsby, Tyvelse og Tybjerg; i Alsted Herred: Fjenneslev, Flinterup og Gyrstinge; i Hammer Herred: Vester Egesborg, Kjøng, Sverdborg, Hammer og Mogenstrup) til det almindelige Hospital i Kjøbenhavn, mod at Hospitalsforstanderen skulde underholde tyve fattige Studenter »hver Dag til to Maaltider til Mad og Øl til Skjellighed. Og skal der ingen Studenter maa indtages til slig Guds Almisse, uden de som nødtørftige ere og have Guds Almisse behov og ville lægge Vind paa dennem, saa at de kunne tjene Religionen«.

Hofman, Fund. I, 22—3. X, 157—58. Chr. III's Hist. II, 513—14.

474.

1555. 29de September. Kong Christian III. med Hertug Frederiks og Danmarks Riges Raads Raad hen-

lægger en Del af Slangerup Gjæstegaards Jordegods til Universitetet til Forbedring til Professorernes Løn og til Understøttelse af fattige Studenter.

Christian III's Historie, Suppl., S. 154—6. Jvfr. Kbhvns Univ. Hist. IV, 65—6. D. Mag. 3. R. VI, 260.

475.

1555. o. 1ste Oktober. »Her Per Suenssøn, sogne prest til Wallingswid, en forschrifft till her Christoffer, abbedt i Skouffcloster, at hand forskaffer hannum sin tilbørlig wnderholding«.

Tegn. o. a. L. IV, 581. Det forudgaaende Brev i Registranten er dat. Kbhvn, Tirsdagen efter S. Michels Dag 1555.

476.

1556. 28de Februar. Om Afbrydelse af Bøgese Kirke i Sjæland og Materialernes Anvendelse til Everdrup Kirkes Bygning.

Breff, som Kon. Mt^{s} loed giffue Sognemendene tiill Effuerdrup sogne kircke.

Vij Christian etc. Giøre alle wittherligt, at eptherthij at Bøgese kircke vdj Hammersherrit er tillucht, och Sogne folck søge tiill Effuerdrup kircke: tha haffue wij aff wor synnerlig gunst och naade wndt och tilladt, och nu met thette wort obne breff wnde och tillade, at for^{ne} Bøgese kircke maa affbrydis, och hues steen och themmer ther paa findes maa bruges tiill Effuerdrup kirkes bygnings behoff; dog at samme steen och themmer icke skall forvendis tiill andenn deell end tiill for^{ne} kirckes bygning. Datum Kiøpnehaffn fredagen post inuocauit a^{o} 1556.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Tegnelser over alle Lande V, 15.

477.

1556. 2den Marts. Om Nedbrydelsen af Ulse Kirke i Sjælands Stift og om Patronatsretten til Broby.

Wii Christian etc. giøre alle wittherligtt, att epther-thij Vlse Kierche udi Faxe Herritt schall ødeleggis, och Sognefolchet at søge til Brobye Kirche, och forskreffne Brobye Kirche altidt at bliffue wedt Magdt, tha paa thett att samme Kirche saa meget thes bedre kand bliffue bygt och wedt Magdt holdett, och oss elskellige Peder Oxe till Giszellfeldt, wor Mandt och Raadt, skall ther troligen tillhielpe, haffue wii aff wor synderlig Gunst och Naade undt och tilladet, och nu mett thette wort obne Breff unde och tillade, at forskreffne Peder Oxe och hans Arffuinge skulle alle Tidt mue haffue Jus Patronatus till forskreffne Brobye Kirke, och then nyede och beholde met ald sin Rente och Herlighedt, inthett undertaget, sammeledis wor och Kronnens Part aff Tiendenn offuer aldt Vlse Sogen och Brobye Saagen, daag saa att Superintendenterne udi Siellandt Stiigt schulle haffue theris frii Wisitats till forskreffne Kirches Prest, och Sognepresten ther sammestedts att nyde syn Presterenthe epther wor Ordinantzes Liudelse. Thi forbiude wii alle etc. Giffuet paa Kiøbenhaffn Mandagen nest epther Søndagen Reminiscere Aar Mdlvi.

Ryge, Peder Oxes Liv og Levnets Beskr., S. 92—3.

478.

1556. 28de Marts. Kong Christian tillader, at naar Mester Philip, som nu havde S. Olufs Præbende og Kannikedømme i Aarhus, afgik, maatte Præbendet tilfalde de tvende Sognepræster ved Domkirken, at de desto

bedre kunde have deres Underholdning. Kjøbenhavn Lørdagen næst efter Vor Frue Dag annunciationis.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 369.

479.

1556. 31te Maj. Kgl. Befaling om at der skulde holdes tre Bededage over alt Danmarks Rige den 29., 30. Juni og 1. Juli s. A.

Ny kirkehist. Saml. III, 314.

480.

1556. 1ste Juli. Om Beskikkelse af en ny Abbed, Hr. Oluf Lavritsen Karsemose, i Soer Kloster.

Breff thiil meninge conuentz brødre wdj Soer closter, liudendis som eptherscreffuit.

Christiann etc. Vor gunst tilfornn. Wiider, at wij mett oss elskelige hederlige mend, Her Peder abbit wdj Esserom closter och Her Oluff conuentsbroder ther wdj Soer closter, haffue bekommit etthers schriffuelsse, vdj huilckenn i giffue tilkiende, at Gud almegtigste haffuer kallit Her Niels, som wor abbit ther wdj Soer closter, och paa wore gode behage haffue vduold for^ne^ Her Oluff at were abbet vdj hans Sted, som etthers schriffuelsse vider ther om bemelder. Tha haffue wij befallit for^ne^ Her Oluff same closter och closters gotz, ath haffue tilssiunn, at wor ordinantz om religionenn och tisligeste closterett oc closters gotz wed magt hollis. Thij bede wij etther och wille, atj ere for^ne^ Her Oluff hørrige och lydige och holle etther tilbørligen vdj lerdom och leffnit, och ere wor ordinantz, som wij om religionen haffue ladit vdgaa, aldeles wndergiffuenn. Hand skall egen forskaffe etther tilbørliig wnderholling tiill klede och føde. Her kunde

i wide etther epther at retthe, och lader thet jngenlunde etc. Actum Kiøpnehaffnn thenn j dag Juli A⁰ etc Mdlvj.

D. Rex manu propria subscripsit.

Tegnelser over alle Lande V, 70.

481.

1556. 1ste Juli. Hr. Oluf Lavritsen fik Kgl. Maj.s Følgebrev til de Bønder og Tjenere, som ligge og tjene til Soer Kloster, at de skulle her efter svare ham paa Kgl. Maj.s Vegne, efterdi Hr. Niels Jespersen, som var Abbed der sammesteds (se Nr. 20), er død og afgangen.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 81.

482.

1556. 19de Juli. Til Stiftslensmanden i Ribe om Skjel for Kirke- og Præstejorder, og om Bispegaarden i Ribe.

Peder Bilde fick breff, som her eptherfølliger etc.

Christiann etc. Vor gunst tilfornn. Widt, at oss er thinn schriffuelsse tilhende kommenn, wdj huilchen thu giffuer till kiende, at ther kommer wnderthidenn stor threttе paa preste jorde och kircke jorde wdj Riber stigt, som ligge wdj andre marcke. Ther som slige jorde wore indstenit och indstabliit, tha finge kirckerne och presterne icke skade ther paa, nar sandemend skulle giøre marcke skiell paa the marcke, som samme jorde wdj liggendis ere, och begiere ther fore, at wore lensmend, vdj hues lenn slige jorde wdj liggendis ere, motte fange wor schriffuelsse, at the motte lade seer mercke slig jorde. Samledis som thu och schriffuer oss thiill om then biscops gaard ther vdj Ribe, som staar slett och forderffuis, oc begierer at wiide, om thu skalt icke

nederthage, hues husse ther paa findis, som thin schriffuelsse wider ther om bemelder: Tha wille wij lade vor schriffuelsse om samme preste jorde vdgaae thiill wore lensmend, nar thu forskicker vdi wort cantzlej register paa, huilcke wore lensmend samme breffue skulle tilschriffuis, och maa thu lade nedertage the husse, som staar paa biscops gaardenn ther vdj byenn, och hues themmer och sten ther paa findis, kand thu lade bruge tiill wor bygnings behoff. Her vidt at rette thig epther etc. Actum Wordingborg 19 die Julij anno 1556.

Tegnelser over alle Lande V, 77.

483.

1556. 12te Juli. Kong Christian tillægger »vort almindelige Hospital« i Kjøbenhavn en Del sjælandske Kongetiender (ikke specificerede), dog skulde 3 Pd. Korn af Roholte og 3 Pd. Korn af Søllerød Sogns Kongetiende ydes til Præsterne i bemeldte Sogne. (Jvfr. Nr. 473).

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 83.

484.

1556. 4de August. Kong Christian giver Hr. Tord (Olufsen), Sognepræst i Nørreørslev (paa Falster), der havde beklaget, at han havde Brøst paa sin Underholdning, Brev paa 1 Pund Korn aarlig af Kronens Part af Tienden af Sognet.

Im. Barfod, Den falsterske Gejstlighed I, 163.

485.

1556. 25de August. Kong Christian tilstaar efter Forestilling af Borgmestere, Raadmænd og menige Bor-

gere i Nakskov Kapellanen der sammesteds Tienden og Præsterenten af Løgtofte Sogn, »dog saa at han skal besøge samme Sogn og der gjøre Sognefolket slig Tjeneste inden Kirken og uden, som en Sognepræst sine Sognefolk pligtig er«.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 254—5.

486.

1556. 15de September. Om Præstegaarde og Præsterente for Præsterne i Bøvling og Flynder samt i Gudum Kloster.

Niels Jull, Embitzmand paa Bøgling slott, fick breff, som her epther følger etc.

Christian etc. Wor gunst tilforn. Widt, at vij ere kommen wdj forfaring, at ther sognepresterne offuer alt wort rige Danmarck, som fantz at haffue brøst for wnderholling, bleffue tillagt tilbørlig renthe, tha er sogne presten thiill Bøgling oc Flønder kirke, som thu wnderholder ther wdj Bøgling, forsømmett och icke wdlagt prestegaard eller sin presterente, och [icke] ther paa giort slig skick, som thet sig burde. Thij bede wij tig och wille, at thu strags tiltencker at vdlægge sognepresten thiill for^ne^ thuenne sogne en prestegaard, och ther thiill mett lader hannom nyde thredie parthen aff thiende offuer alt for^ne^ sogne, oc hues anden presterenthe som hannom ther aff bør at haffue. Her wid at retthe tig epther etc. Actum Abrumstrup 15 dag Septemb. Anno 1556.

Malthe Jenssen vdj Gudum Closter fick wdj lige maade breff at skulle vdlegge Gudum closters prest en prestegaard och anden presterenthe, som forschreffuit staar. Actum vt supra.

Tegnelser over alle Lande V, 88—9.

487.

1556. 15de September. Om Forsyning for Hospitalet i Ribe og om Løn for Superintendenten smst.

Peder Bilde, embitzmand paa Riberhus, fick breff, som her epther følliger etc.

Christiann etc. Vor gunst tilforn. Wiidt, at oss elskelige mester Hans, superintendent wdj Riberstigt, haffuer werit hoes oss och begierit, at eptherthij Iffuer Jull er død och affgangen, at thenn Helligaandsgaard wdj Ribe mett gaard oc gotz motthe komme thiill hospitallit ther samesteds, som wij thett tillagt och forordineret haffue. Samledis at hospitalit motthe wiide, aff (!) huilcke sogne ther kunde yde thenn lest rug och ij lester byg aff wor och kronens part aff tienden thiill hospitallit, som wij och aarligen ther thill wndt haffue. Tisligste at eptherthij hospitallit haffuer ringe skouffue, at wij the fattige och siuge meniske wdj for^ne^ hospitall thiill hielp och thrøst tiill jllebrand wille tilstede hospitalens forstandere at motte nyde thørre grøfft paa wort och kronens gotz wdj Kallslund herrit och Huedings herrit. Tha bede wij tig och wille, at thu lader tillegge hospitallit thenn Helligaands gaard, godtz och ald sin renthe och retthe tilliggelsse, som wij thet skicket haffue; och wille wij, at thu lader forfarre, om wij oss och kronenn icke tiill stor skade kunde tilstede, at hospitalet nyder thørre grofft thill jllebrand wdj for^ne^ herritther paa wort och kronens, och thenn leylighett strax oss tilschriffuer ald beskeid therom, och tisligiste ther hoes skicker oss itt register paa huilcke sogne wij best kunde tillade, at hospitallit kunde aff wor och kronens part aff thiendenn oppebere for^ne^ j lest rug och ij lester byg, at wij kunde wide oss ther epther at retthe. Samledis bede wij theg

och wille, at thu offuerantuorder for^ne mesther Hans superintendent ett register, paa huilcke aff wore och kronens thiennere, som ligge ther thiill slottett, och theg tyckis best were, som kunde om aaret yde hannom hans renthe wdj kornn och smoredzle, paa thet hand kand wiide, huilcke hand kreffue skall. Tagendis her ingen forssømmelsse fore etc. Actum Abramstrup 15. Septemb. anno 1556.

Tegnelser over alle Lande V, 88.

488.

1556. 15de September. Kong Christian III gjør vitterligt, at da Kapellanen ved Domkirken i Ribe er ringe forsørget med Underholdning, saa maa og skal »det Vicarie til S. Hans Evangelists Alter der i Domkirken med al sin Rente og Tilliggelse altid herefter være og blive til forskr. Kapellans Underholdning, den som er til Domkirken«.

Ny kirkehist. Saml. III, 314—15.

489.

1556. 15de September. Kong Christian tilstaar Kapellanen ved Sortebrødre Kirke i Ribe til hans Underholdnings Forbedring »det Vicarie til den Kapel op til Koret udi Domkirken, som ledigt er efter Hr. Hans Fønbo«.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 382.

490.

1556. 19de September. Kong Christian III tilskriver Stiftslensmand Hans Barnekow paa Roskildegaard: Kongen forfarer, at der endnu skal noget Afguderi bruges

og besøges til Bistrup Kirke. Han har tilforn befalet Hans Barnekow at lade Kirken nedbryde; han vil derfor, at denne tiltænker strax at lade nedertage samme Kirke og lade slet gjøre samme Plads, baade Kirkegaarden og det Sted, som Kirken paa staar.

Danske Mag. 3. R. III, 221.

491.

1556. 1ste Oktober. Kong Christian gjør vitterligt, at det er ham berettet, »hvorledes at siden vi have ladet vor Ordinans om Religionen udgaa, ere faa Jomfruer indgivne udi Jomfruklostrene her udi Riget, og er befrygtendes, at med Tiden skulle samme Klostre blive øde: da paa det at Maribo Kloster udi vort Land Laaland liggendes, som er stiftet og funderet i en christelig Agt og Mening, saa meget des bedre kunde ved Magt blive, bestemmer Kongen og Rigsraadet bl. a. følgende: Maribo Kloster skal altid være og blive et Adelskloster; Abbedisserne skulle som hidtil regjere Klosteret og dets Gods, under Kongens Beskyttelse og Beskjærmelse, men uden Ret til paa egen Haand at pantsætte eller sælge noget af Godset. Kongen forbeholder sig at ansætte en Prædikant i Klosteret, og Abbedissen og Søstrene skulle være Kirkeordinansen undergivne; enhver Jomfru, som indgives i Klosteret, skal være forpligtet at blive der saa længe, til hun bliver gift med sine Værgers og Venners Raad, og bære sligt Klædebon som de andre Jomfruer i Klosteret, og synge og læse i Chor, som Ordinansen udviser (osv.).

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 258—9. Udtog hos Kall Rasmussen, Musse Herred, S. 157—9.

492.

1556. 10de Oktober. Kong Christian giver Mester Frants (Andersen), Skolemester i Roskilde, Forleningsbrev paa et Kannikedømme i Roskilde.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 90.

493.

1556. 16de November. Kong Christian henlægger Gadstrup Kongetiende til Duebrødre Hospital i Roskilde istedenfor den det tidligere tillagte Kongetiende af Vigersted Sogn, der nu var henlagt til Underholdning for Sognepræsten i Vigersted.

Rørdam, Hist. Kildeskrifter I, 491.

494.

1557. 8de Januar. Kong Christian III gjør vitterligt, at efterdi Kantordømmet i Roskilde Domkirke vacerer og ledigt er efter Hr. Niels Friis, og Kapitlet smst. har efter deres Friheder og Privilegier udvalgt os elsk. hæd. og højlærd Mand Mester Oluf Offesen udi det Sted til Kantor, saa stadfæstes herved dette Valg.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 102.

495.

1557. 22de Januar. Kong Christian tilskriver Stiftslensmand Peder Bilde i Ribe bl. a.: »Som du skriver, at du paa vore Vegne har oppebaaret Kirkens Part af Tienden over alt Riber Stift, og derhos giver tilkjende, at Almuen er der udi Lenet meget trængt for Korn, ville vi, at du strax skriver os til, hvor meget samme Kirkekorn sig beløber, siden skalt du fange at vide, hvor

meget Korn vi ville, at du skalt iblandt Bønderne forstrække«.

Ny kirkehist. Saml. III, 841—2.

496.

1557. 4de Maj. Kong Christian tilstaar Karine, Enke efter Mester Mats Lange, Superintendent i Aarhus Stift, til hendes aarlige Underholdning 6 Ørtug Korn, $1^1/_2$ Fjerding Smør og 2 Brændesvin, som den kgl. Lensmand i Aarhus skulde levere til hende.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 389.

497.

1557. 13de Maj. Kong Christian III giver Hr. Niels Jensen, Kapellan til S. Lutzs Kirke i Roskilde, og hans Arvinger en Jord og Ejendom, beliggendes ud til Adelstrædet i Roskilde, mod en aarlig Jordskyld til »vor Gaard« i Roskilde og mod Forpligtelse til at opføre en god Kjøbstedbygning paa Grunden.

Christian III's Historie II, 535—6.

498.

1557. 18de Maj. Om Undersøgelse af Biskop og Provst, hvor vidt en Præst (i Aalum, Vib. St.) var værdig til sit Embede.

Christian thenn tredie (osv). Wor gunst tiilfforn. Vijder, att oss elskelige, erlig och velbyrdig Albrett Skiell, wor mannd och tienner, haffuer berætt fore oss, huorledis att thenn sognne præst vdj Olom sogenn skall vere vduelig och iche giøre hanns sognne folck thenn tilbørlig tienneste, som the mett kunde nøgis, thesligiste, att for^ne^ sognne præst haffuer three sognne emod wor ordinandtz, som for^ne^ Albrett Skiell siger och selff yder-

mere beretthe kanndth. Thij bede wij ether och ville, attj mett thett allerførste lader kalde samme præst fore etther och tha mett herridtzprowestenn examinerer hannom, oc ther som hann findis vduelig att vere, saa hanns sognne folck icke mett hannom kunde nøgis, att the tha mue thenn bekomme, somm thee kunnde nøgis mett, och staa szitt kald och embede rett fore. Huor i kunnde vijde etther effther att retthe, och lader thett inngelunnde. Beffallenndis ether Gudth. Schreffuit paa wortt slott Kiøbenhaffnn thenn xviij dag Maij Aar etc. mdlvij. Vnder vort signet.

Udskrift: Oss elskelige hederlig och høglerd manndt, mesther Kield, superintendent vdj Viborg stigtt.

Heise, Dipl. Viberg., S. 320.

499.

1557. 20de Maj. Udtog af Christian III s femte kjøbenhavnske Reces.

Wii Christian then Thredie (osv.) giøre alle witterligtt . . . . . .

4. Effthertthii att ther findis stor Beswering hertilldags att were giortt paa Brøllupper, er ther giort en Skick paa, som hereffter holdis skall. Først udi Kiøbstederne, nar enn Borgemester, en Raadmandt eller en Kiøbmandt will giøre sitt Brøllup, tha skall handt giøre samme Kost udi hans egett Hus, oc thertill bede xxiv Par Folck mett theris Børn oc Døtter, oc thereblandt skall oc were regnet Forgangs-Qvinderne, oc maa handt oc bede xii unge Karlle. Thisse skulle komme tiillsammen om Søndagen oc effther gammel Sedwane følge Bruden oc Brudgammen till Kirchen, oc om Middagen komme udi Brudgammens Hus till Maaltiidt, oc om Affthenen paa Companiet eller Raadhusett til Dantz. Om

Mandagen skulle de udi liige Maade komme udi Brudgammens Hus till Middagsmaaltidt, oc om Affthenen paa Companiett till Dantz, oc skall theroffuer ingen ydermere Bekostning giøris. Men thersom Brudgammen will om Tiisdagen bede nogre hans Wenner till seg udi sitt Hus till Middags- eller Afftensmaaltiidt, thett skal stande udi hans Koer. En Embitzmandt skall oc giøre hans Kost i hans egitt Hus, oc skall bede xii Par Folck till Brøllupet mett theris Børn oc Døtter oc derudi beregnett Forgangs-Qvinderne. Maa handt oc bede vi unge Karlle; the skulle udi lige Maade følge Bruden oc Brudgammen till Kircken oc siden komme udi Brudgammens Hus till Maaltiid, enthenn till Middag eller Affthen, hwilckit Brudgammen will, oc om Mandagen komme ther oc udi hans Hus, enthen till Middags- eller Affthensmaaltid; oc theroffuer skall icke giøris ydermere Bekostning. Paa Landtzbyerne skall saa holdis, att ingen Bonde skall bede till sit Brøllup flere end xii Par Folck mett theris Børn oc Døtter, oc will nogen bede mindre, thett skal stande till hannom selv. Effitherthii thett befindis, at ther giøris store Bekostninger, nar nogen Danneqwinde kommer udi Barselseng oc Barnitt bliffuer født, besynderligen udi Kiøbstederne, tha skall thett affskaffis oc hereffther holdis effter gammel Sedwane. Fordrister seg nogenn till, enthen mett Brøllupskost eller Barsel heremodt att giøre, tha skall hand thermett haffue forbrott xl Marck danske Pendinge till Kongen, oc xl Marck till Byen, om thett er udi Kiøbstederne, oc paa Landtzbyerne xl Marck till sitt Herschaff.

8. Effterthii att for Oss er berett oc Wii ere komne udi wisse Forfaring om thend store Misbrug oc uchristelig Handell, seg herudi Riigett begiffuer eblandt Addelen,

saawellsom Prester oc Borgere oc Bønder, mett Aager, saa att hwor som en loner Pendinge, lader then seg icke nøyge mett en føige Renthe eller Fordeell theraff, men ublueligen seg understaar at tage aff Hundrett vi, viii, x, oc en Partt Pending paa anden; hwar en Bonde laaner en Daler, giffuer handt en Tønne Korn til Leye theraff, hwar handt laaner en Tønne Korn, giffuer handt en Tønne theraff till Renthe. Tha paa thett slig uchristelig oc utilbørlig Rentte oc Aager motte affskaffis og nederleggis, haffue Wii Oss mett wor elskelige Danmarckis Riigis Raadt, saa oc mett nogre the Høglerde beraadslagitt, oc endtdog att thett icke er sømmeligtt att tage nogen Rentte eller Aager aff Pendinge eller anden Deell, som saa udlonis, oc then Handell dog icke well mett alle kand affleggis, oc paa thett at nar nogen Aaggerbreffwe komme udi Rette, att mandt tha kunde wide, hwadt therpaa dømmis kand, er ther giortt saadan en Handell paa, att hwilken som effter thenne Dag will borttlone Pendinge, Korn eller andett, paa Rentte, tha skall icke tagis theraff mere till Rentte oc Fordeell om Aaret end then thiuginde Partzs Werd, ther mand bortloner, som er regnit aff itt Hundrett Daler fem till Rentte. Will nogen, edell eller uedell, Prester eller andre, effter thenne Dag lone nogitt bort, Pendinge, Korn eller andett, paa Rentte, oc findis att tage ther mere aff till Rentte, end som forskreffuit staar, tha skall then, thett giør, haffue forbrott all Hoffuitstollen, som hand bortloner, Halffdelen till Oss, oc anden Halffdeell till thenn, ther paaklager. Dog wille Wii ingen hermett giffue Aarsage till nogen Aagger att bruge, men hwer tilltencke att handle seg therudinden, som hand will haffue sin Samwittighett frii oc will icke

giøre emod then alsommectigste Gudz Bud oc Befaling. — Giffuet paa wort Slott Kiøpnehaffn then tiugende Dag Maij, Aar Dn. Mdlvij.

Rosenvinge, Gamle danske Love IV, 247—52.

500.

1557. 8de Juni. »*Obne breff, som wdgick till alle kircke werge offuer all Fyen, som her epther følger*«.

Wij Christian thend thredie etc. Helse etther wore vndersotte, menige kirckeuerge offuer altt wortt land Fyen, euindeligen mett Gud och wor naade. Viider, att wy ere komne wdj forfaringh, huorledis att wdj forgangen aar, ther wij lode oppebere kirckenn[s] partt aff tienden offuer all for^ne^ Fyen, haffue i giffuit wor stigtschriffuere en sk^e^ korn, førend hand wille schriffue etther aff for samme tiende. Thi bede wij etther alle och huer serdelis biude, attj rette etther epther strags at lade igien indannamme for^ne^ sk^e^ korn aff for^ne^ schriffuere, som i vdj saa maade wdgiffuet haffue; hand skall werre pligtugh till etther then paa kirckens wegne igien att giffue. Her kunde i wide etther epther at rette. Datum Kiøpnehaffuen 8 Junij 1557.

Dominus rex manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 222—3.

501.

1557. 1ste Juli. Kong Christian III »under og tillader«, at Mester Jens Christensen, Skolemester i Kjøbenhavn, maa blive Sognepræst i Stege, hvortil han var udvalgt af Borgmester, Raadmænd og Menighed sammesteds, ligesom han var overhørt og kjendt god af Superintendenten i Sjælands Stift.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 88—9.

502.

1557. 13de Juli. Kong Christian III paalægger Kirkerne paa Laaland og Falster en fast aarlig Afgift (fra 8 Skilling til 2 Daler af hver Kirke), der skulde ydes til Universitetet i Kjøbenhavn til Lønning af en Professor i det hebraiske Sprog.

Christian III's Historie, Suppl., S. 160—1. I Karen Brahes Manuskript Nr. 280 findes Afskrift af en efter Rektors og Professorers Begjæring den 8de November 1560 af Børge Trolle til Lillø og Herluf Trolle til Hillerødsholm udstedt Vidisse af dette Brev. Jvfr. Kbhvns Univ. Hist. IV, 87—90.

503.

1557. 6te August. Kong Christian tilskriver Dr. Peder Palladius: Borgmester, Raadmænd og menige Borgere i Kjøge have givet os tilkjende, at deres Sognepræst, Hr. Morten, er meget skrøbelig, saa han ikke kan gjøre den tilbørlige Tjeneste; de have derfor udvalgt Hr. Søren Grønnebeck, Kapellan til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, til en Medhjælper og efter Hr. Mortens Død til deres Sognepræst, hvilket forskr. Kapellan har bevilget; og de ville ordne det saaledes, at Hr. Søren skal faa tilbørlig Underholdning, og Hr. Morten alligevel beholde sin Løn, med Undtagelse af Offeret. Til denne Ordning har Kongen givet sit Samtykke og paalægger nu Superintendenten at »tilskikke dem forskrevne Hr. Søren til en Medhjælper og en Sognepræst efter Hr. Mortens Død«.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 128.

504.

1557. 14de August. Kong Christian gjør vitterligt, at da det Præbende og Kannikedømme, som er forordineret

til, at Læsemesteren i Viborg skal have det til sit Stipendium og Underholdning, nemlig Vorde Præbende, kun er ringe, og paa det at Læsemesteren kunde have tilbørligt Ophold, saa man altid til dette Embede kunde faa en god lærd Mand, saa bestemmes nu, at det Kannikedømme (Fly Præbende), der var ledigt efter Mester Jens Michelsen, fremtidig altid skulde være til Underholdning for Læsemesteren.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 402—3. Heise, Dipl. Vib., S. 322. Samtidig fik Mester Michel Brun, Læsemester i Viborg, kgl. Forlening paa ovenomtalte Præbende (Reg. F. 403—4).

505.

1557. 9de September. Kong Christian tilstaar Hr. Rasmus, Kapellan i Næstved, at Abbeden i Skovkloster aarlig skal yde ham 2 Pund Korn for hans Tjeneste i Hospitalet i Næstved, »til saa længe at Hospitalet bliver ydermere forsørget, saa at det selv kan lønne sin Kapellan«.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 136—7.

506.

1557. 24de Oktober. Kgl. Tilladelse for Clawes Førd, Bogfører i Kjøbenhavn, at han maa lade prente det Ny Testamente paa Dansk i en Bog for sig selv. Treaars Privilegium.

Nyerup, Langebekiana, S. 293.

507.

1557. 15de November. Om Foranstaltninger til, at Vejle Kirke i Salling Hrd., der var bestemt til at lukkes, dog efter Sognemændenes Begjæring kunde blive ved Magt.

Christian then thredie (osv.). Vor gunst tilforn. Wider, at oss elske Eggert Henricksen, wor mand och thiennere, haffuer berett for oss paa sine egne och me-

ninge sognemends vegne wdj Weile sogenn, huorledis at for^ne^ theris sogenn kircke nogenn thiid sidenn forledenn er lagt thiill Allested kircke, och folcket wdj for^ne^ Weile sogenn at skulle besøge for^ne^ Allestedt for theris rette sogne kircke; och beclage, at thett er thennom besuerligt at forlade theris retthe sogne kircke, som the och theris foreldre haffue besøgt aff gammel tid, och ther fore ere begierendis, at wij wille tilstede thennom at mue egenn bekomme for^ne^ Weile kircke thiill theris sogne kircke. The wille were offuerbodig at wdlegge theris sogne prest slig tilbørlig wnderholding, och wille ther om selffuer forligge thennom mett prestenn, saa hand icke skall haffue sig at beclage. Thij bede wij etther och wille, atj mett thett første forliger etther mett oss elsk^e^ Frantz Brockenhus, wor mand, thienner och embitzmand paa wort slot Nyborg, och sidenn etther forsambler paa itt beleiligt stedt, kallendis for etther for^ne^ sognemends fuldmegtige, tisligeste sogne prestenn, och sidenn forhandler thennom ther om emellom. Och ther som thett kand saa forliggis, at ther icke skall komme mere klage for oss ther om, tha haffue wij giffuit wor samptycke ther thiill, saa for^ne^ Weile mend maa egen bekomme Weile kircke och then besøge for theris rette sogne kircke, effther som the tilforne giort haffue. Dog saa at the holle kirckenn wed heffd och bygning, och sogne presten bliffuer stellit tilfreds. Her kunde i wide etther effther at retthe. Befallindis etther Gud. Schreffuit paa wort slott Kiøpnehaffn then 15 dag Nouembris, Aar etc. Mdlvij. Wnder wort Signet.

Udskrift: Oss Elsk^e^ Hederlig och Høglerde Mand, Mester Jørgen, Superintendent vdj Fyens stigt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Salling Hrd.

508.

1557. 16de November. Kong Christian gjør vitterligt, at da tvende Vicariedømmer ere ledige, det ene til S. Jørgens Alter i Roskilde Domkirke, som Mester Hans Hellisen sidst i Værge og havde, det andet til S. Anne Alter i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, som Hr. Magnus Matssen sidst i Værge havde, saa skulle de med al deres Rente og Tilliggelse fremtidig være og blive til Kapellanens Underholdning paa Kjøbenhavns Slot.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 144—5.

509.

1557. 20de December. Om at alle Præbendebesiddere skulle residere ved Domkirkerne, med Undtagelse af Kancelliembedsmænd og dem, der studere ved et Universitet.

Breffue till alle capitler offuer alld Danmarck, som eptherscriffuis.

Christian etc. Wor synnderlige gunst tillfornn. Viider, att wij formercke och ere komenn wdj wisse forfaringh, huorledis att mange ere forlennt mett kierkenns renthe ther wdj domkierkenn, canickedome och vicarier, bode føre wij ere komenn till riigenns regimenth och sidenn, och icke giør thenn tilbørligh Gudz thienist huos domkierkenn, mett religionenn att forfiørdre, fattige peblinge att wpholle, eller anndenn diell, som thett seg burde. Sameledis staar och mange canike resiidentz oc forfalle och icke hollis wed lige och magt. Thaa paa thett atth huilcke personer som ere forlenntt mett nogen geistlig leenn, canickedom eller vicarier, mue giøre thenn tynnge och thienist ther aff, som thett seg bør, och were wor ordinanzs, som wij om religionen haffue ladett wdgaae, och capitels statuter wndergiffuen, wille wij, attj strags lade aduare alle the personer, som mett nogenn

prebennde och vicarie forlennt er, wndertagett the personer, som ere wdj wor cantzleij och daglig thieniste, eller oc studier huos nogenn vniuersithet, att the rette thenom epther att giffue seg mett thett første thid thill domkierken att residere och dagligenn boe och fuldgiøre thieris forlenings breffue, som the ther paa haffue, och were wor ordinantz och capitels statuter wndergiffuenn. Ther som nogne finder seg her wdindenn besueritt, och icke thett giøre wille, fororsagis wij till andre personer ther mett att forlenne, som wille giøre ther aff, som tilbørligt er. Och wille wij, attj alluorligenn haffue goed indseende ther mett, saa att huilcke personer som bør epther wor ordinantzs och capitels statuther att residere huos domkiercken, att thett alldiellis wed magt hollis. Her wider att rette etther epther, och lader thett ingennlunde. Befallendis etther Gudh. Actum Kiøpnehaffnn thenn 20 Decembris aar etc. Mdlvij.

Kbhvns Univ. Hist. 1537—1621. IV, 90—1.

510.

1557. 20de December. Kgl. Befaling om Afholdelse af Bededage over alt Danmarks Rige den 7. 8. og 9. Februar 1558.

Ny kirkehist. Saml. III, 316—17. Tegn. o. a. Lande V, 310.

511.

1557. 23de December. Kong Christian III indskjærper Kapitlerne i Roskilde og Viborg, samt Klostrene Soer, Antvorskov, Esrom, Ringsted, Herredsvad, Helnekirke, S. Knuds Kloster i Odense og Vidskil, at de skulde holde saa mange Personer til Studium ved Universitetet, som det tidligere (se Nr. 72) var dem paalagt, og det

saadanne, som vare nødtørftige, og om hvilke der var godt Haab, at de kunde blive lærde Mænd og i Fremtiden tjene Religionen; endelig skulde det være saadanne, som ikke blot vilde studere en kortere Tid, men som vilde »fulddrive deres Studia«.

Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 91—2.

512.

1557. 23de December. En kongelig Ægteskabsdispensation.

Christian thend tredie (osv.). Wor sønnerlige gunst tilfornn. Viider, att thenne breffuissere Kistine Jyrgens haffuer beret fore oss, huorledes at hun er troloffuit met en karll, mett naffn Hans Anderssen, oc samme karll oc then hossbunde, hun tiilforn hagde, er slegt tiilhobe oc høre samen wdj tredie leed, oc beclager seg, att hindis sogneprest icke for thend orsage skyld will vie thennum samen, oc i icke heller ville thett wden wor tilladelsse tilsteede. Thij bede vij etther oc wille, att eptherthij at for^ne^ Kistines affgangne hosbunde oc thend karl, hun nu er troloffuet veed, icke høre nermere samen end vdj tredie byrd, atj thaa tiilsteede, att for^ne^ Hans Anderssen oc Kirstine bliffue viede samen. Befalindis etther Gud. Schreffuit paa vort slot Kiøpnehaffn torsdagen nest epther Sancti Thomes dag, Aar etc. Mdlvij. Vnder vort siignet.

Udskrift: Oss elsk^e^ hederlig oc høglerd Mand mester Jyrgen, Superintendent vdj Fyens stigt.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve, 239.

513.

1557. 27de December. Kong Christian III kalder Mester Lucas til Sognepræst i Herføigle i Sjæland. Kbhvn 3die Juledag 1558 (ɔ: 1557).

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 146. 159.

514.

1557. 27de December. Kong Christian III forlener Søren Olufsen med det Vicarie til Hellig Trefoldigheds Alter i Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke, som var ledigt ved Hr. Oluf Vinds Død. D. u. s.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 146. 160.

515.

1557 . . . . Kgl. Befaling til Albert Oxe om at lade Kapellet ved Vestenskov i Laaland, ved hvilket der blev drevet meget Afguderi, afbryde, og den derved værende Kilde tilstoppe.

Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 343. Ovenstaaende Befaling bør vistnok henføres til Aaret 1570.

516.

1558. 14de Januar. Kong Christian III »forordinerer, tiltror, befaler og Fuldmagt giver Mester Jørgen Mortensen at være Superintendent over alt Vendelbo Stift« (ordret overensstemmende med Nr. 367).

Ny kirkehist. Saml. VI, 97—8.

517.

1558. 21de Januar. Til Stiftslensmanden paa Aalborghus om Beskikkelse af en Superintendent i Vendelbo Stift.

Otthe Brade fick Breff om Mester Jørgenn ad indsette tiill Superintendent offuer all Wendelboe Stiigt.

Christian etc. Wor gunst tillfornn. Wiidt, att eptherdij Gudt allmegtigste haffuer kallett Mester Lauritz, som wor superintendentth wdj Wendelboestigt, tha haffue menige Clercheriet wdj for^ne^ stigtt oss tiill schreffuett

oc ther mett afferdigett thuende prestemendt, wdj huilchedt thieres schriffuellsse thee haffuer wduolldt enn aff thuende personer, thenn ene Mester Niels, sogene prest wdj wor kiøbstedt Landtzkrone, oc thenn andenn Mester Hans Albrettssenn, lessemester her wdj thenn høye schoelle wdj wor kiøbstedt Kiøpnehaffnn, tiill enn superintendent. Oc ther som wij icke saa thedt for gotth ahn, en aff samme personner att komme tiill szamme befallingh, wille thee indsettedt till oss, huilchenn person wij ther tiill forordinere wille, som theres skriffuelsze wiider ther om bemelder. Tha giiffue wij teg tiillkiende, att wij haffue om enn personn tiill for^ne Wendelboe stigtt ladett talett mett thee høglerde her wdj wniuersittethedt. Oc forfare, att Mester Johan Albritzenn icke kandt omberes fran thette wniuersitett, oc mester Niels wdj Landtzkronne icke kandt kalles fran thenn befalling, han ther haffuer, oc ther tiill mett skall thedt were enn tungferdig mandt. Oc for thesse Orsager skyldt er thesse personner ther tiill icke beuillget, meden wij haffue tiill samme superintendent Embede forordinerett Mester Jørgenn, som wor sogennprest tiill wor frue Kircke her wdj byenn. Oc forsee oss tiill, atth handt skall were nøttig tiill samme befalling oc skiicke seg boede wdj leffnet oc lerdom, som hanom bør at giøre. Thij bede wij teg oc wille, att thu mett thedt første forschriffuer paa enn beleylig stedt ther wdj Wendelboe stigtt Clerckeriet att møde oc giffuer thennom thenne leylighedt, ther tiill werett haffuer, att forstaae, oc for huad Orsags skylldt ther icke ere nogenn aff for^ne thuende personer wduaallde oc beuillgett tiill enn superintendent. Oc eptherdij thee haffue indsetth tiill wort goede behage om enn bequem personne tiill samme befallingh, tha haffue wij ther tiill-

troeth for^ne^ Mester Jørgenn; att the ther fore holle hannom for theris superinthendent. Oc mo thu oc ther hoesz giffue thennom tiill kiende, atth thee tuende prestemendt, som thee mett theres schriffuelsze hagde tiill oss afferdigett, drog her fran oc toge ingenn endelige afskeedt ther om aff oss, andet endt wij lode thennom forstaae, huadt person thee skulle haffue tiill enn superintendent. Her wid at rette teg epther, oc ladt thet ingenlunde. Schreffuett paa wortt slott Kiøpnehaffn, Hafnie 21. Januarij Aar Mdlviij.

Ny kirkehist. Saml. VI, 98—9.

518.

1558. 17de Februar. »Hospitalit wdi Lund fick Breff paa nogit Godts ther same stedz, som Kong. Matt. tiill Hospitalit wdlagde, for thet hospitals Godts vti Malmø liggendis, som Jørgen Mønter fick aff Kong. Matt.«.

Wii Christiann thend tredie etc. giiørre alle wiitherliigt, att eptherdij wii for nogen aar siiden forledenn haffue ladett vdlegge Jørgenn Mønnther nogre gaarde, ligenndes wttj wor Kiøbsted Lund, som rennther aarligen wedt j^c^xxv mrc., tha haffue wij ther emod lagt tiill for^ne^ hospitall thiisse epther^ne^ Gaarde, ligenndis vti for^ne^ Lund, som er først paa Brede gade en gaard, her Jens Michellsen sogne Prest tiill Lackelenge paa boer, och giiffuer aarligenn ix mark iordskiilldtt, en gaard paa samme gade ligenndis, som Mester Tige lod opbiigge oc Rasmus Gulsmed paa boer, och giffuer tiill Jordskiilld iij marck, item ett hørnehus liger østhenn for Torffgadenn, som Jacob Holste haffuer eyendoms breff paa oc Christiernn skomager vtj boer, oc giiffuer tiill Jordskild iij marck, och nu ligger tiill wor gaard wtj Lund och wthj for-

tiidenn haffuer liggit till Sanctj Peders Kiirke ther sammestedtz. Huilke forne Gaarde och goidtz mett theriis Rennthe och rette thilligelse, som the nu begrebenn oc forfunden er, her effther skall altiidt were och bliffue hoss forne hospital vtj Lund, och hospitals forstander ther samme steds, then som nu er eller her epther komindes worder, aarlligen paa hospitals vegne att wpberre samme Renntthe, epther som forschreffuit staar, oc thet sidenn foruende the fattige til beste. Cum Inhibitione solita. Datum Kiøbnehagen thennd xvij Februarij Aar etc. 1558.

Regia Maiestas manu propria.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 526.

519.

1558. 21de Februar. Kong Christian III bevilliger, at Lunde Domkirkes Vicariers Kalentegaard paa S. Nicolai Kirkegaard i Lund maa efter Hr. Jens Pedersens Død være Residens for Sognepresten til Domkirken smst.

H. Bergstrøm (præside S. Bring), De templis Lundensibus, p. 11—12. Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 529.

520.

1558. 20de Marts. Kong Christian tillader, at naar Hr. Rasmus, Kapellan ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, paa Grund af Alderdom og Svaghed ikke længere kunde »fuldgjøre« sit Embede, maatte han ligefuldt for Livstid beholde det (Vicarie-) Gods, som kaldes Apostolorum Gods, som han nu havde, og som Kapitlet i Kjøbenhavn i sin Tid havde forlenet ham med.

Nielsen, Kbhvns Dipl. II, 310. I min Univ.-Hist. I, 694 er Dateringen urigtig angivet som 20. Maj.

521.

1558. 3die April. En Ægteskabsdispensation udstedt af Kongen.

Mester Kielldt, superintendent wdi Wiiborig Stygtt, fiick Breff att giiffue thuende samen y Egtheskaff, szom her epther føllger.

Christiann etc. Wor gunst tiillfornn. Wiider, att thenne breffuissere Lasse Brunn haffuer berett for oss, huorledis att handt haffuer ladett bede om enn quinde, wedt naffuenn Anne Pedersdatter, att wille haffue tiill synn egthe høstrue, oc samme quinde mett hendes slegtt oc wenner thedt beiaett oc sambtygtt haffuer, oc y icke wille tiillstede, att thee mue komme szamenn wdj Egtheschaff, for att samme quindes hosbundt, som hun tiillforne hagde, skall were for^ne^ Las Bruns blodtzforuant wdj tredie ledt, oc thet skall were emodt wore Ordinantz, som handt siiger oc etther siellff ydermere berette kandt. Tha eptherthij thedt er begges theres willge, att thee mue komme samenn, oc slegtt oc wenner thedt haffuer sambtygtt, haffue wij thedt paa thenne tiidt beuillgett, bedendes etther oc wille, att y tiillstede thennom att mue bliiffue tiill samen giffuenn, dog att y her epther ingenn tiill lade att komme samen wdj Egtheskaff, som huer anden saa ner tiillhører, eller thet y andre maade kandt were emodt wor ordinantz, wdenn thet tiillforne giffues oss tiillkiende, oc wij thedt beuillge oc sambtycke. Her kunde y wiide etther epther etc. Datum Haffnie iij Aprilis anno 1558.

Tegnelser over alle Lande V, 357.

522.

1558. 20de April. Til Stifslensmanden i Ribe om at undersøge og træffe Foranstaltninger med Hensyn til forskjellige kirkelige Sager.

Erick Rudh fick Breff, saa liudendis:

Christian etc. Wor gunst tillforn. Viid, at oss elsk^e^ hederligh och høglerdh mandh Mester Hanns Thau-

senn, superintendent wdj Riber sticht, haffuer oss tillschreffuit om nogen erennde, som Religionen er anrørendis, som er først om Guldagger kierke, som oss elsk[e] Mester Hans Suaningh, Degenn wdj Riber Domkierke, haffuer mett wrang wnderuisningh forhuerffuet wnder segh. Sameledis att oss elsk[e] Otthe Clausenn, wor mannd och thienner, skall haffue indsett en sogneprest vdj hanns sognnekierke, emod superintendentens [raad] och wor Ordinantzis lydelse. Thesligeste skall oss elsk[e] Iffuer Lunge till Thirsbeck, wor mand och thienner, haffue nogen eyenndom bekommett frann Om[me] prestegaardh, thenn beste och mieste enngh, ther tilliger, epther som for[ne] Mester Hanns Tausenn wed ydermere ald leiglignedenn ther om teg att berette. Thij bede wij teg och wille, att thu mett thett allerførste granndgiffueligenn forfarer ald omstendighedh paa for[ne] sager, och siden lader steffnne same sager wdj rette, och lader ther om gaa saa møgett, som rett er, och ther som thett staar theg icke till att kunde fiørdre saa witt, att same sager enndeligenn kunde forhandlis till enn ennde, att thu tha strags tillschriffuer oss ald beskeedh, huorledis seg ther mett forlobenn er, att wij nogsom ther aff kunde wide oss ther epther att rette. Framdielis haffuer och for[ne] Mester Hanns Tausenn oss tillschreffuit, att wortt almindeligh hospitall ther wdj Ribe icke skall haffue bekomett thenn Helligands godtzs, epther som wij thett forordineritt haffue, thesligeste att Warde skolle er icke endnu ferdige giortt, sidenn then bleff affbrenntt, huilcket wij tillfornn haffue tillschreffuitt tuennde wore Lennsmendh, som paa thenn thid hagde Riberhuss, att the skulle lade wpbygge same skole. Thij bede wij teg och wille, att thu strags forfarer alld leiglighedenn om then Helligannds

godtz, och ther som thett icke alrede er komenn till wortt hospitall, att thu tha forskaffer thet saa, att thet mett ald synn renntte och rette tilligelse ther till kommenndis worder epther thenn ordning och skick, wij ther paa giortt haffue. Och wille wij och, att thu lader Warde skolle mett thet allerførste bliffue ferdige giortt, paa thett wij icke ydermere ther om bliffue befiørdrett. Her widh att rette teg epther. Datum Kiøpnehaffnn then 20 Aprilis Aar etc. Mdlviij.

Ny kirkehist. Saml. III, 324—5.

523.

1558. 25de Maj (Roskilde). Kong Christian III giver Mester Anders Lavritsen, Skolemester i Roskilde, Løfte paa det første Kannikedom, der blev ledigt i Roskilde Domkirke.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 170.

524.

1558. 10de Juni. Kong Christian III henlægger Kongetienden af Skaarup Sogn til Underholdning for Sognepresten ved Vor Frue Kirke i Svenborg. »Hvis Klokker, Tavler og andre Ornamenter, som Kirkeværgerne til forskr. Vor Frue Kirke have udført af Tved Kirke og til Svenborg efter vort Brevs Lydelse (se Nr. 411), maa og skal altid her efter blive til Kirkerne [1]) der sammesteds«.

Aktstykker, udg. af Fyns Stifts lit. Selsk. I, 121—2.

---

[1]) Vistnok Fejlskrift for: Kirken (ɔ: i Tved). Det var nemlig Meningen, at Tved Kirke skulde blive ved Magt (se Nr. 525).

525.

1558. 11te Juni. Om at Tved Kirke maatte blive ved Magt, og Sognet annekteres til Skaarup.

Wi Christian den Tredie (osv.) Giøre alle vitterligt, at efterdi vore Vndersaate, Bønder oc menige Sognemend vdi Tved sogn, hafve verit her hos os oc beret, at det var dennem megit besverligt, at deris Sognekircke skulle vere øde oc at søge til Kircke til vor Frue Kircke vdi vor Kiøbsted Svenborg: Tha hafve vi vndt oc tilladit, oc nu med thette vort obne bref vnde oc tillade, at for^ne^ Tvede Kircke maa her efter blifve ved magt oc vere Annexe til Skaarup Kircke oc vere vnder en Sogneprest. Oc paa det samme Kirckis Sogneprest, som nu er oc her efter kommendis vorder, saa meget dis bedre kand fange sin tilbørlig Vnderholdning, oc for^ne^ Tvede Kircke kand blifve bygget oc ved Mact holdet, hafve vi af vor synderlig Gunst oc Naade vndt oc tilladit, at vor oc Kronens part af Korntienden af for^ne^ Tved sogn altid her efter maa oc skal vere oc blifve Halfdelen till for^ne^ Sogneprestis Vnderholdning oc anden Halfparten til for^ne^ Tveds Sogne Kirckis Bygnings behoff. Bedendis oc bydendis vore Vndersaate, menige Sognemend i for^ne^ Tved Sogn, at i rette eder her efter at gifve oc til gode Rede fornøye for^ne^ vor oc Cronens part af Korntienden, halfparten til for^ne^ Tveds Kirchis bygnings behof, oc den anden halvepart til Sogneprestens Vnderholdning der sammesteds, eftersom forskrefvet staar, vnder vor Hyldest oc Naade. Gifvet paa vort Slot Nyborg den xj dag Junii, Aar Mdlviij. Vnder vort Signet.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283.

526.

1558. 28de Juni. Høreren i Kjerteminde Skole skal være Degn i Kjølstrup.

Wij Christian then tredie etc. Giøre alle wittherligt, att wij aff wor synderlige gunst oc naade, saa oc paa thett att scholen wdj wor kiøbstedt Kiertheminde saa møgett thess bedre kand wed magtt hollis, oc the børn oc peblinge, som samme scholle besøger, thess ydermere wdj goede lerdomme mue wptugtis, haffue wndt oc tilladett, oc nu mett thette wort obne breff wnde oc tillade, att locaten wdj for^ne^ Kiertheminde scholle, thend som nu er eller her effther kommendis worder, schall were degen till Kiølstrup sogen oc aff same sogen aarligen wpbere thend seduanlige degen renthe, som ther pleyer aff gange; dog saa att samme locatt skall were pligtig att giøre sognefolckedt wdj for^ne^ Kiølstrup sogen then tilbørlige thieneste inden kircken oc wden, som en sogene degen pligtig er. Cum inhibitione solita. Actum Otthonie xxviij Junij Ao. 1558.

Dominus Rex manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 232.

527.

1558. 29de Juni. Om at Bønderne i Fyn skulde beholde deres Tiendelam til S. Bartholomæi Dag.

Wi Christian den Tredie (osv.) Helser eder alle Bønder oc Almue, som ere Kirckewerje, eller oc efterkommendis vorder, til alle Landskircker ofver alle vore Lande Fyn, Langeland oc Taasing, evindeligen med Gud oc vor Naade. Vider, at vi nu hafve ladit vort obne bref vdgaa til Bønder oc menige Almue, som bygge oc

bo ofver forne vore Lande, at nar de hafve vdgifvet deris Tiende Lamb, at de daa strax anamme dennem igien oc lade dennem gaa hos deris Faar til S. Bartholomæi Apostels Dag. Thi bede Vi eder alle oc hver serdelis biude, at nar samme Tiende Lamb ere vdgifne, at i daa sette vort almindelige Hospitals vdi vor Kiøbsted Odense Mercke paa hvert Lamb, som forne Hospital tilkommer, oc siden antvorde Bønderne Lammene igien. Oc nar S. Bartholomæi Dag er forløben, at i daa annamme samme Lam af Bønderne oc forskicke dennem hid til vort almindelige Hospital. Forne Hospitals Forstandere skall giøre eder en Vilie for eders Vmag. Thi lader det ingenlunde. Gifvit paa vor Gaard vdi Odense den 29 Dag Junii, Aar 1558.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 233. I Karen Brahes Mnscr. Nr. 280 og 282 findes Afskrifter af et Kongebrev af samme Dag, der paa Datum nær er aldeles ligelydende med det overfor under Nr. 69 meddelte.

528.

1558. 2den Juli. Indskjærpelse af den kgl. Befaling om, at Beboerne af Skamby Sogn skulde yde deres Kongetiende til Sognepræsten for S. Albani Sogn i Odense.

Mester Hans Foess fiick Breff om Thiende, som her epther følger.

Wij Christiann thenn tredie etc. hellsse etther Bønder oc meninge sognemendt, som byge oc boe wdj Skambye soggenn her wdj wort landt Fyenn, euindeligenn mett Gudt oc wor naade. Wiider, att wij haffue wndt oc tiilladt, att oss ellske mester Hans Foess, Sogene prest tiill Sanctj Albani sogenn her wdj wor Kiøpstedt Otthensse, maa aarligenn wpbere wor oc kronens parth aff kornn thienden aff forne Skambye sogenn, oc then

haffue, nyde, bruge oc beholde tiill hans wnderholdings behoff epther wort breffs liudelsse, wij hannom ther paa giiffued haffuer. Oc forfare wij, huorledes att y siider oc fortrycker etther oc icke wille tiill gode rede wdgiiffue oc fornøge hanom samme thiende saa rettferdigenn, som etther burde; thij bede wij etther alle oc huer serdeles strengeligenn biude, att y rette etther epther aarligenn tiill goede rede att yde oc rettferdeligen att wdgiffue tiill forne mester Hans Foess forne wor oc kronens parth aff kornn thiendenn, szaa frembt y icke wille liide ther tiillbørlige straff for. Datum Otthensse 2 Julij 1558.

Tegnelser over alle Lande V, 388.

529.

1558. 20de Juli (Koldinghus). Kongen tillader Hr. Jørgen Lavritsen i dette Aar at oppebære Kongetienden af Uby Sogn i Vends Herred.

Tegnelser over alle Lande V, 395.

530.

1558. 26de Juli (Koldinghus). Kong Christian III giver Hr. Niels Smed, Sognepræst i Jelling, Brev paa en halv Gaards Ejendom, som kaldes Hallundsgaard, i Hvixel (Hvejsel) Sogn oc By, Nørvangs Hrd., »at maa til en hans jordegen Bondegaard der sammesteds liggendes bruge og beholde« for sin egen, sin Hustrus og sine Børns Levetid. Dog skal han yde den sædvanlige Afgift, Tynge og Tjeneste deraf til Koldinghus Slot.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 421.

531.

1558. 16de August (Hals). Kong Christian III gjør vitterligt, at efterdi Hr. Anders, Abbed i Vidskøl Kloster,

har berettet, hvorledes at denne Brevviserske, Karine Christiernsdatter, er hans Ægtehustru, og vi tilforn have undt Hr. Anders Livsbrev paa en af Vidskøl Klosters Gaarde, liggende i Lindholm i Kjærherred, som han nu selv har i Værge, saa tillades det, at hvis hans ovennævnte Hustru overlever ham, maa hun kvit og frit beholde samme Gaard i sin Livstid.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 422.

532.

1558. 30te August. Kong Christian III tillader Hr. Niels Morsing, Sognepræst i Boddum, og Hr. Augustinus, Sognepræst i Hurup i Thy, at de maatte for en Tid forlade deres Embeder for at »studere og lægge videre Vind paa sig udi boglige Kunster«. Dog skulde de imidlertid forsyne deres Embeder med gode og forstandige Kapellaner, som vare godkjendte af Superintendenten.

Ny kirkehist. Saml. II, 657—8.

533.

1558. 2den September. Bekræftelse paa den Bispen i Viborg anviste Bolig i Aalborg, til Brug naar han paa Embeds Vegne opholdt sig der.

Wij Christian thenn tredie (osv.) giøre alle witterligtt, att oss elskelige hederlig och høglerde mannd Mester Keldth Jwll, superintendent vdj Viborg stigtt, haffuer nu weritt her hoess oss och bewist mett oss elskelige Jachob Brockennhwsis, wor mannd, tienners och embitzmanndths paa wort slott Landtzkronne, obne beseglide papiers breff, liudendis, att for^ne^ Jachob Brockennhwss nogenn tijd sidenn effter wor befalinng haffuer wdlagt her wdj wor kiøbsted Aalborg for^ne^ Mester Kield Jwll thwo kammer mett skorstenn vdj thenn sønndre partt aff

thett østre hwsz vdj Helliggesthwsz fraa porthenn och vdj sønnder tiill enndenn aff for^ne hwss. Thesligiste haffuer for^ne Jachob Brockennhwss vdwist hannom en kielder tiill sitt øell nordenn fore portenn wnnder samme hwss, och ther tiill staalderomm till fire heste nordenn vptiill closterett vdenn for graffuenn mett rom offuer staaldenn att legge hanns høe vdj tiill samme hanns heste. Tha haffue wij aff wor synnderlig gunst och naade vndett och tilladett, och nu mett thette wortt obnne breff wnnder och tillade for^ne thwennde kammer vdj Helliggesthwss mett thenn kielder och staalderom, effther som for^ne Jachob Brockenhwss thett effther wor befalning vdwist haffwer, altid att skulle bliffue tiill enn waaninng och werelse for for^ne Mester Kield och hanns effterkommere superintendenter vdj Wiborg stigtt, och thee thett haffue, nyde, bruge och beholde tiill theris werelse, naar thee hyd kommendis worder att visitere och her haffue att bestille och vdrette paa theris embiths wegnne. Thij forbiude wij (osv.). Giffwitt vdj wor kiøbsted Aalborg thenn andenn dag Septembris aar etc. mdlviij. Wnnder wortth signnetth.

Christian.

Heise, Dipl. Viberg., S. 327.

534.

1558. 2den September. Om Udlæggelse af en Residens for Superintendenten i Viborg (se Nr. 468)

Wij Christiann thenn thredie (osv.) giøre alle witterligtt, at eptherdij osz ellskeligh oc høglerdt manndt Mester Kielldt Juell, superintendent wdj Wiiborg stigtt, haffuer inne hafft for osz etth obent besegledt pergementzs breff, wdgiffuett wdj Wiiborg Løffuerdagenn nest epther Fabiani et Sebastiani dagh wnder datum mdlviij, liuden-

dis, att nogenn aff capittel wdij Wiiborgh domekiercke epther wort breff oc befalling haffue wdlagdt hannom oc hans epterkommere, superintendenter tiill Wiiborgh stigt, en aff capittels gaarde och residentzer, som Mester Niels Friis wdj boede, liggendis østenn wedt domkiercke kiere gaardt nest søndenn op tiill then gaardt, Mester Jens Michellssenn affdøde, mett thenn abbilldgaardt, som ther tiill ligger, liggendis westenn offuen Borgeuoldt nest sønnden Mester Jørgen Jenssens gaardt, thisliigeste mett thenn kollgaardt, liggendis nordenn op tiill Graabrøder muer, oc for^ne^ Mester Niels Friis siist wdj were hagde, huilcken gaardt alletiidt skall bliffue tiill superintendentens residentze, som her epther kommendis worder, epther som samme breff ydermere ther om wduiser oc inndholder. Thij haffue wij aff wor synnderliig gunst oc naade fulldbyrdt, sambtygtt oc stadfest, oc nu mett thette wort obenne breff fuldbyrde, samtycke oc stadfeste for^ne^ breff wedt synn fullde magtt att bliffue wedt alle syn ordt, puncter oc article, som thedt wdj alle maade wduiser oc inneholder, szaa at for^ne^ Mester Kielldt oc hans eptherkommer superintendenter wdj Wiiborg stigt alle tiidt skulle nyde szamme gaardt tiill enn superintendentz residentze, som for^ne^ staar. Forbiudendis (osv.). Giiffued wdj wor kiøbstedt Aalborg then 2 dag Septembris aar etc. mdlviij. Christian.

Heise, Dipl. Viberg., S. 326.

535.

1558. 2den September. »Kong. mtts bræff, att Hiortels kircke, som waar forordinerett att skulle affbrydis och ødeleggis, skall wed magtt bliffwe«

Wij Christian then tredie etc. giøre alle witterligtt, att effterthij meninge sognemend vdj Hiortels sogen haffue

verett her hos os och berettet, hworledes att for^ne Hiortels Kircke nogen tijd siden foreleden er forordinerett att skulle affbrydes och ødeleggis, och bliffue en annex tiill Lerup och Kulderup sogen, och for^ne Hiortels sognemend mene thennom sielleff att kunde wnderholde en sognepræst tiill for^ne Hiortels Kircke, tha haffue wij aff wor synderlig gunnst och naade wntt och tilladett, och nu mett thette wort obne breff wnde och tillade, att for^ne Hiortels Kircke her effther som tilforne maa och skal bliffue wed magtt, dog saa att for^ne Hiortels sognemend skall aarligen tiill gode rede yde och giffwe theris sogneprest, then som nu er eller her effther kommendes worder, thwo lester hamblett korn, tiende rettferdeligenn aff altt theris qwæg, och huad qwegtiende ther bliffuer offuer ett aar, thett were seg lamb, føel, kalffue och andett, som sedwanligtt er alt thiende aff, skall thet optegnis tiill ett andett aar, att thett kommer tiill thiende, och inthett løsis fore pendinge. Thesligeste skulle och for^ne sognemend effther wor ordinanzs hwer effther sinn effne offre mett alle andre smaa beder effther gambel sedvane. Sammeledes skulle the bygge theris sognepræst ett bequem hws hoes præste gaarden, som hand kand haffue siitt werelse vdj, och naar then gamble præst, som nu boer vdj then rette præste gaard, er død och affgangen, tha skall theris sogneprest nyde och beholde samme hwss tiill prestegaarden, och naar for^ne Hiortels sognemend icke vphaalde theris sogneprest mett slig renthe, som fors^tt staar, tha skulle thee vmmbere theris sognne kircke och then att ødeleggis, och the att søge tiill Leruppe och Kulderup sogenn. Tiill ydermere wiendisbyrd haffue wij ladett henge wortt indtsegell neden

fore thette wortt obne breff. Actum Aalborg then anden dag Septembris, aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 424.

536.

1558. 2den September. »Kong. mtts bræff, att Helmsogen skall bliffue wed magtt och tiill en Capellans vnderholding vdi forne Helmsogen-kircke skall aarligen vppeberis en halff læst korn aff kronens partt aff tienden vdj forne Helmsogen«.

Wij Christian then tredie etc. giøre alle wittherligtt, att effterthij att meninge sognemend vdj Helmsogen haffve werett fore oss och haardeligenn becklagett thennom vdj thett, att theris sogne kircke skulle ødeleggis, och begierer, att then motthe bliffue wedth magdt, tha paa thett samme kircke maa her effther bliffue en sogne kircke som tiil forn, och sognepresten tiill Hellewad och Halling saa møgett thes bedre kand holde Helmsognemend en Capellan fore, som skall giøre tienneste vdj forne Helmkircke, som en rett sogneprest bør att giøre, haffwe wij aff wor synderlig gunst och naade wntt och tilladett, och nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att then sogneprest, som nu er eller her effther kommendes worder tiill Hellewad och Hallinng kircker, maa tiill samme Capellans wnderholding aarligen vppebere, nyde och beholde en halff læst korn aff wor och kronenns partt aff tiendenn aff Helmsogen; dog skall sognemendene tiill Helmsogen ther forudenn aarligen giffue sogne presten tiill Hellewad och Halling kircke theris rette sogneprestes renthe, som the hannom effther wor Ordinantzis liudelse mett retthe pligtuge ere, och ther som forne Helmsognemend icke ville vdgiffue theris rette sogne prestis renthe, bode mett tiende och anden deell

effther wor Ordinantzis liudelse, och ther merckelig brøst paa findes, thaa skall Helmkircke ødeleggis, och sognemendene att søge tiill Hellewadtzs kircke, som thett nu forordinerett waar. Thij forebiude wij (osv). Actum Aalborg then anden dag Septembris aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande, Nr. 6, Fol. 424.

537.

1558. 4de September (Aalborg). Kong Christian forlener Mester Anders Lavritsen, Skolemester i Roskilde, paa Livstid med det Kannikedømme i Roskilde, der var ledigt ved Kanniken Hr. Jens Jørgensens Død.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 174—5.

538.

1558. 5te September. »Her Chrestiern Mørk, sognepræst till Hammer sogen, fick Kong. mtts bræff, liudendis som her efterfølgier«.

Wij Christian then tredie etc. giøre alle wittherligtt, att wij aff wor synderlig gunst och naade haffue wnt och tilladett, och nu mett thette wortt obnne breff wnnde och tillade, att ther som oss elske Her Chrestiern Mørck, sogneprest tiill Hammersogenn, hans høstrue mett naffnn Karrine Turisdotther, som hand nu haffuer, hans død offuerleffuendis worder, tha maa och skall hun haffue, nyde, bruge och beholde Astrup prestegaard mett all synn rennthe och retthe tilliggelse hindis liffs tijd, och saa lenge hun leffuer, dog saa att naar hun samme gaard skall besidde, tha skall hun haffue thett vdj then bondes minde, som paa samme gaard boendis er, att hand then welwilligen will rømme, och sidenn then altijd holde wed god heffd och magtt, och tiill gode rede giøre

och giffue tiill Hammer sogneprest hwes landgilde och andenn deell, som aff samme gaard mett retthe bør att wdgiffuis. Cum inhibitione solita. Actum Aalborg then v dag Septembris aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol, 426.

539.

1558. 6te September. »Rackebye sognnemend finge Kong. mtt. bræff paa en tiende till en Cappellans wnderholdinng aarligen att mue vppebere«.

Wij Christian then tredie etc. giøre alle wittherligtt, att effterthij Rackebye sognemend haffue werett fore os och berætt, att theris Kircke er forordinerett att skulle ødeleggis, och becklage thennom, att thett er thennom møgett beswerligtt att besøge nogen anden Kircke och then holde fore theris sognekircke, thaa paathett for^ne^ Rackebyekircke kand wed magtt bliffue, sammeledis att ther kand hwer Søndag holdis Gudtzs tienneste och predicken vdj Teffring Kircke, Oderup Kircke oc for^ne^ Rackebye Kircke, som ere wnder en sogneprest, thes tilbehoff att holde en Capellan mett, som mett sogne presten kand forestaae samme sognemend mett predicken och anden Gudtzs tienneste, haffue wij aff wor synderlig gunst och naade wndt och tilladett, och nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att then sogneprest, som nu er tiill for^ne^ three Kircker eller och her effther kommendis worder, maa aarligenn vppebere wor och kronens partt aff tienden aff for^ne^ Rackebye sogen, och then altijd her effther nyde, bruge och beholde tiill att wnderholde en Capellan mett, och skall Capellanen besidde och haffue sin werelse vdj for^ne^ Rackebye preste gaard, som nu en bonde vdiboer, dog saa att for^ne^ sogne-

præst tiill for^ne three sogne altijd skall holde en god Capellan och forskaffitt, att ther holdis predicken och Gudtzs tienneste vdj for^ne thre sognekircker paa alle Sønndager och paa thee hellige dage, som bør att holdis tienneste paa effther wor Ordinantzes liudelse. Thij forebiude wij etc. Actum Aalborghus then vj dag Septembris, aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 427.

540.

1558. 6te September (Aalborghus). Kong Christian III tillader, at Em Kirke (i Vendelbo St.), der var bestemt til Nedbrydelse, efter Beboernes Begjæring maatte blive ved Magt; og for at der hver Søndag kunde blive Prædiken i Vraa, Sersløf (Seritslev) og Em Kirker, skulde der ansættes en Kapellan, til hvis Underholdning Kongetienden af Em Sogn henlagdes.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 428. Brevet er mutandis mutatis ligelydende med Nr. 539.

541.

1558. 7de September. Kong Christian III henlægger Kongetienden af Albæk Sogn til Underholdning for Skolemesteren i Sæby.

Hofman, Fundationer IV, 83.

542.

1558. 12te September. »Skolemesterenn wdj Mariagger by och hanns eptherkomere skolemestere ther samesteds finge Breff paa nogen rente, som eptherfølliger«.

Wij Christiann thenn tredie etc. giøre alle witterligt, att paa thett att ther thesbedre kunde hollis enn skolle

wdj Mariagger bye och hollis enn skolemester ther huos, som kunde wptugte wnge personer wdj gode bogelige konster, lerdom och gode seder, som kunde i fremtidenn thienne Religionenn, och same skolemester kunde for syn thieniste och wmagh haffue en tilbørlig wnderhollingh, thaa haffue wij aff wor synderlige gunst och naade wndt och tilladett, oc nu mett thette wortt opne breff wnde oc tillade, att skolemesteren wdj Mariagger, then som nu er eller her epther komendis worder, alletid her epther maa aarligen fange en lest hartt korn wdi rug och biugh till syn wnderhollingh, huilcken lest korn hand skall mue aname och wpebere aff wor och kronens partt aff tienden aff Gaasum sogenn, och huilcke aar same tiende icke kand beløbe segh j lest hartt korn, thaa skall for^ne skollemester wdj Mariagger, then som nu er eller her epther komendis worder, mue fange aff wor och kronens partt aff tienden aff Hem och Sem sogner saa møgett rentt kornn, som fattis wdj Gaasum sogen tiende, att hand icke fanger ther aff j helt lest kornn. Cum inhibitione solita. Datum Drottningborg then 12 Septembris, Aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 430.

543.

1558. 13de September (Dronningborg). Kong Christian III tillader Mester Niels, Sognepræst paa Dronningborg Slot, at oppebære Gassum Kongetiende uden Afgift, saa længe til der anderledes tilsiges.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 434. Det synes at have været forglemt, at der faa Dage tidligere var disponeret over samme Kongetiende paa anden Maade (se Nr. 542).

544.

1558. 29de September. Kong Christian III tillægger Hospitalet i Aarhus Erstatning af Aarhusgaards Lens Indkomster for den Afgang, det havde lidt ved Afgivelsen af noget Gods til Hospitalet i Randers. Koldinghus, S. Michels Dag.

Hofman, Fundationer II, 109—10. Dette Brev bør sikkert udgaa (se Nr. 558). S. Michels Dag er vistnok Fejllæsning for S. Nicolai Dag.

545.

1558. 2den Oktober (Em Kloster). Kong Christian III tillader, at Mester Oluf, Sognepræst til Aarhus Domkirke, maa opbære Kongetienden af Malling Sogn uden Afgift, saa længe til der anderledes tilsiges.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 441.

546.

1558. 2den Oktober. Omordning af forskjellige Sogneforhold i Aarhus Stift; Jernet Kirke skal nedbrydes.

Wij Christian then tredie etc. giøre alle witterligt, att epthertij Hamell, Jernit och Woldby sogne her till haffuer weritt wnder en prest, och presten icke haffuer kund giøre huer søndagh thenn tilbørlig thieniste till alle tre sogne, som thett seg burde, saa och epthertij for^ne^ Jernit sogne kierke er møgett byggefallen, och er ett ringe sogenn och ligger icke wden vj gaarde och ett boell ther till, thaa haffue wij thett saa forordineritt, att for^ne^ Jernitt kierke skall affbrydis, och sognnefolckitt her epther att søge till Hamellkierke, och thenn holle for thieris rette sognnekierke, och hues ornamenther, klocker, kalck, steen, thømmer och andenn diell, som findis huos for^ne^ Jernitt kierke, skall kome till for^ne^ Ham-

mell kierke, och alt foruenndis kierken till beste. Skall och ald then rente, som ligger till Jernett kierke, her epther were och bliffue till for^ne Hammell kierke. Sameledis skall Giøduad sogenn och Balle sogenn her epther alletid were och bliffue tillsamenn wnder en prest, och paa thett att sognepresten till same sogne saa møgett thes bedre kand bekome syn wnderholling, haffue wij aff wor synderlige gunst och naade wndt och tilladett, och nu mett thette wortt opne breff wnde och tillade, att for^ne sogneprest till for^ne tuende sogne maa oc skall haffue, nyde, brugge och beholle Giøduad prestegaardh till syn woningh och boleg, och att mue wpebere landgillett aff for^ne Balle prestegaardh, huilcke for^ne tuennde prestegaarde, som nu ligger till wortt slott Silckeborgh. Dog skall alldh herligheden aff same tuennde gaarde, lige som aff andre prestegaarde, bliffue till for^ne Silckeborgh, och wor Embitzmand ther samesteds thett paa wore wegne att wpebere. Skall och Serup sogen och Lemming sogen her epther bliffue tillhobe wnder en prest. Thesligeste skall en prest haffue Seiling sogen och Synding sogen, och skall for^ne prest till same tuende sogne aarligen mue wpebere wor och kronens partt aff tienden aff Synding sogen, och theedtt haffue, nyde, brugge och beholle till hans wnderholldingh. Och epthertij att Sognepresten wdj Allmindh haffuer ladett beclage for oss, att hand haffuer saa ringe eng till hans prestegaardh, att handh seg ther mett icke kand behielpe, tha haffue wij wndt och tilladett, och nu mett thette wortt opne Breff wnde och tillade, att then jord och tyennden, som ligger till Hørup kierke, kallis Odum marck, skall her epther ligge och were till prestegaarden wdj Allmindh, och sognepresten ther samesteds, then som nu er och her

epther komendis worder, same tyenden att haffue, nyde, brugge och beholle, dog saa att the aarligenn till gode rede skulle giffue till Hørup kierke then seduonlig landgille och skyldh, som aff for^ne^ Odum marck pleier att gannge. Thill witnisbyrd etc. Datum Emcloster then 2 Octobris, Aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 441—2.

547.

1558. 3die Oktober. Kong Christian III befaler Superintendenterne i Nørrejylland i Forening med Lensmændene at undersøge Hospitalernes og Skolernes Tilstand i deres respective Stifter, og at gjøre Forslag til, hvorledes de, som ikke havde tilstrækkelige Midler til deres Bestaaen, kunde blive hjulpne.

Ny kirkehist. Saml. III, 326—8.

548.

1558. 11te Oktober (Kolding). Kong Christian III gjør vitterligt, at da denne Brevviser, Hr. Jeb Povlsen, er Succentor i Viborg Domkirke, og et Vicarie til S. Karine Alter i Viborg Domkirke nu er ledigt efter Hr. Jens Nielsens Død, saa tillades det Hr. Jeb Povlsen at beholde dette Vicarie, som siden altid skall blive til dens Underholdning, som er Succentor ved Domkirken.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 444.

549.

1558. 12te Oktober (Koldinghus). Kongen giver Hr. Niels Lavritsen, Sognepræst i Magleby (ved Skjelskør), Brev paa Kronens Partt af Tienden af Flakkebjerg By for hans Livstid.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 176.

550.

1558. 28de Oktober. Om Karup Præstegaard og om Ungstrup Kirkes Lukning.

Erich Rossenskrandtz tiill Sylckeborg fiick breff om Karupe prestegaardt, som her epther følger.

Vor gunst tiilforn. Wiidt, att wij ere kommenn wdj forfaring, huorledes att aff gamell tiidt haffuer ther ligget Agger oc Engh tiill Karup gaardt, oc ther haffuer boedt en fornemme mandt wdj, som kunde formaa att holde gieste oc gangende. Nu skall eyendommene were lagdt ther fran oc tiill thee smo bolige ther vdj byenn, szaa att huerckenn gaardenn eller samme smo bolige kunde formaa att hollde nogen gesterij eller herberge tiill thendt weyfarende mandt, som then wey reisendes worder. Thij bede wij teg oc wille, att thu lader forskaffedt, saa att all thendt iordt, som haffuer aff arildtz tiidt liggedt tiill Karupe gaardt, bliffuer ther egen tiill lagdt, oc att thee smo bollige ther y byen bliffuer her epther, som thee aff gammell tiidt weredt haffuer. Thesliigeste haffuer wij beuillgedt, att Wngestrup kiercke her epther skall tiilluckis [1]), oc sogene folckidt att besøge Thuorning kiercke for theres rette sogene kiercke. Oc skall sogene prestenn till Karupsogenn her epther giøre thieneste tiill Karup kiercke oc Thuorning, huor epther thu kandt wiide teg epther att retthe. Szameledis bede wij teg oc wille, att thu wnderuiser thendt mandt, som vdj Karupe gaardt boer, att handt hollder gode stalderum oc andenn goedt bequemelighed, szaa att mandt ther kandt haffue goedt herberg oc bekomme madt oc øll, høe oc haffer

[1]) Om Ungstrup Kirke se Ny kirkehist. Saml. V, 490. Den Aarsag, som i Hofmans Fundat. III, 21 angives til denne Kirkes Ødelæggelse, holder altsaa ikke Stik.

for etth skieligt werdt. Datum Koldinghus thendt xxviij dag Octobris Aar etc. Mdlviij.

Tegnelser over alle Lande V, 422.

551.

1558. 1ste November. Kong Christian III henlægger og fastsætter visse aarlige Indkomster for Superintendenten i Vendelbo Stift, nemlig, foruden Residensen i Aalborg, Sundby Præstegaard, der dog af Superintendenten skal forsynes med en Kapellan, Kronens Part af Korn- og Kvægtienden af Hvetbo Herred, samt Kronens Part af Korntienden af sex Sogne i Kjær Herred, og endelig Gjæsteriet af alle Sognepræster i tolv Herreder i Stiftet.

Kirkehist. Saml. 3. R. III, 417—18.

552.

1558. 16de November. Kong Christian III befaler Superintendenterne i Nørrejylland, at dersom de med Lensmændene, i Henhold til tidligere kgl. Befaling (se Nr. 547), havde forfaret, at der nogensteds i deres Stifter gjordes nogen Forandring behov med Underholdning eller andet til Hospitaler og Skoler, skulde de indfinde sig hos Kongen paa Koldinghus førstkommende S. Andreæ Dag, og da give ham Lejligheden tilkjende, at han kunde vide at rette sig derefter.

Ny kirkehist. Saml. III, 330—1. Heise, Dipl. Viberg., S. 329.

553.

1558. 17de November. Fastsættelse af Embedsindtægter for Superintendenten i Fyns Stift.

Wij Christian then tredie (osv.) Giøre alle witterligt, att effter som wij tilforn haffue forordinerett vdi wor

then geistlige Ordinantze, som wij haffue ladet vdgaae, hure møget hwer Superintendent her vdj riget skal haffue tiil syn wnderholding aarligen paa sitt Embitzs wegne, och same wnderholding thennom hwert aar skulle fornøgis aff wore Lensmend: Tha paa thet att samme Superintendentzs wnderholding maa were thennom thess vissere, och thee icke skulle samme theris wnderholding hwert aar vpkreffue aff Lensmendene, haffue wij ladet vdlegge thennom theris wnderholding, och then forbedrit vdj Jordegodtzs, tiender och anden wisse rente, som her effterfølgier. Och skal then Superintendent vdj Fyenstigt och hans effterkommere haffue then gaard tiil en Superintendentzs Residentze vdj wor Kiøbsted Othennse, som han selff vdiboer, och ther tiil met tiil hans wnderholding thesse effterschreffne wore och kronens gaarde och godtzs, och aff thennom vppebere hwes aarlige landgilde, giesterij, sagefald, gaardfestning, ægt, arbeid och al anden renthe och rettighed, wist och vwist, som ther affganger, som er først three gaarde vdj Allesze: then første, Niels Jespersen paaboer, skylder j ørte biug, j ørte rug, x ß sommerskatt, x ß winterskat, foernød och vj læs weed; then anden, Peder Jensen paaboer, skylder ij pund biug, j marc erffuitzpendinge, foernød, vj læs wed; then tredie, Rasmus Simensen paaboer, skylder lige saa møget. Wdj Snedstrop three gaarde; then første, Deinss Matzen paaboer, skylder v ørter biug, i lamb, i gaas, iiij høns, vj les weed; then anden, Hanns Borre paaboer, skylder j pund biug, j pund rug, ij giæs, iiij høns och vj læss wedth; then tredie, som mester Jørgen nu sellef vdj were haffuer, skylder vij ørter korn met andre bede. Skal han och haffue aarligen engefang paa Seermarck tiil lx læss høe, och aggerland tiil xx tønner haffre,

frij vden al gierdtzle. Och skulle thesse efterscne wore och kronens Jordegne bønder, som er Jørgenn Hansenn vdtj Allesse och Rasmus Knudsenn ther sammestedts, hwer thennom och theris effterkommere, som boer paa samme gaarde, aarligen yde hannom och hans effterkommere xxx læs weed, som er theris seduanlig skattewed, som thee tilforn pleigde att yde tiil Nesbyehoffuit. Sammeledis skulle thesse efterscne wore och kronens tiennere och theris efftherkommere, som paa samme godts boendis ere, aarligen tiil gode rede yde fornе Superintendent och hans effterkommere, Superintendenter vdj Fyensstigt, then efterscne kornlandgilde, smør renthe och lamb, som er: (Nu anføres 132 Gaarde med Tilføjelse af Besiddernes Navne, spredte i o. 60 Byer i Fyn. Summen af disse Gaardes Landgilde var 148½ Td. Malt; 56¼ Td. Rug; 119¾ Td. Havre; 40 Lam og 1 Td. Smør). Och hwes fornе gods, som forscrtt staar, ydermere renter, Herlighed och alt andet, bode vist och vwist, skal bliffue hos Os och kronen, och wore lensmend thet paa wore wegne att vppebere. Thesligeste skal och fornе Superintendent och hans effterkommere, Superintendenter vdi Fyen stigt, aarlig mue vppebere vdi negen wor och kronens part af korntienden af thesse efterscrne sogne vdi Wendtzherrit, som er Brenderup sogen, Owbye sogen, Inndtzløff sogenn, Roersløff sogen, Rørup sogen, Fielsted sogen, Gielsted sogen, Harndrop sogen, Balsløff sogen, Wbye sogen, och vdi Otthenseherrit af Bryllesogen, och maa och skal fornе Superintendent och hans effterkommere Superintendenter sellef raade fore samme tiende, enten thennom sellef at bruge eller och leye thennom bort paa affgifft. Tiil ydermere wiendisbyrd, att thette saa fast

och vbrødeligen holdes skal, haffue vij ladet henge wort Indsegel neden fore thette wort obne breff. Giffuit paa wort slot Koldinghuss, Torsdagen nest effter Sanctj Martinj dag, Aar etc. Mdlviij.

Christian.

Orig. paa Pergament med Levning af Seglet i Fyns Bispearkiv. Aftrykket i Christian III's Hist., Suppl, S. 237—41, er ikke sønderlig korrekt.

554.

1558. 19de November. Om Opførelse af S. Knuds Kirketaarn i Odense.

Prier wdj Sancti Knudtzs closter wdj Otthense fick breff, liudendis som her effterfølger.

Christiann etc. Vor gunst tillfornn. Viider, att som wij tillforne haffue befallit ether att skulle lade wpbygge sancti Knuds kierketorn till att henge stormclockenn och andre kierkens clocker wdj, och same thorn icke endnu er fuldkomenn: Thi bede wij ether och wille, attj mett thett første, mugligt er, lader samme taarnn ferdige giøre, och saa sterkt, att thett, forwden andre clocker, kand taale att henge same Stormclocke wdj. Wij haffue wndt och tilladett, attj till same thaarns wpbyggelses behoff mue affbryde sancti Albans thorn, och ther till bruge hues stienn och anden diell ther findis; och hues aff same thorn offuerbliffuer och icke kand brugges till sancti Knuds thornn, haffue wij wnt och giffuett oss elske Borgemester och Raadmendt wdj wor Kiøbstedt Othense till Byens bygnings behoff. Her wider etc. Datum Kolling thenn 19 Novembris, Aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Engelstoft, Odense Bys Hist., 2. Udg., S. 522—3.

555.

1558. 4de December. Tiendeforening mellem Møgeltønder Sognemænd og deres Præst.

Wii Christian then tredie etc. Giøre alle witterligtt, att oss elskelige Her Lauritzs Boesen, Sogneprest till Møgelltønnder Sogen, vaar skicket for oss paa then ene, och Hans Gremmesen och Peder Hansen, menige Møgeltønders Sognemendtzs Fuldmegtige, paa then anden side, om trette, som thennom emellom vaar om thiende, och berette forskreffne Her Lauritzs, att hans Sognemend hagde inddigett ett nytt Land till Møgeltønder Sogen, huor aff the icke ville tiende, sammeledis icke helder tiender rettferdeligen aff Queg och andett, som thennom burde. Ther till suoret forskreffne Hans Gremmesen och Peder Hansen, och berette paa menige Møgelltønders Sognemendtz wegne, att aff thett nye Land, som war inddigett, gaff thee aff huer Koe till tiende om aarett 2 Mark smør, och tiender ellers aff korn och queg, som thee waar pligtige; mett flere Ord och talle, som thenom therom emellom løb. Tha effter begge parternes beuilging och sambtycke bleffue thee endeligen udj saa maade om samme tiende forenthe och till mindelighed fordragne, att effter thii ther er bode Giestland och Mersland udj forskreffne Møgeltønder Sogen, thaa skulle Møgeltønders Sognemend vere pligtig att tiende aff Giestlandett udj Negen till theris Sogneprest, som thennom bør at giøre, och the hertill giort haffuer, och aff Merslandett, som er ny inddigett, skulle huer mand for huer Koe, thee haffue, giffue till tiende tho Marck gott smør. Sammeledis skulle the och tiende rettferdeligen aff Queg, som her till skeet er. Och ther mett bleff thett thennom en klar afftallen sag emellom om all then threttе och uenighed,

som begge parterne emellom vaar om forskreffne tiende udj alle maade. Actum Anno, loco et die ut supra.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Christian den Tredies Historie, Suppl., S. 169—70.

556.

1558. 6te December. Om Underholdning for Præsterne, Hørerne og 12 Skoledegne i Aarhus.

Wi Christian den tredie (osv.) Giøre alle witterligt, at epterdi wi forfare, att aff gammel tid haffuer weritt forordineritt thre Canickdomme wdi Aars Domkircke till thre Sognepræsters Vnderholdning der sammestedz, som er Sacristi Præbende, S. Olai Præbende och Wor Frue Præbende, och er dermed forwandlet, saa samme Præbender ere andre Personer medt forlente, som icke sognepræster ere: Daa paa thet att Gud allermegtigste kand schee ære och louff, och Religionen till beste, att slig Kirckens Rente maa komme til sin rette brug och til de personer, som den aff gammel tid funderit oc stictet er, haffue wi beuilgit och sambtøckt, att naar de personer døde och affgangne ere, som nu ere forlente medt for^ne^ 3 Præbender, schall altid her epter till æuigh tid aldelis saa holdes medt for^ne^ 3 Aarhuus Domkirckes Præbender, att thend sogneprest, som er till S. Clementis Kircke, schal haffue Sacristi Præbende med sin Residentze, de tuende Capellaner till for^ne^ S. Clementis Kircke schulle haffue S. Olai Præbende, och Sognepræsten till wor Frue Kircke schall haffue Wor Frue Præbende. Och alligewell schulle wore vndersatte, meenige borgere vdj Aarhuus, giffue deris Sognepræster oc Capellaner thiende, offer oc anden præsterente, som de her till giort haffue. Huilche for^ne^ 3 Præbender oc Residentzer medt bønder,

thienere och all sin rente oc rette tilliggelse for^ne Sognepræster oc Capellaner, the som nu ere eller her epter kommendis vorder, schulle haffue, nyde, bruge och beholde, dog saa att de schulle beholde deris Canicke Residentzer, som dertill liggendis ere, wed heffd oc magt, och giøre slig thynge oc thieniste, inden Kircken och vden, som andre Canicker der sammestedz, och were wor Ordinantz, som wi om Religionen haffue ladet vdgaa, oc Capitells statuter alldelis vndergiffuen. Sammeledis efterthij att ther er ingen renthe tillagd till Locaternis vphold vdj Aarhuss skole, tha paa thett for^ne Locater, the som nu ere eller her effther kommendes worder, kunde saa møgett thess bedre fange theris vnderholding och flitteligen tage ware paa theris Embede, att vptugte vnge personer Religionen til beste wdi bogelige konster och gode seder, haffwe wij forordinerett och tilskickett, och nu mett thette wortt obne breff forordinere och tilskicke, atth naar then person døer och affgaaer, som er forlent mett Biscop Boes alteres vicarie vdj Aarhuss domkircke, tha skall samme vicarie mett residentze och all syn renthe och retthe tilliggelse, ingtett wndertagett vdj noger maade, altijd ther effther were och bliffue till Locaternis vnderholding vdi Aarhuss schole; och Aarhus Capittels Procurator skall samme Vicaries renthe forestaae oc vppebere, och then siden aarligen skiffte emellom for^ne Locater, och skall ther aarligen giøre rede och regenskab fore vdj Superintendentens och Capittels offuerwerelse, huorledis hand samme renthe vddelt och skiifft haffuer, paa thett mand ther aff kand see, att samme Vicaries renthe och indkomme forwendis Locaterne till beste och ingthet andet. Ville wij och Religionen till beste lade alletijd her effther holde xij degne

aff skolen till kaast och wnderholling paa wor gaard vdj Aarhuss, och skall skolemesteren tilneffne the personer, som ther kost skall haffue, dog att hand forordinerer the personer ther till, som wedtørfftige ere, och er hoff till, att the legge saa wind paa thennom, att the kunde wdi fremtiden tienne Religionen. Och skall Superintendenten och Capittel haffue flittig tilsiun mett, saa att scholemesteren icke tager andre personer ther till, end som forschreffuet staar. Findis och skolemesterens brøst her vdinden, tha skall hand ther for lide tilbørlig straff. Bedendis oc biudendis alle wore Fogder oc Embedzmend, att de haffue flittig thillsiun, at dette saa vdj alle maade ved Magt holdis, som forskreffuit staar, som y wille ansuare for Gud allermegtigste, oc were bekiendt for oss oc wore effterkommere, Konninger vdj Danmarck. Till ydermere windisbyrd och bedre forwaring, att dette saa vbrødeligen holdis skall, haffue wi ladet henge vor Secret neden for dette vort obne breff. Giffuitt paa vort Slott Kollinghus, Sancti Nicolai Episcopi dag, aar effter Gudz byurd Mdl. paa det ottende.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 455—6. Ny kgl. Saml. 754. Fol. Jvfr. Nannestad, Hilaria Aarh. p. 77—81.

557.

1558. 6te December. Bestemmelse om den Løn, Superintendenten i Aarhus Stift skulde have.

Wii Christian then tredie (osv. Samme Indledning som Nr. 553). Och skall then Superintendent udi Aarhusz Stigtt och hans Effterkommere, Superintendenter ther sammestedts, haffue then Gaard till en Superintendentz Residentz udi wor Kiøbsted Aarhusz paa Sancti Clemendtzs Kirckegaard liggendis, som Mesther Lauridtz

Bertelsen, Superintendent udj forskreffne Aarhusz Stigtt, nu selleff udi boer, mett then Staalgaard och Kolgaard, som Capitell udj Aarhusz tillforn haffuer udlagt till Superintendentz Residentzs; en Gaard udi Ningherrit, kaldis Haselagger, skylder 16 Ørttug Korn, 1 Tønne Smør, mett anden bede, som Superintendenten och hans Effterkommere skulle nyde till en Afflsgaard; ther nest thuo Gaarde udi Ningherrit, then ene udj Poel, Lauritdtz Clausen iboer, skylder 1 Pund Rug, 1 Pund Biug, 1 Pund Haffre, 2 ß Grott, Giesterii, Brende Suin; then anden udj lille Fulen, som Lauridtz Jensen udiboer, skylder 1 Pund Rug, 1 Pund Biug, 1 Pund Haffre, Giesterie, Brendesuin; ther nest thuo Gaarde, som tilforn laae till et Vicarie udj Aarhusz Domkircke, och Mesther Matz Lanng, Superintendent, siist udj were hagde; then ene udj Østerlysbergherrit udj Ego Sogn och Bye, Søffren Jensen udi boer, skylder aarligen 1 Pund Rug, 1 Pund Biug, 1 Pund Haffre, en Fierding Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, Giesterii, Brendesuin; then anden udj Framløff herrit liggendis udj Lillering, Mortthen Seffrensen nu udj boer, skylder en Ørttug Rug, en Ørttug Biug, en Ørttug Haffre, en Otting Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, Giesterie, Brendesuin; aff en øde Mark, udj Sønderherrit ligger, som Jep Bonde udj Pederstrup bruger, och skylder aarligen ett Pund Rug; mett all samme Gaardes och Godtzis rette Tilliggelse och Herlighed, Agger, Eng, Skouff, Marck, Fiskewannd, Fægang, wott och tiurt, ingthett undertaget, som ther nu tilligger, och aff Arildt Tidt tilliggett haffuer mett Rette. Och ther till mett till hans Underholding all thett Preste Giesterii aff Westerlisbiergherritt, Østerlisbiergherritt, Sønderhaldherritt, Nørherritt och Sønderherritt, som beløber seg 122½ Mark Danske. Samme-

ledes skulle forskreffne Superintendenter udj Aarhusz Stigt till theris aarlig Underholding uppebere alle thee Regenskabs Pendinge aff Kirckerne udi Nørherrit, som beløber seg 33½ Marck. Thesligeste the 40 Daler, som giffues aarligen aff wor och Kronens Part aff Tienden paa wort Land Samsøe och aff nogen Stigtets Godtzs, och thee 24 Daler, som aarligen giffues for huesz Tiendekorn och Preste Giesterii som falder udi Roxøherrit, och beløber thett seg allttsammen tilhobe regnet 116 Daler. Skall och forskreffne Superintendent udj Aarhusz Stigt och hans Effterkommere uppebere wor och Kronens Part aff Korntienden offuer ald Synderhaldherritt, och then att raade sielleff for at sette paa Affgifft, huilchett hannom kand were nytteligst. Skall forskreffne Superintendent och hans Effterkommere Superintendenter udj Aarhusz Stigt aarligen nyde och till theris Underholding uppebere all then Kiercke Haffre udi Ningherritt, Hasløffherritt, Westerlisbergherritt, Østerlisbergherrit och Sønderhaldherritt, och beløber seg tilhobe regnet 2 Lester och ½ Ørtug Haffre. Sammeledis skall forskreffne Superintendent udj Aarhusz Stigt och hans Effterkommere haffue ett Støcke Eng udi Helmstrop Marck liggendis, som kand giffue 50 Less Høe, och Lensmanden skall lade samme Eng slaae och hiemføre, naar Superintendenten ther om tillsiger, och samme Eng affmolett och affpelett uden giersell aarligen att skulle nyde, bruge och beholde. Thesligeste skall forskreffne Superintendent och hans Effterkommere haffue wor och Kronens Part aff Tienden udi Ego Sogen, och Bønderne hannom Korntienden udi Negen att skulle yde; och alle thee Thiende Lamb udj allt Molsherrit skall forskreffne Superintendent och hans Effterkommere udi Aarhusz Stigt aarligen mue nyde och

uppebere. Huilken forskreffne Renthe och aarlig indkomme forskreffne Superintendent udi Aarhusz Stigt och hans Effterkommere Superintendenter ther sammestedts skulle alle Tiidt aarligen her effter mue uppebere och till theris Underholding nyde, bruge och beholde, som forschreffuit staaer. Thii forbiude wii etc. Actum Koldinghus St. Nicolai Episcopi Dag Aar 1558.

Danske Atlas IV, 572—4.

558.

1558. 6te December. Kong Christian III bestemmer, at da der nu var stiftet et Hospital i Randers (se Nr. 562) og dertil lagt noget Gods og Rente fra Aarhus Hospital, som laa belejligt til forskr. Randers Hospital, saa skulde Hospitalet i Aarhus til Erstatning for den lidte Afgang i Indtægter aarlig af Aarhus Lens Indkomster («af vor Gaard i Aarhus«) oppebere 6 Læster hart Korn, 1 Td. Smør og 10 fede Svin, naar Olden er. Koldinghus ipso die Nicolai Episcopi.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 458.

559.

1558. 8de December. Kong Christian III bestemmer den Løn, som Superintendenten i Ribe fremtidig skulde have, deriblandt Indtægterne af Vilslev Præstekald, til hvilket Superintendenten skulde holde en Kapellan.

Ny kirkehist. Saml. III, 331—2. Denne Ordning blev dog allerede forandret ved Kgbr. af 13. Sept. 1560 (se smst. S. 337—9).

560.

1558. 10de December. Fastsættelse af Embedsindtægterne for Superintendenten i Viborg Stift.

Wij Christian then tredie (osv. Samme Indledning som Nr. 553). Och skall then superintendent wdj Wiborg

stigt oc hans efterkommer superintendenter ther samestedt haffue then gaard wdj wor kiøbsted Wiborg liggende, som han selff nw vdj boer, tiil en superintendens residentz, och ther tiil mett tiill hans vnderholling thenne efftherscne rentte oc indkomme, som er først Winkel och Ring sogner, vdj Melsom herrit liggendhe, mett preste gorde oc alle preste rentter, inthet vndertaget, som en rett sogneprester tiil forne sogner mett rette tilkommer oc bør at haffue mett rette, dog att forne superintendens vdj Wiborg skall forsørge samme sogner mett en duelig person, som kand giøre samme sogne folck slig tilbørlig gudstieniste bode inden kircken oc vden, som en rett sogne prest bør att giøre sine sogne folck. Sammeledis skal forne superintendens och hans efterkomere nyde och beholle alt preste gesterij offuer allt Rindsherritt och Melsomherrit, som beløber seg lxiiij marck danske, thesligeste all kircke gesterij offuer allt Haldsz leen, som er Harre herrit, Nørre herrit, Hønborg herrit, Røding herrit, Rindsz herrit, Synderliung herrit, Melsom herrit, Nørliung herrit oc Fiends herrit, som beløber seg try hundert xlij marck danske penninge. Skall och forne superintendent och hans effterkommere beholle wor och kronens part aff tiende byggit offuer allt Rindsz herrit oc Melsom herrit, som beløber seg fem læster oc xj byskiepper byg, oc ther tiil mett all wor och kronens part aff tiende rugen och tiende lammen aff thesze efftherscne sogner vdj Rindssherrit, som er aff Huams sogen, Klitterup sogen, Hersum sogen, Ruame sogen, Lostrup sogen, Linderup sogen, Ulbiergh sogen, Bierggraff sogen, Huilszum sogen och Fieldsøe sogen, som beløber seg rug iiij læster oc iiij byskiepper rug, lam wed jc och x. Samledis skal och forne superintendent och hans effther-

kommere beholle all wor och kronens part aff tiendhe haffren offuer alt Ringsherrit, Synderliung herrit, Melsom herrit oc Nørliung herrit, som beløber seg ij lest, xv td^{er} och iiij skiepper haffre. Huilcken for^{ne} residentze, rentte och aarlig indkomme for^{ne} superintendent vdj Wiborg stigt och hans efftherkommere superintendenter ther same steds skulle aarligen alletiid her effther mue oppebere och tiil theris vnderholling nyde, bruge och beholle, effther som forschreffuit staaer. Tiil yddermere vindisbyrd och bedre foruaring, att thette saa fast och vbrødeligen hollis skal, haffue wij ladet henge wort secret neden for thette wort obne breff. Giffuit paa wort slott Kollinghus løffuerdagen nest effther Sti Nicolai episcopi dag, aar etc. mdlviij.

Heise, Dipl. Viberg. S. 330—1.

561.

1558. 10de December. »Kong. Mtts Bræff om skolen vdj Aalborg och Skolemesterens och Hørernis ther sammestedtzs wnderholding«.

Vij Christian then tredie etc. giøre alle wittherligtt, att wij aff wor synnerlig gunst och naade, saa och paa thett skolen vdj wor kiøbsted Aalborg thess bedre motthe wed magtt holdis och foresørgis mett gode lere Skolemestere och hørere, och peblinge ther samme stedtzs saa møgett thess flittigere motthe vptuchtis och leris vdj bogelige konster, haffue wij wntt och tilladett, och nu mett thette wortt obne breff wnde och tillade, att thenne efftersc^{ne} renthe och jordskyld, som nu vppeberis tiill wort slott Aalborghwss och giffues aff nogne gaarde och jorde liggendes vdj for^{ne} Aalborg, och beløber seg samme renthe aarlig lxj marc iij ß, her effther maa och skall were tiill skolens bøgning, skolemesterens och hørernis

besoldning och aarligen skiifftis och deles, som her effterfølgier. Først tiill Skolens bøgning iiij daler iij ß, tiill Scholemesteren iiij daler, then offuerste hører iiij daler, then anden hører v daler och then tredie hører x mrc. Thij forbiude wij etc. cum inhibitione solita. Actum Koldinghwss then x dag Decembris, Aar etc. Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 466.

562.

1558. 10de December. Kgl. Fundats for Hospitalet i Randers.

Vi Christiann den Tredie (osv.) giøre alle vitterligt, at Gud alsommægtigste til Lov og Ære, saa og fattige, saare og syge Mennesker, som ikke kunne gaa og bede om Guds Almisse, til Hjælp og Trøst, at kunne have et Sted og Værelse at ligge paa og dertil have en nødtørftig og tilbørlig Underholdning, have vi udi den hellige Trefoldigheds Navn funderet, forordineret og bevilget, og nu med dette vort aabne Brev funderer, forordinerer og bevilger, at der altid herefter til evig Tid skal være og blive et Hospital udi vor Kjøbsted Randers; og dermed saa holdes skal og med Sted og Rente være forsikret, som herefter følger. Først have vi undt og givet til forskrevne de fattiges Værelse og Bolig en vor og Kronens Gaard udi forskrevne Randers liggendes, som kaldes Provstegaarden, med hvis Bygning udi Længden og Breden, som den nu udi alle Maader begreben og forefunden er; og til samme fattiges Underholdning skal være dette efterskrevne Gods. (I Nørrehald Herred 8 Gaarde; i Gjerlev Herred 6 Gaarde; i Støvring Herred 1 Gaard). Sammeledes have vi og givet til forskrevne de fattiges Underholdning udi Penge 41½ Mk. 7 Sk. danske

Penge, som oppebæres af Jordskyld udi forskrevne Randers, og en Fiskegaard der uden Byen liggendes. Hvilken Jordskyld og Fiskegaard tilforn laa til den Helligaands Kloster udi Randers og hidtil er oppebaaren til Aarhus Hospital. Desligeste al vor og Kronens Part af Tienden af Tannum, Hornbæk, Borup og Raasted Sogne udi Sønderlyng Herred og Støvring Herred beliggendes, og Almuen udi forskrevne Sogne at yde Korntienden udi Negen til samme Hospital; skal og tredie Parten af vor og Kronens Part af Kvægtienden over alt Dronningborg Len og Plovhavren af Hovlbjerg Herred, som hidtil haver været ydet til Aarhus Hospital, være og blive til forskrevne Randers Hospital. Og hvis vi af denne forskrevne Rente have taget fra det Hospital udi Aarhus, da have vi derimod tillagt Hospitalet udi Aarhus Fyldest og Vederlag, som de Breve ydermere derom udvise og indeholde, som vi Hospitalet derpaa givet have. Og ville vi, at vore Lensmænd paa vort Slot Dronningborg, den som nu er eller herefter kommendes vorder, skal have flittig Tilsyn med, saa at samme Hospital opbygges og al Tid ved Magt holdes, og de fattige, saare og syge Mennesker, som der indlægges, fange deres nødtørftige Underholdning, og samme Hospitals Rente og Indkomme, den som der nu er tillagt eller og herefter der tillagt vorder, ikke forvendes til nogen anden Del end de fattige til Bedste og Underholdning, som forskrevne Lensmænd paa Dronningborg ville ansvare for Gud og være bekjendt for os og vore Efterkommere, Konninger udi Danmark, udi alle Maader. Actum Koldinghus Løverdagen post conceptionis Mariæ Mdlviij.

Stadfeldt, Beskrivelse over Randers Kjøbsted, S. 279—81. Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 463.

563.

1558. 10de December (Koldinghus). Kong Christian III, som havde erfaret, at de fattige i Hospitalet i Viborg havde stor Brøst for Græsning til deres Lam og andet Kvæg, fordi de ikke havde nogen Gaard nær ved Viborg, tillægger Hospitalet Kronens Gaard Ljungsø med al sin Rente og rette Tilliggelse.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 464.

564.

1558. 10de December (Koldinghus). Kong Christian III henlægger til Underholdning for Skolemesteren i Hjøring Kronens Part af Korntienden i Jelstrup Sogn, som er 10 Pund Korn.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 465.

565.

1558. 10de December. Kong Christian III henlægger Kongetienden af Hundstrup Sogn, som er 9 Pund, 3 Pund Rug og 2 Pund Havre, til Underholdning for de tvende Hørere ved Thisted Skole.

Hofman, Fundationer IV, 82—3.

566.

1558. 10de December. Kong Christian III tillægger Hørerne ved Viborg Skole Kongetienden af Vridsted Sogn i Fjends Herred, som er 9 Byskjepper Rug og 6 Byskjepper Byg, og af Smollerup Sogn, 10 Byskjepper Rug og 6 Byskjepper Byg.

Heise, Dipl. Viberg., S. 331. I Reg. o. a. Lande 6, 472—73, er Brevet dat. 15. Decbr.

567.

1558. 10de December. Kong Christian III henlægger Kongetienden af Karby Sogn, der beløb sig til $1^1/_2$ Læst Byg, 1 Pund Rug og 4 Pund Havre, til Hospitalet i Nykjøbing paa Mors, for at det saa meget des bedre maatte blive ved Magt, og de fattige, som derinde ere, kunde faa deres nødtørftige Underholdning.

Hofman, Fundationer IV, 471.

568.

1558. 10de December. Kong Christian III bestemmer, at den Kannikeresidens i Ribe, som Mester Lavrits, Superintendent i Vendelbo Stift, sidst havde i Værge, fremtidig skulde være Bolig for Læsemesteren i Ribe.

Terpager, Ripæ Cimb. p. 224. Chr. III's Hist., Suppl., S. 164.

569.

1558. 10de December (Koldinghus). Kong Christian III tillader, at Hr. Søren i Spentrup, Provst i Hald Herred, maa oppebære Halvparten af de 18 Pund Korn, som ligge udi vis Rente til Hald Sogne Kirke, og beholde samme Korn kvit og fri, indtil anderledes tilsiges.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 462.

570.

1558. 10de December. Kong Christian III gjør vitterligt, at efterdi Skolemesteren og Hørerne udi Aalborg Skole ikke have haft deres Underholdning til Øl og Mad for deres Tjeneste, da have vi det saa forordineret, at forskrevne Skolemester og de tre Locater i samme Skole

altid herefter skulle have deres Nødtørft og Underholdning til Øl og Mad udi vort almindelige Hospital der sammesteds, og derfor have vi bevilget og samtykt, og nu med dette vort aabne Brev bevilge og samtykke, at forskrevne Hospital maa aarlig lade oppebære vor og Kronens Part af Korntienden af Vust Sogn, 8 Pund Byg, 3 Pund Rug, 1 Tønde Havre, og af Thorup Sogn 1 Læst Byg, 4 Pund Rug og 1 Pund Havre, hvilken Tiende altid herefter skal være og forblive til forskrevne Hospital og den fattige forskrevne Skolemesters og Høreres Underholdning.

Hofman, Fundationer IV, 72.

571.

1558. 10de December. Kong Christian III henlægger Kongetienden af Outrup Sogn, som var 6 Pund Byg, 1 Pund Rug og 2 Pund Havre, og Kongetienden af Tæbring Sogn, som var 3 Pund Byg, ½ Pund Rug og 3 Tønder Havre, til Underholdning for de to Hørere ved Nykjøbing Skole paa Mors, »paa det at Skolen maatte des bedre forsørges med gode lærde Karle, som der kunde være Hørere, at optugte lære og undervise de unge Personer, som samme Skole besøgendes vorder«.

Hofman, Fundationer IV, 91—2. Registre o. a. L. 6, 466.

572.

1558. 13de December. Udtog af Christian III's koldinghusiske Reces.

Wii Christian then Tredie (osv.) giøre alle witterligt, at wii forfare, at the Recesser, som wii haffwe ladet udgaae, siden wii mett wore elsk. Riigens Raad lod udgaae then Recess Aar Chr. Mdxlvii udi wor Kiøbsted Kiøbenhaffn, samme Recesser haffwe giort hos wanwittige Her-

ritzfogetther oc Dommere Beswerring, forthi at the icke kunde wide thennom thereffter at rette. Therfor haffue wii nu mett wore elsk. Danmarckis Riges Raad . . . . . draget samme Recesser alle uti thenne effterskreffne Recess . . . . oc hues thenne Recess icke forklarer, tha skal mand rette seg effter Lougen; dog skal then Recess, som wii mett wort elsk. Danmarckis Rigis Raad, Prelater, Adel, Kjøbstedsmend oc Bønder haffue ladet beseglet oc udgaa [1]), hermett were uforkrencket udi alle Artickle, som herudi icke beneffndt ere.

1. At Konniingen skal elske Gud oc hielpe hwer Mand Loug oc Ret. Først wille oc skulle wii Christian, Konning til Danmarck oc Norge etc., were plictig offuer alt at elske oc dyrcke then alsommectigste Gudth, hans hellige oc rene Ord oc Lere at styrcke, formere, fremdrage, handthaffue, beskytte oc beskerme, til Guds Ære oc then christelige Troes Forøgelse oc Religionens Forbedring, aff wor Magt oc Formue [2]) . . . . .

3. Huorledes om the hellige Dage holdis skal, som Ordinantzen indeholder. (Gjentagelse af den 1ste Art. i den dronningborgske Reces, se foran, S. 320—1).

4. Ingen skal udtappe Brenndehwin eller nogen anden Drick om hellige Dage føre enn Middag. (Gjentagelse af den 2den Art. i samme Reces, se S. 321, hvortil er føjet, at Straffen for den, som kjøbte, var 3 Mk. Pendinge). Medenn thersom Borgmester, Raad eller Byfoget seer igjennem Fingre, at sligt skier, eller findis forsømmelige oc lader icke straffe thereffter, tha bøde sex Marck Pendinge til Konningen, oc settis aff sit Embede.

---

[1]) Det er den første kbhvnske Reces 1536, se foran, S. 2—7.

[2]) Af Christian III's Haandfæstning, se foran, S. 1.

16. Falske Windisbyrd . . . hwad theris Straff skall were. Naar Winde gaa til Tinge eller andersteds for Dom, tha skal Dommeren fremkalde thennom, som Winde skulle bere, oc the skulle swergie mett opragte Fingre, at the wille sige Sandingen, oc skall Dommeren formane thennom, hwad Straff ther skall effterfølge, thersom the winde Løgen. Findes tha nogen att winde obenbare Løgen mett sin frie Willie oc rett Forset, saa mand kand kiende, att hand wannt Løgen, tha straffis hand paa sine thoo Fingre, oc hans Boeslod were forfalden till sitt Herskaff, oc aldrig fange Opreisning igien . . . . .

23. Huorledis Tingfred oc Kirckefred kand brydis. Huilcken Mand, som findis enten paa Tinge, udi Kircker, Kirckegaarde, enten til Herritzting, Landsting, Bircketing, Byting, eller nogen andensteds, som Dom oc Ret settis, tager til Wergie, høder eller truer nogen Mand mett wred Houff eller wergiende Hannd, oc thet er beuisligt, endog hand ingen Skade giør, bøde til sit Herskaff x Lod purt Sølff for huer Sinnde hans Brøst saa findis. End hugger hand eller sticker til Blodewide oc saa, at saarett worder, tha bøde hand for Saaret, som Lougen uduiser, oc theroffuer til sit Herskaff xx Lod purt Sølff. End slaar hand Pust eller Neffuehug, Staffshug, eller udi nogre andre Maade, tha bøde hand therfor effter Lougen, oc til sit Herskaff x Lod Sølff, for Tingfred oc Kirckefred . . . . . Oc skall Tingfred oc Kirckefred regnis, fraa Mand drager frann sit Hus, ret Weigen til Tinget eller til Kircken, oc siden fran Tinget eller Kircken, oc ret Weigen hiem til sit Huus egen; dog at hand ey tager aff Weigen eller andre Syssel fore.

41. Jord, som er giffuen fran Bondegods oc til Kircken, skal egen komme for Leye. Item the Jorde,

som er giffuen fra Bondegaarde oc till Kircken, skulle the Bønder, fran hwes Gaarde samme Jorde giffne ere, nyde oc beholde for then Skyld oc Landgilde, ther pleyer aff att gange aff gambel Tidt; dog skulle the were pligtige, Arffwinge effter anden, at feste samme Jord aff Konningens Leensmand paa Kirckens Wegne fore en skiellig Feste, naar then døer, som samme Jord fest haffuer, for en Kendelse Skyld (osv. som ovf. S. 137).

51. Hworledis tiendis skal. (Gjentagelse af Art. 31 i Recessen af 6. Decbr. 1547, se ovf. S. 274).

62. Om Tryglere. Oc effterthi ther findis saa mange Stodere oc Tryglere at løbe her omkring udi Riget, oc bede Guds Almesse, oc somme aff thennom ere karske oc føre, oc ere dog kommen udi then Waane, at the icke arbeide wille oc fortiene theris Brød, tha wille wi, at udi hwer Kiøbsted skulle Borgemester oc Raad haffue god Agt oc Paasiunn paa samme Stodere oc Tryglere, were seg Mands eller Quindis Persone, oc huilcke som for Siugdom eller Alderdom ere uduelige til Arbeid, eller ere forarmede, oc haffue hiemme eller ere fødde therudi Byen, thennom skal giffues Tegen, oc tilstedis at bede oc samle Guds Almisse therudi Byen; oc the som ere karske oc føre oc kunne taale at arbeide, thennom skal icke tilstedis at bede om Almisse, meden skulle forwisis til Arbeid eller forwisis aff Byen, om the icke arbeide wille, oc om the siden bliffue befunden at trygle eller bede, tha skulle the forwisis aff Byen met en tilbørlig Straff. Oc skal huer were friit fore, thennom at anamme oc fange thennom oc holde thennom til at arbeide oc trelle, oc skulle Lensmendene mue tage thennom paa Konningens, Adelen paa theris egit, oc Kiøbstedmend thennom, som komme udi Kiøbstederne,

oc bruge thennom til Treldom oc Arbeid. Dog huor unge Personer ere, som gange til Skole oc lere, oc icke haffue anden Upholding, thennom skall tilstedis at mue gange om oc bede theris Liiffs Føde.

Thesligeste skal oc tilstedis the fattige oc wedtørffuendis paa Landsbyerne at mue bede oc tigge theris Brød, hwer udi thet Sogenn, som hand er født eller haffuer bodt udi, oc skall icke tilstedis at gange andersteds end udi samme Sogenn, meden thersom Sogenet er saa ringe, oc the fattige ere saa mange, at the icke kand føde thennom, tha skulle Sognepresten oc Kirckewergie giffue samme fattige oc siuge Mendiske theris Breff, saa the mue gange om udi Herridet oc bede Guds Almisse, oc icke andensteds; oc skulle samme siuge Mendiske besictes aff Herritzfogeden, Sognepresten oc Kirckewergier udi hwer Sogen, oc giffuis thennom Tegen. Oc hwilken som theroffuer findis at trøgle, then skall forwisis aff Herriderne, oc kommer hand ther siden egen at trøgle, tha skal hand straffis, som forskreffuit staar.

Findes thet oc, att Presten seer egennom Fingre oc steder sligt Folck att gange om at trøgle, oc icke klager thet for Herskabit, eller oc hand giffuer nogen Breff eller Tegen, at mue gange om udi Herridet oc tigge Guds Almisse, som icke bør at bede Guds Almesse, tha skal hand haffue forbrot x Marck Pendinge, Halffdelen til Kircken oc Halffdelen til neste Hospital; oc samme Pendinge skulle Kirckewergier indkreffwe oc ther giøre Regenskab fore, oc thersom Kirckewerger findis therudi forsømmelige oc icke indkreffwe samme Pendinge, tha lide the oc samme Straff.

Oc skulle Kirckewergier mett Sognemendtzs Hielp bygge udi hwert Sogen ett fattige Folckis Huss till the fattige ther i Sogenet, som icke kunde andensteds faa Huss. Oc skal settis en Block hos Hussit, att gott Folck kand legge theris Almisse udi, som will giffue the fattige noget for Guds Skyld, oc skal Presten oc Kirckewergier haffue Nøglene thertill. Oc Presten skal formane Sognefolckit hwer Søndag udi Kircken, att the betencke the fattige mett theris Almisse.

66. Om Aager. (Gjentagelse af Bestemmelsen i Recessen af 20. Maj 1557, se foran, S. 501).

69. Om Bryllups Kaast oc Barsel Kaast at giøre. (Gjentagelse af Bestemmelsen i samme Reces, se foran, S. 500).

Giffuet paa wort Slott Koldinghuss, Sanctæ Luciæ Virginis Dag, som er then threttende Dag Decembris Aar Mdl paa thet ottende.

Christian.

Rosenvinge, Gamle danske Love IV, 253—86.

573.

1558. 13de December. Om Henlæggelse af Andel i visse Kongetiender til Lønning for Hørerne ved Kolding, Vejle, Varde og Holstebro Skoler.

Wij Christiann then Tredie (osv.) giøre alle witterligt, att paa thett ther motte hollis gode personer tiil Locater vdj thesse effther skreffne Scholer vdj woris kiøbsteder Kolling, Wedle, Warde och Holstebroe, och ther optucktis vnge personer vdj bogelige konster och gode seder, haffuer wij, religionen tiill beste, beuilliget oc samtyckt, och nu mett thette wort obne breff beuillige och samtycke, att en Locate vdj huer for^ne^ Scholer, the som nu ere eller her effther kommendis worder, mue

aarligen alletiid her effther fange tiil hielp tiil theris vnderholling aff wor oc kronens part aff tienden, som her effther følger. Først then Locate vdj Warde ett pund korn aff tienden aff Outrup sogen; then Locate aff Holstebroe ett pund korn aff Merup sogen; then Locate aff Wedle ett pund korn aff Skibet sogen; och then Locate aff Kolling ett pund korn aff Hierdrup sogen. Thij bede wij och biude wore Fogeder eller Embidzmend, the som nu ere eller her effther kommendes worder, som samme wore tiender haffue vdj befalling, attj lade aarligen følge for^ne Locater vdj for^ne Kiøbsteder saa megit aff wor och kronens part aff korn tienden aff for^ne sogne, som forskreuit staar. Giffuit paa wortt Slot Kollinghus sanctæ Luciæ virginis Dag, aar etc. mdlviij. Wnder wort Signet.

Christian.

Ingerslev, Bidrag til Kolding lærde Skoles Historie, 1845. Bilag S. IV.

574.

1558. 15de December. Kong Christian III bestemmer, at der ved Kolding skal være et Hospital, hvortil han lægger en Toft og Ager udenfor Kolding, vest for S. Jørgensgaard, et Vicarie i Ribe Domkirke til Altare Apostolorum Philippi et Jacobi, med Bønder, Tjenere og al dets Rente og Tilliggelse, saaledes som Hr. Hans Lancken har haft og skal beholde det i sin Livstid, samt endvidere Kronens Part saavel af Korn- som af Kvægtienden af Andst, Gjesten, Verst, Bekke, Jorderup og Vamdrup Sogne.

Fyhn, Efterretn. om Kolding, S. 168—9.

575.

1558. 15de December. Kong Christian III giver den saakaldte Biskopsgaard i Ribe til det almindelige Hospital sammesteds til Vederlag for den Jord og Plads, hvorpaa den Helligaands Gaard smst. stod, hvilken han forhen havde tillagt Hospitalet, men senere atter frataget samme til Slottets Behov.

Terpager, Ripæ Cimbr. p. 520—1. Christian III's Hist., Suppl., S. 164—5.

576.

1558. 17de December. »Her Matzs Buck vdj Eigtwed fick Kong. mtts bræff paa Ydinng kirckes boell«.

Wij Christiann thenn tredie etc. giøre alle witherligtt, att wij aff wor synnderlig gunst och naade haffue wnntt och tilladett, och nu mett thette wortt obnne breff wnnde och tillade, att her Matzs Buck vdj Eigtwed och hanns effterkommere, sogneprester vdj for^ne^ Eigtwed, mue och skulle haffue thett Ydinng kirckes boell mett all sinn retthe tilliggelse, inngtett vndertagett wed huad naffn thett heldst neffnis kand, somm for^ne^ her Matzs Buck selloff vdj were och brug haffwer, dog mett saadanne vilckaar, att for^ne^ her Matzs Buck och hanns effterkommere, prester vdj Eigtwed, skulle alletijd her effther giffue tiill Østed kircke och Ribere Capittell slig lanndgilde och affgifft, somm ther pleyer och bør aff att giøris och giffuis. Thij forebiude wij etc. cum inhibitione solita. Actum Koldinghuss then xvij Decembris Mdlviij.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 473.

577.

1558. 16de December. Kgl. Donation til Hospitalet i Vejle.

Vi Christian den Tredie (osv.) gjøre alle vitterligt, at paa det Hospitalet udi vor Kjøbsted Vejle saa meget des bedre kan blive ved Magt, saa have vi, de fattige, saare og syge Mennesker udi forne Hospital til Hjælp og Underholdning, bevilget og samtykt, og nu med dette vort aabne Brev bevilge og samtykke, at vor og Kronens Part af Korntienden, Rug og Byg, af disse efterskrevne Sogne, som er først af Omme Sogn 12 Ørter Rug, Ringgive Sogn 6½ Ørter Rug, Vindelev Sogn 1½ Ørter Rug, 2½ Ørter Byg, Uldum Sogn 2 Ørter Rug, Hvejsel Sogn og Givskud Sogn 10 Ørter Rug, 5 Ørter Byg, Sindbjerg Sogn 3 Ørter Rug, 5 Ørter Byg, desligeste af Snede Sogn og Hornstrup Sogn, som hertil Tienden deraf haver ligget til vort almindelige Hospital udi vor Kjøbsted Ribe, og Forstanderne der sammesteds haver velvilligen udlagt til Hospitalet i Vejle, hvilken forne vor og Kronens Part af Tienden af forne Sogne altid herefter maa og skal være og blive til forne Hospital udi Vejle, og Hospitalsforstanderen, den som er eller herefter kommendes vorder udi forne Hospital, det at oppebere, de fattige, saare og syge til bedste, og samme Rente at forvende til de fattiges Underholdning, og dermed have flittig Tilsyn, at det ikke forvendes til nogen anden Del end til de fattiges Behov, som de ville svare for Gud og være bekjendt for os og vore Efterkommere, Konninger udi Danmark. Til ydermere Vidnesbyrd og bedre Forvaring have vi ladet hænge vort Secret neden for dette vort aabne Brev. Givet paa vort Slot Koldinghus den 16. Dag Decembris Anno Mdlviii.

Hofman, Fundationer IV, 734. Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 473 (hvorefter Tallene ere berigtigede).

578.

1558. 20de December. Kong Christian III giver Mester Rasmus Sartorius Livsbrev paa et Kannikedømme i Lund, der var ledigt efter Mester Peder Sebber. Naar han ikke studerede eller var ved et Universitet, skulde han residere ved Lunds Domkirke. Kolding S. Thomæ Apostoli Aften.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 536—7.

579.

1558. 21de December (Koldinghus). Kong Christian III tillægger Sognepræsten i Kolding, den nuværende og de tilkommende, Kronens Part af Korn- og Kvægtienden af Erst Sogn i Andst Herred, at han maa den have, nyde, bruge og beholde til sin Underholdnings Behov.

Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 474—5.

Rettelser.

S. 7, L. 10—11. Foreninger, læs: Forleninger.
- 23, L. 2. nerste, læs: verste.
- 170, Anm. udgaar.
- 171, L. 8 f. n. Stive, læs: Stiol.
- 183, L. 10 f. n. 15de, læs: 17de.
- 240, L. 12 [læs: sognemendene] udgaar.
- 307, Nr. 283 Overskriften: Kapitels, læs: Kapels.

Emner.

Abbeder, se Klostere.

Adelen, Hovedgaarde tiendefri. 1. 101. 274. Skal holde sine Tjenere til at tiende. 1. 136. 183. 274-5. Skal gjøre sine Præster fyldest. 274. Maa faa Vicariegods tilbage. 1-2. 5. Straffer sine Tjenere i Horsager. 135. Trolovelse. 137-8. 274. 396. (Se Patronatsret).

Afløsning, Absolution, se Skriftemaal.

Aftensangs Salmer. 53.

»Agnus Dei« (Del af Litaniet). 59. 157. 255.

Alba (Del af Præstedragten). 396.

Allehelgensdag. 64. 67.

Almisse, se Fattigforsørgelse.

Almissekorn (p. Laal.). 102-3. 386.

Almuens Tiendepligt, se Tiende.

Alterdug (bredt Alter) 56. 346.

Altere, overflødige fjernes. 251. 346.

Altergods, se Vicariegods.

Alterlys, se Lys.

Annektering, se Sogne.

Annexpræstegaarde, se Præstegaarde.

Antiphoni. 52-4. 85.

Appel til Kongen i akad. Sager. 35; i Kapitelssager. 36.

Bandsættelse af ubodfærdige. 80-1. 158. 255. 349. 464.

Barsel. 12. 137. 501. 556.

Barselkvinders Kirkegang. 89. 144. 147. 158-59. 347. Undervisning. 86-9.

»Beati immaculati«. 53-4.

Bededage. 244. 317. 382-3. 420. 491. Ugentlige i Kjøbst. 348. 508.

Begravelse, se Jordefærd.

»Benedicamus Domino«. 53.

»Benedictus«. 53. 88.

Berettelse, se Nadvere.

Beskatning af Kapitler. 17. 215. 235-6. 246; af Klostere. 21. 26-7. 215. 235-6. 246; af Præster. 215-6. 246. 354. 368-9; af Degne. 215-6. 354. 368-9.

Beskjærmelsesbreve, kgl., for det evang. Kleresi i Skaane. 16-7; for en Præst. 228.

Betlere, se Fattigforsørgelse.

Bibel, dansk. 217. 281. 299-300. 314. 339. 505. Kirkerne skulle have den. 397. 470.

Bibelpenge. 242.

Billeder, som tilbedes, borttages af Kirkerne. 80. 250. 461. 472.

Biskopper, katholske. 2-4. 98; evangeliske, se Superintendenter.

Biskopskorn afskaffes i Fyn. 161. 181.

Bispegave. 6. 10.

Bispegods inddrages under Kronen. 4-5.

Bispetiender, se Kongetiender.
Bisværme, Tiende deraf. 144.
Blokke i Kirkerne. 348; ved Fattighusene. 556.
Bogcensur. 119-20. 422-3.
Bogfører. 419.
Bordag i Kirker og p. Kirkegd. 483.
Bryllupskost. 12. 136-7. 350. 500-1. 556.
Brændevin maa ikke udskjænkes om Helligdage før Middag. 321. 552.
Brøderskabspenge. 112.
Bøger, som Præster skulle have. 49. 51. 118-9. 250. 461. 472. 477; i Kirkerne. 349. 470; i Klostrene. 383.
Bønner efter Prædiken. 253. Se Kollekter.
Børn maa ikke faa geistl. Beneficier. 37.
Børnelærdommen. 50. 51. 54-5. 61-3. 79. 91. 95-6. 102. 119. 258. 347. 349. 461-2. 468. 472-3. 476-7. Se Katekismus.
Børneskoler, se Skoler.

Canon (tiende Messe). 56. 153.
Casula (Del af Præstedragten). 396.
Catechismus, se Katekismus.
Chorsang i Kirkerne. 20. 35-8. 52-5. 94-5. 120. 122. 258.
Chorkaabe, ved Superintendentvielse. 128.
Collats, Collect, se Kollats, Kollekt.
Concilium generale (i Odense). 9.
»Confiteor«. 56. 252. 462. 473.
Consecration ved Nadv. gjentages. 396.
»Credo« (Trosbekjendelsen). 57. 83. 91. 154.

»Da pacem«. 227.
Degne, Embede. 102. 219. 249. 252-3. 258. 347. 395. 468. D. af Skolerne. 101. 258 312. 347. 467. 476. 518. 540-1. Valg. 249. Ed. 395. Boliger. 202. 347. 479-80. Dragt. 478. Løn. 111. 142-5. 165. 172. 183. 186-7. 202-3. 342-3. 386. Privilegier. 98. Retssager mod D. 114-5.
Diaconer. 102-5. 113. 348.
Distributionsformlen ved Nadv. 58. 156.
»Domine, Dominus noster«. 128.
»Dominus vobiscum«. 53. 59.
Domkapitler, skulle indtil videre bestaa. 5. (Kbhvns. Kap. opløst. 24-5). Maa nyde deres Rente efter gl. Sædvane. 10. Privilegier. 15. 17. 22-4. 36-8. 243. 272. 306-7. Option efter Kapitels Ret. 215-6. Paadømmelse af Ægteskabssager. 198. 321. Kannikers Forretninger. 122-3. 205; særlige Gudstjeneste. 56. 157; skulle have studeret. 37. (207); skulle residere ved Domkirken. 37-8. 206. 243. 507-8; skulle understøtte Studenter. 20. 30. 187. 207-8. 223. 508-9. Præbender anvendes til Forsørgelse af udtjente Lærere og Præster. 35. 122; til Løn for en Læsemester. 209-10. 214-6. 218; til Løn for Kjøbstedpræster. 539-40; til Løn for Læger. 229. 230. 418; til Løn for Skolens Lærere. 232. 284. 340-1. 417-9. 498. 516; til Studerende. 426. — Kongens Patronatsret til Præbender. 5. Prælaters Patronatsret til Præstekald. 222-3. Præstekald (Kirker) henlagte til Kannikepræbender. 100-1. 209. 378. 426, 432.
Domkirker, Gudstjeneste der. 55. 56. 133. 153. 157. Se Chorsang.

»Donatus«. 465. 474.
Drabssager høre under verdslig Ret. 35.
Drik. 321. 466. 475-6. 552.
Døbefunten. 346.
Dødsdømtes Beredelse. 71. 84-5.
Daaben. 51. 64. 67-9. 87-8. 157. 252. 255-56. 291-2. 346. 462-3. 465. 473-4.

Ecce nunc benedicite Domino. 129.
Ed (Vidneed). 12. 135. 553. Straf for Brug af Eder. 14. (351). Se Superintendented, Præsteed, Degneed.
Enker efter gejstl. Personer skattefri. 36. 426. Se Naadensaar. Superint.-Enker.
Epiphaniæ (Hell. tre Kongers) Dag. 64. 67.
Epistelen og Evangeliet i Messen. 57.
Examen, se Overhøring.
Exorcisme. 69. 255-6. 463.

Faddere ved Daaben. 68-9. 88. 291-2.
»Fader vor«, se Pater noster.
Faste paa Bededage. 317.
Fastelavns Søndag (Esto mihi). 64.
Fattigforsørgelse. 7. 13. 103-4. 112-3. 160-1. 239. 281-2. 322-4. 348. 554-6. Den menige Kiste til de fattige. 89. 112. 115.
Fisketiende. 99. 144. 274.
Fredagsprædiken i Kjøbstederne. 62.
Fredssangen. 226.
Fremmede Religionsbekjend. udvises. 361-6. 484-7.
Frihed, kristelig. 251.
Fæstensøl. 463. Se Trolovelse.

Gildegods og G.penge henlægges til Hospitaler. 145. 163; til Skoler. 161. 163. 165-6. 177. 209. 288-90. 295-6. Gildehus anv. til Raadhus. 241. Gildelys forbydes. 397.
Gjendøbere. 65. 361-6. 484-7.
Gjæsteri ydes af Præster i Fyns St. 181. 420; i Ribe St. 380; i Vendelbo St. 245. 264. 534; i Viborg St. 545.
Gjæstning af Præstegaarde, »Gjæsteri og Herberge for den vejfarende Mand«. 228. 533-4.
»Gloria in Excelsis«. 56-7. 59. 252. Gl. patri. 53-5. Gl. tibi Domine. 154.
Gralen. 57.
Graminarius. 397.
»Grates nunc omnes«. 57.
Gudsbespottelse, Straf derfor. 81.
Gudstjenesten, se Prædiken, Messe, Kollekter, Chorsang, Salmesang osv.

»Hallelujah«, synges ved Messen. 57.
S. Hans Baptistæ Dag. 64-7. Evangelistæ Dag. 64.
Helligbrøde. 206. 320-1. 348. 471.
Helligdage. 63-7. 320-1. 552.
Helliggjesthuse, se Hospitaler.
Hellig tre Konger, se Epiphaniæ.
Helmissemad. 182-3. 386.
Helneskyld. 144-5.
Herlighed (Forsvaret) af Præstegaarde. 181. 199-200. 211-2. 385. (437). 531.
Herredsprovster, se Provster.
Herreklostere. 38. Se Klostere.
Hor, Straf derfor. 12. 81. 135. 275. 321. 350. 478-9. Se Ægteskabssager.
Hospitaler. 7. 17. 24-5. 84. 104-6. 141-2. 145-51. 178. 184-5. 189-91. 193-5. 203-5. 209. 217. 221.

236-8. 246. 259. 272-3. 275-7. 290. 375. 464. 488. 493. 518-9. 532. 534. 547-50. 557-9. H.s Forstander. 7. 104-5. 141. 148. 193. 203-5. 326. Præster. 105. 147-8. 226-8. Almisseindsamling (Bud). 219-20. H. faar Hals og Haand over sine Tjenere. 222.
Huggetønde. 478.
Hædersoffer, se Offer.
Hætte skal bruges af Klostermænd. 39.
Højmesse. 56. (61).
Højtider, de store. 57. 59. 63-4. 66. 144. 154. 252. 255. 468. 477.
Højtidsoffer, se Offer.
Høstprædiken paa Michelsdag. 66.

Ildpande i Kirker. 318-9. 387.
Immunitet, se Skattefrihed.
Indledning, se Barselkvinder.
Introitus (Indgang til Messen). 56. 59. 153.

Jagt, Præsters, forbydes. 14.
Jomfruklostere. 17-8. 125-6. 223. 233-5. 287-8. 497.
Jomfrukrænkelse, Straf derfor. 12. 81. 275. 469. 477.
Jordefærd. 85-6. 147. 256-7. 299. 464-5. 474.
Jordefærdspenge. 144.
Jul, se Højtider.
Jurisdiction, akad. 35; gejstlig. 16. Se Rettergang.
Jus patronatus, se Patronatsret.
S. Jørgens Huse, Hospitaler, Gaarde. 25. 174. 189-90. 193. 204. 221. 290.

Kalente, Præste-. 351.
Kalentegods, K.penge. 112. 165-6. 171-2. 177. 209. 419-20. 423. 513.
Kalken ved Nadveren. 56. 156.
Kapellaner. 100. 200. 226-8. 244. 270. 313. 331. 341. 387. 393. 411-3. 430. 432. 464. 467. 476. 481-2. 496. 521. 525-8.
Kapeller nedbrydes. 273. 322. 356-7. 430. 432.
Kapitler, Kanniker, se Domkapitler.
Katekismus (Luthers lille). 54-5. 61. 94. 119. 154. 159. 227. 461-62. 468. 476-7. Se Børnelærdom.
Kirker, fri. 432. Tilsyn med K. 114. 240. 345-6. Opbygning. 244-5. 309. 376. 403. Nedbrydelse (Tillukning). 141. 149. 151. 166. 201. 212. 240. 298. 303. 313-4. (316). 331-3. 354. 374. 397-401. 405. 409. 415. 423-4. 430. 489-90. (523-6). 530-1. 533. Anvendelse til verdslig Brug. 141. 333. Henlægges t. Hospitaler. 141-2. 169; til Kanonikater, se u. Domkapitler
Kirkefred. 206. 553.
Kirkegjæsteri. 545.
Kirkegods. 102. 110. 137. 165. 177-8. 200. 224. 268. 275. 325. 492-3.
Kirkegaarde (cimiteria). 114. 282. 304-5. 334. 346. 482-4. Græsset p. Kgd. tilhører Præsten. 232-3. 334-5.
Kirkehavre i Aarh. St. 543. Se Plovhavre.
Kirkejorder. 27. 137. 553-4. Se Kirkegods.
Kirkekorn, Kronens. 245. 264. 380.
Kirkelade. 7. 180. 262. 346. 376.
Kirkeordinansen. 9. 15. 28. 39-133. 195-6. 247-8. 317. 351-2. 367. 380-1. 460-78.
Kirkens Rente. 99. 102.
Kirkeregnskaber. 140. 178. 335-6.

Kirkeskikke, s. u. de enkelte Skikke.
Kirkestole. 346.
Kirketiende, Ydelse af. 6. 11. 201. 246. 262. 342-3. 369. 373. 376. 378-80. Ydes ikke paa Falster. 25-6. Oppebæres af Kongen 1553-4. 369. 376. 378-9. 1556. 498. 503.
Kirketugt. 41. 157-8. 241. 251. 299. 309-10. 396. 482-4. Se Bandlysning.
Kirkeværger. 11. 14. 99. 102. 108. 139-40. 146. 224. 246. 268. 283. 294. 334-6. 342-3. 347-9. 369. 373. 380. 439. 555-6.
Kjøbstedernes Fattigvæsen. 7. 204-5. 281-2.
Kjøbstedpræster, Bolig. 120-1. Løn. 102. 200-1. Enkers Forsørgelse. 103. 121. 259.
Klemmebreve (kgl. aabne Breve beseglede med Rigens Klemme). 427-59.
Klostere, skulle indtil videre bestaa. 5-6. Kl. Gods maa ikke afhændes uden Kongens og Rigsraadets Samtykke. 6. 497. Kl. Tjenere skulle yde de sædv. Afgifter. 8-9. Kl. pantsættes og bortforlenes af Kongen. 195. 223. 225-6. Tilsyn med Kl. 20-1 26. 124. Kl. Overlevering. 421. 494. Gudstjeneste i Kl. 5-6. 8. 21. 55. 133. Kl. underholder Præster, Skolemestre, Skoledegne. 391; vedligeholder en Skole. 394-5; underholder Studenter. 20. 30. 187. 508-9. Fængsel for gejstlige Personer. 338. 345. Se Jomfruklostere, Munke, Tiggermunke, Beskatning.
Klosterbygnings Anvendelse til Superint. og Præstebolig. 17-9.
Klosterdragt. 39. 80. 124.
Klosterforstander (Abbed), Valg, Stadfæstelse. 21. 344. 491-2; gift. 521.
Klosterlevned. 5. 8. 38-40. 124.
Klostermænd, Underhold. 195. 294. Gjøre Tjeneste som Præster i omliggende Kirker. 409. 441.
Klosterskoler. 39. 465. 474. Se Læsemester.
Kollats for en Præst. 269.
Kollekter, i Messen. 57-8. 120. 132; ved Litaniet. 61. 63.
Kongen, beskjærmer Religionen. 1. 552; inddrager Bispegodset under Kronen. 4-5; bortforlener Kapitelspræbender. 5; dømmer de evang. Gejstl. i Skaane 16; paakjender akad. og Kapitelssager. 35-6; stadfæster Superint. og tager ham i Ed. 117. 126-7; stadfæster Præstevalg. 223. 271-2.
Kongetiende, skal anvendes til lærde Mænds Underhold. 6; til den kristelige Religions Opholdelse. 11; til Universitetet. 29. Oppebørsel af Kt. 139-40. Udtærskning. 262. Anvendes til Superintendenters Løn. 245. 278. 534. 536. 543. 545-6; til Præsters Løn. 150. 201-2. 212. 231. 247. 262. 263-5. 275. 278. 284-5. 288. 293. 295-6. 303. 313-4. 318-9. 336. 341. 358-9. 369-70. 373. 379. 381. 384-6. 397-415. 428-59. 493. 516. 519-20. 529-30. 532. 560; til Læsemesteres Løn. 269. 287. Henlægges til Kirker. 267. 290. 296. 302. 416; til Klostere 225; til Skoler 209-12. 230. 271. 273. 278. 311. 336. 528-9. 549-51. 556-7; til Hospitaler. 211. 214. 217. 246. 262. 333. 488. 493. 548. 559.
Korntiende, se Tiende.

Korsebyrd. 159. 348.
Kvægtiende. 6. 10. 144. 147. 160-1. 184-5. 220. 236. 274. 283. 293-4. 518-9. 524. 534. 538.
Kyndelmisse. 64. 67.
»Kyrie eleison«. 55. 56. 153. 252.

Landemode, i Lund. 284; i Odense. 232-3. 299. 309-10; i Roskilde. 345.
Landsbypræsterne maa ikke bo i Kjøbstederne. 306.
Landsdommere. 167. 170. 231.
Langfredag bortfalder Messen. 65.
Latin, anvendes i Gudstjenesten. 56. 126. 132. 153-4. 249. 252. 299 (se Chorsang, Messe); kræves af Degne. 395.
S. Laurentii Dag. (64). 67.
»Laus tibi Christe«. 67.
Lectio s. Evangelii. 53; L. libri Geneseos. 54. Lectier 55.
Lector, se Læsemester.
Lejepræster afskaffes. 249. 467. 476.
Len, gejstlige. 1-2. 5.
Lensmanden stadfæster den kaldede Præst. 75-6. 79. 107. Forsvar for Kirker. 99. 137. Forsorg for Præster. 102. 118; for Præsteenker. 103; for Skoler; 118. Dømmer i Ægteskabssager. 108; i Sager mod Præst og Degn. 114-5. Se Stiftslensmand; Visitats.
Ligbegængelse, se Jordefærd.
Litaniet. 61. 63. 473.
Litaniprædiken. 317.
Locater (Hørere), se Skoler.
Lustratio agrorum, se Korsebyrd.
Lys p. Alteret (v. Nadv.) 56. 346.
Lysestager fjernes fra Altrene. 251. 267.
Lysning i Kuld og Kjøn. 315-6.
Lysning til Ægteskab. 74. 396.

Læger. 105. 229. 230. 418.
Læsemestere, ved Domkirker. 18-9. 22. 36. 122. 205. 214-5. 218. 269. 310. 505. 550; i Klostere. 38-9. 125. 269. 311.

»Magnificat«. 54.
Manddrab, øvet af en Præst. 159. 460. 478-9.
Manddraberes Afløsning. 71.
Mariæ Bebudelses Dag. 64. 67. M. Besøgelses Dag. 64. 67. M. Renselse, se Kyndelmisse.
Mariæ Magdalenæ Dag. 67.
Melanchtons Loci communes. 422.
Mened, Straf derfor. 12. 134. Se Ed.
Messen. 55-61. 65. 120. 123. 125-7. 153. Se Nadvere.
Messeklæder. 56. 59. 153. 157.
Michelsdag. 64. 66. 67.
Munke maa frit udgaa af Klostrene. 5. 8. 124. Se Klostere, Tiggermunke.
Munkeløfte forbydes. 251.
Mølle ved Præstegd. 229. (263).

Nadvere, d. hell. 51. 53. 55-9. 64-5. 72-3. 82-4. 153-7. 252-5. 350. 396. 462. 471-2.
Nandest. 6. 10.
Nationalsynoder, se Superintendentmøder.
Nonner, se Jomfruklostere.
Nytaarsdag. 64. 67.
Naadensaar, efter Præbendebesiddere. 22; efter Præster 102-3. 468-9. 477; efter Superintend. 205.

Offer til Præsten. 99. 144. 200. 347. 456. 466.
Oldengjæld, som Præsten nyder fri til sine egne Svin. 199-200.
Onsdagsprædiken i Kjøbstederne. 62.

Opløftelse (elevatio) ved Consecrationen. 58. 156. 254.
Ordinatio eccl., se Kirkeordinans.
»Ostende nobis Domine«. 53.
Ottesang. 54. 61. 172. O. Salmer. 52. Se Chorsang.
Overhøring af en kaldet Superint. 117. 188; af en kaldet Præst. 75. 197. 371. 392; af en Kapellan. 200; af Degne. 347. 395; af tilrejsende fremmede. 361-6.
Overtro, se papist. Levninger.

Papistiske Levninger fjernes. 251. 316. (352-3). 356-7. 496-7. 510.
Passen (Lidelseshist.) forelæses Langfredag. 65.
»Pater noster«. 53. 61. 63. 86. 127. 128. læses p. Dansk v. Nadv. 56. 59. 83. 155.
Patronatsret, Kongens, Adelens, Prælaters og Kapitlers. 1. 5. 75. 101. 141. 185. 197. 222. 226. 232. 291. 342. 356. 371. 374. 467. 490.
Pebersvende, som saa Korn, skulle tiende. 202.
Pension af Kirker. 432. 457; af Degnekald. 467.
Pinse, se Højtider.
Plovkorn. 6. 184. 193. Plovhavre. 548.
Posepilte. 281-2.
Postiller, Oplæsning af. 62; forbydes. 252.
Privilegier for Præster og Degne. 98. 133. 199. 231. 233; for Universitetet. 34-7. 207; for Enker. 36; paa Udg. af Bøger. 217. 505. Se Domkapitler.
Provster, Valg. 74. Embede. 75. 78-89. 96. 99. 106-7. 112-5. 121. 146. 197-8. 203. 224. 259. 334-6. 351. 421-2. 500. Løn. 106. Regnskabsprovster. 239. 241. (242).
Præbender, se Domkapitler.
Prædiken. 49-51. 57. 60-7. 154. 249. 251-3. 396. 461-3. 473.
Prædikestolen. 346.
Præfationes (Præfatien). 59. 120. 153. 154. Præf. concionum forbydes. 396.
Prælaturer, se Domkapitler.
Præsentats, kgl., p. Præstekald. 9.
Præster, Dannelse. 249-50. Kaldelse. 9. 74-80. 107. 115. 196-7. 248. 503. 504. 515. Se Overhøring; Kollats. Ed. 75-6. 248. 395. Ordination. 77-8. Embede. 48-89. 105. 113. 151-60. 246-59. 396-7. 461-78. 555-6. Løn. 98-9. 102. 111-2. 114. 142-5. 162. 165. 170-6. 180-3. 185-7. 200-1. 224. 240. 282-3. 285. 318. 331-2. 337. 355-60. 386. 389-90. 397-415. 421-2. 424-5. 427-59. 494. Præstetiende. 6. 11. 99. 161. 424-5. Se Tiende; Offer; Kongetiende; Beskatning; Privilegier. Levned. 80. 100. 104. 107. 466-7. 469. 475-7. Klæder. 83. 100. 128. 466-7. 476. Se Ægteskab; Enker. Forlade for en Tid Embedet for et studere videre. 242. 310-1. 521. Afskedigelse. 504. Afsættelse. 80. 107. 116. 312. 324. 460. 464. 469. 473-4. 477. 499-500. Se Rettergang.
Præstegaarde. 99. 167-8. 181. 199-200. 210-3. 229. 231. 240. 306. 326. 346. 357-60. 371. 374. 385. 427-59. 470. 477-8. 492-4. 524. Se Gjæstning.
Præstekald, henlagte til Superintendentløn. 339-40. 534. 544-5; til Klostere. 262-3; til Prælaturer. 222-3. 342. 378.
Præstesønner og Degnesønner maa ikke deles til Stavns. 301.

Præstetider. 55.
»Psallite regi«. 66.
Psalmesang, se Salmesang.
Pugeskoler afskaffes. 90.
Pønitents (Bodens Sakrament). 51. Se Skriftemaal.
Paaske, se Højtider.

Quasi modo geniti (1. Sønd. e. Paaske). 65.
»Qvicunqve vult salvus« etc. 53.

Ren Lære. 50-1. 461. 472.
Responsorium. 53-4.
Rettergang mod gejstlige Personer. 16-7. 107. 114-6. 117-8. 203. 224. 267. 315. 328-30. 344-5. 460. 464. 469. 473-74. 478-9; mod akad. Personer. 35; om Præsters Rettigheder. 99. 299.
Rigsdagsbeslutninger. 2-8. 10-11. 183. 582.
Rigsraadets Virksomhed i Lovgivning og Administration m. H. t. kirkelige Sager. 6. 8. 12. 33-4. 47-8. 134. 142. 164. 179-80. 234. 317. 320. 372. 390-1. 488-9. 497.
Ringen ved Lig. 85. Se Tingren.
Røckelin. 128.

Sakramenterne. 49. 51. Se Daab; Nadvere.
Sakramenterere. 484-7. Se Gjendøbere.
Salmesang. 56-7. 85. 252-3. Se Chorsang.
»Sanctus« (Del af Litaniet). 59. 153-4. 157. 255.
Selvcommunion, Præsters. 255.
Seqventser bruges kun de tre store Højtider. 57. 59. (67).
Simonied. 395. 463. 470-1.
Sinker (Læsesinker). 20. 91.
Sjælegave (Testament). 112. 144. 310. 349.
Skattefrihed for Univ. 34-5; for Kanniker. 35; for Professorers, Præsters og Læreres Enker. 36.
Skatter, se Beskatning.
Skjærtorsdag. 64-5.
Skjørlevned, se Hor; Jomfrukrænkelse.
Skoler, latinske. 6. 32. 89-98. 110-2. 165-6. 257-8. 307-8. 312. 349. 372-3. 397. 465-6. 474-5. 532. 534. 540-1. 546-7.
Skolemester, kaldes af Superint. 110. Løn. 112. 161. 165. 174-6. 208-12. 232 (se Kongetiende). Bolig. 121. Dragt. 100. Vælger Hørere. 110. Deltagelse i Gudstjenesten. 54-61.
Skolepeblinge, Underhold. 20. 37. 216. 540-1. Fattige maa tigge. 13. 281-2. 555. Syngen for Lig. 85. Deltagelse i Gudstjenesten, se Chorsang, Børnelærdom, Degne.
Skove, der tilhøre gejstlige Stiftelser og Personer, maa ikke forhugges. 14. 36. 200. 418. Udvisning i Sk. 388-9. Se Oldengjæld.
Skriftemaal 51. 69-71. 89. 158. 468. 477.
Skriveskoler. 97-8.
Smørbyrd 6. 10.
Smørtiende. 6. 99. 274. 425. 538.
Sogne, adskilles. 8. 391-2; sammenlægges (annekteres). 79. 98. 111. 141. 150. 178. 181-2. 230. 343-4. 387. 392-3. 398-401. 405. 409. 415. 424. 430-59. 516-7. 523-8. 530-2.
Sognebaandet paalægges. 301-2.
Sognepræsten skal med Kirkeværgen opskrive Tienden. 11. 202; skal med Herredsfogden be-

sigtige de syge og give dem Tegn. 13. 555. Se Præster.
Sognestevne. 350.
Spedalskes Pleje. 25. 193. 203-4. 333.
Spetalhavre. 184.
S. Stephans Dag. 64.
Stiftsgods, se Bispegods.
Stiftslensmandens Embede. 139-40. 165. 177-8. 196-8. 202. 204. 224 239-40. 273. 389-90. 395. 421-2. 428. Se Lensmand, Visitats.
Stoll (stola), Hovedlin og Haandlin ved Messen forbydes. 153.
Studenters Underholdning af Kapitler og Klostere. 20. 30. 187; af Hospital. 488. Studerende Præster. 242. 310-1. 521.
Studiiskat, af Kirker i Sjæland og Skaane. 29. 297; af Kirker i Laaland og Falster. 504.
Subsidium. 380. Se Gjæsteri.
Superintendenter, Valg. 116-8. 188. 205. 296. 319-20. 326-7. 366-8. 510-2. Overhøring. 117. 188. Ed. 117. 126-7. 327. 367. Ordination. 118. 127-32. Embede. 3. 6. 58. 75-80. 89. 90. 96. 101-3. 106-16 120. 139. 160. 197-200. 204. 249. 317. 351. 389-90. 395-6. 421-2. 427-8. 481-2. Bolig. 18. 212. 279-80. 368. 481. 521-3. 535. 541-2. 545. Løn. 109-10. 161. 163-4. 212-4. 216. 245. 278. 286-7. 330. 339-40. 375-7. 388. 496. 534-7. 541-6. Enkers Forsørgelse. 426. 499.
Superintendentmøde (synodus nationalis) i Kbhvn 1540. 151-60; i Ribe 1542. 195-206; i Antvorskov 1546. 247-60; i Kbhvn. 1555. 460-79.
»Sursum corda«. 59.
Sværmere. 324-5. 328-30. 338. 344-5. 361-6. 375.
Sygeberettelse, Sygebesøg. 81-4. 105. 464. 474.
Synodus, se Landemode; Superintendentmøde.
Søndags Hymnen 54.

Takkegudstjeneste for Fred. 223.
Tamperdage (dies quatuor temporum). 159. 259. Temperuger. 461. 472.
Tavler til Indsaml. i Kirken. 348.
»Te Deum laudamus«. 55. 66.
Testament, se Sjælegave.
Tiende, Adelen skal holde sine Tjenere til at tiende, men selv være fri. 1. 274. Almuens Tiendepligt. 6-7. 10-11. 98-9. 135-6. 139-40. 144-5. 147. 164. 168-9. 179-80. 182-3. 188-9. 202. 260-1. 274-5. 301. 347. T. ydet af Kronens Slotte. 202. 347. 355. T. deles i tre Parter. 6-7. T. af Kjøbstedjorder. 200-1. Enhver Tiende skal opskrives af Sognepræsten og Kirkeværgen, 11. 202. 246. 301. Beværtning af Tiendeyderne. 7. 459-60. Tiendeforening. 538. Se Kongetiende, Kvægtiende.
Tiggermunke afskaffes. 80.
Ting og Torv maa ej holdes paa Helligdage. 320-1.
Tingren med Klokken ved Consecrationen (for at de bandsatte kunde fjerne sig). 58. 155. 462.
Tonsur forbydes. 39. 124. 251.
H. Trefoldigheds Søndag, en af de store Højtider. 59. 154.
Trolovelse. 73-4. 463; bl. Adelen. 396. Umyndiges T. forbydes. 137-8. 274.

Trosbekjendelse, se Credo.
Tryglere, se Fattigforsørgelse.

Universitet. 22. 25-40. 109-10. 112. 119. 133. 207-8. 221. 297. 328-30. 344-5. 423. 466. 475. 488-9. 504. 511. Se Studenter.
Uordineredes Prædiken forbydes. 74. 463.

Vederdøbere, se Gjendøbere.
Vejbrev for Almisseindsamlere til Hosp. 219-20.
Velsignelsen i Gudstjenesten. 59. 255.
»Veni sancte spiritus«. 128.
Vicariernes Deltagelse i Gudstjenesten. 295-6.
Vicariegods, beholdes af Ihændehaveren til sin Død, kan siden inddrages af adelige Stiftere. 1. 2. 5. Henlægges til Superintendentløn. 304. 330. 337; til Præsteløn. 171-6. 224. 244. 307-8. 394. 398. 419. 423. 507; til Skoler. 161. 163. 165-6. 208-10. 222. 224. 268. 270-1. 394. 419. 423. 540; til studerende. 266. 270; til Fattigforsørgelse (Hospitaler). 112. 272. 384.
»Victimæ pascali laudes«. 57.
Visitats, Superintendenters og (Stift-) Lensmænds. 90. 108-12. 115. 125-6. 139. 165. 240. 308-9. 317. 340. 389. Provsters. 106. 113-4. 389.
Vaagenat. 478.

Ægteskab skal være Kanniker uforment. 36-7. 123. Præsters Æ. anbefales. 38. 105. 256. 347. Præst maa ikke ægte en berygtet Kvinde. 397. Dispensation til Ægteskab i forbudne Led. 265. 509. 514.
Ægteskabssagers Behandling. 108. 198-99. 259. 321. 349-50.
Ægtevielse. 73-4. 256. 299. 396-7. Se Trolovelse.

Aager (Rente). 265-6. 501-3. 556.

Person- og Stednavne.

Abildgaard, Peder. 455. — Torkel. Pr. i Aarhus. 453.
Achime og King i Halland. 432.
Adamsen, Niels, Pr. p. Dronningborg (Randers). 355. 529.
Agernæs i Fyn. 400. 415.
Agger, Vendelbo St. 443.
Aggers og Ome. 313.
Agri, Aarh. St. 232.
Ajdt (Agte), Aarh. St. 455.
Akeleje, Knud Michelsen. 176.
Albretsen, Hans, Prof. ved Univ. 511.
Albæk og Vor, i Vend. St. 442. 528.
Allerup i Fyn. 341. 398-9.
Allested i Fyn. 506.
Allesø i Fyn. 535-6.
Alling Kloster. 454-5.
Almind, Ribe St. 211. 336.
Almind, Aarh. St. 531.
Alrø. 452.
Anders, Pr. i Vynbjerg og Provst i N. Halland. 141.
Andersen, Anders, Abbed i Tvis, s. i Vidskøl. 8. 295. 520-1. — Frants, Skolem. i Roskilde. 498. — Herman, Prior i S. H.

Kl. i Odense. 193. — Jens, Pr. i Jebjerg. 483. — Knud, Pr. i Hesselager. 233. — Knud, Vicar i Svenborg. 171. — Lucas, Pr. i Herfølge. 509. — Niels, se Dresselberg. — Søren, Pr. i Aars. 449.
Andsager, Ribe St. 457.
Andst og Gjesten, Ribe St. 460. 557.
Anholt. 319.
Antvorskov Kloster. 187. 215. 236. 311. 441. 508. Synodus Antvorschov. 247-60.
Arnakke (Avernakø). 8.
Asmild, Vib. St. 230. 278.
Asmindrup (Asmundtorp) i Skaane. 246.
Asp, Ribe St. 458.
Assens, Sognepræst. 224. Skole. 380. Helligkors Vic. 224. S. Birgitte Alt. 379-80.
Astrup, Vend. St. 333. 526.
Atzersen, Laurits, Hr. [i Præstø]. 439.
Augustinus, Pr. i Hurup. 521.
Aulum, Ribe St. 370-1.
Aversie, Sjæl. St. 488.

Balslev i Fyn. 536.
Bang, Hans, i Odense. 175. — Peder Hansen, Pr. i Middelfart. 233. 293. 410-1.
Banner, Erik t. Asdal. 33. 48.
Barnekov, Hans, 352-3. 376. 496. — Jørgen. 355. 359. 385.
Basse, Christoffersen, Landsdom. i Sjæl. 167.
Beck, Joachim t. Førslev. 223. 226. 307-8.
Bekke, Gd. i Fyn. 398.
Bekkeskov Kloster. 429.
Bedsted i Thy. 446-7.
Bertelsen, Klavs, Pr. i Idom. 229. — Lavrits, Skolem., s. Superint., i Aarh. 284. 541-2.
Bilde, Esge, t. Valden. 33. 48. 241. 242. — Frants, Lensm. p. Silkeborg. 284. 331. — Klavs, t. Vandaas. 33. 48. — Knud, t. Svanholm. 33. 48. — Peder, t. Svanholm. 286-7. 303. 314. 331-2. 355-6. 359. 492. 498.
Bildt, Evert, Lensmd. p. Aakjær. 284. 331. — Ølrik. 172. 178.
Billebjerg og Thirup i Sk. 429.
Birkeholm. 401. 404.
Birkerød i Sjæl. 262.
Bistrup v. Rosk. 497.
Bjerreby p. Taasinge. 171.
Bjørnskov, Peder, Pr. i Frørup. 343.
Blangsted, Gd. v. Odense. 150. 408.
Blegind, Aarh. St. 359. 455.
Bleking. 6. 185-7. 224. 274.
Blidstrup, i Sjæl. 225-6.
Boddum i Thy. 521.
Boesen, Hans, i Kolding. 190. — Laurits, Pr. i Møgeltønder. 538. — Niels (ell. Hans), Pr. i Diernisse. 150. 420.
Boeslunde, i Sjæl. 356. 435.
Bogense og Skovby. 263-4. 288. 399.
Bording, Ribe St. 448.
Borre, p. Møen. 440. Se Raklev.
Borringholm, Jørgen, Læsem. i Odense, Pr. i Kbhvn., s. Sup. i Aalborg. 287. 510-2.
Borup, Aarh. St. 325. 548.
Bovense i Fyn. 401.
Brabrand v. Aarh. 214. 426.
Brahe, Axel, til Krogholm. 33. 48. 301. — Jørgen. 302. 324. — Otte. 510-2.
Brandstrup og Vindum, Vib. St. 451.
Bredstrup, Ribe St. 457.
Brockenhus, Frants. 401. 506. — Jakob. 167. 312. 318. 367-8. 375. 389-90. 521-2. — Michel. 161. 171. 173. 178. 181.

Brorstrup, Ravnkilde og Haverslev, (Smordup Prstgd), Vib. St. 271. 449.
v. Bruchofen, Henrik, Hofpræd. 383.
Brun, Christiern, Hosp. Forst. i Viborg 375. — Jep Christensen, Præst i Skallerup p. M. 446. — Jesper, Pr. i Viby. 379. — Lasse, i Vib. St. 514. — Michel, Læsemest. i Viborg. 505. — Niels, Hosp. Præst i Odense. 400. — Søren, Vicar i Odense 175.
Bryske, Anthonius, Rig. Kansler. 239. 370.
Brændekilde og Bellinge i Fyn. 398.
Brænderup i Fyn. 536.
Brøndum, Vib. St. 483.
Brøns, Ribe St. 222-3.
Brønshøj, Sjæl. St. 245.
Buck, Mads, Pr. i Egtved. 384. 558.
Buderup, Vib. St. 326.
Bugenhagen, Johan, Dr. 28. 34. 41. 65. 122. 133.
Bursø paa Laal. 424.
Bussart, Morten, Bygmester. 244.
Butterup, Sjæl. St. 314. 440.
Bøgesø, Sjæl. St. 312-3. 316. 489.
Børglum Kloster. 280.
Børringe i Skaane. 430.
Bøvling og Flynder. 494. B. Slot. 494
Baarse. 434. Herred 434-5.

Christensen, Jens, Rekt. i Kbhvn, s. Pr. i Stege. 503. — Niels, i S. Hans Kl. i Odense. 294. — Niels, Pr. i Randers. 330. — Oluf, Pr. i Møborg. 268. — Søren, Pr. i Rye. 379.
Christiern, Præst i Vejerslev. 358.
Chrysostomus, Oluf, Prof., s. Superint. i Vendelbo St. 260. 279. 286. 367. 375.

Dalby og Helsted i Sk. 428.
Danielsen, Peder, Pr. i Gislev. 9.
Darum, Ribe St. 381-2.
Daubjerg, Mads, Pr. i Skive. 212. 231.
Davinde i Fyn. 398.
Diernisse i Fyn. 150. 420.
Dietz, Ludvig, Bogtrykker. 281.
Digsmed, Jesper, Pr. i Halmstad og Provst i S. Halland. 141.
Dragsholm. 140.
Drejø. 401. 403-4.
Dresselberg, Niels Andersen, til Lyndbylille. 438.
Drigstrup i Fyn. 341.
Dronningborg, Slot. 354-5. 357. 548. Præst. 529. Lensmd, se H. Stygge.
Durup, i Vib. St. 451.
Daa, Jesper. 149.

Ebbesen, Peder, t. Tyrrestrup. 34. 48. 178. 189. 244. 285. 287. 303.
Ebelholt Kloster. 187. 215. 225-6. 439.
Egense i Fyn. 398.
Egitslev i Sjæl. 436.
Egtved og Ødsted, Ribe St. 384. 558.
Egaa, Aarh. St. 214. 284. 542-3.
Elev, Aarh. St. 209.
Ellitshøj og Svenstrup, Vib. St. 449-50.
Elmelunde paa Møen. 440.
Em Kloster. 8. 21. 26. 187. 215. 236. 344. 452.
Emb, Vend. St. 445. 528.
Emiksen, Anders. 149.
Endelave. 452.
Endeslev og Vraaby. Sjæl. St. 433.
Erik, Præst i Gylle i Sk. 430.
Eriksen, Jens, i Vidskøl Kl. 295.
Eritsø, Ribe St. 457.
Erst (Lejrskov), Ribe St. 560.

Esbernsen, Laurits, Pr. v. Frue K. i Roskilde. 275. 338.-9. — Oluf, Pr. i Verninge. 388-9.
Eskildsø. 225.
Espholt og Linderød i Sk. 429.
Esrom Kloster. 8. 21. 26. 142. 187. 215. 236. 311. 441. 491. 508.
Everløf og Slemminge i Sk. 430.
Everdrup i Sjæl. 512-3. 316. 489.

Falslev, Aarh. St. 358.
Falster. 25-6. 199. 242. 504.
Falster, Mogens, til Bellinge. 170.
Falsterbo. 430.
Fangel i Fyn. 400.
Fanø. 457.
Farsø, Vonsild og Svingelbjerg, Vib. St. 223. 229.
Farum i Sjæl. 438.
Fassi, Splid, Kan. i Viborg. 334. 482.
Faxe i Sjæl. 488.
Favrød og Ulfrød i Hall. 432.
Feldballe, Aarh. St. 282-3.
Fensmark i Sjæl. 488.
Feritslev i Fyn. 401. 405-6.
Ferslev, Sjæl. St. 284.
Finderup, Viborg St. 322.
Fjeldsø, Vib. St. 545.
Fjeldsted og Harendrup i Fyn. 536.
Fjellerup og Glæsborg, Aarh. St. 452.
Fjends Hrd. 545.
Flakkebjerg i Sjæl. 532.
Fleninge i Fyn. 409.
Fodby i Sjæl. 437-8.
Fos, Hans, Læsem., s. Pr. i Odense. 269. 519-20.
Framlev Hrd. 184. 542.
Frerslev i Lynge Hrd. i Sjæl. 438.
Frerslev i Ringsted Hrd. 488.
Friis, Anne, Frue. 450. — Hans, i Odense. 174. — Johan, til Hesselager, Kansler. 33. 48. 148. 149. 174. 177. 185. 243-4. 267. 315. 356. 370. 428. — Jørgen, Pr. i Helligsø. 443. — Niels, Kantor i Viborg Kap. 189. 242. 334. 482. 523. — Niels, Kantor i Roskilde Kap. 498.
Frillesaas, Gejlinge og Idal i Hall. 431-2.
Frost, Jakob, Pr. i Odense. 226.
Frørup i Fyn. 343.
Frøslev og Mollerup p. Mors. 446.
Fynbo, Hans, Vikar i Ribe. 496.
Fyns Stift. 160-1. 171-6. 180-2. 184-5. 198. 219-20. 283. 293-4. 299. 397-416. 419. 503. 518-9. 534-7. — Superint., s. J. Jensen Sadolin. Stiftlensmand, s. Næsbyhoved.
Førd, Claus, Bogfører. 505.
Faaborg. 8. 150. Sognekirke. 141. 298. Helligaands Klosterkirke. 141. 264. 298. Kloster og Hospital. 148-9. 151.
Faardrup i Sjæl. 435-6.
Faarevejle i Sjæl. 439.

Gadstrup i Sjæl. 498.
Galten, Aarh. St. 325.
Galtrup og Ø. Jølby paa Mors. 446.
Gamborg i Fyn. 293. 399. 414-5.
Gammelstrup, Vib. St. 448.
Gassum, Aarh. St. 529.
Gaverslund, Ribe St. 214.
Gavnø Kloster. 223. 439.
Gerbo, Jens, Kan. i Lund. 297.
Gerckens, Henrik, Mester. 213. 242. 442. 444.
Gerslev og Ønerup i Sk. 430.
Gimming, Aarh. St. 455.
Gislev i Fyn. 9.
Gislum. 451. Herred. 236. 451.
Gjelsted og Rørup i Fyn. 536.
Gjerding og Blenstrup, Vib. St. 449.
Gjerlev Herred. 455-6. 547.

Gjern Herred. 184.
Gjern og Skandrup, Aarh. St. 454.
Gjevninge i Sjæl. 436.
Gjødvad og Balle, Aarh. St. 531.
Gjørding Herred. 268.
Gjørding, Vemb og Bur, R. St. 458.
Gladsaxe i Skaane. 429.
Glambeck, Peder, Pr. i Pjedsted. 167-8.
Glob, Anders, Mester. 239. 417.
Glomsløf i Sk. 431.
Glumsø i Sjæl. 437.
Godske, Mogens. 139-40. 177-8. 244. 245. 262. 273. — Peder. 345. 364-6. 375.
Gregersen, Jens, Vikar i Svenborg. 172.
Grejs, Ribe St. 384.
Grenaa, Skole. 426-7. 456.
Grinderslev Kloster. 162. 195. 449.
Græse og Sierslev i Sjæl. 438.
Grønbæk og Svostrup, Aarh. St. 358. 454.
Grønholt, Sjæl. St. 217.
Grønnebæk, Søren, Pr. i Kjøge. 504.
Grønning, Anders, Mester, Pr. i Farsø. 223. 229.
Gudbjerg i Fyn. 267.
Gudum Kloster. 494.
Gudum og Lillevorde, Vib. St. 450.
Gug Kirke, i Vib. St. 450.
Guldager, Ribe St. 342. 515.
Guldbjerg i Fyn. 398.
Gulland. 295. 375. 380-1.
Gunderup og Nøvling, Vib. St. 288. 386.
Gyldenstjerne, Christoffer, t. Iversnæs. 232. — Henrik Knudsen, Hr. 192. — Jørgen, Ærkedegn i Ribe, Vikar i Odense. 175. 222-3. — Knud, t. Estrup. 356-7. 442. — Knud Pedersen, t. Tim. 33. 48. — Mogens, t. Iversnæs. 33. 48. — Otte. 359.
Gylle og Kjøbing i Sk. 430.
Gøye, Albret. 331. 355. 383. — Mogens til Krenkerup. 33. 47.
Gaas, Hans, Pr. i Svenborg. 233.

Hagested i Sjæl. 185.
Hald Slot. 212. 213. 358. 545.
Hald Sogn i Aarh. St. 210. 241. 325. 550.
Halland. 6. 139-45. 274. 425. 431-2.
Hallandsfar, Niels, Vikar i Lund. 304.
Halling, Aarh. St. 359. 452.
Hallund, Vend. St. 445. 525-6.
Halmstad. 141-2. 431.
Hamborg. 97.
Hammel, Aarh. St. 454. 530-1.
Hammelev, Aarh. St. 426-7. 456.
Hammer i Sjæl. 488.
Hammer i Vend. St. 528-9.
Hammer, Oluf, i Aarhus. 184.
Handbjerg, Ribe St. 458.
Hans, Hr., Pr. i Grønbæk. 358.
Hansen, Christoffer, Abbed i Skovkloster. 489. — Jens, Kan. i Viborg. 334. 482. — Knud, i S. Hans Kloster i Odense. 294. — Rasmus, Hr., i Svenborg. 263. — Rasmus, Pr. i Aalsø. 355.
Harboøre og Engbjerg, R. St. 458.
Hardenberg, Ejler. 370. — Jakob. 193. 208.
Harre Herred. 10-11. 545.
Harrested, Sjæl. St. 262-3.
Harridslev og Rakkeby, Vend. St. 442.
Harring og Stagstrup i Thy. 447.
Harte, Ribe St. 285.
Hasle Herred. 184. 543.
Haslev og Freslev, Sjæl. St. 433. (488).
Hasseris v. Aalborg. 212.

Hassing og Villerslev, Vend. St. 443.
Havdrup og Solrød i Sjæl. 433.
Haverslev og Bejstrup, Vend. St. 278.
Havnelev i Sjæl. 434.
Hedensted, Aarh. St. 359.
Hejninge i Sjæl. 311. 435.
Hellevad, Vend. St. 445. 525-6.
Helligsø og Gjettrup, Vend. St. 443.
Hellisen (Hellesen), Hans, Vik. i Rosk. og Pr. i Herfølge. 507. — Laurits, Pr. i Odense. 324. 328-30. 344-5. 375.
Hellum, Vend. St. 445. 525-6.
Helnekirke Kloster v. Lund. 187. 215. 236. 508.
Helsinge i Sjæl. 225-6.
Helsingør. 242. 245. 281. Sognekirke. 179. Skole. 438. Marie Kloster 179. Sortebrødre Kl. 179. Hospital. 179. 217. 226. 262.
Hem og Sem, Aarh. St. 529.
Henne, Ribe Stift. 278.
Henrik (Christensen Tornekrands), Abbed i Soer, D. R. R. 21. 26. — Præst i Ørslev i Sk. 434.
Herfølge i Sjæl. 488. 509.
Herlev v. Hillerød. 438.
Herredsvad Kloster 8. 21. 26. 142. 187. 215. 236. 338. 345. 508.
Herrested i Fyn. 401.
Herslev, Ribe St. 336.
Hersom, Bjerregrav og Klejtrup, Vib. St. 545.
Hersted øster og vester i Sjæl. 295.
Hesselager i Fyn. 233. 343-4.
Heye, Jep, Kant. i Rosk. Kap. 242.
Hillerslev i Thy. 443.
Hindborg Herred. 11. 482. 545.
Hindsted Herred. 193. 450.
Hjarup, Ribe St. 557.
Hjelmslev Herred. 184.
Hjerm Herred. 370-1.
Hjortels (Hjortdal), Vend. St. 445. 523-4.
Hjortshøj, Aarh. St. 209.
Hjortø. 401. 404.
Hjulby i Fyn. 401. 404-5.
Hjøring. 279-80. Præstegilde. 279-80. 294-5. Skole. 294-5. 549.
Ho og Oxby, Ribe St. 457.
Hobro og Skjelderup. 358. Skole. 358.
Holbæk. 296. 439-40. Skole. 440.
Holeby p. Laal. 424.
Holk, Henrik, kgl. Sekretær. 19-20.
Holm, Jens Knudsen, Læsemester i Ribe. 264-5.
Holme og Trandbjerg v. Aarh. 453.
Holme Kloster. 398. 409.
Holme i Halland. 431.
Holmstrup i Sjæl. 440.
Holstebro, Kongsgaard. 458. Præstegd. 213. Skole. 209. 360. 556-7.
Holsten. 70. 97. 351.
Hornbæk og Taanum, Vib. St. 548.
Hornstrup v. Vejle. 559.
Hornum, Aarh. St. 358.
Horsens. 385. 452. Sognekirke. 151. Vor Frue Kirke. 151. S. Hans Kirke. 195. Hospital. 190-1. 195. Skole. 212.
Hover, Ribe St. 457.
Hovlbjerg Herred. 184. 548.
Hovlbjerg og Grandslev, Aarh. St. 358.
Hundslund, Aarh. St. 385.
Hundslund (Dronninglund), Vend. St. 443.
Hundstrup, Vend. St. 549.
Hurup i Thy. 447. 521.
Hvam og Hvilsom, Vib. St. 451. 545.
Hvas, Morten, Pr. i Viborg. 331. 334. 482.
Hvejsel og Givskud, Ribe St. 520. 559.
Hven, Sjæl. St. 262.
Hvidbjerg vestenaa, Ørum og Lodbjerg i Thy. 446.

Hvilsager og Mørke, Aarh. St. 310-1.
Hvorslev og Gjerning, Aarh. St. 357.
Høcken, Johan, t. Alling Kloster. 454-5.
Høg, Niels, Pr. i Ø. Tørslev. 241.
Højby i Sjæl. 339-40.
Højelse i Sjæl. 434.
Højrup og Gjestelev i Fyn. 400. 402.
Hørning, Aarh. St. 359. 455.
Hørup, Aarh. St. 531-2.
Høxerød i Skaane. 429.
Haagerup i Fyn. 409.
Haarslev og Tingjelling i Sj. 436.

Ibsen, Anders, Abbed i Ebelholt. 225-6. — Michel, Hr., Tilsynsmand i Odense Hosp. 177. — Oluf, Provst i Villands Hrd. 290. — Thomas, Pr. i Jordløse. Se Jepsen.
Idom, Ribe St. 229.
Ikast, Ribe St. 458.
Irup i Thy. 443.

Jakobsen, Peder, Pr. i Feldballe. 282-3.
Janderup, Ribe St. 378.
Jebjerg, Vib. St. 483.
Jegindø («Jegense»). 444.
Jellinge, Ribe St. 520.
Jelstrup, Vend. St. 549.
Jensen, Hans, Pr. i Uggerslev. 400. — Jep, Vikar i Odense. 270. — Jørgen, se Sadolin. — Lavrits, Pr. i Jyderup. 314-5. — Mads, Pr. i Tanderup. 398. — Malte, t. Holmegaard. 494. — Melchior, Pr. i Raklev. 245. 376. — Niels, Kapellan i Roskilde. 499. — Peder, Hr., Hosp. Forst. i Aalborg. 193. 286. 326.
Jepsen, Hans, Kapellan i Roskilde. 244. 284. 307.
Jernet, Aarh. St. 454. 530-1.
Jersie og Skjendsved i Sjæl. 433.
Jesper, Pr. i Ørting. 359.
Jespersen, Niels, Abbed i Soer. 26. 295. 306. 338. 491-2. — Niels, Abbed i Herredsvad. 8. — Niels, Pr. i Aalborg. 288. 292. 386. — Niels, Pr. i Kolding. 272.
Jonsen, Jens, Pr. i Korsør. 270. 385.
Jorderup, Ribe St. 557.
Jordløse og Haastrup i Fyn. 399. 400.
Jostsen, Hans, Pr. i Ørsted. 399.
Jungshoved i Sj. 435.
Juul (Juel), Axel, t. Villestrup. 163. 187. 272. 279-80. 286-7. 480-1. — Iver. 374. 458. 495. — Kjeld, Superint. i Viborg. 296-8. 326. 332. 334. 375. 387-8. 478. 481-2. 484. 500. 514. 521-3. — Klavs, Pr. i Herrested. 401. — Niels, t. Astrup. 195. 268. 481. 494. — Peder, Pr. i Skive. 483.
Jyde, Knud, Vikar i Svenborg. 172.
Jyderup i Sjæl. 314-5. 440.
Jørgen, Hr., Præst i Bursø. 424. — Præst i Fangel. 400. — Præst i Krarup. 399. 400. 409. — Præst i Munkebo. 400. — Præst i Ousted og Taaning. 452. — Præst i Ø. Brønderslev. 445.
Jørgensen, Hans, Præst i Bogense. 263-4. — Jens, Kan. i Roskilde. 526. — Peder, Hr., i Viborg 237.

Kallisen, Søren, Kan. i Aarhus. 345.
Kallundborg, Vor Frue Kirke 270. Vor Frue Kapel. 307-8. Skole. 270-1. Slot. 440.
Karby, Hvidbjerg og Rested p. Mors. 446. 450.
Karine, Frue, Kjeld Iversens. 360.
Karise i Sjæl. 488.
Karrebæk i Sjæl. 436.

Karsemose, Oluf Lauritsen, Abbed i Sorø. 491-2.
Karup, Aarh. St. 358. 533-4.
Kastrup i Sjæl. 434.
Katt, Morten, p. Falster. 25. Se Skriver.
Kavslunde i Fyn. 293. 399. 410-11.
Kirkeby og Lunde i Fyn. 178.
Kjelsrød i Halland. 432.
Kjerstrup i Skaane. 431.
Kjerte i Fyn. 400.
Kjerteminde. 341. 518.
Kjær Herred. 534.
Kjøbenhavn. 364-6. 394. 460. 478. Kapitel. 24-5. 236. Vor Frue Kirke. 29. 34. 328. 337. 504. 513. Vikariater (Altere). 30. 145. 236. 266. 318-9. 394. 507. 513. Skole. 503. Helliggjesthus (Hospital). 24-5. 141-2. 145. 242. 488. 493. Sognepræst. 318. S. Jørgens Hospital. 25. Slot, Statholder, se Esge Bilde; Lensmand, se Ped. Godske; Kapellan. 507. — Synodus Hafn. (1540). 151-60. (1555). 460-71.
Kjøge. 434. 504.
Kjølstrup i Fyn. 518.
Kjøng i Sjæl. 488.
Kjørup i Fyn. 400. 415.
Klavsdatter, Kirstine, Jomfru. 172.
Klavsen, Otte (Strangesen), t. Nørholm. 515.
Klemensen, Hans (ell. Peder), Pr. i Gislev. 9.
Knardrup Kloster. 26-7. 29.
Knudsen, Joachim (Jakob), Pr. i Skamby, Vic. i Odense. 176. — Jørgen, Pr. i Simmerbølle. 267. — Peder, Pr. p. Anholt. 319. — Søren, Pr. i Rødding og Vic. i Ribe. 268.
Knærød i Halland. 425.
Kock (ell. Mønter), Jørgen i Malmø. 512.
Kolding. 355. Sognepræst. (292). 456. 560. Kapellan. 336. Kalendealter. 292. Skole. 211. 336. 556-7. S. Jørgens Hosp. 190. 221. 557. Koldinghus. 456. 534.
Kolding, Niels Nielsen, Kap. i Kolding. 336.
Kollerup i Ribe St. 457.
Kollerup i Vend. St. 445. 524.
Kongsted, Ribe St. 457.
Kongsted, Sjæl. St. 488.
Kornum og Løgsted. Vib. St. 450.
Korsør og Taarnborg. 270. 385. Skole. 270.
Kortsen, Peder, Pr. i Kjerteminde. 341.
Krabbe, Erik t. Bustrup. 322. 428. 446. 448. — Mogens, Mester. 218. — Tyge, til Vegholm. 43. 48.
Kragelund og Funder, Aarh. St. 453.
Krarup i Fyn. 399. 400. 409.
Kravse, Jesper, Stiftslensmd. i Ribe. 319. 332. 373. 378.
Kregome i Sjæl. 225-6.
Krogsbølle p. Laal. 141.
Krumpen, Otte, Lensmd. p. Hald. 231. 332. 334. 370. 428. 446. 448. 480. 482.
Krummedige, Erik, t. Alnerup. 33. 48. 148-9. 161. 169. 171. 173. 176. 264.
Krønge p. Laal. 424.
Kullerup i Fyn. 400.
Kværndrup i Fyn. 401.
Kørning, Mads, Hr., i Kolding. 292.

Lading og Faarup, Aarh. St. 455.
Lakkelænge v. Lund. 512.
Lambert, Pr. i Borup og Hald. 325.
Lancken, Hans, Vic. i Ribe. 557.

Landskrone, Præst. 429. 511. Hospital. 246. Lensmd. 521.
Lang, Mats, Superint. i Aarh. 260. 269. 287. 330-2 354. 360. 385. 478. 499. 542.
Lange, Niels. 370. 457. 482.
Langeland. 185. 219-20. 267. 400-1. 518.
Langaa og Øxendrup i Fyn. 343.
Laski, Jan. 363-4.
Lavrits, Abbed i Herredsvad Kl. 338. — Præst i Solbjerg. 443.
Lavritsen, Anders, Rekt. i Rosk. 516. 526. — Hans, Abbed i Ringsted. 421. — Hans, Mester, Kan. i Rosk. 277-8. — Hans, Pr. i Grejs. 384. — Jørgen, Pr. i Udby. 520. — Mads, Pr. i Hvilsager. 310-1. — Niels, Pr. i Magleby. 314-16. 532. — Peder, Pr. i Rakkeby. 445. — Peder, Vic. i Svenborg. 172.
Lem i Ribe St. 211.
Lem i Aarh. St. 210. 241.
Lemmitsrød i Sk. 430.
Lemvig, Skole. 211.
Lerup i Vend. St. 445. 524.
Leyel, Sander, Tolder i Helsingør. 281. 377.
Libbert, Jakob, Provst i Salling. 482.
Lille Thuern Kapel v. Ysted. 430.
Lime i Vib. St. 449.
Lime i Aarh. St. 223.
Lindelse p. Langeland. 401.
Linderup, Aarh. St. 359.
Lindholm, Vend. St. 521.
Lindknud, Ribe St. 373.
Lintrup, Ribe St. 481-2.
Linaa, Aarh. St. 454.
Lisbjerg, Aarh. St. 214.
Lister Hrd. (Bleking) 6. 274. 431.
Ljørslev p. Mors. 446.
Lodbjerg i Thy. 446.
Lumby i Fyn. 181. 232.
Lund, Kapitel. 10. 22-4. 30. 180. 187. 215. 236. 272. 297-8. 327. 560. — Domkirke (Sognepræst). 247. 261. 320. 513. S. Andreæ Vic. 304. Skole. 222. Hospital. 512-3. S. Peders Kirke. 513. Kalentegaard p. S. Nicolai Kirkegaard. 513. — Stift, se Skaane. Superintendent, se Fr. Vormordsen, N. Palladius. Stiftslensmand, se Sti Pors.
Lunde i Fyn. 182.
Lunde, Jørgen, Pr. i Bogense. 288. 399.
Lunge, Iver, t. Tirsbæk. 515. — Ove, t. Tirsbæk. 33. 48. 189.
Lydum, Ribe St. 379. 457.
Lykke, Jørgen, Hr. 287. 370.
Lyngby, Kongens. 438.
Lyngby, lille, i Sj. 438-9.
Lynge i Lynge Hrd., Sjæl. 438.
Lyø. 397. 406.
Løgstør. 450.
Løgtofte, lille, Laal. 494.
Laaland. 170. 182-3. 199. 242. 386. 424-5. 504.
Laastrup, Vib. St. 545.

Machabæus, Joh., Prof. i Kbh. 260. 382. 386. 424-5. 504.
Mads, Hr., Konfessor i Maribo Kl. 305-6.
Madsen, Hans, Pr. i Svaninge. 233. 303(?). — Iver, Pr. i Andst, 460. — Jens, Vikar i Roskilde (og Kbh.?). 295-6. 318. — Jørgen, Pr. i Skamby. 232. — Mogens, Vikar i Kbhvn. 507. — Niels, Pr. i Frøslev p. Mors. 446.
Magleby ved Skjelskør. 314-6. 435. 532.
Malle, Vib. St. 451.
Malling, Aarh. St. 530.

Malmø. 98. 328. 426. 512.
Malt (Molbæk), Ribe St. 459. Herred. 268.
Manø. 457.
Mariager Kloster. 287-8. 443. Skole. 528-9.
Maribo Kloster. 236. 269. 305-6. 497.
Marquordsen, Hans, Kan. i Ribe. 341.
Marslev og Birkende i Fyn. 169. 416.
Mejrup, Ribe St. 370-1. 557.
Melby i Fyn. 398.
Mern i Sjæl. 434.
Michel, Hr., Pr. i Sejling. 359.
Michelsen, Anders, Pr. i Lunde (Hundslund). 385. — Christoffer, Læsemester i Odense. 324-5. 328-30. 338. 375. — Christoffer, Pr. i Udby. 264. — Jens (Mønbo), Kan. i Viborg. 334. 505. 523. — Jens, Pr. i Lakkelænge. 512.
Middelfart. 233. 293. 399. 410-11.
Middelsom Hrd. 545-6.
Mogens, Pr. i Ramløse. 285.
Mogensen, Frants, Student, s. Læsemester i Antvorskov. 270. — Jens, Landsdomm. i Jylland. 231. — Niels, Pr. i Oure og Vejstrup. 401.
Mors. 443. 446.
Morsing, Christ. Tork., Dr. med., Prof. 314. — Niels, Pr. i Boddum. 521.
Morten, Abbed i Vor Kloster. 8. — Præst i Hovlbjerg. 358.
Mortensen, Hans, Pr. i Kjerte. 400. — Jørgen, Pr. i Vejlby. 399. 413-4. — Movrits, Kan. i Aarh. 223. — Niels, Pr. i Holbæk. 296.
Mosbjerg og Hørmested, Vend. St. 444.
Movrits, Pr. i Birkeris, Provst i Fjere Hrd. i N. Hall. 140.
Munk, Iver, Biskop i Ribe. 342. — Mogens, t. Palsgaard. 33. 48. 167. — Oluf, t. Tvis. 187. 326. 370-1. 448.
Munkebo i Fyn. 369. 400.
Møborg og Nes, Ribe St. 268-9.
Møgeltønder. 538-9.
Mørk, Christiern, Pr. i Hammer. 526-7.
Maabjerg, Ribe St. 209.

Nakskov. 141. 494.
Nidløse i Sjæl. 440.
Niels, Abbed i Ringsted. 262. — Præst i Linderup. 359. — Pr. i Skanderup. 454.
Nielsen, Jens, Vic. i Viborg. 334. 532. — Jens, Pr. i Durup. 451. — Lavrits, se Riber. — Lavrits, Pr. i Sandager. 293. — Lavrits, Pr. i Lintrup 481-2. — Lavrits, Pr. i Brøndum. 483. — Michel, Pr. i Vissenbjerg. 233. 265. 369-70. — Morten, Pr. i Nørhaa. 443. — Morten, Pr. i Rørup. 231. — Søren, Pr. i Hassing og Villerslev. 443.
Nimtofte og Koed, Aarh. St. 452-3.
Ning Hrd. 184. 542-3.
Nordrup og Farrindløse i Sjæl. 488.
Norge. 40. 121. 351. 485.
Noviomagus, Povl, Hofpræd. 285.
Nyborg. 27. 233. 400. 401. 404-5. 419-20. 423. Lensmænd, se Mich. Brockenhus, Frants Brockenhus.
Nykjøbing i Sjæl. 439. Skole. 439.
Nykjøbing p. Mors, Hospital. 550. Skole. 551.
Næsby i Sjæl. 437. 488.
Næsbyhoved Len. 536. Lensmænd, se Er. Krummedige, J. Hardenberg, E. Rønnov, J. Brahe, Jørg. Skinkel. Ladegaard. 398. 408.

Næstved, S. Peders Kirke. 437. Kapellan. 505. Skole. 438. Hospital. 505.
Nøbølle og Føllested i Skaane. 429.
Nørhaa, Vend. St. 443.
Nørlyng Herred. 11. 236. 449. 545-6.
Nørre Hrd. (Dyrs). 542-3; i Salling. 545.
Nørre-Asbo Hrd. i Skaane. 142.
Nørre-Felding, Ribe St. 370-1.
Nørre-Hald Herred. 547.
Nørre-Hvidinge i Skaane. 261.
Nørre-Horne Herred. 268. 342-3.
Nørre-Jerløse i Sjæl. 440.
Nørre-Lyndelse i Fyn. 302.
Nørre-Næraa i Fyn. 400. 415.
Nørre-Omme og Brejninge i Ribe St. 293.
Nørre-Sundby og Hvorup. 442-3. 534.
Nørre-Søby i Fyn. 290-91.
Nørre-Ørslev, Falst. 493.
Nørre-Aaby og Indslev, Fyn. 536.
Nøslinge i Skaane. 432.

Oddense i Vib. St. 230.
Odense. 9. 133. 134. 173-6. 213. 304-5. S. Knuds Kloster og Kirke. 182. 187. 190. 198. 205. 215. 236. 303. 315. 324. 391. 394-5. 411-2. 508. 537. Læsemester t. S. Knud. 18-9. 182. 205. 269. 287. 310. 324. 329. 399. 412. — S. Albani Kirke. 190. 208. 213. 537. Sognepræst. 18-9. 174. 181-2. 226. 292. 305. 337. 398. 407. 411-2. 519-20. Kapellan. 18-9. 174-5. 226-8. 399. 411-2. H. Trefold. Alter. 174. Elænde Alter og Lav. 173-4. — Graabrødre Kloster og Hospital. 146-51. 160-1. 169. 174. 177. 184-6. 208. 219-20. 222. 232. 264. 283. 293-4. 299. 303. 310. 398. 407-8. 518-9. Kirke. 146. 150. Kirkegd. 305. Præst. 226-8. 400. (s. Albani K. og Kapellan). — Vor Frue Kirke, Provsti. 239. Sognepræst. 175-6. Kapellan. 174-6. S. Anne Vicarie. 174. Vor Frue Alter. 270. — S. Hans Kloster og Kirke. 191. 193. 294. Sygehus paa S. Hans Kirkegd. 151. Sognepræst. 175. 181-2. 191-3. 324-5. 329-30. 398. 408. Kapellan. 175. 399. 412-3. S. Anne Alter. 175. S. Lavrits' Alter. 175. 413. S. Jacobs Alter. 176. S. Andreæ Alter. 176. — S. Clare Kloster. 17-9. (535). — Sortebrødre Kloster. 150-1. — S. Jørgens Hus (Hospital). 174. 208. 219. 304. — Kluset. 232. — Skole. 190. 227-8. 394-5. Skolemester. 18-9. 174. 176. — Se Fyns Stift.
Offesen, Oluf, Kant. i Rosk. Kap. 498.
Oliva, Frue, Iver Lykkes Enke. 441.
Oluf, Abbed i Vidskøl. 8. — Præst i Grinderslev. 449.
Olufsen (Olsen), Hans, Pr. i Siersted. 318. — Jesper, Pr. i Vadum. 443. — Kjeld, Kan. i Viborg. 417. — Knud, Pr. i Gamborg. 293. — Oluf, Pr. i Aarhus. 530. — Søren, Vicar i Rosk. 510. — Tord, Pr. i N. Ørslev. 493.
Opmandig og Vonge i Skaane. 429.
Ormslev og Kolt v. Aarh. 453.
Otterup i Skaane. 431.
Ottestrup i Sjæl. 435.
Ovre og Vejstrup i Fyn. 401.
Ovtrup, Ribe St. 373. 557.
Oxe, Peder, t. Nielstrup; s. t. Gisselfeld. 170. 428. 448. 490.

Palladius, Niels, Præd. i Maribo, s. Pr. i Kbhvn, s. Superint. i Lund. 269. 326-8. 376-7. 395. 471. 478-9. — Peder, Superint. i Sjæl. St. 220-1. 245. 257. 260. 308-9. 316-9. 327-8. 337. 339-40. 345-53. 363-6. 377. 380. 382-3. 394. 420. 423. 471. 478.
Peder, Abbed i Esrom. 8. 491. — Præst i Skydebjerg. 397. — Pr. i Ørum. 445.
Pedersen, Bertel, Pr. i Agger. 443. — Christiern, Domprovst i Viborg Kap. og Vicar i Odense. 176. 193. 208. 226. 232. — Esbern, Kan. i Aarh. 345. — Hans, Kan. i Rosk. 215. — Ib, Pr. i Lydom. 379. — Jens, Hr., i Sæby. 444. — Jens, Hosp. Forst. i Odense. 226. — Jens, Vic. i Lund. 513. — Jib, Herredsprovst i Rinds Hrd. 482. — Jost, Pr. i Allerup. 341. 399. — Jørgen, kongl. Rentemester. 235. — Niels, Pr. i Nyborg. 233. 404-5. — Oluf, i Ribe, Provst i Jellingsyssels Provsti. 242. — Rasmus, Stiftsskr. i Vendelbo St. 245-6. 264. 279-80. 286. — Rimbolt, Pr. i Viborg. 384.
Pjedsted, Ribe St. 167.
Podebusk, Erik. 443. — Klavs, 33. 48. — Predbjørn, t. Vosborg. 33. 48.
Pors, Sti, Stiftslensmand i Lund. 168-9. 178. 188. 224. 260-1. 301. 319. 376-7. 480.
Povl, Pr. i Sæby. 445.
Povlsen, Christen, Prior i Odense. 324-5. 391. — Christen, Pr. i Buderup. 326. — Ib, Pr. i Viborg. 278. 334. 532. — Jens, Pr., s. Vic. i Rosk. 353. 425. — Jens, Pr. i Sal og Gullev. 357. 360. — Lavrits, Pr. i Hvorslev og Gjerning. 357. — Niels, Slotspr. i Kbhvn. 262. 297-8. — Niels, Pr. i Landskrone. 511.
de Prato, Johannes, Kan. i Aarhus. 426. — Philippus, Kan. i Aarh. 490.
Pryss, Theus, Admiral. 241.
Præstø Kloster. 300-1. Kirke. 435. S. Gertruds Kapel. 300. Skole. 435.

Raklev i Sjæl. 245. 376.
Rakkeby p. Mors. 446. 527-8.
Rakkeby i Vennebjerg Hrd. 442. 445.
Ramløse i Sjæl. 285. 488.
Randers. 210-1. Provsti. 241. Provstegd. 547. S. Clemens Kirke. 166. 211. Vor Frue Kirke. 211. Slotskirken. 355. 529. Helligaands Kloster og Kirke (S. Mortens). 210-1. 325. 330. 548. Hospital. 190-1. 544. 547-8. Skole. 210. 325.
Rantzov, Henrik. 162-3. — Jakob. 170. — Johan. 11. — Schack. 25.
Rasmus, Kap. ved Frue Kirke i Kbhvn. 513.
Rasmussen, Michel, Pr. i Gjern. 454.
Ravlunde i Skaane. 429.
Refsnæs (Røsnæs) i Sjæl. 440.
Refsvindinge i Fyn. 387. 400.
Resen, Vib. St. 212.
Ribe, Kapitel. 15. 187. 207-8. 215. 218. 222. 229. 236. 268. 272-3. 306-7. 332. 341-2. 372-3. 378. 480. 515. 558. Domkirke. 268. 284. 367. 496. 557. (Præstebolig, Snogdal. 480). Læsemester ved Domkirken. 218. 372. 480. 550. S. Peders Kirke. 282. Sortebrødre Kloster og Kirke (S. Katrine). 221. 273. 378. 496.

Helligaands Gaard. 221. 494. 515-6. 558. Kirke. 384. Hospital. 221. 272-3. 356. 372. 384. 495. 515-6. 558-9. S. Jørgens Hosp. 221. Bispegaard. 492-3. 558. Skole. 268. 278. 284. 319. 372-3. 381-2.
Ribe Stift. 242. 268. 340. 372-4. 377-8. 456-9. 492-3. 498-9. 514-6. 544. — Superintendent, se H. Tavsen. — Stiftslensmænd, se Henr. Rantzov, Kl. Sehested, Jesp. Kravse, Ped. Bilde, Er. Rud. — Ribe Artikler. 195-206.
Riber, Lavrits Nielsen, Pr. i Kbhvn, s. i Ribe, s. Superint. i Vendelbo St. 241. 366-8. 375. 389-90. 422. 478. 510. 550. — Thomas Enevoldsen, Kantor i Aarh. Kap. 242. 285.
Rinds Herred. 193. 236. 451. 482. 545-6.
Rindum i Ribe St. 273.
Ringgive i Ribe St. 459. 559.
Ringkjøbing, Skole. 273.
Ringsted Kloster. 187. 215. 236. 262-3. 311. 421. 508. Herred. 433. 488.
Roerslev i Fyn. 536.
Roholte i Sjæl. 436. 488. 493.
Rold og Vebbestrup, Vib. St. 450.
Romdrup og Klarup, Vib. St. 450.
Roms Kloster p. Gulland. 295.
Rose, Knud, i S. Hans Kl. i Odense. 294.
Rosengaard, Jens, Kan. i Rosk. 437. — Klavs, Kan. i Rosk. 437.
Rosenkrands, Holger, t. Boller. 370. 428. 448. — Niels. 481. — Oluf, t. Vallø. 33. 48.
Roskilde, Kapitel. 22-4. 187. 214-6. 220-1. 236. 242. 272. 276-7. 295. 352-3. 439-40. 498. 508. 516. 526. Ægteskabsret. 349-50. Domkirke. 22. 24. 215. 425. 434. Kapellan. 244. 284. 307. 353. 499. Læsemester. 22. 214-5. S. Sigfreds Præbende. 30. S. Laurentii Præb. 30. Helligtrekongers Kapel. 19-20. 23. 510. S. Jørgens Alter. 507. H. Trefoldigheds Kirke. 436. S. Peders Kirke. 437. S. Bodils Præstegd. 338-9. Vor Frue Kloster. 437. Kirke. 275. 338. S. Ibs Kirke. 437. Duebrødre Kloster. 216. 275-7. 433. 498. Hospital. 216. Helliggejsthus. 277. Skole. 20. 216. 276-7. 498. 516. 526. Se Sjælands Stift.
Roskildegaard, Haraldsborg og Svenstrup Len. 273. 352.
Rostrup og St. Arden, Vib. St. 450.
Rougsø Herred. 543.
Roum, Vib. St. 545.
Rubjerg og Maarup, Vend. St. 445.
Rud, Erik. 442-3. 514-6. — Knud. 33. 48. — Otte. 375.
Rye, Aarh. St. 379.
Rytter, Rasm. Michelsen, Pr. i Ørum og Ginnerup. 359.
Rød, Hans, Vic. i Svenborg. 172.
Rødding og Løvel i Vib. St. 449.
Rødding Herred. 482. 545.
Rønnebæk og Olstrup i Sjæl. 439.
Rønninge og Rolfsted i Fyn. 401. 405-6.
Rønnov, Ejler. 226. 232. 265.
Rørbæk, Grynderup og Stenild, Vib. St. 451.
Rørup i Fyn. 231. 536.
Rørvig i Sjæl. 439.
Raabjerg, Vend. St. 444.
Raasted, Aarh. St. 548.

Sabro Herred. 184.
Sadolin, Hans Jørgensen, Vic. i Kbhvn. 266. — Jørgen Jensen, Superint. i Fyns St. 18-9. 149. 160-1. 169. 171. 173. 178. 181. 213-4. 216. 226. 233. 238. 260. 282. 292. 299. 306. 323-4. 329-30. 343-4. 362. 388. 391. 420. 478. 506. 509. 523.
Sal og Gullev, Aarh. St. 357. 360.
Samsing, Jørgen, Kant. og Hosp. Forst. i Aarh. 194. 285.
Samsø. 543.
Sandager og Holevad i Fyn. 293. 398.
Sandager (Nørre-) i Fyn. 149.
Sartorius, Rasmus, Mester. 560.
Saxild, Aarh. St. 452.
Sebber, Peder, Kan. i Lund. 560.
Sehested, Klavs, Lensmand p. Riberhus. 231. 265. 292.
Sejling (og Sinding), Aarh. St. 359. 454. 531.
Sejlstrup, Vend. St. 442.
Sejrø. 440.
Sengeløse i Sjæl. 295. 437.
Sennels (Sjelse) i Thy. 446.
Seritslev, Vend. St. 528.
Serup (og Lemming), Aarh. St. 454. 531.
Sevel, Ribe St. 374. 458.
Siersted i Sjæl. 318.
Silager og Revinge i Skaane. 428.
Simested, Hvilsom og Hvam, Vib. St. 451.
Simmerbølle, Langel. 267.
Simonsen, Bertel, Pr. i Vindinge. 387. 400. — Christoffer, Pr. i Galten. 325. — Jens, Abbed i Em. 344.
Sindal og Astrup, Vend. St. 444.
Sindbjerg, Ribe St. 559.
Sinning, Jens Andersen, Prof. 260.
Sjælands Stift. 29. 139-40. 146-7. 177-8. 220. 297. 308-9. 433-41. Superintendent, se Ped. Palladius. Stiftslensmænd, se Mog. Godske, Peder Skram, Jak. Brockenhus, Hans Barnekov.
Sjøring og Torsted i Thy. 289.
Skadst Herred. 221. 268.
Skagen. 211. 286-7. 444.
Skallerup p. Mors. 446.
Skallerup og Vennebjerg. 442.
Skals, Vib. St. 384.
Skamby i Fyn. 176. 232. 305. 337. 398. 407. 519-20.
Skanderborg. 269. Lensmænd, se H. Stygge, Jørg. Lykke, Alb. Gøye.
Skanderup i Gjern Hrd. 454.
Skanderup og Stilling. 455.
Skanør. 430.
Skarrild, Ribe St. 458-9.
Skartofte og Øvits i Skaane. 431.
Skarø. 401. 404.
Skeel, Albert. 280. 499. — Herman. 341. 443.
Skellinge i Halland. 432.
Skibbinge v. Præstø. 434-5.
Skibet, Ribe St. 457. 557.
Skinkel, Jørgen. 369. 376. 379. 397. 400. 416.
Skive. 212. 231. 483. Skole. 230.
Skivum og Giver, Vib. St. 449.
Skjellerup og Ellinge i Fyn. 400. 403.
Skjelskør. 313. 316. 435. Skole. 435-6.
Skjern, Ribe St. 228.
Skjærum Kapel, Ribe St. 273. 356-7.
Skjæve, Vend. St. 445.
Skjørpinge i Sjæl. 435.
Skjørring, Aarh. St. 354.
Skoning, Simon, Pr. i Thorsager. 482.

Skovgaard, Anders, Ærkedegn i Vib. Kap. 189. 267. 333. 375.
Skovkloster. 311. 489. 505.
Sminge (Smege), Aarh. St. 454.
Skram, Erik. 458. — Peder, t. Urup. 273. 285. 428.
Skreflinge i Skaane. 247.
Skriver, Jens (Olsen Kat), Borgm. og Landstingshører i Viborg. 334. 482. — Mattis, Foged p. Krenkerup. 170. — Niels, forl. med Provstiet i Randers. 241. — Peder, Pr. p. Skanderborg. 269.
Skrok, Christen Klavsen, Pr. i Svenborg. 178.
Skurup i Skaane. 430.
Skydebjerg og Orte i Fyn. 397.
Skytte, Christen Madsen, Pr. i Brorstrup. 271-2. — Jep, Vic. i Svenborg. 172. — Oluf Nielsen, Pr. og Skolemester i Viborg. 278. 340-1. 482.
Skønning, Jakob, Superint. i Viborg St. 162. 189. 260. 268. 298.
Skaane Stift. 16-7. 29. 142-5. 168-9. 179-89. 224. 242. 260-1. 284. 301-2. 319-20. 326-8. 427-32. 459-60. 478-80.
Skaarup i Fyn. 516-7.
Slagelse. 313. 435. Vor Frue Kirke. 313. Skole. 311. 313. 435.
Slangerup. 271. Kirke. 438. Kloster. 438. Skole. 271. Gjæstegaard. 489.
Slesvig, Hertugd. 40. 351.
Sletager i Halland. 431.
Sludstrup i Sjæl. 435.
Smed, Niels, Pr. i Jelling. 520.
Smollerup, Vib. St. 549.
Snedsted i Thy. 289.
Sneptrup Præstegd., Aarh. St. 452.
Solbjerg og Haslebøserup i Skaane. 430.
Solbjerg og Sundby p. Mors. 443.
Sorø Kloster. 21. 26. 147. 187. 215. 236. 295. 305-6. 311. 338. 421. 441. 491-2. 508.
Spandemager, Hans, Pr. i Lund. 247. 261.
Spentrup, Aarh. St. 550.
Spjellerup i Sjæl. 488.
Stege p. Møen. 503.
Stenstrup i Fyn. 400. 402.
Stiby og Gestnes i Skaane. 430.
Stiftsbjergby i Sjæl. 314.
Stillinge, Aarh. St. 359.
Storevorde og Sejlflod, Vib. St. 450.
Strandby, Vib. St. 451.
Stub, Anders. 437. — Peder, Pr. i Havbro. 449.
Stygge, Hans, Lensmd. 244. 269. 331. 354-6. 358. 455.
Støvring, Aarh. St. 358. 455. Herred. 547-8.
Sunds, Ribe St. 458.
Svaning, Hans, Dekan i Ribe. 342-3. 515.
Svaninge i Fyn. 233. 398.
Svansjø, Peder, Pr. i Tved. 303.
Svansø, Niels, Pr. i Varde. 373-4.
Svenborg. 171-3. 263. 423. S. Nicolai Kirke. 171-2. 178. 339. S. Gertruds Vicarie. 171. Kalendegilde. 171-2. 339. Vor Frue Kirke. 172-3. 233. 392-3. 516-7. Kapel. 172. S. Joh. Vic. 172. S. Peders Alter. 172. S. Knuds Alter. 172. S. Birgitte Gaard. 172. Klosteret. 171-2. Skolemesteren. 172.
Svendsen, Peder, Pr. i Vallensved. 489.
Sverdborg i Sjæl. 488.
Svindinge i Fyn. 391-2.
Svogerslev i Sjæl. 436.
Syv i Sjæl. 276.

Sæby. 444-5. Skole. 528.
Særslev i Fyn. 174. 399. 412.
Søby og Thurup i Fyn. 398.
Søllerød i Sjæl. 438. 488. 493.
Søllinge og Hellerup i Fyn. 401.
Sølvitsborg i Bleking. 431.
Sømme Herred. 29. 436.
Søndbjerg og Odby i Thy. 444.
Sønder Hrd. (Dyrs). 542.
Sønderfelding og Assing, Ribe St 459.
Sønderho, Fanø. 457.
Sønder-Hald Hrd. 542-3.
Sønderlyng Hrd. 545-6. 548.
Sønder-Næraa i Fyn. 174. 399.
Sønder- og Nørre-Tranders v. Aalb. 447.
Sønder-Omme, Ribe St. 515. 559.
Søndersø i Fyn. 269. 287. 310.
Sønder-Vissing og Vor i Aarh. St. 454-5.
Søren, Mester, Kan. i Aarh. 420.
— Præst i Halling. 359.
Sørensen, Peder, Abbed i Em. 8. 344.
Sørup Len p. Falster, se Hans Urne.

Tamdrup, Aarh. St. 212.
Tanderup i Fyn. 398.
Tapdrup v. Vib. 230. 278. 296.
Tavsen, Hans, Superint. i Ribe St. 188. 217. 218. 260. 265. 268. 272. 278. 332. 340. 342. 369. 372-3. 377-8. 381. 478. 480. 482. 495-6. 514-16.
Terslev i Sjæl. 488.
Testrup Hovedgd. i Vib. St. 229-30. 451.
Them, Aarh. St. 454.
Thisted, 212. 241. Skole. 288-90. 549.
Thomas, Hr., Pr. i Thisted. 241.
— Pr. i Trandbjerg. 453.
Thomesen, Hartvig, p. Mors. 443.
— Morten, Pr. i Kjøge. 504.
— Niels, Vicar i Odense. 176.
— Peder, Superint. i Vendelbo St. 212-3. 278. 286.
Thorning, Aarh. St. 358. 533.
Thorsager, Aarh. St. 483.
Thorsted, Ribe St. 457-8.
Thorup og Vust, Vend. St. 551.
Tibirke i Sjæl. 440.
Tikjøb i Sjæl. 438.
Tidemand, Peder, Pr. i Hersted ø. og v. 295.
Tise i Vib. St. 449.
Tjustrup og Haldagerlille i Sjæl. 436.
Tjæreby og Alsynderup i Sjæl. 438-9.
Tornbjerg Gaard v. Odense. 398. 408.
Tornby, Sjæl. St. 488.
Torslev og Lendum, Vend. St. 444.
Torsø, Aarh. St. 357. 360.
Tostrup (Høje-). 437.
Trandum, Ribe St. 374.
Tranekjær. 400.
Trelleborg i Skaane. 430.
Trolle, Børge, t. Lillø. 428. 448. 504. — Herluf, t. Hillerødsholm. 504.
True, Aarh. St. 426.
Trundsen, Christoffer. 225-6.
Tryggelev og Fodslette p. Langeland. 400.
Trøstrup-Korup i Fyn. 398. 410.
Tudse i Sjæl. 439-40.
Tullebølle, Langel. 400.
Tune Hrd. 29. 433.
Tved i Fyn. 303. 392-3. 423. 516-7.
Tved i Thy. 289.
Tvilum, Aarh. St. 454.
Tvis Kloster. 8. 370-1. Kirke. 370-1
Tyge, Mester, i Lund. 512.

Tæbring og Ovtrup p. Mors. 446. 527-8. 551.
Tømmerby og Lild, Vend. St. 442.
Tømmerup i Sjæl. 440.
Tørninglen under Ribe St. 340. 377-8.
Tørslev, se Øster- og Vester-T.
Tøstrup, Aarh. St. 452.
Taagerup p. Laal. 424-5.
Taasing. 171. 185. 219-20. 339. 518.

Uby i Sjæl. 440.
Udby i Fyn. 264. 399. 520. 536.
Udby og Ørslev i Sjæl. 434.
Udesundby i Sjæl. 438.
Ugerup, Axel, t. Ugerup. 33. 48.
Uggeløse i Sjæl. 141-2.
Uggerslev i Fyn. 400.
Ulbjerg og Lynderup, Vib. St. 545.
Uldum, Ribe St. 559.
Ulfstand, Holger, t. Hikkebjerg. 33. 48 — Trud, t. Torup. 33. 48.
Ulse og Broby i Sjæl. 433. 490.
Ulsted, Vend. St. 445.
Understed og Karup, Vend. St. 442. 445.
Ungstrup, Aarh. St. 358. 533.
Urne, Axel, t. Søgaard. 290-1. — Hans, Lensmd. p. Sørup. 170. 183. 242 — Klavs, Domprovst i Lund. 242. — t. Beltebjerg. 228. 448.
Uvelse i Sjæl. 438.

Vadum, Vend. St. 443.
Valkendorferne paa Glorup. 392. — Erik. 437.
Vallensved i Sjæl. 489.
Vamdrup, Ribe St. 557.
Vang og Thorup, Vend. St. 289.
Varbjerg 140-2.
Varde. 360. S. Ibs Kirke. 373-4. Skole 209. 515-6. 556-7.
Varder, Jens, Mester. 272.
Vedtofte i Fyn. 376. 398.
Vejby i Sjæl. 225-6.
Vejen, Ribe St. 378. 459.
Vejer, Herman, Borger i Kbhvn. 422-3.
Vejerslev og Ajdt, Aarh. St. 358. 455
Vejlby i Fyn. 399. 413-4.
Vejlby v. Aarh. 214; i Sønder Hrd. 453.
Vejle. 208. H. Kors Alters Vic. 272. Skole. 208. 556-7. Hospital. 214. 559.
Vejle i Fyn. 397. 505-6.
Vejlø i Sjæl. 439.
Vemmindløf og Rørum i Skaane. 429-30.
Vendelbo Stift. 193. 198-9. 212-3. 242. 245-6. 264. 278-80. 286. 366-8. 387-90. 421-2. 441-7. 510-2. 534. Superintendenter, se Ped. Thomesen, Ol. Chrysostomus, Lavr. Nielsen Riber, Jørg. Borringholm.
Vennebjerg og Skallerup, Vend. St. 442.
Venstermand, Jørgen, t. Aarsmark. 170.
Vernersen, Knud, Pr. i Marslev. 169.
Verninge i Fyn. 388-9.
Verst og Bekke, Ribe St. 557.
Vestenskov, Laal. 510.
Vester-Egede i Sjæl. 433.
Vester-Hassing, Vend. St. 333.
Vester-Horne Hrd. 268. 342-3.
Vester-Hæsinge i Fyn. 538.
Vester-Lisbjerg Hrd. 542-3.
Vester-Tørslev og Svenstrup, Aarh. St. 358.
Vester- og Østervandet, Vend. St. 289.
Vester-Vedsted, Ribe St 480.

Vestervig Kloster. 187. 215. 236. 442-3
Vetsel, Gotskalk, Kan. i Rosk. 216.
Vetterslev og Høm, Sjæl. 488.
Vexø, Sjæl. 313.
Viborg, Kapitel. 17. 163. 187. 193. 215. 226. 236. 267. 332-4. 340-1. 375. 417-9. 481-2. 504-5. 508. 523. Domkirke. 231. 267. 333. 552. Læsemester. 417-9. 505. Graabrødre Kloster. 189. 236-7. 523. Sogn. 230. Kirke. 237. 333. Sortebrødre Kloster. 298. Kirke. 333. 449. Præst. 298. 331. 384. S. Hans Kloster. 237. 333. Kirke. 333. S. Mortens Kirke. 331. S. Drottens Kirke. 333. Hospital. 17. 163. 189. 229-30. 236-7. 375. 549. Superint. Resid. 481. 522-3. Skole. 163. 278. 340. 417-9. 549. Landsting. 333. Borgevold. 523.
Viborg Stift. 162-4. 242. 332. 368. 387-8. 447-51. 481-4. 544-6. Superintendenter, se Jak. Skønning, Kjeld Juel. Stiftslensmand, se Otte Krumpen.
Viby i Vends Hrd. 264. 399.
Viby i Bjerge Hrd. 379.
Vidskøl Kloster. 8. 21. 26. 187. 215. 236. 295. 451. 508. 520-1.
Vigerslev i Fyn. 379.
Vigersted i Sjæl. 276. 433. 498.
Villads, Kap. i Lintrup. 482.
Villands Hrd. i Skaane. 290. 429.
Vilslev v. Ribe. 544.
Vind, Christiern, Pr. i Skjern. 228. — Oluf, Vic. i Rosk. 295. 510.
Vindelev, Ribe St. 559.
Vindinge i Fyn. 387.
Vindinge v. Vejle. 457.
Vinkel og Rind, Vib. St. 545.
Visby i Thy. 289.
Viskum Hovgaard. 449.
Visselbjerg, Ribe St. 457.
Vissenbjerg i Fyn. 233. 265. 369-70. 398.
Vive, Ove og Valsgaard i Vib. St. 450.
Voldby, Aarh. St. 319. 530-1.
Volstrup og Hørby, Vend. St. 445.
Vor Kloster. 8. 87. 379. 383. 455.
Vor i Rougsø Hrd., Aarh. St. 453.
Vorbasse og Grene, Ribe St. 221. 378. 456.
Vordingborg. 434.
Vormordsen, Frants, Superint. i Lund. 16-7. 260. 304. 319-20. 426.
Vrejlev Kloster. 441.
Vrejlev og Hæstrup i Vend. St. 441.
Vridsted, Vib. St. 549.
Vraa og Em, Vend. St. 445. 528.
Væ i Skaane. 429.
Værum, Aarh. St. 455.

Yding, Aarh. St. 558.
Ydsted. 430.
Ydsted, Jørgen Rasm., Pr. i Odense. 411-2.

Øland, Vend. St. 442.
Ølmevald og Lande i Hall. 431.
Ølsemagle i Sjæl. 434.
Øm, se Em.
Ørbæk i Fyn. 391-2.
Ørje og Vadensjø i Skaane. 246. 428-9.
Ørre i Ribe St. 231.
Ørslev (Ødslev) Kloster. 448.
Ørslev og Bjerre, Sjæl. 435.
Ørslev i Fyn. 232.
Ørsted og Daastrup i Sjæl. 275. 434.
Ørsted i Fyn. 399.
Ørting, Aarh. St. 359.
Ørum og Ginnerup, Aarh. St. 359.
Ørum i Dronninglund Hrd. 445.

Ørum i Thy. 446.
Ørum i Vib. St. 449.
Øsjø og Taasøge i Skaane. 431.
Øster- og Vesteralling, Aarh. St. 354. 455.
Øster-Brønderslev og Hallund i Vend. St. 445.
Øster-Egede, Sjæl. 436.
Øster-Horne Hrd. 268.
Øster-Lisbjerg Hrd. 542-3.
Øster-Snede, Ribe St. 214. 559.
Øster-Terp og Isie i Skaane. 430.
Øster-Tørslev, Aarh. St. 241. 330.

Aahus i Skaane. 290. S. Jørgens Gd. 290.
Aakjær Len, se Ev. Bildt, Jørg. Barnekov.
Aalborg. 368. 387-8. 521-2. S. Botilds Kirke. 211. Vor Frue Kirke. 288. 386-7. 416. 447. S. Peders Kirke. 211-2. Helliggejsthus. 522. Kirke. 387. Hospital. 193. 211. 213. 237. 286-7. 326. 333. 383-4. Skole. 163. 209. 383-4. 546-7. 550-1. Aalborghus. 387. 546.
Aalborg Stift, se Vendelbo Stift. Stiftslensmænd (Aalborghus Len). 193. 241; se Axel Juul, Oluf Munk, Jak. Brockenhus, Otte Brahe.
Aalborg, Christiern, Pr. i Hillerslev. 443.
Aalholm Len. 170.
Aalsø, Aarh. St. 355.
Aalum, Vib. St. 499-500.
Aarhus. 189. Kapitel. 187. 208-10. 215. 223-4. 236. 242-3. 284-5. 298. 303. 331. 345. 426. 453. 490. 539-42. Domkirke (S. Clemens). 209-10. 242-3. 309. 330. 453. 490. 530. 539-40. Læsemester. 209-10. 223. Vor Frue Kirke. 209. 539-40. S. Nicolai Kirke. 191. Sortebrødre Kloster. 184. 191. S. Jørgens Kloster og Kirke. S. Katrines Gd. 184. 191. Hospital. 184. 190-1. 194-5. 214. 284-6. 455. (530). 544. 548. Skole. 209-10. 224. 232. 236. 284. 298. 540-1.
Aarhus Stift. 242. 303. 314. 331-2. 354-60. 452-6. 530-2. 539-44. Superintendenter, se Mats Lang, Laur. Bertelsen. Stiftslensmænd, se Ped. Ebbesen, Ped. Bilde.
Aars Herred. 236.
Aars og Havbro, Vib. St. 449.
Aarslev i Fyn. 399.
Aasted og Skjærum, Vend. St. 444.
Aasum i Fyn. 411-2.

DANSKE KIRKELOVE

SAMT UDVALG AF ANDRE BESTEMMELSER

VEDRØRENDE

KIRKEN, SKOLEN OG DE FATTIGES FORSØRGELSE

fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov

(1536—1683),

UDGIVNE MED OFFENTLIG UNDERSTØTTELSE

AF

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil. Sognepræst.

1909. L. 3618.

FØRSTE HEFTE.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1881.

DANSKE KIRKELOVE

SAMT UDVALG AF ANDRE BESTEMMELSER

VEDRØRENDE

KIRKEN, SKOLEN OG DE FATTIGES FORSØRGELSE

fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov

(1536—1683),

UDGIVNE MED OFFENTLIG UNDERSTØTTELSE

AF

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil. Sognepræst.

ANDET HEFTE.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1882.

DANSKE KIRKELOVE

SAMT UDVALG AF ANDRE BESTEMMELSER

VEDRØRENDE

KIRKEN, SKOLEN OG DE FATTIGES FORSØRGELSE

fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov

(1536 – 1683),

UDGIVNE MED OFFENTLIG UNDERSTØTTELSE

AF

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil. Sognepræst.

TREDIE HEFTE.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1883.

PH. HANSENS BOGBINDERI KØBENHAVN